Kur'anı Kerim'is? TÜRKÇE ME3LÎ ALİSİ VE TEFSİRİ

MUHARRİRİ :
EMEKLİ DİYANET İŞLERİ REİSİ
FATİH DERSİAMLARINDAN
Ömer Nasuhi BİLMEN

2., CIIIT.

BİLMEN

YAYINEVİ

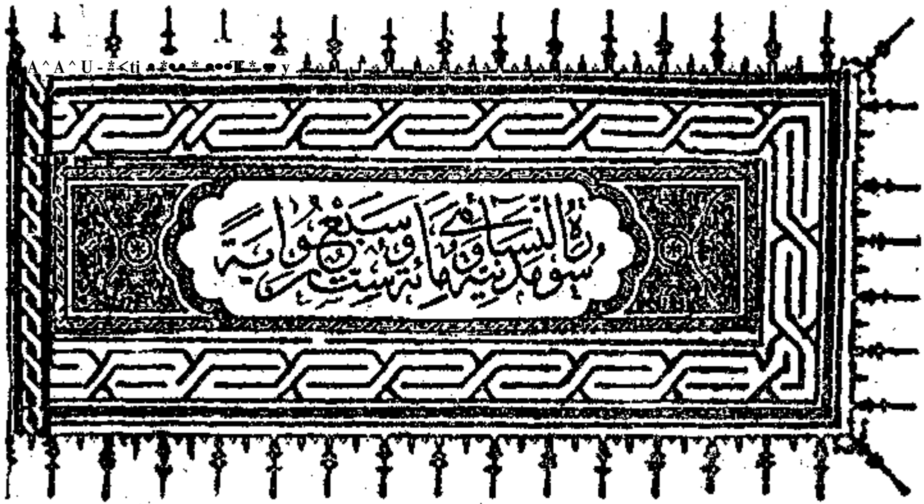
SERDAR BİLMEN
P.K. 28 Fatih - İstanbul Tel.: 521 78 82

«38S

Elif Ofset Tesisleri
Cağaloğlu - İstanbul Tel,: 527 34 49

BASKI TARİHİ: 1985

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَث۪يرًا وَنِسَٓاءً وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ي تَسَٓاءَلُونَ بِه۪
وَالْاَرْحَامَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَق۪يبًا ①

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Ey insanlar!. Ol Kabbiıizden korkunuz ki, sizi bir nefsten yaratmıştır ve ondan da zevcesini yaratmıştır. Ve o ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar türetmiştir. Ve Allahii Azimüşandan korkunuz ki, onunla biribirinizden dilekte bulunursunuz, rahimlerden de korkunuz ki, şüphe yok ki, Allah Tealâ üzerinize nâzir bulunmaktadır.

***

İ Z A H

(1) : Bu âyeti kerime, beşeriyetin ilk hilkat sahasına nasıl getirilmiş **olduğunu bildiriyor, bunu düşünerek Çpnab* Haktan korkulmasını ve ka-**

rabet haklarına riayet edilmesini emrediyor. Şöyle ki: (Ey insanlar!) ey hâternülenbiyamn zamanı bisetinde mevcut olan ve onu müteakip sahai hayata getirilen âkil, mükellef âdem oğullan!. (Ol Rabbinizden kcjrkımuz) onun azabından sakınarak zatı ulûhiyyetine itaat ediniz (ki, sizi bir nesften yaratmıştır.) İlk pederiniz olan Hazreti Âdem'in fürularından olarak bu hayat âlemine peyderpey getirmiştir, (ve ondan) Hazreti Âdem'in sol eğe kemiğinden alarak (da zevcesini) Hazreti Havva validenizi (yaratmiştir.) bu iki hârika'i hilkati böylece vücude getirmiştir, (ve bu ikisinden de) Hazreti Âdem ile Havva'dan da (birçok erkekler ve kadınlar türetmiştir) yaratmış yer yüzüne neşretmiştir. Artık bu kadar muazzam mahlûkatı böyle hârikulade bir surette vücude getirmiş olan Halikı Azimüşşandan korkmak, onun mukaddes hükümlerine riayet etmek lâzım gelmez mi?. Elbette lâzım gelir. Öyle ise güzelce düşününüz (ve) o hâlikiniz olan (Allah Tealâ'dan korkunuz ki, onunla) onun ismi mukaddesiyle (biribirinizden dilekte bulunursunuz) meselâ: senden Allah için sual ediyorum, veya Allah namına, Allah aşkına senden şunu istiyorum gibi bir surette namı İlâhiye tevessülde bulunursunuz, (rahîmlerdendc korkunuz) hukuki erhama riayet ediniz, biribirinize olan münasebetleri, kesmeyiniz, biribirinizle görüşüp konuşunuz. Çünki hepiniz bir aileden münşeip bulunmuş oluyorsunuz, aranızda bir uhuvveti cinsiye mevcuttur. (şüphe yok ki, Allah Tealâ üzerinize nâzır bulunmaktadır.) hepinizin bütün amellerinizi, hareketlerinizi görmektedir, hifzetmektedir, • o amellerinize göre sizlere mükâfat ve mücazat verecektir.

§ Bu âyeti kerime ile başlayan sure'i Nisa, Medine'i Münevvere'de nazil olmuştur. Yüzyetmiş altı âyetten müteşekkildir. Başlıca muhteviyatı: Aile hayatına ait olduğundan böyle «Sure'i Nisa» unvanım haiz bulunmuştur. İhtiva ettiği âyâtı celile, hilkati beşeriyyeye uhuvveti insaniyeye, aile teşkilâtına, ferdî, içtimaî haklara, vazifelere, cihada, terbiye'i diniyenin bihakkın tecellisini temin edecek hükümlere ve saireye aittir.

§ Hilkati âdem: Haliki kâinat hazretleri beşeriyetin mebdei hilkatine nazarı dikkat ve intibahımızı celbediyor. Evet... Cenabıhak, Âdem Aleyhisselâm'ı müstakilen bir insan olmak üzere topraktan yaratmış, ona ruh nefh etmiş, onu müstakil, zihayat, bir nice kemalâtı haiz olarak saha'i vücude getirmiştir. Sonra da Hazret^ Âdem uyku halinde iken onun sol eğe kemiğinden alarak onun bir zevcesi, bir refika'i hayatı olmak üzere Hazreti Havva'yı yaratmıştır. Bu hadise, bazı zevata göre Hazreti Âdem'in cennete girmesinden evvel ve bazı zevata göre de sonra vuku bulmuştur. Âdem Aleyhisselâm uykudan uyanınca yanında Hazreti Havva'yı görmüş, kendisiyle refakate başlamış, bu iki hârika'i kudretten de silsile'i beşeriye meydana gelmiştir. Milyonlarca kudret. bedialarının karşımızda parlayıp durduğunu görmekteyiz. Artık bu kadar hârikaları vücude getirmiş olan bir lıâliki âzimüşşanm Hazreti Âdem ile Hazreti Havva'yı da öyle müstakilen birer insanı kâmil olacak vücude getirmiş olduğunu kim inkâr ve istibad edebilir?. Meğer ki kudreti ilâhiyeyi münkir olan bir cahil

olsun. Şunu da düşünelim: Tabiat kanunu denilen şeylerde bir ittirad vardır, bir ayniyyet her veçhile bir müşakelet caridir. Halbuki, insanlarda bu böyle midir?. Milyonlarca insanın renkleri, simaları, güzellikleri, çirkinlikleri, kabiliyetleri, tabiatları başka başkadır. Bütün bu tebeddülât da gösteriyor ki, bütün insanların, bütün mükevvenatm mucidi, haliki bir faili muhtardır, bir kadiri mutlaktır, bir hakimi lâyezaldir, mahlûkatmı dilediği veçhile vücude getirmektedir. Artık ona karşı son derece tazimde, ittikada bulunmak onun bütün emirlerine, nehiylerine riayetkar bulunmak icabetmez mi? Amennâ eder:..

§ Rahm, kelimesi, lügatte esirgemek, karabet, ana karnında olan oğlan yatağı, velâdet cihetiyle olan münasebeti nesebiyye demektir. Cemi erhamdır. Sılei rahimde, karipleri arayıp sormaktır, ziyaret etmektir, gurbetteki kimsenin memleketini ziyarete gitmesi gibi. Akraba ile görüşmek, onların muhtaç olanlarına yardım etmek, hasta olanlarını gidip iyadette bulunmak, kayıp olanlarını araştırmak, kötülükte bulunmuş olanlarını affeylemek, hukuku rahme riayet kabilindendir, vefa ve mürüvvet eseri olup en güzel içtimaî bir vazifedir.. Sahihi müslimde mezkûr olduğu üzere Resuli Ekrem Sallallahü aleyhi vesellem efendimiz şöyle buyurmuştur.. (<)l -ubS ^.«kî ^j <DKtUj \jl*j j* <iy>" ^,Slük«(a-Jl) Yâni: Rahim, temessül ederek arşırahmanda asılmıştır. Der ki: Kim bana vuslatta, tekarrüpte bulunursa Allah Tealâ da ona mânen vuslatta bulunsun ve kim beni keser atarsa Hak Tealâ da onu kessin, onu kurbi mânevisinden mahrum bıraksın. Nitekim diğer bir hadisi şerifte de: (fj^V<-l.\j~j»y) buyurulmuştur. Yâni: Kat'ı rahimde bulunan kimse cennete giremez. Bu vecibeyi ifa etmeyenler cennete ilk girenler ile beraber girmek nimetine nail olamaz.

«Şiledir musilei rahmeti rab»
«Kafi rahm etmek olur bu'de sebep»
«Akraba olsa da farza düşman»
«Ecnebiden yine elbet ehven»

Vehbi

Velhasıl: İslâmiyet akraba hukukuna riayeti bir vecibe kılmıştır. Onlarin arasında ihtilâfı, inkisarı hatırı, dedikoduyu calib olacak şeylere meydan verilmemesini emretmiştir. Ezcümle bir kimse bir malını babasına, oğluna, kardeşine veya amcasına, dayısına, halasına, teyzesine, veya kendi zevcesine hibe ve teslim etse artık bu hibesinden dönemez, onu istirdat edemez. Velev ki bu vahib ile o mevhubünleh arasında din veya tabiiyet itibariyle ihtilâf bulunmuş olsun.

Kezalik: Bir kimse köle veya cariye bulunmuş olan babasına, kardeşine veya amcasma veya dayısına bir veçhile malik olsa: meselâ: Onları maliklerinden satın alsa derhal azat olmuş olurlar. Çünki aralarındaki o karabet, malikiyet ve istihdama manidir.

Kezalik: Bir kinişe öldürmüş olduğu bir şahsın kısasına tevarüs etse meselâ maktulun yalnız katilinden ibaret olan bir ana bir kardeşi bulunsa bunun hakkında kısas icrası sakit bulunur, bu ceza ona tatbik edilemez. Çünki aralarındaki bu tevarüs ,bir karabet neticesi olduğundan bu kısasa manidir.

İşte mübarek dini islâm, karabete bu kadar kıymet ve ehemmiyet vermiştir. Maahaza bu âyeti kerime, bütün insaniyete karşı hörmet, tevazu göstermemizi de bizlere tavsiye buyurmuş oluyor. Çünki bütün insanların bir asıldan neşet etmiş olduğunu bildiriyor, aralarında bu cihetten bir karabet bulunduğunu gösteriyor, artık bazı insanların bazılarına karşı mufaherede bulunması, mutavaziane hareketten kaçınması nasıl muvafık olabilir?..

Bu kutsî âyet, ahret âleminin varlığına; insanların öldükten sonra yeniden hayat bulacaklarına da bir delildir. Bütün beşeriyeti bir zatın neslinden meydana çıkarmaya, ve o zatı öyle bir'hârika olarak topraktan yaratmağa kadir olan bir Haliki azimüşşan, artık nice âlemleri de yaratmaya ve insanları bedelmevt yeniden berhayat ederek vücude getirmeye kadir olmaz mı? Elbette kadir olur amenna, (j^i ^ وهو على كل)

*
**

وَآتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا
تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا
كَبِيرًا (٢) وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ
مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا
مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَعُولُوا (٣)

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(2) : Ve yetimlere mallarını veriniz ve temizi murdarla değişmeyiniz. Ve onların mallarını kendi malınıza katarak yemeyiniz, çünki p şüphesiz büyük bir günahtır..

(3) : Eğer yelim kızlar hakkında adalete riayet cdemiyeceğinizden korkarsaıız sizin için helâl olan kadınlardan ikişer, üçer veya dörder nikâh ediniz. Ve eğer adalet yapamıyacağınızdan korkarsaıız artık bir zevce ile veya malik olduğunuz cariye ile — iktifa ediniz — çünki bu sizin için adaletten sapmamanıza daha yakındır..

İ Z A H

(2) ^ Bu mübarek âyetler, tekvanın yollarını gösteriyor, yetimlerin haklarına riayetin lüzumunu ve aile teşkilinde iltizam edilecek hareketin neden ibaret olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: (ve) ey veliler, vasiler, ey karabet haklarına riayetle mükellef olan insanlar!, (yetimlere) baliğ, raşit oldukları zaman (mallarını) kendilerine tamamen (veriniz) artık onlar razı olmadıkça o malları yanlarınızda tutmayınız (ve temizi) helâli, nefis olanı (murdarla) haram ile, kabili birşey ile (değişmeyiniz) yani yetimlerden iyi şeyleri alıp onlara bedel kötü şeyleri o yetimlere vermeyiniz, (ve) ey veliler, vasiler! (onların mallarını kendi mallarınıza katarak) kendi mallarınızla beraber (yemeyiniz) onların haklarına tecavüz etmeyiniz, (çünki o) malları yemek (şüphesiz) indi ilâhide (büyük bir günahtır) binaenaleyh onlardan kaçınmak lâzımdır. Veliler, muhtaç olup yetimlerin malından nafaka alabilecek bir durumda iseler en az miktarda bir nafakaya müstehik olurlar. Vasiler için de bir ücret tayin edilecek ise binnisbe en az bir ücret tayin edilmelidir, bundan fazlasına müstehik olmazlar.

§ Yetim: lügatte infirat, tek başına kalmak demektir. Binezir, bir inciye «dürreyiyetime» denilmesi gibi örfü şer'ide ise yelim, babası olmayan ve henüz raşiden baliğ bulunmayan çocuk demektir. Cemi yetama ve eytamdır,

§ Bir yetimin malı amcasının yanında imiş; yetim baliğ olunca bu malını istemiş, amcası ise vermek istememiş, keyfiyeti Resuli Ekrem efendimize arzetmişler, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Çocuğun amcası bu âyeti kerimeyi işitince: «Allah Tealâ'ya itaat ettik, büyük bir günahtan Allah Tealâ'ya sığınırım» diye çocuğun malını kendisine teslim etmiş, Resuli Ekrem efendimiz de: «Her kim nefsinin tamama galebe ederde Rabbisine itaatte bulunursa rabbiside onu cennete sevkeder» diye buyurmuş, çocuk da o malını alınca onu fisebilillâh infak eylemiş, bunun üzerine Peygamberi âlişan efendimiz de «ecir sabit, vizr = günah ise baki» diye buyurmuştur. Eshabı kiram, «Ya Resulullah!. Ecrin sabit olduğunu bildik, vizr nasıl baki kaldı» diye sormuşlar, Nebi Zişan efendimiz de: «çocuk için ecir = sevap husule geldi, vizr günah ise babası üzerine baki kaldı» diye buyurmuştur. İhtimal ki, çocuğa irsen intikal eden o malın, zekâtını vaktiyle babası vermemiştir. Binaenaleyh

bir müslüman, uhrevî mesuliyetten kurtulabilmesi için uhdesine düşen vazifeleri vaktinde yapmaya çalışmalıdır. Sonraya bırakılırsa mesuliyete sebebiyet verilmiş olabilir.

(3) : Ey veliler, vasiler!, (eğer) idareniz altında bulunan (yetim kızlar) ile evleneceğiniz zaman onların (hakkında) mihirlerini eda idarelerini temin hususunda (adalete riayet edemiyeeeğînizden korkarsanız) onlar ile evlenmeyi, onların mallarından istifadeyi bırakınızda (sizin için helâl olan) sair (kadınlardan ikişer, üçer veya dörder) kadını (nikâh ediniz) tahtı nikâhınıza alınız, (ve eğer) böyle iki üç, nihayet dört kadın hakkında da (adalet yapamıyacağmizdan korkarsanız) böyle müteaddit kadın almayınız, (artık) yalnız (bir" zevce ile) iktifa ediniz (veya malik olduğunuz cariye) var ise onun (ile) iktifada bulununuz. Fazla kadın alıpda adalete münafi harekette bulunarak günaha girmeyiniz. (Çünki bu) böyle bir kadın ile veya bir cariye ile iktifa edilmesi (sizin için adaletten sapmamanıza) sebeb olur, adalete riayet edebilmenize daha muvafıktır, adaletten ayrılmamak için (daha yakındır) daha ümitbahştır..

§ Rivayete nazaran zamanı cahiliyette bir şahıs, on kadar" kadınla evlenebilirdi. Şayet kendi idaresi altında mal sahibesi olan bir yetim kız bulunursa onu da malı için tahtı nikâhına alırdı, onu başkasına vermezdi, hakkında da adalet göstermeye lüzum görmezdi. İşte böyle adalete münafi, merhamete muhalif, hukuka tecavüzü mutazammın hallerden müslümanları men etmek için bu âyeti kerime nazil olmuştur..

§ Nikâhın mahiyeti: Nikâh, evlenmek akdi izdivaç demektir: yâni: Bir erkek ile bir kadın arasındaki meşru bir akit, bir ra.bıta'i içtimaiyedir ki, bu sebeble aralarında bir takım haklar teessüs eder, biri birinden meşru surette istifade etmeleri caiz olur.. Münekehe de iki kişinin nikâh akdinde bulunması demektir. Cemi: Münakehattır. Zevç, koca: Bir kadının nikâhına sahip olan erkek demektir. Cemi: ezvacdır. Zevce de bir erkeğin nikâhında bulunan kadındır ki, cemi: zevcattır. Evlenmeğe, karı ve koca olmaya da tezevvüç, tenekküh, izdivaç denilir. Kasm de zevcin yedi iktidarında bulunan şeylerde ve sohbet ve müvaneset için beytutet hususunda zevceleri arasında adalete, müsavata riayet etmesidir. Muhabbeti kalbiye gibi, mücameat gibi şeyler insanın yedi ihtiyarında olmadığından İDİr erkek zevcelerinden birini diğerinden daha fazla sevebilir. Elverir ki bunu lüzumsuz yere ibraz ederek diğerinin kalbini kırmasın. Mücameat da neşata mebnidir. Bu da daima erkeğin elinde değildir. Bu da bir haleti nefsiyeden, bir temayüli gayri ihtiyarîden ibarettir.

§ Nikâhın sıfatı şer'iyesi: Nikâhın hükmü eşhasa göre tebeddül eder. Şöyle ki:

(1) Bir müslüman için tevekan halinde yâni şiddetli arzu takdirinde nikâh farzdır. Yâni alacağı kadının mihrini ve nafakasını temine kadir, evlenmediği takdirde gayrimeşru mukarinetlerden nefsini menedemiyecek derecede kadınlara mail ise kendisine evlenmek bir farizedir, bunu terkederse günahkâr olur.

(2) Nikâh, itidal halinde bir sünneti müekkededir. Yani: Zevciyet îhaklarını yerine getirmeğe kadir olup nisaya karşı nefsinde fazla bir iştiyak hissetmeyen bir müslüman için nikâh, bir müekket sünnettir. Ve bir kavle göre bir farzı kifayedir.

(3) Nikâh, zevciyet haklarına riayet edemeyeceğinden, meselâ: alacağı kadına zulmedeceğinden korkulan bir erkek için kerahati tahrimiye ile mekruhtur.

(4) Nikâh, zevciyet hukukunu ihlâl edeceği müteyekkan olan bir erkek için de haramdır.

§ Nikâhın meşruiyetindeki hikmet ve maslahat: Şüphe yok ki: Beşeriyet âleminin bir ahenk ve intizam dairesinde devamı nikâha bağlıdır. Ünsaniyet silsilesinin kıyamete kadar muntazam bir surette devamı nikâh sayesinde kabil olabilir. Gayrımeşru münasebetler yüzünden nice kanlar dökülür,- nice facialar zuhura gelir, süsilei beşeriyet felce uğrar,, nüfusu beşeriye arasında muntazam bir münasebet, bir tesanüt, bir muhabbet vücude gelemez. Tefsiri kebirde ve sairede yazılı olduğu üzere gayrimeşru mukarenetler yüzünden bir nice şahsî ve içtimaî fenalıklar yüz gösterir, medenî hayat mahvolur gider. Ezcümle :

(1) Gayrımeşru mukarinetler, neseblerin ihtilâl ve iştibahına sebeb olur. Gayrımeşru bir çocuk, şefkatli bir babanın himayesinden, terbiyesinden mahrum kalır, bunun neticesinde çocuklar zayi, nesebler munkati ve nihayet insaniyet âlemi harabolur gider.

(2) Gayrımeşru mukarinetler takdirinde bir kadın bir erkekle ihtisas etmiş olmaz. Bu yüzden erkekler arasında çarpışmalar, mukateleler zuhur eder, beşeriyet hayatı kanlar içinde kalır.

(3) Gayrimeşru mukarinetlere nefislerini temkin eden kadınlardan her tabıselim nefret eder, böyle kadınlar ile mesut bir aile teşkili kabil olamaz.

(4) Gayrimeşru mukarinetler kadınlar için bir zillettir, bir felâkettir. Kadınlar, erkeklerin mücerret temayüllerini tatmine âlet değildirler, bir lâtif tabaka teşkil eden kadınların kendilerine mahsus bir takım vazifeleri, nezihane. hakları vardır. Gayrimeşru mukarinerler ise buna muhaliftir..

(5) Eğer gayrimeşru mukarinetler tecviz edilmiş olsaydı hiç bir kadının bir erkeğe ihtisası kalmazdı, insanlar behimi bir hayat yaşamakta bulunurlardı. Halbuki, böyle bir vaziyet, insanların şerefine muhaliftir, insanların beynelmahlûkat haiz oldukları kıymet ve terbiyeye münafidir.

(6) Gayrimeşru mukarinetler, kadınları tezlil eder, onların çok kere illetlere, zilletlere tutulmalarına sebebiyet verir, onların mümtaz, şayanı hörmet bir vaziyette bulunmalarına mani olur. Halbuki, meşru nikâhlar sayesinde bu gibi fercî içtimaî fezihâlere meydan kalmaz, cemiyet hayatı *bir* nezahat dahilinde yaşar. Silsile'i beşeriyet bir intizam ve tesanüt dai-

resinde devamedip gider. Bahusus sünneti nebeviyeye riayet ve ümmeti muhammediyenin artmasına hizmet edilmiş olacağından sevaba da vesile olur. Nitekim bir hadisi nebevide: (i.üJl^yVipJó j>\,\ J\h\yjXa\jmS'^) hu» yurulmuştur, Yani: Ey ümmetim!. Evleniniz, artınız, çünkü ben kıyamet günü sizin ile ümmetlere karşı iftiharda bulunurum.

§ Teaddüdü zevcatın mahdudiyyeti ve hikmeti meşruiyeti: Malûm olduğu üzere seriati islâmiyede bir hikmete, bir içtimaî zarurete binaen nihayet dörde kadar teaddüdü zevecat usulü — bir takım şerait dairesinde — tecviz edilmiştir. Binaenaleyh bir erkek aynı zamanda en son dört kadını nikâhı altına cem edebilir. Fakat bir kadın ile iktifa edilmesi adalete riayete, zulüm ve cevirden içtinaba daha elverişlidir. Filhakika hiçbir, müslüman, dörde kadar teahhül etmeğe şer'an mecbur değildir. Bir müslüman dilerse bir kadın ile iktifa eder ve lüzum görürse' şeraiti dairesinde dörde kadar tezevvüçde bulunur, ve dilerse hiç de teehhül etmez. Tefsir kitaplarında yazılı olduğu üzere (f^jlj) Ayetikerimesine dair birçok tevilât vardır. Ezcümle, tefsiri kebirdeki bir tevile nazaran vaktiyle nâs, yetimler hakkında adaleti ifa edemiyeceklerinden korkarak onları velâyetleri altında bulundurmaktan çekinirlerdi. Bu âyeti celile ile de zinadan kaçınmaları kendilerine ihtar edilmiştir. Bu takdirde bu âyeti kerimenin meali âlisi şöyledir: Eğer siz yetimler hakkında adaleti ifâ edememekten korkarsanız fuhşiyatta bulunmaktan da korkunuz, hazerediniz de size he^-lâl olan kadınlardan ikişer, üçer ve nihayet dörder kadın ile evleniniz, mahrematm etrafında dolaşmayınız. Bu tevcihe göre teaddüdü zevacatm,. böyle mahdut bir dairede meşruiyeti, cemiyeti beşeriyenin nezahati ahlâkiyesini muhafaza, şimei iffetle ittisafım temin gibi hikmetlere müstenit bulunmuş oluyor.» Bu ciheti biraz izah edelim:

(1) Malûmdur ki, izdivaç rabıtasının meşruiyetindeki en mühim maslahat ikidir. Biri iffeti muhafazadır, diğeri de tenasülü temindir. Evet... Bir insan, teehhül ederek birçok hayatî şiddetlere katlanır, daima mücadelatı hayatiyede bulunur. Uhdesine düşen birçok ağır zevciyet vazifelerini ifaya çalışır. Elbette bunca sıkıntıları yüklenmesi için birer mühim sebeb vardır. İşte şüphe yok ki, bu sebeblerin birincisi, dameni ismetini fuhş ile bulaştırmaktan muhafaza etmektir, diğeri de namını ipkaya vesile olacak evlâda nailiyettir. Halbuki, bazı kimseler hakkında onların, birer zevce ile iktifa etmeleri onların o meşru emellerinin husulüne kâfi olamaz.. Meselâ: olabilir ki, kadın, ya hasta veya pek yaşlı olarak köşe'i inzivaya çekilir veya bütün vakitlerini çocuklarının terbiyelerine hasreder, veya doğurmuş olduğu çocuklar yaşamayıp vaktiyle- vefat etmişe olurlar. Veyahut bir iki çocuk doğurduktan sonra artık doğuramaz bir" hâle gelir veyahut akim bulunarak hiç çocuk doğurmamış bulunur. Velhasıl bu gibi birer sebebten dolayı tekrar izdivaca lüzum- görülebilir.

(2) Güzel bir dinî terbiyeye, nezahati tab'a sahip olan bir zat için. hayatını iuhşiyatın dehşetnâk mevceleri arasında, ifna etmek asla kabili

olamaz. Böyle bir zatın fıtri temayülünü bir zevcesi tatmin edemediği takdirde meşru bir tarike tevessül etmesi içab etmez mi?. Binaenaleyh böyle bir zat için tekrar lezevvüçten başka çare yoktur. Eğer herhalde bir zevce ile iktifaya mecbur tutulsa tahtı nikâhındaki bir kadın onun bu temayülünü tatmin edemiyecek bir halde hasta veya ihtiyar olduğu takdirde bu zat ne yapacak!. Eğer bu kadından ayrılmak çarelerine baş vurursa bu zavallı kadına gadr etmiş ona karşı mürüvvetsizlik göstermiş olmaz mı?. Halbuki başka bir kadın daha alacak olsa bu mahzurlar bertaraf olmuş olur..

TEADDÜOÜ ZEVECAT HAKKINDAKİ İTİRAZLAR:

Bazı kimseler ve bazı milletler teaddüdü zevecat usulüne itiraz ederler. Onlara göre bu usul, aile intizamına mani, içtimaî mesudiyete menafi, inkisam servete bais, zevcenin hukukunu muhil, müsavat usulüne muhaliftir. Şöyle ki:

(1) Teaddüdü zevecat, aile efradı arasında husumete badi olarak intizama mani bulunur. Buna, cevaben denilir ki: Teaddüdü zevecat, haddizatında intizamı aileye mani değildir. Buna mâni olan, husumeti celbeden şey, dinî ve içtimaî bir terbiyenin noksanıdır. İzdivaç şartlarının bulunmamasıdır. Vakia şeriatı islâmiye bu teaddüdü tecviz buyurmuştur, fakat bu babdaki cevaz, adaletle meşruttur, zevcelerin nafakalarını temine zevciyet hukukunu güzelce ifaya muktedir olanlar hakkında caridir. Adaleti temine muktedir olamayanlar hakkında ise bir zevce ile iktifa etmek icabeder. İşte: (So^l> ly-uJ^'yi^jl») nazmi celili de bunu natıktır.. Şunu da ilâve edelim ki: Bu usule itiraz edenlerden bir kısmı bir kadın ile iktifa etmiyor, fuhşiyat sahasına atılmaktan kendisini geri alamıyor, çoluk çocuğuna ait servetini bir takım alüftegânın uğrunda zayetmekten sıkılmıyor.

(2) Teaddüdü zevecat, saadeti ictimalyeye mânidir, ailelerin mesudiyetlerini ihlâl eder. Buna cevaben de denilir ki: Bu usul her halde içtimaî saadete mâni, zevcelerin ve doğuracağı çocukların aralarında iğbirara sebeb değildir. Böyle nahoş bir hal, bir güzel dinî ahlâkî terbiyeden mahrumiyetin bir neticesidir. Halbuki, müslümanlar muaşeret âdabına riayetle, terbiye'i zata, tenzihi ahlâka çalışmakla mükelleftirler. Böyle güzel bir terbiyeye; tehzibi ahlâka nail olanlar arasında öyle zannedildiği gibi adavetten, iğbirardan eser görülemez. Onların aralarında bir muhabbet, bir tesanüt, dinî tavsiyelere bir riayet tecelli eder durur. Böyle bir terbiyeden, tehzibi ahlâktan mahrum olanlar ise zaten hiçbir kimse ile güzelce imtizaç edemezler. Bizler, bir zevç ile bir zevceden ve ana baba bir kardeşlerden müteşekkil nice ailelerin hallerine vakıf olmaktayız ki, bunların arasında dairria niza ve şikak cari oluyor. Bunların hayatları bir zehri alût idarenin meşum tesiriyle sönüp gidiyor, içtimaî hayatlarında bir mesudiyet leması parıldamıyor.

Bilâkis yine bir kısım ailelerin şiûnu hayatına muttali bulunmaktayız ki, onlar birçok nüfustan müteşekkil oldukları halde mücerret almış

oldukları güzel bir terbiye ve tehzib sayesinde pek mesudane yaşıyorlar, her biri diğerinin sururuna, kederine iştirak edip duruyor. Şunu da ilâve edelim ki, erkekler bazan savaşlar yüzünden canlarını feda ederek azalırlar. Bu yüzden birçok kadınlar kocasız kalarak perişan olurlar. Bu halde teaddüdü zevecat usulü onların imdadına yetişir, onları yeniden mes'ut eder.

(3) Teaddüdü zevecat, ailenin servetini inkısama uğratır, ihtiyaç içinde kalmalarına sebebiyet verir. Buna cevaben de diyebiliriz ki: Bu teaddüt, her halde inkisamı servete sebebiyet vermiş olamaz. Zâten servetlerin müstahsilleri insanlardır. İnsanlar nekadar ziyade olursa servet de o nisbette artar durur, elverir ki iktisadî usullere riayet edilsin. Binaenaleyh bir aile efradının ziyadeliği inkısamı servete sebeb olacağı gibi izdiyadi servete de sebeb olur. Maamafih inkisamı servet ciheti, efradın servet hususiyetlerine tesir edebilse de serveti umumiye hakkında o kadar haiz tesir olamaz. Şu da kabili inkâr değildir ki, tezayüdi nüfustan beklenilen umumî faideler, servetlerin inkisamıhdan melhuz olan zararlardan daha ziyadedir ve daha mühimdir.

(4) Teaddüdü zevecat usulü: Zevcenin hukukunu ihlâl eder, onu mutazarrır kılar. Buna cevaben de şöyle denilir; Böyle bir iddia, ahkâmı şeriyemize nazaran asla varit değildir. Çünki islâm şeriatı zevç ile zevceden her birine halleriyle mütenasip olmak üzere bir takım haklar bahsetmiştir. Bir erkeğin zevcesi üzerinde bir takım meşru hakları olduğu gibi bir kadının da kocası üzerinde birçok hakları vardır. Nitekim bir âyeti kerimede: (o^ b jt}6- j-d'J^ cjt^s) buyurulmustur. Nitekim bunların bir kısmını aşağıda arzedeceğiz.

(5) Teaddüdü zevecat usulü, müsavata muhaliftir, erkeğe daha fazla selâhiyet verilmesini mutazammındır.

Buna da cevaben denilebilir ki: Bu usul, haddizatında müsavata muhalif değildir. Muhtelif kimseler, her hususta aynı vaziyette, aynı kabiliyette olmadıkları için birçok hususlarda selâhiyetleri, istihkakları da aynı surette olamaz. Böyle bir hal ise müsavata muhalif sayılamaz. Yükgek bir mühendisin yevmiyesiyle bir amelenin yevmiyesi ayni miktarda mıdır?. Böyle bir tefavet artık müsavat umdesine nasıl muhalif görülebilir?. İşte kadınlar ile erkekler de aile teşkilâtı hususunda müsavi bir durumda asla bulunamazlar. Böyle müsavi bir duruma, bir cinsi lâtif olan kadınlar ile bir cinsi kavi olan erkeklerin vaziyetleri, kabiliyetleri asla müsait değildir. Bunun hilâfını iddia etmek, erkekler ile kadınların arasındaki zati hallerin, ruhî hasletlerin, hayatî hadiselerin, fıtrî kabiliyetlerin ihtilâfına ademi vukuftan neşet eder ve nikâhın meşruiyetindeki yüksek içtimaî felsefeyi mülâhaza etmemekten ileri gelir. Hakayiki fenniyedendir ki, Hâliki hakim- hazretleri erkekleri birçok cihetlerce kadınlardan farklı yaratmıştır. Ezcümle vasatî olarak erkeklerin bedenî ve dimağı sıkletleri, kadınlarınkinden daha ziyadedir. Erkeklerin çümle'i asabiyetleri de kadınlarınkine nisbetle daha mükemmeldir. Erkekler ha-

yatî şiddetlere daha ziyade mütahammıldirler. Kadınlar ise erkeklere nisbetle bir takım marazlara, arızalara daha ziyade müstait bulunmaktadırlar. Bahusus kadınlar hilkaten zayıftırlar, birçok zamanları hayız ile, nifas ile, hamlin ağır yükü ile geçer gider, pek erken sirmi iyase kavuşurlar. İşte böyle bir hilkatte, bir durumda bulunan kadınlardan bir çokları doğurdukları çocuklariyle de meşgul olmaya mecburdurlar, artık bir kocalarına karşı olan vazifelerini bile hakkiyle ifaya muktedir olamazlar. Bunlar bilfarz müteaddit kimselerle evlenecek olsalar o zayıf halleriyle beraber o müteaddit kocalarının tabii ihtiyaçlarını, tenasül hakkındaki meşru emellerini nasıl tatmin edebilirler. O halde doğuracakları çocukların babaları nasıl taayyün edilebilecektir?. Halbuki, bir erkeğin müteaddit kadınlar ile izdivaçta bulunması bu gibi mahzurları müstelzim değildir. Binaenaleyh bu gibi hususlarda erkekler ile kadınlar arasında müsavat aranılması, hem serî hükümlere, hem de kudreti fatirenin eseri bedîi olan fıtret kanunlarına karşı muhalif olacağından asla, caiz ve kabil olamaz..

§ Müteaddit zevceleri olan bir müslümanın uhdesine düşen vazifelerin başlıcaları şunlardır :

(1) Kasme riayettir. Şöyle ki: Böyle bir zevç, yedi iktidarında olan şeylerde, sohbet, ve müvaneset hususunda zevceleri arasında müsavata riayet etmekle mükelleftir.

(2) Kasm hususunda zevcelerin bikriyle seyyibi, tazesi ile yaşlısı eskisi ile yenisi, müslimesiyle kitabiyesi, zindesiyle marizesi, kendisinden korkulmayan mecnunesiyle âkilesi, hais .ve nifesasiyle tahiresi müsavidir. Çünki bunlar kasmin sebebi vücubi olan nikâhta müsavidirler. «Bedayî, Bahri Raik».

(3) Zevç, zevceleri arasında müsavat üzere birer veya ikişer ve daha ziyade günve gece tayin ederek her birinin nöbetinde onun yanında bulunur. Böyle tayin edilen müddetin pek uzun olmaması evlâdır. Çünki müddetin uzaması, istinas ve defi vahşet, hikmetine müstenit olan kasme münafidir. «Bahri Raik. Reddül Muhtar».

(4) Zevcelerden birinin nöbetini arttırmak için mihrini azaltmak veya vereceği bir malını almak zevç için caiz değildir. Çünki bu, bir nevi rüşvettir, ve diğer zevcenin hakkını iptale müeddidir. «Bedayi, Mepsuti Serahsi».

(5) Zevç, zevcelerinden birinin nöbetinde diğerinin yanına giremez. Ve nöbetinin gayride kendisine tekarrüb edemez. Fakat bir hacete mebni gündüzün diğerinin yanma gitmekte ve hasta olduğu vakit geceleyin iyadetinde bulunmakta bir beis yoktur. Hatta hastalığı artarsa vefatına veya kesbiafiyet edinceye değin yanında kalabilir. «Behri Raik»..

(6) Zevcin hastalanmasıyle kısım sakit olmaz. Binaenaleyh zevç, zevcelerinden birinin nöbetinde hastalanıpdâ yanında kalacak olsa ifakat bulduktan sonra diğer zevcesinin yanında da o miktar kalması lâzım gelir. Şayet zevcelerinden hâli olan bir hanede hastalanıp kalmış ise her zevcesini kendi nöbetinde yanına davet eder, Risaletmeab efendimiz

merezi mevtinde Hazreti Ayşenin nezdinde kalmaları için diğer mübarek refikalarından müsaade istemişti. Eğer maraz sebebiyle kasme riayet vazifesi sakit olsaydı bu istizana mahal kalmazdı. «Bedayi, Bahri Raik. Dürrül Muhtar.»

(7) Bir erkek iki zevcesini rızaları bulunmadıkça bir hanenin bir odasında beraber iskân edemez. Çünki bu halde zevç, zevcelerinin haklarını tamamiyle ifa etmiş olamaz. Lâkin her ikisini bir hanenin kilitli, müstakil birer odasında iskân edebilir. Meğer ki eşraf kızlarından olsunlar. O takdirde onların halleriyle mütenasip birer hanede iskân edilmeleri icabeder. Velhâsıl zevç, zevcelerinin yanlarında münevebeten gecelemeye ve her biri hakkında aynı derecede temayül izhar eylemeğe dinen mecburdur. Bu vazifeleri güzelce ifa etmeyen bir zevç ise zevcesinin talebi üzerine mahkemeye celbedilerek bu. vazifeleri ifaya mecbur tutulur. Bir hadisi şerifte: (j^U-ü -»*!_, i.üJl^.¯L,;,-JJIJL^J«.IJ'JII o'->jj ^fc"^duyurulmuştur. Yani: Bir şahıs iki zevcesi olur da kasm hususunda bunlardan birine ziyade meylederse,' kıyamet günü vücudunun bir tarafı çarpık olarak haşrolunur. Ancak muhabbeti kalbiye gibi gayri ihtiyari olan batını umurda müsavat temini kabil olamayacağından bunu diğerlerine karşı izhar etmedikçe bundan dolayı mes'ul olmaz. «Mebsut. El ihtiyar. Reddül Muhdar.»

Hülâsa'i kelâm: Müslümanlıkta teaddüdü zevec'atın cevazı böyle bir kısım şeraite bağlıdır ki, bunlara riayet edemeyenlerin birer zevce ile iktifa etmeleri lâzımdır, aksi takdirde kendilerini mesuliyetten kurtaramazlar.

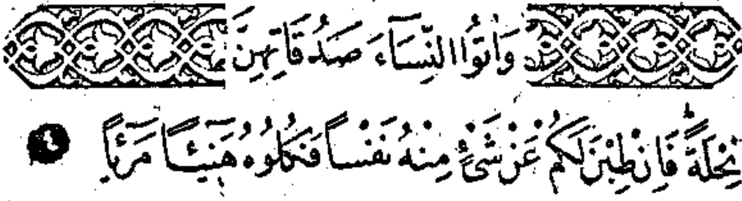
§ Teaddüdü zevecatın tarihçesi: Şeriatı islâmiye, teadd,üdü zevecat usulünü bidayeten tesis etmemiştir. Belki bütün semavî dinlerin kabul, etmiş olduğu bu usulü, mübarek şeriatı islâmiye, tahdit ve bir takım şartlara talik ile islâh etmiş ve güçleştirmiştir. Enbiyai salifcden bir çoklarının müteaddit zevceleri olduğu kütibi mukaddesede mesturdur. Bu usul, İbraniler arasında birçok zaman devametmiştir. Erkeklerin adedine nisbetle kadınların adetleri daha ziyade olduğundan bu usule lüzum görmüşlerdi. Bilâhare beyti mukaddes Romalılar tarafından tehribedilerek Museviler cihanın her tarafına dağılmış, sair kavimler ile ihtilâta mecbur kalmış olduklarından o esnada içlerinden bir çokları teaddüdü zevecatı terke başlamıştır. Nihayet dokuz yüz küsur sene mukaddem (Worms) şehrinde akdedilen bir büyük meclisi ruhanide reis bulunan haham (Garson) tarafından teaddütü zevcat, tahrim edilmiştir. Fakat bu tahrime rağmen museviler arasında hâlâ müteaddit kadınları tahtı nikâhında cemedenler bulunmaktadır. Ezcümle Suriye havalisindeki museviler arasında bu usul olduğu gibi caridir. Sahih nasraniyette de bu usulün gayrıcaiz olduğuna dair bir nakil mevcut değildir. Vahdeti zevceye dair İncil nüshalarında hiç bir sarahat yoktur, mücerret Roma kanunlarına ittibaen efrat arasında teaddüdü zevcat usulü terkedilmiştir.

Teaddüdü zevcat usulü zamanı cahiliyette araplar arasında da cari

idi. O zaman "bir erkek istediği kadar kadınları nikâhı altında toplayabilirdi. Hatta bu kadınlar zevcin adeta malları mesabesinde bulunup vefatından sonra varislerine intikal ederdi. Tefsiri Gazide yazılı olduğu üzere cahjliyet zamanında bir erkek vefat edince asebesinden bulunan bir şahıs bu müteveffanın zevcesi üzerine elbisesini atar ve «ben buna ehakkım» derdi. Sonra bu kadını dilerse evvelki mihriyle kendi nefsine tezvic eder ve dilerse başkasına kocaya verip mihrini kendisi alırdı, ve dilerse bu kadını kocasından tevarüs ettiği malları kendisine fidyeyi necat olarak verinceye kadar başkası ile evlenmesine mâni olurdu. Şeriatı islâmiyede bu itisafkârane hareket: (..l*jT* LJİUjjl.^Ö j^V \y~*\ J$\\\ I») âyeti celilesiyle nehy olunmuştur ki, «Ey müminler!. Bu kadınları irs yolu ile ahiz ve kendilerini rizaları olmaksızın tezevvüç etmeniz size helâl olmaz» ,mealindedir.\ Hatta bu tevarüs adeti cahilanesi halâ Museviler arasında caridir. Musevilerden bir erkek bilâ velet vefat ederse onun zevcesi kardeşine intikal eder, kadın bununla izdivaca mecburdur. Bunun muvafakatini istihsal etmedikçe başkası ile evlenemez. Evlenirse nikâhı mahkemei ruhaniyece feshedilir. Şayet berhayat bulunan kardeş bu kadını almaktan imtina ederse kadın bu hakkı mahkemeye müracaatla dava edebilir. Yine imtina vuku bulursa kadın,, bu kain biraderi hakkında bazı tahkiri amiz merasimde bulunduktan sonra başkasıyle izdivaca mezuniyet kesbetmiş olur.

Velhasıl: Şeriatı islâmiye, bu gibi hikmete ve tabiata menafi olan halleri menetmekle beraber bir erkeğin nikâhı altında adalete riayet etmek şartiyle nihayet dört kadının cem edilebileceğini tecviz buyurmuştur. Efradı ümmettan bir erkek dört kadından ziyadesi hakkında adaleti temine muktedir olamayacağından artık onun hakkında dörtten ziyadesi cevazi şer'îye iktiran edemez. Eimmei erbaa hazeratiyle cumhuri. müslimin bu babta, müttefiktirler. Hatta esbabı kiramdan «İbni Gaylan» tahtı nikâhındaki onbir kadınla beraber islâmiyetle şerefyab olduklarında Peygamberi âlişan efendimiz: «Ya Gaylan»!. zevcelerinden dördünü ihtiyar ederek diğerlerinden ayrıl.» diye emir buyurmuşlar, o da o suretle hareket etmiştir. İşte görülüyor ki, mahzi hikmet olan şeriatı islâmiye, evkamı maziye arasında bilâ tahdit carî olan teaddüdü zevecat usulünü dörde kasretmiş, onu da bir takım şerait ile takyid buyurmuştur. Hatta adalete riayet edemiyeceğinden korkan bir müslüman için birden ziyadesiyle evlenmek caiz görülmemiştir. Refikasını müteessir etmemek maksadiyle üzerine evlenmeyi terkeden bir müslümanın bu yüzden sevaba nail olacağı da melhuzdur.

***

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Kadınlara milıirlerini bir atiye olarak veriniz. Şayet size ondanr bir miktarını gönül hoşluğu ile bağışlar iseler onu da afiyetle, kolaylıkla yiyiniz.

**

İ Z A H

(4) : Bu âyeti kerime, kadınlara mihirlerinin güzelce verilmesini,, onların rizaları olmadıkça o mihre dokunulmamasmı emir ve tavsiye buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Ey müminler!, (kadınlara) zevcelere seran» müstehik oldukları (milıirlerini) onlara bir yardım, bir nişane'i hörmet ve muhabbet (bir atiyye) bir vecibe'i diniye (olarak veriniz) onu onlardan diriğ etmeyiniz, (şayet) onlar, bir tesir altında olmaksızın (ondan> o mihirlerinden az çok (bir miktarını) yani o cinsten her hangi bir malı- (gönül hoşluğu ile) kendi arzuları ile (bağışlar iseler onu da) alınız, sarfediniz, (afiyetle, kolaylıkla) tib, akibeti mahmut, mesuliyetten beri olarak (yeyiniz) ondan istifade ediniz. Bu takdirde size bir vebal teveccüh etmez. Rivayete nazaran vaktiyle Arabistan'da kızlarını ve sair kadınları kocaya verenler onların mihirlerini kendileri alır, yer onlara bundan birşey vermezlermiş. Bazı kimseler de refikalarına verdiklerini onlardan* istirdad etmek veya kendilerine bağışlatmak isterlermiş, nitekim bu suretle hareket edenler şimdi de bulunmaktadır. İşte velilere veya kocalara veya her iki zümreye de ait olmak üzere bu âyeti kerime nazil olmuş, onlara bu husustaki insaniyete, ahlâka, adalete muvafık olan yol gösterilmiştir.

§ Mehr, zevcenin akdi nikâh ile zevcinden almaya müstehik olduğu maldır. Cemi mühür ve emhardır. Mehre, atiye, farize, nihle, sedak da denilir: Ve bir kaç kısma ayrılır. Şöyle ki:

(1) Mehri müsemma: İki tarafın az veya çok olarak tesmiye ve tayin ettikleri mal veya mübedelesi kabil olan menfaattir..

(2) Mehri misi: Zevcenin babası cihetinden' ve olmadığı takdirde akran ve emsal kadınların mehri miktarıdır. Akdi nikâh zamanında mehir tesmiye edilmezse zevce bu mehri misle müstehik olur.

(3) Mehri muaccel: Peşin verilmesi meşrut olan mehirdir.

(4) Mehri müeccel: Bjİâhara verilmesi meşrut olan mehirdir. Mu-

ayyen bir zaman zikredilmemiş olunca vefat veya telâk zamanında alınması lâzım gelir. Bir mehir kısmen muaccel ve kısmen de müeccel olabilir. Meselâ nikâh esnasında tesmiye edilen bin liradan ibaret bir mehrin beşyüz lirası peşin verilerek beşyüz lirası da sonraya bırakılabilir.

§ Mehirlerin miktarı: Bunun azamî haddi muayyen değildir. Asgarî haddi ise hanefilere göre on dirhem gümüştür. Gerek medrüp olsun ve gerek olmasın. Bundan az mehir tesmiye edilemez. Malikilere göre de mehrin en az miktarı halis altından bir dinarın dörtte biridir. Halis gümüşten de üç dirhemdir. İmam Şafii'ye ve diğer bazı zatlara göre de mehrin muayyen bir miktarı yoktur. Her mal, az olsun çok olsun mehir olabilir.

§ Mehrin hikmeti lüzumu: Kadınlara halleriyle, mevkileriyle mütenasib birer miktar mehir verilmesi idarî, ailevî, içtimaî bir maslahat muktezasıdır. Binaenaleyh mehir zikredilmese de, nefyedilse de yine mehri misil lâzım gelir. Buna bir hakkullah da tealluk etmektedir. Fakat bu lâzım gelen mehri bir kadın kocasına kendi güzel rızasıyla kısmen veya tamamen bağışlayabilir.

Mehrin lüzumundaki faide ve hikmetin bir kısmı şunlardır :

Mehir, zevceden yapılan istifade mukabilinde bir bedel mesabesindedir. Bununla beraber mehir verilmesi zevcenin kadrini yükseltir, ihtiyacını tehvin eder, cihaz tedarikini kolaylaştırır, istikbalini temine sebeb olur, nikâhın devamına hadim bulunur, nikâhın ehemmiyetini gösterir. Maamafih mehirde itidal matluptur. İki tarafın hali nazara alınmalıdır, ifrat ve tefritten kaçınmalıdır. Aksi takdirde iki tarafta mutazarrır olur.. (خير الامور اوساطها)

***

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَٓاءَ اَمْوَالَكُمُ الَّت۪ي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ
ف۪يهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ٥ وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا
بَلَغُوا النِّكَاحَ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُٓوا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ
وَلَا تَأْكُلُوهَٓا اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا
فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَق۪يرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَاِذَا دَفَعْتُمْ
اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَس۪يبًا ٦

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Ve Allah Tealâmn sizler için medarı kıyam kılmış olduğu mallarınızı sefihlere vermeyin, onları o malların içinde rızıklandırmız ve giydiriniz ve onlara güzel söz söyleyiniz.

(6): Yetimleri nikâh çağma erinceye kadar deneyiniz. Eğer kendilerinde bir rüşt hissederseniz mallarını kendilerine heman teslim ediniz ve büyüyecekler diye o malları israf ile alelacele yemeyiniz. Ve kim zengin ise kaçınsın ve kim fakir ise maruf veçhile yesin. Onlara mallarını teslim edeceğiniz vakit de onlara karşı şahit bulundurunuz. Ve Allah Tealâ hesapları görmeğe kâfidir..

İ Z A H

(5) : Bu mübarek âyetler, servetin kıymetini bildiriyor, onun suiistimal edilmemesine işaret ediyor, yetimlerin malları hakkında da ne suretle hareket edileceğini gösteriyor. Şöyle ki: Ey veliler!. Yetimlerin ve tahtı idarenizde bulunan sair kimselerin haklarına riayet ediniz (ve Allah Tealâ'nm sizler için) yani insanların faideleri için (medarı kıyam kılmış) refah içinde yaşamaya bir vasıta olmak üzere ihsan buyurmuş (olduğu mallarınızı) yani: tahtı hıfz ve tasarrufunuzda bulunan yetimlerin ve sairenin mallarını onlardan (sefihlere) mallarını lüzumsuz yere sarfeden ve tahtı idarenizde bulunan kimselere (vermeyin) o malları siyanet ediniz, tenmiye ediniz (onları) o tahtı idarenizde bulunan şahısları (o malların içinde rızıklandırmız) onlara ait malları ticaret gibi bir iktisadî vesile ile tenmiye ederek onların nemasından maişetlerini temine çalışınız (ve) bu nemalardan onları (giydiriniz) tâki resülmalları sarfeâilip bitmesin. (Ve onlara güzel söz söyleyiniz) o biçare, kendilerini idareden aciz kimseler ile kalplerini tatyib edecek, hallerini İslaha vesile olacak tarzda konuşunuz, o suretle onlara hitabediniz. Meselâ: Bu mal senindir. senin için saklıyorum, ileride sen bundan istifade edip istikbalini temin edeceksin, merak etme bu mal, zayi olmayacaktır, gibi bir tarzda hitabedilirse onun halini İslaha, sefahatinin izalesine sebeb olabilir. İçtimâî, ahlâkî nezaket, bunu iktiza eder. Böyle maruf veçhile olmayan sözler ise iğbirarı tahrik eder, sefahat temayüllerini arttırır durur.

§ Sefih, malını beyhude, faidesiz yere sarfeden, israfta bulunan kimse demektir, Cem'i: Süfehadır. Kendi nefsinin havasına uyup şer'i şerife muhalif harekette bulunan kimse de suhefadan sayılır. Sefeh hiffetül akıl demektir. Sefih de nakisülakıl kimsedir.

§ İsraf da birşeyi lâyık olduğu mahalde münasip olan miktardan ziyade sarfetmektir ki, sahibine müsrif denir.

§ Tebzir de bir şeyi lâyık olmayan mahalle sarfetmektir ki, sahibine mübezzir denir. Bütün bu gibi hareketler birer.;atiyeyi ilâhiye olan malın kadrini bilmemekten bir rievi küfranı nimette bulunmaktan neşet eder

ki, ahlaken pek mezmumdur. Binaenaleyh hikmetkarin dinimiz, bizleri bu gibi hareketlerden menetmektedir. Bir insan, kendi malını da lüzumsuz yere evlât ve ayaline vererek israfa meydan vermekten seran memnudur. Bu âyeti kerime buna da delâlet etmektedir.

(6) : Ey veliler!. Tahtı idarenizdeki (yetimleri nikâh çağına) yani onbeş yaşma (erinceye kadar deneyiniz) tecrübe ediniz, mallarını güzelce idareye muktedir olup olamıya'caklarını anlamaya çalışınız. Meselâ bir tacir çocuğu alış veriş işleriyle, bir ekinci çocuğu ziraat işleriyle ve bir kız çocuğu da yemek pişirmek, elbise dikmek, ev eşyasını koruyabilmek gibi şeylerle tecrübeye tabi tutulur, (eğer kendilerinde bir rüşt) selâhi din, selâhi mal (hissederseniz) adaleti iskat edecek surette muharrematı irtikâb, segair denilen günahlarda İsrar etmedikleri görülürse ve mallarını beyhude yere telef eyJemedikleri, alış verişlerinde gabni fahiş ile aklanmadıkları anlaşılırsa (mallarını kendilerine heman) tehire bırakmamaksızm (teslim ediniz ve) Ey 'veliler!., O yetimler (büyüyecekler) de mallarını elimizden alacaklar endişesine kapılarak (o malları israf ile) haksız yere ve (alelacele) sarfına çalışarak (yemeyiniz ve) Ey veliler!. Sizden (kim zengin) tahtı idaresindeki yetimin malından müstağni ise o yetimin malını yemekten, kendi umuruna sarf etmekten (kaçınsın) ondan istifadeden geri dursun. (Ve kim fakir ise) o yetimin malından (maruf veçhile) ihtiyari ile ücret sayinden hangisi az ise o az miktarı alıp (yesin) ziyadesini iltizam etmesin, (onlara) o yetimlere sinni rüşte geldikleri vakit (mallarını teslim edeceğiniz vakit de) o malların kendilerine verildiğine dair lâakâl iki kişiyi (onlara karşı şahit bulundurunuz) çünki böyle bir işhat velileri töhmetten kurtlarır, kendilerine karşı husumet gösterilmesine meydan bırakmamış olur. (Ve Allah Tcalâ hesapları görmeğe kâfidir.) Kullarının amellerini hıfza ve kendilerini muhasebeye tabi tutmağa kadirdir. Artık bu hakikati güzelce düşünmeli, yetimlerin ve sairenin hukukuna tecavüzden son derece sakınmalıdır. Bundan başka selâmet tariki yoktur.

***

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ
مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا
مَفْرُوضًا ﴿٧﴾ وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ
فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7): Erkekler için baba ile ananın ve en kariplerin bıraktıklarından' bir pay vardır ve kadınlar için de Tbaba ile ananın ve en kariplcri bıraktıklarından bir pay vardır. Ö bırakılandan az olsun çok olsun farz kılın* mış bir nasip vardır.

(8) : Tereke taksim edilirken uzak karabet sahipleriyle yetimler ve yoksullar da hazır bulunurlarsa ondan onları da rızıklandırmız ve onlara güzel sözlerde söyleyiniz.

***

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, vefat eden kimselerin terekelerinden hem erkek ve hem de kadın kariplerinirı hisse'i irsiyeleri olduğunu bildiriyor. Ve terekelerden varis olmayan bazı kimselerin de müstefit edilmelerini tavsiye buyuruyor. Şöyle ki: (Erkekler için baba ile ananın) yani kendi ebeveyinlerinin (ve en kariplerin) yani: seran dereceleri sabit, malları mirasa tabi olan bir kısım hısımlarının (bıraktıklarından) terkeyledikleri mallardan (bir) muayyen (pay vardır) onlar bu paylarını alırlar (ve kadınlar için de) böyle (baba ile ananın ve en kariplerin) tereke olarak (bıraktıklarından bir pay vardır) o kadınlar da bu paylarını alırlar^ (o- bırakılandan) o mevrus olan maldan (az olsun çok olsun) erkekler için de kadınlar için de (farz kılınmış) muayyen (bir nasip vardır) hiç biri bundan mahrum bırakılamaz.

§ Rivayete nazaran zamanı cahiliyette kadınları ve çocukları mirastan mahrum bırakırlardı, miras, savaşta bulunacak, düşmanlardan ganimet mallarını alabilecek erkeklere mahsustur derlerdi. Hattâ ensarı kiramdan Evs ibni Sabit adında bir zat vefat edip birçok mal bırakmıştı. Bu malı iki amca zadesi almış, onun refikası ile üç kızını fakir bir hâlde bırakmışlardı. Merhumun refikası bu keyfiyeti Resuli Ekreme arzetmiş, ihtiyaç içinde kaldıklarını söylemişti. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştu. Fakat hisse'i irsiyelerinin miktarı tasrih edilmediği için terekenin taksimi emri nebeviye binaen tehir edilmişti. Bilâhara (f^j\J^C*»^) âyeti kerimesi nazil olup bu varislerin hisseleri tayin buyurmuştur. Ona göre Evs ibni Sabit hazretlerinin terekesi taksim edilmiş, bunun sekizde biri zevcesine, iki sülüsü de üç kızına, bakisi de iki amcası oğluna isabet etmiştir.

(8) : Varislere hisseleri verilmek üzere (tereke taksim edilirken) varislerden olmayan (uzak karabet sahipleriyle yetimler ve yoksullar da) taksim zamanında (hazır bulunurlarsa) kalplerini tatyib için (ondan) o taksim edilecek maldan (onları da) kablel kısme (rızıklandırmız) onlara

da münasip birer miktar tasaddukta bulununuz (ve onlara güzel sözler de söyleyiniz) meselâ: onlara dua ediniz, vereceğiniz malı bir nezaketle veriniz, verdiğiniz atiyenin azlığından dolayı özür dileyiniz. Onlara karşı minneti işrab edecek bir vaziyette bulunmayınız.

§ Bu âyeti kerimenin hükmü, bazı zevata göre miras âyetleriyle neshedilmiştir. Fakat ekseri müfessirine göre mensuh değildir. Belki bu hustaki emir, vücüp için değil, nedb içindir. Mirasın taksimi esnasında bulunup Varislerden olmayan karipiere veya yetimler ile yoksullara gayrimenkul olmayan terekeden bir atiye olmak üzere bir miktar verilmesi mendubdur* Çocuk olan bir varisin velisi, onun namına böyle bir atiyede bulunabilir. Veyahut varisin böyle gayrı mükellef olduğundan bahsederek o hazır bulunan kimselere karşı beyanı itizarda bulunur. Bütün bu gibi evamiri kur'aniye, dini islâmın nekadar ulvî, insanî, hayrhahane, muavenclkârane esaslar üzerine kurulmuş olduğunu parlak bir surette göstermektedir.

*

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ
لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ
وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ اَمْوَالَ الْيَتَامٰى
ظُلْمًا اِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا
﴿١٠﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Ve korutsunlar o kimseler ki, arkalarından küçük, zayıf çocuklar bırakacak olsalardı, onların üzerine korkup endişede bulunacaklardı. O halde Allah Tealâ'dan sakınsınlar ve dürüst söz söylesinler.

(10) : Şüphesiz o kimseler ki, yetimlerin mallarını haksız yere yerler muhakkak karınlarında sırf bir ateş yemiş olurlar ve yakında bir ateşe sokulacaklardır..

**

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler, yetimlerin haklarına güzelce riayet edilmesini, onların mallarına tecavüzün ne büyük azabı ilâhiyi calib olacağını şöylece bildirmektedir, (ve) yetimler hakkında; (korksunlar o) vasi veya veli bulunan (kimseler ki) eğer kendileri ölüm çağına yaklaşmış (arkalarında küçük, zayıf çocuklar bırakacak olsalardı onların üzerine) zıyağlarından, muhtaç kalmalarından (korkup endişede bulunacaklardı) bizden sonra ne olacaklar diye telâşa düşeceklerdi (o halde) kıyasi nefs etmelidirler, idarelerinde bulunan başkalarına ait yetimleri de düşünsünler, onların mağdur olmalarına sebebiyet vermesinler ve (Allah tealâ'dan sakınsınlar) onun kulları hakkında merhamete, maslahata menafi şeylerde, tavsiyelerde bulunmasınlar, (ve) mariz, ölüme müteveccih olan kimselere karşı da (dürüst) doğru, muvafık, adalet ve maslahata uygun (söz söylesinler) yetimleri, varisleri mutazarrır edecek tavsiyelerden sakınsınlar. Bu emri ilâhi, insanları hakimane, adilâne muamelelere, mükâlemelere sevketmektedir. Bazı kimse, marazi mevt ile mariz olan kimselerin yanlarına giderek onların hakkında güya hayirhahane tavsiyelerde bulunmak isterler. Şana evlât ve ayalinden bir i'aide yoktur, sen hayatta iken başının çaresine bak, bütün mallarını tasadduk et, filân şahsa şu kadar, filân cihete bu kadar, yardım et» diyerek onun bütün mallarının elinden çıkmasına sebebiyet verirler, geride kalacak yetimleri, varisleri, karipleri mahrum bırakmayı bir hüner sanırlar. Halbuki, böyle bir hareket daima muvafık olmaz. Bir kimse hem mümkün mertebe hayrat ve hasenatta bulunmalı, hem de varislerini, yetimlerini gözetmelidir. Bütün mallarını vasiyet ve infak suretiyle elden çıkararak varislerini mahrum bırakmamalıdır. Onların muhtaçlarına bırakılan irs hisseleri de birer sadaka mahiyetindedir. İşte bu âyeti celile, bizlere bu cihetleri tenbih ediyor, bizleri kıyası'nefse davet eyliyor. Artık kendi evlât ve iyalimiz hakkında nasıl düşünüyor isek başkalarının evlâdı, efradı ailesi hakkında da öyle hayirhahane düşünmeliyiz, yanlış tavsiyelerde, telkinlerde bulunmamalıyız.

(10) : Şüphesiz o kimseler ki, velayet veya vesayet gibi bir vesile ile (yetimlerin mallarını haksız yere) zulmen, gayrimeşru surette (yerler) alıp sarfederler, sonra da taib ve mustağfir olup telâfisine kıyam etmiş bulunmazlar, (muhakkak karınlarında) mideleri doluşunca (sırf bir ateş yemiş olurlar) yani: Kendilerini ateşe sevketmiş bulunurlar, (ve yakında) ölünce müthiş (bir ateşe) Narı cehime (sokulacaklardır.) Orada yanıp duracaklardır. Ne müthiş bir hadise!. Artık yetimlerin mallarından sakınmalıdır.

§ Bir rivayete göre yetimin malını yemiş olan bir şahıs, kıyamet günü mezarından çıkınca kabrinden, ağzından, burnundan, kulaklarından ve gözlerinden bir duman çıkacak, herkes bunu görüp onun yetim malını yemiş olduğunu anlıyacaktır.

§ Bir yetimin malını haksız yere yemek haramdır. Fakat velisi müh-tac olup başka türlü nafakasını temin edemediği veya vasisine bir ücret tayin edilmiş olduğu takdirde o maldan maruf veçhile yiyilmesi caizdir! Meselâ: Fakir, ihtiyar bir baba, oğluna valdesi terekesinden intikal etmiş olan bir maldan israf etmeksizin bir miktar alıp yiyebilir. (6) inci âyeti kerimeye de müracaat!.

***

يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ
فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ
كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ
مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ
لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ
فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ
آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا
فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Allah tealâ size evlâdınız hakkında erkek için iki dişi hissesi ferman buyuruyor. Eğer dişi olan evlât, ikiden ziyade ise onlara terekenin üçte ikisi aittir. Ve eğer bir tek kız ise ona da terekenin yarısı verilir ve babasıyla anasından hcrbiri için de ölünün çocuğu var ise terekesinde altıda biri vardır. Ve eğer çocuğu yok ve kendisine yalnız babasıyle anası yar ise anası için üçte bir; aittir. Ve eğer ölünün kardeşleri de var ise anasına altıda biri verilir. Bü hisselerin böyle verilmesi, ölünün vaktiyle yapmış olduğu vasiyetinden ve borcundan sonradır. Babalarınız ve oğullarınız bilmezsiniz ki hangileri sizin için menfaatçe

daha yakındir. Bütün bunlar Allah tealâ tarafından birer, farizedir. Şüphe yok ki, Allah tealâ herhalde alimdir, hakimdir...

***

İ Z A H

(11) : Bu âyeti kerime, erkek ve kız evlâdın, babalar ile analarının ve kardeşlerin hisse'i irsiyelerini bildiriyor ve bu hususta taksimatın muktezayı hikmet olduğuna işaret buyuruyor. Şöyleki: Ey müminler!.. (Allah tealâ size) sizden her birinize (evlâdınız hakkında) onların hisise'i irsiyeleri hususunda (erkek için iki dişi hissesi ferman buyuruyor) binaenaleyh vefat eden kimsenin meselâ: Bir oğulu ile iki kızı bulunsa terekesinin yarısı oğluna, diğer yarısı da iki kızına ait bulunmuş olur. Şayet bir kızı ile bir oğlu bulunsa terekesinin üçte ikisi oğluna, üçde* biri de kızına ait bulunur. İki oğlu ile üç kızı bulunacak olsa terekesi yedi sehim itibar edilerek bundan ikişer sehim oğlanlara, birer sehim de üç kıza isabet etmiş olur. (Eğer dişi olan evlât) iki veya (ikiden ziyade) olup da erkek evlât bulunmaz (ise onlara terekenin üçte ikisi aittir) mütebakisi babaları, amcaları gibi asebattan bir kimse bulunmazsa ona ait olur, bulunmazsa o da bu kızlara reddedilir. Meselâ: Bir müteveffanın üç kızı ile bir de babası bulunsa mesele'i irsiyesi dokuzdan tashih edilerek bunun ikişer sehimi kızlara, üç sehimi de babasına isabet etmiş olur. (Ve eğer) vefat edenin çocuğu yalnız (bir tek kız ise ona da terekenin yarısı verilir) babası veya kardeşi gibi başka bir varisi de var ise mütebaki yarısı da ona ait olur. Fakat böyle başka varisi yok ise terekenin o mütebakisi de yine o kıza reddedilir, (ve) ölen kimsenin (babası ile anasından herbiri için de ölünün) kız veya oğlan (çocuğu varsa terekesinden altıda biri vardır) meselâ: Bir müteveffanın bir kızı ile bir de babası ve anası bulunsa terekesi altı sehim itibar edilerek bunun sülüsü olan iki sehimi kızına verilir, birer sehimi de babasıyle anasına verilir ve mütebaki bir sehim de reddiye tarikiyle yine babasına ait bulunur. (ve eğer) vefat edenin (çocuğu) ve o çocuğunun çocuğu (yok ve kendisine yalnız babası ile anası var ise anası için) terekesinin (üçte biri aittir) mütebakisi babasına ait olur (ve eğer Ölünün) birden ziyade (kardeşleri de varsa) bunlar gerek baba ana bir ve gerek baba veya ana bir erkek veya kız kardeşler olsunlar ve gerek varis bulunsunlar ve gerek bulunmasınlar, herhalde ölünün (anasına altıda biri verilir) bu-takdirde terekenin, mütebakisi, ölünün babası var ise ona ait olur, yoksa kardeşlerine verilir, (bu hisselerin) varislere (böyle verilmesi, ölünün vaktiyle yapmış olduğu vasiyetten ve borçtan sonradır). Eğer borcu var ise evvelâ terekesinden o verilir, sonra da vasiyeti usulü dairesinde tenfiz edilir, mütebakisi de varisler arasında beyanatı ilâhiye veçhile taksim olunur. {babalarınız ve oğullarınız bilmezsiniz ki, hangileri) Ey varisler!. Ey

müverris olacak kimseler (sizin için menfaatçe daha yakındır.) Onu ancak Cenabıhak bilir, (bütün bunlar) tereke hakkındaki bu ilâhi emirler, vazifeler (Allah tealâ tarafından birer farizedir.) Birer maslahat ve hikmete müstenittir. Sizlerin uhdesine düşen ise bunlara razı olmaktır. Sizlerin hakkınızda usulünüz mu, füruunuz mu daha hayırlı olacağını, bunlardan âlemi ebediyette sizlere hangileri daha faideli bulunacağını siz kestiremezsiniz. O halde farize'i irsiyenin hikmetini bihakkın takdir edemeyebilirsiniz. Sizin vazifeniz bu gibi ahkâmı ilâhiyeyi kabul etmektir. (Şüphe yok **ki: Allah tealâ)** kullarının bütün umuruna **(herhalde âlimdir.)** O Haliki zişan, minel ezel ilelebet ilm sıfatıyle muttasıftır. Ve **(hakimdir.)** Her emri, her takdir ve hükmü aynı hikmettir. Onun bütün •evamir ve nevahisi hikmetten, maslahattan-hâlî değildir. Ehli imanın en birinci vazifesi de bunu bilip tebcil ve takdis etmektir.

§ Kelâle: Lügatte yorulup kuvvetten düşmek veya etraftan ihata edilmek manasınadır. İstilâhta: Usul ile füruun gayrı olan karip demektir. Böyle bir karabet sahibine de zi kelâle denilmiştir. Bir kimsenin kardeşleri, amcaları, dayıları kelâle kabilindendir. Bunların karabeti usul ve füruun karabetine nazaran zayıf olduğundan kendilerine «Kelâle» denilmiştir. Kelâle hakkında başka kaviller de vardır. 176 mcı âyeti celileye de müracaat!..

* * *

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ
لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ
مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ
وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا
تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ
أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا
أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ
وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً
مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Zevcelerinizin çocuğu yok ise terekelerinin yarısı sizin içindir- Eğer onların çocuğu var ise sizin için terekelerinin dörtte biri vardır. Yapnuş oldukları vasiyetten veya borçtan sonra, zevcelerinize de terekenizin dörtte biri vardır. Eğer sizin çocuğunuz yok ise. Eğer sizin çocuğunuz varsa onlara da terekenizden sekizde biri vardır. Yapmış olduğunuz vasiyetten veya borçtan sonra. Ve eğer bir erkeğin veya bir kadının kelâle cihetinden mirasına konuluyorda onun bir erkek kardeşi veya bir

hemşiresi bulunuyorsa onlardan lıerbirine de altıda bir hisse vardır. Eğcr bundan ziyade iseler üçte birinde ortaktırlar. İzrar kasdi olmaksızın yapılmış olan vasiyetten veya borçtan sonra. Bütün bunlar Cenabıhak'taıı bir mevizedir. Ve Allah tealâ alimdir, halimdir.

*

İ Z A H

(12) : Bu âyeti kerimede zevçler ile zevcelerin ve-kelâle denilen karabet tarikiyle varis olacak bir kısım kimselerin hisse'i irsiyelerini tayin ediyor, yapılacak vasiyetlerin varisleri mutazarrır etmemesi hususuna da işaret buyuruyor. Şöyleki: Ey müminler!, (zevcelerinizin) sizden veya evvelki kocalarından oğlan veya kız (çocuğu) veya oğlunun ilânihaye oğlu ve kızı (yok ise terekesinin yansı sizin içindir) diğer yarısı ise zevilfiruzdan veya asebattan veya saireden olan kariplerine ait olur, onlardan hiç birisi bulunmazsa beytülmâle ait bulunur. Meselâ: bir kadının kocasıyle bir de amcası bulunsa terekesinin yarısı kocasına, diğer yarısı da amcasına intikal etmiş olur. (eğer onların) zevcelerin sizden veya evvelki kocalarından erkek veya kız (çocuğu var ise sizin için terekelerinin dörtte biri vardır) mütebakisi çocuğuna aittir. Meselâ: Bir kadının kocasıyla iki de oğlu bulunmuş olsa terekesinin dörtte biri kocasına,, dörtte üçü de iki oğluna 'müsavat üzere intikal etmiş olur. Mesele'i mirasiyesi sekizden tashih edilerek bundan iki sehim kocasına, üçer sehim de oğullarına verilir. Böyle bir hisse verilmesi o zevcelerin (yapmış oldukları vasiyetten veya borçtan sonra) dır. Evvelâ borçları verilir, sonra vasiyeti usulü dairesinde yerine getirilir, mütebaki terekesi de varisleri aiasında taksimedilir. Ey erkekler!. Siz de vefat edince (zevcelerinize terekenizin dörtte biri vardır) onlar bu mıkdara tevarüs ederler, (eğer sizin) o zevcelerinizden veya başka zevcelerinizden (çocuğunuz yok ise) oğlunuzun oğlu veya kızı da mevcut değilse (eğer sizin çocuğunuz varsa) oğlunuz veya kızınız, veya oğlunuzun evlâdı mevcut ise (onlara da) o zevcelerinize de (terekenizden sekizde biri vardır.) meselâ: Bir müteveffanın bir zevcesi ile bir de bir oğlu veya kızı veya oğlunun bir oğlu bulunsa bu takdirde zevcesi terekenin sekizde birine rnüstehik olur, mütebakisi diğer varise ait bulunur. Bu irsin böyle intikali (yapmış olduğunuz vasiyetten veya borçtan sonra) dır. (Ve eğer bir erkeğin veya bir kadının) babası, evlâdı olmayıp da (kelâle cihetinden) meselâ: Kardeşleri veya amcaları gibi varisleri tarafından (mirasına konuluyor da onun) o vefat etmiş olanın ana cihetinden (bir erkek kardeşi veya bir hemşiresi bulunuyorsa onlardan) o ana bir erkek, veya kız kardeşten (her birine de) terekesinden (altıda b'ir hisse vardır) burada oğlan ile kız kardeşler müsavidir, (eğer) bu ana cihetinden biraderler ile hemşireler (bundan) böyle birden (ziyade iseler) terekenin (üçte birinde ortaktırlar.) Tereke-

nin mütebakisi de sair eshabi feraizden ve asabattan olanlara ait olur. Meselâ: Bir müteveffanın bir ana bir erkek kardeşi, bir de ana bir kız kardeşi bir de lieb amcası bulunsa mesele'i mirasiyesi üçten olup bunV dan bir hisse o iki kardeşe mütebaki iki hisse de amcaya verilir. Bu halde bu mesele altıdan tashih edilerek bunun sülüsü olan iki hisse o iki kardeşe müsavat üzere ait olur, dört hisse de amcaya intikal etmiş bulunur. Maamafih bunlara bir nisbette hisse verilmesi, (ızrar kasdi olmaksızın yapılmış olan vasiyetten veya borçtan sonra) dır. Varisleri zarara sokmamak için terekenin üçten fazlasını vasiyet etmek, varislerin muvafakatleri bulunmayınca nafiz olmaz. Varisleri irsten mahrum bırakmak için başkalarına yoktan borç ikrar etmek caiz değildir. Bu varisler hakkında bir zarardır. Binaenaelyh bu gibi hareketlerden kaçınmalıdır. **(Bütün bunlar)** bu hisselerin bu suretle verilmesi ve varislerin zararlarına meydan verilmemesi hakkındaki beyanatı, kur'aniye (Ccnabıhak'tan) kullarına (bir mevizedir) bir tavsiyedir. Buna göre hareket edilmesi ve taksimi ilâhinin bir hikmet ve maslahat muktezası olduğunu bilip ona razı olmak bizim için bir vecibe'i ubudiyettir. (Ve Allah tcaîâ alimdir) ınahlûkatının hâl ve şanına lâyık olan hisseleri bilir, ona göre emreder.. Ve Haktealâ Hazretleri (halimdir) emrine muhalefet edenlerin cezalarını hemen vermez, çok kere tehir eder, taki mütenebbih olup taib ve müstağfir olsunlar.. Ana baba bir kardeşler hakkındaki miras hükmü için bu sure'i celilenin sonundaki 176 inci âyeti kerimeye müracaat!.

⁂

تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ
وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
١٣ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ
يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ١٤

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(13) : İşte bunlar Allah tfealâ'nm hudududur.. Ve kim Allah tealâ'ya

ve Peygamberine itaat ederse onu altından ırmaklar akar cennetlere idhal eder ki orada ebedî kalacaklardır. Ve bu azîm bir kurtuluştur..

(14) : Ve kim de Allah tealâ'ya ve Peygamberine isyan eder, hududunu tecavüz eylerse onu da içinde ebedî kalmak üzere bir ateşe sokar ve onun için zillet verici bir azab vardır..

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler, hududî ilâhiyeye ve bilhassa veraset hukukuna riayet edenler hakkında tebşiri, muhalefet edenler hakkında da tehdidi mütezammindir. Şöyle ki: (işte bunlar) yetimlerin, vasiyetlerin, mirasların hakkında bildirilen bu hükümler (Allah tealâ'nıiı hudududur.) Cenabı Hak'km kulları için tayin buyurmuş olduğu ahkâmı şer'iyyedir ki bunlar ile amel etsinler, bunlara tecavüzde bulunmasınlar (Ve kim Allah tealâ'ya ve Peygamberine) böyle hükmetmiş olduğu şeylerde (itaat ederse onu altından ırmaklar akar cennetlere idhal eder ki, orada ebedî kalacaklardır.) Öyle muazzam nimetlere ebedî bir halde muvaffak olacaklardır, (ve bu) veçhile cennete duhul, orada ebedî kalış (azîm bir kurtuluştur) bunun fevkinde bir kurtuluş olamaz.

§ Hududullah, ahkâmullah demektir. Malûmdur ki hudud, heddin cemidir. Had de sınır, birşeyin etrafına çekilen bir hattır ki, bir kimsenin hakkı o hatta kadar varır, onun ötesine tecavüz edemez. İşte ilâhî hükümler de mükelleflerin fiillerini tahdit, daire'i hareketlerini tayin etmiş olduğundan mükellefler onun haricine çıkamazlar. Bu itibarla bu hükümlere «hududullah» denilmiş oluyor.

(14) : (Ve kim de) itaatden ayrılır da (Allah Tealâ'ya ve Peygamberine isyan eder) onların emirlerine, nehiylerine muhalefette bulunursa ve Cenabıhak'kın (hududunu tecavüz eylerse onu da) Haktealâ Hazretleri (içinde ebedî kalmak üzere bir ateşe) bir cehennem ocağına (sokar ve) bu cisnıani azaptan başka (bnun için zillet verici) ruhanî (bir azab) da (vardır) bunun künhünü ancak Allahüazimüşşan bilir. Artık böyle pek elim cismani ve ruhani azapları celbedecek hallerden son derece kaçınmalı değilmidir?.

*
**

والتي يأتين الفاحشة من نسائكم فاستشهدوا
عليهن اربعة منكم فان شهدوا فامسكوهن
في البيوت حتى يتوفيهن الموت او يجعل الله لهن
سبيلا ﴿١٥﴾ واللذان يأتيانها منكم فآذوهما
فان تابا واصلحا فاعرضوا عنهما ان الله كان توابا
رحيما ﴿١٦﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Kadınlarınızdan fuhuşta bulunmuş olanların aleyhine sizden dört şahit ikame ediniz. Eğer şehadet ederlerse o kadınları evlerde hapsediniz. Kendilerine ölüm gelinceye kadar veya onlara Cenabıhak bir yol açıncaya kadar.

(16) : Sizden onu irükâbedenlerin her ikisine de eziyet veriniz. Eğer tövbe eder ve ıslahı halde bulunurlarsa onlardan vazgeçiniz. Şüphe yoklu, Allah tcalâ tövbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir.

*

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, zina faciasını irtikâbedenler hakkında bidayeti islâmda cari olan cezayı şer'iyyî beyan etmektedir. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Sizlerin **(kadınlarınızdan)** zevcelerinizden **(fuhuşta)** **zinada** **(bulunmuş olanların aleyhine sizden)** müminlerin hür olan erkeklerinden **(dört şahit ikame ediniz)** bu dört şahit bu hadiseyi gördüklerine dair **(şahadet ederlerse o kadınları evlerde hapsediniz)** ikametgâhlarını kendileri için birer hapishane ittihaz ediniz, **(kendilerine ölüm gelinceye kadar)** mukadder hayatları nihayete erip melekülmevt ruhlarını kabzedinceye kadar öyle mahbus bir halde kalsınlar (veya **onlara Cenabı Hak bir yol açıncaya kadar)** tarafı ilâhiden onlara mahsus diğer bir hükmü şer'i,

bir cezayı ilâhi tayin edilinceye kadar öyle mahpus bulunsunlar.

§ Fahişe: Kavlen ve fiilen pek kabih olan şeydir. Zina da ziyade kabih bir fiil olduğundan fahişe diye yâdolunmuştur.

(16) : (Sizden onu) o fahiş fiili (irtikâbedenlerin her ikisine de) zaniye de, zaniyeye de veya bir tevcihe göre livata yapan her iki erkeğe de bu fiilleri sabit olduğu takdirde (eziyet veriniz) tevbihte bulununuz, melânaet ediniz veya doğünuz. Böyle bir tevbih ve tedibi müteakip (eğer tövbe eder ve İslahı halde bulunurlarsa onlardan vaz geçiniz) Artık kendilerine eziyet vermeyiniz. İrtikâbetmiş oldukları o şenaati artık teşhire kalkışmayınız, aleyhlerinde söylenip durmayınız, (şüphe yokki, Allah tealâ tövbeleri çok kabul edendir.) onların tövbelerini de kabul buyurmuş olur. Ve Haktealâ (çok merhametlidir) ıslahıhal edenlerin haklarında rahmeti vasiası tecelli eder. Artık onları her nasılsa yapmış, sonra da pişman oldukları günahlardan dolayı tayibe devametmemelidir.

§ Bu mübarek âyetlerin bu hükümleri eyaili İslâma mahsustur. Bilâhara had ve recim hakkındaki âyetler ile bu hükümler neshedilmiştir. Surei nûrun ilk ayetlerine müracaat..

*
**

إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ
ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولٰئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتّٰى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي
تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولٰئِكَ
أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(17): Tövbe indallâh ancak o kimseler içindir ki, bir cehaletle **bir** kötülüğü işlerler de az sonra tövbekar olurlar. İşte onlar için **Allah tealâ** tövbeyi kabul buyurur. Ve **Allah** tealâ alimdir, hakimdir.

(18) Ve tövbe o kimseler için değildir ki, günahları yapar durur-
lar. Vaktaki kendilerinden birine ölüm gelip çatınca: Ben şimdi tövbe et-
tim, der ve kâfir oldukları halde ölenler için de değildir. İşte biz onlara
elim bir azap hazirlamışızdır.

***

I Z A H

(Yİ): Bu mübarek âyetler, tövbelerin ne vakte kadar kabul edilece-
ğini ve kimlerin pek elem verici azaba giriftar olacaklarını şöylece gös-
termektedir: Kabule karin olacak (tövbe indallah o kimseler içindir ki)
hasbelbeşeriye (bir cehaletle) bir sefahat sebebiyle, âkibeti ademi-
tefekkür yüzünden (bir kötülüğü) gayrımeşru bir hareketi (işlerler de az
bir zaman) vakti intizardan, sekeratı mevt halinden evvel, yani:, daha ölüm
halinde bulunmayıp uhrevî hadiseler gözlerinin önünde tecelli etmeden
tövbekâr olurlar) yapmış oldukları kötü fiillerin ademi meşruiyetini bi-
lip nedamet izhar eder, affı ilâhiyi niyazda bulunurlar. (İşte onlar için
Allah tealâ) yaptıkları (tövbeyi kabul buyurur.) Onları mağfiretine maz-
har kılar. (Ve Allah tealâ alimdir,) kullarının bütün hallerini ve tövbe
ettiklerini bihakkın bilir ve (hakimdir) bütün hükümleri hikmetli olup
esasına müstenittir. Bu gibi kimselerin tövbelerini bilip
kabul buyurması da bir muktezayı hikmettir.

(18) (Ve tövbe o kimseler için değildir ki) yani: Yapacakları töv-
be hakikatında tövbe sayılmayıp adem mesabesindedir ki, onlar (Gü-
nahları yapar dururlar) bir takım masiyetleri irtikâptan hiç sakınmazlar.
(Vaktaki, kendilerinden birine ölüm gelip çatınca) yani: Sekeratı mevte
giriftar olunca, tegargur halinde bulununca, ruhu boğazına gelip tereddüt
edip durunca (ben şimdi tövbe ettim der) böyle bir haldeki tövbe ise ka-
bule şayan değildir. (Ve kâfir oldukları halde ölenler için de) tövbe mak-
bul (değildir). Artık tövbe zamanı nihayete ermiştir, (işte biz onlara) o
bu ruh için (elim bir azap hazırlamışızdır.) Binaenaleyh bir şahıs, din-
dar olduğu halde bütün hayatını masiyetle geçirip de daha tövbekar ol-
madan sekeratı mevte giriftar olsa artık bu halde yapacağı bir tövbe gayri
ihtiyarî bir nedamete müstenit olacağından kabule lâik olamaz.

Bir kâfir de sekeratı mevti halinde tövbe edip dini hakkı ka-
bul etse bu tövbesi makbul olmaz. Tamamen hali küfür üzere ölmüş gibi
sayılır. Şu kadar var ki, tövbesi makbul olmayan bir mümin, nekadar
muazzep olsa da yine nihayet ateşi azaptan kurtulur, selâmete erer. Küfr
üzere ölen kâfir ise ebedî surette muazzep olur, cehennemden asla çı-
kamaz.

***

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ
لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا
بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ
وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى
أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ١٩

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Ey müminler!. Kadınlara zor zoruna varis olmanız ve onlara: vermiş olduğunuzun bazısını giderip kurtarmanız iyin onları tazyik etmeniz sizin için helâl olmaz. Meğer ki apaçık bir fuhuş yapıversinler. Ve onlarla maruf veçhile geçininiz. Şayet onları kerih görür iseniz olabilir ki, siz bir şeyi kerih görürsünüz, Allah Tealâ ise onda bir çok, hayır vücude getirir.

* * *

İ Z A H

(19) : Bu âyeti kerime, zamanı cahiliyetteki bir ailevî âdetten müslümanları menetmekte, aile hayatına güzelce riayet edilmesini emir eylemektedir. Şöyle ki: (Ey müminler) vefat eden kariplerinizin zevceleri olan (kadınlara zor zoruna varis olmayınız.) yani: Onları müteveffanın terekesi gibi sayarak onların üzerinde veraset muamelesi yapmayınız, (ve) zevceleriniz olan kadınları mihir hamına (vermiş olduğunuzun bazısını) bir kısmını onların ellerinden (giderip) onlardan geri alarak (kurtarmanız için). kötü bir muaşeretle (onları tazyik) bîhuzur (etmeniz sizin için helâl olmaz) böyle bir hareket, şerişerife, ahlâkı İslama muhaliftir, (meğer ki) zevceler (apaçık bir fuhuş yapıversinler) meselâ: Kocalarına karşı pek galiz muamelelerde bulunsunlar, pek kötü muaşeretten geri durmasınlar, veya iffete muhalif bir harekette bulunsunlar, o takdirde onlardan ayrılmak ve bir bedel mukabilinde muhalaada bulunmak caiz olur. Maamafih usulü dairesinde sabit olacak bir zina hâdisesi haddi şer'iyyî icab ettiğinden onun hakkında bu hüküm cari değildir, mensuhtur. (ve) Ey Müs-

minler!. (onlar ile) kadınlar *ile, zevceleriniz ile* **(maruf** veçhile) güzelce muaşeretle, nafakalarını vermekle, haklarına riayet etmekle (geçininiz) bazı kusurlarını affediniz. (şayet o onları kerih görürseniz) meselâ: Hüsnü cemalden mahrum: Hü... muaşeretten *binasip . iseler* sabrediniz, yine siz güzelce muameleden *gayri durmayınız,* **(olabilir *ki,*** siz *hirşeyi)* badiinazarda (kerih görürsünüz) *ondan hoşlanmayabilirsiniz* ***(Allah*** **Teâlâ ise onda)** sizin evvelce takdir ve tasavvur *edemediğiniz,* (birçok hayır vücude getirir) meselâ: Size ibk*ayı namınıza vesile olacak salih* evlat nasib buyurur, bilâhara aranızda *güzel bir ülfet ve muhabbet tecelli* ede/ durur.

§ Rivayete nazaran ...m *zamanı* cahiliyette bir örkek öldü *mi* yakın olan varisi, meselâ, kardeşi o *ölenin kan...* terekeden sayarak ona varis olmak ister ... ona evvelki mihrinden başka *mihir* vermeksizin onu zor zoruna *kendisine alabilirdi. Veya* başkasına verip mihrini kendisi ... veyahut bu kadını kocasından alacağı mirastan vazgeçinceye ... *varmaktan meneylerdi.* ...

mek için ... kimseler de vardır ki, zevcelerinden hoşlanmadıklar, ... Bir **takım** ... arın fena muamelelerde bulunurlar **veya** ... S İ ederek onlar, terkederler, Bu âyeti kerimece bu ... 5uriarım ... *den, muamelelerden* müslümanlar, menetmekte ... ahlakı ... riayet edilmesini tavsiye buyurmaktadır. Meğer ki fuh... hakların ... olsunlar, o takdirde usulü dairesinde kendilerinden ... şiyatta bulunacak ... kesmek icab eder. zevciyet rabıtasını kesmek icab eder.

***

MJEAJLI ALISI

(20) : Ve eğer Wr' «evcenin yerine diğer bir zevce almak isterseniz,

onlardan birine çok bir mal vermiş olduğunuz halde bile artık ondan birşey almayınız, onu iftira ederek ve apaçık bir günaha girerek ahverir misiniz ?.

(21) : Ve onu nasıl alırsınız ki, biribirinizle ınukarenctte bulundunuz, ve sizden kuvvetli bir ahit almışlardır..

*
**

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler, zevç ile zevce arasında badel mukarene iftirak vuku bulduğu takdirde zevceye verilmiş olan mihir pek ziyade olsa bile ondan bir mal almanın zevç için muvafık olmadığını ve hele böyle bir mal almak için zevceye iftirada bulunmanın asla caiz bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Refikalarınız hakkında maruf veçhile muamelede bulununuz, (ve eğer) görülen bir lüzum üzerine (bir zevcenin yerine) onu boşayıpda (diğer bir zevce almak isterseniz, onlardan) o zevcelerden (birine) kantar denilen (çok bir mal) mihir olarak (vermiş olduğunuz halde bile artık) o maldan hiç (bir şey) geri (almayınız) onu istirdadta bulunmayınız, (onu) o malı zevcelerinize (iftira ederek ve apaçık bir günaha girerek ahverirmisiniz?.) böyle bir muamele münasip midir?. Bu mürüvvete ahlâka menafi değil midir?..Böyle bir hareketten herhalde kaçınmalıdır.

(21) : Ey müslümanlar!. (onu) o malı zevcelerinize iftira ederek (nasıl alırsınız ki, biribiriııizle mukarenette bulundunuz.) Aranızda mücameat vuku buldu, halveti sahihe vaki oldu, kimsenin göremiyeceği bir yerde hembezrnisohbet oldunuz, aranızda zevciyet hukuku tehakkuk etti, (ve sizden) Ey erkekler!. Zevceleriniz namına akdi nikâh ile (kuvvetli bir akit almışlardır) onların haklarına riayet etmeniz lâzımdır, onlar ile güzelce muaşerette bulunmanız icabetmiştir. Onları indelicap güzelce terketmeniz iktiza eder. Bunlar münakehat ahkâmındandır. Artık buna muhalefet edilmesi nasıl muvafık olabilir?..

§ Zamanı cahiliyette bir kimse zevcesinden ayrılmak ve ona mihrini vermemek isterse biçare kadına zina gibi bir cinayet isnat eder, o suretle biribirinden ayrılırlardı. Bu gibi gayriahlâki hallere meydan verilmemesi, bu mübarek âyetler ile müslümanJara telkin edilmiş oluyor.

*
**

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَٓاؤُكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ
اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَٓاءَ
سَبِيلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ
وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰتِٓي اَرْضَعْنَكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَٓائِكُمْ
وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ الّٰتِي
دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذِينَ
مِنْ اَصْلَابِكُمْ وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(22) * Ve babalarınızın nikâhlamış olduğu kadınlar ile evlenmeyiniz. ... c-eçeıı geçmiştir. Şüphe yok ki, o pek çirkindi ve menfurdu ve ne ... yoldu.

(23) * Siz*[11] üzerinize haram olmuştur: Analarınız, kızlarınız, hem- ... halalarınız, teyzeleriniz, biraderinizin kızları, hemşirenizin kız- ... emzirmiş olan süt analarınız, süt hemşireleriniz, zevcelerinizin ... ve kendilerine mukarenette bulunmuş olduğunuz zevceleriniz- ... larınızda bulunan üvey kızlarınız^ Şayet zevcelerinize mukarenette

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ
اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًاۜ وَسَٓاءَ
سَب۪يلًا ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ
وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ الّٰت۪ٓي اَرْضَعْنَكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَٓائِكُمْ
وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰت۪ي ف۪ي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ الّٰت۪ي
دَخَلْتُمْ بِهِنَّۘ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْۘ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذ۪ينَ
مِنْ اَصْلَابِكُمْۙ وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَح۪يمًاۙ ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Ve babalarınızın nikâhlamış olduğu kadınlar ile evlenmeyiniz. Ancak geçen geçmiştir. Şüphe yok ki, o pek çirkindi ve menfurdu ve ne fena bir yoldu..

(23) : Sizin üzerinize haram olmuştur: Analarınız, kızlarınız, hemşireleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, biraderinizin kızları, hemşirenizin kızları. Ve sizi emzirmiş olan süt analarınız, süt hemşireleriniz, zevcelerinizin valdeleri, ve kendilerine mukarenette bulunmuş olduğunuz zevcelerinizden yanlarınızda bulunan üvey kızlarınız. Şayet zevcelerinize mukarenette

bulunmamış iseniz sizin üzerinize bir günah yoktur. Ve kendi sulblerinizden olan oğullarınızın zevceleri de ve iki hemşirenin arasını cem etmeniz de — sizin için haramdır — geçmiş olan ise müstesna. Şüphe yok ki Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

***

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler, bilumum maharrematı, yâni nikâhları caiz olmayan kadınları tayin buyurmakta, hilâfına hareketin pek şenî, pek fena olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve) Ey müslümanlar!. (babalarınızın nikahlamış olduğu kadınlar ile) üvey valdeleriniz ile (evlenmeyiniz) onların nikâhı size haramdır, (ancak geçmiş geçmiştir) vaktiyle cahiliyet devrinde böyle bir âdet cari bulunmuştu. Bir kimse üvey valdesij'le evlenebilirdi. Artık islâmiyet devrinde böyle birşey caiz görülemez, (şüphe yok ki; o) öyle üvey valdeler ile evlenmek aklen (pek çirkindi ve) şer'an (menfurdu ve) örf ve adet bakımından da (ne fena bir yoldu) artık bu kadar müstehcen olan bir muamele nasıl yapılabilir?.

(23) : Ey müslümanlar!. (sizin üzerinize) şunların nikâhları (haranı kılınmıştır) 1 — (analarınız) ve babalarınız ve analarınızın anaları ve onların ilânihaye anaları. 2 — (kızlarınız) ve oğullarınızın ve kızlarınızın kızları ve torunları. 3— (hemşireleriniz) ana baba bir veya baba bir veyahut ana bir kız kardeşleriniz. 4 — (halalarınız) babalarınızın ve dedelerinizin hemşireleri. 5 — (Teyzeleriniz) analarınızın ve ninelerinizin bilumum hemşireleri. 6 — (Biraderlerinizin kızları) ve bu kızların kızları ve torunları. 7 — (hemşirenizin kızları) ve bunların kızları ve torunları, alelumum yeğenler: Bu yedi sınıf neseb cihetinden ınaharrem olanlardır. S — (ve sizi emzirmiş olan süt analarınız) ve bunların anaları, yâni süt nineler. 9 — (ve süt hemşireleriniz) ve süt kızlar, süt halalar, süt teyzeler, süt biraderler, neseben olduğu gibi ridaen de haramdır. 10 — (ve zevcelerinizin valdeleri) ve onların valdeleri, bunların nikâhları haramdır. Zevçeler, gerek medhulün biha olsunlar ve gerek olmasınlar mücerret nikâh ile bu hörmet sabit olur. 11 *,— (ve kendilerine mukarenctl.e bulunmuş olduğunuz zevcelerinizden) doğup alelekser (yanınızda bulunan üvey kızlarınız) — velevki yanınızda bulunmasınlar— sizlere haramdır, (şayet zevcelerinize mukarcnette bulunmamış iseniz) bu zevcelerin vefatı veya telâkiyle iddetin inkizası neticesinde bunların kızları ile teehhül etmekte (sizin üzerinizde bir günah yoktur); 12 — (Ve kendi sulblerinizden olan oğullarınızın zevceleri de) sizlere haramdır. Üvey oğulların zevceleri bundan müstesnadır. 13 — (Ve iki hemşirenin arasını cem etmeniz de) sizin için haramdır. Nitekim bir kız ile onun halasını veya teyzesini bir nikâhta cem etmek de caiz değildir. Bu bir hadisi meşhur ile sabittir. Ancak zamanı cahiliyette (geçmiş olan müstesna) onlardan dolayı muaheze yoktur. Elverir ki, şeriatı islâmiyenin âlemi beşeriye teveccühünden sonra böy-

le bir muameleye teşebbüs olunmasın, **(şüphe** yok ki, **Allah Tcalâ gafur, rahimdir)** Vaktiyle yapılmış bir masiyeti af ve setreder, yeter ki ona devam edilmesin, yapılmış olan kusurlardan dolayı affi İlâhiye iltica edilsin.

§ Valdelerin ve kızların nikâhları Hazreti Âdemden beri haram bulunmuştur. Fakat insali beşeriyenin tezayidi için Hazreti Âdem'in zamanında hemşireler ile nikâh caiz bulunmuştu. Yakup Aleyhisselâm'ın şeriatında da iki hemşireyi nikâhta cem etmek caizdi.

§ Süt analığın vücude gelmesi için, daha süt müddetini bitirmemiş olan bir çocuğun velev bir defa olsun memeden süt emmesi veya memeden sağılmış bir sütü içmesi lâzımdır. Süt, çocuğun midesine gerek ağzından ve gerek burnundan vasıl olsun ve gerek emzikle verilsin müsavidir. Bu sütün az miktarı ile çok miktarı aynı hükümdedir. Süt verenin de bikir olması veya ölmüş bulunması veya sinni iyase vasıl olması arasında da fark yoktur. Şu kadar var ki, süt veren, dokuz yaşından daha küçük olamaz. Fakat şafiilere göre çocuğa bu süt en az beş defa müteferrik surette verilmiş olmalıdır, az olsun çok olsun müsavidir. Ve sütü içilen kadın,, sütü alındığı zaman berhayat bulunma İrdir.

§ Süt müddeti, İmam Azama göre velâdetten itibaren otuz aydır. İmamine göre iki kameri senedir. Bu müddetten sonra mideye giren bir süt ile hörmeti rıda, sabit olmaz. Malikilere göre rıda müddeti, iki seneden ve nihayet iki sene ile iki aydan ibarettir. Şafiilere göre bu müddet iki senei kameriyenin nihayetine doğru hitama erer. Binaenaleyh bu süt henüz iki kameri ay bitmeden verilmiş olmalıdır. Hanbeli fıkahasına göre de bu. müddet iki senedir. Ondan sonra hörmeti rida, sabit olmaz. Fakat zâhiriyeye göre süt için müddet yoktur, ker ne zaman içilse hörmeti rida sabit olur. Binaenaleyh ihtiyat etmelidir. Bir kimse yaşlı olsa da refikasının memesini emmemelidir. Hazreti Ayşe ile ibni Mösut ve İbni Abbas gibi sahabe'i kiram da bu kanaatte bulunmuşlardır. «Bidayetülmüctehit» de ve «El muhalla» da tafsilât vardır.

§ Karabeti nesebiye musaharet ve rida sebebiyle bir takım mahremiyetlerin ve hörmetlerin vücude gelmesi ve bir takım sebeblere, hikmetlere müstenittir. Şöyle ki:

(1) Dini islâm akraba rabıtasına büyük bir kıymet vermiştir. Bir takim karipler adeta biribirinin birer cüzi gibi sayılmıştır, bunların arasında daimi bir muhabbet, bir irtibat bulunması bir gayedir. Bunlardan bir kısminin diğer, bir kısmına karşı büyük bir ihtiram ile mütehâssıs bulunması, bir vazife'i ahlâkiyedir. Kadınlar ise kocalarının emirlerine riayet ederek onların idareleri altında bulunurlar, aralarında bazan nâhoş haller zuhura gelebilir, biribirinden ayrılarak aralarındaki rabıta, nihayete ermiş olur. Karabeti nesebiye eshabı arasında.ise böyle hallerin vücude gelmesi gayrimeşru, hikmet ve maslahata münafi olduğundan onların arasında nikâhın cevazı, hikmet ve maslahata mukarin olamaz.

(2) Musaharet sebebiyle vücude gelen hörmetin hikmeti şer'iyyesine gelince: Bir kere evlâdın ebeveynine karşı son derece ihtiramda bulunma-

sı icabeder. Ebeveynin de çocuklarına karşı pek ziyade şefkatli, nüvazişkâr bulunmaları lâzımdır. Artık bunların zevç veya zevceleriyle evlenmeleri bu ihtirama, bu şefkat ve nevazişe muvafık olmaz, bilâkis aralarına âdavet ve nefret düşürmeğe sebeb olur. Meselâ: Bir kimse, oğlunun boşadığı bir kadın ile evlenecek olsa artık oğlu ile aralarında bir hörmet ve samimiyet kalabilir mi?.

Binaenaleyh bunların nikâhlarının caiz olmaması aralarında bir mahremiyetin husule gelmesi, aralarındaki hörmet ve muhabbetin devamına bir vesile teşkil etmiştir ve musaharet sayesinde karabet ve mahremiyet dairesi tevessü ederek içtimaî varlıkta bir inkişaf vücude gelmiştir.

(3) Süt "meselesine gelince: Bunun hikmeti teşriiyesi de zahirdir.. Şöyle ki: İnsanlar haddi zatında mümtaz birer mahluktur. Kendi varlıkları büyük bir kıymeti haiz olduğu gibi kendilerinden birer cüz olan her şey de bir kıymeti haizdir. İşte insanların sütleri de bu cümledendir. Bu süt vasıtasıyle insanlar arasında bir nevi cüziyet, merbutiyet teessüs etmekte bulunmuştur. Bir çocuğun neşvünüması, valdesinin sütü ile vücude geleceği gibi başka bir kadının sütü ile de vücude gelebilir. Bu cihetle aralarında tefriki gayrikabil bir cüziyet, ruhî ve mânevî bir alâka husule gelmiş olur. Artık süt valde çocuğun neşvünümasına hizmet etmiş olduğu için ihtirama lâyık olduğu gibi onun muayyen karipleri de bu ihtirama lâyık bulunurlar, aralarında bir karabet husule gelmiş olur. İşte bu gibi sebeblerden hikmetlerden dolayı süt valdelik itibariyle de hörmeti nikâh meselesi, hikemi teşriiyeden bulunmuştur. Hukuku islâmiye kamusuna müracaat!.

***

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ كِتَابَ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ تَبْتَغُوا
بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ
فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا
تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Sağ ellerinizin mâlik olduğu müstesna olmak üzere kadınlar-dan kocalı olanlar da size haramdır. Bu Allah Tealâ'nm üzerinize bir yazısıdır. Bunlardan başka kadınları ise iffetkâr, zinadan müctenib olduğunuz halde mallarınızla taleb etmeniz size helâl kılınmıştır. İmdi o kadınlardan her hangisi ile istimtada bulunmuş olursanız onlara ücretlerini bir farizc olarak veriniz. Mihir takdir olundıkdan sonra biribirinizle uzlaştığınızda üzerinize bir günah yoktur. Şüphe yok ki, Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyeti kerime, kendileriyle zevciyet ve tekarrüp muamelesi caiz olup olmayanlar ile onların müstehik okluklarıı mihir ve ücretler hakkındaki hükmi şer'iyyi beyan etmektedir. Şöyle ki: (Sağ ellerinizin mâlik olduğu) yani esir olarak meşru surette elde etmiş olduğunuz cariyeler (müstesnâ olmak üzere kadınlardan kocalı olanlar da) size haramdır. Onlar ile evlenemezsiniz. Fakat esir alınmış olan gayrimüslim kadınlar, dari harpte kocaları bulunmuş olsa da onlara mâlikiyet ve onlarla nikâhta bulunmak caizdir. Çünki ihtilâfi dar ve esaret ile kocalarıyle aralarındaki zevciyet rabıtası zail olmuş olur. Artık bunları dar'ı islâmda badelistibra hikâh etmek caiz bulunur. Bu bir kısım kadınların haram olmaları ise (Allah Tealâ'nm üzerinize bir yazısıdır) Bir vecibe'i diniyedir. Bu hususa riayet lâzımdır, (bunlardan) böyle nikâhları haram olanlardan (başka kadınları ise) Ey müslümanlar!. (iffetkâr, zinadan müctenip olduğunuz halde mallarınızla) birer muayyen mihir mukabilinde (taleb etmeniz size helâl kılınmıştır) onlar ile afifâne bir halde yaşamak üzere evlenebilirsiniz, (imdi o kadınlardan) o menkûhelerden (her hangisiyle istimtada bulunmuş) zifaf olup mukarenet etmiş (olursanız onlara ücretlerini) müstehik oldukları mihirlerini (bir farize) mefruz bir verecek olarak (veriniz) onları mağdur bırakmayınız fakat (mehir takdir olunduktan sonra biribirinizle uzlaştığınızda) meselâ mihrin miktarını arttırdığınızda veya bilrıza kısmen veya tamamen azaltıp ibrada bulunduğunuzda (üzerinize bir günah yoktur.) Bu kendi rizanızla yapılan meşru bir muameledir, (şüphe yok ki, Allah tealâ) kullarının bütün efal ve harekâtına (alimdir) onlar için meşru kılmış olduğu bütün hükümlerde (hakimdir.) işte bunun içindir ki halinize lâyık olan bu ahkâmı meşru buyurmuştur.

§ İhsan, iffet demektir. Nefsi harama düşmekten hıfzetmektir. Mühsinde evli olup kendisini zinadan muhafaza etmiş olan erkektir. Muhsene de evli olan bir kadındır ki, kocasının himayesinde bulunup nefsi haramdan siyanet edilmiş bulunur. Böyle bir kadın, nefsini gayrimeşru mukarenetlerden siyanet edeceği cihetle kendisine «muhsine» de denilir. Cemi

anuhsenat ve muhsinattır. Müsafih de zâni, fâcir kimse demektir. Zina yüzünden ise nesebler zayi, mallar ve şerefler zail, bir nice cinayetler vaki. dünyevî ve uhrevî hüsran hasıl olur. Bunun içindir ki hikmet karin islâmiyet, bunu en feci bir cinayet addetmiş, ona göre de ceza tayin buyurmuştur.

§ Esir alınan kadınları ve çocukları öldürmek caiz değildir. Bu kadınlar darı harpten darı İslâma getirilince harbî olan kocalarından mübajıe = ayrılmış olurlar, aralarında nikâh kalma.z. Fakat bu kadınlar kocalârıyle beraber esir edilerek darı, islâm'a birlikte çıkarılmış olunca aralarındaki nikâh, münfesih olmuş olmaz. Binaenaleyh bu kadınlara cariye olarak mâlik olanlar; bunlara tekarrüb edemezler, bu caiz değildir.

§ Bir erkek darı harpten esir olarak getirilmiş olan bir kadın ile evlense veya ona mâlik olsa o kadm bir hayız görmedikçe ve zatülhayz değilse bir ay geçmedikçe ona tekarrüb edemez. Bu bir istibra meselesidir.

§ Bir müslüman, bir mürtedde ile veya bir veseniye veya mecusiye ile bunlar müslüman olmadıkça evlenemez. Binaenaleyh bunların nikâhı ıiaramdır.

§ Bir müslüman, nikâhı altında bir hürre bulundukça onun üzerine bir cariye ile evlenemez. Bu Hürreyi boşasa iddeti bitmedikçe yine cariye ile evlenmesi caiz olmaz.

***

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ
الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ
وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ
بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ
مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَا
اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى
الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ
وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ع ٢٥

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Ve sizden her kim hür olan kadınlar ile evlenmeğe fazla bir iktidarı malîsi yok ise sağ ellerinizin mâlik olduğu genç; mümin cariyelerinizden —evlensin—. Ve Allah Tealâ sizin imanınızı bihakkın bilendir. Bazınız bazınızdandir. İmdi onları namuslarını siyanet eder, fuhuştan beri bulunur, gizlice dostlarda edinmez oldukları halde sahiplerinin izniyle nikâhlayınız ve onlara mehrlerini de güzelce veriniz. Eğer onlar evlendikten sonra bir fuhuş irtikâbederlerse o vakit onların üzerlerine, hür kadınların üzerlerine lâzım gelen cezanın yarısı lâzıın gelir. Bu sizden azim meşakkate düşmekten korkanınız içindir. Ve eğer sabır ederseniz sizin için daha hayırlıdır. Ve Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

***

İ Z A H

(25) : Bu âyeti kerime, başkalarının tahtı mülkünde bulunan cariyeler ile ne suretle, ne gibi şerait dairesinde akdi izdivacın caiz olacağını bildirmektedir. Şöyle ki: (ve) Ey müslümanlar!. (sizden her kim hür olan kadınlar ile evlenmeğe fazla bir iktidarı malisi yok ise) yani malca bir vüsate, bir ziyadeliğe mâlik değilse (sağ ellerinizin mâlik olduğu) yani kuvve'i bazunuzla saha'i harpten alınarak esir edilmiş, memlûkiyet ve cariyelik vasfını almış olan kadınlardan (genç, mümin cariyelerinizden) münasip gördüğü ile evlensin, (ve Allah Tealâ sizin imanınızı bihakkın bilendir.) İnsanlar ise bunu hakkiyle bilemez. Bazan bir cariyenin imanı zayıf olacağı gibi, bazan kuvvetli de olabilir. Biz zahiri haline bakarız, mümin olduğu zahir olunca onunla evlenmekte bir beis olmayabilir. Maahaza cariyenin böyje iman ile takyidi hanefiyeye göre bir evleviyet meselesidir. Yoksa başkasının kitabiye olan cariyesiyle de evlenmek caizdir. Şafiilerce ise caiz değildir. Ve ey insanlar!. Esasen (bazınız bazınizdamlır), hepiniz de esasen insansınız, hepiniz de Hazreti Âdem'in neslindensiniz, hepiniz de Allahın kullarısınız, bu cihetle aranızda bir vahdet vardır, artık cariyelere de nazarı hakaretle bakmayınız, (imdi onları) o cariyeleri (namuslarını siyanet eder, fuhuştan beri bulunur ve gizlice dostlar da edinmez oldukları halde) nikâh edebilirsiniz. Binaenaleyh onları lüzum görülünce (sahiplerinin) velilerinin, mâliklerinin (izniyle) müsaadeleriyle (nikahlayınız ve onlara) aranızda tesmiye ettiğiniz ve etmediğiniz takdirde emsallerine nazaran müstehik olacakları (mehrlerini de güzelce) maruf, âlicenabane bir tarzda (veriniz) onları tahtı nikâhınızda afifâne bir surette yaşatınız, (eğer onlar) böyle (evlendikten sonra bir fuhuş) bir zina cinayeti (irtikâb ederlerse o vakit onların üzerlerine hür kadınların) indelfuhuş (üzerlerine lâzım gelen cezanın yarısı lâzım gelir) hürre'i ,zaniyeye vurulması icabeden yüz değneğin yarısı olan elli değnek darbesiyle*

tecziye edilirler, (bu) cariyeler ile evlenmek, **(sizden azim meşakkate düşmekten)** fazla mihir ve nafaza vermek hususunda mezahime duçar olacaklarından **(korkanınız içindir)** ve galebe'i şehvetle günaha girmek ihtimali olanlar içindir, (ve eğer sabrederseniz) nefsinize hâkim olup gayrimeşru temayüllerde bulunmaz iseniz, böyle cariyeler ile evlenmemek sizin için **(daha hayırlıdır)** Evet... Hürre ile evlenmeğe hâli müsait olmayan bir kimsenin cariye ile de evlenmediği takdirde gayrimeşru mukarenetlerde bulunacağı melhuz olursa onun cariye ile evlenmesi icabeder. Fakat böyle bir korku bulunmadığı takdirde cariye ile evlenmemesi daha iyidir. Çünki cariyeler, hürreler kadar bir şerefi haiz değildirler, onlar evlerine fazla merbut olamazlar, kendilerine mâlik olanların hizmetlerinde de bulunmaya mecbur olurlar, çocukları da memlûk sayılırlar, hürriyetten mahrum, güzelce bir terbiyeden bînasip bulunurlar. Ve bu cariyeler başkalarına da satılabileceklerinden efendileri tebeddül eder, kocaları ile olan münasebetleri sekteye uğrayabilir. Binaenaleyh bu hususta sabredip evlenmemek daha hayırlı olduğunda şüphe yoktur. **(Ve Allah Tealâ gafurdur.)** hakkiyle yarlıgayıcıdır, bu hususta sabır etmeyeni de af ve mağfiret buyurur, **(rahîmdir)** çok esirgeyicidir, bunun içindir ki, sizlere bu ahkâmı şeriyeyi bildiriyor, sizi iffet ve nezahat tarikine sevk eyliyor.,

* * *

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ٢٦
وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ
الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ٢٧ يُرِيدُ اللَّهُ
أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا ٢٨

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(26) : Allah Tealâ sizlere açıklamak ve sizleri sizlerden evvelkilerin yollarına erdirmek ve sizleri tövbeye muvaffak kılmak diler. Ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

(27) : Ve Allah Tealâ sizin tövbe ederek affı ilâhiye nailiyetinizi diler. Şehvetlerine uyanlar ise sizin büyük bir meyil ile sapmanızı isterler.

(28): Allah Tealâ sizden hafifletmek ister. Ve insan zayıf olarak yaradılmıştır..

***

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler, bu ümmeti merhume hakkınca Cenabı Hak'kın nekadar hayrhah, suhulet bahş olduğunu tebşir ediyor, bir takım havayı nefse tabi olanların da insanlar hakkında ne derece bedhaha, rehberi dalâlet bulunduklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. (Allah Tealâ sizlere) helâl ve harama ve sair en güzel ahkâmi şeriyyeye dair bilmediklerinizi (açıklamak) beyan buyurmak ister, (ve sizleri sizden evvelkilerin) Hazreti İbrahim, Hazreti İsmail gibi mübarek Peygamberlerin ve sair salih kullarının (yollarına erdirmek) ister. Tâki onlar gibi hak'ka tâbi, batıldan müctenip, hidayete nail olasınız. (Ve sizleri tövbeye muvaffak kılmak diler) Sizlere takip edeceğiniz tariki selâmet ve saadeti göster, tâki, hasbelbeşeriye sizden bir kusur zuhur edince hemen tövbe ederek affi ilâhiye mazhar olasınız, artık haiz olduğunuz irade kuvvetini, tefekkür hassasını sui'istimâl etmeyerek mütenebihane hareket eyleyiniz. (ve Allah Tealâ alîmdir) sizin bütün amal ve efalinizi bilir, (hakimdir) bütün ahkâmı şeriyesi hikmet ve maslahatı haizdir. Artık ona göre hareket ediniz.

(27) : (Ve) Ey müslümanlar!. Hasbelbeşeriye sizden bazı kusurlar zuhur edince hemen nadim ve pişman olarak taib ve müstağfir olunuz çünki (Allah Tealâ sizin tövbe ederek affi ilâhiye ııailiyeünizi ister) sizin tövbelerinizi kabul buyuracağını size va'd buyurmuştur. Elverir ki, siz başkalarının iğfalâtma kapılmayasmız. (şehvetlerine uyanlar) nefislerinin hevesatına tabi olanlar, bir takım haram olan şeyleri, helâl telâkki edenler, velhasıl bir takım dinsizler, sapıklar mahârref dinlere tabi bulunanlar (ise sizin büyük bir meyil ile) tariki haktan çıkarak, bir takım haram şeyleri irtikâb ederek (sapmanızı) selâmet ve hidayet yolundan ayrılmanızı (isterler). Artık öyle düşmanların sözlerine, hareketlerine nasıl kıymet verilebilir?.

(28) : Ey ümmeti merhume!. (Allah Tealâ sizden) ağır teklifleri kaldırıp (hafifletmek) sizleri icrası hafif, maslahat ve hikmeti haiz vazifelerle muvazzaf kılmak (ister) nitekim müslümanlığın bütün ahkâmı kolaydır, kabili icradır, bir nice fevaid ve mehaseni camidir, (ve insan zayıf olarak yaradılmıştır) bir çok kere nefsinin temayüllerine tabi olur, menhiyattan kaçınmak hususunda lâyıkı veçhile sabır ve sebat gösteremez. Bu bakımdan mânevi bir zaafa duçar bulunmaktadir. İşte insanların bu zayıf halleri de kendileri için birçok teshilatı diniyenin vücuduna bir sebeb bulunmuştur. Cenabı Hak, hiçbir insanı takati fevkinde birşey ile mükellef tutmamıştır. Ve her hangi insanı usulü dairesinde sabit ve müstağfir oldu mu, affi ilâhisine nail buyuracağını va'd etmiştir. Artık insanlar, bu âtifeti ilâhiyeden, bu merhameti subhaniyeden istifade fırsatını elden kaçırmamalıdırlar..

***

آمنوا لا تأكلوا أموالكم بينكم بالباطل إلا أن تكون
تجارة عن تراض منكم ولا تقتلوا أنفسكم إن الله
كان بكم رحيما ﴿٢٩﴾ ومن يفعل ذلك عدوانا وظلما
فسوف نصليه نارا وكان ذلك على الله يسيرا
﴿٣٠﴾ إن تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر عنكم
سيئاتكم وندخلكم مدخلا كريما ﴿٣١﴾

MEALt ÂLİSİ

(29): Ey imân etmiş olanlar!. Mallarınızı aranızda batıl yere yemeyiniz. Meğer ki tarafınızdan bitterazı yapılan bir ticaret olsun. Ve kendinizi de öldürmeyiniz. Şüphe yok ki Allah Tealâ sizlere rahimdir.

(30) : Ve her kim bunu bir tecavüz ve bir zulüm olarak yaparsa onu yakında bir ateşe yaslandırırız ve bu Allah Tealâ için kolay bulunmaktadır.

(31): Eğer nehyedilmiş olduğunuz şeylerin büyüklerinden kaçınırsanız sizden kabahatlerinizi kefaretlendirir ve sizleri bir kerim mahalle girdirir.

⁂

İ Z A H

(29) : Bu mübarek âyetler, malların kıymetine işaret ederek onların gayrımeşru surette elden çıkarılmasını menetmektedir. Ve hakkı hayata riayet edilmesini emrederek cinayetlerden şakınılmasını ihtar buyurmaktadır. Bu gibi kebairden olan günahlardan kaçınanların da küçük günahlarından dolayı affi ilâhiye mazhar, birer mahalli tekrime nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: *(ey)* hakikaten şuurlu bir surette **(imân**

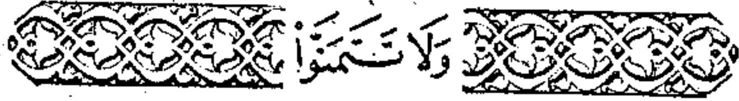
etmiş olanlar!) Ey ehli islâm!, (mallarınızı aranızda) şeriatı islâmiyenin mübah kılmadığı kumar, riba, sirkat, hiyanet, gazb, yalan yere şahadet gibi (batıl yere yemeyiniz) o mallarınızdan böyle gayrimeşru surette istifadeye kalkışmayınız, (meğer ki tarafınızdan bitterazi) kendi rızalarınızla (yapılan bir ticaret) malı (olsun) öyle meşru bir tarzda yapılan ticaret mallarından istifade caizdir. Nasıl ki: "Veraset, vasiyet, hibe, sadaka, mihir, bedeli cinayet gibi mallardan da istifade meşru bulunmuştur, (ve) Ey müminler!, (kendinizi de öldürmeyiniz) biribirinizin hayatına kasdetmeyiniz, intiharda bulunmayınız, nefislerinizin dünyada ve uhrade helâkına sebeb olacak şeylere teşebbüs etmeyiniz. Aranızdaki uhuvveti diniyyeye, uhuvveti insaniyeye riâyet ediniz, gayrimeşru katillere meydan vermeyiniz, (şüphe yok ki) Ey ümmeti Muhammediye!. (Allah Tealâ sizlere rahimdir) çok merhamet edicidir. Bunun içindir ki, sizleri katli nefisten men buyurmaktadır. Halbuki vaktiyle Beni İsrail, günahlarından tövbe edip kurtulabilmeleri için nefislerini katille memur bulunmuşlardı.

(30) : (Ve her kim bunu) bu nehy edilmiş olduğu katli nefsi ve sair mahremattan hangi birini (bir tecavüz) bir. helâl sahasını terkederek (ve bir zulüm) nefsine ve başkasına bir haksızlık (olarak yaparsa onu) böyle hükmü ilâhiye muhalefet eden o şahsı (yakında) ölür ölmez heman (bir ateşe yaslandırırız) onu nârı cehenneme ithal ederiz, orada yanar durur. (ve bu) veçhile azab edivermek (Allah Tealâ için kolay bulunmaktadır) zatı Hak'ka karşı bir güçlük tasavvur olunamaz, o her şeye âmenna tamamiyle kadirdir..

(31) : (Eğer) Ey müminler!. Siz (nehy edilmiş olduğunuz şeylerin) kebair denilen (büyüklerinden kaçınır) Allah Tealâdan korkar, onun nehyine mebni o günahlan irtikâb etmezseniz Allah Tealâ (sizden) sudur edip sagair namiyle yâd olunan (kabahatlerinizi kefaretlendirir) yapacağınız ibadetler günahlarınızın kefaretine vesile olur, bu sayede affi setre mazhar olursunuz, (ve sizleri bir kerim mahalle) yani cennete (girdirir) sizleri orada lutfu keremine nail buyurur. Artık harekâtınızı ona göre tanzim ediniz..

§ Kebair denilen günahlardan murat, mürtekipleri hakkında kitabullah ile veya sünneti nebeviye ile şiddetli vaît bulunan menhiyattır. Bunların haram oldukları böyle birer delili katî ile sabit bulunmuştur.. Meselâ: Haksız yere katlinefs, başkasının hukukuna tecavüz, afif bir hatuna zina isnadı, yalan yere şahadet, yalan yere yemin ile başkasının hakkına müdahale, yetimlerin mallarını haksız yere yemek, şürbi hamb, zina, livata, kumar, riba, cihattan firar, namaz, oruç gibi farizeleri terk, rüşvet almak kebairden bulunmuşlardır. Binaenaleyh bunlardan son derece hazeretmek elzemdir. Sagair denilen günahları da kasden yapmayıp onlardan da kaçınmalıdır ki, onlara devam da insanı büyük günahlara sokmuş olabilir. Herhalde Cenabı Hak'kın siyanetine iltica ederiz.

⁂

مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِه۪ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَص۪يبٌ مِمَّا
اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَٓاءِ نَص۪يبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ
مِنْ فَضْلِه۪ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا
﴿٣٢﴾ وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْاَقْرَبُونَ وَالَّذ۪ينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَص۪يبَهُمْ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدًا ﴿٣٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(32) : Ve Allah Tealâ'nin bazınıza diğer bazınız üzerine ihsan buyurmuş olduğu şeyi temenni etmeyiniz. Erkekler için kazançlarından bir nasip vardır: Kadınlar için de kazançlarından bir nasib vardır. Ve Allah Tealâ'dan fazlını isteyiniz. Şüphe yok ki Allah Tealâ herşeyi hakkiyle bilicidir.

(33) : Ve hepsi için baba ve ananın ve yakın hısımlarının ve yeminlerinizin akdettiği kimselerin terekelerinden miras alır varisleri kıldık. Artık onlara nasiplerini veriniz. Şüphe yok ki: Allah Tealâ herşey üzerine bihakkın şahittir.

***

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın irs ve saire suretiyle ihsan buyurmuş olduğu şeylere razı, sayigayrete müdavim ve karabet haklarına riayetkar olmamızı bizlere emir ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müminler!. Nâsın mallarını haksız yere yemeyiniz, haksız yere katli nefste bulunmayınız. **(Ve Allah Tealâ'nın bazınıża)** sizden (diğer bazı) kimse*ler (üzerine) lehikmetin **(tercihan)** ziyade olarak lütuf ve **(ihsan buyur-**

muş olduğu şeyi) hisse'i irsiyeyi veya sair elde etmiş oldukları kazançları veya cah ve mansabı (temenni etmeyiniz) hakkınıza razı olunuz, kısmetinize kanaat ediniz, başkalarına haset edip nimetlerinin zevalini, sizlere intikal etmesini temennide bulunmayınız. Böyle bir temenni, takdiri ilâhiye,, hikmeti subhaniyeye ademi rızayı müstelzim olacağından caiz olamaz. (Erkekler için kazançlarından) vazifelerinden, sayigayretlerinden ve haizoldukları istidadlardan dolayı (bir nasip vardır) ve onlar mukadder muayyen bir hisseye müstehiktırlar. (kadınlar için de bir nasip vardır) onlar da istidatlariyle mevkileriyle mütenasip birer hisseye, birer nasibe müstehik bulunmaktadırlar. (Ve Allah Tealâ'dan fazlını) onun lutfu âtifetini (isteyiniz) onun hazaini rahmeti gayrimütenahidir, biribirinizin mal ve servetine, cah ve mansıbına göz koymaktan ise Cenabı Hak'kın fadl ve ihsanına iltica ediniz, ondan meşru şeyler taleb eyleyiniz, meselâ: Bir hadisi nebevide beyan olunduğu üzere bir kimsenin malını veya mevkiini taleb etmemelidir, yarabbü. Eğer hakkımda hayırlı ise bana öyle bir mal, öyle bir mevki ihsan buyur diye duada bulunmalıdır, (şüphe yok ki, Allah Tealâ herşeyi hakkiyle bilicidir.) Bunun içindir ki, insanları lihikmetin tabakalara ayırmış, bazılarını haiz oldukları istidat ve saire sebebiyle diğer bazıları üzerine faik kılmıştır. Artık buna itiraza, buna haset etmeğe, bunun haksız yere zevalini temenni etmeğe kimsenin hakkı, selâhiyeti yoktur..

(33) : (Ve) erkek ve dişiden (hepsi için) herbirine mahsus (baba ve ananın ve) neseben ve müsahereten (yakın hısımların ve yeminlerinizin) yani: Sağ ellerinizin veya yaptığınız andların (akdettiği) tayin eylediği: (kimselerin) yâni: Zevç ve zevcelerin veya mevlelmüvalât denilen şahısların (terekelerinden) muayyen miktarlarda (miras alır varisler kıldık)[1] tayin ettik, her birinin haiz olduğu miras ve istihkak bir maslahat ve hikmet muktezaşıdır. (artık onlara) o varislere, müstehiklere (terekelerinden haklari olan nasiblerini) hisselerini (veriniz) onu çok görmeyiniz, vermekten çekinmeyiniz. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ herşey üzerine bihakkın şahittir.) sizin hal ve hareketinizi ve müstehik olanlara hisselerini verip vermediğinizi de görüp bilmektedir. Artık onun emirlerine muhalefetten korkunuz bihakkın itaatte bulununuz ki, onun fazl ve keremine nail olasınız.

§ Eymân, yeminin cemidir. Yemin ise sağ el mânasına olduğu gibî and mânasına da müfittir. Ekseri muameleler, musafahalar sağ el ile yapıldığı cihetle bir kısım iktisadî, içtimaî muameleler sağ ele nisbet edilmektedir. Maahaza zamanı cahiliyette ve ibtida'i islâmda bazı kimseler biribiriyle yemin ederek kanları, canları, harp ve sulhta müşterek olmak üzere ahdüpeymanda bulunur, biribirine varis olmayı teahhüd ederlerdi. Bilâhara böyle bir teahhüt islâmiyet nazarında bîhüküm kalmıştır..

§ Velâyı müvalât, nesebi meçhul bir şahsın şeraiti dairesinde başka bir şahıs ile akdeylediği bir velâdan, bir karabet hükmiyeden, bir tesanüt rabıtasından ibarettir. Şöyle ki: Nesebi meçhul olan veya darı harpten darı islâma gelip dini islâmı kabul eden bir şahıs, bir müslümana veya bir

zımmîye hitaben «Sen benim mevlâmsın, ben şayet bir cinayet işlersem diyetini sen verirsin, ben ölünce de bana sen varis olursun» diyip **o da** kabul etse aralarında bir yelâyimüvalât münakit olur. Bu halde **o** şahısa mevlâyıesfel, bu velâyı kabul eden kimseye de mevlâyı âlâ denilir..

İşte bu, bir mevlel müvalat meselesidir, bunun hikmeti şeriyesi deefrad arasında bir rabıta, bir tesanüt vücude getirmek gibi şeylerdir. Maamafih bu velâyı talip olan şahsın evlâdı araptan olmaması lâzımdır. Çünki arapların arasında kabile ve aşiret teşkilâtı mevcut, bu suretle aralarında tesanüt cari olduğundan bu mevalât akdine hacet yoktur.

*

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا
حَفِظَ اللّٰهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ
فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا
إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا
فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا
يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(34) : Erkekler kadınların üzerinde ziyade kaimdirler. Çünki AUah Tealâ onların bazısını bazısı üzerine tafdil buyurmuştur. Ve mallarından infak etmektedirler. İmdi salih kadınlar, itaatlidirler, Allah Tealâ'nm hıfz* sayesinde gaybi muhafazakârdırlar. Serkeşliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince onlara nasihat veriniz, ve onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövünüz. Fakat size itaat ederlerse artık onların aleyhlerinde bir yol aramayınız, şüphe yok ki, Allah Tealâ çok yücedir, çok büyüktür.

(35) * Ve eğer aralarının açılmasından korkarsanız o zaman bir hakem onun akrabasından, bir hakem de bunun akrabasından gönderiniz. Bunlar

ıslahta bulunmak isterlerse Allah Tcalâ aralarında muvaffakiyet husule getirir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ bihakkın bilicidir, ve tamamen haberdardır.

***

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, aile efradının selâhiyetlerini, vazifelerini gösteriyor, erkeklerin fazla irse nailiyetlerinin hikmetini bildiriyor, indelluzum aralarını İslah için birer hakem tayin edilmesini tavsiye ediyor, aile hayatının bir selâh ve mesudiyet içinde devamının lüzumuna işaret buyuruyor. Şöyle ki: Erkeklerin hisse'i irsiyelerinin ziyade olması muktazayı maslahattır. Aralarında vehbi ve kesbi olarak farklar vardır. Ezcümle (erkekler kadınların üzerlerinde ziyade kaimdirler) erkekler, kadınları muhafaza ederler, onların maişetlerini temine çalışırlar, onların âmirleri mevkiinde bulunurlar. Çünki Allah Tealâ vehbi olarak (onların) erkekler ile kadınların (bazısını) erkeklerini (bazı üzerine) kadınlara nazaran (tafdil buyurmuştur) şöyle ki: Erkekler amal ve taat hususunda daha kuvvetlidirler, bunun içindir ki: Erkekler nübüvvete, imamete, velayete şeairi jslâmiyeyi ikameye, ve her hususta şahadete ehil bulunmuşlardır, (ve) erkekler kesbi olarak da efdaldirler. Çünki onlar (mallarından infak et-, inektedirler) zevcelerinin mihirlerinj verirler, nafakalarını temin ederler ve erkekler lüzum görüldükçe mallariyle, canlariyle yurtlarına yardıma koşarlar, dârı islâmm şerefini, haysiyetini, korumaya çalışırlar, artık onların zevceleri üzerinde bir velayetleri, bir hakkı himayeleri bulunmuş olmaz mı?. Maamafih kadınların da kendilerine mahsus bir fazilet ciheti vardır.-Onlarda kocalarının meşru emirlerine riayet edçrler, hanelerinin işleriyle meşgul olurlar, çocuklarını besleyip yetiştirmeğe çalışırlar. Artık her iki tarafta vazifelerini lâyıkı veçhile yapmağa gayret ederek birer numune'i fazilet olmalı, Cenabı Hak'kın sevabını kazanmalıdır.

(İmdi) kadınların üzerindeki kıyamın ne suretle cereyan edeceğine gelince onlardan (salih kadınlar, itaatlıdırlar) Allah Tealâ'ya muti, kocalarının haklarına riayetkar bulunurlar. (Allah Tealâ'nın) onları (hıfzı) himayesi (sayesinde gaybı) namuslarını, mallarını, şereflerini, sırlarını (muhafazakârdırlar) bu gibi hususlara riayet eder dururlar, (serkeşliklerinden) itaatsizliklerinden (korktuğunuz kadınlara gelince) Ey bunların kocaları!. Siz evvelâ (onlara nasihat veriniz) tergib ve terhib suretiyle hayrhahane öğütlerde bulununuz, (ve) bu vaiz ve nasihatiniz kifayet etmezse (onları yataklarda yalnız bırakın) onlar ile beraber bir yatakta yatmaktan geri durunuz, onlara mukarenette bulunmayınız, belki bu hal, onları itaate sevkeder. (ve) maamafih bu da kâfi görülmeyince (onları) hafifçe, eza vermeyecek surette (döğünüz) böyle hafif bir ceza, bazı kadınlar üzerinde tesir yaparak onları itaate daha ziyade saik olabilir. Maamafih fazla döğmek caiz değildir. Bir hadisi şerifte: «Sizden biriniz kölesini dö-

ğercesine refikasını döğerde sonra günün sonunda onu yatağına alır mı?» diye buyrulmuştur. Yâni böyle bir hareket, muvafık değildir, (fakat) Refikalarınız öyle bir muameleden sonra (size itaat ederlerse artık) tevbih gibi, eziyet vermek gibi bir suretle (onların aleyhlerinde bir yol aramayınız) artık vaktiyle olan nahoş hâli, olmamış gibi telâkki ediniz. Çünki günahtan tövbe eden, hiç günah işlememiş gibi olur. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ çok yücedir.) Ondan korkunuz Cenabı Hak uluvvüşaniyle berabeı sizleri tövbe edince affediyor, artık siz refikalarınızı size itaat ettikleri takdirde affetmeli değil misiniz?. Ve Cenabı Hak, (çok büyüktür) kimseye zulüm etmez ve kimsenin hakkını tenkis buyurmaz. Böyle büyüklüğü ile beraber tövbeleri kabul, kusurları affediyor. Artık siz de ahlâkı ilâhiye ile tehalluk ediniz, aksi takdirde onun azamet ve kibriyasının pençe'i mü-/cazatından yakalarınızı kurtaramazsınız..

(35) : (Ve) Ey hâkimler!. Zevç ile zevceden biri veya her ikisi size müracaat edip halleri sizce şüpheli bulunursa ve (eğer aralarının açılmasından) muhalefette devam etmelerinden (korkarsınız) onların bu hallerini anlar veya zannederseniz (o zaman bir hakem onun) zevcin (akrabasından) ve bir hakem de (bunun) zevcenin (akrabasından) onların aralarını islâh etmeleri için kendilerine (gönderiniz) onların hallerine, ıslahına karipleri daha ziyade vakıf, selâhiyetli bulunabilir. Müstehab olan budur. Yoksa onların hallerine vakıf, hayırhah yabancılar da hakem tayin edilebilir, (bunlar) Bu hakemler (ıslahta bulunmak isterlerse) zevç ile zevcenin aralarını ıslah kasdinde bulunurlarsa, niyetleri sahih, kalpleri livechillâh hayırhah olursa (Allah Tealâ aralarında) zevç ile zevce beyninde {muvaffakiyet husule getirir) aralarındaki geçimsizlik zail olur, yeniden güzelce bir ülfete muvaffak olurlar. Diğer bir tevcihe göre de eğer zevç ile zevce aralarında sulh ve ülfetin avdetini isterlerse Allah Tealâ onların aralarına ülfet ve ittifak ihsan eder, beyinlerindeki nefret ve şekaveti izale buyurur. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ bihakkın bilicidir.) Her şeye ve herkesin mâfilzamirine tamamen âlimdir, (ve tamamen haberdardır.) Zahir ve batına kemâliyle vakıftır, şikakın nasıl kalkacağını, vifakın nasıl vücude geleceğini de pek mükemmel bilir, âmennâ.

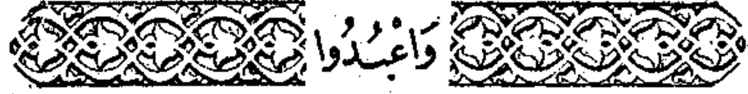
§ Nüşuz, lügatte yükseklik ve tümseklik demektir. Istılahta: Kadının kocasına karşı kafa tutması, isyankârane bir harekette bulunmasıdır. Zevcinin nezdinde bulunmayı terk eylemesi gibi şeylerdir. Kendisine bu halet bulunan zevceye «naşize» denilir.

§ Hakem, iki hasmın, iki muarızın aralarındaki ihtilâf ve iddiayı hal ve fasl için hâkim ittihaz edilen kimsedir. Bu ya iki tarafın intihabı ile veya resmî hâkim tarafından tayin edilir. Hakemler, birer vekil hükmündedirler. Mezhebi hanefiye ve saireye göre hakemler, zevceynin tefrikine hüküm veremezler, buna selâhiyetleri yoktur. Meğer ki, zevç onları tefrike mezun kılmış olsun. Fakat mâlikilere göre hakemlerin tefrike selâhiyetleri vardır. Bu hususa dair Hukuku İslâmiye Kamusuna müracaat!.

Hakem tayinindeki başlıca hikmet ve maslahat, aile hayatının deva-

mına yardım etmek, aile arasında hasbelbeşeriye yüz gösteren nahoş halleri gidermeğe çalışmak, iki tarafı tenvir ve ikâz ederek tekrar müttefikâne ve mesudâne yaşamalarını temine hizmet eylemektir.

***

اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Ve Allah Tealâ'ya ibadet ediniz ve ona hiçbir şeyi şerik koşmayınız. Ve anaya, babaya iyilik ediniz. Ve karabet sahibine ve yetimlere ve yoksullara ve yakın komşuya ve uzak komşuya ve yanınızdaki arkadaşa ve yolcu olana ve sağ ellerinizin mâlik olduğuna —da iyilik ediniz— şüphe yok ki, Allah Tcalâ müiekebbir, müftehir olanı sevmez.

***

İ Z A H

(36) : Bu âyeti kerime bizlere en mühim onbir vazifemizi, en güzel ahlâkî esasları emir ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlarL Dini islâmın sizlere teklif ettiği şeylere riayetkar olunuz, **(ve)** bilhassa:

(1) **(Allah Tealâ'y[a] ibadet ediniz)** onu tevhide, Ona itaata, namaz, **oruç** gibi ibadetlere devam ediniz.

(2) **(ve ona hiçbir şeyi şerik koşmayınız)** Cenabı Hak'ka âleni ve **hafi** surette hiçbir şeyi şerik ve nazir ittihaz etmeyiniz, ondan başkasına hâlikiyet, mâbudiyet isnadında bulunmayınız.

(3) **(ve anaya, babaya iyilik ediniz)** onların **haklarına riayet, kendilerine muavenet ve hörmet eyleyiniz, onlara duada, teşekkürde bulununuz.**

(4) (ve karabet sahibine) kardeşler, amcalar, dayılar gibi yakınınız olan kimseye de iyilikte bulunun, onlarla güzel konuşup görüşünüz.

(5) (yetimlere) babalarını kaybetmiş, muavenete muhtaç bulunmuş çocuklara da elden gelen yardımı esirgemeyiniz.

(6) (ve yoksullara) fakirlere, hiç malları olmayanlara, çalışıp kazanmadan mahrum bulunanlara da ihsanda bulununuz onların hallerine merhamet ediniz.

(7) (ve yakın komşuya) size neseb veya civar itibariyle yakın olan komşuya da iyilikte bulununuz, onlar ile vakit vakit görüşmek kabildir. Aralarında muhabbet ve tesanüdün vücudu pek faideli olduğundan biribirine lâzım gelen muavenet ve ihsanda bulunmaları bir içtimaî gayedir.

(8) (ve uzak komşuya) da iyilik ediniz. Neseb veya civar itibariyle uzak bulunsalar da komşuluk ve karabet itibariyle de aralarında bir rabıta bulunduğundan buna muhalefetten kaçınmalıdır, buna aykırı bir tavır takınmaları, biribirinden kaçınmaları muvafık olamaz. Bütün bu komşular, biribirine mânen merbutturlar, bunlar içlerinden fakir olanlarına nakden bedenen yardım etmelidirler, biribirinin süruruna, kederine ortak olmalıdırlar, biribirini tebrikte, taziyede bulunmalıdırlar.

(9) (ve yanınızdaki arkadaşa) beraber yolculuk yaptığınız kimseye ve beraber ticarette, sanatta veya tahsili ilmde bulunduğunuz zata veya refikanız olan kadına da veya mâbet gibi bir mecliste beraber bulunmakta olduğunuz bir din kardeşinize de iyilik ediniz, ona da ihsanda, hüsnümuamelede bulununuz, bu da bir vecibe'i insaniyedir.

(10) (ve yolcu olana) yurdundan ayrılmış bulunana, misafir sayılana da yardım ediniz. Bu gibi kimseler, çok kere muavenete muhtaç bulunurlar. Bunlara yardım etmek, insaniyet icabıdır. İslâmiyetin müslümanlara vermiş olduğu bir terbiye'i ahlâkiye sayesindedir ki, islâm diyarında vaktiyle bir çok misafirhaneler tesis edilmiş, birçok yerlerde yolculara yerler gösterilerek maişetleri temin edilmekte bulunmuştur.

(11) (ve sağ ellerinizin mâlik olduğuna) kölelerinize, cariyelerinize ve sair mâlik olduğunuz hayvanata güzelce muamelede bulununuz, onlara takatlarının fevkindeki işleri gördürmeyiniz, nafakalarını, kisvelerini temin ediniz, kendileriyle güzelce muaşirette bulununuz. Ahlâkı islâmiye bunu icabetmektedir. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ, nıülekebbir) kariplerine, komşularına ve sair nâsa karşı kibr ve azamette bulunan şahsı ve (müftchir olanı) başkalarına karşı tefahürdc, hotfüruşlukta bulunup duran şahsı (sevmez) onun bu haline razı olmaz. Öyle bir şahıs âtifeti ilâhiyyeye lâyık olamaz.

«Kibriyâ-ü azamet lıak'ka yarar
«Kul olanda bu sıfatlâr ne arar»

***

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا
آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(37) : Onlar ki, cimrilikte bulunurlar ve nâsa cimrilik ile emrederler ve Allah Tealâ'nin kendilerine fazlından olarak vermiş olduğu şeyi gizlerler. — Artık onlar her türlü melâmete lâyıktırlar — ve biz kâfirler için hakaret verici bir azab hazırlamışızdır.

⁂

İ Z A H

(37) : Bu âyeti kerime, emri ilâhiye muhalefet edip ihsan ve infaktart kaçman, cimrilik yaparak nimeti ilâhiyeyi inkâra cür'et eden eşhasın mezmum halini şöylece bildirmektedir.

(Onlar ki, cimrilikte bulunurlar) mallarını icabeden yerlere sarfefmezler, bilgileri itibariyle de âlicenaplık göstermezler, mümkün olduğu halde nâsı tenvir ve irşada çalışmaktan kaçarlar, (ve nâsa cimrilik ile emrederler) başkalarını da hasasete şevke, insaniyete hizmetten men'e çalışırlar* (ve Allah Tealâ'ıın kendilerine fazlından olarak vermiş) lutf ve ihsanda bulunmuş (olduğu şey'İ) de (gizlerler) mallarını, servetlerini, malûmatlarını göstermezler, inkâri nimette bulunurlar. Dini İslama mümkün olduğu kadar hidmetten çekinirler. Artık öyle kimseler her türlü melâmete, azaba müstehik bulunmuş olmazlar mı?. İşte Cenabı Hak buyuruyor ki: (ve biz kâfirler için) Allah Tealâ'yı inkâr, ona şerikler isnat edenler için veya onun verdiği nimetleri inkâr eyleyenler için (hakaret verici) hor ve hakir kılıcı, ihanetbahş olacak (bir azab hazırlamışızdır.) binaenaleyh insanlar, bu azabı elimi düşünmeli, bunu celbedecek olan gayrımeşru, münkirane hareketlerden kaçınmalıdır.

§ Buhl, hisset : Cimrilik, tam'akârlık, ihsanı meneylemekdir. Bu bir ruhi melekedir ki, malını lâyık olan mahalle sarf etmekten insanı meneder. Seran buhl, verilmesi vacip olan şeyi meneden bir haleti ruhiyedir.. Ragıpı İsfehani diyor ki: Buhl, bir şimei küfrandır. Küfran ise mukaddeme'i küfürdür. Şair Vehibi de şöyle diyor:

«Buhl ile olduğu için pek merdut»
«Girmedi mushafa nâmı Nemrut»

§ Rivayete nazaran bu âyeti celile, ensarı kirama fakir olursunuz diye mallarını infak etmemelerini tavsiye eden ve Resuli Ekrem'in evsafını kendi kitaplarında görmüş oldukları halde onu. itiraf etmeyip ketmeyleyen bir kısım Yahudiler ve emsali haklarında nazil olmuştur.

⁂

وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ
أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾
وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا
رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Ve o kimseler ki, mallarını nâsa gösteriş için sarfederler ve Allah Tealâ'ya ve ahret gününe imân etmezler. —Allah Tealâ onları da sevmez— Ve her kime ki şeytan arkadaş olursa artık o ne fena bir arkadaştır.

(39): Ne olurdu onlara?. Eğer Allah Tealâ'ya ve ahret gününe imân etselerdi ve Allah Tealâ'nın kendilerini ınerzuk buyurmuş olduğu şeylerden infakta bulunsalar idi. Ve Allah Tealâ onları bihakkın bilicidir.

⁂

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, gösteriş için yapılıp da güzel'bir itikada mukarin olmayan infakların dinî, ahlâkî bir kıymeti olmadığını bildirmektedir. Ve en kolay bir ubudiyet vazifesi olan imandan ve rızayı hak için infaktan dolayı mükelleflerinin mutazarrır olmayıp bilâkis mükâfatlara, nail olacaklarına şöylece işaret buyurmaktadır, (o kimseler ki,) o münafık veya müşrik olan şahıslar ki, (mallarını) Allah rizası için değil, mücerret (nâsa gösteriş için) kuru bir şöhret kazanmak için (sarfederler) manevî bir mükâfat beklemezler, öyle bir mükâfata mutekit bulunmazlar (ve Allah Tealâ'ya) onun varlığına, birliğine, hâlikiyetine inanmazlar (ve ahret gününe) de (imân etmezler) bir ebedî mükâfat ve' mücazat âleminin varlığını bilip tasdik eylemezler ki, mallarını rızayı ilâhiyi taleb, sevaba, nailiyeti ümit ederek infakta bulunsunlar. İşte Allah Tealâ onları da sev-

mez, onlar için de uhrevî azab vardır. Onların yoldaşları şeytandır, (ve 3ıer kime ki, şeytan arkadaşı olursa) her kimin ki yoldaşı iblis ve onun avam bulunursa (artık o ne fena bir arkadaştır.) mükarin olduğu kimseyi aldatır, pek fena bir yola götürür, cennetten uzaklaştırır, cehenneme sev-&eder durur.

(39) : (Ne olurdu onlara?.) o'şeytana uyan, imândan mahrum kalan, ıgayrimeşru hallerde bulunan kimselere ne zarar ve ziyan husule gelirdi?. (eğer Allah Tealâ'ya ve ahret gününe imân etselerdi) bütün mükevvenat, Cenabı Hak'kın varlığına delâlet edip dururken o Haliki Azimüşşanın varlığını anlamak çetin bir şey midir?. O Haliki hakimin milyonlarca asarı Ikudreti gözler önünde parlayıp dururken onun kudretiyle bir ahret âleaninin varlığı da nasıl inkâr edilebilir?. Artık o gafiller bunları tasdik etselerdi (ve Allah Tcalâ'nın kendilerini merzuk buyurmuş olduğu) mallardan, nimetlerden bir kısmını riya için değil, mahza rizayı ilâhi için (infakda bulunsalardı) ne kaybetmiş olurlardı?. Bilâkis kendilerini azabı ilâhiden kurtarmış, nice mükâfatlara nail olmuş olurlardı. (Ve Allah Tealâ 'onları) o riyakârane, münkirane, munafıkane hareket edenleri (bihakkın bilicidir.) onların mâfizzamirine âlimdir, onların riyakâr olduklarını, gayrimeşru maksatlarını da tamamiyle bilmektedir. Eğer onlar taib ve mustağfir olup hakka rücü etseler Allahü Azimüşşan onu da bilir, mükâfatını verir.

Evet... Cenabı Hak, her şeyin zahirine de, batınına da âlimdir. Hiç birşey onun daire'i ilminden hariç olamaz. Artık herkes ona göre hareketini tanzim ederek Cenabı Hak'ka iltica etmelidir, onun rizasına muhalif Jhareketlerden kaçınmalıdır. Bundan başka çare'i selâmet ve saadet yoktur.

**

مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ
أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا
بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الْأَرْضُ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ
حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(40) : Şüphe yok ki, Allah Tcalâ zerre miskali zulüm etmez. Ve eğer bir hasene olursa onu kal kat arttırır ve kendi tarafından büyük bir mükâfat da verir.

(41): Nasıl olacak!. Her ümmetten bir şahit getireceğimiz, seni de onların üzerine bir şahit getireceğimiz zaman?..

(42) : Kâfir olanlar ve Peygambere isyan etmiş bulunanlar o gün: Keşke hâkile yeksan edilmiş olsalardı diye arzuda bulunacaklardır. Ve Allah Tealâ'ya hiç bir sözü saklayanlayacaklardır.

*
**

İ Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın zulumdan münezzeh olduğunu ve hasenelerin sevabını kat kat arttıracağını beyan ile insanları ibadet ve tâata tergib etmektedir. Ve beşeriyete ait bütün şuunatı hayatiyenin birer mükemmel şahadetle isbat edileceğini, ehli küfür ve isyanın da ne kadar nedametlerde bulunacaklarını şöylece beyan buyurmaktadır (Şüphe yok ki, Allah Tealâ) bir âdili azimüşşandır. Bütün evamir ve nevahisi birer adalet ve hikmet muktezasıdır. O hâliki kerim mahlûkatı hakkında (zerre miskali) en ufacık bir miktar bile (zulüm etmez) kimsenin lâyık olduğu ecir ve mükâfatı tenkis eylemez ve kimsenin hakkında müstehik olduğu azabı tezyid kılmaz, (ve) bilâkis (eğer) zerre miskali (bir hasene olursa onu) o hasenenin sevabını (kat kat arttırır) onun sevabının miktarını on kattan binlerce kata kadar tezyid buyurur, (ve kendi tarafından) indi subhanisinden bir hasene mukabilinde olmaksızın bir fazıl ve kerem tarikiyle (büyük bir mükâfat da verir) pek büyük âtifetlerde bulunur, dilediği kulunu bir nice ruhanî, ebedî saadetlere mazhar buyurur. Bunların miktarını tayin bizler için kabil değildir. Maahaza bu nimetler, bu mükâfatlar, ebedidir, lâyetenahidir, bir müddetle mukayyet değildir. Nasıl ki uhrevî hayatta daimidir, kabili zeval değildir.

§ Miskal kelimesi, burada vezin ve miktar manasınadır. Zerreden murat da pek cüz'i şey demektir. Zerre lâfzı lügatta pek ufak bir parça, ufacık karınca, karıncanın yumurtası, güneşin şuai içinde görünen ufacık toz manasınadır.

(41) : (Nasıl olacak) o kâfirlerin, o münafıkların, o din düşmanlarının hâli?. Kıyamet gününde (her ümmetten bir şahit getireceğimiz) zaman ki, onların, aleyhlerinde şahadette bulunacaklardır. Bu şahitler ise onlara vaktiyle gönderilmiş olan Peygamberlerdir, (seni de) ya Muhammet!.

Aleyhisselâm (onların) o şahit plan zatların veya müminlerin veya bütün insanların (üzerine bir şahit getireceğimiz zaman) yani: Ey Hâtemülen-biya!. Seni sabık peygamberlerin sıdkına, onların ümmetlerine ahkâmı ilâhiyeyi tebliğ eylemiş olduklarına dair şahit tayin edeceğim zaman, ve diğer nâs hakkında da efal ve harekâtlarına dair şehadette bulunacağın zaman o muazzeb olacak kimselerin halleri ne olacak?. Bunu düşünmeli değil midirler?.

(42) : (Kâfir olanlar) zâtı hakkı inkâr edenler, îslâmiyeti kabul etme-yenler (ve peygambere isyan etmiş) onun emirlerine, nehiylerine muha-lefet eylemiş (bulunanlar o gün) o kıyamet günü, o aleyhlerinde şahadet-' *pr* vuku bulunacağı zaman, muhalâtı temennide bulunacaklar (keşke hâk Me yeksan edilmiş) kabirlere gömülmüş, üzerlerine topraklar örtülmüş veya hiç kabirlerinden basedilmemiş veyahut asla yaratılmayıp toprak halinde bulunmuş (olsalardı diye arzuda bulunacaklardır) bunlann bu bey-hude düşüncelerini, temennilerini Cenabı Hak bilir, (ve Allah Tonlâ'ya) karşı (hiç bir sözü saklayanlayacaklardır.) onların hiç bir sözü, hiç bir emeli Cenabı Hak'ka gizli kalamaz. Onların bütün eczai vücutları bile onların aleyhine şahadette bulunacakdır.

§ Bu âyeti kerimede küfrün üzerine isyanın atfedilmesi, delâlet edi-yor ki, kâfirler küfürlerinden dolayı muazzeb olacakları gibi Peygambere isyan edip bir kısım: Firuattan olan amelleri terketmiş olmalarından dola-yı da muazzeb olacaklardır. Bu halde onlar bu firui amal ile de lihikmetin mükellef bulunmuşlardır ki, bunları terkten dolayı da ayrıca mesul ve muazzab olsunlar.

*

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ
وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا
عَابِرٖى سَبٖيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ
اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعٖيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ
وَاَيْدٖيكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

o

MEALİ ALİSİ

(4.'i) : Ey müminler!. Siz sarhoşlar olduğunuz halde ne söyleyeceğinizi bileceğiniz ana kadar, ve cuıuıp olduğunu/, halde de —yolcu olmak müstesn'a— gusıil edinceye kadar namaza yaklaşmayınız. Ve eğer siz hasta veya sefer halinde olursanız veya sizden biri ayakyolundan gelir de veya siz kadınlara dokunur da su bulamazsanız o zaman temiz bir toprak ile teyemmüm ediniz. Yüzlerinize ve ellerini/e mesheyleyiniz. Şüphe yok ki, **Allulı• Teılû affedici ve yurlıgıiyıcıdır.**

* * *

İ Z A H

(43) : Bu .âyeti kerime, namaza mâni olan halleri vo.namaz için taharet ve nezafete riayetin yollarım ve teyemmümün-mahiyetini göstermektedir. Şöyle ki: (Ey müminler!. Siz) .şarap ve saire gibi müskirattan biriyle (sarhoşlar olduğunu/halde) nama/a yaklaşmayınız, namaza kıyam etmeyiniz veya namaz için mescitlere gitmeyiniz, (ne söyleyeceğinizi bileceğiniz ana kadar) kendinizi namaza sevketmeyiniz. Çünki bu halde vazife'i ubudiyet, kemâli şuur ile ifa edilmiş olamaz. Ve kıraat i'arizesi lâyıkıyle ifa edilemez, namaz esnasında nâhoş vaziyetler zuhura gelebilir, (ve cunup olduğunuz) rüyada iken ihtilâm olduğunuz veya el ile istimtada bulunduğunuz veya refikalarınıza tekarrup eylediğiniz (halde de) namaza yaklaşmayınız, bu haramdır, (yolcu olmak müstesna) Misaferet halinde suyun bulunmamasına veya meşakkatle temin edilebileceğine nazaran gusul vazifesi, teehhüre uğrar, teyemmüm ile iktifa edilir. Ve illa (gusul edinceye kadar) bütün vücudunuzu usulü dairesinde su ile yıkayıncaya kadar (namaza yaklaşmayınız) böyle bir gusul bulunmayınca namaz kılmak caiz olmaz, (ve) Ey müminler!, (eğer siz hasta veya sefer halinde olursanız) hastalığınızdan veya yolculuğunuzdan dolayı suyu bulup istimale muktedir bulunmazsaniz (veya sizden biri ayakyolundan) bevl veya gait gibi bir badesi müteakip (gelir de veya siz) zevceleriniz olan (kadınlara dokunur) mücamiatta bulunur (da) gusullerinize kâfi (su bulamazsanız) mazursunuz (o zaman temiz bir toprak ile) pak bir yer parçası ile, bir kaya ile onlara ellerinizi sürmek suretiyle (teyemmüm ediniz.) Şöyle ki: Teyemmüme niyet ederek iki ellerinizi temiz toprak cinsinden bir şeye iki defa sürerek (yüzlerinize ve) dirseklerinize'kadar- (ellerinize mesheyleyiniz) bu uzuvları böyle iki defa el sürüp sıgnyınız. (şüphe yok ki, Allah Tealâ) Hata edenleri (affedici ve) günahkârları (yarlıgayıcı) setir ve izale buyurucu (dur) bunun içindir ki, ehli İslâma bu kadar suhulet bahsetmiştir. Teyemmüm: Bu ümmeti merhumeye mahsus bir müsaadeyi ilâhiyedir.

§ Rivayete nazaran bidayeti islâm'da müskirat daha men edilmemişti. Abdurrahman İbni Avf hazretleri bir gün taam ve şarap.hazırlayarak es-

habı kiramdan bazısını hanesine davet etmişti. Bunlar yiyip içtikten sonra yatsı namazı vakti gelmişti, içlerinden bir zatı imamete geçirip namaza başladılar. O zat, sarhoşluk tesiriyle: (JJ-U-ͻLJUIIV) nazmı şerifini (j,a,.rUa,fi\ ) okuyarak beyanı ilâhiye muhalif bir kıraatte bulundu! Bu hâdise üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, daha sarhoşluk hâli. zail olmadan namaza başlanılması men buyurulmuştu. Daha sonra da bütün müskiratın katî surette istimali sure'i Maidedeki bir âyeti kerime ile men ve tahrim buyurulmuştur.

§ Teyemmüm, lügatte kasit manasınadır. Şer'an su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanılmasına kudret bulunmadığı takdirde temiz olan toprak cinsinden birşey ile hadesi gidermek maksadiyle yapılan bir muameledir. Şöyle ki: Teyemmüm yapması lâzım gelen bir kimse, iki elini toprak cinsinden bir yere bir kere vurup onunla yüzünü mesheder, sonra iki elini bir daha vurup bununla da dirseklerine kadar iki elini mesheyler.

Bu teyemmüm ameliyesi, ya hadesi gidermek veya namaz kılmak veya taharetsiz sahih olmayan sair bir ibadette bulunmak niyetiyle yapılmak lâzımdır. Binaenaleyh teyemmümün farzları, bir niyet ile iki meshten ibaret bulunmaktadır. Teyemmümü meşru kılan özür, suyun bulunmamasidir. Veya suyu istimale hakikaten veya hükmen kudret bulunmamış olmasıdır. Bir kimsenin bulunduğu yerden en az bir mil, yani Dört bin adım uzakta bulunan bir su, hakikaten yok demektir. Su bulunduğu halde bunun istimali takdirinde hastalanmaktan veya hastalığın artmasından veya uzamasından bir tecrübeye veya müslüman, hazık bir tabibin beyanına binâen korkulursa su hükmen bulunmamış sayılır.

Teyemmüm, temiz olan toprak ile yapılacağı gibi yer cinsinden olan şeyler temiz kum ile, alçı ile, horasan ile, mermer gibi madenî şeyler ile, kiremit, tuğla, ve yakut, zümrüt, mercan ile de yapılabilir. Kurumadıkça çamur ile yapılamaz. Teyemmüm, hicreti nebeviyenin beşinci senesinde meşru olmuştur. O sene Beni Mustelak gazvesinde Resuli Ekrem ile maiyetindeki mücahitler susuz bir yerde gecelemişlerdi. Sabah namazını kılmak için abdest alacak suları bulunmuyordu. Sabaha yakın teyemmümün meşruiyeti hakkındaki bu âyeti kerime nazil olmuş, eshabı kiram çok sevinmişler, teyemmüm yaparak namazlarını kılmızlardır.

* * *

<&S&5S<&W أَلَمْ تَرَ

إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ

وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ

وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَلِيًّا وَكَفَىٰ بِاللَّهِ نَصِيرًا ﴿٤٥﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Kendilerine kitaptan bir nasip verilmiş olanları görmedin mi?. Sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yolu sapıtmanızı istiyorlar.

(45): Ve Allah Tealâ sizin düşmanlarınızı daha ziyade bilicidir. Ve Allah Tealâ bir velî olarak kâfidir. Ve Allah Tealâ bir yardımcı olarak da kâfidir.

***

İ Z A H

(44) : Bu mübarek âyetler, bir takım din düşmanlarının feci, bedhahane hallerini bildirmektedir. Ve onların hallerine Cenabı Hak'kın tamamiy^e âlim olduğunu ve ehli iman için hâmi ve nâsır olmağa Hak Tealâ'nın kâfi bulunduğunu tebşir etmektedir. Şöyle ki: Ey dost ile düşmanı, hak ile batılı görüp temyiz etmek kabiliyetinde bulunan her hangi bir mümin!. **(kendilerine kitaptan)** Tevrattan **(bir nasib)** bir miktar malûmat **(verilmiş olanları)** Yahudilerden bir taifeyi (görmedin mi?.) onların hallerine nazar edip ne mahiyette kimseler olduklarını anlamadın mı?. Onları anlamamak kabil mi?. Onların cahilâne, düşmanane halleri zahirdir. Onlar delâleti **(sapıklığı)** hidayet mukabilinde **(satın alıyorlar)** kitaplarında gördükleri bir takım hakikatları, ezcümle hâtemül enbiya hazretlerinin evsafına dair âyetleri bırakıyorlar da inkâr vadisine sapıyorlar, **(ve sizin de)** Ey müslümanlar!. **(yolu)** hakka kavuşturucu olan müstakim yolu, tariki islâmiyeti terkederek **(sapıtmanızı)** islâmiyetten mahrum kalmanızı **(istiyorlar)** sizin hakkınızda bu kadar bedhah bulunuyorlar. Artık siz bu gibi düşmanlarınızı bilmeli, iğfalâtından hazer etmeli değil misiniz?.

(45) : (Ve) Ey müminler!. Şunu da biliniz ki, **(Allah Tealâ sizin düşmanlarınızı)** sizden ve herkesten **(daha ziyade bilicidir.) Bu** cümleden **ola,-**

rak o sizi tariki haktan sapıtmak isteyen düşmanlarınızın bütün hâl ve şanına, şenaeti ahvaline bihakkın âlimdir, (ve) Ey müslümanlar!. **(Allah Tealâ)** sizin için bütün umurunuzda bir hami, bir hafız, bir muin, **(bir veli olarak kâfidir)** daima ona iltica ediniz. **(Ve Allah Tealâ)** sizin için bütün sahalarda, bütün maslahatlarda **(bir yardımcı)** bir nasır **(olarak da kâfidir)** arlık daima ondan n.usret ve muvaffakiyet niyaz eyleyiniz. O Hàliki Azimüşşan, sizleri o düşmanlarınızın bütün mekr ve şerrinden himayeye maziyadetin, kâfidir. Âmennâ!.

§ Bu mübarek âyetler ahbarı Yahuddan iki şahıs hakkında nazil olmuştur. Bunlar Abdullah ibni übey gibi münafıkların reisleri vasıtası ile islâmiyetin intişarına mâni olmak isterlerdi. Cenabı Hak, onları haib ve hâsır kılmış, islâmiyeti fevkalâde bir intişara mazhar buyurmuştur.

مِنَ الَّذِينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا
فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا
لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِنْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ
إِلَّا قَلِيلًا ﴿٤٦﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(46) : O Yahudi olanlardan ki, kelimeleri yerlerinden tebdil ederler ve dillerini eğerek ve dine dokunarak «işittik ve isyan ettik, işit, işitmez olası ve raina» derler. Ve eğer onlar işittik ve itaat ettik ve işit ve bizo nazar et» deselerdi elbette onlar için hayırlı ve ziyade dürüst olurdu. Ve lâkin Allah Tealâ onlara küfürleri sebebiyle lanet etmiştir. Artık pek az müstesnâ olmak üzere onlar imân etmezler.

***

İ Z A H

(46[1]) : Bu âyeti kerime, hidayet mukabilinde dalâleti satın alan eşhasın ne suretle dalâlette bulunduklarını şerhetmekte,dir. Şöyle **ki:** O düş-

manlar, o dalâleti satın alanlar,.o. müslümanları târiki müstakimden sapıtmak isteyenler (o Yahudi olanlardan) bir güruhdur ki (kelimeleri) Tevrat'ta ve sairede olan beyanatı ve bilhassa evsafı nebeviyeye ait âyetleri (yerlerinden tebdil ederler) onların hilâfını söylerler., o kelimelerin yerlerine başka kelimeleri vazeylerler veya o kelimeleri muradı ilâhiyeye muhalif, fasit bir surette tevile cür'et gösterirler, (ve) Meclisi nebevide ve sair yerlerde (dillerini eğerek) bükerek, yüz döndürerek (ve dine dokunarak) dine karşı istihzada, suhriyede bulunarak, zem ve katha cür'et ederek Resuli Ekrem'e karşı (işittik ve isyan ettik) derler. Böyle hasetlerini, adâvetlerini gösterirler ve "tcvriyeli bir söz olmak üzere de (işit, işitmez olası ve raina derler) yani Resulullaha hitaben: Sen işit, mekruh bir sözü işitmez olduğun halde ve bizlere riayet et derler. Bu söz aynı zamanda «sen işit, sağır veya ölüm sebebiyle asla söz işitmez bir halde olarak». Veya işit, sağır veya ölüm sebebiyle asla söz işitmez bir halde işit» gibi bir mânayı da mutezammmdır. Raina kelimesine gelince: Bu, «bize riayet ve ihtiram et» gibi bir mânayı ifade eder. Resuli Ekrem'e karşı böyle bir talepte bulunmak esasen ahİâka, âdabı muaşerete menafidir. Mahaza bu kelime: İbranî lisanı bakımından ahmak tâbiri gibi bir sitem ve ihaneti de mutazammındır. Resuli Ekrem'e karşı böyle bir hitab ise en büyük bir denaet ve dalâlet eseridir. Bakara süresindeki 104 üncü âyetin tefsirine müracaat, (ve eğer onlar) o terbiyeden, hakikati görmekten mahrum güruh (işittik ve itaat ettik ve işit ve bize nazar et deseler idi) böyle hitabetmeleri (elbette onlar için) öyle söyledikleri sözler gibi müzir olmazdı. Bilâkis haklarında (hayırlı ve ziyade dürüst) adalete mukarin (olurdu) hayfaki onlar böyle bir terbiyeden, istidattan mahrum idiler, onun içindir ki, öyle demediler ve hayıra nail olamadılar. (Ve lâkin Allah Tcalâ onlara küfürleri) dinsizlikleri Hazreti Peygambere karşı bîedebane cür'etleri (sebebiyle lanet etmiştir) onları hızlane, sukuta giriftar eylemiştir. Onları hidayetten uzaklaştırmışür. (artık) Bin ian sonra (pek az müstesna olmak üzere) yani: İmân edilecek şeylerden yalnız şayanı kabul olmayacak pek az şeylere imân etmeleri veyahut içlerinde Abdullah ibni Selâm ve Keab gibi bazı zatların islâmiyet! kabul eylemeleri müstesna, (onlar) tamamen (iman etmezler) dinsizliklerinde, düşmanlıklarında devam eder dururlar. Nihayet bu kötü hareketlerinin cezasına kavuşurlar.

*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا
مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى
أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ
مَفْعُولًا ٤٧

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(47): Ey kendilerine kitap verilmiş olanlar!. Sizin beraberinizde **bulunanı** musaddık **olarak** indirmiş olduğumuza imân ediniz, **biz bir takım yüzleri silip de** enselerine çevirmemenizden veya eshabi sebte **lânet ettiğimiz gibi onlara lânet etmemizden evvel. Ve Allah Tealâ'nın emri vaki bulunmaktadır..**

***

İ Z A H

(47) : Bu âyeti kerime, ehli kitabı intibaha, dini islâmı kabule davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (ey **kendilerine)** Tevrat namındaki **(kitab verilmiş olanlar)** ey Yahudi cemaati, ey Yahud âlimleri (sizin **beraberinizde)** cemiyetinizin arasında mevcut **(bulunanı)** Tevrat kitabını, esasen bir kitabı ilâhi olmak üzere **(musaddık olarak)** Cibrili emin vasıtasiyle hâtemülenbiyaya indirmiş, vahy ve inzal buyurmuş **(olduğumuza)** Kur'anı muciz beyana (iman ediniz) onun da bir kitabı ilâhi olduğunu tasdik ediniz. Öyle bir kitabı mübini inkâr etmenin vahim cezasını düşününüz. Kur'anı azim ki; bütün esasâtı diniyeyi cami, bütün peygamberleri musaddik, bütün muhteviyatı ilme, ahlâka, hikmete muvafık, bütün âyetleri birer mucize'i beliğe bulunuyor. Artık onu nasıl inkâr edebiliyorsunuz?. İmdi o Kur'anı kerimi (b'z bir **takım** yüzleri) münkirlerin çehrelerindeki göz, kulak, ağız, burun gibi uzuvlarını hakikaten veya hükmen **(silip** de) mahvedip de (enselerine çevirmemizden) evvel tasdik ediniz, (veya **eshabi Sebte)** yâni: «ile» ahalisinden olan ve cumartesi günü balık avlamaktan nehy edildikleri halde bu husustaki nehyi ilâhiye mugayir harekette bulunan bir kısım Yehud taifesine **(lânet** ettiğimiz gibi) o eshabi sebtin suratlarını tebdil ile kendilerini maymun ve hınzır şekline soktuğumuz gibi **(onlara) o** bir takım yüzlere **(lânet etmemizden)** onları da meshederek

kendilerini maymunlara, hınzırlara çevirmemizden (evvel) imân eyleyiniz ki, Öyle felâketlerden halâs bulabilesiniz. (ve) Şüphe yok ki **(Allah** Tealâ'nm emri) kazası tekdir buyurduğu herhangi birşey (vaki) nafiz **(bulunmaktadır)** onun emrini nakz, hükmünü reddedecek bir kuvvet yoktur. Artık imân etmediğiniz takdirde sizin hakkınızda da bu vaîdi ilâhî her halde tehakkuk edecektir. Nitekim ümemi sâlife hakkında da Cenabı Hak'kın vaidi ilâhisi vaki olmuştur.

§ Tams kelimesi, bir şeyi eseri kalmayacak bir halde mahv ve izale etmektir. Bunun mecazen mânası da bir kimseyi hidayetten dalâlete selâmetten felâkete reddeylemektir.

Bu hâdisenin, bu vaidi ilâhinin bu âyetteki muhatablar hakkında ne suretle vaki olup olacağı izaha muhtaçtır. Şöyle ki: Bu vaidi ilâhi herhalde bâkidir. Daha kıyamet kopmadan onların yüzlerinde böyle bir tebeddül vukua gelecektir. Veya bu ceza onlara kıyamet gününde tatbik edilecektir. Veya bu ceza, onlardan hiç birinin imân etmemesi haline mahsustur. Onlardan bazıları imân ettiği için bu ceza, diğerlerinden refedilmiştir. Bu cezadan murat, bazı zevata göre de mânevi bir tehavvüldür, onların dalâlette kalmalarıdır, kalp yüzlerinin hidayeti görmekten mahrum olarak küfür ve tuğyana reddedilmesidir. Mahaza bu vaidi ilâhi, iki suretledir. Biri Tems, mesh sureti, diğeri lânete hedef olmak sureti. Haklarında böyle bir vaidi ilâhi bulunan eşhas ise zaten lanete hedef olmuşlardır. Binaenaleyh, bu vaidi ilâhi tehakkuk etmiş demektir.

§ Peygamberi âlişan efendimiz, Yahudilerin Abdullah ibni Surya, ve Keab bin Esed gibi âlimleriyle konuşmuş, Ey Yahud cemaati!. Allahtan korkunuz, müslüman olunuz, Allah hakkı için siz, benim kendinize tebliğ ettiğim şeyin hak olduğunu herhalde bilirsiniz, diye buyurmuş, onlar ise biz bunu bilmiyoruz demiş, savuşup gitmişlerdi. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Bu mübarek âyeti işiten Abdullah ibni selâm, zamanı nebevide, Keabül Ehbar da Hazreti Ömer'in zamanı hilâfetinde şerefi İslâma nail olmuşlardır. Bu iki zat Yahud âlimlerinden bulunuyorlardı.

***

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰى إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(48) : Şüphe yok ki, **Allah Tealâ zatı ulûhiyeüne şerik ittihaz edilmesi-**

ıii yarlıganıaz. Onun dûnunda olanı da dilediği kimse için yarlıgar ve her kim Allah Tcalâ'ya şerik koşarsa muhakkak pek büyük bir günah ile iftirada bulunmuş olur.

*
**

İ Z A H

(48) : Bu âyeti kerime, Cenabı Hak'kın zatı ulûhiyetine şerik ittihaz eden, yani'şirk ve küfr içinde ölen kimseleri asla affetmeyeceğini ve şirk ve küfrün dûnundaki günahları mürtekib olanlardan ise dilediğini af ve dilediğini bir müddet muazzeb buyuracağını şöylece göstermektedir. (Şüphe yok ki,) muhakkak bir hükmü ilâhidir ki, (Allah Tealâ zatı ulûhiyetine) kendisinin varlığına, birliğine, hâlikiyetine, mâbudiyetine, ezelî ve ebedî olduğuna ve ahkâmı diniyesine ait her hangi hususta (şerik ittihaz edilmesini) böyle küfr ye. şirkte'bulunulması en büyük bir cinayet ve dalâlet olduğundan, .(yarlıganıaz) sahibini af ve mağfirete nail buyurmaz. Bunların sahipleri ilelebed cehennemde kalıp muazzeb olacaklardır. (onun) böyle şirk ve küfrün (dûnunda olanı da) sagire ye kebire kabilinden olup küfrü mucib olmayan her hangi günahı da kullarından (dilediği kimse için) tövbekâr olsun olmasın (yarlıgar) af ve setr buyurur. Bu, bir vadi ilâhîdir ki, herhalde tehakkuk edecektir. (Ve her kim Allah Tealâ'ya şerik koşarsa) Hak Tealâ Hazretlerini inkâr eder veya başka .mabutların, halikların da mevcudiyetine kail bulunur veyahut Cenabı Hak'kın umûma müteveccih ahkâmı diniyesini kabul etmeyip red ve nikâra cür'et gösterip küfre düşerse (muhakkak pek büyük bir günah ile) öyle bütün günahların fevkinde olarak irtikâb etmiş olduğu bir inkâr ile, bir dalâleti fikriye ile Cenabı Hak'kın zatı akdesine karşı kavlen veya fiilen (iftirada bulunmuş olur) artık böyle bir dalâlet ve cinayetin cezası da ebedîdir, af ve mağfirete gayrı lâiktir. Bu husustaki vaidi ilâhi de kal'i olduğundan artık onların haklarında af ve mağfiret asla mutasavvur değildir.

§ Şirk lügatte ortaklık, ihtilât demektir. Şerik de, ortak manasınadır ki, cemi: Şürekâdır. Şer'an şirk; küfr ve inkârdan, neuzubillâh Cenabı Hak'ka şerik ittihaz etmekten, Hak Tealâ'nm hâşâ naziri, ortağı var demekten ibarettir. Küfr de lügatte setretmek örtbas eylemekten ibarettir. Şer'an: İmânın zıddıdır, Cenabı Hak'kı inkâr eylemekten, onun niami ilâhiyesini, ahkâmı diniyesini, inkâra cür'et etmekten ibarettir. Küfrile muttasif olana da «kâfir» denir. Cemi: Küffar, kefere ve kafirdir. Küfran da setretmek, nimeti inkâr eylemek manasınadır. Meselâ: Cenabı Hak'kı inkâr eden veya ona şerik ittihaz eyleyen kimse kâfir olacağı gibi niami ilâhiyeyi setir ve inkâr eden, ezcümle bütün beşeriyet için bir rehberi hidayet olan hâtemülenbiya, hazretlerini *ve ona* nazil olmuş olan Kur'anı Kerimi münkir olan herhangi bir şahıs da, bu muazzam nimet ve âtifeti örtbas etmiş, küfrahı nimette bulunmuş olacağından kâfir, müşrik namına, vasfına müstehik bulunmuş olur. Şirk, dört nevidir. Birincisi:

Ceriabı Hak'ka ulûhiyeti itibariyle şerik ittihaz etmek suretiyledir. İkincisi: Hak Tealâ'ya vacibülvücud olması bakımından şerik ittihaz edilmesi itibariyledir. Üçüncüsü: Kâinatın halk ve tedbiri itibariyle şerik ittihaz etmek bakımındandır. Dördüncüsü de: Cenabı Hak'ka ibadet ve taat hususunda başkalarını ortak ittihaz etmek suretiyledir. Yalnız seneviyye denilen taife, Cenabı Hak'ka ulûhiyeti vacibülvücud olması, ve kudret ve hikmeti itibariyle şerik ittihaz etmişlerdir. Çünki bunlar iki ilâhın varlığına mutekittirler. Birisine «hâlikı hayır» derler. Diğerine de bir mabudu sefihdir. Şerri vücude getirir diye itikat ederler. Birincisine: «yezdan» ikincisine de: «ahremen» namını verirler ki, bu ikincisi züumlerince şeytandan ibarettir. Allah Tealâ'ya ibadet ve tedbiri kâinat bakımından şerik koşanlar ise pek çoktur. Yıldızlara tapanlar, yıldızları birer müdebbiri âlem sananlar bu cümledendir. Bunların bir kısmı, bu yıldızları bu âlemi süflinin birer müdebbiri sayar, onlara ibadet etmeği bir vecibe bilirler. Diğer bir kısmı ise Cenabı Hak'kı tamamen inkâr eder, semaları ve yıldızları birer vacibülvücud ve mümteniül adem addederler. Bunlar: «Dehriyyun» denilen gulati kefereden bulunmaktadırlar. Diğer bir kısım kimseler de Allah Tealâ'yı tasdik etmekle beraber putlara, heykellere veya kendi büyüklerine, meselâ Ahbara ve Hazreti Mesihe ibadette bulunurlar. Abede'i Evsan da bu cümledendir.

Velhasıl: Cenabı Hak küfr ve şirk erbabını asla affetmiyecektir. Bu müteaddit âyetler ile sabittir. Küfr ve şirk, bir kesif perdedir ki, imân nurunun kalbe vusuiuna mâni olur. Küfr ve şirk, ukuli beşeriyenin sukut edeceği en son mezlakadır. Bütün sair rezail bundan tevellüd eder. Bu bütün efradı da, cemaatı da manen mahveyler. Bir kere düşünmeli!. Bir kimse ki, bu mekûvvenatın vüsat ve azametini görür, bir kimse ki, hiçbir zerrenin abes yere yaradılmamış olduğunu anlar, bununla beraber taşlara, heykellere veya kendisi gibi âciz fâni insanlara tapar durursa, bunları o muazzam hâliki kâinata şerik ittihaz eylerse artık onun manen, ruhen ne kadar sükût etmiş olduğu tezahür etmez mi?.

Hele insan şeklinde olup behairnden bile aşağı bir tiıiette olan o bir kısım münkirler ki; onlar bu muazzam kâinatın hâliki azimüşşanını büsbütün inkâr ediyorlar, mevhum bir tabiata tapınıyorlar, bütün mevcudatın kendi kendine var olduğuna kail oluyorlar. Artık bunların bu hadis, fâni mevcudatı birer halik tanımış, bu cihetle bunları bilmeksizin hâliki kâinata şerik ittihaz etmiş, ne kadar müzlim bir düşünce içinde kalmış oldukları bedihi bulunmuyor mu? Ya o diğer bir kısım insanlar ki, onlar zahiren Cenabı Hak'kın varlığına kail oluyorlar, bununla beraber o hâliki âzime mahsus olan halikiyet ve mabudiyet sıfatını mahlûkattan bazılarına da isnat ediyorlar, meselâ: Kendi Ahbar ve ruhbanlarını Allahtan başka rab ittihaz eyliyorlaıy Hazreti Mesih'e rebubiyet isnat ediyor, ibnullâh diye tapıyorlar, bununla beraber de birçok ahkâmı -nahiyeyi, bir kısım Peygamberânı zişanı inkârda bulunuyorlar, bahusus binlerce deliller ile, mucizeler ile nübüvvet ve risaleti sabit olan hatemül enbiyayı ve ona nazil

olup bir mucizei ebediyye olan Kur'anı mübinin bir kitabı ilâhi olduğunu tasdik etmiyorlar. Artık bu gibi kimseler de küfür ve şirke düşmüş, ebedî surette azabı ilâhîye müstehik olmuş olmazlar mı? liy^'Lojj (J»JLJIJI£ I)
(من دون الله والمسيح بن مريم وما امروا الا ليعبدوا الها واحدا لا اله الا هو سبحانه وتعالى عما يشركون)
âyeti kerimesi bunların da küfr ve şirke düşmüş olduklarını bildirmektedir. Hülâsai kelâm: Cenabı Hak'ka kavlen, fiilen, hükmen şerik ittihaz edenler, daha dünyada iken taib ve müstağfir olup akidelerini tashih etmedikçe ebedî azaba giriftar olacaklardır. Hazreti Ömer.'den rivayet olduğuna göre: ' .L^y/jJl^iii tUljUjJ.Âa-^ljkiV ^-i'lJ&ly^JjjJl^.jUl;.) âyeti kerimesi nazil olunca: «Ya Resulâllah şirk ne olacak?.» diye sormuşlar, onun üzerine bu âyeti celile nazil olmuş, şirkten, yani küfürden başka bir kısım günahların hakkında mağfireti ilâhiyenin tecelli edeceğini bildirmiştir. Diğer bir rivayete göre de bu mübarek âyet, Vahşi bini Harb ile arkadaşları hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Vahşi, Hazreti Hamza'yı şehit etmiş, Mekke'i mükerreme'ye avdet edince nadim olmuş, arkadaşlariyle beraber Resuli Ekrem'e bir mektupla müracaat ederek: «biz müslüman olmak istiyoruz. Fakat biz müşrik bulunuyorduk, bir takım kebireleri işledik, bunlar bizim islâmiyetimizin kabulüne mâni olur mu?.» diye sormuşlar. Bunun üzerine: (... U-Uj^jyÎ^Vl) âyeti kerimesi nazil olmuş, bunun üzerine Vahşi ile arkadaşları tekrar müracaat ederek: «biz imân edeceğiz, fakat salih amellerde devam edebileceğimize emin olamıyoruz.» demişler. Bunun üzerine de işbu kırk sekizinci âyeti kerime nazil olmuş, şirk ve küfrün gayrı günahları Cenabı Hak'kın dilediği kulları hakkında af ve setr buyuracağı beyan buyurulmuş, Vahşi ile, arkadaşları da taib ve müstağfir olup şerefi İslama nail olmuşlardır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّٰهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَكَفٰى بِهِ إِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٠﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Bakmadın mı *p* kimselere, ki, nefislerini tezkiye **eder dururlar. Belki Allah** Tealâ dilediğini tezkiye eder ve **kıl** kadar **zulüm edilmezler,**

(50): Bak Allah Tealâ'ya karşı nasıl yalan uyduruyorlar. Bu açık bir günah olmak için kâfidir.

*

İ Z A H

(49) :*Bu mübarek âyetler, efradı ümmetten olup da nefislerini hilafı hakikat olarak tezkiye edenlerin bu hareketlerini takbih etmekte ve dini ilâhi namına yalan yere söz söylemenin en bedihi bir günah olduğunu şöylece bildirmektedir. **(Bakmadın mı** o **kimselere** ki) o bir kısım hodfiruş olan münkirlere ki (nefislerini) hilafı hakikat olarak **(tezkiye eder dururlar)** yani: Kendilerinin fiilen ve kavlen çirkin görülecek şeylerden beri olduklarını iddia ederler, bu ne kadar teaccübe şayan bir cürettir. Kendilerindeki küfr ve tuğyanı hiç görmüyorlar, onlar yalancıdırlar, akidelerindeki butlan itibariyle nefislerini tezkiyeye selâhiyetleri yoktur. **(belki Allah Tealâ)** Bir maslahat ve hikmete binaen kullarından **(dilediğini tezkiye eder)** mümin, salih tezkiyeye lâyık olan herhangi kulunu tezkiye buyurur, onun kavlen ve fiilen kabahatlerden beri olduğunu ilmi ezelisiyle bilir, onun kadrini ilâ eder, onu bir hikmet muktezası olarak temize çıkarır. Nefislerini hilafı hakikat olarak tezkiye edenler ise bu çirkin iddialarından dolayı muazzeb olurlar, **(ve kıl kadar)** yani en küçük bir çekirdek çizgisi kadar bile **(zulüm edilmezler)** belki kendi lâyık oldukları cezaya kavuşmuş olurlar. Nitekim şayanı tezkiye olan zatlar da lâyık oldukları mükâfatlarının noksanı suretiyle zulüme uğramayacaklardır. Belki maaziyadetin mükâfata nail olacaklardır.

(50) ; Resuli Zişamm! **(Bak)** müteaccibane nazar kıl, o kimselerin hallerine ki **(Allah Tealâ'ya karşı nasıl yalan uyduruyorlar?.)** Kendilerine haiz olmadıkları vasıfları isnat ediyorlar, kendilerini tezkiyede, yani nefislerini medhüsenâda bulunuyorlar, kendilerinin indi ilâhiyede makbul, rizayı Hak'ka nail olduklarını iddia etmiş oluyorlar. Adeta onların küfrüne, mağsiyetine Cenabı Hak'km razı olduğunu iddia etmek suretiyle Hak Tealâ Hazretlerine karşı iftiraya cür'et gösteriyorlar, (bu) Hâl, sair masiyetlerden ve nefislerini tezkiyeden katen nazar müstakıllen **(açık bir günah olmak için kâfidir)** onların yalnız bu iddia ve iftiraları, onların en şiddetli azab ile müazzeb olmalarına sebeb olmak için kifayet eder.

§ Rivayete nazaran bu mübarek âyetler, «Biz Allahın oğullarıyız ve dostlarıyız, bizden başkası cennete giremeyecektir» diyen ve gündüzün işledikleri günahların geceleyin ve geceleri işledikleri günahların da gündüzün af ve setr-edileceğini ?iddia eden bir kısım Yehut ve Nasara **taifesi** hakkında nazil olmuştur. Maamafih vakıa mutabık, sahih bir garaza mukarin olmayan herhangi bir tezkiye'i nefis de caiz değildir, mezmumdur. Meselâ: Efradı ümmetten bir insanın kendisini manevî kusurlardan beri, güzel ameller ile ve ziyade ibadet ve tekva ile müttasif ve indi ilâhide kurbi

mâneviye nail bulunmakla medhüsena etmesi, tezkiye'i nefisten, hodfiruşluktan ibaret olacağı cihetle caiz olamaz.

Fakat Eıibiya'i izamın tezkiye'i nefisle bulunmaları,. hakikata mutabık, ümmetlerinin kendilerine itaat ve iltibalarıru temin hikmetine mukain ve mazhar bulundukları masumiyete, ellafı ilâhiyyeye karşı bir şükran vazifesini ifa maksadına müstenit olduğundan caizdir. Ve muktezayı hikmet ve maslahattır.

*

**

ألم تر إلى الذين أوتوا نصيبا من الكتاب
يؤمنون بالجبت والطاغوت ويقولون للذين كفروا
هؤلاء أهدى من الذين آمنوا سبيلا (٥١) أولئك الذين
لعنهم الله ومن يلعن الله فلن تجد له نصيرا (٥٢)

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Görmedin mi o kendilerine kitaptan bir nasip verilmiş kimseleri ki, Cibt ve Tagut'a imân ediyorlar ve kâfirler için bunlar müminlerden daha doğru bir yoldadırlar deyiveriyorlar.

(52) : Onlar o kimselerdir ki, Onlara Allah Tealâ lanet etmiştir ve her kime ki, Allah Tealâ lânet ederse arlık onun için bir yardımcı bulamazsın.

*

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, putlara, şeytanlara tapınan, kâfirleri müminlere tercih eden bir takım islâm düşmanlarının laneti ilâhiyeye hedef olduklarım bildirmektedir. Şöyle ki: (görmedin jni) Bilip anlamadın mı?. (o kendilerine kilab(aıı) Tevrat gibi bir kitabı ilâhiden veya okur yazarlıktan (bir nasip) bir miktar bilgi (verilmiş kimseleri ki) onlar şirke düşmüşler (Cibt ve Tagut'a) bu namdaki iki puta veya Cibt namındaki bir put ile Tagut denilen şeytana (imân:ediyorlar) onlara tapıyorlar, onlar için secdelere kapanıyorlar. Kitaptan nasibedar oldukları halde böyle cahilane, müşrikân.e bir harekette bulunuyorlar, (ve) bu denaeli irtikâb eden

o kimseler (kâfirler için bunlar müminlerden) dini islâmı kabul etmiş zatlardan (daha doğru bir yoldadırlar, deyiveriyorlar) ne acib bir hâleti ruhiye!. Bütün kütübi ilâhiyeyi, bütün Peygamberanı zişanı tasdik eden, bütün mekârimi ahlâkı neşre çalışan müslümanlara öyle bir zümre'i âi.i-yeye karşı dinden mahrum, esnama tapmakla meşgul arab müşriklerini, öyle cahil bir taifeyi tercih etmek dennatinde bulunuyorlar.

(52) : Artık (onlar) öyle küfrü imâna tercih öden, putlara, şeytanlara tupınnn eşhas (o kimselerdir ki, onlara Allah Tealâ lânet etmiştir.) Onları Cenabı Hak, öyle küfr ve isyanlarından dolayı rahmetten tard buyurmuştur, (ve her kime ki, Allah Tealâ lânet ederse) Onun rahmeti ilûhiyeden nıerdutiyeti mukadder bulunursa (artık onun için) ebediyen (bir yardımcı) bir muavin, bir imdadreş (bulamazsın) o ebedî surette hüsrana mâruz kalır, bir selâmet sahasına asla çıkamaz.

§ Rivayete nazaran Yahudilerden flüyey bini Ahlcp ve.. Keb ibni Eşref ile beraber yetmiş kadar arkadaşları Uhud vakasından sonra Mekke'i mükerreme'deki müşriklerin yanına gitmişler, rriüslümanların aleyhine bir mukavele akdetmek istemişler, fakat.Mekke müşrikleri bunların hakkında şüpheye düşmüşler siz ehli kitapsınız, Muhammed —aleyhisselâm— da kitaba davet ediyor. O halde siz onun aleyhine olarak bizimle nasıl teşriki mesai edebilirsiniz?. Eğer siz bizim putlara secde ederseniz size o zaman inanırız demişler, o Yahudiler de Mekke müşriklerini tatmin için onların putlarına secde etmişler. Sonra Mekkeliler: Bizim dinimiz mi doğru, müslümanların dini mi doğru diye sormuşlar ve dinleri hakkında şöyle malûmat vermişler: «Biz Kabe'nin valileriyiz, hacılara su veririz, misafirlere konuklukta bulunuruz, esirleri âzad ederiz, sıla'i rahme riayet eyleriz, Rabbimizin beytini tamir ederiz. Muhammed — aleyhisselâm — ise yalnız bir Allah'a ibadet edilmesini istiyor, putlara ibadetten nehy ediyor, aba ve ecdadımızın dinini terk etmemizi teklif eyliyoıy aramıza tefrika düşürmüş bulunuyor.» Bunun üzerine Keab da demiş ki: Vallahi sizin yolunuz Muhammed'in — Aleyhisselâm — takib ettiği yoldan daha doğrudur.

İşte onlar böyle putperestleri ehli tevhide tercih etmiş, kendileri de o müşrikler gibi Cibt ve Taguta secde eylemişlerdi. Bunun üzerine bu mübarek âyetler nazil olmuş, onların da müşrikler ile hemfikir olduklarını göstermiştir.

*

أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَإِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيرًا ٥٣
أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا
آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا ٥٤
فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفَى بِجَهَنَّمَ
سَعِيرًا ٥٥

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(53) : Yoksa onlar için mülkten bir nasip **mi** var?. **O halde onlar nâsa bir çekirdek bile vermezler.**

(54): Yoksa onlar Allah Tealâ'nın fazlından olarak nâsa verdiği şey üzerine haset mi ediyorlar?. Biz muhakkak âli İbrahim'e kitab ve hikmet verdik ve onlara azim bir mülk verdik.

(55) : Artık onlardan kimi ona imân etti ve onlardan kimi de ondan yüz çevirdi. Cehennemde yalımlı bir ateş olarak kifayet eder..

**

İ Z A H

(53) : **Bu** mübarek âyetlerde **o** bir takım islâm düşmanlarının ne **kadar** hasis ne kadar hasut, ve islâmiyetten ne kadar müteneffir olduklarını bildiriyor. Mahaza içlerinden bazılarının da tashihi itikat ederek şerefi İslâma nail olduklarına işaret buyuruyor. Şöyle ki: **(Yoksa onlar için)** o müslümanlığa karşı cephe alan Yahudiler için **(mülkten)** dünyevî saltanattan veya mülkü ilâhiden **(bir** nasib **mi var?.)** neye güveniyorlar?. Hayır.. Onlar böyle bir şeye mâlik değildirler. Bilfarz mâlik olsalar **(o halde onlar nâsa)** insanlardan hiç birine rizayı ilâhi için, insaniyete hizmet için **(bir çekirdek)** yani: En az, ehemmiyetsiz bir şey **(bile vermezler)** onların tiynetlerindeki buhl ve hesen böyle bir yardıma mânidir. Nitekim bir âyeti kerimede de şöyle buyurmuştur: «De ki, eğer siz Rabbimin rahmet hazinelerine mâlik olsaydınız **o** zaman yine infaktan korkarak onları imsâk

• ederdiniz. Kimseye bir şey vermezdiniz. Evet... Onlar yalnız kendi menfaatlerini düşünürler, başkalarının bir nimete nailiyetini istemezler, kıskanırlar.

(54) : **(Yoksa onlar)** o islâmiyete düşman olan taife **(Allah Tealâ'nın 'fazlından)** lütfü kereminden **(olarak** nâsa) her hangi insana ve bilhassa Hatemül enbiyaya ve onun âlieshabına **(verdiği** şey **üzerine)** servet ve nimet, nübüvvet, kitap, nusret, izzet ve şeref gibi nimetlerden dolayı **(haset mi ediyorlar?.)** Evet... Onlar buna haset etmektedirler, bu nimetlerin zevalini arzu ederler. Halbuki **(biz muhakkak âli İbrahim'e)** Hazreti İbrahim hanedanına, Hatemül enbiya hazretlerinin ceddi âlâsı olan Hazreti İbrahim'in âli olan Musa, Davut, Süleyman aleyhimüsselâm gibi zatlara **(kitap)** onlara inzal edilmiş olan herhangi kitabı ilâhiyyeyi **(ve hikmet)** ilm ve marifet, nübüvvet ve risalet **(verdik** ve) bununla beraber **(onlara azim bir mülk)** de, saltanat da **(verdik)** zamanlarına hâkim bulundular. Artık onlara bu muazzam nimetleri vermiş olan Hâliki Zişanin Hatemül enbiyasına • da böyle nimetleri vermesi neden çok görülmeli, ne için nâsın böyle bir Peygamberi âlikadre nailiyetine hased edilerek onu inkâra cüret göstermeli? Ne için o hâsitler, yalnız kendilerinin mülke, velâye.te, lâik olduklarını iddia edip dursunlar?.

(55) : **(Artık onlardan)** o hasut, münkir kimseler arasından **(kimi)** güzelce düşünerek, hakikati takib ederek **(ona)** Hazreti İbrahim'e veyahut Hazreti Muhammet Aleyhisselâm'a **(İmân etti)** onun nübüvvetini kabul »ederek eshabı kiramı arasına girmek şerefine nail oldu. Abdullah ibni **selâm** ile arkadaşları gibi. (Ve onlardan kimi de) hasedinde, küfr ve inadında İsrar ederek **(ondan)** o Peygamberi zişand.an, onun kutsî dininden iğraz ederek (yüz **çevirdi)** ebedî dalâlet içinde kaldı, kendisini pek büyük bir azaba mâruz bıraktı. Evet... **(cehennemde yalımlı)** Pek şiddetli **(bir** ateş) bir nârı azab **(olarak)** öyle imândan kaçanlara (kifayet eder) onlara lâyık oldukları cezayı pek mükemmel bir surette'teşkil've'tatbik eyler.

§ Nakir, fetil, kıtmir kelimeleri pek az, kıymetsiz, hakir şeylerden kinayedir. Şöyle ki: Lügat itibariyle nakir çekirdek üzerindeki ufacık bir nokta demektir. Fetil.de çekirdek üzerindeki incecik bir telden ibarettir. Kıtmir lâfzı da hurma çekirdeğinin üstündeki yufkacık kabıdır. Hurma çekirdeğin arkasındaki akça nokta ki ağacı ondan biter. Eshabı kehfin köpeğinin adı da kıtmirdir..

*
* *

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَارًا
كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ
إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ٥٦ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا أَبَدًا لَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا

———— o ————

MEAÛ ÂLİSİ

(56) : Şüphesiz o kimseler ki, bizim âyetlerimizi inkâr ettiler, onları elbette bir ateşe yaslayacağız. Onların derileri her piştikçe azabı tatmaları için onları başka deriler ile değiştireceğiz. Şüphe yok ki, Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

(57): Ve o kimseler ki, imân ettiler ve salih salih amellerde bulundular onları da altlarından ırmaklar akar cennetlere içlerinde ebedî kalmak üzere elbette sokacağız. Onlar için orada pek temiz zevceler vardır, ve onları koyu bir gölgeye sokacağız..

*
**

I Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler, dini ilâhiyi inkâr edenlerin ne elim, ebedî azablara uğrayacaklarını bildirmekte, imân edenlerin ise ne derece yüksek, ebedî mükâfatlara nail olacaklarını şöylece tebşir eylemektedir: **(Şüphesiz)** muhakkak **(o kimseler ki)** Peygamberlere tâbi olmayıp **(bizim âyetlerimizi)** yani: Cenabı Hak'kın varlığına, birliğine hâlikiyetine ve meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine ait delilleri, şahitleri, mucizeleri **(inkâr ettiler)** bunların bir kısmını inat ve istikbar tarikiyle, bir kısmını da bunlara bakmayıp fikirlerini ve nazarlarını imâl etmemek tarikiyle **münkir** bulundular, **(onları elbette bir ateşe)** Cehennem nârına **(yaslayacağız)**

cehenneme ithal eyleyeceğiz, (onların derileri her piştikçe) Yanıp kavruldukça (azabı) cehennemin şiddetini (tatmaları için onları başka deriler ile de değiştireceğiz) şöyle ki: O deriler başka birer suretle aynen iade edilecektir.

Bir hadisi şerife nazaran bu derileri cehennem ateşi her günde yetmiş bin kere yakar, her yakdıkca da tekrar avdet etmelerine emir olunur, onlar da tekrar vücude gelirler. Maamafih bu derilerin yerine başka derilerin vücude gelmesi de kabildir. Buna da kail olan zevat vardır. Çünki azaba giriftar olan haddi zatında beden ile kaim olan isyankâr nefistir, azabı müdrik olan odur. Beden ise gayri müdrik olup nefsin bir kıyamgâhıdır. (Şüphe yok ki Allah Tealâ azizdir), bînihaye izzet ve kudret sahibidir, onu bir şey âciz bırakamaz. Ve (hakimdir) mahlûkâtı hakkında bütün teferruatı bir hikmet ve maslahata müstenit bulunmaktadır. Binaenaleyh dinsizleri böyle ebedi bir suretle muazzeb kılması da onun azamet ve hikmeti muktezasıdır. Artık Cenabı Hak'kın izzet ve kudretine, hikmeti subhaniyesine nazaran öyle bir şahsın müebbeden yanıp durması da istibad edilemez. Evet!. Müebbeden berhayat bulundukça aynı itikadda devam edeceğine azmetmiş olan bir dinsizi bu itikadına göre aleddevam muazzeb kılmak, muktezayı hikmettir, intizami âlemi temin için bir vesiledir ve kendi itikadına mukabil bir cezadır.

(57) : (Ve o kimseler ki imân etliler) mümin olduklarım ikrarda bulundular (ve salih salih amellerde bulundular) uhdelerine düşen namaz, oruç, zekât gibi dinî vazifeleri ifaya çalıştılar (onları da altlarından ırmaklar) leziz leziz sular (akar cennetlere) bahçelere, bostanlara, hayat efza hadikalara (içlerinde ebedî kalmak üzere) orada binihaye eltafı ilâhiyeye nail olmak üzere (elbette sokacağız) bu muhakkaktır, (onlar için) Böyle cennetlere idhal edilecek müminler için (orada) o cennetlerde hays ve nifas gibi hallerden azade, bedenî tabiî kusurlardan beri (zevceler vardır) böyle nezih, mümtaz refikalara da nail olacaklardır, (ve onları koyu bir gölgeye) Büyük muttasıl, rahat efza, hararet ve burudetten beri bir lütuf ve rahat sayesine de (sokacağız) onlar cennetlerde muttasıl bir huzur ve istirahat içinde yaşayıp duracaklardır. Ya Rabbena!. Bizlere de bu nimetlerini nasip buyur. Âmin!.

*
**

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلٰى أَهْلِهَا وَإِذَا
حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا
يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ
فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٥٩﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Muhakkak Allah Tealâ size emrediyor ki: Emanetleri ehline veriniz ve nâs arasında hüküm edince adaletle hüküm ediniz. Şüphesiz Allah Tealâ size bununla ne güzel öğüt veriyor. Şüphe yok ki Allah Tealâ bihakkın işitici ve bihakkın görücüdür.

(59): Ey imân edenler!. Allah Tealâ'ya itaat ediniz ve Peygamber'e de ve sizden olan emir sahiplerine de itaatte bulununuz. Sonra bir şey **hakkında ihtilâfa düşerseniz, eğer siz Allah Tealâ'ya ve ahret gününe inanır kimseler iseniz onu Allah Tealâ'ya ve Peygamberine arzediniz. O hem bir hayırdır, ve hem de netice itibariyle daha güzeldir.**

*

İ Z A H

(58) : Bu mübarek âyetlerde müslümanlarm uhdelerine düşen en mühim vazifeleri bildirmektedir. Ve emanete, adalete, itaate, hüsnümuaşerete ait en lüzumlu esasları tâlim ve telkin buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mükellef olan insanlar!. **(Muhakkak Allah Tealâ size emir ediyor ki, emanetleri ehline veriniz)** insanların uhdelerine üç kısım emanetler teveccüh etmektedir. Birinci kısım, Cenabı Hak'ka karşı olan emanetlerdir ki, bunlar tarafı ilâhiden emir olunan şeyleri ifa, nehy edilen şeyleri terk suretiyle **ifa** edilir. İkinci kısım, insanlara karşı olan emanetlerdir -ki, onlara ait borçları, vedialarını vermekle onlarla iktisadî muamelelerde zararlarına ha-

reket etmemekle ve onların kusurlarını nâs arasında ifşa eylememekle ve âmirlerin ahaliye l^arşı âdilâne hareket etmeleriyle, âlimlerin de nâsı güzelce tenvir ve irşada çalışıp onları batıl taassubata sevk eylememesiyle temin edilir. Üçüncü kısım da, insanların kendi nefislerine karşı olan emanetlerdir ki, bunlar da her insanın kendi nefsi için din ve dünyaca en nâfi, en salih olan şeyleri ihtiyar etmesiyle ve şehvet, gazab hübbi dünya gibi şeyler ile kendisini uhrevî zararlara sevk etmemesiyle husule gelir, (ve) ey hakimler!, (nâs arasında hükmedince adaletle hükmediniz) yani: Nâsın hukukunu temine çalışınız, murafaa esnasında terafeyine karşı müsavat gösteriniz, usulü dairesinde sabit olacak hakları istihsal ederek sahiplerine veriniz. (Şüphesiz Allah Tealâ size bununla) emanetleri ehline eda ediniz ve adilâne hükm eyleyiniz diye (ne güzel öğüt veriyor.) sizi irşad ediyor, hakkınızda hayırhah bulunuyor. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ bihakkın işitici) dir. Bütün sözlerinizi işitir, bilir (ve) bütün efal ve harekâtınızı (bihakkın görücüdür) artık ona göre' hareket ediniz, Cenabı Hakkın azamet ve iclâlini düşünerek gösterdiği tariki müstakimden ayrılmayınız.

§ Rivayete nazaran Mekke'i mükerreme fethedildiği gün Kâbe'i muazzama'nm anahtarcısı bulunan Osman ibni Talha Kâbe'nin anahtarını Resuli Ekrem'e vermekten kaçınmış, ben onun Peygamber olduğunu bilseydim anahtarı vermekten çekinmezdim demiş, Hazreti Ali ise onun elini sıkarak anahtarı almış, Kâbe'i muazzama'nın kapısını açmış, Resuli Ekrem de içeri girerek iki rekât namaz kılmıştı. Resuli Ekrem'in amcası Hazreti Abbas, ötedenberi zemzem suyuna nezarette bulunuyordu. Bu defa anahtarcılığında kendisine verilmesini istemiş, anahtarı almak arzu eylemişti/Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, emanet olarak alınmış olan anahtarın sahibi olan Osman ibni Talhaya verilmesine işaret olunmuştur. Bunun üzerine Hazreti Ali telâkki ettiği emri nebeviye mebni anahtarı Osman'a vermiş ve itizarda bulunmuştu. Osman ise: «Ya Ali!. Sen bana eziyet edip anahtarı kerhen elimden aldın, şimdi de gelmiş rıfkile muamele yapıyorsun» demiş, Hazreti Ali de: «Cenabı Hak senin için bir Kur'an âyeti inzam buyurdu» demiş, bu âyeti kerimeyi okumuş, bunun üzerine Osman, dini islâmm ulviyetine, emanetlere nekadar riayet edilmesini emir eylediğini anlayarak kelime'i şahadeti okuyarak müslüman olmuştu. Bunu müteakip Cibril Emin nazil olmuş, Kâbe'i muazzama müftahdarlığının ebediyen Osman ile onun hanedanına ait olacağını bildirmiştir. Filhakika bu müftahdarlık daima o hanedanda bulunmuştur.

Bu âyeti kerimenin sebebi nüzuli böyle bir hâdise olmakla beraber hükmü umumîdir, bütün emanetlere şamildir.

§ Emanet, eminlik doğru, müstakimülahval olmak ve başkasına ait olarak bir kimsenin nezdinde bulunan şey demektir. Bir şey hıfzedilmek için verilmiş olursa «vedia» namını alır. Bilânoksan ve bilâ tehir edâsı mükellefe vacip olan vazife'i diniyeye de emanetullah denilir. Hayatımız, aklımız, namus ve haysiyetimiz de bizim için birer emanetullahtır ki, bunlara da güzelce riayet etmek bizim için bir farizedir.

(59) : (Ey) bilcümle (imân edenler!.) sizler (Allah Tealâ'ya itaat ediniz) onun emirlerine, nehiylerine bihakkın riayetkar olunuz (ve Peygamber'ede) Hatemülenbiya hazretlerine de itaat ediniz, onun emirleri veçhile harekette bulununuz (ve sizden olan) ehli imândan olup adalet ve hakkaniyete riayetkâr bulunan (emir sahiplerine de) ümerayı islâmiyeye de ve ahkâmı diniyenizi size tebliğ eden ülemayi şeriate de (itaatte bulununuz) onlara karşı da itaatsizlikte bulunmayınız. (Sonra birşey hakkında) umuru diniyeye ait bir mesele hususunda siz ve ululemir olan zatlar (ihtilâfa düşerseniz) bu ihtilâfta İsrar edip durmayınız, (eğer siz Allah Tealâ'ya ve ahret gününe inanır) hakikaten mümin, muti, ahret azabından müctenip (kimseler iseniz onu) o ihtilâfa düştüğünüz dinî meseleyi (Allah Tealâya) onun kitabı olan Kur'anı mübine (ve Peygamberine) Resuli zişanının sünneti seniyesine (arzediniz) şüphenizi, ihtilâfınızı o sayede hâlleyleyiniz, vahdeti islâmiyeyi ihlâl edecek ihtilâflardan kaçınınız, (o) ihtilâf ettiğiniz meseleyi Cenabı Hak'ka ve onun resulüne arzetmeniz, sizin için (hem bir hayırdır) bir esleh tariktir (ve hem de) haddizatında (netice itibariyle) de (daha güzeldir) haddizatında kemaliyle güzel olan, böyle hareket etmektir.

§ Bu âyeti celile, usulü dini teşkil eden kitap ile sünneti nebeviyeye icmai "ümmet ile kıyası fıkehaya riayetin lüzumunu mutazammm bulunmaktadır. Çünkü bir meseleyi Cenabı Hak'ka arzetmek, Kur'anı Kerime müracaat suretiyle olur. Peygamberi Zişan'a arzetmek de onun süneni seniyesine riayet etmekle husule gelir. Ülûlemir olan, içtihat makamını haiz bulunan zatların reylerine müracaat da icmai ümmete ittiba suretiyle mümkün bulunur. Halledilmeyip kendisinde ihtilâf vâki olan bir meseleyi kitab ile sünneti nebeviyeye arzetmek ise bunlardaki sarih olan hükümler, mekisün aleyh ittihaz edilmek suretiyle olur. Zira ö ihtilâf edilen meselenin hükmü, kitap ve sünnet ile serahaten beyan buyurulmuş olsa artık onlar .da öyle ihtilâfa mahal kalmaz.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem sâllallâhü aleyhi vesellem efendimiz, Halit ibni Velid'i —Radiallahu anhu— bir kıtayi askeriye emir tayin ederek bir kabile üzerine göndermişti. Bundan haberdar olan kabile halkı, firar etmiş, yalnız bir şahıs, kaçmamış, islâm kıta'i askeriyesi arasında bulunan «Ammar ibni Yasir» e müracaat etmiş, «ben müslümanlığı kabul ettim, artık bu beni kurtarmaya kâfi midir?.» diye sormuş, Ammar da ona teminat vermiş, onu tahtı emanına almıştı. Fakat Hazreti Halit, o kabilenin yurduna girince bu mülteci olan şahsın emvaline vaziyed eylemişti. Ammar ise kendisine müracaat ederek o şahısa müslüman olduğu için âmân verdiğini söyledi. Halit ibni Velit ise: Ben emir bulunuyorum, ben onun malına vaziyet edebilirim, bana söylemeden sen kendi başına nasıl âmân veriyorsun, sen bana karışamazsın diye söylendi. Bu suretle aralarında bir ihtilâf zuhura geldi. Keyfiyeti gidip Resuli Ekrem'e arzettiler, Peygamberi Zişan efendimiz de Ammarın verdiği amân'ın caiz olduğunu bildirdi. Maamafih bir daha emire müracaat etmeksizin kendi ken-

dine söz vermemesini Ammar'a ihtar buyurdu. Bu hâdise üzerine bu âyeti **kerime** nazil olmuş, ululemire itaatin lüzumunu göstermiştir.

⁂

ألم تر إلى الذين يزعمون أنهم آمنوا بما أنزل إليك وما
أنزل من قبلك يريدون أن يتحاكموا إلى الطاغوت
وقد أمروا أن يكفروا به ويريد الشيطان أن يضلهم
ضلالا بعيدا ﴿٦٠﴾ وإذا قيل لهم تعالوا إلى ما أنزل الله
وإلى الرسول رأيت المنافقين يصدون عنك صدودا
﴿٦١﴾ فكيف إذا أصابتهم مصيبة بما قدمت
أيديهم ثم جاؤك يحلفون بالله إن أردنا إلا إحسانا
وتوفيقا ﴿٦٢﴾ أولئك الذين يعلم الله ما في قلوبهم
فأعرض عنهم وعظهم وقل لهم في أنفسهم قولا
بليغا ﴿٦٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(60) : Sana indirilmiş olana ve senden evvel inzal edilmiş bulunana imân ettiklerini zumedenlere bakmadmmı ki, onlar Tagut'un huzurunda muhakeme olmayı isterler. Halbuki onu inkâr etmekle memur bulunmuşlardı. O şeytan ise onları — doğru yoldan — pek uzak bir sapıklıkla dalâlete düşürmek ister.

(61) : Onlara Allah Tealâ'nın inzal etmiş olduğuna ve Peygambere

geliniz denildiği vakit de o münafıkları görürsün ki, senden kaçındıkça* kaçınıyorlar..

(62) : Ya onlara kendi ellerinin evvelce yaptığı şey sebebiyle bir musibet isabet ettiği zaman — halleri — nasıl olacak?. Sonra da sana gelirler, biz başka değil, ancak iyilik etmek ve ara bulmak istedik diye Allah Tealâ'ya yemin ederler.

(63) : Onlar o kimselerdir ki, Allah Tealâ onların kalplerinde ne olduğunu bilir. Artık onlardan çekin ve onlara öğüt ver ve onlara nefisleri hakkında müessir söz söyle.

***

İ Z A H

(60) : Bu mübarek âyetler, bir kısım münafıkların hilâfı hakikat iddialarını, meşum hareketlerini, haktan nasıl kaçınıp şeytanlara nasıl tabi olduklarını ve bunların hakkında yapılacak hayrhahane, hakimâne ihtarları bildirmektedir. Şöyle ki: Habibim!. Ne kadar taaccüb olunacak bir haldir!, (sana indirilmiş olana) Kur'am, mübine (Ve senden evvel inzal edilmiş bulunana) Tevrata ve İncile (ımân ettiklerini zümedenlere) böyle bir iddiada kavlen bulunanlara (bakmadmmı ki) onlar bu iddialarına muhalif hareketlerden kendilerini alamıyorlar, onlar dindar olduklarını iddia ettikleri halde (Tagutun) şeytanın, şeytan tiynetinde bulunan Keab ibni Eşref gibi kimselerin (huzurunda muhakeme olmayı isterler) hakkın tecellisini arzu etmezler, (halbuki) onlar (onu) Tagutu; şeytanı, batılı mürevvic olan herhangi bir şahsı (inkâr etmekle memur) tarafı ilâhiden o imân ettiklerini iddia eyledikleri kitaplar vasıtasıyla emir edilmiş (bulunmuşlardı) artık buna nasıl, muhalefette bulunuyorlar?. Bu hareketleri ile> iddiaları arasındaki tenakusu görmüyorlar mı?. Ne kadar teaccüp olunacak bir dalâleti ruhiye!, (o şeytan, ise) p hükmüne müracaat etmek istedikleri mübtil şahsiyet ise (onları) doğru yoldan (pek uzak) hidayete dönmeyi gayrı mümkün kılacak (bir sapıklıkla dalâlete) tariki müstakimden mahrumiyete (düşürmek ister) o halde ona nasıl müracaata cüret edebiliyorlar?.

(61) : (Onlara) o Tağut'u hakem kılmak isteyenlere her kim tarafından (Allah TeahVnm inzal etmiş olduğuna) Kur'anı hikmet beyana (ve) tarafı ilâhiden gönderilmiş ve kendisine itaat edilmesi kat'i bir vazife'i diniye bulunmuş olan (Peygamber'e) ekmelil mürselin olan Hazreti Muhammed'e (geliniz) bütün davalarınızı onlara arzediniz, o sayede cehaletten[1] kurtularak şerefi ilme nail olunuz (denildiği vakitte o münafıkları görürsün ki) bu ulvî, hayrhahane ihtarı kabul etmiyorlar, (senden kaçındıkça kaçmıyorlar) senden son derece iğrâz ederek yine şeytanlara müracaat etmek isterler. Cenabı Hak'km kutsî hükümleri dururken dinsizlerin, münafıklarm hükümlerini iltizam etmek denaatinde bulunurlar.

(62) : (Ya onlara) o münafıklara, o hak sözü kabulden, iğraz, ecjen-

lere (kendi ellerinin) kendi şahıslarının (evvelce yaptığı şey) Tagut'un hükmüne müracaat gibi Resulullahın hükmüne ademi rıza gibi bir cür'et (sebebiyle bir musibet) bir ukubet, bir felâket (isabet ettiği zaman) halleri (nasıl olacak?.) Artık onlar bu musibetten kurtulmaya kâdir olabilecekler mi?. Ne gezer!. Onlar (sonra da) böyle bir musibete giriftar oldukları zaman da (sana gelirler) yaptıkları fenalıklardan dolayı itizara başlarlar. (biz başka değil) Senden başkasının muhakemesine müracaat etmekle (ancak iyilik etmek) sulh yapmak (ve ara bulmak) iki hasmın arasını telif etmek (istedik) yoksa sana muhalefette bulunmak istemedik, bizi muahaze buyurma (diye Allah Tealâ'y[a] yemin ederler) böyle bir yalan yere yemin etmekten çekinmezler.

(63) : (Onlar) böyle yalan söyleyen münafıklar (o kimselerdir ki) onların mafizzamiri indallâh gizli değildir. (Allah Tealâ onların kalplerinde) nifak namına, isİâmiyete ve müslümanlara karşı buğz ve adavet namına (ne olduğunu bilir) her nekadar onu gizlemeye çalışsalar da, yalan yere yemin edip özür dileseler de (artık) Habibim!. Sen âlicenaplık göster (onlardan çekin) onlara itabta bulunma, onları cezalandırmaktan limaslahatin iğraz buyur veya onların dermeyan ettikleri mazeretleri kabul etme (ve onlara öğüt ver) onları nifaktan menedecek nasihatlarda bulun, onları Cenabı Hak'kın azabı istisalinden korkut (ve onlara nefisleri hakkında) nefislerinin ıslahı hususunda veya onlara başkalarının yanında değil, yalnız kendilerine sırren (müessir) kalplerine tesir edecek surette (söz söyle) tâki oridan müstefit olabilsinler, gafletten uyansınlar, azabı ilâhiden korksunlar, şikak ve nifaktan vazgeçsinler. Aksi takdirde giriftar olacakları azabi ilâhiye hazırlansınlar.

§ Bu nazmı celil, Resuli Ekrem efendimizin beliğ kelâma, müessir,, dekik; hikmet karin va'z ve irşada sahip olduğunu göstermektedir.

§ Rivayete nazaran münafıklardan bir kimse, Yahudilerden biriyle bir hususta münazaada bulunmuşlar. Yahudi demiş ki, aramızdaki nizaı hal için Ebulkasım'a, yani Resuli Ekrem'e müracaat edelim: Münafık da Yahudilerin âlimlerinden olan Keab ibnil Eşrefe müracaat etmelerini istemiş. Keab ise rüşvet almaya çok haris imiş. Yahudi ise Resuli Ekrem'in rüşvete asla iltifat etmeyip hak ile hükmedeceğini bilğinden her halde Resulullaha müracaat edilmesinde İsrar etmiş, nihayet Hazreti Peygamber'e gidip keyfiyeti arzeylemişler. Resulü Zişanımız da Yahudi lehine hükmetmiş, münafık bu hükme razı olmamış, Hazreti Ebu Bekir'e müracaat etmişler, o da Yahudi lehine hükmeylemiş, münafık yine razı olmamış, Hazreti Ömer'e müracaat etmelerini istemiş, nihayet ona müracaatta bulunmuşlar. Yahudi haber vermiş, biz Hazreti Muhammed'e ve Hazreti Ebu Bekir'e müracaat ettik, benim lehime hükmettiler, bu hasmım onların hükmüne razı olmadı, sana müracaat etmemizi istedi. Demiş, Hazreti Ömer de o münafığa hitaben: Öyle mi?, diye sormuş, o da evet öyle oldu demiş, bunun üzerine Hazreti Ömer, biraz sabredin, burada durun, ben şimdi gelirim diye söylemiş, gidip kıtanı kuşanarak bunların;

yanma gelmiş, «Allah Tealâ'mn ve Resulünün hükmüne razı olmayanın -cezası budur» diye kılıcı ile münafığın boynunu uçurmuştur. Münafığın ailesi Hazreti Peygamber'e gelerek Hazreti Ömer'den şikâyet etmişler. Resuli Ekrem de keyfiyeti sual etmiş, Hazreti Ömer de: Ya Resulullah!. O münafık senin hükmüne razı olmadığı için bu cezaya müstehik olmuştu, demiş. Bu muhavereyi müteakib de Cibril Emin gelmiş, Ömer, Faruktur, hak ile batılın arasını tefrik etmiştir, diye lehinde şahadette bulunmuş, bunun üzerine Resuli Ekrem de: Ya Ömer!. Sen Faruksun, diye buyurmuştur.

İşte bu mübarek âyetler bu hâdise üzerine nâzil olmuştur. Bu halde Tagutdan murat, Keab ibnil Eşreftir. Münafık, öyle şeytan tiynet bir şahsın muhakemesini İsrarla talebte bulunmuştu. Bu mübarek âyetlerin nüzuli hakkında tefsiri kebir gibi mufassal tefsirler de daha başka esbab da gösterilmiştir. El ilmü indallah.

***

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ
اللّٰهِ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ جَٓاؤُ۫كَ فَاسْتَغْفَرُوا
اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ
تَوَّابًا رَح۪يمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى
يُحَكِّمُوكَ ف۪يمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ
حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْل۪يمًا ﴿٦٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(64) :Biz hiçbir Peygamber göndermedik. Ancak Allah Tealâ'nm izniyle itaat edilmesi için gönderdik. Ve eğer onlar nefislerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah Tealâ'dan mağfiret isteseydiler ve onlara Peygamber de istiğfarda bulunsaydı elbette Allah Tealâ'yı tövbeleri çok kabul edici ve çok esirgeyici bulacaklardı.

(65) : Hayır, Rabbine andolsun ki, onlar aralarındaki münazaada seni hakem tayin etmedikçe, sonra da hükmedeceğin şeyden dolayı nefislerinde

bir sıkıntı bulmadıkça ve tam bir teslimiyet ile teslim olmadıkça imân •etmiş olmazlar.

İ Z A H

(64) : Bu mübarek âyetler, beşeriyeti irşad için Resulullaha itaat ve teslimiyetin lüzumunu, istiğfarın ehemmiyetini ve hakikî imânın ne suretle tecelli edeceğini göstermektedir. Şöyle ki: **(biz)** beşeriyet muhitine abes yere **(hiçbir Peygamber göndermedik)** onların gönderilmesi büyük **bir** maslahat ve hikmete müstenittir. Evet... Her peygamberi **(ancak Allah Tealâ'nın izniyle)** irade'i subhaniyesiyle **(itaat edilmesi)** emirlerine riayet, kendisine muhalefetten ictinab olunması **(için gönderdik)** artık onun emirlerine, hükümlerine razı olup muhalefette bulunmamak iktiza eder. **(Ve eğer onlar)** Allah Tealâ'nın ve Resulünün hükmünü bırakıp da tehaküm için başkalarına müracaat etmek isteyenler, böyle **(nefislerine zulmettikleri zaman)** bu hareketlerinden dolayı nadim ve pişman olup Habibim!. **(sana gelselerde)** İtizarda, kusurlarını itirafta bulunarak tövbe ve ihlâs ile **(Allah Tealâ'dan mağfiret isteseydiler)** günahlarının yarlıganmasını niyaz eyleseler **(ve onlara Peygamber de)** hükmüne razı olmadıkları Hazreti Muhammed'de afüvkârane hareket ederek kendileri için **(istiğfarda bulunsa idi)** onun afvüsetri hakkında şefaat etse idi **(elbette Allah Tealâ'yı)** ö **yapılan (tövbeleri çok kabul edici)** ve onların haklarında **(çok esirgeyici)** ibzali merhamet buyurucu **(bulacaklardı)** çünki Cenabı Hak, gafurdur, rahimdir.

(65) : **(Hayır)** onların imân iddeaları doğru değil, **(Rabbine andolsun ki onlar)** o müddeiler **(aralarındaki münazaada)** ihtilâfa düştükleri hususta **(seni hakem tayin etmedikçe)** senin zaten mintarafillah hakim bulunduğunu bilip senin hükmüne müracaat etmedikçe **(sonra** da) senin **(hükmedeceğin şeyden dolayı)** itaat ve inkiyad gösterip (nefislerinde) kendi içlerinde **(bir sıkıntı)** bir ıstırap, bir ademi rıza **(bulmadıkça ve)** zahiren ve batınen **(tam bir teslimiyet ile)** hükmüne **(teslim olmadıkça)** hakikî surette **(imân etmiş olmazlar)** çünki Resulullahın hükmüne ademi rıza, hükmü ilâhiye ademi rızayı müstelzimdir. Böyle bir ademi rıza ise bir isyandır, bir inkârdır, imâna münafi, cahilane bir harekettir.

§ Bir rivayete göre bu mübarek âyetlerde Resulullahın hükmüne razı olmayan münafıklar hakkında nazil olmuştur. Diğer bir rivayete göre de Hazreti Zübeyr ile Hâtib bini Beltea hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Zübeyr bini Avvam Hazretlerinin hurmalığı yanı başından bir su ceryan edermiş, bahçesi uzakta bulunan Hâtib de bu sudan bahçesini sulamak istemiş, Hazreti Zübeyr razı olmamış, keyfiyeti Resuli Ekrem'e arzetmişler. Nebiyyi âlişan Hazretleri de: «Ya Zübeyr!. Sen hurmalığını suladıktan sonra suyu komşuna bırak» diye buyurmuş. Hâtib bu tavsiye'i nebeviyeden **hoşnut olmamış, Resululaha hitaben: «Zübeyr halanın oğlu olduğu için**

onu iltimas ettin» diye su'izanda bulunmuş, bunun üzerine Resuli Ekrem de Zübeyr'e hitaben: «Ya Zübeyr!. Hurmalığım tamamen sulamak için suyu duvarlara çıkıncaya kadar habset, yani: Hurmalığını tamamen sıvarıncaya kadar suyu salıvermemeğe hakkın vardır, ondan sonra bırakırsın» diye emir etmişti. Çünkü suyun menbaı, Hazreti Zübeyrin hurmalığı yanında olduğundan o hurmalığı tamamen sulamadıkca suyu aşağıya bırakması icabelmezdi. Halbuki, Resulullah Efendimiz, hurmalığın zaruri, plan mahalli suladıktan sonra suyun aşağıya bırakılmasını bir iutiu mahsus olmak üzere tavsiye etmiş bulunuyordu. Ensardan olan Hatip, bu müsamahayı, bu lutfu takdir edemeyip edebe menafi, bir sui'zanda bulunmuş idi. Bunun üzerine bu mübarek âyetler nazil olmuş, emri nebeviye ademi riayetin şiarı İslama muhalif bulunduğu ihtar olunmuştur.

***

وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ
مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ
خَيْرًا لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا ﴿٦٦﴾ وَاِذًا لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا اَجْرًا
عَظِيمًا ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٦٨﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(66) : Eğer onların üzerine nefislerinizi öldürünüz veya yurtlarınızdan çıkınız diye yazsaydık bunu onlardan birazı müstesnâ olmak üzere yapmazlardı. Ve eğer onlar kendisiyle öğüt verildikleri şeyi yapsa idiler elbette onlar için hayırlı ve berdevam olmak itibariyle daha sağlam olurdu.

(67): Ve o zaman elbette onlara tarafımızdan pek büyük bir mükâfat da verirdik.

(68) : Ve onları elbette bir doğru yola hidayet ederdik.

*

İ Z A H

(66) : Bu mübarek âyetler, münafık tabiatlı insanların evamiri ilâhiyeye muhalif hareketlerde bulunacaklarını, halbuki, o kutsî emirlere imtisal neticesinde nice nimetlerin, saadetlerin; tecelli eyleyeceğini beyan bu-

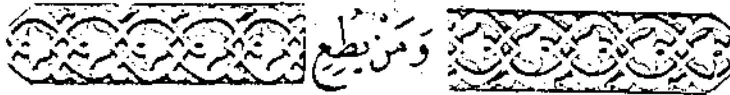
yurmaktadır. Şöyle ki: (eğer) biz (onların) o münafıklar güruhunun (üzerine) tövbelerinin kabulü için (nefislerinizi Öldürünüz) intihar ediniz (veya yurtlarınızdan çıkınız diye yazsaydık) onlara böyle bir emirde bulunsa idik, nitekim vaktiyle Beni İsrailden bir kısmı tövbelerinin kabulü için nefislerini öldürmekle, bir kısmı da Mısır'dan çıkmakla mükellef bulunmuşlardı. Halbuki bu münafıklara böyle bir emri ilâhi, bir vecibe'i •diniye tevcih edilse idi (bunu) bu emri, bu vecibeyi (onlardan birazı) aralarında bulunan halis müminler (müstesna olmak üzere) ekserisi (yapmazlardı) ne nefislerini öldürürlerdi, ne de yurtlarından çıkmak isterlerdi, (ve eğer onlar kendisiyle öğüt verildikleri şeyi) Haklarında bir hayrhahlık eseri, bir günahkârlıktan kurtulma vesilesi olan katli nefis gibi, yurtdan hicret gibi Resulullaha itaat gibi bir vazifeyi (yapsa idiler elbette .onlar için) şahısları hakkında da dünyada da, ahrette de (hayırlı) olurdu. (ve berdevam olmak itibariyle) de imânlarının tehakkuku, devam ve sebatı bakımından da (daha sağlam olurdu) daha metin bulunurdu.

§ Rivayete nazaran bu âyeti kerime nazil olunca Hazreti Ömer ile Ammar ibni Yasir ve Abdullah bin Mesut ile eshabı kiramdan daha bir zümre demişler ki: Vallah eğer biz bununla emir olunsa idik, elbette yapardık. O Allah Tealâ'ya hamdolsun ki, bizi bundan af buyurmuş. Bu zatların bu samimî sözlerinden Resuli Ekrem Hazretleri haberdar olunca buyurmuş ki: Şüphesiz benim ümmetimden öyle rical vardır ki, onların kalplerindeki imân, en sabit dağlardan daha ziyade sabit bulunmaktadır..

(67) : (Ve o zaman) onlar imânlarında öyle sabit kadem bulundukları vakit (elbette onlara tarafımızdan) indi ilâhiden (pek büyük bir mükâfat da) yani cennete nailiyet gibi bir nimet de (verirdik) ihsan buyururduk..

(68) : (Ve onları elbette) şüphe yok ki (bir doğru yola hidayet ederdik) o yolu takib etmekle cennatı kudse kavuşurlardı, kendilerine gayıp kapıları açılırdı. Nice tecelliyata mazhar olurlardı. İşte Cenabı Hak'ka ve Peygamberi Zişana itaatin pek ulvi, binazir mükâfatı.

**

اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
النَّبِيّ۪نَ وَالصِّدّ۪يق۪ينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِح۪ينَۚ وَحَسُنَ اُو۬لٰٓئِكَ
رَف۪يقاًۜ ﴿٦٩﴾ ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَل۪يماً ﴿٧٠﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(69) : Ve her kini Allah Tealâ'ya ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah Tcalâ'mn kendilerine in'anı buyurmuş olduğu nebiler ile ve sıddıklar ile ve şehitler ile ve salih zatlar ile beraberdirler. Onlar ise ne-güzel refiktirler..

(70) : İşle bu fadl, Allah Teaiâ'dandır. Ve Hak Tealâ bihakkın bilici olarak kâfidir.

***

I Z A H

(69) : Bu mübarek âyetler, Hak Tealâ'ya ve Resuli Zişana itaatin pek büyük faidelerini bildirmekte umum beşeriyeti bu itaate tergib buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenabı Hak'kın ve Resuli Zişa'nın hükmüne nasıl razı olamıyorlar!, (ve) halbuki (her kim Allah Tealâ'ya ve Peygambere) emir ve nehy buyurdukları hususlarda (itaat ederse) tam ve kâmil bir inkiyat ve imtisalde bulunursa (işte onlar) böyle itaatkâr olan zatlar (Allah Tealâ'nuı kendilerine in'aın buyurmuş olduğu nebiler ile) nübüvvet ve risaleti haiz bulunan zevatı âliye ile beraberdirler, (ve sıddıklar ile) sözlerinde, özlerinde, itikatlarında kemâli sedakati haiz, enbiyayi izamı herkesten evvel musaddık bulunan Hazreti Ebubekiri Sıddık gibi havası ümmet ile beraberdirler (ve şehitler ile) dini hakkın sıhhat ve ulviyetine hüccet ve burhan ikamesiyle şehadet eden ve hak yolunda cihat sahalarına atılarak kelimetullahı ilâ için ruhlarını bezleyleyen mücahitler ile beraberdirler (ve salih zatlar ile) ömürlerini Hak Tealâ'mn taatine, mallarını rızayı ilâhiyi tahsile sarfetmiş, hasenatları seyyielerine galip bulunmuş olan fedakâr zatlar ile (beraberdirler) daima onlara mukarin olurlar, onların iltifatlarına mazhar bulunurlar, istedikleri zaman âlemi ebediyette o gibi kutsal zevatı ziyarete muvaffak olup onlara müntesib olmak şerefini ihzar ederler. (onlar ise) O enbiya'i izam ile o sair mümtaz zevat ise (ne güzel refiktirler) onların refakatinde bulunmak insan için ne güzel, ne şayanı gıptebir muvaffakiyettir. Cenabı Hak cümlemize nasip buyursun âmin...

(70) : (*İşte* bu fazl) Allah Tealâ'ya ve Peygamber'e itaat edenler için mukadder olan bu mükâfat, öyle bir kısım eazimin refakatlarına nailiyet şerefi (Allah Teaiâ'dandır) mahza onun bir lütuf ve ihsanıdır, bir âtifeti subhaniyesidir, başkası tarafından değildir, (ve Hak Tealâ bihakkın bilici olarak kâfidir) o mabudu azimüşşan, herkesin istihkakını, lâyık olduğu fazl ve ihsanının derecesini bihakkın bilir ve herkese dilediği atifette bulunmaya kudreti azimesi maziyadetin kifayet eder.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem efendimizin azadlısı olan «Sevban» Radiallahu anh: Peygamber efendimize karşı pey ziyade bir muhabbet ile mütehassıs bulunmakta idi. Ondan ayrılmağa pek az sabredebilirdi. Bir

gün rengi tegayyür etmiş, vücudu nehafet bulmuş bir halde huzuru nebeviye gelmişti. Peygamber, efendimiz onun bu hazin vaziyetini görünce sebebini sormuş, o da şöyle demişti: Ya Resululah!. Benim bir hastalığım,, **ve** ağrım yok, fakat senin firakına dayanamiyorum, huzuru saadetine gelmedikçe hüznümü teskin edemiyorum, sonra ahret hayatını düşünüyorum, korkuyorum ki, zatı risaletpenahilerini göremiyeceğim, çünki sizin mertebe'i nübüvvetiniz pek âlidir, ben cennete girsem de benim mertebem aşağı olduğundan size mülâki olamıyacağımdan korkuyorum, ve eğer cennete giremezsem seni ebediyyen göremem.

İşte Sevban hazretlerinin bu pek samimî endişesini izale için bu mübarek âyetler nazil olmuş, ona tesellibahş bulunmuştur. Demek ki: Efradı ümmet ile enbiyayi izamın dereceleri müsavi değilse de onlara tabi, muti olan zatlar cennet âleminde onlara vakit vakit mülâki olacak, onlar ile hem sohbet olmak şerefine naïl bulunacaklardır. Ne büyük bir mazhariyet!.

⁂

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ أَوِ انْفِرُوا
جَمِيعًا (٧١) وَإِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ
مُصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا
(٧٢) وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا
عَظِيمًا (٧٣) فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَيُقْتَلْ أَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا (٧٤)

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Ey imân edenler!. İhtiyat tedbirinizi alın da fırka fırka halinde çıkınız, veya hep birden seferber, olunuz..

(72) : Ve şüphesiz sizden öyle kimse vardır ki, elbette ağır davranacaktır. Eğer size bir musibet isabet ederse «muhakkak Allah Tealâ bana lütfetti, çünki onlar ile beraber hazır bulunmadım» der.

(73) : Ve yemin olsun ki, eğer size tarafı ilâhiden bir fn/l nasib olursa, sanki sizinle onun arasında hiçbir tanışıklık yok imiş gibi «ne olurdu ben de onlar ile beraber olsaydım da büyük bir ganimete nail olsa idim» diyecektir.

(74) : Artık dünya hayatını ahret mukabilinde satacak olanlar, Allah yolunda savaşa atılsınlar, ve her kim Allah yolunda mukatelede bulunur da katlolunursa veya galip gelirse ona elbette büyük bir mükâfat vereceğiz..

***

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, islâm kuvvetlerinin düşmana karşı ne gibi vaziyetler alabileceklerini ve onların galibiyet ve mağlûbiyet hallerinde münafıkların hâleti ruhiyelerini bildirmektedir. Hak yolunda cihada atılanlara da herhalde büyük mükâfatlara nail olacaklarını tebşir etmektedir. Şöyle ki: (Ey imân edenler) mümin olduklarını (ikrarda bulunanlar!.) •siz düşmanlarınıza karşı müteyakkız bulununuz, (ihtiyat tedbirinizi alın da) onlar ile savaşta bulunmak için ya (fırka fırka halinde) saha'i cihada (çıkınız) nihayet yirmişer kişinin fevkinde bulunan birer erkek cemaati seriyyesi halinde meydanı mübarezaya atılınız (veya hep birden) bir toplu kuyve'i harbiye halinde (seferber olunuz) düşman için mübareza meydanına çıkınız.

Demek ki, sair umuru hayriye hususunda da ehli islâmın muktezayı hâle göre böyle müteferrik ve müetemi surette çalışmaları lâzımdır..

(72) : (Ve) Ey mücahidini islâm!, (şüphesiz sizden) Haseb ve neseb itibariyle ve,zahiren islâmiyet iddiasıyle sizden sayılıp aranızda bulunan (öyle) münafık (kimse vardır ki, elbette ağır davranacaktır) savaştan geri kalacak, betaat gösterip duracaktır, (eğer size) Katil gibi, hezimet gibi (bir musibet isabet ederse) o münafık sevinecek ve (muhakkak Allah Tealâ bana lütfetti) beni korudu (çünki onlar ile) o musibete uğrayan islâm mücahitleri ile (beraber) harp meydanında (hazır bulunmadım, der) eğer ben de hazır bulunsa idim öyle bir musibete uğramış olacakdım diye izharı meserrette bulunur.

(73) : (Ve yemin olsun ki) muhakkak bir keyfiyetdir ki, (eğer size) Ey hakikî müminleri, (tarafı ilâhiyeden) onun takdiri subhanisi eseri olarak (bir fazl) bir ganimet, bir fetih ve zafer (nasib olursa) o münafık, fevt «ttiği dünyevî garazlarından dolayı nadim ve pişman olarak (sanki sizinle onun arasında) bir muveddet, bir ülfet, bir cemiyet halinde yaşamak ve •(hiç bir tanışkanhk yok imiş gibi) vaktiyle sizinle teşriki mesaide bulun-

mayıp şimdi sırf dünyevî bir menfaat için **(ne olurdu ben de onlar ile beraber olsa idim)** o islâm erleriyle beraber savaşa iştirak etse idim (de) şimdi ben de onlar gibi (büyük bir ganimete **nail olsa idim)** ben de ganimet mallarından bir hisse alsa idim **(diyecektir)** ne yalnış bir düşünce, ne fena bir ihtiras!.

(74) : **(Artık dünya hayatını)** dünya varlığını, dünyanın fâni servet ve samanını **(ahret mukabilinde)** uhrevî, ebedî mükâfat uğrunda **(satacak)** feda edecek **(olanlar)** hakikî müminler mücahitler!. **(Allah yolunda)** Cenabı Hak'kın dinini ilâ maksadıyle (savaşa atılsınlar) Ebedî bir saadete nailiyet için nefislerini hak yolunda feda etmekten çekinmesinler. **(ve her kim Allah yolunda mıkatelede bulunur da katlolunursa)** öyle ulvî bir gaye uğrunda şehit düşerse (veya) düşmana karşı muzaffer olup **(galip gelirse)** her iki halde de (ona büyük bir mükâfat vereceğiz) öyle bir mücahit, niyetindeki ulviyetin semeresini her halde görecektir. Artık her islâm mücahidi için lâzımdır ki kelimetullahi ilâ için meydanı harpte sabit kadem olsun, galibiyet halinde de, mağlûbiyet halinde de yine güzel niyetine mebni mükâfat göreceğini düşünerek kahramanlığında devam etsin. Fâni bir hayatı, uhrevî, ebedî mükâfatlar mukabilinde feda etmek, bir zarar değil, en büyük bir muvaffakiyettir. Artık bir münafığın böyle bir fedakârlıkta bulunmayıp da hayatını muvakkat bir zaman için kurtarmış olması, öyle iddiası gibi hakkında bir lütufi ilâhî değildir. Belki öyle ebedî bir mükâfata lâyık olmadığının bir fâni" neticesidir.

***

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ
الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ

MEALİ ÂLİSİ

(75) : Ve sizin için ne var ki, Allah Tealâ'nın yolunda ve erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan zaafa düşürülmüş olan bir takım biçareler uğrun-

da savaşta bulunmayasıriız?. Onlar ki: Ey Rabbimiz! Bizi şu ahalisi zalim olan şehirden çıkar ve bizim için kendi tarafından bir hâmi gönder ve bizim için kendi indinden bir yardımcı tayin buyur diye niyaz etmektedirler.

*
**

İ Z A H

(75) : Bu ayeti kerime, Allah yolunda, cemiyeti islâmiyenin selâmeti uğrunda, ehli islâmı adayi dinin mezaliminden kurtarmak gayesiyle cihat sahasına atılmanın bir vecibe'i diniye olduğunu şöylece bildirmektedir. (ve) Ey müslümanlar!. Ey cihat ile mükellef olan zevat!, (sizin için ne var ki) Ne gibi bir mâni bulunur ki, (Allah Tealâ'nın yolunda) Cenabı Hak'kın dinini ilâ hususunda muharebeden çekmesiniz? (Ve) müslüman (erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan) olup hicreti nebeviyeden sonra Mekke'i Mükerreme'de kalmış, oradaki müşrikler tarafından hırpalanarak (zaafa düşürülmüş olan bir takım biçareler uğrunda) onları o mezalimden kurtarmak için (savaşta bulunmayasınız). O din kardeşlerinizi esaretten kurtarmaya çalışmayasınız. (onlar ki) O biçare din kardeşleriniz ki: (Ey Rabbimiz!. Bizi şu ahalisi zalim olan şehirden) henüz fethedilmeyip müşriklerin yedi tasarrufunda bulunan Mekke'i Mükerreme beldesinden (çıkar) bizi diyarı İslama hicrete muvaffak kıl (ve bizim için kendi tarafından) kendi indi ilâhinden (bir hami) bir veliyyülemir, işlerimize tevellide bulunacak bir vali, bir âmiri âdil (gönder) bizleri böyle bir zatın idaresine nail eyle (ve bizim için kendi indinden) bir lutfu mahsus olarak (bir yardımcı tayin buyur) bizi o zalim ahalinin esaretinden kurtarsın, (diye niyaz etmektedirler) Artık o gibi zulma mâruz olan, âtifeti ilâhiyeye iltica eyleyen ehli imânın imdadına koşmak bir vecibe olmaz mı?. İşte bu zulma uğramış zavallı müslürnanların bu niyazları indi ilâhide kabule karin olmuş, bunlardan bir kısmı az sonra Medine'i Münevvere'ye hicret edebilmiş, daha sonra da islâm ordusu Mekke'i Mükerreme'yi fethederek oradaki müslümanlara eshabı kiramdan «Attab ibni üseyd» gibi adâlet perver bir vali tayin olunmuştur.

*

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا اَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ اِنَّ
كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(76) : İmân etmiş olanlar, Allah Tealâ'nın yolunda muharebede bulunurlar. Kâfir olanlar da şeytanın yolunda harp ederler. Artık a şeytanın dostlarını öldürünüz. Şüphe yok ki, Şeytanın hilekârlığı zayiftir.

***

İ Z A H

(76*) : Bu âyeti celile, müslümanların ne kadar ulvî bir gayeye hizmet için cihatta bulunduklarını, sair kimselerin ise pek âdi ihtiraslar şevkiyle harbe atıldıklarını bildirmektedir. Şöyle ki: **(imân** etmiş) dini islâmı kabul eylemiş **(olanlar)** şahsî menfaatleri için değil, mahza **(Allah Tealâ'nın yolunda)** ona itaat uğrunda, onun mübarek dinini şark ve garbe neşir gayesiyle **(muharebede bulunurlar)** umum beşeriyetin selâmet ve hidayetini arzu ederler, **(kâfir olanlar)** terbiye'i diniyeden mahrum bulunanlar **(da şeytanın yolunda)** şeytana itaat için (harp ederler) onların arzuları şahsî menfaatlarını teminden beşeriyete tehakkümden başka değildir. **(Artık)** Ey müminler!, **(o şeytanın dostlarını,)** o meluna tâbi olan güruhu, o dinsizler alayını **(öldürünüz)** onlar ile savaştan çekinmeyiniz, onların maddî kuvvetleri sizi aldatmasın, onların velisi, yardımcısı şeytandır, siz müminlerin velisi, nâsırı ise Allahü Azimüşşandır. **(şüphe yok ki, şeytanın hilekârlığı)** onun müminlere karşı mekri, hüd'ası, Cenabı Hak'kın ehli imân hakkındaki nusretine ve din düşmanlarını kahır ve tedbirine nazaran pek **(zayıftır)** pek ehemmiyetsizdir. Artık şeytanın keydü mekrine kıymet vererek onun dostlarından korkmayınız, her halde Hak Tealâ'ya itimat ve iltica ederek ondan nusret ve muzafferiyet bekleyiniz.

***

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ
مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللَّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُوا رَبَّنَا
لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا
قَلِيلٌ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقَى وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾

———— o ————

İ Z A H

(77) : O kimseleri görmezmisin ki, onlara: Ellerinizi çekiniz ve namaz kılınız, zekât veriniz denilmişti. Vaktaki üzerlerine cihat yazıldı, o zaman içlerinden bir takımı, Allah Tealâ'dan korkarcasma veya daha ziyade insanlardan korkar oldular. Ve onlar: Ey Rabbimiz!. «Ne için üzerimize cihadı yazdın?. Ne olurdu bizi yakın bir müddete kadar tehir etscydin» dediler. De ki: Dünyanın faidesi pek azdır, ahret ise muttaki olanlar için elbette hayırlıdır. Ve siz kıl kadar zulme uğramayacaksıııızdır.

İ Z A H

(77) : Bu âyeti kerime, vaktiyle cihadı temenni eder oldukları halde bilâhara bunun farziyeti üzerine dünya matamı düşünerek cihattan memnun kalmayanların haleti ruhiyelerini bildirmekte ve umum ehli İslâma şöylece tesliyetbahş olmaktadır. Habibim!. (O kimseleri görmezmisin) onların garip hallerine, temennilerine bakmaz mısın (ki) tarafı nebeviden (onlara: Ellerinizi çekiniz) küffar ile mukatelede bulunmayınız, kabileler arasındaki cahiliyet savaşına kıyam etmeyiniz sabır ediniz (ve namaz kılınız) uhdenize düşen namaz farizesini lâikiyle ifaya çalışınız, (ve zekât veriniz denilmişti) onlar ise öyle savaş arzusunda bulunmuşlar iken (vaktaki üzerlerine cihat yazıldı) küffar ile cihatta bulunmaları kendilerine farz kılındı (o zaman içlerinden bir takımı) fikirlerini değiştirdiler (Allah Tealâ'dan korkarcasma veya) havfı ilâhiden (daha ziyade) olarak (insanlardan) kendileriyle savaşa memur oldukları kimselerden (korkar oldular ve) sonra da (onlar) ölüm korkusu ile (Ey Rabbimiz!. Ne için üzerimize cihadı yazdın) farz kıldın (ne olurdu bizi yakın bir müddete kadar) öleceğimiz âna değin (tehir etseydin) bizi terkedip cihat ile memur kılmasaydın (dediler) Resulüm!. Onlara (de ki: Dünyanın faidesi) dünya hayatı, dünya matаı haddizatında (pek azdır) seriülzevaldir. Ne için bunu düşünerek ebedî selâmet ve saadeti temenni etmiyorsunuz?, (ahret ise) Onun sevabı olan cennet ve cemalullâha nazar ise (muttaki olanlar için) Cenabı Hak'km ikabımdan hazeredip hükümlerine riayetkâr olan her zat için (elbette hayırlıdır) artık öyle ulvî bir gaye takib edilmez mi?, (ve siz kıl kadar) en cüz'i bir miktarda bile (zulme uğramayacaksmizdır.) hak yolundaki mesainizden dolayı lâik olduğunuz mükâfata kavuşacaksınız, amellerinizden hiç bir zerre tenkiz edilmeyecektir. Binaenaleyh cihat uğrundaki mesainizin ebedî mükâfatını da göreceksiniz. Artık böyle saadete vesile olan bir vazife maatteşekkür deruhte edilmez mi?.

§ Rivayete nazaran eshabı kiramdan Abdurrahman ibni avf, Mikdad ibnül Esvet Gudame bini Mezun ve Sad ibni Ebi Vakkas Radiallahu Tealâ anhum gibi bir zümre Medine'i Münevvere'ye muhaceretten evvel müş-

riklerden bir çok eziyetlere mâruz kalmışlardı. Hazreti Peygamber'e müracaat ederek: Ya Resulullah!. Bize izin ver de o müşrikler ile savaşta bulunalım, çünki onlar bize birçok eza ve cefada bulunuyorlar, demişlerdi. Resuli Ekrem sallallahü aleyhi vesellem de onlara buyurmuştu ki: O müşriklerden ellerinizi çekiniz, ben onlar ile kitale henüz mezun değilim. Vaktaki bilâhere cihat farz oldu, onu temenni edenlerden bazıları: Kaşiki cihat bize farz olmasaydı, demişler, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Maamafih daha kuvvetli bir ihtimale nazaran bu âyeti celile, vaktiyle cihadı gayri samimî bir surette temenni eden, bilâhara cihat farz olunca canlarını düşünüp hak yolunda cihattan kaçman münafıklar hakkında nuzûl etmiştir.

أَيْنَمَا تَكُونُوا
يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ
يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ
قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ فَمَالِ هٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَدِيثًا ٧٨
مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ
وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ٧٩

MEALİ ÂLİSİ

(78) : Her nerede olsanız, size ölüm yetişir, velevki, tahkim edilmiş yüksek kuleler içinde bulunmuş olunuz. Ve eğer onlara bir güzellik dokunursa derler ki: Bu Allah Tealâ tarafındandır. Ve eğer onlara bir kötülük isabet ederse: Bu senin tarafındandır derler. De ki: Hepsi de Allah Tealâ tarafındandır. Artık o taifeye ne oluyor ki, söz anlamaya yanaşmıyorlar.

(79) : Sana güzellikten her ne şey nasib olursa şübhesiz Allah Tealâ'dandır. Ve sana kötülükten her ne şey isabet ederse kendi nefsindendir. Ve seni nâsa Peygamber olarak gönderdik, Allah Tealâ bihakkın şahit olmaya kâfidir.

*

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler, insanların kendilerini hiçbir yerde ölümün pençesinden kurtaramayacaklarını ve bütün hâdiselerin kudreti ilâhiye **ile** vücude geldiğini, şahıslara isabet eden bir takım musibetlere de kendilerinin sebebiyet verdiklerini beyan etmektedir. Şöyle ki: Ey nâs!. Hepiniz, mutiinizde, âsi olanlarınız da **(her nerede olsanız)** hazarda da, **seferde de bulunsanız (size ölüm yetişir)** mukadder olan zaman gelince ölüm sizi yakalar, hiç bir kimse kaçınmakla ondan kurtulamaz **(velev ki, tahkim edilmiş, yüksek kuleler)** kaleler, köşkler veya semavî burçlar **(içinde bulunmuş olunuz)** bunlar sizi yine ölümün pençesinden kurtaramaz. O halde cihattan kaçınmaya ne lüzum var?. Bu kaçınmakla mukadder olan ölümden kurtulabilecek misiniz?. Ne mümkün!, **(ve** eğer **onlara)** Münafıklara, Yahudilere **(bir güzellik)** bir genişlik, bir maişet bolluğu veya bir zafer, bir ganimet **(dokunursa)** böyle b;r nimete nail olurlarsa **(derler ki, bu)** nail olduğumuz güzellik, bize Allah Tealâ tarafındandır. Senin Ya Muhammed!. — aleyhisselâm— bunda bir medhalin yoktur, **(ye eğer onlara)** darlık gibi, kahtugala gibi veya katil ve hazimet gibi **(bir kötülük isabet ederse)** o zaman da kendi kusurlarını görmezler bütün hâdiselerin bir hikmet muktezası olarak irade'i ilâhiyeye bağlı olduğunu bilmezler de (bu) kötülük **(senin tarafındandır derler)** bu kötülüğü Hazreti Peygambere ve onun eshabı kiramına isnat ederler. Habibim!. Onlara **(de ki, hepsi de)** güzelliğin de, kötülüğün de vücude getirilmesi **(Allah Tealâ tarafındandır)** bütün bunlar onun iradesine, takdirine müstenittir. Çünki ondan başka halik yoktur, **(artık o taifeye)** o münafık veyehut giruhuna **(ne oluyor ki)** ne kadar izandan mahrumdurlar ki **(soz anlamaya yanaşmıyorlar)** Kur'anı Kerimin beyanatını, Resuli Ekrem'in mübarek sözlerini anlayarak müstefit olmaya, nasihat almaya yaklaşıp durmuyorlar. Eğer onlar, bunları anlayıp düşünecek olsalardı, bütün vücude gelen şeylerin irade'i ilâhiye ile, kudreti subhaniye ile vücude geldiğini anlar, Resuli Ekrem'e karşı öyle biedebâne isnatlarda bulunmazlardı.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem Hazretleri Medine'i Münevvere'ye şerefbahş olunca bir takım yahudileri, münafıkları imâna davet etmiş onlar ise inkârlarında devam edip durmuşlar. Buna bir nevi ceza olmak üzere o sene o muhitte bir miktar iktisadî buhran yüz göstermiş bunun üzerine o münkirler demişler ki: Ekinlerimize, meyvelerimize ârız olan bu noksan, şehrimize gelen Muhammed —Aleyhisselâm— ile eshabı yüzündendir. Bu cahiller, kendi kusurlarını görmeyip Hazreti Peygamber ile teşe'ümde bulunmak istemişler. İşte bunların **bu batıl iddialarını red için** de **bu** âyeti kerime nâzil olmuştur,

(79) : Ey insan!. **(Sana güzellikten),** dünyevî ve uhrevî **nimetlerden (her ne şey nasib olursa)** o şey şüphe yok ki, **(Allah Tealâ'dandır) sana** tafaddülen ihsan buyurmuştur. İnsan ne kadar ubudiyet vazifelerine riayetkar olsa da **o** kadar nimetlere, nailiyetiner kâfi **olmaz, o nimetler bir**

fazli ilâhi olarak mümin kullarına teveccüh edecektir, **(ve sana kötülükten)** beliyyeden, kerîh gördüğün hâdiselerden **(her ne** şey **isabet ederse)** o da **(kendi nefsindendir)** onu celbeden, günahları irtikâb etmiş olduğundan dolayıdır. Vakia o kötülüğü senin hakkında yaratan yine Cenabı Hak'tır, fakat ona sebebiyet veren ise senin kendi arzunla ihtiyar etmiş olduğun masiyettir. İşte bu masiyet sebebiyle o kötülük bir ukubet olarak irade'i ilâhiye ile vücude gelmiştir. Bu, bir muktezayı hikmettir, bu teklif âleminin levazımındandır. Artık o kötülüklere başkalarının sebebiyet verdiğine kail olmayınız, kendi kusurlarınızı biJiniz. (ve) Ya Muhammedi. Aleyhisselâm **(seni nâsa)** bütün beşeriyet âlemine **(Peygamber olarak gönderdik)** sen beşeriyet için en muazzam bir nimeti ilâhiyesin, senin nübüvvetine uluvvi kadrine **(Allah Tealâ bihakkın şahit olmaya kâfidir)** senin yeddinde tecelli eden mucizeler, senin nübüvvet ve risaletini, senin umum beşeriyete bir feyiz ve itilâ rehberi olduğunu isbat için kudreti ilâhiye ile vücude gelen birer delili kat'idir. Artık bu hakikat nasıl inkâr edilebilir?.

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَفِيظًا ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَائِفَةٌ
مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذ۪ي تَقُولُ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٨١﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ وَلَوْ كَانَ
مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا ف۪يهِ اخْتِلَافًا كَث۪يرًا ﴿٨٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(80) : İler kim Peygambere itaat ederse muhakkak Allah Tçalâ'ya itaat etmiş olur. Ve her kim yüz çevirirse—aldırma— çünki seni onların üzerine muhafız göndermedik.

(81) : Ve itaatkârız derler. Sonra senin yanından ayrıldıkları zaman onlardan bir güruh senin dediğin şeyin başkasını geceleyin kuruntu yapar. Ve Allah Tealâ onların ne kuruntularda bulunduklarını yazıyor. Artık onlardan yüz çevir ve Allah ^Tealâ'ya tevekkül et. Ve Cenabı Hak vekU olarak kifayet eder.

(82) : Kur'anı teemmül etmezler mi?. Ve eğer Allah Tealâ'dan başkası tarafından olsa idi elbette onda birçok ihtilâf bulurlardı.

***

İ Z A H

(80) : Bu mübarek âyetler, Resulullaha itaatin Cenabı Hak'ka itaati mutazammm olduğunu bildirmektedir. Ve Kur'anı muciz beyanı güzelce nazarı tefekküre almayıp da inkâra cür'et edenlerin akidelerindeki denaati teşhir eylemektedir. Şöyle ki: (Her kim Peygamber'e itaat ederse) onun emirlerine, nehiylerine inkiyatta bulunursa (muhakkak Allah Tealâ'ya itaat etmiş olur) çünki Peygamber'i Zişan, haddizatında mübelliğdır, hakikaten âmir ve nâhi olan ise Allah Tealâdır. Binaenaleyh Peygamber'e itaat, onun mürsili olan Cenabı Hak'ka itaatten başka değildir, (ve her kim yüz çevirirse) Ey nebiyyi Zişan!. Sana itaatten iğraz ederse, aldırma, o seni mahzun etmesin, (çünki) Ya Muhammedi. Aleyhisselâm (seni onların üzerine muhafiz göndermedik) yani: Onların amellerini zabtile muhasebelerini ruyet ile seni mükellef kılmadık. Senin vazifen ahkâmı ilâhiyeyi onlara tebliğdir. Onların muhasebeleri zatı ulûhiyetime aittir, ben Azimüşşan, onların mücazatmı veririm, sen müsterih ol.

§ Rivayete nazaran bu emri ilâhi, cihadın farz olmasından mukaddemdir. Sonra onlar ile mukateleye de müsaade buyrülmuştur.

(81) : (Ve) Habibim!. O münafıklar, huzurunda bulunup da kendilerine bir şey ile emrettiğin zaman (itaatkârız) bizim şanımız taattır, bize emrettiğin hususlarda sana itaat ederiz (derler) halbuki (sonra-senin yanından ayrıldıkları) harice çıktıkları (zaman onlardan) o münafıklardan (bir güruh senin dediğin şeyin .başkasını) tebliğ ettiğin ahkâmın hilafını (geceleyin kuruntu yapar) onu tebdil ve tağyire çalışır. Veyahut senin yanından ayrıldığı zaman, senin huzurunda söylediği taatin hilâkfını iltizam eder, onun mafizzamiri itaattan başka bulunur, (ve Allah Tealâ) ise (onların ne kuruntularda bulunduklarını) onların sakladıklarını, içlerinde olan nifakı (yazıyor) onların amel sahibelerine yazılmasını hafaza meleklerine emir ediyor, (artık) Habibim. (Onlardan yüz çevir) onlara itinayı azalt (ve Allah Tealâ'ya tevekkül et) Cenabı Hak'ka itimad eyle (ve Cenabı Hak vekil olarak) kendisine tefvizi umurda bulunmak için (kifayet eder) o Hâliki Zişan, onlardan senin intikamını almaya her veçhile kâfi bulunmaktadır.

(82) : O münafıklar, münkirler (Kur'anı teemmül etmezlen mi?.) onun fevkalâde lâtif, beliğ âyetlerini, son derece ulvî olan mânalarını hiç düşünmezler mi?, (ve çğer) O kitabı muciz beyan (Allah Tealâdan başkası tarafından olsaydı) o kâfirlerin iddiası veçhile kelâmı beşer bulunsaydı (elbette onda) o kitabı mübinde (bir çok ihtilâf bulurlardı) onun nazmında tebayün, mânalarında tenakuz bulunurdu. Bazı âyetleri fasih, bazıları

da rekik olurdu, tenziri mümkün görülürdü. Bahusus tarihe, bir çok hakayikı tabiata, maziye ve istikbale ait, umuri gaybiyyeden mabut hususlardaki beyanatı arasında muhalefetler, bulunurdu, hem de öyle az değil, belki bir çok muhalefetler, tenakuslar meydana çıkardı. Halbuki, onun belâgati, ulviyeti, hakilçata muvafakati karşısında bütün ulemâ ve bülega izharı hayrette bulunmaktadırlar, onun bu kutsiyetini tasdika mecbur olmaktadırlar. Nitekim o münafıkların mafizzamirlerini bu âyeti ilâhiyenin olduğu gibi haber vermesi de öyle gaybâ ait ilâmat kabilinden bulunmuştur. Artık bu kitabı muciz beyanı tarafı ilâhiden bitarikilvahy telâkkiye mazhar olan bir zatı âli, nübüvvet ve risalet iddiasında kâzib görülebilir mi?. O münkirler bunu da biraz düşünmeli değilmidirler?.

*
**

وَاِذَا جَاۤءَهُمْ اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ
اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِه۪ۜ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَاِلٰۤى اُو۬لِي الْاَمْرِ مِنْهُمْ
لَعَلِمَهُ الَّذ۪ينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْۜ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۚ لَا تُكَلَّفُ
اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِن۪ينَۚ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ
وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَأْسًا وَاَشَدُّ تَنْك۪يلًا ﴿٨٤﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Ve onlara eminlikten veya korkudan bir haber geldiği zaman onu yayıverirjer. Ve eğer onu Peygamber'e veya kendilerinden olan emir sahiplerine arzetseler elbette onlardan bunu.istinbad eden zatlar bunu bilirlerdi. Ve eğer Allah Tcalâ'nm fazl ve rahmeti üzc inize olmasa idi pek azınız müstesnâ, elbette şeytana ittiba etmiş olurdunuz.

(84) : Artık Allah yolunda savaşta bulun. Sen nefsinden başkası ile mükellef olmazsın. Müminleri de teşvik et. Umulur ki, Allah Tealâ o kâfir olanların savletini defeder ve. Allah Tealâ savletçe daha şiddetlidir ve tenkilce de daha şedidtir.

**

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler de bir takım münafıkların kötü hareketlerini dedikodularını takbih etmektedir. Ve mühim hususlarda selâhiyettar olan zatlara müracaatın lüzumuna ve ehli islâmın savaş ile mükellefiyetindeki faidelere işâreti mutezammm bulunmaktadır. Şöyle ki: (Ve onlara) münafıklara (eminliktcn) islâm seriyyelerinin muvaffakiyetinden, mali ganimete nailiyetinden (veya korkudan) katil ve hezimet gibi bir badirenin vukuuna dair (bir haber geldiği zaman onu) o haberi münafıklar (yayıverirler) neşir ve ifşa eder dururlar, daha hakikati hâlin neden ibaret olduğunu anlamadan ilâna yeltenirler. (ve eğer onu) o haberi (Peygamber'e) arzedip de ondan malûmat almış olsalar idi (veya kendilerinden olan) Hazreti Ebubekir ve Hazreti Ömer gibi müminlerin güzide azasından olup rey ehli bulunan (emir sahiplerine arzetseler) pek isabet etmiş olurlardı. (elbette onlardan) onların içlerinden (bunu) bu haberleri vechi lâiki ile bilip (istinbat edecek) malûmatlı (zatlar) tecrübelerine, güzelce mütalâalarına mebni lâzım gelen tedbirleri istihraç edecek, bunun işaesinin muvafik mı gayri muafık mı olduğunu tayin eyleyecek olan o zatlar (bunu) bu haberi güzelce (bilirlerdi) bunun ketmedilmesinin mi, ifşa edilmesinin mi münasib olacağını tayin eylerlerdi, (ve eğer) Ey müminler!. (Allah Tealâ'nın fazlı) islâmiyete nailiyet nimeti (ve rahmeti) Peygamber göndermesi, Kur'anı Kerimi inzal buyurması (üzerinize) müteveccih (olmasa idi) böyle bir âtifeti ilâhiyyeye mazhar bulunmasaydınız sizden (pek azınız müstesna) olarak Cenabı Hak'kın kendilerine lütfetmiş olduğu sahih, bir akıl, bir mahfuziyet sayesinde şeytana tâbi olmazdı, mütebaki kısmınız ise (elbette şeytana ittiba etmiş) onun küfr ve masiyete dair olan ilkaatına uymuş (olurdunuz) artık şükretmelisiniz ki, Cenabı Hak merhamet buyurmuş, size bir Peygamberi âlişan göndermiş, onun vasıtasıyla kitabı semavisini sizlere ihsan eylemiş binaenaleyh sizlerin her veçhile selâmet ve hidayet yolunu takib etmeniz lâzım değil midir?

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem Hazretleri bazan düşmanlarına karşı seriyeler, askerî fırkalar gönderirdi. Münafıklar ise bunların hareketlerini takibe koyulurlar, bunların hakkında hilâfı hakikat şayialar neşrederlerdi. İslâm siyasetine aykırı haberler yayıp dururlardı. Bu kötü halleriyle de Resuli Ekrem'i müteezzi etmiş olurlardı. İşte bunların bu hallerini beyan, kendilerini irşat ve ikaz için bu âyeti kerime nazil olmuştur.

(84) : (Artık) Habibim Ya Muhammedi. Aleyhisselâm (Allah yolunda savaşta bulun) ehli küfr ile cihada devam et (sen nefsinden başkası ile mükellef olmazsın) sen yalnız kendi efalinden mesulsün, başkalarının efal ve harekâtından dolayı mükellef ve mesul değilsin. Binaenaleyh sen yalnız kendi başına olsan da yine savaşa atıl, çünki senin için Cenabı Hak, nusreti vaad buyurmuştur. Sen (müminleri de) cihada (teşvik et) sen hahikî imân sahiplerini de savaşa tergibde bulun bu husussta senin üzerine

teveccüh eden vazife, böyle bir teşvik ve tergibden başka değildir, (umulur ki) Evet... Bir vadi ilâhi olduğundan vuku'u muhakkaktır ki (Allah Tcaiâ, o kâfir olanların savletini) satvetini, kuvvet ve şiddetini (defeder) size galibiyet nasib buyurur, (ve) Şüphe yok ki (Allah Tealâ savletçe) kuvvet ve satvetce o düşmanlarınızdan (daha şiddetlidir) onun kuvvet ve satveti gayrimütenahidir. (ve) Allah Tealâ (tenkilce de) kahır ve tazibce de onlardan (daha şedidür) artık Cenabı Hak'ka sığınan onun dinine yardım için Hak Tealâ'd-an nusret ve muvaffakiyet isteyen müminler, o gibi kâfirlerden korkar da cihat sahasına atılmaktan kaçınırlar mı?.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem, Sallallahu Aleyhi Vesellem Uhud gazvesini müteakip, Bedrüssugra denilen bir mahalde zilkade ayına müsadif bir mevsimde ehli.Mekke ile tekrar savaşta bulunacağına söz vermişti. O mevsim gelince müslumanların arasından bazı kimseler bu savaştan kaçınmak istemişler. Nebi Zişan Hazretleri de: Nefsim yeddi kudretinde olan Allah Tealâ'ya kasem ederim ki, yalnız başıma da olsam bu savaşa çıkacağım diye buyurmuş, yetmiş kadar süvari kahraman ile Bedrüssuğraya kadar teşrif etmiş, düşmanlar ise korkuya tutularak bu savaş meydanına çıkmadan kaçınmışlardır. İşte bu âyeti kerime, buna işareti mutazammındır. Ali İmran suresine de müracaat!.

***

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً
يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ
مِنْهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُمْ
بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(85) : Her kim güzel bir şefaatle şefaatte bulunursa onun için de ondan bir nasib olur. Ve her kim kötü bir şefaatle şefaatte bulunursa onun için de ondan bir hisse olur. Ve Allah Tealâ herşey üzerine bihakkın nâzırdir.

teveccüh eden vazife, böyle bir teşvik ve tergibden başka değildir, **(umulur ki)** Evet... Bir vadi ilâhi olduğundan vuku'u muhakkaktır ki **(Allah TealA, o kâfir olanların savletini)** satvetini, kuvvet ve şiddetini **(defeder)** size galibiyet nasib buyurur, **(ve)** Şüphe yok ki **(Allah Tealâ savletçe) kuvvet ve satvetce o düşmanlarınızdan (daha şiddetlidir) onun kuvvet ve satveti** gayrimütenahidir. **(ve)** Allah Tealâ **(tenkilce de) kahır ve tazibce de onlardan (daha şedidtir)** artık Cenabı Hak'ka sığınan **onun dinine yardım için Hak** Tealâ**'dan** nusret ve muvaffakiyet isteyen **müminler, o gibi** kâfirlerden korkar da cihat sahasına atılmaktan kaçınırlar mı?.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem, Sallallahu Aleyhi Vesellem **Uhud gazvesini müteakip,** Bedrüssugra denilen bir mahalde zilkade ayına müsadif **bir** mevsimde ehli Mekke ile tekrar savaşta bulunacağına söz veıv. misti. O mevsim gelince müslumanların arasından bazı kimseler bu savaştan kaçınmak istemişler. Nebi Zişan Hazretleri de: Nefsim yeddi **kudretinde olan Allah** Tealâ'ya kasem ederim ki, yalnız başıma da olsam bu savaşa çıkacağım diye buyurmuş, yetmiş kadar süvari kahraman **ile Bedrüssuğraya kadar** teşrif etmiş, düşmanlar ise korkuya tutularak **bu** savaş **meydanına çıkmadan kaçınmışlardır.** İşte bu âyeti **kerime, buna işareti mutazammmdır. Ali İmran suresine de müracaat!.**

***

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً
يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ
مِنْهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾ وَإِذَا حُيِّيتُمْ
بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(85) : Her kim güzel bir şefaatle şefaatte bulunursa onun için de ondan bir nasib olur. Ve her kim kötü bir şefaatle şefaatte bulunursa onun için de ondan bir hisse olur. Ve Allah Tealâ herşey üzerine bihakkın nâzirdir.

(86) : Ve bir selâm ile selâm verildiğiniz vakit hemen ondan daha güzeli ile selâmda bulununuz veya onu —aynı ile'-r- iade ediniz. Şüphe yok ki, Allah Tealâ herşey üzerine muhasibidir.

*
**

İ Z A H

(85) : Bu mübarek âyetler, müslümanları biribirine karşı hayrhahane muamelede bulunmaya ve yekdiğerine mülâki olunca güzelce selâmlaşarak aralarındaki muhabbeti, uhuvveti diniyeyi tecelli ettirmeğe sevk etmektedir. Şöyle ki: Müslümanlardan (her kim) bir din kardeşi hakkında (güzel bir şefaatle şefaatte bulunursa) o kardeşinin dünyevî ve uhrevî olan menfaatine ve onun bir zarardan siyanetine dair mahza rızayı ilâhi için kavlen bir yardıma, bir istirhama koşarsa (onun içinde) o şefaatte bulunan kimse hakkında da (ondan) o şefaati yüzünden (bir nasib) bir sevab tahakkuk etmiş (olur) bu güzel hareketinin mükâfatını görür, (ve) bilâkis (her kim kötü) gayrı meşru, hüsnüniyete gayrı mukarin (bir şefaatle şefaatte bulunursa onun) öyle şer'e muhalif şefaatte bulunan kimse (için de ondan) o şefaati sebebiyle (bir hisse) günahtan bir pay teveccüh etmiş (olur) o gayrı meşru şefaatine müsavi bir vizre bir mesuliyete müstehik bulunur. (Ve Allah Tealâ her şey üzerine nazirdir) hafizdır, şefaati görmektedir ve o şefaate göre mükâfat ve mücazat vermeğe kadirdir. Binaenaleyh herkesin yaptığı şefaati görmektedir ve o şefaate göre mükâfat ve mücazat verecektir..

(86) : (Ve) Ey müminler!. Siz güzelce şefaate mezun, ondan dolayı sevaba nail olduğunuz gibi bir nevi şefaat olan selâm ile de muvazzaf bulunmaktasınız. Binaenaleyh siz bir tahiyye ile yâni (bir selâm ile selâm verildiğiniz vakit hemen ondan) o selâmdan (daha güzeli ile) daha ziyade hayrhahlık ifade eden bir tabir ile (selâmda bulununuz) o selâma öyle bir ihtiram ile mukabelede bulununuz, (veya onu) o selâmı aynı ile (iade ediniz) tam misli ile icabta bulununuz. Meselâ: Selâmün aleyküm denilmesine karşı «ve aleykümüsselâm» denilmesi aynı ile mukabeledir. «Ve aleykümüsselâm ve rahmetullahi ve berakâtühu» denilmesi de daha güzel bir surette mukabeledir, (şüphe yok ki, Allah Tealâ) ezelen ve ebeden (her şey üzerine muhasibdir) muhafız ve kâfidir. Bu selâm vazifesi de bu cün>ledendir. Artık bunun da lâyık olduğunuz mükâfatını göreceksinizdir. Cenabı Hak bunun mükâfatını vermeğe de âmennâ kâdirdir, binaenaleyh her hususta güzelce hareketten ayrılmayınız..

§ Tehiyye lâfzı lügatta dua, sena, mülk manasınadır. Cemi: Tehaya ve tehiyyattır. Meselâ: «Ettehiyyatü lillâhi» denilir ki, mülk Allah Tealâ'nındır demektir. Sonra Hayya kellahü denilir ki, Allah Tealâ'nın selâmı senin üzerine olsun demektir. Vaktiyle arablar birbirlerine rast gelince: Allah Tealâ bekanı uzatsın mânasına olarak: «heyya kallah» derlerçli. Sonra bu tâbir yerine müslümanlar arasında «selâça» tâbiri iltizam edilmiştir ki bu daha ziyade bir hayrhahlığı mutazammındır, muhatab hakkında se-

lâmet ve saadet temennisinden ibarettir, «berhayat ol», «çok yaşa» gibi tâbirler, selâm tâbiri kadar hayrhahane değildir. Çünki bir insan çok yaşadığı halde hayatından bir zevk alamayabilir, sıhhat ve selâmetten mahrum bir halde bulunmuş olabilir, selâmet ise böyle değildir. Maamafih «selâm» Cenabı Hak'kın mukaddes isimlerinden biridir. «Esselâmü aleyke» tâbiri, «sen-Cenabı Hak'km hıfz ve himayesinde ol» gibi bir mânayı da mutazammnin bulunmaktadır. Selâm verip almak hususunda riayet edilecek bazı cihetler vardır. Şöyle ki: İki müslüman karşılaşınca birinin diğerine selâm vermesi bir sünnettir. Diğer müslümanm buna mukabelede bulunması da bir farzdır veya bir vâciptir.

Bir kaç zat, bir kaç zata tesadüf edince içlerinden birinin selâm vermesi bir sünneti kifayedir, diğerleri tarafından birinin mukabelede bulunması da bir farzı kifaye bulunmuş olur. Bu halde hepsinin birden selâm verip alması icab etmez. Maamafih verecek olsalar bu vazife yine ifa edilmiş olur.

Selâmda sünnet olan vecih, yürümekte olanların oturanlara, süvarilerin, piyadelere, gençlerin, yaşlılara ve azlığın, çokluğa ilk defa selâm vermesidir. Hutbe iradeden, Kur'anı Kerimi cehren okuyan, hadisi şerifi rivayet eyleyen, tedrisi ilimde bulunan, namaz ile ve ezan ve ikamet ile meşgul olan zatlara selâm verilmez. Tâki mesaileri sekteye uğramasın. Deffi hacette bulunan, lehviyat ile, teganniyat ile meşgul bulunan, hamamda çıplak duran kimselere de selâm verilmez. Çünkü onların bu vaziyetleri selâma menafidir. Bir insan, kendi refikasına vesair mahremi olan kadınlara selâm verir, ecnebilere selâm vermez. Selâm verirken rukûa yakın bir vaziyet almak da caiz değildir.

*
**

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَد۪يثًا ﴿٨٧﴾
فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِق۪ينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا
اَتُر۪يدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ
تَجِدَ لَهُ سَب۪يلًا ﴿٨٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(87) : Allah Tealâ ki, ondan başka mabut yoktur, elbette o sizi kıyamet gününe toplayacaktır onda şüphe yok. Ve. Allah Tealâ'dan daha doğru sözlü kim vardır.

(88) : Size ne oluyor ki, münafıklar hakkında iki fırka bulunuyorsunuz? Allah Tealâ onları kazandıkları şey sebebiyle tersine döndürmüştür. Hak Tealâ'ıı.n saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz?. Ve her kimi ki, Allah Tealâ saptırırsa artık sen onun için bir yol bulamazsın.

*
**

İ Z A H

(87) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyeti ilâhiyeyi isbat, müminleri ikaz etmektedir, münafıkların da çirkin fıtretlerini bildirerek onlara karşı müslümanlarm müttehit bir cephe almalarına şöylece işaret buyurmaktadır. (Allah Tealâ ki) o Hâiiki. Azimüşşan. ki birdir (ondan başka mâbut) ibadete lâyık bir fert (yoktur) onun vahdaniyeti, mâbudiyeti binlerce deliller ile sabittir, (elbette) zatı ahadiyyetine kasem olsun ki, (O) hâiiki zülcelâl (sizi) ey bütün insanlar sizi (kıyamet gününe) bütün ölülerin kabirlerinden kıyam edecekleri günde (toplayacaktır.) Orada muhasebeye tâbi olacaksınızdır. (onda) O günde, o gündeki bu kıyamda (şüphe yok) dur. Çünki bunu Cenabı. Hak^ kitabı mübinde kafi surette beyan buyuruyor, artık bunun hilâfı tasavvur olunabilir mi?. (Ve Allah Tealâ'-dan daha doğru sözlü) Zatı ulûhiyetinden daha sadıkulkavl (kim vardır?) elbette ondan daha sadıkulkavl bir zat yoktur. O halde onun bütün beyanatı ilâhiyesini tasdik etmek bütün akıl sahiplerine müteveccih bir vazifedir.

(88) : Ey müslümanlar!. (size ne oluyor ki) İçinizden bir kısmınız hakikati görüp anlamıyor?, (münafıklar hakkında) Onların emir ve şanında (iki fırka bulunuyorsunuz?.) onların küfründe ittifak edemiyorsunuz, iftiraka düşüyorsunuz, içinizden bazıları onların mümin olduklarına kail bulunuyor. Halbuki, (Allah Tealâ onları) o münafıkları (kazandıkları şey sebebiyle) ihtiyar eyledikleri küfür ve masiyet yüzünden, irtidad ve müşriklere iltihak ettiklerinden dolayı (tersine döndürmüştür) onları ateşe sevketmiştir veya onları arkası arkasına döndürerek kâfirler hükmüne reddeylemiştir. (Hak Tealâ'mn saptırdığını) dalâlete düşürdüğünü (doğru yola getirmek mi istiyorsunuz) siz onları hidayete nail zatlardan mı sayıp duruyorsunuz?. (ve her kimi ki, Allah Tealâ saptırırsa) onu hidayet yolundan uzak düşürürse (Artık sen onun için bir yol) onu hidayete kavuşturacak bir tarik (bulamazsın) onlar kendi fıtretlerini, ihtiyarlarını suiistimal ederek küfür ve isyan yolunu iltizam ettikleri için Cenabı Hak, muktezayı hikmet olarak onların küfrüne, dalâletine hükmetmiştir. Artık onları

kimse kurtaramaz. Onların haklarındaki yanlış bir hüsnüzannın ne kıymeti olabilir.

§ Rivayete nazaran Medine'i münevvere haricinde bir takım kimseler **var** idi ki, onlar müslümarılara karşı islâmiyet iddiasında bulunuyorlardı. Halbuki, fikren müşrikler ile beraber olup fırsat düşünce müslümanların aleyhinde bulunmak isterlerdi. Müslümanların kanaatleri ise bunların hakkında başka başka: idi. Bir kısmı bunları ciddî müslüman zannediyordu, bir kısmı da bunların münafık olduklarını anlamış bulunuyordu. İşte bunların bu munafıkane mahiyetini bildirmek içia bu âyeti kerime nazil olmuştur. Daha başka rivayetlerde vardır.

***

ودوا لو تكفرون كما كفروا
فتكونون سواء فلا تتخذوا منهم أولياء حتى يهاجروا
في سبيل الله فإن تولوا فخذوهم واقتلوهم حيث وجدتموهم
ولا تتخذوا منهم وليا ولا نصيرا ﴿٨٩﴾ إلا الذين يصلون إلى
قوم بينكم وبينهم ميثاق أو جاءوكم حصرت صدورهم
أن يقاتلوكم أو يقاتلوا قومهم ولو شاء الله لسلطهم
عليكم فلقاتلوكم فإن اعتزلوكم فلم يقاتلوكم ﴿٩٠﴾
وألقوا إليكم السلم فما جعل الله لكم عليهم سبيلا

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(89) : Arzu etmişlerdir ki, kendilerinin kâfir oldukları gibi siz de kâfir olup onlar ile müsavi bulutlasınız. O halde onlar Allah yolunda muhaceret edinceye kadar onlardan/ dostlar edinmeyiniz. Eğer yüz çevirirlerse artık onları her nerede bulursanız tutunuz ve öldürünüz. Ve onlardan ne bir dost, ne de bir yardımcı ittihaz etmeyiniz.

kimse kurtaramaz. Onların haklarındaki yanlış bir hüsnüzannın ne kıymeti olabilir.

§ Rivayete nazaran Medine'i münevvere haricinde bir takım kimseler **var** idi ki, onlar müslümanlara karşı islâmiyet iddiasında bulunuyorlardı. Halbuki, fikren müşrikler ile beraber olup fırsat düşünce müslümanların aleyhinde bulunmak isterlerdi. Müslümanların kanaatleri ise bunların hakkında başka başka- idi. Bir kısmı bunları ciddî müslüman zannediyordu, bir kısmı da bunların münafık olduklarını anlamış bulunuyordu. İşte bunların bu munafıkane mahiyetini bildirmek için. bu âyeti kerime nazil olmuştur. Daha başka rivayetlerde vardır.

***

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا
فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيَاءَ حَتَّى يُهَاجِرُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى
قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَاؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ
أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَسَلَّطَهُمْ
عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ
وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(89) : Arzu etmişlerdir ki, kendilerinin kâfir oldukları gibi siz dç kâfir olup onlar ile müsavi bulutlasınız. O halde onlar Allah yolunda muhaceret edinceye kadar onlardan/dostlar edinmeyiniz. Eğer yüz çevirirlerse artık onları her nerede bulursanız tutunuz ve öldürünüz. Ve onlardan ne bir dost, ne de bir yardımcı ittihaz etmeyiniz, .

(90) : O kimseler müstesnâ ki, onlar sizin aranızla kendi aralarında bir muahede bulunan bir kavme iltica etmiş veyahut sizinle mukatelede bulunmaktan veya kendi kavimleriyle muharebe etmekten göğüsleri darlaşmış oltlukları halde size gelmiş olurlar. Ve eğer Allah Tealâ dilemiş olsa idi elbette onları size musallat ederdi de sizi katlediverirlerdi. İmdi onlar sizden bir tarafa çekilirler de sizinle savaşta bulunmazlarsa ve müsalimeti size bırakırlarsa artık Allah Tealâ sizin için onların aleyhine bir yol vermemiştir.

*

İ Z A H

(89) : Bu mübarek âyetler, .ehli küfrün müslumanlar hakkındaki kötü maksatlarını ve onların dost tutulmaya lâyık olmadıklarını bildiriyor, islâm varlığını muhafaza ve müdafaa için şeraiti mevcut olunca onlara karşı cihadda bulunulmasını emrediyor ve onlardan kimlere karşı savaşta bulunulmamasını tayin ederek bu husustaki pek yüksek siyaseti şer'iyyeyi şöylece göstermiş bulunuyor. O münafıklar (arzu etmişlerdir ki) temennide bulunmuşlardır ki, (kendilerinin kâfir oldukları gibi siz de kâfir) olasınız, ve temennide bulunmuşlardır ki, siz de kâfir (olup onlar ile) küfürde (müsavi bulunasmız) artık ey müminler!, onların bu kötü maksatlarını anlayınız, (o halde onlar Allah yolunda) sizin gibi sahih, imânlarını müeyyit olan bir hicret ile (muhaceret edinceye kadar onlardan dost edinmeyiniz) onlar imân izhar etseler de calidir, ona ehemmiyet vermeyiniz, (eğer yüz çevirirlerse) Tevhitten, hicretten kaçınır, öyle munafıkane bir hâl üzere durmak isterlerse (artık) müstehik olmuşlardır, (onları her nerede) gerek harem dairesi haricinde ve gerek dahilinde (bulursanız tutunuz) esir alınız, (ve öldürünüz) haklarında sair kâfirlere yaptığınız muameleyi yapınız (ve onlardan ne bir dost) bir velî bir muhib (ne de) onlardan sizin için düşmanlarınız üzerine (bir yardımcı ittihaz etmeyiniz) belki onlardan tamamen müetenib bulununuz.

(90) : Bu esir almak, katledilmek hükmünden (o kimseler müstesnâ ki, onlar) dan bir taife (sizin aranızla kendi aralarında bir muahede bulunan bir kavme iltica etmiş) olurlar. Bu mültecilere artık dokunulmaz. Çünki o hususa dair bir mukavele'i siyasiye bulunmuş olur. Nitekim Resuli Ekrem Hazretleri Beni Eşlem kabilesiyle böyle bir muahedede bulunmuş, onların mümessili olan Hilal bini Üveymir'e karşı: Biribirinin ne lehine ve ne de aleyhine yardımda bulunmayacaklarını ve Hilale gidip iltica edenlerin de Hilal gibi tecavüzden masun bulunacaklarını deruhde buyurmuştu. (Veyahut sizinle mukatelede bulunmaktan) kendi kavimleriyle beraber size karşı savaşa atılmaktan (veya kendi kavilleri ile muharebe etmekten) sizinle beraber o.lup onlara karşı cenk eylemekten (göğüsleri darlaşmış) kalpleri sıkılmış (oldukları halde size gelmiş olurlar) ne sizin aleyhinize ve ne de lehinize mukatelede bulunacak bir.durumda bu-

Sunmazlar. İşte bu taife de müstesnadır. Bunları esir almaya, katletmeye lüzum yoktur. Nitekim Beni Müdlic kabilesi bu cümledendir. Bunlar Resuli İEkrem Efendimize gelip böyle mukateleden berî olduklarını arzetmişlerdi. (ve eğer Allah Tealâ) Sizin üzerinize bunları taslitini (dilemiş olsa idi elbette onları size musallat ederdi) kalplerini kuvvetlendirir, onları sizin üzerinize saldırırdı, (da sizi katlediverirlerdi) Fakat Cenabı Hak, bunu dilemedi, onları öyle perişan bir vaziyete soktu, (imdi onlar sizden bir tarafa çekilirlerde) size taarruz etmez (sizinle savaşta bulunmazlarsa) ve nıüsalemeti __istislâm ve inkiyadı, sulh ve müsalemeti (size bırakırlarsa) size itaat ederek teslimiyette bulunurlarsa (artık Allah Tealâ sizin için onların aleyhine) esir almak, katletmek gibi bir suretle (bir yol vermemiştir) bir müsaade tariki tayin buyurmamıştır. Binaenaleyh onların şu teslimiyetlerine, şu aczi hallerine bakarak kendilerine tecavüze meydan vermeyiniz. Müslümanlıkta muahitler ve mülteciler hakkında böyle âlicenâbane muamelede bulunmak bir fazileti siyasiye icabıdır.

⁂

سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا
قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا
فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا
أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ
وَأُولَٰئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾

———•o———

MEALİ ÂLİSİ

(91) : Başka bir taife de bulacaksınız ki, onlar hem sizden emin olmayı ve hem de kavimlerinden emin bulunmayı dilerler. Fitneye her sevk edildikleri zaman da onun içine başaşağı atılırlar. Artık onlar sizden çekimnezlerse ve barışı size bırakmazlarsa ve ellerini çekmezlerse onları her nerede ele geçirirseniz tutunuz ve öldürünüz işte sizin için onların aleyhine apaçık bir ferman verdik.

⁂

İ Z A H

(91) : Bu âyeti kerime, hilekâr, fitneleri mürevviç, islâm varlığın» mütecaviz olan bir kısım münafıklara karşı ehli işlâmın haiz olduğu selâhiyeti şöylece bildirmektedir. Şüphesiz yakında münafıklardan (başka bir taife de bulacaksınız ki, onlar) sizin yanınızda yalan yere imân izhar ederek (hem sizden emin olmayı ve hem de) kavimleri arasına dönünce küfürlerini izhar ederek (kavimlerinden emin bulunmayı dilerler) böyle münafıkane hareketlerde bulunurlar. Bu münafıklar (fitneye) küfre (her sevk edildikleri zaman da) çirkin bir kalp ile (onun) o fitnenin (içine baş. aşağı) makûs bir surette, tepe taklak (atılırlar) böyle kâfirane bir hareketten çekinmezler, (artık onlar) Sizinle mukateleyi terk ile (sizden çekinten çekinmezler, (artık onlar) Sizinle mukatileyi terk ile (sizden yekinmezlerse ve barışı) sulh ve müsalemeti (size bırakmazlarsa ve) onlar fırsat buldukça sizinle savaştan (ellerini çekmezlerse onları her nerede) bulursaniz (ele geçirirseniz tutunuz) esir alınız (ve öldürünüz) Ey islâm mücahitleri!, (işte sizin için onların aleyhine apaçık bir ferman verdik) onların ehli İslâma karşı adavetleri zahir küfürleri vâzih bulunduğu cihetle onlara taarruz için, onları kati ile esir almanız için sizlere vâzih bir hüccet bir müsaade verdik. Artık icabına göre hareket ediniz.

§ Rivayete nazaran bu taifeden murat, Benu Esat ile Gatfan kabileleridir. Bunlar Medine'i Münevvere'ye geldikçe müslüman oldukların* söyler ahd ve emânda bulunurlardı. Kendi kabilelerine, avdet edince de küfürlerini izhar eder, onlardan emin olmak için müslümanlar aleyhinde söylenir dururlardı. İşte bu âyeti kerime bu gibi münafıkların hallerini bildirmektedir. Diğer bir rivayete göre de bu taifeden murad, Abdüddar oğulları idi.

*
**

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا إِلَّا خَطَأً وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَأً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
إِلَى أَهْلِهِ إِلَّا أَنْ يَصَّدَّقُوا فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ
لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ
كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللَّهِ وَكَانَ
اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(92) : Bir mümin için lâyık değildir ki, bir mümini öldürüversin, meğer ki, yanlışlıkla olsun. Ve kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse bir mümin rakabe âzad etmesi ve öldürülenin vârislerine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzım gelir. Meğer ki, tasadduk etsinler. Eğer maktul mümin olduğu halde size düşman olan bir kavimden ise o halde bir mümin rakabe azad edilmesi icab eder. Ve eğer maktul, sizin ile aralarında bir muahede bulunan bir kavimden ise o zaman varislerine teslim olunmuş bir diyet ile bir mümin rakabe azad edilmesi lâzım olur. Fakat her kim rakabeyi bulamazsa Allah Tealâ tarafından bir tövbe olmak üzere muttasıl iki ay oruç tutması lâzım gelir. Ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

*

İ Z A ,H

(92) : Bu âyeti kerime, bir mümini haksız ryere kasden öldürmenin gâyrımeşru, şânı islâmiyete gayrı lâyık olduğunu, hâta tarikiyle olan ke-

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ
مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
اِلٰٓى اَهْلِهِ اِلَّآ اَنْ يَصَّدَّقُوا فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ
لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَاِنْ
كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ
اِلٰٓى اَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ
اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(92) : Bir mümin için lâyık değildir ki, bir mümini öldürüversin, meğer ki, yanlışlıkla olsun. Ve kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse bir mümin rakabe âzad etmesi ve öldürülenin vârislerine teslim edilecek bir diyet vermesi lâzım gelir. Meğer ki, tasadduk etsinler. Eğer maktul mümin olduğu halde size düşman olan bir kavimden ise o halde bir mümin rakabe azad edilmesi icab eder. Ve eğer maktul, sizin ile aralarında bir muahede bulunan bir kavimden ise o zaman varislerine teslim olunmuş bir diyet ile bir mümin rakabe azad edilmesi lâzım olur. Fakat her kim rakabeyi bulamazsa Allah Tealâ tarafından bir tövbe olmak üzere muttasıl iki ay oruç tutması lâzım gelir. Ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

***

İ Z A H

(92) : Bu âyeti kerime, bir mümini haksız ryere kasden öldürmenin gâyrımeşru, sânı islâmiyete gayrı lâyık olduğunu, hata tarikiyle olan ke-

{illerden dolayı da katile teveccüh eden tazminat ve saireyi şöylece beyan etmektedir. (Bir mümin için) sahih ve hâline (lâyık değildir ki, bir mümini) kasden haksız yere (öldürüversin) bu büyük bir cinayettir, (meğer ki yanlışlıkla olsun) Bir hatâ neticesi olarak böyle bir katil vukûbulsun. Bundan bükülliye kaçınmak insanların takati fevkindedir. Meselâ: Olabilir ki ava atılan bir kurşun .yanlışlıkla bir şahsa tesadüf ederek ölümüne sebebiyet verir. Veya bir müslüman savaş esnasında düşmana karşı hü£um ederken onların arasında bulunan bir müslümanı düşman zannederek .öldürür. O halde bunlar bir müslümanı kasden öldürmek gibi bir cezayı ınüstelzim olmaz. Belki bunun icab edeceği şey başkadır, şöylece beyan iOİunuyor.. (ve kim bir mümini yanlışlıkla) kaşde mukarin olmayıp bir hatâ neticesi olarak (öldürürse) meselâ: Bir ağaca veya bir ava attığı bir kurşun, bir mümine isabet ederek onu katleylese bunun mucebi (bir mümin jrakabe) yâni köle veya cariye velevki çocuk olsun (âzad etmesi) dir, .•onu hürriyete kavuşturmasıdır. O yaptığı katle mukabil esaret ve rıkkıy-" yet itibariyle ölmüş sayılan bir mümini hürriyete nail etmek suretiyle manen ihya ederek bir nevi telâfi'i mâfata çalışmış olur. (ve) bununla beraber (öldürülenin varislerine teslim edilecek) muayyen miktarda katilin (bir diyet vermesi lâzım gelir) ki, onlar bunu maktulun sair terekesi gibi aralarında taksim ederler. Bununla kendilerine bir nevi tarziye verilmiş, yardım edilmiş olur. (meğer ki) varisler bu diyeti almayıp katile (tasadduk etsinler) bu diyeti affedip bunu almamak âlicenaplığını göstersinler. Çünki katil haddizatında onlara karşı bir adavette, kasden bir zararda bulunmuş değildir, (eğer maktul, mümin olduğu halde size düşman olan bit kavimden ise o halde) onu bilmeksizin öldürmüş olan katil tarafından yalnız (bir mümin rakaba âzad edilmesi icabeder) diyet lâzım gelmez. Çünki bu takdirde o mümin ile onun muharib olan akrabası arasında veraset câri değildir ki, onun diyetine bitarikilverase müstehik olsunlar (ve eğer maktul) mümin olsun olmasın (sizin ile aralarında bir muahede bulunan bir kavimden ise o zaman) katil tarafından o maktulun (varislerine teslim olunmuş bir diyet Ue bir mümin rakaba) bir köle veya cariye (azat edilmesi lâzım olur) bu diyeti vermeğe müsareat göstermelidir, aradaki muahedeyi nakz ihtimaline meydan vermemelidir, (fakat her kim) Azad edeceği bir rakabeyi (bulunmazsa) buna mâlik olmadığı gibi bunu satın, almaya da serveti müsait bulunmadığı takdirde onun (Allah Tealâ tarafından) meşru kılınmış, kabul buyrulmuş (bir tövbe olmak üzere muttasıl) biiâfasıla (iki ay oruç tutması lâzım gelir) katil, kadın ise hayz ve nifas halleri müstesnadır, bunların oruca fasıla vermesi kefaretin sıhhatine mâni olmaz, (ve Allah Tealâ alimdir) Her şeyi bilir, bu katil hâdisesi ve oruç tutulması da o cümledendir ve Hak Tealâ (hakimdir) bütün ahkâmı şeriyesi bir hikmet ve maslahata mukarindir. Bu katil hâdiseleri hakkındaki bu hükmü ilâhisi de aynı hikmettir.

§ Rakaba, lügatte boyun demektir. Bir şeye cüzlerinin en şereflisinin ismini vermek kabilinden olarak insana da rakaba denilmektedir.

Nasıl ki yüz, baş denilerek bununla şahsiyet kasdolunur. Maamafih rakaba ile memlûk ve memlûke maksuttur ki, erkek, dişi, büyük, küçük, ve mümin, gayrı mümin kölelere, cariyelere rakabe denilmiştir.

§ Diyet kelimesi için Bakare süresindeki (178 inci) âyeti edilenin tefsirine müracaat.

§ Rivayete nazaran eshabı kiramdan olan Hüzeyfe, Uhud gazvesinde Resulullah ile beraber bulunuyordu, babası olan «Yamani» ise gayrı müsHmler arasında bulunduğu için gayrı müslim sanılarak islâm mücahitleri' tarafından öldürülmüştü. Halbuki, Yamanide islâmiyet! kabul etmişti. Hattâ Hazreti Hüzeyfe bu benim pederimdir demiş ise de bunun farkında olamamışlar. Onun müslümanlığı bilâhara anlaşılınca nedamet edilmiş, Hazreti Hüzeyfe ise: Din kardeşlerine karşı Allah Tealâ size mağfiret eder, o erhamerrahimindir diye teselliyet vermiş Resuli Ekrem Efendimiz bunu haber alınca Hazreti Hüzeyfenin mevkii nezdi nebevide daha yükselmiştir, bu hâdiseyi müteakib de bu âyeti kerime nüzul etmiştir. Maamafih daha başka .esbabı nüzul de mervidir.

*
**

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا
وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(93): Ve her kim bir mümini kasden öldürürse onun cezası, içinde ımıhallet kalmak üzere cehennemdir. Ve Allah îealâ onun üzerine gazab etmiş ve ona lânette bulunmuş ve onun için pek büyük bir azab hazırlamıştır.

*
**

İ Z A H

(93) : Bu âyeti kerime, hangi bir mümini haksız yere kasden öldürmenin ne büyük bir cinayet olup ne azîm mücazata sebeb olacağını ihtar buyurmaktadır.

Şöyle ki: (Ve her kim bir mümini) kılıç, kama, tüfenk, büyük taş parçası gibi mühlik birşey ile (kasden) ölümünü isteyerek (öldürürse) böyle pek büyük bir cinayeti amden irtikâb eylerse (onun cezası) bu cinayetinden dolayı ahretçe müstehik olduğu ukubet (içinde mıhalled katmak) bir çok zaman içinden çıkmamak üzere (cehennemdir) o haddi za-"

tında böyle bir cezaya lâyıktır, (ve Allah Tealâ onun) o katilin (üzerine gazab etmiş) ondan intikam almak istemiştir, (ve ona) bu cinayetinden dolayı (lânetle bulunmuş) onu rahmetinden uzaklaştırmıştır. **(ve onun** için) cehennemde (pek büyük bir azab hazırlamıştır) ki, onun derecesini biz insanlar takdirden âciz bulunmaktayız. Çünki bir mümini öyle haksız yere kasden katletmek pek büyük bir isyandır, bir cinayetdir. Nitekim bir hadisi şerifte: (*j* y*S-*ü** ^^ <ttU:<t UJl JljjJ *o^ıSJo^\^)* buyurulmuştur. Yâni: Nefsim yedi kudretinde olan Cenabı Hak'ka kasem ederim ki, dünyanın zevale mâruz kalması, indi ilâhide bir müminin öldürülmesinden daha hafiftir. Böyle bir katil hakkındaki dünyevî hüküm, ceza, kısastır. Nitekim Sure'i Bakarada beyan olunmuştur. Uhrevî hüküm, cezada onun cehennemde uzun bir müddet kalmasıdır. Evet... Müminlerden âsî olanlar, her ne kadar isyanları sebebiyle cehennemde uzun müddet muazzeb olsalar da nihayet oradan çıkarılacaklardır. İmânlarının ebedî mükâfatın göreceklerdir. Bu hususa dair bir çok edillei seriye vardır. Cehennemde ebedî hulûd ise kâfirlere aittir. Maamafih bir mümini haksız yere katleden kimse, bu katli sevab görür bu husustaki hükmü ilâhiyi istihfaf ederse irtidad etmiş olacağı cihetle bundan taib ve müstağfir olmaksızın öldüğü takdirde onun da cehennemde müebbeden muazzeb olacağı şüphesizdir. Müfessirlerin icmaına nazaran bu âyeti kerime, bir mümini katleden bir kâfir hakkında nazil olmuştur. Mahaza hükmü umumidir.

§ Rivayete nazaran mikyes ile Hişâm adında iki şahıs müslüman olmuşlardı. Bilâhara Mikyes kardeşi Hişam'ın beni neccar kabilesi arasında katledilmiş buldu, keyfiyeti Resuli Ekrem'e arzetti. Peygamber efendimizde Beni Fihrden Zübeyir namındaki bir zatı beni Neccara gönderdi o zat tenbihi nebevî üzerine beni Neccara giderek: Eğer katili biliyorsanız Mikyese teslim ediniz, kısasta bulunsun, bilmiyor iseniz Hişam'ın diyetini kardeşi Mikyese veriniz» dedi. Beni Neccar da katili bilmiyoruz diyerek Hişşanıın diyeti olmak üzere Mikyese yüz deve teslim ettiler. Mikyes bilâhara şeytana uyarak: «ben ne diye kardeşimin diyetini aldım, onun yerine bir kişiyi öldüreyim de intikam alayım» diyerek yanındaki Zübeyri gafletinden istifade ederek bir taş ile başını parçalamış, irtidad ederek Mekke'ye dönmüştür. İşte bu âyeti kerime bunun hakkında nazil olmuştur. Resuli Ekrem efendimiz, Mekke'i Mükerreme'yi fethedince bu mürtaddi kâbenin örtüsüne yapıştığı halde yine öldürmüş kendisine emân vermemiştir.

*
**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا
لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ
عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ
كَذَٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (94)

MEALİ ÂLİSİ

(94) : Ey imân edenler!. Allah Tealâ'nın yolunda yürüdüğünüz zaman dikkati nazarda bulununuz ve size selâm veren kimseye, dünya hayatının fani metaını arayarak, sen mümin değilsin, demeyiniz. Allah Tealâ'nın indinde çok ganimetler vardır. Siz de evvelce öyle idiniz de Allah Tealâ size inayet buyurdu. Artık işin güzelce belli olmasına bakınız. Şüphe yok ki, Allah Tealâ sizin yaptığınıza hakkiyle haberdar bulunmaktadır.

***

İZAH

(94) : Bu âyeti kerime her işte teenni ile hareket edilerek hakikatların güzelce inkişafına dikkat edilmesini emretmektedir. Fanî menfaatler uğrunda gayrı meşru tecavüzlere yol verilmemesini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(ey imân edenler)** Ey islâm mücahitleri!. **(Allah Tealâ'nın yolunda yürüdüğünüz)** cihat için sefere çıktığınız **(zaman dikkati nazarda bulununuz)** karşılanacağınız umurun tebeyyün ve inkişafını **araştırınız, düşünmeksizin acele** etmeyiniz **(ve size)** müslümanlar arasında **câri olduğu veçhile (selâm veren kimseye)** teemmül etmeksizin mahza **(dünya hayatının fâni metaını arayarak) o selâm verenin malını bir ganimet malı telâkki ederek kendisine (sen mümin değilsin) kendini kurtarmak için böyle islâmiyet izhar ediyorsun (demeyiniz) belki onun izhar ettiği imâ-**

nı, islâmiyeti kabul ediniz, onun hakkında bu izhar ettiği imân mucebince muâmelede bulununuz. Çünki (Allah Tealâ'nın indinde çok ganimetler vardır) sizleri iğnaya maziyadetin kâfidir, o selâm verenin malına nailiyet için hayatına ,kasteylemeyiniz. Düşününüz ki, (siz de evvelce öyle idiniz) islâmiyeti ilk kabulünüz, zamanında yalnız kelime'i şahadeti okumakla canınızı, malınızı kurtarmıştınız, sözünüzün özünüze mutabık olup olmadığı araşdırılmamıştı. (da Allah Tealâ size inayet buyurdu) sizin o veçhile imânınızı kabul etti, onunla sizin kanınızı, canınızı korudu, siz de imân ile müştehir oldunuz, din yolunda istikâmete nail bulundunuz, (artık işin güzelce belli olmasına bakınız) size selâm vererek islâmiyetini arzedenlerin hallerini güzelce nazara alınız, onların aleyhinde alelacele harekette bulunmayınız, (şüphe yok ki, Allah Tealâ sizin yaptığınıza) zahir ve hafi amellerinize (hakkiyle haberdar bulunmaktadır) ona göre mükâfat ve mücazat verecektir. Binaenaleyh hareketlerinizde tehavün göstermeyiniz, ihtiyattan ayrılmayınız, seriülzeval dünya varlığı için islâmiyeti izhar eden kimselere saldırmayınız, daima müteyakkız bulununuz.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem, Sallallahu aleyhi vesellem Efendimiz, Fedek ahalisi üzerine bir seriyye göndermişti. Sahabeden «Üsame bini Zeyid» de bu seriyede bulunuyordu. Fedek ahalisi firer etmiş, içlerinde bulunan «Mirdas» ise vaktiyle müslüman olup islâmiyetini gizlemekte bulunmuştu.. Böyle islâm fırkasını görünce, islâmiyetine güvenerek islâm, erlerini karşıladı, kendilerine selâm verdi, Kelime'i Tevhidi okudu. Üsame ise Mirdas'ın bu hareketini gayri samimî sanarak onu öldürdü, bir tepede bulunan koyunlarını alıp getirdi. Bilâhara Peygamber Efendimiz: bu hâdiseden haberdar olunca: Neden Kelime'i Tevhidi okuyan bir kimseyi malına tamahen öldürdünüz, kalbini teftiş etmeli değilmiydiniz? diye. serzenişte bulundu. İşte bu âyeti kerimenin nüzuluna bu gibi bir kaç hıâdise sebeb olmuştur.

***

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ
اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٩٥﴾ دَرَجَاتٍ مِنْهُ
وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(95) : Müminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlar ve Allah Tealâ'nın yolunda mallariyle, canlariyle mücahedede bulunanlar müsavi olmazlar. Allah Tealâ malları ile ve canları ile cihada atılanları oturanlar üzerine derece itibariyle tafdil buyurmuştur. Ve Allah Tealâ hepsine de hüsnayı vadetmiştir. Ve Allah Tealâ mücahit olanları, oturanlar üzerine pek büyük bir mükâfat ile tercih kılmıştır..

(96) : Tarafı ilâhiden derecelerdir ve mağfiret ve rahmettir. Ve Allah Tealâ gafurdur, rahîmdir.

İ Z A H

(95) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ yolunda mücahedede bulunanların yüksek mevkilerini, müslümanların muhtelif tabakatını göstermektedir. Şöyle ki: **(Müminlerden)** Âmâlık gibi, hastalık gibi, kötürüm olmak gibi **(özür sahibi olmaksızın)** cihattan geri kalıp **(oturanlar)** savaşa iştirak etmemiş olanlar **(ve Allah Tealâ'nın yolunda)** cihat uğrunda **(mallariyle ve canları ile mücahedede bulunanlar)** savaşa atılmış bulunanlar, islâm varlığını müdafaaya çalışanlar **(müsavi olmazlar)** elbette mücahitlerin, mevkii daha yüksektir. Çünki **(Allah Tealâ mallariyle ve canlariyle cihada atılanları)** cihaddan geri kalıp **(oturanlar üzerine derece)** fazilet ve mükâfat **(itibariyle tafdil)** tercih ve takdim **(buyurmuştur)** mücahitlerin dereceleri daha âlidir, **(ve Allah Tealâ hepsine de)** mücahitlere de, bir özürden dolayı oturanlara da (hüsnâyı) cenneti **(vaid buyurmuştur)** özür sahipleri de mâzeretlerinde ve hüsnü niyetlerinden dolayı cennete, mükâfata namzettirler, (ve) maamafih **(Allah Tealâ mücahit olanları)** özürsüz yere veya özürlerine mebni cihada iştirâk edemeyip **(oturanlar üzerine pek büyük bir mükâfat ile tercih)** tafdil ve takdim **(kılmıştır)** vakia. mâzur onlar da hüsnü niyetlerinden dolayı mükâfata nail olacaklardır. Cihada bilfiil iştirâk edenler ise hem güzel niyetleri sebebiyle mükâfata nail olacakları gibi bu vazife'i mühimmeyi bilfiil ifa etmiş olduklarından» dolayı da ayrıca mükâfata müstehik bulunmuşlardır. Bilâözür cihattan geri duranlar ise bu mükâfat itibariyle daha ziyade müsavattan mahrumdurlar.

(96) : Müminlere mevut olan bu ecirler **(tarafı ilâhiden derecelerdir)**- yüksek makamlardır, biribirinin fevkinde kerametlerdir, atiyelerdir. **(ve mağfiret ve rahmettir)** bunları kullarına ihsan buyuracaktır, (ve **Allah Tealâ gafurdur)** kullarını çok yarlıgayıcıdır ve **(rahimdir)** kendisine ibadet ve taatte bulunanları çok esirgeyicidir. On-un merhamet ve atifeti bütün mümin kulları hakkında aleddevam tecelli edip duracaktır.

§ Rivayete nazaran sehabe'i kiramdan âmâ bulunan «İbni Ümmi

Mektum» cahitler ile cihada iştirâk etmeyenlerin dereceleri indi ilâhide müsavi olamıyacağını anlayınca müteessir olmuş, kendisi özüründen dolayı cihada iştirâk edemediği için cihat sevabından büsbütün mahrum kalacağını sanmıştı. Bunun üzerine mazur olanların müstesnâ olduğu bu mübarek âyetler ile beyan olunarak öyle mazurların da niyetlerine göre sevaba nail olacakları kendilerine tebşir olunmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ
فِي الْأَرْضِ قَالُوٓا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولٰٓئِكَ
مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَٓاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾ إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ
وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا
﴿٩٨﴾ فَأُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا
غَفُورًا ﴿٩٩﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(97) : Muhakkak o kimseler ki, nefislerine zulmeder oldukları halde canlarını melekler alacaklardır, ne işte idiniz diyeceklerdir. Biz yeryüzünde zayıf sayılır kimseler idik derler, Melekler de Allahın yeryüzü geniş değil mi idi ki, orada muhaceret ede idiniz deyiverirler. İşte onların varacakları yer cehennemdir. Ne fena uğranacak yer?.

(98) : Ancak erkeklerden ve kadınlardan ve çocuklardan zayıf sayılıp da hiç bir çareye güçleri yetmeyenler ve hiç bir doğru yol bulamayanlar müstesnâ.

(99) : İşte onları umulur ki, Allah Tealâ af buyurur. Ve Allah Tealâ affedici, mağfiret buyurucudur.

***

İ Z A H

(97) : Bu mübarek âyetler, bilâmazeret muhacerette bulunmamış olanların suiakibetini ve birer mazerete binaen hicret edememiş olanların da Affi İlâhiye mazhar olacaklarını şöylece bildirmektedir. (Muhakkak o kimseler ki) hicreti terkettiler, Darı şirkte ikâmetle kâfirlere muvafakat suretiyle (nefislerine zulmeder oldukları halde canlarını melekler) melekülmevt ile rüfekası **(alacaklardır)** o zaman melekler o kimselere (ne işte idiniz) dinî umurunuza ait hangi şeyle meşgul bulunuyordunuz (diyeceklerdir) onları böylece tevbih edeceklerdir. O kimseler de itizar makamında olarak (Biz yeryüzünde) Mekke yurdunda (zayıf sayılır) dinimizin icaplarını ifadan, îlâyı dine hizmetden âciz bulunan (kimseler idik derler) vahi mazeretler dermeyan ederler, (melekler de) onların bu itizarlerini ibtal ve kendilerini iskât için (Allahın yeryüzü geniş değil mi idi?, ki, orada) yer yüzünde müsait bir mahalle (muhaceret edeydiniz) o kâfirlerin arasından ayrılsa idiniz (deyiverirler) nitekim birçok müslümanlar, Mekke'den Medine'i Münevvere'ye ve Habeşeye muhaceret etmişlerdir. *(İşte* onların) o hicreti bilâmazeret terkedenlerin ahrette (varacakları yer cehennemdir) onlar uhdelerine düşen bu hicret farizesini terkile küffara müsait saha bıraktikları için böyle bir azaba müstehik olmuşlardır, (ne fena uğranacak yer!.) onların gidecekleri cehennem, ne kadar elim bir darı azaptır.

§ Bu nefislerine zulmedenlerden murad, bir rivayete göre darı küfürde kalıp bir mâni bulunmadığı halde dârı İslama muhaceret etmeyen müslümanlardır. Bunlar altı kimse imiş, Bedir gazvesinde kâfirler arasında katledilmişlerdir. Diğer bir rivayete göre de bunlar, müslümanlara karşı imân izhar ettikleri halde kendi kavimleri arasında onlara karşı küfürlerini izhar eden, Medine'i Münevvere'ye muhacerette bulunmayan münafıklardır.

• (98) : Bu hicret, farizesinden müstesna olanlar vardır. Şöyle ki, bundan (ancak erkeklerden ve kadınlardan ve çocuklardan) mürahik olanlardan veya memlûk bulunanlardan (zayıf sayılıp da) yani nefsülemirde zayıf âciz, başkalarının tesiri altında zebun bulunup da (hiç bir çareye) hicret için hiçbir kuvvete ve nafakaya (güçleri yetmeyenler) böylece bîtakat olan (ve hiç bir doğru yol bulamayanlar) hicret için elverişli bir yol bilemeyip bir rehber bulamayanlar bu hicret farizesinden (müstesna) bulunmuşlardır. Çünki hiçbir kimse takatinin fevkinde birşey ile mükellef olmaz.

(99) : (İşte onları) öyle zayıf, her türlü çareden mahrum olan müslümanları (umulur ki, Allah Tealâ af buyurur) onları bu hicret etmemiş olduklarından dolayı muaheze buyurmaz. (Ve Allah Tealâ af edicidir) Onları da af buyurur ve Cenabı Hak, (mağfiret buyurucudur.) onların haklarında da mağfireti ilâhiyesi tecelli eder bunu rica edip durmalıdır.

§ Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in Medine'i Münevere'ye hicret-

lerinden sonra Mekke'i Mûkerreme müşrikleri arasında kalan ve vaktiyle müslüman olduklarını izhar etmiş bulunan kimseler hakkında nazil olmuştur, Çünki Mekke'i Mükerreme'nin fethinden evvel, hicret bir farize'i diniye bulunuyordu. Bunu bilâmazeret terketmek caiz bulunmuyordu. Mekke'i Mükerreme'nin fethinden sonra ise bu farize hakkındaki hükmi şer'î nesh edilmiştir. Çünki Mekkei Mûkerreme fethedilince nâs takım takim islâmiyeti kabul etmiş, eshabı kiram etrafa yayılarak müslümanlara vezaifi diniyelerini tâlim ve telkinde bulunmuş, islâm şevket ve hâkimiyeti pek kuvvetlenmiş idi. Artık müslümanları idlâl edecek kimseler azalmıştı. Maamafih bir müslüman için bulunduğu yerde vezaifi diniyesini ifaya imkân bulunmadığı takdirde oradan hicret etmek yine bir dinî vazifedir.

**

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا
وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ
الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ
فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ
أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(100) : Ve her kim Allah Tealâ yolunda muhacerette bulunursa yer yüzünde birçok hayırlı barınacak yer ve genişlik bulur. Ve her kim hanesinden Allah Tealâ'ya ve resuluna muhacir olarak çıkarsa, sonra da kendisine ölüm yetişirse muhakkak onun mükâfatını vermek Cenabı **Hak'ka aittir. Ve Allah** Tealâ gafurdur, rahimdir.

(101) : Ve yer yüzünde sefer ettiğiniz zaman kâfir olanların size **fenalık edeceklerinden korkarsanız** namazdan **kısaltmanız** sizin için bir günah **değildir.** Şüphe **yok ki, kâfirler** sizin için apaçık bir düşman **bulunmaktadırlar.**

***

İ Z A H

•(100) : Bu mübarek âyetler, muhacerete tergibi ve misaferet halindeki teshilât'ı şeriyeyi göstermektedir. Şöyle ki: (Ve her kim Allah Tealâ yolunda) cihat uğrunda, dini İslama hizmet hususunda (muhacerette bulunursa) yurdunu bırakıp başka münasip bir yere giderse (yer yüzünde) misaferette bulunacağı sahalarda (bir çok hayırlı barınacak yer) düşmanlarının zilletine sebeb olacak faideli mahal (ve) maişeti hususunda (genişlik bulur) Cenabı Hak ona vüsat gösterir, onu bol bol merzuk buyurur, (ve her kim) hanesinden, yurdundan (Allah Tealâ'ya ve Resulüne) onların rızalarını tahsil, dini islâmı himaye için (muhacir olarak çıkarsa, sonra da) daha maksadına kavuşmadan (kendisine ölüm yetişirse muhakkak onun mükâfatını vermek Cenabı Hak'ka aittir) onun ecir ve mükâfatı indi ilâhide tafaddülen sabit olmuş olur. (ve Allah Tealâ gafurdur) Bu gibi kullarının taksirleri olsa da onu af ve setreder ve Cenabı Hak (rahimdir) mağfiret buyurmakla beraber bir nice lütuf ve merhamette de bulunur. O gibi zatlara hicret sevabını maziyadetin ihsan buyurur.

§ Rivayete nazaran hicret hakkındaki âyetler nazil olunca bunları Mekke'i Mükerreme'de ikamet eden ve pek ihtiyar, mariz bulunan Cündüb bini Zamre adındaki bir müslüman duymuş «ben zayıf bir kimse değilim, yolumu tayin edip girebilirim, vallahi ben bir gece bile artık Mekke'de duramam, beni yolcu ediniz diye yemin eylemiş, ve hazırlanan bir nakil vasıtasıyle Medine'i Münevvere tarafına yola çıkmış, fakat bu mübarek zat daha yolda iken kendisinde ölüm alâmetleri görünmeğe başlamış, bunun üzerine sağ elini sol eline koymuş, AHahım!. Şu senin, şu da Besulun içindir, Resulün sana ne ile beyat ettiyse ben de öyle beyat ediyorum demiş, bunu müteakip «Tenim» denilen mevkide vefat eylemiştir. Bu hâdiseyi eshabı kiram işitince o zat Medine'ye kadar gelmiş olsa idi ecir ve mükâfatı daha ziyade olurdu demişler, müşrikler de gülümsemişler, anatlabına kavuşamadı diye söylenmişler. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, böyle hüsnüitikada mâlik; din uğrunda fedakâr olan zatların büyük mükâfatlara nail olacakları tebşir edilmiştir. Binaenaleyh bu gibi mübarek zatlar güzel niyetlerine mebni hicrete tamamen muvaffak olan zatlar gibi sevaba nail bulunmuşlardır.

(101) : Ey müslümanlar!. (Ve yer yüzünde sefer ettiğiniz) yurdunuzdan ayrılıp sefer sayılacak başka bir yere gittiğiniz (zaman) sizin için bir müsaade'i seriye vardır. Şöyle ki: (kâfir olanların size fenalık edeceklerinden) üzerinize taarruzda bulunacaklarından (korkarsanız) melhuz olan bir endişeden dolayı (namazdan) dörder rekâtlı olanları (kısaltmanız) onları ikişer rekât olarak kılmanız (sizin için bir günah değildir) bundan dolayı mesul olmazsınız, bu hakkınızda bir âtifeti ilâhiyedir. Ey müminler!, (şüphe yok ki, kâfirler sizin için) tab'an, cityilleten, terbiyeten (apaçık) adavetleri zahir (bir düşman bulunmaktadırlar) binaenaleyh onlara karşı herhalde ihtiyatlı, uyanık bulunmalıdır.

Bu âyeti kerime de kasrına müsaade edilen namaza «selâti havf» denilmiştir. Muayyen bir miktar yolculuktan dolayı öğle, ikindi, yatsı namazlarını ikişer rekât kılmanın meşruiyeti de sünneti nebeviye ile, icma'ı ümmet ile sabittir. Sahihi Buhari ve Müslimde Hazreti Aişe radiallahu anha velidemizden rivayet olunduğuna göre öğle, ikindi ve yatsı namazları bidayeten ikişer rekât olarak farz kılınmıştı. Sonra bu farziyet sefer halinde ibka edilerek ikâmet halinde bunlar dörder rekâta iblâğ buyrulmuştur.

§ Sefer = misaferet, lügatte herhangi bir mesafeye gitmektir. Mukabili ikâmettir. Şer'an sefer, muayyen bir mesafeye gitmektir ki, bu mutedil bir yürüyüş ile üç günlük, yani: On sekiz saatlik bir mesafeden ibarettir. Mutedil yürüyüş, yaya yürüyüşüdür ve kafile arasındaki deve yürüyüşüdür. Denizlerde de yelken gemileri ile havanın itidali muteberdir., Bu kadar mesafeye süratle hareket eden bir vasıta'i nakliye ile bir günde veya birkaç saat içinde gidilse de o yine mesafe'i sefer olmaktan çıkmaz. Misafirlik rahmetten hâlî olmadığı için misafirler hakkında böyle bir müsaade verilmiştir. Böyle bir misafir, dört rekâtlı farz namazları ikişer rekât olarak kılar. Bu, hanefî mezhebince bir vecibedir. Buna «kasri selât» denir. Fakat imam Şafii'ye göre misafir muhayyerdir, dilerse bu farzları yine dörder rekât olarak kılabilir.

*

وَاِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ
مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوٓا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ
وَرَٓائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً
وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ
مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُوٓا اَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ
١٠٢ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(102): Sen içlerinde olup da onlara namaz kıldıracağın zaman onlardan bir zümre seninle beraber namaza dursun, silâhlarını da ahversinler. Bunlar secde edince arka tarafınızda bulunsunlar, ve namazı kılmamış olan diğer bir zümre de gelsin seninle beraber namazı kılsın ve ihtiyat tedbirlerini ve silâhlarını da ahversinler. Kâfir olan kimseler arzu ederler ki, siz silâhlarınızdan ve eşyanızdan gafil bulunasınız da sizin üzerinize bir baskın ile baskında bulumıversinler. Ve eğer size yağmurdan bir eziyet var ise veya siz hasta bulunmuş iseniz **silâhlarınızı bırakmanızdan dolayı üzerinize bir günah yoktur. Ve ihtiyat tedbirinizi alınız, şüphe yok ki Allah Tcalâ kâfirler için hakaret bahş olan bir azab hazırlamıştır.**

*
**

İ Z A H

(102) : Bu âyeti kerime, düşman muvacehesinde bulunan islâm **mücahitlerinin farz** namazlarını ne suretle kılabileceklerini ve düşmanlara **karşı her halde ihtiyatlı bulunmanın** lüzumunu göstermektedir. Şöyle ki:: **Habibim!. (sen) mücahid erlerin (içlerinden olup da)** düşmandan, **çekinmekte bulunduğunuz halde (onlara)** o mücahitlere **(namaz kıldıracağın zaman onlardan)** bir zümre beklesin diğer **(bir zümre seninle beraber namaza dursun)** ve bu zümre **(silâhlarını da ahversinler)** ihtiyaten yanlarında bulundursunlar, **(bunlar secde edince)** böyle seninle bir **rekâtı itmam eyleyince (arka tarafınızda bulunsunlar)** bunlar düşmana **karşı duruversinler (ve namazı kılmamış)** düşmana karşı durmakta **bulunmuş: (olan diğer bir zümre de gelsin, seninle beraber)** mütebaki **(namazı kılsın ve) bu** zümre **(ihtiyat tedbirlerini ve silâhlarını da ahversinler)** çünki bu halde islâm erlerinin ibadetle meşgul olduğuna düşmanların **nazarları daha** ziyade mün'atif bulunmuş olabilir, **(kâfir olanlar arzu ederler ki)** Temennide bulunurlar ki, **(siz)** ey müslüman erleri, namaz ile meşgul olduğunuz zaman **(silâhlarınızdan ve eşyanızdan gafil bulunasınız da sizin üzerinize)** ansızın **(bir baskın ile baskında bulunuvcrsinler)** sizin hayatınıza kasdetsinler, sizin mallarınızı, silâhlarınızı elde ediversinler. Maahaza Cenabı Hak, ehli islâm hakkında rahimdir kerimdir, onlara her hususta vüs'at ve teshilât göstermektedir, (ve) ezcümle **(eğer size yağmurdan bir eziyet var ise)** silâhlarınızın ıslanmasından, ağırlaşmasından korkuyorsanız **(veya siz hasta bulunmuş iseniz)** silâhlarınızı yüklemeniz hastalığınızın artmasına sebeb olabilecek ise **(silâhlarınızı)** yanınıza almayıp da münasib bir yerde **(bırakmanızdan dolayı üzerinize bir günah yoktur), bundan** dolayı mesul olmazsınız, (ve) maamafih siz yine mümkün olan **(ihtiyat tedbirinizi alınız)** tâki, düşmanlarıniz üzerinize anî bir **hücumda bulunacak olmasınlar. Fakat onların her halde hücum edeceklerini, gale-**

bede bulunacaklarını tevehhüme de düşmeyiniz.» (Şüphe yok ki **Allah** Tealâ kâfirler için) katledilmeleri, esir alınmaları, mallarının yağmaya uğraması gibi (hakaret bahş) zillet âver (bir azab) bir makhuriyet, bir mağlûbiyet (hazırlamıştır) onlar her halde lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. Elverir ki, müslümanlar, dinlerinin uvlî emirleri dairesinde yaşasınlar. Nitekim ahdi, saadette islâm kuvvetleri az bir zaman içinde düşmanlarını mağlûbiyetlere uğratmış, onların yurtlarını ellerinden almış, onları zelil bir durumda bırakmışlardır.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem Efendimiz, beni muharip ve beni Anmar kabilelerine karşı gazaya çıkmıştı, bunlardan kimseyi göremediler. İslâm erleri silâhlarını bırakıverdiler. Peygamber efendimiz, kazayı hacet için bir derenin öbür tarafına geçmişti, ö esnada şiddetli yağmurlar yağdı, seller vücude geldi. Hazreti Peygamber, bir ağaç altında durup sellerin kesilmesini bekliyordu, beni muharibden «Gavres» adındaki bir jjahıs çıkagelmiş, elindeki kılıncı göstererek: Ya Muhammed —Aleyhisse-4âm— seni şimdi bundan kim kurtaracak, demiş, Peygamberi Zişan da: Allah Tealâ kurtarır, demiş ve Ya ilâhi!. Gavres bin haris hakkında dilediğin ile bana kifayet behş ol, diye duada bulunmuş. Bunun üzerine Gavres titremeye tutularak elinden kılıcı düşmüştü. Resuli Ekrem Hazretleri kılıcı mübarek eline almış, ey Gavres şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?. Diye buyurmuş, Gavres de: Hiç kimse kurtaramaz, demişti. Resuli Ekrem Hazretleri: Ey Gavres müslüman ol, kılıcını sana vereyim, diye buyurmuş, Gavres de: «Ben müslüman olmam, fakat sana da kasdetmem ve senin aleyhinde bir kimseye de yardımda bulunmam demekle Nebi Zişan Hazretleri kılıcı Gavrese iade buyurmuştu. Gavres de «elbette sen benden hayırlısın» demiş ve gidip bu hâdiseyi kavmine anlatmış, onlardan bir kısmı bu harikulade hâdiseden dolayı islâmiyeti kabul eylemiştir. Resuli Ekrem de eshabı kiramının yanına avdet ederek bu hâdiseyi onlara haber vermiştir. İşte bu âyeti kerime, bu hâdise üzerine nâzüolmuş, düşmanlara karşı daima ihtiyatlı bulunmayı ihtar buyurmuştur.

§ Selâtı havftan maksat: Düşmana veya sel veya yangın veya büyük bir canavar gibi bir haile karşısında bulunan bir islâm cemaatinin kendilerini idare edçn veliyyülemrin ve başka muhterem bir imamın arkasında farz bir namazı nöbetle kılmalarıdır. Şöyle ki: Bu cemaattan bir zümre o haile karşısında durur, bir zümre de o imama uyar, arkasında iki rekât]ı bir namazın bir rekâtını, üç rekâtlı bir namazın da iki rekâtını ve misafir hükmünde değilseler dört rekâtlı bir namazın da yine iki rekâtını imam ile beraber kılar, birinci kadede teşehhütten sonra o zümre, meselâ düşman cebhesine gider, diğer zümre gelerek imama uyar onunla beraber mütebaki namazı kılar. Teşehhüdden sonra tekrar cepheye gider. İmam kendi başına selâm verir, namazdan çıkar, birinci zümre döner- gelir, namazını kıraatsiz olarak tamamlar, selâm verir, cepheye gider, bu zümre lâhik hükmünde bulunduğundan kendisine kıraat lâzım gelmez. Sonra ikinci zümre gelir, namazını kıraatle ikmâl edip cepheye tekrar döner, bu zümre

ise mesbuk hükmünde bulunduğundan kendisine kıraat lâzım gelir.

Resuli Ekrem Hazretleri Zatürrika, batni Nahle, Asfan, Zikarede vak'alarında bu havf namazını kıldırmıştır. Sonra eshabı kiram da mecusilei ile yaptıkları savaşlarda bu namazı kıldırmışlardır.

Selâtı havf, İmamı âzam ile İmam Muhammed'e göre elyevm caizdir. Eğer islâm erleri bir muhterem zatın arkasında namaz kılmayı **arzu** ederlerse bu suretle namaz kılabilirler. Fakat İmam Yusuf'a göre bu cevaz, zamanı saadete mahsus bulunmuştur. Maamafih selâtı havf hususunda daha başka müsaadelerde vardır. Şöyle ki: Pek korkunç bir savaş ve saire halinde islâm erlerinin korkuları artarsa ve binmiş oldukları hayvanlardan yere inmelerinden âciz bulunurlarsa her er binmiş olduğu hayvan üzerinde kadir olduğu tarafa doğru imâ ile namazını kılar, bu da mümkün değilse namazlarını tehire bırakırlar. Nitekim hendek gazvesinde bir kaç vakit namaz kazaya bırakılmıştı.

*

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
إِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ١٠٣

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(103) : İmdi namazı kılıp bitirdiğiniz zaman ayakta iken ve otururken ve yanlarınız üzerinde iken Allah Tealâ'yı zikrediniz. Vaktaki emniyet haline gelirsiniz, artık namazı tanıamiyle eda ediniz. Şüphe yok ki, namaz, müminlerin üzerine muayyen vakitlerde bir farize olmuştur.

***

İ Z A H

(103) : Bu âyeti kerime, selâtı havfı müteakip yapılacak zikir ve fikrin vaziyetini ve havfm zevalini müteakip namazların bütün erkân ve şeraiti dairesinde edâ edilmesini bildirmektedir. Şöyle ki: **(imdi)** Ey islâm mücahitleri!, (namazı) selâtı havfı, beyan olunan veçh üzere **(kılıp bitirdiğiniz)** o namazdan fariğ bulunduğunuz (zaman) vaziyetinize göre

(ayakta iken ve otururken ve yanlarınız üzerinde iken) böyle herhangi bir halde bulunurken (Allah Tealâ'yı zikrediniz) onun zikrine, münacatına, nusret ve inayetini temenniye devam eyleyiniz. Mahaza hâli sıhhatte olanlar ayakta, mariz olanlar oturarak; kötürüm olanlar da yan üzerine yatarak namazlarını kılsınlar, (vaktaki, emniyet haline gelirsiniz) savaş nihayet bulur da kalpleriniz korkudan kurtulur, (artık) vakti girmiş olan (namazı tamamiyle) tadil erkânına ve şeraitine riayet ederek (edâ ediniz) bu mühim dinî vazifenizi hakkiyle yerine getiriniz, (şüphe yok ki, namaz) bu mübarek ibadet (müminlerin üzerine) tarafı ilâhiden (muayyen) takaddüm ve taahhur etmeyecek (vakitlerde) kitabullah ile sabit (bir farize olmuştur) Namaz vakitleri: Fıkıh kitabımızda bildirildiği üzere şöyledir:

1 — Sabah namazının vakti, fecri sadıkın doğmasından güneşin tulûuna kadar olan müddettir. Fecri sadık ise sabaha karşı ufuktan yayılmaya başlayan bir hurdan, bir aydınlıktan ibarettir. Buna ikinci bir fecir de denilir. Bu ikinci fecrin mukabili birinci fecirdir ki bu da gökte iki tarafı karanlık, mustatil bir hat şeklinde görülen bir beyazlıktır. Az sonra kaybolur, kendisini bir karanlık takip eder. Bu fecr gece hükmündedir. Bununla yatsı vakti çıkmış olmaz. Bu fecre sabahın gerçekten girmesini göstermediği ve yalancı, muakket bir aydınlık olduğu için «fecri kazip» denilir. Bu fecri kazip kaybolduktan sonra ikinci fecr zuhura gelir.

2 — Öğle namazının vakti, İmamı Azama göre fey'i zevalden itibaren her şeyin gölgesi kendisinin iki misline baliğ olacağı zamana kadardır. Buna «asrı sanî» denir. Fey'i zeval ki güneşin görünüşe karşı semada yarı yolu katetmekle herşeyin garpten şarka doğru ilk düşmeye başlayan gölgesidir. İmamiyne ve Eimemei selâseye göre ise öğle vaktinin nihayeti, fey'i zevalden başka herşeyin gölgesi kendisinin bir misline baliğ olduğu ândır. Buna «asrı evvel» denir. Cuma namazının vakti tam öğle namazının vaktidir.

3 — İkindi namazının vakti, İmamı Azama göre herşeyin gölgesi kendisinin iki misline baliğ olduğundan ve sair eyimmeye göre de bir misline baliğ olduğundan itibaren güneşin batacağı zamana kadardır.

4 — Akşam namazının vakti de güneşin batmasından itibaren şafağın kaybolacağı zamana kadardır. Şafak ise imamı Azama göre akşamleyin ufukta kızardıktan sonra vücude gelen beyazlıktır. İmameyn ile Eimmeyi Selâseye göre ise ufukta husule gelen kızartıdan ibarettir.

5 — Yatsı namazının vakti de şafağın kaybolmasından başlar, ikinci fecrin tulûuna kadar devam eder. Vitir namazının vakti de yatsı namazının vaktidir. Teravih namazının vakti de muhtar olan kavle göre yatsı namazından sonra sabah namazının vaktine kadar devam eder. Bayram namazlarının vakti de sabahleyin güneş yükselip kerahat vakti çıktığı zamandan itibaren istiva zamanına kadar devam eder. İstiva zamanı; tam zeval vakti demektir ki, güneş nısfınnehar dairesi üzerinde bulunur. Her-

kesin tam başı üstüne veya o sıraya gelmiş gibi görünür. İşte kerahat zamanı da bundan ibarettir.

§ Namazların böyle vakit vakit kılınmasındaki hikmet ise pek büyüktür. Bu ulvî ibadet, kulların zamanlarını tanzim, ruhlarını gafletten tahlis eder, hâlikımızın hikmet ve kudretine delâlet eden muhtelif zamanların her birinde **o** hâliki azimüşşana arzı tâzimat ile onun ulüvvi şanını tebcile vesile olur, daha nice maddî, manevî menfaatleri temin buyurur.

*

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ
فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا
يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَا
إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا
أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾
وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٦﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(104) : Kavmi aramakta gevşek olmayınız. Eğer siz elem çekmekte olursanız şüphesiz onlar da sizin elem çektiğiniz gibi elem çekerler. Halbuki onların ümit etmediği şeyi siz Allah Tealâ'dan ümit edersiniz ve Allah Tealâ alimdir, hakimdir.

(105) : Şüphesiz biz sana kitabı hak olarak indirdik ki insanlar arasında Allah Tealâ'nın sana bildirdiği veçhile hükmedesin ve hainler için müdafaacı olma.

(106) : Ve Allah Tealâ'dan mağfiret iste. Şüphe yok ki, Allah Tealâ gafur, rahim bulunmaktadır.

**

İ Z A H

(104) : Bu mübarek âyetler, Din düşmanlarına karşı celâdet ve şehamet gösterilmesini, hakkı müdafaa yolundaki zahmetlere katlanılmasını,

ahkâmı ilâhiye veçhile hükmedilerek haksızlara muzaharette bulunulmasını ve yanlış temayüllerden dolayı istiğfar edilmesini âmir bulunmaktadır. Şöyle ki: Ey müslümanlar!. Din düşmanları olan bir (kavmi aramakta) onu cihat sahasında takib etmekte (gevşek olmayınız) zafiyet, rehavet göstermeyiniz. (eğer siz) böylelerine karşı savaşta bulunmak sebebiyle (elem çekmekte) bazı arızalara uğrayarak müteessir .bulunmakta (olursanız) ona sabr eyleyiniz, ondan dolayı cihattan geri durmayınız (şüphesiz onlar da) o düşmanlarınız da (sizin elem çektiğiniz gibi elem çekerler) onlar da tehlikelere mâruz kalırlar, cerihedar olurlar, buna rağr men korkarak size karşı mukateleden geri durmazlar. Artık siz de onlara icarşı mücahededen geri durmayınız, (halbuki, onların ümit etmediği şeyi) bu savaş sebebiyle sevaba nailiyeti, nusreti ilâhiyeyi, dini İslama hizmeti (siz) müminler (Allah Tealâ'dan ümit edersiniz) diyanetinizin verdiği güzel kanaat, metaneti ruhiye sayesinde bir nice muvaffakiyetlere nail olacağınıza kail bulunursunuz. Artık düşmanlarınızdan daha ziyade metin, kuvve'i mâneviyeyi haiz, sâbr ve sebat ile muttasıf olmanız icap etmez mi?, (ve) bilirsiniz ki, (Allah Tealâ alimdir) herkesin mafizzamirini, âmâ! ve harekâtını bihakkın *loilir* ve (hakimdir) onun her emir ve nehyi bir hikmet ve maslahata müstenittir. Artık sizin böyle cihat ile mükellef olmanızda elbette bir hikmeti ilâhiye muktezasıdır. Binaenaleyh bu hususta metanetten, sabır ve sebattan ayrılmayınız.

§ Rivayete nazaran müslümanlardan bazıları yaralı, yorgun olduklarını ileri sürerek Bedri Sugra gazvesinden geri kalmak istemişlerdi. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

(105) : Resulüm 1. (Şüphesiz biz sana kitabı) Kur'anı azimüşşanı (hak olarak) bütün beyanatı adalete, hak ve hikmete mukarin bulunarak (indirdik ki, insanlar arasında) hadis olan davalarda, münazalarda (Cenabı Hak'km şana) gösterdiği (bildirdiği) vahy eylediği (veçhile hükmedesin) o kitabı mübinin ahkâmına muhalefette bulunmayasın (ve hainler için) hakikatları setreden, gayrı meşru hareketleri örtbas etmek isteyen, kendi nefislerine ve başkalarına hiyanette bulunan kimselerin lehlerine olmak üzere (müdafaacı olma) onları koruyup lehlerine hüküm verme, onların mahiyetlerini, hareketlerini güzelce anlaşmaya çalış.

Binaenaleyh hâkimler için lâzımdır ki, hâdiseleri güzelce tetkik etsinler hasımların belagatına, hakikati setredecek surette olan ifadelerine, tevillerine aklanmasınlar, bir tarafa cinsiyet, milliyet, karabet itibariyle temayül edip de bîtaraflığı ihlâl edecek bir durumda bulunmasınlar.

§ Rivayete nazaran «Tuğme İbni Übeyrk» adında ensardan bir şahıs, komşusu bulunan «Katate».nin un dolu dağarcığı ile içindeki bir zırhını çalmış bunu götürüp «Zeyd ibni Semin» adındaki bir Yahudinin yanma emanet bırakmış, «Katate», zırhını Tuğme'nin çalmış olduğunu tahmin ederek onun yanında aramış ise de bulamamış, ve bunu çalmadığına dair Tuğme, yemin de etmiş. Dağarcık içindeki un yallara dökülmüştü, Katate bunu takib ederek Yahudinin hanesine kadar gitmiş, zırhını onun yanında bulmuştu.

Yahudi bu zırhı kendisine Tuğme'nin getirip emanet bıraktığını söylemiş onun bu iddiasına,bir takım Yahudiler de şehadette bulunmuşlardı. Tul-me'nin kabilesi Beni Zaferden bir cemaat de Resulullaha müracaat etmiş-ler, Tuğme'nin zırhtan haberdar olmadığını söylemişler, bu yüzden kabi-lelerinin mahcup bir halde kalacaklarını dermeyan eylemişlerdi. Zırh Ya-hudinin yanında bulunduğu için onun aleyhine hüküm verilmesini dile-mistiler. Resuli Ekrem Hazretlerine de bunların ifadelerine ve zırhın da Yahudinin yanında bulunmasına nazaran bunu Yahudinin almış olduğu-na bir kanaat gelir gibi olmuştu. İşte bu hâdise üzerine bu âyöti kerime nazil olmuş, hiç bir taraf iltizam edilmeyip hâdiselerin güzelce tetkik edi-lerek ona göre adilâne, bitarafâne hüküm edilmesi emrolunmuştür. Tugme ise Mekke'ye gidip irtidat *etmiş* ve hırsızlık için içine girdiğidir binanın duvarı üstüne yıkılarak helâk olmuştur.

(106) : Habibim!.. (Allah Tealâ'dan mağfiret İste) senin ve ümmetin hakkında lutfu ilâhinin, affi subhaninin tecellişini temenni eyle Tugme lehine yüz gösteren gayrı ihtiyarî bir temayülden dolayı da istiğfar^ İ-lun. Vakıa Resulullah, bundan mesul değildir, bu karinelere müstenit havr hahane bir kanaat neticesidir. Masum olan bir Peygamberi Zişanda'n kâ-den bir masiyet sâdir olamaz, ancak şanı risalet pek muazzam olduğundan bunun daha ziyade itilâsı için istiğfarda bulunmak bir ubudiyet ve arzı şükran vazifesidir. Efradı ümmet için de bir irşad nümunesidir. hasbel beşeriye zuhur eden bazı yanlış düşüncelerden/kanaatlerden dolayı Cenabı Hak'kın af ve sefhine iltica ederek istiğfarda bulunmalıdırlar. (şüphe vok ki Allah Tealâ gafur) dur, mağfiret taleb eden kullarının hatalarını ma-siyetlerini af ve setir eder ve (rahîm bulunmaktadır.) kulları hakkında rahmet ve âtifeti pek ziyadedir. Artık öyle bir mâbudi azimüşşanın atebevi ulûhiyetine iltica ederek kendisinden af ve mağfireti taleb etmek icabet-mez mi?.

***

وَلَا تُجَادِلْ
عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ
خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ
مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ
اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾

o

Yahudi bu zırhı kendisine Tuğme'nin getirip emanet bıraktığını söylemiş, onun bu iddiasına bir takım Yahudiler de şehadette bulunmuşlardı. Tuğme'nin kabilesi Beni Zaferden bir cemaat de Resulullaha müracaat etmişler, Tuğme'nin zırhtan haberdar olmadığını söylemişler, bu yüzden kabin lelerinin mahcup bir halde kalacaklarını dermeyan eylemişlerdi. Zırh Yahudinin yanında bulunduğu için onun aleyhine hüküm verilmesini dilemiştiler. Resuli Ekrem Hazretlerine de bunların ifadelerine ve zırhın da Yahudinin yanında bulunmasına nazaran bunu Yahudinin almış olduğuna bir kanaat gelir gibi olmuştu. İşte bu hâdise üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, hiç bir taraf iltizam edilmeyip hâdiselerin güzelce tetkik edilerek ona göre adilâne, bitârafâne hüküm edilmesi emrolunmuştur. Tuğme ise Mekke'ye gidip irtidat etmiş ve hırsızlık Jçin içine girdiği bir binanın duvarı üstüne yıkılarak helâk olmuştur.

(106) : Habibim!. (Allah Tealâ'dan mağfiret iste) senin ve ümmetin hakkında lutfu ilâhinin, affı subhaninin tecellisini temenni eyle, Tuğme lehine yüz gösteren gayrı ihtiyarî bir temayülden dolayı da istiğfarda bulun. Vakia Resulullah, bundan mesul değildir, bu karinelere müstenit, hayrhahane bir kanaat neticesidir. Masum olan bir Peygamberi Zişandan kasden bir masiyet sâdir olamaz, ancak şanı risalet pek muazzam olduğundan bunun daha ziyade itilâsı için istiğfarda bulunmak bir ubudiyet ve arzı şükran vazifesidir. Efradı ümmet için de bir irşad nümunesidir, hasbelbeşeriye zuhur eden bazı yanlış düşüncelerden, kanaatlerden dolayı Cenabı Hak'kın af ve sefhine iltica ederek istiğfarda bulunmalıdırlar, (şüphe yok ki Allah Tealâ gafur) dur, mağfiret taleb eden kullarının hatalarını, masiyetlerini af ve setir eder ve (rahîm bulunmaktadır.) kulları hakkında rahmet ve âtifeti pek ziyadedir. Artık öyle «bir mâbudi azimüşşanın atebeyi ulûhiyetine iltica, ederek kendisinden af ve mağfireti taleb etmek, icabetmez mi?.

***

وَلَا تُجَادِلْ
عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ
خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ
مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ
اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(107): Nefislerine hiyanet edenler tarafından mücadelede bulunma, şüphe yok ki, Allah Tealâ hiyanete düşkün, çok günahkâr olan kimseyi sevmez.

(108): İnsanlardan gizlenirlerde Allah Tealâ'dan gizlenmezler. Halbuki, Allah Tealâ, razı olmadığı lâkırdıyı onlar geceleyin konuştukları zaman onlar ile beraberdir. Ve Allah Tealâ onların her yaptıkları şeyi kuşatmış bulunmaktadır,

*
**

İ Z A H

(107) : Bu mübarek âyetler, hain kimselerin Cenabı Hak'ka karşı ne kadar cahilâne, cüretkârane hareket ettiklerini takbih etmekte ve onlarm himaye ve müdaafaya lâyık olmadıklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Ey Nebiyyi Zişan!. Ve ey ümmeti Muhammediye!. (nefislerine) Tuğme veya yardımcıları gibi masiyetleri sebebiyle (hiyanet edenler tarafmdan) onların lehine olarak (mücadelede bulunma) onlar himayeye, siyanete lâyık değildirler, (şüphe yok ki, Allah Tealâ hiyanete düşkün) kesirülhiyane bulunan ve (çok günahkâr olan) isyana inhimak gösterip duran (kimseyi sevmez) yani onu ikaba; azaba sahati ilâhisine giriftar eder.

binaenaleyh bu gibi mücazatı calip hareketlerden kaçınmalıdır.

(108) : Tuğme ve kavmi gibi cahiller (insanlardan) utanarak, zararlarından korkarak (gizlenirler de Allah Tealâ'dan gizlenmezler) yani: Cenabı Hak'tan korkmaz, hayâ etmezler, (halbuki, Allah Tealâ, razı olmadığı lâkırdıyı) cinayeti başkasına isnat etmek, yalan yere şahadette bulunmak gibi iddiaları (onlar geceleyin konuştukları) kendi aralarında gizlice tadebbür ve tefekkür eyledikleri (zaman) ilmen, kudreten, ve ruyeten (onlar ile beraberdir.) Cenabı Hak, onlarm bütün lâkırdı ve harekâtına âlimdir, hiç bir işleri Hak Tealâ'ya hafi kalamaz. (Ve Allah Tealâ onların her yaptıkları şeyi) bütün zâhir ve hafî amellerini (kuşatmış) ihata buyurmuş (bulunmaktadır) Allahü azimüşşanın ilminden, kudretinden hiç biri hariç değildir. Artık düşünmelidirler, mesuliyetten yakalarını kurtaramayacaklarına kani olup taib ve müstağfir olmalıdırlar. Başka türlü çare'i halâs yoktur.

*
**

هَا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ
يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ
ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا
فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾
وَمَنْ يَكْسِبْ خَطٖيٓئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرٖيٓئًا فَقَدِ احْتَمَلَ
بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبٖينًا ﴿١١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(109): İşte siz öyle kimselersiniz ki, dünya hayatı hususunda onlardan yana mücadelede bulundunuz, fakat kıyamet gününde onlar tarafından Allah Tealâ'ya karşı kim mücadelede bulunacak?. Veya onların üzerine kim vekil olacak?.

(110) : Ve her kim bir kötülük yapar veya nefsine zulmederde sonra Allah Tealâ'dan mağfiret dilerse Allah Tealâ'yı gafur, rahim bulur.

(111) : Ve her kim bir günah kazanırsa onu ancak kendi nefsi aleyhine kazanır. Allah Tealâ ise alimdir, hakimdir.

(112) : Ve her kim bir kusur veya bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuz kimse üzerine atarsa muhakkak ki, bir iftirayı ve apaçık bit günahı yüklenmiş olur.

***

İ Z A H

(109) : Bu mübarek âyetler, haksız yere müdafaalarda bulunanları tevbih ediyor, yaptıkları masiyetlerden dolayı nadim olup istiğfarda bulunanların affi ilâhiye mazhar olacaklarım tebşirde bulunuyor. Herkesin

yaptığı masiyetin kendi şahsı aleyhine olduğu ihtar ve kendi kusurlarını başkalarına isnat edenlerin ahlâka mugayir, mesuliyeti calip bir surette hareket etmiş olacaklarını şöylece beyan buyuruyor. Ey Tuğme'nin lehine hilâfı hakikat olarak şahadette bulunan kavmi!, (işle siz öyle kimseler» siniz ki, dünya hayatı) fâni menfaatlar (hususunda onlardan yana) Tuğme ile emsali şahıslar lehine (mücadelede) muhasemede (bulundunuz) onun sirkatten beri olduğuna şahadet ettiniz (fakat kıyamet gününde) Cenabı Hak'km muazzab kılacağı zaman (onlar tarafından) Tuğme ve emsali şahıslar namına (Allah Tealâ'ya karşı kim mücadelede bulunacak) onları azabtan kim kurtarabilecek?, (veya onların üzerlerine kim vekil olacak) onların işlerine tevelli edecek, onları muhafaza ederek intikamı ilâhiden kurtaracak?. Elbette böyle bir mededres bulunmayacaktır. Artık haksızlara muhazerette bulunmak nasıl doğru olabilir?.

(110) : (Ve her kim bir kötülük yapar) meselâ: Tuğme gibi yaptığı gayrı meşru bir hareketi başkasına isnat eder (veya nefsine zulmeder) meselâ: İşret kullanır, yalan yere yemin eder, veya küfür ve şirke düşmüş bulunur (da sonra) nadim ve pişman olarak sadık bir tövbe ile (Allah Tealâ'dan mağfiret dilerse Allah Tealâ'yı gafur) günahları af ve setredici ve (rahim) tefaddülen fazla lütuf ve kerem sahibi (bulur.) Binaenaleyh bir insan hasbelbeşeriye hangi bir günahta bulunmuş olursa olsun yeise düşmemeli, hemen taib ve müstağfir olup atifeti ilâhiyeye iltica etmelidir. Bu sayede affı ilâhiye mazhar olarak ,ebedî hayatını kurtarmış olur.

Bu âyeti kerime, bütün günahkârlari tövbeye tergib buyurmaktadır.

(111) : (Ve her kim bir günah) Bir kusur, bir masiyet (kazanırsa) irtikâb etmiş olursa (onu ancak nefsi aleyhine kazanır) onun vebali kendisine aittir. Onun mesuliyeti başkalarına değil, kendisine müteveccihtir. Artık nefsini dünyada da ukbada da sual ve ikaba maruz bırakmadan çekinmelidir. (Allah Tealâ ise alimdir) hafî ve câlî her şeyi tamamiyle bilir ve hiç bir şeyi terketmez ve (hakimdir) hef emri ve nehyi, her suni takdiri bir nice hikmetlere mukarindir. Hiçbir kimsenin günahını başkasının yüklenmemesi, ondan mesul olmaması da bu hikmeti ilâhiye muktezasıdtr.

(112) : (Ve her kiin bir kusur) Kasde mukarin olmaksızın küçük bir hata (veya bir günah) büyük bir günah veya kasde mukarin olan küçük bir masiyet (kazanır) irtikâb eder (de sonra onu) o günahı (bir suçsuz kimse üzerine atarsa) o günahı işlememiş bir kimseye isnat ederse, Tuğmenin yaptığı sirkati bir Yahudiye isnat ettiği gibi hilâfı hakikat bir iddiada bulunursa (muhakkak ki, bir iftirayı) ondan bîhaber olan şahsı hayrete düşürecek büyük bir yalanı (ve apaçık) fahiş (bir günahı yüklenmiş olur) bunun tesiri altında kalarak muazzeb bulunur. Çünki bir kimse hakkında iftirada bulunmak, bigünah bir şahsı günahkâr göstermek asla caiz değildir. Bu bir kizbi mehizdir ki bütün edyanca haramdır, bunun dünyada da ahrette de cezası görülür. Binaenaleyh bu gibi haram, gayrı

ahlâki hareketlerden sakınmalıdır. Herkes kendi kusurunu bilip taib ve müstağfir olmaya koşmalıdır, başka türlü çare yoktur.

***

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ
وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَ وَمَا
يُضِلُّونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ
وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ
تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(113) : EğerAllah Tealâ'nın fazl ve rahmeti senin üzerine olmasaydı elbette onlardan bir taife seni şaşırtmaya kasdedecekti. Halbuki, onlar kendi nefislerinden başkasını şaşırtanıazlar ve sana hiç bir şeyden zarar veremezler. Ve Allah Tealâ sana kitabı ve hikmeti indirdi ve sana bilir olmadığın şeyleri öğretti. Ve Allah Tealâ'nın fazlı senin üzerine pek büyük olmuştur.

**

î Z A H

(113) : Bu âyeti kerime, Resuli Ekrem'in fazlı ilâhiye nail, vahyi sübhaniye mazhar olup düşmanlarının sui kastlerînden masun ve mahfuz bulunduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Ya Muhammed!. Aleyhisselâm **(Eğer Allah Tealâ'nın fazlı)** nübüvet ve risalete nail kılması **(ve rahmeti)** ismet sıfatına mazhar buyurması (senin üzerine) müteveccih **(olmasa idi)** böyle bir âtifeti ilâhiye, himaye'i subhâniye hakkında mütecelli bulunmasa idi **(elbette onlardan)** o Tuğmenin kavmi gibi yalan yere şahadet eden isyankâr insanlardan, münafıklardan **(bir taife seni** şaşırtmaya) seni hatâya düşürüp hak üzere hüküm vermekten ayırmaya (kasdedecekti) bu emellerinin husulü için müessir olacak bir surette çalışmış olacaklardı. Onların vâki olan kasitleri, gayrı müessir olduğundan gayrı mevcut hükmünde bulunmuştur, **(halbuki, onlar)** o hakikati tebdil ve tahrife çalışan münafık

tabiatlı herifler **(kendi nefislerinden başkasını şaşırtamazlar)** bütün hilâfı meşru hareketlerinin vebali kendilerine müteveccihtir, **(ve sana hiç bir şeyden zarar veremezler)** seni hiç bir zarar ile mutazarrır edemezler. Çünki Allah Tealâ seni masum kılmıştır, himayesine mazhar buyurmuştur. Öyle bir güruhun, Tuğme kabilesi gibi kimselerin yalan yere vâki olan şahadetlerinden dolayı kalbi nebeviye hutur eden bir tamayül ise şahadet edenlerin sözlerine[1] itimat ve zahiri hâl ile amel kabilinden olduğundan bu, hüküm hususunda haksız yere bir temayül mahiyetinde değildir, **(ve Allah Tealâ sana)** Ya Muhammed Aleyhisselâm!. **(kitabı) Kur'am azimi (ve hikmeti)** sünneti seniyeyi, şeriatı ilmini, hakka muvafık olan her hangi kelâmı **(indirdi)** inzal etti, ilham buyurdu (ve sana) nübüvvete nail olduğun zamana kadar **(bilir olmadığın şeyleri öğretti)** bitarikilvahy hafi olan umuru telkin etti, dünyaya ve ahrete ait nice müşkülâtın çare'i hallini sana bildirdi ve ezcümle Tuğme gibi, kavmi gibi yalancıların yalanlarından seni haberdar buyurdu. **(Ve Allah Tealâ'nm fazlı)** lütfü keremi **(senin üzerine pek büyük olmuştur)** bahusus seni nübüvveti âmmeye, risaleti ammeye nail buyurmuştur. Artık bunlardan daha büyük fazl ve kerem tasavvur olunabilir mi?.

⁂

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ
اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ
فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ
نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿١١٥﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(114) : Onların gizlice konuşmalarının bir çoğunda bir hayır yoktur. Bir sadaka verilmesiyle veya iyi bir iş yapılmasıyla veya nâsın arasım ıslah etmek ile emir eden kimsenin böyle konuşması müstesna... Ve her kim Allah Tealâ'nm rızasını taleb ederek bunu yaparsa biz ona elbette çok büyük bir mükâfat vereceğiz.

(115) : Her kim de kendisine doğru yol zahir olduktan sonra Peygam-

ber'e muhalefet eder ve müminlerin yolundan başkasına uyup giderse onu o takib ettiği yola sevkederiz ve onu cehenneme daldırırız. Ve ona ne fena bir gidilecek-yer..

⁂

(114) : Bu mübarek âyetler, gizlice konuşulan sözlerin meşru, hayrhahane bir mahiyette bulunmadığı takdirde hayırdan hâli olacağını bildirmektedir. Ve Resulullaha muhalefet edip müminlerin takib ettikleri doğru yoldan ayrılanların da pek azim cezalara uğrayacaklarını iht;ar etmektedir. Şöyle,ki: (onların) insanların, ve Tuğme ile kavmi, gibi bir takım taifelerin (gizlice konuşmalarının) bazı hâdiseleri hilâfî hakikat olarak aralarında fısıldaşıp yalan yere tavsiyelerde, şahadetlerde bulunanların (bir çoğunda hayır yoktur) çünki bu konuşmaları hakikata muvafık, hüsnüniyete mukarin değildir, bâtılı tervice müteveccihtir. Ancak vâcib veya mendup (bir sadaka verilmesiyle veya iyi bir iş yapilmasiyle) seri şerifin istihsan ettiği ve akim inkâr eylemediği mâruf denilen herhangi bir işin ifa edilmesiyle (veya nâsm arasını ıslah etmek ile) insanların arasında münakaşa, adavet zuhuru anında şer'i şerifin haddini tecavüz etmemek suretiyle aralarını bulmaya, adavetleri gidermeye ait sözler ile (emir eden kimsenin böyle konuşması) mahremâne tavsiyelerde, temennilerde bulunması (müstesnâ) bu hayırdan maduttur, bir hayrhahlık eseridir. Nitekim bir hadisi şerif ile beyan olunmuş olduğu üzere iki kimsenin arasını ıslaha çalışmak, bir çok ibadetlerden dereceten efdaldir. (ve her kim) dünyevî bir garaz için dteğil, mahza (Allah Tealâ'nın rızasını taleb ederek bunu yaparsa) böyle sadaka ile, mâruf ile, ıslahı beyin ile emir ve tavsiyede bulunursa (biz ona elbette) ahrette (çok büyük bir mükâfat vereceğiz) o cennete girecek, cemalullah^ müşahedeye mazhar olacaktır. Binaenaleyh insan daima her meşru işi mahza rizayı hak için yapmalıdır, dünyevî bir menfaat mülâhazasıyle veya onun bunun teveccühünü kazanmak maksadı ile yapmamalıdır, kalbi fânî garazlara mâteveccih olmaktan safi bulunmalıdır.

(115)) :. (Her kim de kendisine doğru yol) Hak ve hakikat (zahir olduktan sonra) bir takım deliller ile, mucizeler ile nübüvveti Muhammediye sabit, islâmiyetin ulviyeti nümayan bulunduktan sonra (Peygambere muhalefet eder) onun tebligatının hilâfına harekette bulunur (ve müminlerin yolundan) onların takib ettikleri tariki islâmiyetten ayrılıp (başkasına uyup giderse) dini islâmın gayrına tabaiyet eylerse (onu o takib ettiği yola sevkederiz) kendisiyle o teveccüh ettiği yolun arasını boş bırakırız, bu gidişine mâni olmayız, kendi sui ihtiyarına göre harekette bulunmuş olur (ve onu cehenneme daldırırız) cehennem ateşine idhal ederiz, (ve o) cehennem (ne fena bir gidilecek yer) dir. Artık oraya atılmaya saik olan hareketlerden kaçınmalı, cemaati islâmiyeriin yolundan ayrılmamalı değil

midir?. Bu âyeti kerime, icmaı ümmetin hücciyetine ve ona muhalefetin hörmetine delâlet etmektedir.

*

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ
ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا
بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ
إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(116) : Şüphe yok ki, Allah Tealâ kendisine şerik koşulmasını mağfiret etmez, ve bunun dûmmdakini de dilediği kimseye mağfiret buyurur.. Ve her kim Allah Tealâ'ya şerik koşarsa muhakkak ki pek uzak bir delâlete sapmıştır.

(117) : O müşrikler Cenabı Hak'ka değil, ancak dişilere taparlar ve ancak ziyade isyankâr bir şeytana tapıverirler.

⁂

Î Z A H

(116) : Bu mübarek âyetler, şirkin kabili af olmayan bir cinayet olduğunu ve müşriklerin ne kadar eblehâne hareketlerde bulunduklarını şöylece bildirmektedir. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ kendisine şerik koşanı) müteaddit hâliklerin, mabutların varlığına kail olanları, vahdaniyeti ilâhiyeyi inkâr eyleyen her hangi bir şahsı daha hayatta iken taib ve müstağfir olmadıkça (mağfiret etmez) onu ebedî bir azaba giriftar eder. Çünki böyle bir küfür ve şirk bütün masiyetlerin fevkindedir. (bunun) bu küfür ve şirkin (dûnundaki) öyle zatı barinin vahdaniyetini veya büsbütün vücudi akdesini inkârdan ibaret olmayıp bunun aşağısındaki sair herhangi bir masiyeti (dilediği kimseye) taib ve müstağfir bulunmuş ölsün olmasın (mağfiret buyurur) af ve setreder. Ve dilediği günahkâr kimseyi de taib ve müstağfir bulunmadıkça mağfiret buyurmaz, masiyetine göre muâzzeb kılar. Çünki Cenabı Hak fealün limayeşadır. Kendi mülkünde

kendi kulları hakkında dilediği veçhile hak tasarrufa mâliktir, ve her, fi'il ve iradesi aynı hikmet ve maslahattır, (ve **her kim Allah Tealâ'ya şerik** koşarsa) ondan başka halik, mâbut bulunduğuna mutekit bulunursa **(muhakkak ki)** haktan (pek uzak **bir dalâlete** sapmıştır) cadde'i hidayetten pek ziyade ayrılmıştır. Binaenaleyh böyle bir şahıs, mağfireti ilâhiyeye ebediyen nail olamıyâcaktır. Cenabı Hak'ka şerik ittihaz etmek, en büyük bir cinayet olduğu için bundan tehzir için bu beyanatı ilâhiye bu sure'i celilede tekerrür etmiştir. (48) inci âyeti kerimeye müracaat!. Maamafih bu mübarek âyetler, başka başka sebeblere mebni de tekerrüren nazil olmuştur. Rivayete nazaran bir şahıs, Resuli Ekrem'in huzuruna gelerek «ben günahlara düşkün bir ihtiyarım, şu kadar var ki ben Cenabı Hak'kı bildiğim ve ona imân ettiğim günden beri ona hiç şerik ittihaz etmedim, yaptığım günahları da Hak Tealâ'ya karşı bir cür'et olarak yapmış değilim, ve ben kaçmakla Cenabı Hak'kı âciz bırakabileceğimi de tarfetülayn teve'hhüm eylemedim, ben nadim ve tövbekar da bulunuyorum, seıi benim hâlimin indallah nasıl olacağını görürsün» diye vaziyetini anlatmış, bunun üzerine de bu âyeti kerime nazil olmuştur. Binaenaleyh o şahıs da müşrik olmadığından ve bilhassa taib ve müsteğfir bulunduğundan artık yeise düşmeyip mağfireti ilâhiyeye nail olabileceği kendisine tebşir edilmiş demektir.

(117) : **(O müşrikler Cenabı Hak'ka değil, ancak dişilere)** Lat, Uzza ve Menat denilen ve dişi sanılan putlara **(taparlar)** zamanı cahiliyette arab kabilelerinden her birinin bir putu vardı, ona taparlar ve onu dişi sayarlardı. Veyahut o putlara Allahın kızlarıdır derlerdi. Bazıları da meleklere tapar, onlara «benatullah» derlerdi, (ve) onlar o putlara ibadetleriyle **(ancak ziyade isyankâr)** emri ilâhiye itaatten hariç, katı yoğun, inatçı **(bir şeytana tapıverirler)** çünki onlari o putlara tapmaya sevk ve teşvik eden şeytandır, iblisi lâindir. O cahil müşrikler ise bunun farkında olmayarak öyle cemadat kabilinden putlara tapar dururlar.

§ Merid kelimesi: Lügatte: Katı, yoğun, selâbetli, kavi kimse demektir. İstılahta: Teanüd ederek emre muhalefet eden, hayır ile alâkası bulunmayan şahıstan ibarettir. İblis de emri ilâhiye muhalefet ederek Hazreti Adem'e secde etmekten kaçındığı için merid vasfı habisine müstehik olmuştur.

*
*

لَعَنَهُ اللّٰهُ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ
مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾ وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ
وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ
فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ
اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ
وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ اُولٰئِكَ
مَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا ﴿١٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(118): Allah Tealâ ona lânet etmiştir. O da demiştir ki; elbette ben senin kullarından bir muayyen pay edineceğim.

(119) : Ve elbette onları sapıtacağım ve elbette onları kuruntuya düşüreceğim ve muhakkak onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar ve her halde onlara emredeceğim de Allah Tealâ'nın yarattığını tağyir edeceklerdir. Ve her kim Allah Tealâ'dan başka şeytanı veli ittihaz ederse şüphe yok ki, pek açık bir ziyan ile ziyana düşmüş olur.

(120) : Şeytan onlara vadeder ve onları kuruntuya düşürür. Halbuki, şeytan onlara bir aldatmadan başka bir şey vadetmez.

(121): İşte onların varacakları yer cehennemdir. Ve 0ndaıı kaçıp sığınacak bir yer de bulamıyacaklardır.

İ Z A H

(118): Bu mübarek âyetler, laneti ilâhiyeye uğramış olan şeytanın beşeriyet hakkındaki sui kasdini ve insanları ne suretle iğfale çalışacağını bildiriyor, insanları uyanmaya davet ederek şeytanların idlâline kapılma-

dan men ve tahzir buyuruyor. Şöyle ki: (Allah Tealâ ona) o şeytani meride (lânet etmiştir) onu rahmetinden uzaklaştırmıştır. (o da) o şeytanı lâinde (demiştir ki: Elbette ben senin kullarından bir muayyen pay edineceğim) onlardan maktuulmıktar bir nasip elde ederek onları kendime itaate davet edeceğim onlar ise şeytanın izine giden, onun vesveselerini kabul eden kimselerdir. Maatteessüf insanların büyük bir kısmı şeytanın iğfalâtına tâbi bulunmaktadır. Bütün dinsizler, bâtıl dinlere tâbi olan bu cümledendir.

(119) : Şeytan şöyle de hezeyanda bulunmuştur: (ve) ben (elbette onları) Cenabı Hak'kın kullarını (sapıtacağını) onları vesveselerimle, bâtıl şeyleri tezyin ederek doğru yoldan, tariki diyanetten ayıracağım, (ve elbette* onları kuruntuya düşüreceğim) onların kalplerine hırs ve tamah gibi şeyleri ilka edeceğim, onları kıyameti, hesabı, cennet ve cehennemi düşünmek hissinden mahrum bırakacağım (ve muhakkak onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar) dır, keseceklerdir. Nitekim zamanı cahiliyette arablar, istifadesini nefislerine haram kıldıkları hayvanların kulaklarını keserlerdi. Onlar beş defa yavrulayan develerin kulaklarını yararlardı, bu yavruların beşincisi erkek olunca ondan istifadeyi nefislerine haram kılarlardı. (Ve her halde onlara emredeceğim de Allah Tealâ'nın yarattığını tağyir edeceklerdir) fıtretullaha muhalif hareketlerde bulunacaklardır. Meselâ Dini islâmın ahkâmını tebdile çalışacaklardır. Allah Tealâ'nın helâl kıldığım haram ve haram kıldığını helâl sayacaklardır. Sihir gibi şeyler ile uğraşacaklar, erkekliklerini gidererek kısır kalacaklardır, (ve her kim Allah Tealâ'dan başka şeytanı velî) dost, muin, rehberi hareket (ittihaz ederse) ona itaatte bulunursa, onun vesveselerine tâbi olup emri, ilâhiye muhalif hareketlerden ayrılmazsa (şüphe yok ki, pek açık bir ziyan ile ziyana düşmüş olur) çünki hayatını zayetmiş, istikbalini mahveylemiş, cenneti cehennem ile değiştirmiş, kendisini azabı ilâhiye mâruz bırakmış olur.

(120) : (Şeytan onlara) O idlâl etmek istediği kimselere (vadeder) onları bir takım emellerine, dünya varlıklarına kavuşturacağını bir hülya olmak üzere kalplerine düşürür, bir takım bâtıl şeyleri yaldızlı göstererek onlar ile gafil insanlari oyalar durur, hiç bir vaadini yerine getirecek bir durumda bulunamaz, (ve onları kuruntuya düşürür) dünyada bütün emellerine nail olacaklarını onların kalplerine ilka eder onların başka bir âlemde hesaba, cezaya tâbi olmayacaklarını kâfirane bir surette telkin eder durur, (halbuki şeytan onlara bir aldatmadan başka bir şey vadetmez) muzır olan şeyleri onlara faideli imiş gibi göstermekten başka, bir muamelede bulunmaz. Şeytan bu vaidini ya kalplere düşürdüğü bâtıl hâtıralar, vesveseler vasıtasıyle yapar veya bu vadini kendisinin dostları olan bir takım dinsizlerin ^isaniyle telkin eyler. Artık öyle kimselerin o kötü telkinlerine karşı uyanık bulunmak lâzımdır.

(121) : (İşte onların) O şeytan ile önün dostlarının, ona tâbi olanların (varacakları yer cehennemdir) orada yanıp duracaklardır, (ve ondan) o

cehennemden (kaçıp sığınacak) iltica eyleyecek (bir yerde bulamayacaklardır, şeytana tâbi olup küfr içinde ölecekler) her halde o cehenneme sevkedüeceklerdir. Orada ebediyen yanıp yakılacaklardır. İmanlarını muhafaza etmiş olan isyankâr kullar da her halde cehenneme muvakkaten atılmaya istihkak kesbetmiş kimselerdir, meğer ki mağfireti ilâhiye imdatlarına yetişsin. Binaenaleyh daha dünyada iken uyanmalı, iğfalâtı şeytaniyeye kapılmamalı, hasbelbeşeriye bir günah işlenilmiş ise hemen taib ve müstağür olmalıdır ki, istikbalin selâmetinden emniyet husule gelmiş olsun.

***

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا
وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ قِيلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَا
أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ وَلَا يَجِدْ لَهُ
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ
مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا ﴿١٢٤﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(122) : Ve o kimseler ki imân ettiler, ve iyi iyi işler yaptılar. Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere orada ebedî olarak kalıp durmak üzere elbette girdireceğiz. Hakkaki Allah Tealâ'mn vadi. Allah Tealâ'dan daha gerçek sözlü kim vardır?.

(123) : Sizin kuruntularınızla değildir, ehli kitabın kuruntuları ile de değildir. Her kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır. Ve kendisi için Allah Tealâ'dan başka ne bir yar ve ne de bir yardımcı bulamaz.

(124) : Ve erkekten ve kadından her hahşi bir kimse, mümin olduğu halde iyi işlerden bir şey işlerse işte onlar cennete gireceklerdir ve bir çekirdeğin arkasındaki bir çukurcuk kadar bile zulme uğramayacaklardır.

***

İ Z A H

(122) : Bu mübarek âyetler, imân ve salih amal sahiplerinin nail olacakları, uhrevî mükâfatları tebşir etmektedir. Ahrette sevaba nailiyetin ise hiç bir milletin mücerret tahayyül ve tasavvuruna tâbi olmayıp herkesin yaptığı fenalıktan dolayı cezaya giriftar olacağını şöylece ihtar buyurmaktadır: Dinden mahrum olanlar, ebedî hüsrana duçar olacaklardır. (Ve o kimseler ki, imân ettiler) dini islâmı kalben tasdik ve lisanen ikrar eylediler (ve iyi iyi işler yaptılar) uhdelerine düşen ibadetleri, vazifeleri ifa ettiler, işte onlar ebedî nimetlere nail olacaklardır. Şöyle ki: (onların altlarından ırmaklar akar cennetlere orada) o cennetlerde (ebedî olarak kalıp durmak üzere elbette girdireceğiz) orada ilâgayrin nihaye, kalıp naili mükâfat olacaklardır. (Hakkaki Hak Tealâ'nın vaadi) onları öyle cennetlere girdireceğini Cenabı Hak vadetmiştir. Bu vaade bir hakkı mahzdır, herhalde vuku bulacaktır, (ve Allah Tealâ'dan daha gerçek sözlü) vadinde sadık (kim vardır) artık nasıl olur da bir insan bu vaadi ilâhiye nailiyet için imânda, güzel amellerde bulunmaz da şeytanların kuruntularına, vesveselerine kapılır, hakiki istikbalini mahveder gider.

(123) : Ey müslümanlar!. Cenabı Hak'kın vaad buyurduğu sevaplar, mükâfatlar öyle (sizin kuruntularınızla değildir) bunlar öyle kuru arzulara ve tasavvurlara göre vücude gelecek değildir ve (ehli kitabın kuruntuları ile de değildir) biz ehli kitabız diye öyle mükâfatlara istihkak hülyalarında bulunmalariyle değildir. Belki hakiki bir imân iledir ve salih ameller iledir. Binaenaleyh, (her kim bir kötülük yaparsa onunla) ya dünyada veya ahrette (cezalandırılır) bazı kimseler, yaptıkları fenalıkların cezasını daha dünyada iken görür, bazı kimseler de ahrette göreceklerdir. Ekseri müminler kusurlarının cezalarını dünyada görürler, uhrevî cezadan kurtulmuş olurlar. Ehli küfrün bir çoğu da bir kısım cezalarını dünyada görmeseler de onların hepsi de cehenneme namzet olduklarından bütün cezalarını ahrette göreceklerdir, (ve) hiç bir kimse (kendisi için Allah Tealâ'dan başka'ne bir yar) hakikî bir dost, onu affa kadir bir veliyülemir (ve ne de bir yardımcı bulamaz) hiç bir kimse onu koruyamaz, onu cezadan kurtaramaz. O halde daha dünyada iken hayatı tanzim etmeli, ubudiyet vazifelerini yerine getirmeli, Cenabı Hak'km himayesine, af ve mağfiretine iltica eylemelidir.

§ Rivayete nazaran ehli kitap denilen Yahudiler ile hırıstiyanlar, müslümanlara karşı iftihar ederek: Bizim Peygamberimiz, sizin peygamberinizden mukaddemdir, bizim kitabımız da sizin kitabınızdan mukaddemdir. Binaenaleyh biz Allah Tealâ'ya sizden evlâyız demişler, müslümanlar da: Bizim Peygamberimiz Hatemülenbiyadır ve bizim kitabımız sizin kitabınızı tasdik ediyor, ye biz sizin kitabınıza imân etmiş olduğumuz halde siz bizim kitabımıza imân etmiyorsunuz, o halde evlâ olanlar bizleriz, de-

misler. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, Cenabı Hak'kın sevap ve mükâfat hakkındaki vadi öyle insanların kuruntularına göre değildir., mücerret kuruntu ile ona istihkak husule gelmez, ancak imân ile âmâli saliha ile husule gelir diye bu hakikati ihtar buyurmuştur.

(124) : (Ve erkekten ve kadından her hangi bir kimse) her hangi bir kavim (mümin olduğu halde iyi işlerden bir şey işlerse) onun mükâfatını görecektir. Fakat yapılacak güzel amellerin indi ilâhide makbul olması için evvelâ imân lâzımdır. Mümin olmayanların amelleri indi ilâhide makbul, kendilerini cehennem azabından kurtarmaya vesile olamayacaktır. İmândan başka salih ameller de lâzımdır. Maamafih her mümin salih amellerin kâffesiyle mükellef değildir. Meselâ: Fakir olan bir mümin zekât ile mükellef değildir. Yine bir mümin nafile, mendup olan amellerin hepsini yapabilecek bir durumda bulunamaz. Binaenaleyh her hangi bir mümin mükellef ve muktedir bulunduğu her hangi bir salih ameli ifa ederse[1] (işte onlar) öyle güzel amellerde bulunanlar (cennete gireceklerdir) bir imân sahibi günahından dolayı affa mazhar olmayıp cehenneme girse de» bu muvakkattir, yine oradan çıkarak cennete girecektir. Bunların cezaları, muvakkat olduğu için cennete girmeden evvel görülecektir, cennet hayatı ise müebbed olduğundan bir sekteye uğramayacaktır. Artık hiç bir mümin cennete girdikten sonra oradan çıkarılmayacaktır, (ve bir çekirdek arkasındaki bir çukurcuk kadar) yani: Amellerinin sevabından en az, en cüz'i bir miktar bile tenkis edilmek suretiyle (zulme uğramayacaklardır) lâyık: oldukları sevaplara tamamen kavuşacaklardır. Nitekim günahkâr olanlarını cezaları da müstehik oldukları miktarlardan en cüz'i bir derecede bile arttırılmayacaktım. Çünki Hak Tealâ Hazretleri âdili mutlaktır: Erhâmerrarhimindir.

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ
أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَانَ ... ﴿١٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ:

(125) : Ve din itibariyle daha güzel kimdir, o kimseden ki, muhsin ol-

duğu halde yüzünü Allah Tealâ'ya teslim etmiş, ve hanif olarak İbrahimin milletine tâbi olmuştur. Allah Tealâ da İbrahim'i bir dost edinmiştir.

(126) : Göklerde ne vai*sa, yer yüzünde de ne varsa hepsi de Allah Tealânındır. Ve Allah Tealâ her şeyi kuşatmış bulunmaktadır.

*
**

İ Z A H

(125) : Bu mübarek âyetler, en mükemmel surette dindar olan zatların hasailine işaret etmekte ve Cenabı Hak'kın bütün mükevvenata malik ve her şeyi ilmen kudreten muhit olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve din itibariyle daha güzel kimdir?.) Yani Daha güzeli yoktur (o kimseden ki muhsiiı olduğu) yani mümin olup hasenatı ifa, seyyiatı terkettiği ve Cenabı Hak'ka huzuru izzetinde bulunuyormuş gibi halisane ibadette bulunduğu (halde yüzünü Allah Tealâ'ya teslim etmiş) kemâli ihlâs ile hakka teveccüh ederek arzı ubudiyette bulunmuş (ve hanif olarak) yani: Sair dinlerden beri olup dini hakka sâlik bulunarak (İbrahimin milletine) dini İslâma muvafık olan milleti İbrahim'e (tâbi olmuştur) vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdik edip bâtıl akidelerden beri bulunmuştur. (Allah Tealâ da İbrahim'i) saf, halisülmuhibbe bir Nebiyyi Zişan (bir dost edinmiştir) onu böyle bir şeref ve mümtaziyete nail kılmış onun kadrini bir takım tekrimat ile yükseltmiştir.

§ Halil lâfzı, hüllet kelimesinden bir vasıftır. Hüllet ise: Pek samimî bir dostluk demektir, kalbi istilâ eden bir muhabbet ve meveddetden ibarettir, mahbubun gayrısmdan kalbin tahliye edilmesidir. Saffet karin bir muhabbet ve ıhlasa, bir zat ile hemesrar, mütekabil bir muhabbete sahip olmak da bir hullettir, esrarı ilâhiyeriin bir kalbi ihata eylemesi de bir hullettir. İşte Hazreti İbrahim de muhabbeti ilâhiyeye nail, muhterem bir Peygamber olduğundan kadrini îlâ için kendisine HaliluUah denilmiştir. Yoksa onun HaliluUah olması, Cenabı Hak'kın ona bir ihtiyacından veya onun bütün esrarı ilâhiyeye vakıf olmasından dolayı değildir. Binaenaleyh onun bu unvana, bu şerefe nailiyeti onun mertebe'i ubudiyet fevkinde olmasını iktiza etmez. Keşafı ıstılahatilfünunda mezkûr olduğu üzere Peygamberi Zişan Efendimize de HaliluUah unvanı verilmiş olduğunu bir hadisi şerif bildirmektedir. Ve aynı zamanda nebiyyi âlişan Efendimiz Habibullah unvanını da haizdir ve Hatemülenbiya-i velmürselin olup risaleti bütün beşeriyete ait bulunmuştur. Binaenaleyh Resuli Ekrem Efendimiz bütün enbiya ve mürselin hazeratmın fevkinde bir rütbeyi haizdir. Şu da malûmdur ki İbrahim aleyhisselâm'ın pek muhterem bir zat olduğunu ehli kitap da müşrikini arap da tasdik etmekte ve onunla iftihar eylemektedirler. Bahusus araplar, Hazreti İbrahimHn neslinden olmakla da ayrıca müftehir bulunmaktadırlar. O halde Hazreti İbrahim ile aynı diyanet ve milliyeti haiz, ve bütün Peygamberleri ve bahusus Hazreti İbra-

him'in kıymetini, ulviyetini musaddak olan milleti islâmiyeden **daha** güzel itikada mâlik kim olabilir?. Binaenaleyh Hazreti İbrahim'i tasdik ve tebcil eden milletler, islâm milletini de takdir ve islâmiyetin hakkıyyetini itiraf etmeli değil midir?. İşte bu âyeti kerime, bu hususa da, işareti mutazammındır.

*

(126) : (Göklerde ne varsa ve yer yüzünde ne varsa) Bütün melekler, insanlar, bütün mükevvenat (hepsi de) hilkaten, mülken, ubudiyeten **(Allah Tealâ'nındır)** Cenabı Hak, bunlarda dilediği gibi tasarrufta bulunur, İbrahim Aleyhisselâm da onun bir kuludur, onu Halilullah olmak şerefine nail buyurmuştur. Bununla beraber o da Hek Tealâ Hazretlerine ubudiyetle mükelleftir ve mübahidir. **(Ve Allah Teala her şeyi)** İlim **ve** kudretiyle (kuşatmış) ihata etmiş **(bulunmaktadır)** onun ilim ve kudretinden hiç bir şey hariç değildir. Binaenaleyh o Mâbudi Zişan, mükâfata lâyık kullarını da bilir, mücazata müstehik kullarını da bilir, haklarında muktezayı hikmetine göre mükâfat ve mücazat verir.

*

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ
وَمَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ الّٰتِي
لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى بِالْقِسْطِ
وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا ١٢٧

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(127) : Ve senden kadınlar hakkında fetva isterler. De ki: Onların hakkında size fetvayı Allah Tealâ veriyor ve kendileri için yazılmış olanı kendilerine vermediğiniz ve kendilerini nikâhlamaya rağbet eylediğiniz yetim kadınlar hakkındaki ve zayıf bir durumda bulunan çocuklar hakkındaki ve yetimlere karşı adaletle hareket etmeniz hakkındaki size tilâvet olunan âyetlerde — bu hususlarda size fetva vermektedir —. Ve siz hayırdan her ne yaparsanız şüphe yok ki; Allah Tealâ onu bihakkın bilicidir.

*

İ Z A H

(127) : Bu âyeti kerime, kadınların, biçare çocukların, yetimlerin hukukuna riayet edilmesi hakkındaki'ahkâmı şeriyeye işaret etmekte, milleti islâmiyeyi bu hususlarda tenvir buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. (Ve senden) alelıtlak (kadınlar hakkında fetva isterler) bu müsteftilere cevaben (de ki: Onların hakkında size fetvayı Allah Tealâ veriyor) hükmü ilâhisini Kur'anı Keriminde beyan buyuruyor. Kezalik (ve kendileri için yazılmış) şer'an farz ve tayin ödilmiş (olanı) hisse'i irsiyeyi (kendilerine vermediğiniz ve kendilerini) kendiniz için (nikâhlamaya rağbet eylediğiniz) malları için başkalarına vermekten çekindiğiniz (yetim kadınlar) yetim kalmış kız çocukları (hakkındaki) âyetler (ve zayıf bir durumda bulunan) henüz bâlig olmamış olan (çocuklar hakkındaki) âyetler (ve yetimlere karşı) miras ve saire hususunda (adaletle hareket etmeniz hakkındaki size tilâvet olunan âyetlerde) bu hususlarda size fetva vermektedir. Hükmü şer'iyi mübeyyin bulunmaktadır, (ve siz hayırdan her ne yaparsanız) gerek böyle aile hukukuna ve gerek saireye dair hayrhahane her ne harekette bulunursanız (şüphe yok ki, Allah Tealâ onu bihakkın bilici dir.) Ona göre sizi mükâfatlara nail buyurur. Çünki Allah Tealâ Hazretleri Ekremülekremindir.

Bu âyeti kerimenin işaret ettiği âyetler, işbu Sure'i nisanın ikinci, üçüncü, altıncı, dokuzuncu, onuncu ve on birinci âyetleridir. Evvelce de beyan olunduğu üzere cahiliyet devresinde kadınları, yetimeleri mirastan mahrum bırakırlardı, hattâ Übeys adında bir şahıs huzuru nebeviye gelmiş, «işittiğimize göre sen kızlara, kız kardeşlere nısıf hisse'i irsiye veriyormuşsun, halbuki, biz yalnız savaşlarda bulunan, ganimet malları alanları, yani erkekleri varis tanıyoruz» demiş, Resuli Ekrem de: «Ben öyle emir olundum, yani kadınlara da hisse'i irsiye vermekle memur bulundum, diye cevap vermiştir.

§ İstifta, fetva istemektir. Fetva da bir mesele'i şer'iye hakkında verilen cevaptır, delile müstenit, kuvvetli ve müşkülâtı halle hadım malûmat demektir. Böyle fetva vermeğe «ifta» denir. Fetva veren zata da «Müftü» denilir ki bir mühim, müşkil meseleyi hâl ve izhar etmiş olur.

§ Bu sure'i nisanın bidayetinde ahkâmı nisaya dair bazı hükümler beyan buyrulmuş, sonra vade, vaide, tergib ve terhibe, Cenabı Hak'kın kudret ve azametine dair âyetler bulunmuş, sonra da tekrar bazı ahkâmi şeriyeyi beyana avdet olunmuştur ki, bu en güzel bir uslubtur. Kalplerde en ziyade tesir bırakacak bir tertibtir; okuyup dinleyenleri usandırmayıp bir inşirafy içinde bırakacak bir tarzı beyandır ve ahkâmi şer'iyeye riayeti temin için en müessir, en mükemmel bir üslubi i'caz karindir. İşte Kur'anı muciz beyanın bütün sureleri böyle en güzel en hikmet karin bir usuli tertib üzere bulunmaktadır.

***

وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِمَا اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَاُحْضِرَتِ
الْاَنْفُسُ الشُّحَّ وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ
حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَاِنْ
تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَاِنْ
يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(128) : Ve eğer bir kadın kocasının kaçıp nefret etmesinden veya yüz çevirmesinden korkarsa aralarını sulh ile ıslah etmelerinden dolayı üzerlerine bir günah yoktur ve sulh hayırlıdır. Ve nefislerde cimrilik hazırlanmıştır. Ve eğer ihsan eder ve ittikada bulunursanız şüphe yok ki, Allah Tealâ yapacağınız şeyden tamamen haberdardır.

(129) : Ve kadınlar arasında adalette bulunmanıza ne kadar arzukeş olsanız da asla muktedir olamazsınız, artık birine büsbütün meyi ile temayül edip de ötekini asıklı gibi bırakmayınız. Ve eğer ıslah eder ve sakınırsanız şüphe yok ki Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

(130): Ve eğer ayrılırlarsa Allah Tealâ hepsini de fazlı keremi ile müstağni kılar. Ve Allah tealâ vâsidir, hakimdir.

***

İ Z A H

(128) : Bu mübarek âyetler, aile hakkındaki bazı hükümleri bildirmektedir. Zevceler arasında mümkün mertebe adalet ve müsavata riayetin

lüzumunu ve indelicap sulh ve ıslah yoluna gidilmesinin hayırlı olacakını, iftirak takdirinde de her birinin fazlı ilâhi ile diğerinden müstağni bulunacağını göstermektedir. Şöyle ki: (ve eğer bir kadın kocasının) nüşuzundan, yani kendisinden (kaçıp nefret etmesinden) kendisi ile müsahebette bulunmamasından endişeye düşerse (veya yüz çevirmesinden) kendisiyle muvanesette, muhaverede bulunmamasından (korkarsa) o halde bu zevç ile zevcenin kendi (aralarını) nafaka gibi, geceleyin beraber beytutet gibi hususlarda (sulh ile ıslah etmelerinden dolayı üzerlerine bir günah yoktur) bu yüzden kendilerine manevî bir mesuliyet teveccüh etmez. Meselâ: Zevce nafakasının veya bir malının bir miktarını zevcine bağışlayabilir, ve geceleri kocasının diğer zevcesi yanında daha ziyade bulunmasına müsaade edebilir. Zevç de bu zevcesini nikâhı altında ibka eder, nafakasını güzelce temine çalışır, (ve sulh) ise yani: İki taraftan her birinin bir hakkını tamamen veya kısmen terk etmesi ise firkatten, kötü muaşeretten, husumetten (hayırlıdır) daha muvafıktır, (ve nefislerde cimrilik hazırlanmıştır) hasaset, tabiati insaniye müktezasıdır, ondan. ayrılmaz. Binaenaleyh kadın, kendi nefsinden, kendi hakkından bir şey kocasına vermek semahatında bulunmak istemeyebilir, erkek de sevmediği, arzusuna muvafık bulmadığı bir refikasına karşı güzelce muaşerette bulunmamak, nafakasını hakkiyle temin etmemek cimriliğinde bulunabilir. Takat insan bu gibi hususlarda nefsine hâkim olmalı, fedakârlıkta bulunmak gayretini göstermelidir ki, sulh ve selâh tecelli etsin, (ve) Ey zevçler ile zevceler (eğer ihsan eder) güzelce muaşerete çalışır (ve ittikada) nüşuzdan, iğrazdan müctenib (bulunursanız) böyle temayülâtı nefsaniyenize muhalif, güzelce bir harekete muvaffak olursanız (şüphe yok ki Allah Tealâ) bu gibi yapacağınız (şeyden tamamen haberdardır.) bundan dolayı sizleri sevaba, mükâfata nail buyurur, hiç bir iyiliği mükâfatsız bırakmaz.

§ Rivayete nazaran İbni Ebissaib namında bir kimsenin ihtiyarlanmış bir zevcesi varmış, bu kadından çocukları da var idi. İstemiş ki, bunu boşayıp da başkasını nikâh etsin. Bu kadıncağız ise: «Sen beni evlâdımın üzerine bırak, her iki ayda bir yanıma gel ve dilersen hiç gelme tek beni boşama demiş» kocası da eğer böyle bir muamele münasip olursa bu benim için çok sevimlidir, demiş, bu keyfiyeti gidip Resuli Ekrem'e arzetmiş, Tmnun üzerine bu âyeti kerime nazil olarak böyle iki tarafın rızası ile yapılacak bir sulhun cevazı, hayriyyeti gösterilmiştir. Maamafih başka sebebi nüzul de tefsirlerde yazılıdır.

(129) : (Ve) zevceleriniz olan (kadınlar arasında) muhabbet ve raukarenet gibi hususlarda (adalette bulunmanıza) bihakkın müsavata riayet etmenize (ne kadar arzukeş olsanız da) böyle bir adaletin teminine hahiş&er bulunsanız da (asla muktedir olamazsınız) meselâ: Bunlardan birine kalben daha ziyade muhib ve mütemayil olmak bir emri zaruridir, bir haleti ruhiye müktezasıdır, insan bunu izale edemez, .(artık) mümkün mertebe müsavatı temine gayret ediniz, zevcelerinizden (birine büsbütün

lüzumunu ve indelicap sulh ve ıslah yoluna gidilmesinin hayırlı olacakım, iftirak takdirinde de her birinin fazlı ilâhi ile diğerinden müstağni bulunacağını göstermektedir. Şöyle ki: (ve eğer bir kadın kocasının) nüşuzundan, yani kendisinden (kaçıp nefret etmesinden) kendisi ile müsâhebette bulunmamasından endişeye düşerse (veya yüz çevirmesinden) kendisiyle muvanesette, muhaverede bulunmamasından (korkarsa) o halde bu zevç ile zevcenin kendi (aralarını) nafaka gibi, geceleyin beraber beytutet gibi hususlarda (sulh ile ıslah etmelerinden dolayı üzerlerine bir günah yoktur) bu yüzden kendilerine manevî bir mesuliyet teveccüh etmez. Meselâ: Zevce nafakasının veya bir malının bir miktarını zevcine bağışlayabilir, ve geceleri kocasının diğer zevcesi yanında daha ziyade bulunmasına müsaade edebilir. Zevç de bu zevcesini nikâhı altında ibka eder, nafakasını güzelce temine çalışır, (ve sulh) ise yani: İki taraftan her birinin bir hakkını tamamen veya kısmen terk etmesi ise firkatten, kötü muaşeretten, husumetten (hayırlıdır) daha muvafıktır, (ve nefislerde cimrilik hazırlanmıştır) hasaset, tabiati insaniye müktezasıdır, ondan ayrılmaz. Binaenaleyh kadın, kendi nefsinden, kendi hakkından bir şey kocasına vermek semahatında bulunmak istemeyebilir, erkek de sevmediği, arzusuna muvafık bulmadığı bir refikasına karşı güzelce muaşerette bulunmamak, nafakasını hakkiyle temin etmemek cimriliğinde bulunabilir. Takat insan bu gibi hususlarda nefsine hâkim olmalı, fedakârlıkta bulunmak gayretini göstermelidir ki, sulh ve selâh tecelli etsin, (ve) Ey zevçler ile zevceler (eğer ihsan eder) güzelce muaşerete çalışır (ve ittikada) nüşuzdan, iğrazdan müctenib (bulunursanız) böyle temayülâtı nefsaniyenize muhalif, güzelce bir harekete muvaffak olursanız (şüphe yok ki Allah Tealâ) bu gibi yapacağınız (şeyden tamamen haberdardır.) bundan dolayı sizleri sevaba, mükâfata nail buyurur, hiç bir iyiliği mükâfatsız bırakmaz.

§ Rivayete nazaran İbni Ebissaib namında bir kimsenin ihtiyarlanmış bir zevcesi varmış, bu kadından çocukları da var idi. İstemiş ki, bunu boşayıp da başkasını nikâh etsin. Bu kadıncağız ise: «Sen beni evlâdımın üzerine bırak, her iki ayda bir yanıma gel ve dilersen hiç gelme tek beni boşama demiş» kocası da eğer böyle bir muamele münasip olursa bu benim için çok sevimlidir, demiş, bu keyfiyeti gidip Resuli Ekrem'e arzetmiş, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olarak böyle iki tarafın rızası ile yapılacak bir sulhun cevazı, hayriyyeti gösterilmiştir. Maamafih başka sebebi nüzul de tefsirlerde yazılıdır.

(129) : (Ve) zevceleriniz olan (kadınlar arasında) muhabbet ve raukarenet gibi hususlarda (adalette bulunmanıza) bihakkın müsavata riayet etmenize (ne kadar arzukeş olsanız da) böyle bir adaletin teminine hahişker bulunsanız da (asla muktedir olamazsınız) meselâ: Bunlardan birine kalben daha ziyade muhib ve mütemayil olmak bir emri zaruridir, bir hâleti ruhiye müktezasıdır, insan bunu izale edemez, **(artık)** mümkün mertebe müsavatı temine gayret ediniz, zevcelerinizden **(birine büsbütün**

meyil ile temayül edip de ötekini) kendisine karşı kalben o kadar meclubiyet beslenilmeyen zevceyi (asıkıı) yani: Ne koca sahibesi ne de boşanmış gibi bir halde (Jbırakmayınız) ona karşıda mümkün olan adaleti gösteriniz, hüsnü muamelede bulununuz, inkisarı hatırına sebebiyet vermeyiniz. Bu ailevî, içtimaî fazileti ahlâkiye muktezasıdır. (ve eğer ıslah eder) arada zuhur etmiş olan geçimsizliği, hırçınlığı izale eyler (ve) ilerde* de böyle bir harekat vukuundan (sakınırsanız şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur) kalplerinizdeki meyilden ve evvelce vuku bulmuş olan öyle nahoş hallerden dolayı sizi af ve mağfiret buyurur ve (rahîmdir) sizi bu hususta da, sair hususlarda da merhamet ve âtifetine mazhar kılar. Elverir ki, onun kutsal emirlerine imtisale gayret edesiniz.

(130) : (Ve eğer) zevç ile zevce, daha hayırlı olan sulha muvaffak olamaz uzlaşamazlarda talâk ile birbirinden (ayrılırlarsa Allah Tealâ hepsini de) zevci de zevceyi de (kendi fazlı keremi ile) biribirinden (müstağni kılar) yekdiğerine muhtaç olmaktan kurtulurlar, her biri de merzuk ve muktedir ise başkası ile nikâh akdine muvaffak bulunur. Artık iftiraktan dolayı fazla teessüre lüzum kalmaz, (ve Allah Tealâ vâsi) mahlûkatı hakkında fazl ve rahmeti geniştir ve (hakim) bütün emirleri, hükümleri hikmet karin **(dir.)** artık öyle bir Hâliki Azimüşşanm pek ulvî olan evamir ve nevahisine riayet ederek onun merhamet ve âtifetine liyakat kazan^ maya çalışmalıdır.

**

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا
الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ وَاِنْ
تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَانَ
اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(131) : Ve göklerde ne varsa ve yerde ne varsa Allah Tealânmdır. **And olsun** ki, sizden evvel kendilerine kitap verilmiş olanlara da, sizlere de **Allah** Tealâ'dan ittikada bulununuz diye tavsiye etmişizdir. Ve eğer küf-

rederseniz şüphe yok ki, göklerdeki ve yerdeki her şey Allah Tealâ'nındır- Ve Allah Tealâ ganidir, hamitdir.

(132) : Ve göklerde olanlar da, yerde olanlar da Allah Tealâ'nındır., Ve bir vekil olarak da Allah Tealâ kifayet eder.

*
**

İ Z A H

(131) : Bu mübarek âyetler, bütün mükevvenatın kudreti ilâhiye ile vücude gelmiş, hâkimiyeti ilâhiye tahtında bulunmuş olduğunu göstermektedir. Artık öyle muazzam, lütfü ihsanı vâsi bir Hâliki Zişandan korkarak daima ona ubudiyette bulunulmasını ve yalnız ona iltica ve itimat edilmesini ihtar eylemektedir. Şöyle ki: Cenabı Hak'kın kudret ve azameti gayri mütenahidir. (ve göklerde) mevcudattan (ne varsa ve yerde) mahlûkattan (ne varsa) hepsi de ubudiyet ve memlîkiyet itibariyle (Allah* Tealâ'nındır) hepsini de yaratan, yaşatan, merzuk eden Cenabı Hak'tır.. (and olsun ki) yani: Mahza bir hakikattir ki, Ey Ümmeti Muhammediye!.. (sizden evvel kendilerine kitap verilmiş olanlara da) yani Beni İsraile, nasaraya ve onlardan mukaddem ki kavimlere de ve (sizlere de Allah- Tealâ'daıı ittikada bulununuz) onun ikabından korkunuz, ona itaaden ayrılmayınız (diye tavsiye etmişizdir) cümlenize emretmiş, hepinizin selâmet ve saadeti için böylece tenbih buyurmuşuzdur. (ve) sizler hakkınızda mahzı hayır olan bu tavsiyeye rağmen (eğer küfür ederseniz) bu tavsiyeye muhalefette bulunursanız (şüphe yok ki göklerdeki ve yerdeki her şey) bütün mahlûkat (Allah Tealâ'nındır)- onun tahtı mülküne ve hakimiyetine tâbidir. Sizlerin küfür ve masiyetinden hâşa Cenabı Hak mütazarrır olmaz. Nasıl ki, ibadet ve tekvanızla da faidelenmiş olmaz. Sizlere* emir ve tavsiye buyurması, bir hacetinden dolayı değildir, mahza sizin hakkınızda bir rahmet ve âtifetten dolayıdır. Artık bundan istifade *etmez* iseniz neticesini siz düşününüz. (Ve Allah Tealâ ganidir), mahlûkatmdan ve onların ibadetlerinden müstağnidir, ve (hamitdir) bizzat Mahmud'dur, kulları hamdetsinler, etmesinler bizzat hamdu senayı haizdir. Kulların' itaatlerinin, hamdu senalarının faidesi ise kendilerine aittir. Hâliki azimüşşan ise hiç bir şeye muhtaç, hiç bir şeyden mutazarrır olmaz âmenna!.

(132) : (Ve göklerde olanlar da, yerde olanlar da) bütün mükevvenat, bütün zevil ervah (Allah Tealâ'nındır) bütün bunların üzerinde tasarruf hakkı o Hâliki Zişan'a aittir, (ve) bütün umur ve şüunun tedbiri hususunda (bir vekil olarak da Allah Tealâ kifayet eder) binaenaleyh bütün bu hususlarda başkasına değil, yalnız o Hâliki Azimüşşan'a tevekkül ve itimat ediniz. Başka türlü çare'i necat yoktur.

§ Bu mübarek iki âyette semavat ve erdin zatı ehadiyyete aidiyyeti lihikmetin üç kere zikredilmiştir. Çünki beşeriyeti irşat .ve ikaz için böyleen kuvvetli bir delilin birer münasebetle mükerreren zikredilmesi matlub-

olan bu irşat ve ikazın tecellisine daha ziyade yardım eder. Birinci defa zikredilmesi, Cenabı Hak'kın cud ve kereminin vüsatine bir delildir. İkinci defa zikredilmesi, Hak Tealâ'nın lîzatihi bütün mahlûkatından gâni olduğunu takrir içindir. Üçüncü defa zikredilmesi de Allahü Azimüşşan'ın her şeyi icat ve ifnaya kadir, binaenaleyh isyankâr kullarını da mahv ve idama bihakkın muktedir olduğunu tesbit hikmetine ve saireye mübtenidir. Artık bu itibarla bunlar mükerrer değil, birer başka delil demektir.

**

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ
وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾
مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(133) : Ey insanlar!. Allah Tealâ dilerse sizi giderir, başkalarını getirir ve Allah Tealâ buna bihakkın kâdir bulunmaktadır.

(134) : Her kim dünya sevabını isterse muhakkak dünyanın da ahretin de sevabı Allah Tealânın indindedir. Ve Allah Tealâ bihakkın işitici ve görücüdür .

**

İ Z A H

(133) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın her veçhile icat ve idama kâdir olduğunu bildiriyor, insanları intibaha davet ederek yalnız dünyayı değil, hem dünya hem de ahret nimetlerini talebe sevketmektedir. Şöyle ki: (Ey insanlar!. Allah Tealâ dilerse sizi giderir) sizi ifna eder, ihlâk eder, sizi icat etmiş olduğu gibi (başkalarını) diğer bir'kavmi veya başka mahiyette bir halkı sizin yerinize kaim olmak üzere saha'i vücuda (getirir) artık kendi varlığınıza güvenmeyiniz, vazifelerinizi ifadan geri durmayınız (ve) şüphe yok ki, (Allah Tealâ buna) böyle dilediğini idam ve icada (bihakkın kâdir bulunmaktadır) onun kudreti beligası böyle' her şeye maziyadetin kâfidir.

§ Rivayete nazaran bu âyeti kerime, Hazreti Peygambere karşı adavet izhar eden bazı araplar hakkında nazil olmuştur. Bu âyeti celile nazil olunca Resuli Ekrem Efendimiz, mübarek eliyle Selmanı Farisinin arkasına vurarak işte onlar —o getirilecek kavim— bu müslümanın kavmidir, diye buyurmuştur.

(134) : **(Her kim)** yalnız **(dünya sevabını isterse)** dünyanın fanî, hasis varlığını taleb ederse, meselâ: Yalnız ganimet malına nailiyet için cihatta bulunursa âlicenaplıkta bulunmamış olur. Çünki **(muhakka dünyanın da ahretin de sevabı)** nefis, baki olan nimetleri, mükâfatları **(Allah Teal;Vnın** indindedir) meselâ; Mahza rizayı ilâhi için cihada atılan bir zatı, Cenabı Hak, hem ganimete, hem de uhrevî sevaba nail buyurur. Artık nasıl olur da öyle yalnız dünya sevabını istemekle iktifa edilir?. Bir mümin, Cenabı Hak'tan hem dünya sevabını, hem de ahret sevabını, nimetlerini dilemelidir. «Ya Rabbena!. Bize hem dünyada hasene ver, hem de ahrette hasene ver ve bizi cehennem azabından koru» diye niyaz etmelidir, (ve **Allah Tealâ bihakkın işitici)** dir bütün mesmuata âlimdir, bütün duaları, niyazları işitir, bilir (ve) tamamen her şeyi (görücüdür) binaenaleyh Hak Tealâ Hazretleri, kullarının bütün sözlerine, amellerine, niyetlerine bihakkın muttalidir. Artık ona göre hareket etmelidir.

§ Rivayete nazaran bu âyeti kerime, yalnız ganimet malına nailiyet hırsı ile cihada iştirak eden bir kısım münafıklar hakkında nazil olmuş, onları mahza rızayı hak için savaşta bulunmaya davet etmekte bulunmuştur.

***

يَا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰى
اَنْفُسِكُمْ اَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ
اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُوا وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ تُعْرِضُوا
فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ١٣٥

MEALİ ÂLİSİ

(135) : Ey imân edenler!. Adaletle bihakkın kaim, Allah için şahit kimseler olunuz. Velevki kendi şahıslarınızın veya ebeveyninizin veya en yakınlarınızın aleyhine olsun, ister zengin veya fakir bulunsun. Çünki

Allah Tealâ onlara daha yakındır. Artık haktan dönerek havaya tâbi olmayınız. Ve eğer dilinizi eğer bükerseniz veya yüz çevirirseniz şüphe yok ki Allah Tealâ İşlediğiniz şeyden bihakkın haberdardır.

***

İ Z A H

(135) : Bu âyeti kerime, müslümanlarm hak ve adalet üzere şahadette, hükümde bulunmalarını emrediyor, tarafgirlikten çekinmelerini ihtar buyuruyor, hilâfına hareket edecekleri tehdit buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey imân edenler) Ey bütün mükellef olanlar!, (adaletle bihakkın kaim) olunuz, adaleti ihtiyar, haklara riayet hususlarına ziyade itina ediniz ve (Allah için şahit kimseler olunuz) mahza livechillâh şahadette bulununuz, (velevki) şahadetiniz (kendi şahıslarınızın) aleyhine olsun, yine şehadette bulununuz, hakkı saklamayınız (veya ebeveyninizin) analarınızın, babalarınızın aleyhine olsun yine şahadetten kaçınmayınız (veya) hut şahadetiniz (en yakınlarınızın aleyhine olsun) meselâ: Kardeşlerinizin, evlâtlarınızın aleyhine olsun, yine şahadetinizi terketmeyiniz, ve aleyhine şahadet edeceğiniz kimse (ister zengin veya fakir bulunsun) ne zenginliğinden dolayı bir menfaat ümidiyle aleyhine şahadeti terkediniz, ne de fakirliğinden dolayı halinde acıyarak aleyhinde şahadetten geri durunuz, Böyle bir hareket hikmet ve maslahata muvafık değildir. Eğer böyle olmasaydı Cenabı Hak sizi herhalde şahadet etmekle mükellef kılmazdı, (çünki Allah Tealâ onlara) Zengin olsun, fakir olsun bütün kullarına sizden (daha yakındır) onların hakkında sizden daha ziyade bir nazarı merhamet ve âtif etle nazırdır. Eğer bunların aleyhindeki şahadet, onların lehine bir hikmeti meselâ: Onları manevî mesuliyetten kurtarmayı mutazammın olmasa idi bu şahadeti meşru, buyurmazdı, (artık haktan dönerek) Veyahut haktan üdûl edeceğiniz endişesiyle şahadetiniz hususunda (havaya tâbi olmayınız) bir menfaat veya bir merhamet hissine kapılarak şahadeti terk eylemeyiniz. (ve eğer dilinizi eğer bükerseniz) hak üzere şahadetten veya âdilâne hükümden kaçınmak çaresini arasanız, veyahut şahadeti ikamete tevelli eder, onu deruhte eylerseniz (veya) şahadeti ikameden büsbütün (yüz çevirirseniz) kaçınırsanız (şüphe yok ki, Allah Tealâ işlediğiniz şeyden) şahadete, hükme dair ve sair umura ait her yaptığınız muameleden (bihakkın haberdardır) hakkınızda ona göre mükâfat veya mücazat verecektir, Binaenaleyh hiç bir hususta hak ve hakikattan asla inhiraf etmeyiniz, sonra kendinizi mesuliyeti uhreviyeden asla kurtaramazsın.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ
وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ
وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٣٦﴾
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا
كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(136) : Ey imân etmiş olanlar! Allah Tealâ'ya ve onun Peygamberine ve Peygamberine indirmiş olduğu kitaba ve daha evvel indirmiş olduğu kitaba imân ediniz. Ve her kim Allah Tealâ'yı ve meleklerini ve kitaplarını ve Peygamberlerini ve ahret gününü inkâr ederse muhakkak ki pek uzak bir dalâletle sapıklığa düşmüş olur.

(137) : Muhakkak o kimseler ki, imân ettiler, sonra kâfir oldular, sonra imân ettiler sonra kâfir oldular, sonra da küfürlerini arttırdılar artık Allah Tealâ, onlar için mağfiret edecek değildir. Ve onları bir doğru yola sevkedecek değildir.

***

İ Z A H

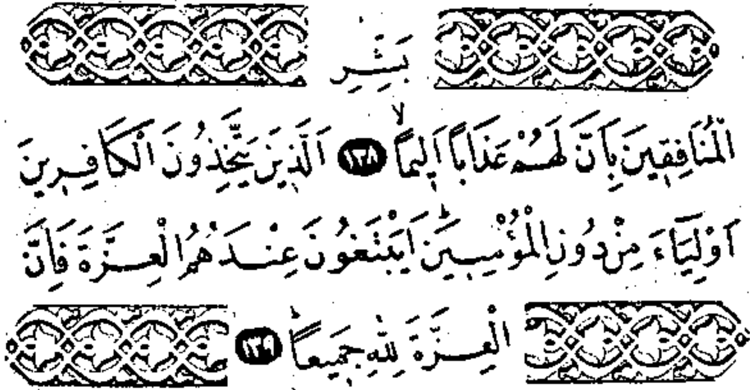
(136) : Bu mübarek âyetler, imân edilmesi *ehem olan esaslara* tamamiyle itikat edilmesini ve bunları münkir olanların pek büyük bir küfür ve dalâlete mâruz kaldıklarını bildiriyor, itikatlarında televvün göstererek nihayet küfr içinde kalanların da hidayetten, mağfireti ilâhiyeden, ebediyen mahrum kalacaklarını ihtar ediyor. Şöyle ki: (Ey **imân etmiş olanlar!.)** Ey bütün müslümanlar!. Yahut Ey Hazreti Musa'ya, Hazreti İsa'ya imân etmiş bulunan ehli kitap!. Veyahut ey imân etmiş görünen münafıklar!. **(Allah Tealâ'ya)** onun'varlığına, birliğine, hâlikiyet ve mâbudiyetine ve sair sıfatı ilâhiyesine kemâli şuur ile imân ediniz **(ve onun Pey-**

gamberine) hâtemülmürselin olan Hazreti Muhammed'e de bihakkın imâr* ediniz (ve) o mübarek (Peygamberine) Cenabı Hak'km sûre be sûre, âyet be âyet (indirmiş olduğu kitaba) Kur'anı azimede lâiki veçhile imân ediniz (ve) Hak Tealâ'nın (daha evvel) sair Peygamberlerine (indirmiş olduğu kitaba) da (imân ediniz) bütün bu semavî kitaplara olan imânınızda sebat eyleyiniz. Bunlara olan imânınızı delâil ve şevahit ile takviye eyleyiniz. Böyle kuvvetli bir imân, bir vazife'iubudiyettir, bir vesile'i saadettir, (ve) bilâkis (her kim Allah Tealâ'yı) onun hâlikiyet ve mâbudiyetini inkâr eder (ve meleklerini ve kitaplarını ve Peygamberlerini ve ahret gününü) de inkâr eder da küfre düşerse (muhakkak ki) o kimse haktan., hidayetten (pek uzak) olan (bir dalâletle sapıklığa düşmüş olur) öyle ki, artık tariki hak ve hidayete dönmesi umulamaz.

(137) : (Muhakkak o kimseler ki) vaktiyle Hazreti Musa'yı ve sair peygamberleri tasdik edip (imân ettiler, sonra) putlara, buzağılara taparak (kâfir oldular) bundan (sonra) yine bir Peygambere tâbi olup (imân ettiler) mahlûkata tapmaktan geri durdular, fakat yine dinden çıkarak (sonra kâfir oldular) meselâ: Hazreti İsa gibi bir peygamberi âlişânı inkâr ettiler, (sonra da küfürlerini arttırdılar) Meselâ: Nübüvvet ve risaleü binlerce deliller ile, mucizeler ile sabit olan Hatemül enbiya gibi bir Resuli Zişanın nübüvvet ve risaletini kabul etmeyip büsbütün küfr içinde kaldılar, (artık) onlar böyle küfür ve dalâlet içinde devam ettikçe (Allah Tealâ onlar için mağfiret edecek değildir) çünki böyle küfür ve şirk içinde yaşayıp terki hayat edenler, mağfireti ilâhiyeye ebediyen nail olamayacaklardır, (ve) Cenabı Hak, (onları) o münkirleri (bir doğru yola) bir tariki hakka, bir saha'i hidayete (sevkejdecek de- değildir) zira onlar kabiliyetlerini suiistimal etmiş, taib ve mustağfir olacak bir durumda bulunmamış olacakları cihetle samimî bir imândan pek uzak bulunmuşlardır.. Binaenaleyh onlar bu halde hidayete asla müstait değildirler.

§ Rivayete nazaran Ehli kitaptan Abdullah ibni Selâm ve kız kardeşinin oğlu Seleme ve erkek kardeşinin oğlu Seleme ve Salebe gibi bir takım kimseler huzuru Nebeviye gelmişler, Ey Allahın Resulü. Biz sana ve senin kitabına ve Musa ile Tevrata ve Üzeyre imân ederiz, başka kitapları, Peygamberleri inkâr eyleriz demişler, Resuli Ekrem Hazretleri de «öyle değil» Allah Tealâ'ya ve Peygamberi olan Muhammed'e ve kitabı olan Kur'ana ve ondan evvelki bütün kitaplara imân ediniz diye buyurmuş, onlar ise hayır biz öyle yapamayız, demişler, bunun üzerine bu âyetler nazil olmuştur. Binaenaleyh indi ilâhide makbul olan imân, hem Cenabı Hak'ka, hem de bütün meleklere, bütün semavî kitaplara ve bütün Peygamberlere ve yevmi ahirete imân etmekle tecelli eder. Bunlardan herhangi birini inkâr, bir küfrü mahizdir, sahibinin cehennemde ebediyèn muazzeb olmasına sebebtir.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(138) : Münafıklara müjdele ki, onlara muhakkak bir elim azap vardır.

(139) : Onlar ki, müminleri bırakarak kâfirleri dost tutarlar. İzzeti onların yanında mı arıyorlar?. Muhakkak ki, bütün izzet Allah Tealânındır.

*.

İ Z A H

(138) : Bu mübarek âyetler, münafıkların pek çirkin hareketlerini,, kanaatlerini ve mâruz kalacakları suiâkibeti şöylece bildirmektedir: Resulüm!, **(münafıklara müjdele ki)** haber ver ki **(onlara muhakkak bir elim)** pek acıklı **(bir âzap vardır)** yani: Cehennem azabı onlar için hazır bulunmaktadır. Onlar o münafıkane hareketlerinden dolayı böyle azîm bir azaba müstehik olmuşlardır.

§ Tebşir = Müjde: Sevinç verici haber demektir. Burada korkutmak, haber vermek yerinde tehakküm için irat buyrulmuştur.

(139) : **(Onlar ki)** O zahiren mümin görünüp sırreri kâfir bulunan münafıklar ki **(müminleri bırakarak)** müminler ile samimî surette görüşmekten, beraber çalışmaktan kaçınarak **(kâfirleri dost tutarlar)** onlarda bir kuvvet bir galebe tevehhüm ederek onlara kalben mütemayil bulunurlar. Bu münafıklar (izzeti) kuvveti, şeref ve sâtveti **(onların)** o kâfirlerin **(yanında mı arıyorlar)** onlardan mı isteyip duruyorlar. Ne kadar yanlış bir kanaat!. Onlar izzeti o kâfirlerin yanında bulamayacaklardır. **(muhakkak ki bütün izzet)** dünyada da ahrette de **(Allah Tealâ'nındır)** bu izzete ancak **o** mabudu zişanın velileri nail olacaklardır. Nitekim bir âyeti kerimede de (CÎ^JJIİ^J^JJI^J = İzzet ancak Allah Tealâ'ya, **onun**

Resulüne ve müminlere aittir) diye buyrulmuştur. Kâfirlerin muvakkat, dünyevî kuvvetleri, varlıkları ise seriüzzevaldir. Nitekim asrı saadetteki münafıkların kendilerine güvendikleri kâfirler muzmahil olmuş, islâm hâkimiyeti Ceziretülarabın her tarafına yayılmış, izzeti islâmiye lemana «başlayıp durmuştur.

*

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ
أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا
مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ
إِنَّ اللَّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(140) : Ve muhakkak kitap da sizin üzerinize indirmiştir ki, Allah Tealâ'nın âyetlerine küfredildiğini ve onlar ile istihza yapıldığını işittiğiniz zaman başka lâkırdıya dalacaklarına değin onların yanında oturmayınız. Şüphe yok ki siz de o zaman onların misli olmuş olursunuz. Muhakkak ki, Allah Tealâ münafıkları ve kâfirleri cehennemde toptan toplayıcıdır.

**

İ Z A H

(140) : Bu âyeti celile mukaddesata hakaret eden kimseler ile hem meclis olmaktan müslümanları tehzir etmekte, öyle bir mukarenetin netice'i fezahatini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey sadık müminler!. Ve *ey* kâfirler ile hem meclis olup onların islâmiyet aleyhindeki lâkırdılarına iştirak eden münafıklar!. Kâfirleri dost tutmayınız diye sizlere Cenabı Hak emrediyor. **(Ve muhakkak kitapta)** Kur'anı Kerimde, Mekke'i Mükerreme'de nazil olan sure'i enamda (sizin üzerinize) bir âyeti celile **(indirmiştir ki, Allah Tealâ'nın âyetlerine)** Kur'anı azimüşşana **(küfredildiğini)** onun bir kitabı ilâhi olduğu inkâr olunduğunu (ve **onlar ile)** O' Kur'an âyetleriyle **(istihza yapıldığını işittiğiniz zaman başka lâkırdıya)** "böyle mukaddesat aleyhinde olmayan sözlere **(.dalacakları)** zamana **(değin •onların) o** kâfirlerin, **o** müstehzi heriflerin **(yanında oturmayınız)** onlar-

dan iğraz ediniz. O halde onlar ile dostlukta, onları iğzaz ve ikramda bulunmanız nasıl caiz olabilir?. (Şüphe yok ki) O kâfirâne sözleri dinleyip durursanız (siz de o zaman) öyle onlar ile oturup durduğunuz vakit (onların) günahta, azaba istihkakta (misli olmuş olursunuz) çünki onların meclisini terke kadir iken terketmediğinizden dolayı onlara iştirâk etmiş sayılırsınız, (muhakkak ki, Allah Tealâ münafıkları ve kâfirleri cehennemde toptan toplayıcıdır.) Çünki münafıklarda küfür hususunda sair mücahir kâfirler gibi olduklarından hepsi de birden cehenneme atılacaklardır. Dünyada hemhâl oldukları gibi ahrette de cehennemde de hemmeclis bulunacaklardır. Ne feci bir mukarenet!. Sure'i enamdaki âyeti kerime:

(واذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا فاعرض عنهم حتى يخوضوا في حديث غيره..)

Nazmı şerifidir. Mâlûm olduğu üzere bir kimse bir küfre razı olursa kâfir olur. Ve bir kimse bir münkerin, gayrimeşru bir muamelenin işlendiği yerde bulunur, onu işleyenlere karışırsa günahta onlar ile beraber olur. Velevki kendisi o münkeri bilfiil işlemesin. Fakat onların o fena işlerini kalben takbih ettiği halde bir korku, bir zaruret, bir tekıyye sebebiyle onlar ile hemmeclis olursa o zamân mesul olmaz. Maamafih öyle bir mecliste bulunan bir mümin için eğer imkân varsa onların o gayrı meşru hareketlerini takbih etmek, onları usulü dairesinde tenvir ve irşada çalışmak lâzımdır. Bu bir emri bilmâruf vazifesidir.

*

اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا اَلَمْ
نَكُنْ مَعَكُمْ وَاِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ
عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(141): Onlar ki, sizi gözetiverirler, eğer sizin için Allah Tealâ'dan bir zafer olursa biz de sizinle beraber değilmiydik derler. Ve eğer kâfirler için bir nasib olursa biz size galip gelmez miydik ve size müminlerin tecavüzünü men eder olmadık mı derler. Artık Allah Tealâ kıyamet gü-

nünde aranızda hükmedecektir. Ve elbette Allah Tealâ kâfirler için müminler aleyhine bir yol vermeyecektir.

***

İ Z A H

(141) : Bu âyeti kerime de münafıkların şahsî menfaatleri için ne kadar mütelevvin bulunduklarını ve hakiki müminlerin küffara karşı himaye'i ilâhiyede bulunduklarını şöylece bildirmektedir. **(Onlar ki)** o münafıklar ki, ey müslümanlar!. (sizi **gözetiverirler)** sizin işlerinize, zafere nail olup olmayacağınıza intizarda bulunurlar, (eğer size **Allah Tealâ'dan bir zafer olursa)** bir fetih ve ganimet yüz gösterirse **(biz de sizinle)** dinde, cihadda **(beraber değilmiydik?.)** biz size yardımcı bulunmuyor mu idik. Artık bize de ganimetten hisse vermez misiniz? (derler) kendilerini müslüman gösterirler, **(ve eğer kâfirler için)** savaştan **(bir nasib olursa)** bir kazanç elde edebilirler ise bu takdirde münafıklar, o kâfirlere hitaben **(biz size galip gelmez miydik)** biz sizin aleyhinize savaşa katılsa idik sizi mağlûp, maktul bir hâle getiremez mi idik, halbuki, öyle aleyhinize harekette bulunmadık **(ve** size **müminlerin tecavüzünü)** musallat olmasını bir takım hüd'alara, iğfalkârâne sözlere tevessül ederek **(men)** ile sizi himaye **(eder olmadık mı?, derler)** o kâfirlere karşı böyle taraftar olduklarını söyler, minnette bulunurlar, onların elde edebildikleri şeylerden kendilerine de hisse ayırmalarını isterler. **(Artık Allah Tealâ kıyamet gününde aranızda)** ey müslümanlar sizinle o münafıklar arasında şanınıza lâyık bir surette **(hükmedecektir)** sizleri Ey hakikî müminler!. Lâyık olduğunuz sevaba kavuşturacak, cennetlerine idlal edecektir. Münafıkları, kâfirleri de mustehik bulundukları ikaba uğratacak cehennemlere sevkeyleyecekdir. **(ye elbette Allah Tealâ kâfirler için müminler aleyhine bir yol vermeyecektir)** her halde islâmiyet Âfâka intişar edecektir. Her halde islâmiyetin hakkıyyeti, ulviyyeti binlerce deliller ile edyanı saire üzerine galip gelecektir. Bir hikmet ve iptilâ tarikiyle müslümanlar bazen dünyada mağlûb olsalar da bu muvakkattir, istisal suretiyle değildir. Akibetülemir veya uhrevî hayat itibariyle galibiyet, selâmet ve saadet müslümanlara mahsustur. Hakikî dinden mahrum olanlar ise nihayetülemir mağlûbiyete giriftar olarak cehennemde ebediyen muazzeb olup duracaklardır.

***

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى
الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى يُرَاؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾ مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَا إِلٰى هٰؤُلَاءِ وَلَا إِلٰى
هٰؤُلَاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİŞİ

(142): Şüphesiz münafıklar Allah Tealâ'ya karşı hüd'ada bulunmak isterler. Halbuki onları hiid'aya düşüren o'dur. Ve namaza kalkdıkları zaman tenbelcesine kalkarlar, nâsa gösterişte bulunurlar ve Allah Tealâ'yı pek az yâd ederler.

(143) : Onun arasında müteredditirler. Ne onlara ne de bunlara men* sup, ve her kimi ki, Allah Tealâ sapıtırsa artık ona elbette bir yol bulamazsın.

***

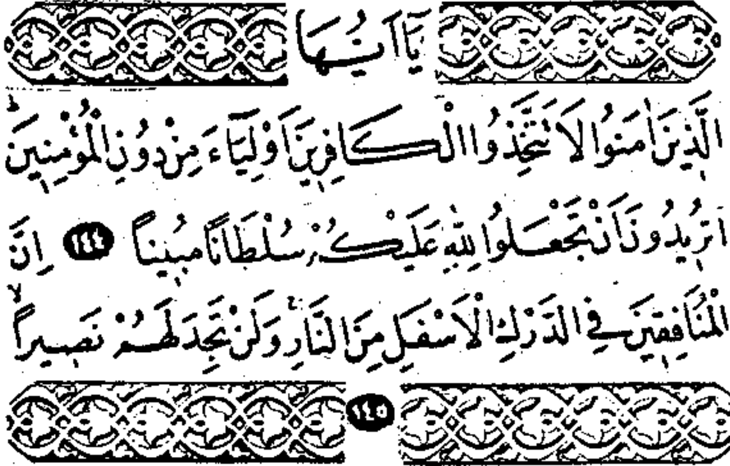
İ Z A H

(142) : Bu mübarek âyetlerde münafıkların pek cahilane, mütereddidane hallerini ve ebedî mahrumiyete mâruz bulunacaklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Şüphesiz münafıklar) Kendi bâtıl zanlarına göre (Allah Tealâ'ya karşı hüd'ada) aldatmak hareketinde (bulunmak isterler) asıl gizledikleri kanaatlerinin hilafını izhar ederek kendilerinden kâfirler hakkında icap eden katil ve tart gibi ahkâmı dünyeviyeyi bertaraf etmek kasdında bulunurlar. Hâşâ Allah Tealâ'yı onun Peygamberini aldatacaklarım zannederler, (halbuki onları) O münafıkları asıl (hüd'aya düşüren) onları o hüd'aları yüzünden mücazata uğratacak olan (o'dur) o haliki Azimüşşan'dır. Onların o munafıkane hallerini Peygamberine haber veren, onları rüsvayı âlem eden, onları ahrette ebediyen muazzeb kılacak olan o mabudi alim ve hakimdir. Onların öyle dünyada muvakkaten mâsumuddem, mâsumulmâl bırakılmaları haklarında asıl bir hud'adır ki, bu yüzden ahrette pek elim bir azaba uğrayacaklardır, onlar ise bundan bihaber bulunmaktadırlar, (ve) O münafıklar, müminler ile beraber (namaza kalkdıkları zaman tenbelcesine) ağırlanarak, mükrehâne bir his ile (kalkarlar) ve onlar bu namazlarıyle (nâsa gösterişte bulunurlar) tâki kendilerini mümin sansınlar, (ve Allah Tealâ'yı pek âz yâdederler) pek az namaz kılarlar,

nâsın gıyabında namazda, niyazda bulunmazlar. İşleri güçleri hep riyakârlıktan ibarettir.

(143) : O münafıklar (onun) o imân ile küfrün veya müminler ile kâfirlerin (arasında mütereddittirler) şeytan onları mütehayyir bir hâle düşürmüştür, (ne onlara) o müminlere (ne de bunlara) kâfirlere (mensub) değildirler. Öyle ikisi arasında mütereddit, mütehayyir bir halde bulunmaktadırlar, (ve her kimi ki) hidayete, tevfiki ilâhiye ademi istidadından dolayı (Allah Tealâ sapıtırsa) dalâlete düşürürse (artık ona elbette bir yol) kendisini hidayete erdirecek bir tarik (bulamazsın.) Evet... Kendi fıtretini sui'îstimâl edip, de mücerret dünya varlığı için münafıklık yapan, bu sebeble hak ve sevaptan, hidayetten, nuri islâmdan mahrum kalan bir şahıs için bir imdadres bulunamaz. Artık böyle bir âkibeti elimeyi düşünmeli!.

***

MEALİ ÂLİSt

(144) : Ey imân etmiş olanlar!. Müminleri bırakıp da kâfirleri dostlar edinmeyiniz. İster misiniz ki, Allah için aleyhinize bir apaçık hüccet edinesiniz.

(145): Şüphe yok ki; münafıklar ateşin en aşağı tabakflsmdadırlar, Ve elbette onlar için bîr yardımcı da bulamazsın..

***

İ Z A H

(144) : Bu mübarek âyetler, müslümanları ikâz etmektedir, kendi kutsi dinlerine düşman olup bu yüzden ebediyen muazzeb olacak olan kâfir-

leri münafıkları dost tutmamalarını kendilerine ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey **imân** etmiş **olanlar)** Ey islâmiyeti kabul etmiş, dini ilâhîye samimî surette intisab şerefine nail olmuş bulunanlar!, **(müminleri)** din kardeşlerinizi **(bırakıp** da) onlar ile muhabbet ve meveddette, tasanütte bulunmayıp da münafıklar gibi (kâfirleri dostlar edinmeyiniz) onlar sizin asıl düşmanlarınızdır. Onlara teveccüh münafıklara mahsus bir fezahattir. Artık onları iltizam edip de din kardeşlerinizi nasıl bırakabilirsiniz?. **(ister misiniz ki)** böyle kâfirlere dost olmak yüzünden **(Allah Tealâ için aleyhinize bir apaçık hüccet edinesiniz?.)** sizin de münafık kimseler olduğunuza dair bir burhan, bir vâzih delil <vücude gelmesini arzu eylermisiniz? Böyle bir denaata nasıl cür'et edebilirsiniz. O halde ey müminler!. Siz, münafıklar gibi harekette bulunmayınız..

(145) : **(Şüphe yok ki, münafıklar** ateşin) Cehennemin (en aşağı) en derin bulunan (tafoakasmdadırlar) çünki münafıklar, kâfirlerin en habisi oldukları için böyle bir azaba müstehiktırlar. Onlar müslümanlar ile istihza ederler, müslümanların aleyhinde hüd'alar, hileler meydana getirirler, fırsat buldukça islâm düşmanlarına iltihâk ederek müslümanların hayatına sui'kasitte bulunurlar, (ve elbette **onlar** için) o münafıklar hakkında **(bir yardımcı da bulamazsın)** ki, azabı ilâhiye mâni olarak onları cehennemden çıkarmaya yardım ediversin. Binaenaleyh öyle münafıkâne hareketlerden son derece sakınmalıdır.

***

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا
دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ
الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ
إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(146) : Ancak o kimseler ki, tövbe ettiler, ve hallerini İslahta bulun* dular ve Allah Tealâ'ya iltica ediverdiler, ve dinlerini Allah için halisâne kıldılar onlar müstesnâ. İşte onlar müminler ile beraberdirler. Müminlere ise Allah Tealâ elbette pek büyük mükâfat verecektir.

(147) : Eğer şükreder ve imân etmiş **olursanız, Allah Tealâ sizin azabınızla ne yapacaktır, halbuki, Allah Tealâ şâkirdir, alimdir.**

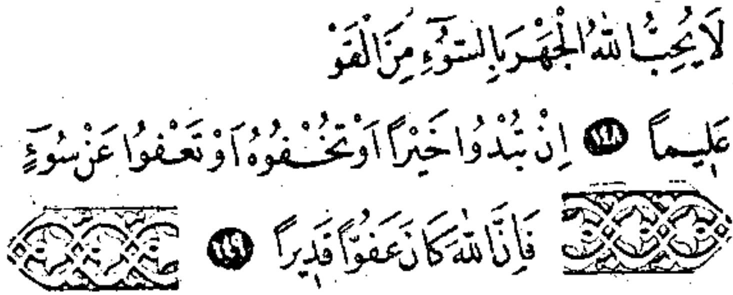
***

İ Z A H

(146) : Bu mübarek âyetler de, cidden taib ve müstâğfir olan, Cenabı Hakka sığınan, halisane dindar olmaya başlayan kimselerin de sair müminler gibi uhrevî mükâfata nail, azabı ilâhiden emin olacaklarını şöyle tebşir etmektedir. **(Ancak o kimseler ki)** Nifaktan dönüp **(tövbe ettiler ve)** nifak zamanında iken ifsad etmiş oldukları **(hallerini ıslahta bulundular ve Allah Tealâ'ya iltica)** edip onun rızasını taleb ve dini mübinine temessük **(ediverdiler ve dinlerini)** riyadan beri **(Allah için hâlisâne kıldılar)** ibadet ve taatlariyle ancak vechullâhi taleb ettiler, işte **(onlar)** Öyle hallerini, hayatlarını ıslah ve tanzim eden taib ve müstâğfir kimseler **(müstesna)** artık onlar münafıklıktan kurtulmuştur. Artık **(onlar)** cennette **(müminler ile beraberdirler)** onlar da sair müminler gibi mükâfata nail olacaklardır, **(müminlere ise Allah Tealâ elbette pek büyük mükâfat verecektir)** onlar da bu mükâfata iştirak edeceklerdir. Günahından tövbe eden kimse **o** günahı hiç işlememiş kimse gibidir.

(147) : Ey Allah Tealâ'nın kulları!. (Eğer) nail olduğunuz nimetlere **(şükreder)** ve Allah Tealâ'ya lâyıkı veçhile **(imân etmiş olursanız)** artık Cenabı Hak sizi muazzeb eder mi?. Hak Tealâ lizatihi bütün hâcetlerden ganidir. Menfaatleri celb ve mazarratları defetmek ihtiyacından münezzehtir. Kullarını bir takım mükâfat ve mücazata tâbi tutmuş olması, bir hikmet ve maslahata müstenittir, onları güzel amelleri ifaya, çirkin hareketlerden ihtiraza sevk içindir, nizamı âlemi muntazam bir halde idame içindir. Binaenaleyh ey Allah Tealâ'nın kulları!. Siz güzel amelleri ifa, çirkin şeylerden ictinab edince o hâliki zişan sizleri muazzeb kılmaz!. **(Allah Tealâ sizin azabınızla ne yapacaktır)** siz öyle ıslahıhâl sahibi olduktan sonra sizi muazzeb kılmak o Hâliki kerimin âtifet ve keremine lâyık olmaz. **(Halbuki, Allah Tealâ şâkirdir),** kullarının güzel amelleri az da olsa yine onlara kat kat sevap verir ve **(alimdir.)** bütün vukuata kemâliyle alimdir, bu cümleden olmak üzere sizin imânınızı da bilir, ondan dolayı size mükâfat verir ve sizi mükâfatsız bırakması asla tasavvur **olunamaz.**

***

MEALİ ÂLİSİ

(148) : Allah Tealâ çirkin lâkırdının açıklanmasını sevmez, zulmedilmiş olan başka. Ve Allah Tealâ bihakkın işiticidir, bilicidir.

(149): Bir hayrı açıklarsanız veya gizlerseniz veya bir kötülüğü affederseniz şüphe yok ki, Allah Tealâ affedici ve çok kudretlidir.

**

İ Z A H

(148) : Bu mübarek âyetler, zalim, münafık olmayan kimselerden hasbelbeşeriye vuku bulacak kusurların teşhir edilmemesini ihtar ve gizli, alenî yapılacak hayırların, afların vesile'i mükâfat olacağını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Allah Tealâ çirkin lâkırdının) kabih, fezihane her hangi bir sözün (açıklanmasını) zem ve kadhi müstelzim lâkırdıların söylenmesini, teşhir edilmesini (sevmez) belki ondan dolayı söyleyip durana ceza * verir. Şu kadar var ki (zulmedilmiş olan başka) mazlum bundan müstesnadır. O gördüğü zulmü söyleyebilir ve zalime karşı bedduada bulunabilir. Binaenaleyh milleti islâmiye aleyhine harekette bulunan, cemiyeti islâmiyeyi mutazarrır eden münafık tabiatlı kimselerin de bu düşmânane hareketlerini teşhir ederek onların zararlarından ehli islâmın intibahına, siyanetine çalışmak caiz bulunmuştur. Bunun içindir ki, Kur'anı Kerimde münafıkların o şeneati ahvali teşhir edilmektedir. (Ve Allah Tealâ bihakkın işiticidir.) Her söylenen sözü tamamen işitir, mazlumun duasını, tezallümi halinde işitir ve (bilicidir.) her yapılan şeyi bihakkın bilir, zalimin, mazlumun halleri de bu cümledendir. Artık bunu düşünüp de gayrı meşru, zalimane hareketlerden sakınmalıdır.

(149) : Amali hayriyeden her hangi (Bir hayrı açıklarsanız) izhar edip âlenen yaparsanız (veya) o hayrı (gizlerseniz) sırren yaparsanız, gösterişten kaçarsanız (veya bir kötülüğü) mâruz kaldığınız bir hakareti, bir zalimane muameleyi (affeder) de intikama kalkışmaz (sanız) makbul,

memduh, âlicenabâne bir harekette bulunmuş olursunuz, **(şüphe yok ki, Allah Tealâ affedici)** dir. Nice âsi kulları af buyurmaktadır, ve **(çok kuvvetlidir.)** intikama kadir olduğu halde intikam almayıp af buyurmaktadır. Ne ulvî bir numune'i imtisal!. Artık biz kulların da af kâr olarak öyle mekârimi ahlâk ile müttasif olmamız evlâ olmaz mı?.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ
وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ
بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا
﴿١٥٠﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا
مُهِينًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ
أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولَٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ وَكَانَ اللَّهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(150): Muhakkak o kimseler ki, Allah Tealâ'ya ve onun Peygamberlerini inkâr ederler ve Allah Tealâ ile Peygamberlerinin arasını ayırmak isterler ve bazısına imân eder ve bazısını inkâr eyleriz derler, ve bunun arasında bir yol tutmak isterler.

(151): İşte kamilen kâfir olanlar onlardır. Biz de kâfirler için ihanet-» bahş olan bir azab hazırlamışızdır.

(152) : Ve o kimseler ki, Allah Tealâ'ya ve peygamberlerine imân etmişlerdir ve onlardan hiç birinin arasını ayırmamışlardır. İşte onlara da mük&ratlarını elbette verecektir. Ve Allah.Tealâ gafurdur, rahimdir.

⁂

I Z A H

(150) Bu mübarek âyetler, kimlerin tam kâfir olup ebedî azaba giriftar olacaklarını, ve kimlerin de mümini kâmil olup mükâfata nail bulunacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muhakkak o kimseler ki) ...lı itikatlı şahıslar ki (Allah Tealâyı ve onun peygamberlerini inkâr ...ir) mezhepleri kendileri için böyle bir küfrü iktiza eder, velevki, ...rahaten söylemesinler, (ve) çünki onlar (Allah Tealâ ile Peygamberlerin arasını ayırmak isterler) güya Allah Tealâ'ya imân etmek isterler. Halbuki Peygamberlerini inkâr etmekle Cenabı Hak'kı da inkâr etmiş ...ir da bundan haberleri olmaz. Çünki Cenabı Hak'kın Peygamberler ...daki beyanatı ilâhiyesini ve o Peygamberlerin ibrazına muvaffak ...ları mucizeleri inkâr etmekle zatı ulûhiyeti de inkâr etmiş bulunurlar. Maamafih bunlar bütün Peygamberleri inkâr ettiklerini tasrih ...ler de biz (bazısına imân eder, ve bazısını inkâr eyleriz derler) me... Hazreti Musa'ya, Hazreti Üzeyr'e imân eder de Hazreti İsa'ya, Hazreti Muhammed'e—Aleyhimüsselâm— imân etmezler. Böyle bir itikat ...Allah Tealâ'yı da inkârdan başka değildir.. Ezcümle bütün Peygamberler Hâtemülenbiya efendimizin risaletini ümmetlerine haber vermiş-" ... Şimdi bu risaleti münkir olanlar, bütün Peygamberleri de inkâr ... olmazlar mı?, (ve bunu arasında) böyle imân ile küfür beyninde ...yol tutmak isterler) halbuki bunların arasında başka vasıta • bulunamaz. Çünki hak ihtilâf etmez.

(151) Böyle imâna muhalif bir kanaatta bulunanlar yok mu (İşte ...ilen kâfir olanlar onlardır) artık o kâfirler lâyık oldukları cezaya baksınlar. Çünki (biz de) ben Hâliki azimüşşan da (kâfirler için ihanet... olan) onları kemâli zilletle muazzep kılacak bulunan (bir azab) bir ... cehennem (hazırlamışızdır) vakti gelince o azaba ebediyen mâruz ...laklardır. Bütün bu felâket, onların imândan mahrumiyetlerinin bir ...ışıdır.

Rivayete nazaran bu mübarek âyetler, Yahudiler hakkında nazil ...ustur. Çünki onlar Hazreti Musa ile Tevrat'a ve Hazreti Üzeyr'e imân ...tekleri halde Hazreti İsa ile İncil'e ve Hâtemülenbiya ile Kur'anı mübine ...tmezler. Binaenaleyh bunlar din bakımından bütün Peygamberân ...kütübi semaviyeyi ve biliktiza Cenabı Hak'kı münkir bulunmuşlardır.

(152): (Ve o kimseler ki) kâfirlere muhalif olarak (Allah Tealâya) ve onun bütün Peygamberlerine de (imân etmişlerdir) hiç birinin nübüvvet ve risaletini münkir bulunmamışlardır, (ve onlardan hiç birinin arasını ayırmamışlardır) hepsini tasdik ve tebcilde bulunmuşlardır (işte ...ara da) böyle ulvî, nezih bir itikatta bulunan müslümanlara da mevud (mükâfatlarını) Cenabı Hak (elbette verecektir) onları bu güzel itikatlarının semerelerine mutlaka kavuşturacaktır, (ve Allah Tealâ gafur...) Böyle mümin kullarından hasbelbeşeriye sudur eden bazı kusurları ... ve setreder ve (rahimdir.) onlara daima merhamet buyurur, onların

I Z A H

(150) : Bu mübarek âyetler, kimlerin tam kâfir olup ebedî azaba giriftar olacaklarını, ve kimlerin de mümini kâmil olup mükâfata nail bulunacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muhakkak o kimseler ki) o yalnış itikatlı şahıslar ki (Allah Tealâyı ve onun peygamberlerini inkâr ederler) mezhepleri kendileri için böyle bir küfrü iktiza eder, velevki, bunu serahaten söylemesinler, (ve) çünki onlar (Allah Tealâ ile Peygamberlerinin arasını ayırmak isterler) güya Allah Tealâ'ya imân etmek isterler, halbuki Peygamberlerini inkâr etmekle Cenabı Hak'kı da inkâr etmiş olurlar da bundan haberleri olmaz. Çünki Cenabı Hak'kın Peygamberler hakkındaki beyanatı ilâhiyesini ve o Peygamberlerin ibrazına muvaffak oldukları mucizeleri inkâr etmekle zatı ulûhiyeti de inkâr etmiş bulunurlar, (ve) Maamafih bunlar bütün Peygamberleri inkâr ettiklerini tasrih etmezler de biz (bazısına imân eder, ve bazısını inkâr eyleriz derler) meselâ: Hazreti Musa'ya, Hazreti Üzeyr'e imân eder de Hazreti İsa'ya, Hazreti Muhammed'e—Aleyhimüsselâm— imân etmezler. Böyle bir itikat ise Allah Tealâ'yı da inkârdan başka değildir.. Ezcümle bütün Peygamberler, Hâtemülenbiya efendimizin risaletini ümmetlerine haber vermişlerdir. Şimdi bu risaleti münkir olanlar, bütün Peygamberleri de inkâr etmiş olmazlar mı?, (ve bunu arasında) böyle imân ile küfür beyninde (bir yol tutmak isterler) halbuki bunların arasında başka vasıta bulunamaz. Çünki hak ihtilâf etmez.

(151) : Böyle imâna muhalif bir kanaatta bulunanlar yok mu (İşte kâmilen kâfir olanlar onlardır) artık o kâfirler lâyık oldukları cezaya hazırlansınlar. Çünki (biz de) ben Hâliki azimüşşan da (kâfirler için ihanetbahş olan) onları kemâli zilletle muazzep kılacak bulunan (bir azab) bir ateşi cehennem (hazırlanmışızdır) vakti gelince o azaba ebediyen mâruz kalacaklardır. Bütün bu felâket, onların imândan mahrumiyetlerinin bir cezasıdır.

§ Rivayete nazaran bu mübarek âyetler, Yahudiler hakkında nâzil olmuştur. Çünki onlar Hazreti Musa ile Tevrat'a ve Hazreti Üzeyr'e imân ettikleri halde Hazreti İsa ile İncil'e ve Hâtemülenbiya ile Kur'anı mübine imân etmezler. Binaenaleyh bunlar din bakımından bütün Peygamberân ile kütübi semaviyeyi ve biliktiza Cenabı Hak'kı münkir bulunmuşlardır.

(152) : (Ve o kimseler ki) O kâfirlere muhalif olarak (Allah Tealâya) da ve onun bütün Peygamberlerine de (imân etmişlerdir) hiç birinin nübüvvet ve risaletini münkir bulunmamışlardır, (ve onlardan hiç birinin arasını ayırmamıslardır) hepsini tasdik ve tebcilde bulunmuşlardır (işte onlara da) böyle ulvî, nezih bir itikatta bulunan müslümanlara da mevud olan (mükâfatlarını) Cenabı Hak (elbette verecektir) onları bu güzel itikatlarının semerelerine mutlaka kavuşturacaktır, (ve Allah Tealâ gafurdur.) Böyle mümin kullarından hasbelbeşeriye sudur eden bazı kusurları af ve setreder ve (rahîmdir.) onlara daima merhamet buyurur, onların

güzel amellerinin sevabını kat kat verir, kendilerini cennetlerine nail kılar. Ne muazzam bir âtifeti ilâhiyyeL

**

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ
كِتَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُٓوا
اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا
الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ
وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ
الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ
لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(153) : Ehli kitab, üzerlerine bir kitap indirmeni senden isterler. Muhakkak onlar bundan daha büyüğünü Musa'dan istemişler de bize Allahı apaçık göster demişlerdi. Artık zulûmları sebebiyle kendilerini yıldırım çarptı. Kendilerine apaçık mucizeler geldikten sonra da buzağıyı —mâbut— ittihaz ettiler. Nihayet bundan affettik ve Musa'ya pek zahir bir saltanat verdik.

(154) : Ve ahidlerine riayet etmeleri için üstlerine Turu kaldırdık ve onlara secde eder olduğunuz halde o kapıdan girin dedik ve onlara Cumartesi günü haddi tecavüz etmeyin dedik ve onlardan ağır bir ahid aldık.

***

İ Z A H

(153) : Bu mübarek âyetler, Yahudilerin Resuli Ekrem Efendimizden ve evvelce de Hazreti Musa'dan ne kadar münkirane ve had nâşinasâne taleplerde bulunduklarını ve bu yüzden mâruz kaldıkları felâketleri bildi-

riyor. Hazreti Musa'nın nail olduğu satvet ve kuvveti ve Yahudilerin vaktiyle ne gibi vazifeler ile muvazzaf bulunmuş olduklarını da gösteriyor. Şöyle ki: Habibim!. (ehli kitap) Yahut âlimleri (üzerlerine) gökten (bir kitap indirmeni senden isterler) Hazreti Musa'ya nâzil olan kitap gibi sana da hepsi birden bir kitabın indirilmesini teklif ederler veyahut lavhi mahfuz üzerine semavî bir yazı ile yazılmış bir kitabın nüzulünü talebte bulunurlar. Onların hüsnü niyetine mukarin olmayan bu sualinden müteessir olma, çünki (muhakkak onlar) o Yahudilerin ecdat ve ensabi (bundan daha büyüğünü Musa'dan istemişler de bize Allahı) iyanen (apaçık göster demişlerdi) onların reislerinden bulunan yetmiş kişi böyle hadnâşinasâne bir talebte bulunmuşlardı. Şimdiki Yahudiler de onların mezhebi, meşrebi üzere bulunduklarından sen bunların böyle taleblerine ehemmiyet verme. Bunlar böyle bir suali hüsnüniyetle irad etmekte değildirler. Maksatları inkârdır. Yoksa Cenabı Hak dilerse kitabı ilâhisini birden de inzal edebilir. (Artık) o rüyet talebinde bulunanları (zülunıları sebebiyle) teannütleri ve kendi hallerine nazaran vuku bulması müstehil olan bir ulvî tecelliyi taleb eylemeleri yüzünden (kendilerini yıldırım çarptı) gök tarafından gelen bir ateşin çarpmasıyle helak oldulaı\ Sonra Hazreti Musa'nın temennisiyle affa mazhar olup bir mucize'i azime eseri olarak yeniden hayat buldular, (kendilerine) Cenabı Hak'kın vahdaniyetine, nübüvvet ve risaletin hakkıyyetine dair (apaçık mucizeler geldikten sonra da) Meselâ: Hazreti Musa'nın Firavne karşı gösterdiği âsâsı, yedi beyzası gibi, denizin yarılması gibi hârikalar vücude geldiği halde (buzağıyı —mâbut — ittihaz ettiler) Hazreti Musa'nın bir müddet gaybubetinden istifade ederek Samirî namındaki bir melunun sözüne kapılarak buzağıya taptılar, Hazreti Harun'un sözlerini dinlemediler, (nihayet) onları bu azîm cinayetten de (affettik) onları istisal suretiyle mahv ve helak etmedik, (ve Musa'ya pek zâhir bir saltanat) bir vâzih hüccet, bir burhan, bir azamet ve galibiyet (verdik) öyle ki, o buzağıya tapanlara tövbekar olabilmeleri için kendilerini öldürmelerini emretmiş, onlar da o masiyetlerinden kurtulmak için bu emre imtisal eylemişlerdir.

(154) : (Ve) O İsrail oğulları, Hazreti Musa ile yapmış oldukları (ahd) ve misak (larma riayet) şeriatı Musa'ya mütabeata devam (etmeleri için) korkup bunları bozmamaları için (üstlerine Turu) o büyük dağı bir hârika olmak üzere (kaldırdık) başları üstünde bir müddet muallâk bir halde bulundurduk, (ve) Davud Aleyhisselâm lisaniyle (onlara secde eder olduğunuz halde) tâzimkârane bir inhina ile (o kapıdan) beyti mukaddesin bir kapısından içeriye (girin dedik) böyle bir vaziyette bulunmalarını emrettik (ve onlara cumartesi haddi tecavüz etmeyin) o günde yapılmasına müsaade edilmiş olan şeylerin mâdasını yapmayın, meselâ: O gün balık avlamayın, ticaretle ve sair işlerle meşgul olmayın, sizi merzuk eden ancak Cenabı Hak'tır (dedik ve onlardan ağır) müekked (bir ahd aldık.) onlar « U-UI^L*-, » dediler, ahkâmı diniyelerine muhalefet etmeyeceklerine dair ahd ve misakta bulundular. Bu ahdi Cenabı Hak onlardan

Tevrat'ta ahz buyurmuştur. Hayfaki onlar bilâhare bu ahda riayetkar olmamışlardır.

§ Bakara sure'i celilesindeki 51, 52, 53, 64, 65 inci âyetlerin tefsirine de müracaat!.

***

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ
بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا
يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ بُهْتَانًا
عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ
وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ
لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا
﴿١٥٧﴾ بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(155) : Artık onlar ahidlarını bozmaları ve Allah Tealâ'nın âyetlerini inkâr eylemeleri ve Peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve bizim kalblerimiz perdelidir demeleri sebebiyle —lanete uğramışlardır— Hayır Allah Tealâ onların kalblerini küfürleri sebebiyle mühürlemiştir. Binaenaleyh pek azı müstesnâ olmak üzere onlar imân etmezler.

(156) : Ve küfürleri sebebiyle ve Meryem hakkında pek büyük bir iftirada bulunmaları sebebiyle —lanete mâruz kalmışlardır—.

(157) : Ve muhakkak biz Meryem'in oğlu AHahın Peygamberi İsa'yı öldürdük demeleri sebebiyle —lanete hedef olmuşlardır—. Halbuki, onu ne öldürdüler ve ne de asıverdiler. Fakat onlar için bir benzedilmiş oldu. Ve şüphe yok ki, onda ihtilâf edenler, ondan dolayı şek içindedirler. Onlar için buna dair zanna uymaktan başka bir bilgi yoktur ve onu hakikaten katletmiş değildirler.

(158) : Hayır, Allah Tealâ onu kendisine yükseltmiştir. Ve Allah Tealâ bir azizdir, hakîmdir.

**

İ Z A H

(155) : Bu mübarek âyetler, Yahudilerin enbiya'ı izama olan suikastlerini ve bu yüzden uğradıkları cezaları ve onların bu suikasdinden Hazreti İsa'nın kurtularak semaya kaldırılmış bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Artık onlar) o Yahud taifesi, vaktiyle yapmış oldukları (ahıtlerini) kabul etmiş oldukları misakı (bozmaları) ona muhalif harekette bulunmaları (ve Allah Tealâ'nın âyetlerini) Kur'anı mübini ve kendi kitaplarındaki beyanatı (inkâr eylemeleri ve) masum olan her türlü şaibelerden beri bulunan (Peygamberleri haksız yere öldürmeleri) sebebiyle (ve bizim kalblerimiz perdelidir) Hazreti Muhammed'in tebligatı bizim kalblerimize nüfuz edemez ve yahut bizim kalblerimiz ulûm ile dolmuştur, başkalarının beyanatını dinlemekten, kabul etmekten müstağnidir, (demeleri sebebiyle) lanete uğramışlardır, (hayır) öyle dedikleri gibi değil (Allah Tealâ onların kalblerini küfürleri sebebiyle mühürlemiştir.) onların kalbleri cibilliyet, hilkat itibariyle, ilim ve irfan ile memlü *oh* mak suretiyle öyle perdeli, başka beyanatı kabulden müstağni değildir, belki kendi küfürleri, su'i akideleri cahilane hareketleri yüzünden öyle bir vaziyete düşmüştür, (binaenaleyh) Abdullah ibni Selâm ve eshabı gibi (pek azı müstesna olmak üzere onlar imân etmezler) yahut onların az şeye imânları müstesna olmak üzere bütün imân edilmesi icabeden şeylere inanarak hakikî mümin olmazlar.

(156) : (Ve) O dinsizler Hazreti İsa gibi bir Peygamberi zişana (küfürleri) onun nübüvvetini, nezaheti hayatiyesini inkârları (sebebiyle ve) Hazreti (Meryem hakkında pek büyük bir iftirada bulunmaları) öyle elinde zuhur eden bir çok kerametleriyle iffet ve ulviyeti sabit olan nezih bir valideye sui isnada cüretleri (sebebiyle) lanete mâruz kalmışlardır.

(157) : (Ve muhakkak biz Meryem'in oğlu, Allahın Peygamberi İsa'yı öldürdük demeleri sebebiyle) de lanete hedef olmuşlardır, (halbuki, onu) hakikaten Allahın bir resuli olan Hazreti İsa'yı (ne öldürdüler, ve ne de asıverdiler) bu iddiaları tamamen hilafı hakikattir, (fakat onlar için) Hazreti İsa'yı öldürmeğe cüret gösterenler için (bir benzedilmiş oldu) bir rivayete göre Hazreti İsa aleyhinde münafıklıkta bulunan bir şahıs, Hazreti İsa'yı bulup katillere teslim etmek için Hazreti İsa'nın hanesine gitmiş, İsa Aleyhisselâm ise kudreti ilâhiye ile semaya kaldırılmış, bu münafıkta Hazreti İsa'ya benzeyiş çehresi zuhura gelmiş, katiller de bunu yakalayarak Hazreti İsa zannıyle salbetmişlerdir. Diğer bir kavle göre de Yahudiler su'i kasitte bulunmak isterken Hazreti İsa'nın'semaya kaldırıldığını görmüşler, Yahut rüesası bu yüzden avam arasında bir fitne zuhura geleceğinden korkmuşlar, bir şahsı yakalayıp asmışlar, nâsa karşı bu asılanın Hazreti İsa olduğunu iddia eylemişlerdir. (Ve şüphe yok ki

onda ihtilâf edenler) Hazreti İsa'nın şanında, katledilmiş olup olmamasında, asılan şahsın Hazreti İsa olduğunda .tereddüde düştüler, (ondan dolayı şek içindedirler) bunu kat'i surette bilemiyorlar, (onlar için) böyle şek içinde bulunanlar için (buna) bu katle (dair zanna uymaktan başka bir bilgi yoktur) onlar kendi hülyalarına tâbi olurlar, (ve onu) İsa Aleyhisselâm'ı (hakikaten katletmiş değildirler) Cenabı Hak onu siyanet buyurmuş, bir hârika olarak semaya kaldırmıştır. Hattâ bu katil iddiasında bulunanlarda mütereddittirler. Katil vukuuna kat'i surette kail değildirler. Binaenaleyh öyle zan ve tahminin bir kıymeti yoktur. Hakikati hâli Cenabı Hak, Kur'anı Keriminde serahaten beyan buyuruyor ki, o mübarek Peygamberini kudreti ilâhiyesiyle berhayat olarak semaya kaldırmıştır. Kudreti ilâhiyenin azametine ve kâinatta tecelli eden milyonlarca pedayi'i hilkate bir nazarı intibah ile bakanlara göre bir Peygamberi zişanın böyle ruhen ve cismen en yüksek makamlara refedilmesini istibada, tevile asla mahal yoktur. Allah Tealâ herşeye maziyadetin kadirdir amenna!..

(158) : (Hayır) öyle münkirlerin, müteredditlerin dedikleri gibi değil (Allah Tealâ onu) o mübarek Peygamberini (kendisine) kendisinin manevî huzuruna, ulvî, kutsî bir makama, bir semayi muallâya (yükseltmiştir.) Bunu kimse inkâr edemez, Cenabı Hak her şeye kadirdir. (Ve Allah Tealâ bir azizdir) Mülkünde keyfimâyeşağ tasarrufuna kimse mâni olamaz ve bir (hakimdir.) mülkünde her tasarrufu aynı hikmettir. Kimse onun hilâfını ifa ve iddia edemez. Binaenaleyh Hazreti İsa'yı semaya kaldırması da o hâliki kerimin kudret ve hikmetine nazaran asla inkâr edilemez.

*
**

وَإِنْ
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ
عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ
طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ
الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(159): Ve ehli kitaptan hiçbir fert yoktur ki, illâ ölümünden evvel elbette ona imân edecektir. Ve kıyamet gününde onların aleyhine bir şahit olacaktır.

(160) : Artık Yahudilerden bir zulüm sebebiyle ve bir çoklarını Allah Tealâ'nın yolundan men etmeleri sebebiyle onlara helâl kılınmış olan temiz şeyleri üzerlerine haram kıldık.

(161) ; Ve ribayı ondan h'ehy edilmiş oldukları halde alıvermeleri sebebiyle ve nâsın mallarını, haksız yere yemeleri sebebiyle.. Ve onlardan kâfir olanlara elim bir azab hazırladık.

*
**

İ Z A H

(159) : Bu mübarek âyetler, ehli kitabın Hazreti İsa'ya karşı vaziyetlerini ve Yahudilerin irtikâb etmiş oldukları zulümleri, memnu fiilleri bildiriyor ve bu yüzden uğradıkları ve uğrayacakları cezaları, suiakibeti ihtar ediyor. Şöyle ki: **(Ve ehli kitabtan)** Yahudiler ile Nasaradan **(hiçbir fert yoktur ki, illâ ölümünden evvel)** haleti nezinde, ruhu henüz kendisinden ayrılmadan **(elbette)** o fert, her ne vaziyette bulunursa bulunsun, gerek denize düşüp boğulsun, gerek hayvanlar tarafından parçalansın, ve gerek ateşe düşüp yansın, daha teslimi ruh etmeden (ona) Hazreti İsa'ya, onun nübüvvetine, onun ibnullâh olmadığına (imân edecektir) fakat bu bir imânı yeis kabilinden olduğu cihetle makbul değildir. Diğer bir tevcihe göre de bütün ehli kitap, Hazreti İsa'ya onun vefatından evvel, yer yüzüne nüzul ettiği zaman imân edeceklerdir. O zaman bütün insanlar islâpmiyete nail olacaklar, bir milleti islâmiye halinde bulunacaklardır. O vakit Cenabı Hak, deccalı helâk edecek, yer yüzünde bir emniyet, bir asayiş ceryana başlayacak hayvanlar bile biribiriyle hoşça geçineceklerdir. Hazreti İsa, kırk sene yer yüzünde kalacak, sonra vefat edip namazını müslümanlar kılarak kendisini defn edeceklerdir, (ve) İsa Aleyhisselâm **(kıyamet gününde onların)** ehli kitabın **(aleyhine bir şahit olacaktır)** kendisi risaletini tebliğ, ubudiyetini itiraf etmiş olduğu halde Yahudilerin kendisini tekzib etmiş olduklarını, Nasara'nın da kendisine ibnullâh demiş bulunduklarını dermeyan ederek onların bu kâfirâne, müşrikâne iddiaları aleyhinde şahadette bulunacaktır.

(160) : **(Artık Yahudilerden)** sudur eden mühim **(bir zulüm)** dine menafi bir hareket (sebebiyle) onların ahdlarını bozmaları, âyatı ilâhiyeyi inkâr eylemeleri, Hazreti Meryem'e iftirada bulunmaları gibi pek zâlimane hareketlerinden dolayı (ve) insanlardan **(bir çoklarını Allah Tealâ'nın yolundan menetmeleri sebebiyle)** veyahut bir men'e çok çalışmaları yüzünden

(onlara) vaktiyle **(helâl kılınmış olan temiz şeyleri)** meselâ: Evvelce Tevrat'ta helâl gösterilmiş olan şeyleri bilâhara bir dünyevî ceza olmak üzere **(üzerlerine** haram **kıldık)** tırnaklı hayvanların haram kılınması da bu cümledendir..

(161) : (Ve ribayı) faizi ve sair riba muamelelerini **(ondan nehy edilmiş oldukları halde alıvermeleri sebebiyle)** o mahrumiyete düşmüşlerdir **(ve nâsın mallarını haksız yere)** meselâ: Rüşvet tarikiyle hilâfı hakikat şahadet yoliyle ve sair haram olan vecihlerden biriyle alıp **(yemeleri sebebiyle)** onlara bir ceza olarak evvelce helâl olan bir takım tayyibatı haram kıldık, **(ve onlardan kâfir olanlara)** küflirlerinde İsrar edip taib ve müstağfir olmayanlara **(elim bir azab hazırladık)** dünyada tayyibatın hillinden mahrum kaldıkları gibi ahrette de cehennem azabına mâruz kalacaklardır. Artık devam eden bir küfrü dalâletin neticesi bundan başka değildir.

*
* *

لَٰكِنِ الرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا
أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أُولَٰئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْرًا عَظِيمًا ١٦٢

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(162) : Fakat onlardan ilimde mütehassıs olanlar ve mümin olanlar sana indirilmiş olana ve senden evvel indirilmiş olana inanırlar, ve namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler, ve Allah Tealâ'ya ve ahret gününe imân edenler, var ya işte onlara elbette azim bir mükâfat vereceğizdir.

**

İ Z A H

(162) : Bu âyeti kerime sahih, sabit bir ilme sahip olan, bütün esasâtı diniyeye imân edip vezaifi diniyesini ifa eden bütün müminlerin pek büyük, müstesna bir mükâfata nail olacaklarını tebşir ediyor. Şöyle ki: **(Fakat onlardan)** ehli kitaptan Abdullah ibni Selâm ve rufekası gibi

(ilimde mütehassıs olanlar) ilmi dinde rüsuh, meleke sahibi bulunanlar (ve) alelitlâk, muhacirini kiram ve ensarı kiram gibi (mümin olanlar) Habibim!. (sana indirilmiş olana) Kur'anı Azimüşşana (ve senden evvel) sair Peygamberlere (indirilmiş olana) Tevrat, İncil gibi kütibi semaviyeden her birine (inanırlar) bunların birer kitabı ilâhi olduğunu tasdik ederler, (ve) bahusus en mühim bir vazife'i diniye olan (namazlarım dosdoğru) bütün erkân ve şeraitine riayet etmek suretiyle (kılanlar ve) mükellef oldukları (zekâtı verenler ve Allah Tealâ'ya) onun varlığına, birliğine, hâlikiyet ve mâbudiyetine (ve ahret gününe) bir yevmi kıyametin zuhura geleceğine ve onun bir ebedî âlemi mükâfat ve mücazat olduğuna- (inananlar) var ya (işte) onlar yukarıda azaba giriftar olacakları bildirilen ehli inkârdan müstesnadırlar, (onlara elbette azîm bir mükâfat verecerceğizdir.) Onlar o güzel itikatlarının, amellerinin mükâfatlarını maaziyadetin • göreceklerdir. Onlar cennetlere nail, cemâli ilâhiyi müşahede saadetine mazhar olacaklardır. Ne muazzam, ebedî bir mükâfat.

*

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ
وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ
وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَ وَآتَيْنَا دَاوُدَ
زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا
لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(163): Muhakkak biz sana vahy ettik, Nuh'a ve ondan sonraki Peygamberlere vahy ettiğimiz gibi ve İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Eshat'a, İsa'ya, Eyüb'e, Yunus'a, Harun'a, ve Süleyman'a vahy eylediğimiz gibi ve Davud'a Zeburu verdiğimiz gibi.

(164) : Ve evvelce kıssalarını sana bildirdiğimiz Peygamberleri ve kıssalarını sana bildirmediğimiz Peygamberleri gönderdik. Ve Allah Tealâ Musa ile bilmuhatabe tekellüm buyurmuştur.

*
* *

İ Z A H

(163) : Bu mübarek âyetler, Hâtemülenbiya, efendimizin beşeriyete Peygamber gönderilmesi ve ona Kur'anı mübinin nüzulü; sair Peygamberlerin gönderilmeleri ve kendilerine vahyi ilâhinin.tecellisi gibi olduğundan artık onun risaletini inkâra ve kendisine bir kitabın birden nüzulünü istemeye mahal bulunmadığını ihtar mahiyetinde bulunmuştur. Şöyle ki: Resulüm Ya Muhammedi. Aleyhisselâm (muhakkak biz sana vahy ettik) Ahkâmı islâmiyeyi Cibrili Emin vasıtasıyle tebliğ eyledik, ikinci ebulbeşer sayılan (Nuh'a ve ondan sonraki Peygambere vahy ettiğimiz gibi) bu vahy hususunda seninle senden evvelki Peygamberlerin şanı, vaziyeti müsavidir. Ezcümle (İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, Esbat'a) Hazreti Yakub'un Hazreti Yusuf gibi evlât ve ahfadına (İsa'ya, Eyüb'e, Yunus'a, Harun'a, ve Süleyman'a vahy eylediğimiz gibi) artık ehli kitab, bunlardan ne için bihaber bulunuyorlar, ne için senin başka türlü vahye mazhariyetini istiyorlar?. Onların başka türlü vahy, başka türlü kitab nüzulünü istemeye ne selâhiyetleri vardır?, (ve Davud'a Zeburu verdiğimiz gibi) sana da o veçhile Kur'anı mübini âyet âyet, sûre be sûre* inzal ettik, artık Kur'anm başka türlü verilmesini, birden nüzulünü neden istiyorlar. Cenabı Hak, kitabı ilâhisini dilediği veçhile inzal buyurur. Buna kimse karışamaz.

§ Zebur; yüz elli sûreden müteşekkil tahmit ve temcidi, vaiz. ve nasihati hâvi bir kitabı ilâhidir.

§ Vahy; Lügatte kelâm, irsal, işaret, ilham, birşeyi gizlice bildirmek mânalarında müstağmeldir. Böyle hafiyyen birşeyi bildirmeğe «iyha* denir. Lisanı şeriatte vahy, Cenabı Hak'kın dilediği şeyleri Peygamberlerine birer tarik ile ilâm ve ifham ve talim buyurması demektir. Vahy'in şöyle muhtelif tarikleri, mertebeleri vardır.

(1) Rüyayı saliha. tarikidir ki, vahyi ilâhi, bisetin ihtidasından ekseri ruyayi saliha ile zuhur eder. Taki istinas hasıl olsun.

(2) İlham tarikidir ki, Cenabı Hak dilediği şeyleri enbiyayı kiramın kalblerine uyanık bir halde iken bilâvasıta ilka ve ilham buyurur..

(3) Kitab tarikidir ki, Hak Tealâ hazretleri dilediği Peygamberine dilediği ahkâmı melek vasıtasıyle olmaksızın ilham ve ifham buyurur. Hazreti Musa'ya Tevrat levhaları bu veçhile nazil olmuştur. Ve o Peygamberi Zişana Tur dağında evamiri ilâhiyesini bilâvasıta bir hitab suretiyle tebliğ buyurmuştur.

(4) Melek göndermek tarikidir ki, Allahü azimüşşan dilediği Peygamberine dilediği şeyleri melek vasıtasıyla tebliğ ve ilham buyurur. Cibril Emin'in vakit vakit gelip âyâtı Kur'aniyeyi Resuli Ekrem Efendimize tebliğ buyurmuş olduğu gibi.

Nâsa gizlice telkin edilen gayrilâyık sözlere, müfsidâne, şeytanî vesveselere de mânayı lâğavisi itibariyle «vahy» denilmiştir.

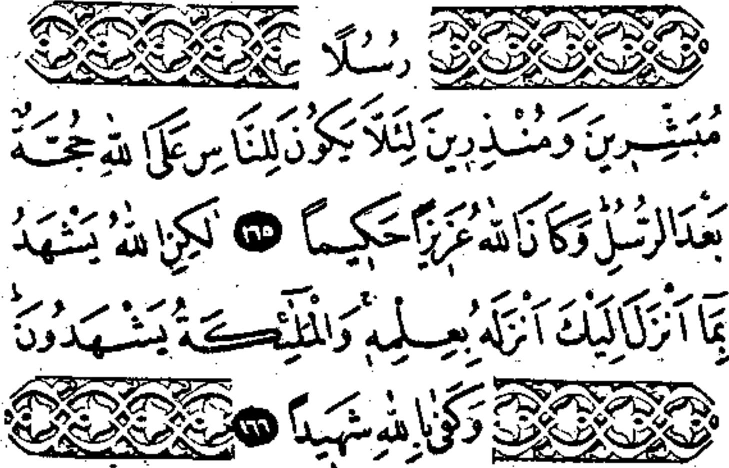
§ İlham tâbiri de lügatte: İhbar, ifnam, bitarikilfeyiz kalbe düşen malûmat demektir. Vahy tâbiri, ilhamdan eamdır. Çünki vahy, ilham tarikiyle olduğu gibi, sair tarikler ile de olabilir. Maamafih diğer bir nazardan da ilham, vahiden eamdır. Zira evliyaullahın kalblerine tulü eden bazı esrarı ilâhiye, muarifi Rabbaniyede bir nevi ilham eseridir. Fakat bu, vahy sayılmaz.

Her vahy ise bir ilhamı Rabbani, bir tebliği subhanidir. Bir de ilham, bazı zatların kendi şahıslarına ait bir tecelli eseri olabilir. Vahy ise umuma teveccüh eden ahkâmı muhtevi bulunur ve Peygamberanı izama mahsus bir imtiyaz sayılır.

(164) : (Ye) Ey Habibim!. Bu âyetlerin nuzulûndan evvel veya bugünkü günden mukaddem (kıssalarını sana bildirdiğimiz) kendilerine dair sana malûmat verdiğimiz (Peygamberleri) gönderdik, kavimleri dine davete memur ettik (ve kıssalarını sana) şimdiye kadar (bildirmediğimiz) kimler olduğuna dair sana malûmat vermediğimiz bir nice (Peygamberleri) de (gönderdik) beşeriyeti dini ilâhiden haberdar etmeğe memur kıldık. O halde Ey Hatemülenbiya!. Senin risalet ve nübüvvetin neden çok görülsün, neden tasdik edilmesin ki, senin nübüvvet ve risaletin sair Peygamberlerin nübüvvet ve risaleti gibi mucizelerle sabittir, tebliğine memur olduğun ahkâmın ulviyeti de buna şahittir, (ve Allah Tealâ Muşa ile) en yüksek bir mertebe'i vahy olmak üzere (bilmuhatabe) meleklerin vasıtasıyla olmaksızın (tekellüm buyurmuştur) ahkâmı ilâhiyesini, Tevrat kitabını o Peygamberi Zişanına bu veçhile birden vahy ve tebliğ buyurmuştur. Artık Resuli Ekrem'in vahye mazhariyeti, ona da Kur'anın lihikmetin âyet âyet, sûre be sûre nüzulü neden istibad edilsin. Evet... Hatemülenbiya Hazretleri de mîraç gecesinde bilâvasıta vahyi ilâhiyeye, hitabı subhaniyeye nail bulunmuştur. Ve ona Kurbanı mübinin öyle müteferrik zamanlarda nuzulû ise bir hikmeti ilâhiye icabıdır, bir lûtfu ilâhi muktezasıdır. Çünki bütün ahkâmı islâmiye bidayeti islâmda birden tebliğ edilecek olsa idi, mükellefler için pek ağır görülebilirdi, fakat öyle tedricen nüzulü ile mükelleflere teshilât gösterilmiş, yavaş yavaş istinas hasıl olmuş, o'da bu ümmeti merhume hakkında bir âtifeti ilâhiye eseri bulunmuştur.

§ Peygamberlerin adedini Cenabı Hak bilir. Bir hadisi şerife nazaran Nebilerin adedi yüz yirmi dört bindir. Bunların üçyüz otuzu risaletide haizdir. Diğer bir rivayete göre de Nebilerin adedi ikiyüz yirmi dört bindir. Kur'anı mübinde yirmibeş Peygamberi Zişanın mübarek isimleri tasrih buyrulmuştur.

**

MEALİ ÂLİSİ

(165): Müjdeleyici ve korkutucu oldukları halde Peygamberler — gönderdik ki — o Peygamberlerden sonra nâs için Cenabı Hak'ka karşı bir mazeret bulunmasın. Ve Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

(166) : Fakat Allah Tealâ — senin nübüvvetine — sana indirmiş olduğu — Kur'anı mübin— ile şahadet ediyor, ki, onu kendi ilmiyle indirmiştir. Melekler de şebadet ediyorlar. Maamafih Allah Tealâ şahit olmaya kâfidir.

İ Z A H

(165) : Bu mübarek âyetler, Peygamberlerin ne gibi vazifelerle ve ne gibi bir hikmete mebni gönderilmiş olduklarını bildiriyor. Ve Hatemülenbiya Hazretlerinin nübüvvet ve risaletine bir kitabı ilâhi olan Kur'anı mübin ile Cenabı Hak'kın ve meleklerin şahadette bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: însanları dini hak'ka davet edip imân edenleri sevab ile **(müjdeleyici ve)** kâfir olanları **da** azab ile **(korkutucu oldukları halde)** beşeriyet âlemine **(Peygamberler —gönderdik—ki o Peygamberlerden sonra)** onlar dini hakkı tebliğ için insanlar arasına geldikleri cihetle artık (nâs için) biz dini hak'kın neden ibaret olduğunu, uhdemize ne gibi dini vazifelerin düştüğünü bilmiyorduk diyerek **(Cenabı Hak'ka karşı bir mazeret)** bir[1] hüccet, müdafaa'i nefis için bir delil, bir behane **(bulunmasın)** binaenaleyh Peygamberler gönderilmiştir, onlar ahkâmı şer'iygyi ümmetlerine tebliğ etmişlerdir. Artık hak'kı kabul etmeyen hiçbir millet, hiçbir ferd cehaletini behane ederek kendisini azabı uhrevîden kurta-

ramıyacaktır. **(Ve Allah Tealâ azizdir)** mülkünde hakimdir, bütün ahkâm ve evamiri hususunda mağlûbiyetten münezzehtir ve **(hakimdir) bütün** fiilleri, iradeleri hikmete müstenittir. İşte Peygamberleri göndermesi, onlara kitabları inzâl buyurması da bu cümledendir.

(166) : Habibim!. Senin nübüvvet ve risaletin zahirdir. Buna rağmen senden bir kitabı semavinin birden nüzulünü isteyenler, senin nübüvvetini tasdik etmemiş bulunurlar **(fakat Allah Tealâ —senin nübüvvetine— sana indirmiş olduğu — Kur'anı mübin — ile şahadet ediyor)** o kitabı ilâhi, bir mucize'i kelâmiye olup senin risalet ve nübüvvetini nâtık, müsbit bulunmaktadır. Öyle bir kitabı mukaddes ki **(onu)** Cenabı Hak **(kendi ilmiyle)** kendisine hâs olan bir ilim ve hikmetle bir bedia'i kelâmiye, bir mucize'i ebediye olarak (indirmiştir.) Beşeriyetin enzarı intibaıma bir şahadeti ilâhiye eseri olarak vaz buyurmuştur. Maahaza Resulüm!. Senin risaletine **(melekler de şahadet ediyorlar)** artık öyle bir takım münkirlerin tasdik etmemelerinin ne ehemmiyeti vardır?, **(maamafih)** Resulüm!. Senin sıhhati risaletine **(Allah Tealâ şahit olmaya kâfidir)** senin risaletini izhar için nice bahir mucizeler, zahir hüccetler nas'betmiştir. Bunlar başkasıyle istişhattan muğni bulunmuştur.

***

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ
اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا
لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾ إِلَّا
طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(167): Muhakkak o kimseler ki, kâfir olmuşlar ve Allah yolundan men edivermişlerdir, şüphe yok onlar pek uzak bir sapıklıkla'sapıtmışlardır.

(168): Filhakika o kimseler ki ,kâfir olmuşlar ve zulüm etmişlerdir, onlar için Allah Tealâ mağfiret edecek değildir ve onları bir yola iletecek değildir.

(169) : Cehennem yolu müstesna. Orada, ebediyen muhalled olarak kalacaklardır. Ve bu Allah Tealâ için pek kolay bulunmaktadır.

***

İ Z A H

(167) : Bu mübarek âyetler, küfür ve zulme müptelâ eşhasın hidayetten mahrum, pek vahim akibetlere duçar olacaklarını şu veçhile bildirmektedir, (muhakkak o kimseler ki,) o Yahud taifesi ve emsali ki, Kur'anı Kerim gibi bir kitabi ilâhiyi inkâr ederek (kâfir olmuşlar ve) nâsı iğfal ve idlâl ederek (Allah yolundan) dini islâmdan (men edivermişlerdir.) Hazreti Muhammed'in nübüvvet ve risaletini inkâr etmişler, öyle zâhit bir hakikati ketmederek nâsın islâmiyeti kabulüne mâni olmuşlardır. Artık böyle pek büyük bir mel'aneti irtikâb ettikleri için (şüphe yok onlar) hidayet sahasından (pek uzak bir sapıklıkla) bir dalâlete düşmüş olmakla (sapılmışlardır) çünki onlar hem dalâlete düşmüşler, hem de başkalarını idlâl ederek dalâlete düşürmek istemişlerdir. Bu cihetle- bunların hak'ka rucû etmeleri pek uzak bulunmuştur.

(168) : (Filhakika o kimseler ki,) Beyan olunduğu veçhile (kâfir olmuşlar) dır ve risaleti Muhammed'iyeyi inkâr ve nâsı dini islâma intisabtan meneder oldukları cihetle onlara (zulmetmişlerdir.) nâsın dünyevî ve uhrevî salâh ve saadetine manî olmağa çalışmışlardır. Artık (onlar için Allah Tealâ mağfiret edecek değildir) çünki mağfireti ilâhiyenin küfre teallûku müstehildir, hikmeti ilâhiyeye münafidir. (ve onları bir yola) cennet tarikine (iletecek değildir) zira onlar böyle bir tariki saadete sülük istidadını zayetmişlerdir. Onlar için hidayet yolu, cennet yolu kapanmıştır.

(169) : (Cehennem yolu müstesnâ) Cenabı Hak onları cehenneme kavuşturacak olan bir yola sevkedecektir. (orada) o cehennemde (ebediyen) bir daha oradan çıkmamak üzere (muhalled olarak kalacaklardır) çünki Allah Tealâ böyle kâfirâne, müşrikâne hareketleri asla mağfiret buyurmayacaktır. Küfür ve şirkin muktezası bundan başka değildir, (ve bu) onların öyle, cehennemde ebedî bırakılması (Allah Tealâ için pek kolay bulunmaktadır) çünki Hak Tealâ neyi murad ederse vücude getirebilir, onun muradına hiç birşey mâni olamaz ve hiç birşey o hâliki âzimi hâşâ âciz' müşkülâta mâruz bırakamaz. Artık ona göre düşünmeli, daha elde fırsat var iken Hak'ka rücû etmelidir.

❀

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ
فَاٰمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٖيمًا حَكٖيمًا ١٧٠

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(170) : Ey insanlar!. Muhakkak ki size Rabbinizden bir Peygamber hak ile gelmiştir. Artık sizin için hayır olmak üzere ona imân ediniz. Ve eğer inkâr ederseniz şüphe yok ki, göklerde ve yerde her ne varsa Allahındır. Ve Allah Tealâ, alimdir, hakimdir.

***

İ Z A H

(170) : Bu âyeti kerime, bütün beşeriyeti mahza kendi selâmet ve saadetleri için dini İslama davet etmekte ve Cenabı Hak'km bütün mükevvenata mâlik ve hâkim olduğundan onlardan müstağni ve onları tazibe kâdir olduğunu ihtar eylemektedir. Şöyle ki: (Ey insanlar!) Sizi irşat, sizi Haktan haberdar etmek için (muhakkak ki, size Rabbinizden) tarafı ilâhiden en büyük bir âtifet olmak üzere (bir Peygamber) Hatemülenbiya Hazretleri (hak ile) Kur'anı kerim ile (gelmiştir) size dinî vazifelerinizi telkin ederek intibahınıza çalışmıştır, (artık sizin için hayır olmak) Sizi küfürden kurtarmak (üzere ona) o Peygamber'in size tebliğ ettiği Kur'ana, hakkıyyeti islâmiyeye (imân ediniz) küfürden kurtulup hidayete kavuşmanız ancak bu sayede kaabil olur. (ve eğer inkâr eder) o Peygamberi tasdik etmez (seniz) vebali, zararı size aittir, (şüphe yok ki göklerde ve yerde her ne varsa Allahındır) bütün mükevvenatın hâliki, mâliki Allah Tealâ'dır. Şirk ve küfrünüz ona hâşâ zarar vermez, nitekim imânınız da ona bir menfaat bahşolmaz. O bütün âlemlerden ganidir, (ve Allah Tealâ) sizin bütün ahvalinize (alimdir) ve onun zatı ahadiyyeti (hakimdir.), bütün ef'ali, bütün evamir ve nevahisi hikmet karindir. İşte bütün mü-minleri taltif, bütün kâfirleri küfürleri yüzünden tazib buyurması da onun hikmeti ilâhiyesi muktezasıdır. Artık o Haliki Azimüşşan'm vahdaniyetini, azamet ve kudretini bihakkın bilip ona göre sahih bir itikada nail olmak bütün beşeriyet için en kutsî ve en mübrem bir vazifedir.

**

يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ
اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ اَلْقٰيهَا
اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ
اِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ اَنْ يَكُونَ لَهُ
وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ١٧١

MEALİ ÂLİSİ

(171) : Ey ehli kitabî. Dininizde haddi tecavüz etmeyiniz ve Allah Tealâ'ya karşı haktan başkasını söylemeyiniz. Şüphe yok ki, Meryem'in oğlu tsa Allah Tealâ'nm ancak bir Peygamberidir ve onun tarafından bir kelimedir, onu Meryem'e ulaştırmıştır ve onun tarafından bir ruhtur. Artık Allah Tealâ'ya ve onun Peygamberlerine imân ediniz ve üç demeyiniz, vaz geçiniz, sizin için hayırlı olur. Muhakkak ki, Allah Tealâ bir tanrıdır kendisi için bir veled bulunmaktan münezzehtir. Göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hepsi de onundur. Vekil olmak için de Allah Tealâ kâfidir.

***

İ Z A H

(171) : Bu âyeti kerime, Cenabı Hak'kın evlât ittihazından münezzeh olduğunu, Hazreti İsa'nın emri ilâhi ile vücude gelmiş bir hârika'i hilkat bulunduğunu, bunun hakkındaki yanlış itikatlardan ehli kitabın içtinab etmeleri lüzumuna beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey **ehli kitab!)** Ey **Yehud** ve Nasara taifesi!. **(Dininizde)** ifrat ve tefrit suretiyle **(haddi tecavüz etmeyiniz)** Hazreti İsa gibi bir zatı ne ulûhiyet derecesine yükselterek vahdaniyeti ilâhiyeye muhalif kanaatlere zahib olunuz, ne de onun nezahatı hayatiyesine iftirada bulununuz, itidalden hakka ittibadan fariğ olmayınız **(ve Allah Tealâ'ya karşı)** onun şanı ulûhiyeti hususunda **(haktan)** lâyık **olan evsafı** şubhaniyeden **(başkasını söylemeyiniz)** onun şerik ve nazirden, **herhangi** kimseleri kendisine evlât edinmekten münezzeh olduğunu **biliniz, hilafını iddiada bulunmayınız. (Şüphe yok ki, Meryem'in oğlu İsa)**

Hâşâ ibnullah değil (ancak Allah Tealâ'mn) sair Peygamberleri gibi (bir Peygamberidir) o böyle bir risalet şerefini haizdir. Yoksa Cenabı Hak'km şeriki veya onun oğlu değildir, (ve) İsa Aleyhisselâm (onun) Allah Tealâ'nın (tarafından bir kelimedir) onun tarafı izzetinden tecelli eden bir emirdir ki (onu Meryem'e ulaştırmıştır) o emrini Cibrili Emin vasıtasiyle Meryem'e tevcih ve îsâl buyurmuş, o vasıta ile nefhi ruh vâki olmuştur, (ve) O Peygamberi Zişan (onun) Cenabı Hak'km (tarafından bir ruhtur) bir ruh sahibidir ki onun yaradılışında başkalarının bir tavassutu, bir babanın telkihi ve saire bulunmamıştır. İşte Hazreti İsa böyle bir baba vasıtası olmaksızın Cenabı Hak'kın «kün» emriyle bir hârika'i hilkat olarak vücude geldiği için kendisine bir şeref olmak üzere «kelimetuUah» ve «ruhullah» denilmiştir. Yoksa hâşâ Cenabı Hak'km hakikaten kelimesi, ruhu demek değildir. Çünki kelimeler, ruhlar mürekkebtir, hadistir, Cenabı Hak ise öyle terkib ve hudustan münezzehtir, (artık) ey Nasara taifesi (Allah Tealâ'ya ve onun Peygamberlerine imân ediniz) onları lâik oldukları evsaf ile tanıyınız, ne inkâr ederek tefrite düşünüz, ne de ulûhiyet derecesine yükselterek ifrata varınız, (ve üç) ilâh vardır (demeyiniz) Allah ile beraber İsa da, valdesi de birer ilândır diye müşrikâne bir itikatta bulunmayınız böyle bir itikattan (vaz geçiniz) teslise kail olmayınız. Böyle yalnış bir kanaatten vazgeçmeniz (sizin için hayırlı olur) tevhidi îlâhiye hail, selâmet ve hidayete muvaffak olursunuz, (muhakkak ki, Allah Tealâ) şerikten münezzeh (bir tanrıdır) bir hâliki kâinattır, bir mâbudi ezelî ve ebedidir.* O Hâliki Zişan (kendisi için bir veled bulunmaktan münezzehtir) çünki velet ile validi arasında terkib ve mücaneset itibariyle, biribirine ihtiyaç itibariyle bir merbutiyet bulunmak iktiza eder. Cenabı Hak ise bu gibi mahlûkata mahsus evsaftan her veçhile beridir, evlâd ve iyâle ihtiyaçtan münezzehtir, (göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hepsi de) Hilkaten ve mülken (onundur), o hâliki azimüşşanındır. Artık bunlardan birine muhtaç, müteşabih olması, bunlar ile hemcins bulunması katiyyen mutasavvur değildir. Hâlikiyet ve mâlikiyet ise bünüvvete menafidir. Hazreti İsa ile valdesi ise Cenabı Hak'ka muhtaçtırlar, onun mahlûkudurlar, onun mâlikiyet ve hâkimiyeti altındadırlar. Artık Hazreti İsa'nın «İbnullah» olması nasıl tasavvur olunabilir?, (vekil olmak) bütün mahlûkatm ihtiyacını bertaraf edip kendilerinin umurunu tanzim ve tasfiye eylemek (için de Allah Tealâ kâfidir) mahlûkatm ondan başka bir halika, bir mabuda ihtiyaçları yoktur. Onun zatı akdesi de hiç bir hususta başkasına muhtaç değildir. Binaenaleyh kendisine yardım edecek kendisine halef olacak evlâda da asla ihtiyacı yoktur, o bütün âlemlerden ganidir.

§ Nasara taifesi, başlıca dört fırkaya ayrılmışlardır.

(1) Yakubiye fırkasıdır. Bunlar Hazreti İsa'nın tamamen ulûhiyetine mutekittirler.

(2) Milkâniye fırkasıdır. Bunlar da Hazreti İsa hakkında aynı itikatta bulunmaktadırlar.

(3) Nesturiye fırkasıdır. Bunlara göre Hazreti İsa, Allah Tealâ'nın hâşâ oğludur.

(4) Merkusiye fırkasıdır. Bunlar ekanimi selâse denilen üç asla kaildirler. Ekanimi selâse ise eb, ibn ile ruhülkudusten ibarettir. Şöyle ki: Bunlara göre Allah Tealâ ile İsa ve ruhülkudusten ibaret olmak üzere üç tanrı vardır, bunların her biri müstakilen ulûhiyeti haizdir. Maamafih bunlar yine üç Allah değil bir Allahtır. Ne kadar mütenakıs sözler!. Bir üç olur mu. Ve üç birden ibaret bulunur mu?. Bunlar Hazreti İsa'nın asılıp bir müddet terki hayat etmiş olduğuna kail bulunurlar. Demek ki, o müddet içinde kâinat, hâşâ — Allahsız kalmış ve Allah kendisini kullarının ellerinden kurtarmaya kadir olamamış?. Böyle bir nakısa zatı ulûhiyete nasıl isnat edilebilir?. Velhasıl: Nasaranın itikadı, tamamen akla, hikmete muhalif, muhakemeye gayrı, lâyık, son derece garib bulunmuştur..

§ Hazreti İsa bir Peygamberi Zişandır, kudreti ilâhiyenin bir parlak eseridir. Cenabı Hak'kın «kün» emriyle, yani: Takdir ve iradesinin tecellisine binaen babasız olarak yaradılmış olduğu için kendisine bir şeref olmak için «kelimetullah» denilmiştir.

§ İsa Aleyhisselâm'a «ruh» denilmesinde de şöyle birkaç vech vardır.

(1) Son derece taharet ve nezafeti haiz olan bir şeye «ruh» denilmesi nâs arasında şayidir. Hazreti İsa'da bir pederin nutfesi bulunmaksızın nezih bir valdeden hârikulade bir surette dünyaya getirilmiş olduğu için kendisin ruh denilmiştir.

(2) Hazreti İsa, kendisine lâiki veçhile imân edenler için bir mânevi hayat vesilesi olduğu için ruh unvanını haiz bulunmuştur.

(3) Ruh, rahmet mânasında da müstameldir. İsa Aleyhisselâm da tarafı ilâhiden beşeriyet için bir rahmet olduğu cihetle böyle ruh nammı almıştır. Nitekim (*** <**-IJ.^^3) nazmı şerifi de (<*<*-Jt) diye tefsir edilmiştir.

(4) Ruh kelimesi, lisanı arab'ta «nefh = üflemek» mânasında da müstameldir. Hazreti İsa'da Hak Tealâ'nın emriyle Cibrili Emin tarafından valdesi Hazreti Meryem'e nefhedilmiş olduğu için böyle ruh namını almıştır.

(5) Hazreti İsa hakkında «ruhun minh» denilerek ruh kelimesinin böyle nekire olarak zikredilmesi de tazimi ifade etmektedir. Onun şerif, *üvî, kutsî ruhlardan bir ruh olduğunu bildirmektedir. İşte bu ruhun Cenabı Hak'ka nisbet edilip «ruhullah» denilmesi de bu ruha tazim içindir. Yoksa Cenabı Hak insanlar gibi ruha muhtaç olmaktan münezzeh olup bizzat hay ve lâyemut olduğundan zatı kibriyası ruhtan ganidir, mütealîdir.

* * *

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ
الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيَسْتَكْبِرْ
فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَاَمَّا
الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا
وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(172): Mesih'te Allah Tealâ için kul olmaktan asla çekinmez, mıkarrebin olan melekler de. Her kim onun ibadetinden çekinir ve kibirlenirse elbette onları umûmen huzuruna toplayacaktır.

(173): Artık o kimseler ki, imân etmiş ve salih amellerde bulunmuş olurlar, elbette onlara mükâfatlarını ödeyecek ve onlara kendi fazlından olarak — mükâfatlarını — arttıracaktır. Amma o kimseler ki, yüz döndürdüler ve tekebbürde bulundular, onları da elbette elim bir azab ile azablandıracaktır. Ve onlar kendileri için Allah Tealâ'dan başka ne bir yar, ne de bir yardımcı bulamayacaklardır.

İ Z A H

(172) : Bu mübarek âyetler, bütün eazimi mahlûkatın Cenabı Hak'ka karşı arzı ubudiyetle mübahi olduklarını bildirmektedir. İmân ve salih amel sahiblerinin büyük mükâfatlara nail olacaklarını tebşir etmektedir. Hilâfına hareket edenlerin de su'i âkibetlerini şöylece göstermektedir. Ey isel mesihe ve meleklere ulûhiyet isnat edenler!. Ey bu zatlara ibnullah veya benatullah deyenler!. Bir kere uyanınız, bu cahilâne, müşrikâne itikattan vaz geçiniz: (Mesih de Allah için kul olmaktan asla çekinmez) Allah Teala'ya ubudiyette bulunmakla mübahatta bulunur, bunu kendisi

için en büyük bir şeref telâkki eder. Ve indillah (mukarrebin olan) hamele'i arş gibi, kerrubin namını haiz bulunan melekler gibi, Cibrili Emin, İsrafil ve saire gibi ulvî (melekler de) bu ubudiyetle mübahi bulunurlar, bundan istinkâfta bulunmazlar. Bu melekler, en yüksek makamlarda bulundukları, en büyük tecelliyata mazhar olup nice mugayyebata muttali oldukları ve babasız anasız olarak saha'i vücude getirilmiş bulundukları halde yine ubudiyetle mükellef haşâ benatullah olmak vasfından beri bulunmaktadırlar. Artık Hazreti İsa'da bir hârika'i hilkat olup bir kısım mümtaz evsafı haiz olduğundan dolayı hâşâ ubudiyetten beri, ibnullah olmak vasfını haiz değildir. Bütün bu mübarek zatlar ubudiyetle mübahidirler. İstinkâf edilecek şey ise Allah Tealâ'dan başkasını mâbut ittihaz ederek ona arzı ubudiyette bulunmaktır ki, bunun neticesi mezellettir, en büyük azablara mâruz kalmaktır. Evet... (her kim onun) o mâbudi azimüşşanın (ibadetinden çekinir ve kibirlenirse) bu kâfirâne hareketinin elim neticesine hazır bulunsun çünki Allah Tealâ (elbette onları) o mâbudi kadime ubudiyette bulunanları da, bulunmayıp kaçınanları da (umûmen) bilip ahrette (huzuruna toplayacaktır) her birine lâyık olduğu mükâfatı ve mücazatı elbette verecektir.

§ Rivayete nazaran: Nasaradan bulunan Necran elçileri huzuri nebevide bulunurken demişler ki: Sen ne için bizim sahibimize kusur isnad ediyorsun? Resuli Ekrem de sahibiniz kimdir, diye sormuş, onlar da İsa'dır demişler. Hazreti Peygamber de: Ben ona ne kusur isnat ettim diye buyurmuş, onlar da Sen İsa Allahın kuludur ve Peygamberidir diyorsun demişler. RISUII Ekrem Efendimiz de: Onun bir abdi ilâhî olması bir kusur değildir, diye cevap vermiş, bu hâdiseyi müteakip bu âyeti kerime nazil olmuştur.

(173) : (Artık o kimseler ki, imân etmiş ve) Bu imânın bir tasdiki haricisi olmak üzere (salih amellerde bulunmuş olurlar elbette) Cenabı Hak (onlara) bu güzel itikat ve amellerinin semeratını (mükâfatlarını ödeyecek) ihsan buyuracaktır, (ve onlara kendi fazlından olarak) mükâfatlarını (arttıracaktır) sevaplarını kat kat ziyade edecektir. Bahusus,gözler görmemiş, kulaklar işitmemiş, ve hiçbir insanın hatırına gelmemiş olan nimetleri ibzal buyuracaktır. Hepsinin fevkinde olarak da müşahede'i cemâliyle kendilerini envarı tecelliyatma müstağrek kılacaktır, (amma o kimseler ki) bilâkis Cenabı Hak'ka ubudiyetten iğraz ettiler (yüz döndürdüler' ve tekebbürde bulundular) kendilerine mertebe'i ubudiyetin fevkinde gördüler (onları da) Allahü Azimüşşan (elbette elim bir azab ile) cehennemde (azablandıracaktır) bu suretle kibir ve gururlarının cezasına kavuşacaklardır, (ve onlar için) hiçbir vakit (Allah Tealâ'dan başka) ondan gayrı (ne bir yar) bir muin, azabı kendilerinden men'e hadim bir kimse ve (ne de bir yardımcı) onlardan mücazatı azaltmaya muktedir bir fert (bulamayacaklardır.) ebediyen dostlardan, muinlardan mahrum kalacaklardır. İşte küfr ve şirkin âteşin, felâketi âver neticesi!.

**

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ
وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ نُورًا مُبٖينًا ﴿١٧٤﴾ فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِهٖ فَسَيُدْخِلُهُمْ فٖي رَحْمَةٍ مِنْهُ
وَفَضْلٍ وَيَهْدٖيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًا ﴿١٧٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(174): Ey insanlar!. Muhakkak size Rabbinizden bir burhan geldi ve sizlere bir apaçık nur indirdik.

(175): Artık o kimseler ki, Allah Tealâ'ya imân ettiler ve ona sığındılar, elbette onları kendi tarafından bir rahmetin ve fazlın içine girdirecektir ve onları kendine müteveccih bir müstakim yola da hidayet edecektir.

**

İ Z A H

(174) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın beşeriyet âlemine ihsan buyurmuş olduğu en muazzam hidayet rehberlerini bildiriyor, bu rehberlere tâbi olarak ubudiyet vazifelerini ifa edenlere de nail olacakları nimetleri tebşir eyliyor. Şöyle ki: **(Ey insanlar!.)** Ey bütün mükellef olan kullar! **(muhakkak size Rabbinizden)** tarafı ilâhiden **(bir burhan geldi)** dini hakkın mahiyetini tavzih ve tenvir eden bir kat'i hüccet sizlere vasıl oldu ki, o da Hatemülenbiya Hazretleridir. Onun mucizat ile müeyyed olan bütün beyanatı sizin hakkınızda en kutsî, en nuranî birer delildir, **(ve size bir apaçık)** pek ziyade vazih **(nur indirdik)** ki o da Kur'ani hikmet beyandır. Bu kitabı ilâhi, kutsal beyanatı ile haiz olduğu îcâz ve ulviyet ile bütün hakikatları tavzih ve tenvir edecek,bir mahiyettedir. Bunun âyetleri güzelce tefekkür ve teakkule mâlik olanlar için birer rehberi nuranur bulunmuştur.

(175) : Madem ki, tarafı ilâhiden bu kadar kuvvetli bir burhan, pür şaşa'a bir nuru hidayet beşeriyet âlemine ihsan buyrulmuştur, **(artık o kimseler ki)** bunlardan müstefit olarak **(Allah Tealâ'ya imân ettiler)** onun birliğine, hâlikiyetine, mâbuduyetine mutekit bulundujar (ve **ona)** o Hâlki kerim ve rahîme **(sığındılar)** ona iltica edip durdular **(elbette onları)**

böyle hareket eden kullarını o mâbudi Azimüşşan **(kendi tarafından bir rahmetin)** bir darülmükâfat olan cennetin **(ve fazlın)** istihkaklarından zaid ve görülüp tasavvur olunmamış pek büyük, ulvî bir ihsan ve âtifetin **(içine girdirecektir)** onları böyle fevkalâde niami subhaniyyesine müstağrak edecektir, **(ve onları)** o mümin, mutesim kullarını Cenabı Hak; **(kendine müteveccih)** mânevî huzuruna kavuşturucu **(bir müstakim yola da)** bir tariki tecelli karine de **(hidayet edecektir.)** Onları dini islâmda sabit ve lâhutî nurların tecellisiyle ezvakı ruhaniye nail buyuracaktır. Ne büyük saadet ve hidayet. Yarabbi!..

***

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْت۪يكُمْ فِي الْكَلَالَةِ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ
اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَاِنْ كَانَتَا
اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَاِنْ كَانُوا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ
مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ١٧٦

MEALİ ÂLİSİ

(176) : Senden fetva istiyorlar. De ki, Allah Tealâ kelâle —babası ve çocuğu olmayan kimse— hakkında size fetva veriyor: Bir kimse çocuğu bulunmaksızın ölüp de kendisinin bir kız kardeşi bulunursa onun için terekesinin yarısı aittir. O kimse de bu kız kardeşine vâris olur, eğer bunun çocuğu bulunmazsa. Ve eğer onlar iki kız kardeş iseler onlara terekesinden üçte ikisi aittir. Ve eğer onları erkek ve kız kardeşler olurlarsa erkek için iki kız hisse'i irsiyesi miktarı ait olur. Allah Tealâ size dalâlete düşmeyesiniz diye beyan ediyor ve Allah Tealâ her şeye alimdir.

***

İ Z A H

(176) : Bu âyeti kerime, bu sure'i celilenin evvelindeki âyetler gibi ahkâmı veraset hakkındadır. Şöyle ki: Habibim!.. Kelâle hakkında **(senden fetva istiyorlar)** ne miktar hisse'i irsiye alabileceğini senden sual ediyorlar. Onlara **(de ki, Allah Tealâ kelâle)** berhayat babası ve çocuğu olmayan kimse **(hakkında size fetva veriyor)** onların ne miktara vâris olacak-

larını bildiriyor. Şöyle ki: (bir kimse çocuğu) veya babası (bulunmaksızın ölüp de kendisinin bir) ana baba bir veya yalnız baba bir (kız kardeşi bulunursa onun için) o kız kardeş için o ölünün (terekesinin yarısı aittir) bunu bitarikilfarz alır. Mütebaki terekesi de asabeden kimsesi var ise ona verilir, yok ise o da bu kız kardeşe redden ait olur. Bu imamı âzamm mezhebine göredir. Zeyid bini Sabitin ve imamı Şafiinin mezhebine göre bu mütebaki tereke beytülmâle aittir, (o kimse de) berhayat olup bir kız kardeşi vefat edecek olsa (bu kız kardeşine) usubiyet tarikiyle (varis olur) başka varisi bulunmayınca terekesinin tamamına müstehik olur. Bu erkek kardeşin böyle usubet tarikiyle varis olması, o kız kardeşin ana bir değil de baba ana bir veya yalnız baba bir kız kardeş olduğunu göstermektedir. Çünki bir kimse yalnız ana bir kardeşine böyle usubet tarikiyle varis olamaz. Belki o erkek kardeşin hisse'i mefruzesi altıda bir olmuş olur. Velhasıl bu kardeş böyle varis olur (eğer bunun) o kız kardeşin erkek veya kız (çocuğu bulunmazsa) bulunursa artık o kardeş varis olamaz. (ve eğer onlar) o ölenin kız kardeşleri **(iki)** veya daha ziyade (kız kardeş* ler iseler onlara terekesinden üçte ikisi aittir) başka varis bulunmazsa mütebaki tereke de kendilerine reddedilir, (ve eğer onlar) kardeşlik sebebiyle varis olanlar (erkek ve kız kardeşler olurlarsa) bu halde (erkek için iki kız hisse'i irsiyesi ait olur) meselâ: Bir erkek kardeş ile bir kız kardeş bulunsalar terekenin üçte ikisi erkek kardeşe, biri de kız kardeşe verilir. Bilfarz bir erkek kardeş ile iki kız kardeş bulunsalar terekenin dörtte ikisi erkek kardeşe, birer hisse de kız kardeşlere isabet eder. **(Allah** Tealâ size dalâlete düşmeyesiniz diye) veya sizin bu meselede cehalete düşmeniz kerih olacağı için size bu kelâlenin hükmünü böyle (beyan ediyor) artık buna göre tevarüs hükmünü tatbik edersiniz (ve Allah Tealâ her şeye alimdir.) işte kullarının hayat ve mematına, sureti tevarüsüne ait hususlarda bu cümledendir. Cenabı Hak, sizlerin mesalih ve menafiine müteallik şeyleri size beyan buyuruyor, tâki, ona göre hayatınızı tanzim edesiniz.

§ İmami Süyutî diyor ki: Faraiz meselelerine ait olmak üzere en son nazil olan âyet, işbu «Yesteftunek» âyeti kerimesidir.

§ Rivayete nazaran sehabe'i kiramdan Cabir ibni Abdullah demiş'ki: Ben baygın bir halde hasta idim: Resuli Ekrem Hazretleri Ebubekir'i Sıddık ile beraber iyade'time gelmişlerdi, Resulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem abdest almış, abdest suyundan başıma serpmiş, bunun üzerine uyandım aklım başıma geldi. Dedim ki: Ya Resulullah!. Benim kariblerim ancak kalâle bulunuyor. Benim mirasım kime aittir. Bunun üzerine bu âyeti kelâle nazil olarak kelâlenin hükmü bildirilmiştir.

§ Kelâle tâbiri, hem varise hem de mevruse itlâk olunur. Varise itlâk olunursa bundan murad, baba ile evlâttan başka olan varislerdir. Mevrusa itlâk edilirse bundan murad ise kendisi için anası, babası ve evlâdı olmayıp başka karibleri varis olan kimsedir!

11 ve 12 inci âyetlerin tefsirine de müracaat!.

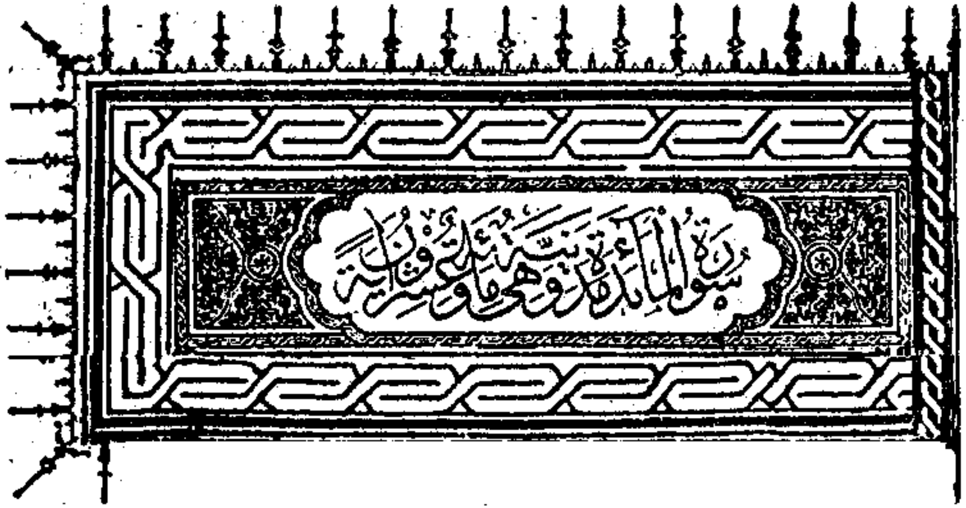
§ Farize, miktarı muayyen olan hisse'i irsiye demektir. Mirastan hisseleri nassen muayyen olan varislere de «eshabı feraiz» denilir. Zevç ile zevcenin hisseleri gibi.

§ Asebe de baba tarafından olan karibtir. Bir ve birden ziyade erkeğe ve kadına itlâk olunur. Böyle bir karabete «usubet> denildiği gibi bir kimseye asebe mirası vermeğe de «tasib» denilir.

§ Eshabı red de neseb cihetinden eshabı feraizden olan ve kendilerinden başka asebe bulunmadığı takdirde hem muayyen hisse'i irsiyeyi alan, hem de mütebaki terekeye redden müstehik bulunan kimselerdir. Zevç veya zevce ile beraber bulunan kız gibi. Ve kız kardeşine müstakıUen varis olan erkek kardeş gibi. Nitekim bunlara yukarıda işaret olunmuştur.

Sure'i Nisaya ait izahatımız burada nihayet buldu. Ve minallahittevfîk.

***

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَه۪يمَةُ الْاَنْعَامِ
اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ
مَا يُر۪يدُ ﴿١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Ey imân edenler!. Sağlam ahidleri yerine getiriniz. Sizin için behime denilen hayvanat helâl kılınmıştır. Ancak size haram oldukları bildirilecek olanlar müstesnâ ve siz ehrama girmiş bir halde iken avlamayı helâl görmemek partiyle. Şöyle yok ki, Allah Tealâ dilediği ile hükmeder.

*
**

İ Z A H

(1) : Bu âyeti kerime, muahedelere riayet edilmesini **ve hörmetleri beyan olunan** hayvanlardan mâdasmm helâl bulunduğunu beyan **buyurmaktadır.** Şöyle ki: **(Ey imân edenler!)** Cenabı Hak'kın size **ilzam buyurmuş olduğu** ahkâma ait ve kendi aranızda meşru surette **yaptığınız, de-**

ruhte ettiğiniz emanetlere, muamelelere dair (sağlam ahidleri yerine getiriniz) bunlara riayetten ayrılmayınız, (sizin için en'am kabilinden olan behime helâl kılınmıştır) onları yiyebilirsiniz.

§ Behime: Dört ayaklı bulunup karalarda ve denizlerde yaşayan herhangi akılsız bir hayvandır. Cem'i: Behaimdir. En'am ise koyunlardan, keçilerden, develer ile sığırlardan ibarettir. İşte bunların birer behime olan dişileri de erkekleri de yiyilebilir. Sure'i En'am'a müracaat. (Ancak size haram oldukları bildirilecek olanlar müstesna) Onların etlerinden yiyemezsiniz, size haramdır, (ve) bir de (siz) hac için (ihrama girmiş bir lıalde iken) karada (avlamayı) avcılık yapmayı ve harem dairesinden avlanacak bir hayvanın etinden yemeyi (helâl görmemek şartiyle) mâdası size helâldir. Elverir ki başkasının hukukuna tecavüz edilmesin. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ dilediği ile hükmeder) Dilediği şeylerin helâl olduğuna ve sair dilediği şeylerin haram bulunduğuna alelitlak hükmedebilir. O hâliki kâinatın hiç bir hükmüne, hiç bir kimsenin itiraza selâhiyeti yoktur. Bahusus onun ahkâmı nice hikmetleri muktezidir. Kulların .vazifeleri ise o hükümleri maatteşekkür kabul edip ona göre hareketlerini tanzim etmektir.

§ Bu maide sûresi, hicreti nebeviyeden sonra Medine'i Münevvere'de nazil olmuştur. Yüzyirmi âyeti hâvidir. « gSJ CJS^\^^J\ » âyeti celilesi haccetülvedada cumaya müsadif arife günü ikindiden sonra nazil olmuştur ve müslümanlar hakkında eltafı ilâhiyenin tecellisini, islâmiyetin ekmelüledyan olup himaye'i ilâhiyede bulunduğunu ehli imâna tebşir eylemektedir. Bu mübarek sûre, dini İslama ait ahkâmı ilâhiyenin âlemi İslâma tamamen tebliğ edildiğini bildirmektedir. Müslümanlara helâl olup olmayan şeyleri tâyin ederek onların hattı hareketlerini tenvir etmektedir. Ehli kitab ile münafıklara dair de teyakkuzlerini mucib olacak beyanatı hâvidir. İçtimaî, iktisadî muamelelere ve maddî ve manevî emanetlere dair mesaili şer'iyeyi muhtevidir. Bu cihetle bu sûre'i celile, bütün ehli imân için bir manevî, kutsî maidei ilâhiyedir. Bütün müslümanlar için bir ruhanî ziyafethanede izhar edilmiş olan nimetleri camidir. Hazreti İsa'nın nail bulunmuş olduğu bir maide'i semaviyeyi de âtifeti ilâhiyeye bir numune olarak göstermektedir.

*
**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ
الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى
الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ○

MEALİ ÂLİSİ

(2) : Ey imân edenler!. Allah Tealâ'nın ahkâmı şeriyesine ve haram olan aya ve hareme gönderilen kurbana ve gerdanlıklı kurban hayvanlarına ve Rablerinden fazl ve rıdvan talebinde bulunarak beyti hareme gelmek kasdinde bulunanlara tecavüzü helâl addetmeyiniz. Ehramdan çıktığınız zaman artık avlanabilirsiniz. Sizi mescidi haramdan men etmiş olduklarından dolayı bir kavime olan öfkelenmeniz sizi sakın tecavüze sevketmesin. Ve birr ve tekva üzere yardımlasınız ve günah ve adâvet üzere yardımlaşmayınız. Ve Allah Tealâ'dan korkunuz, şüphe yok ki, Allah Tealâ'nın azabı pek şiddetlidir.

*

İ Z A H

(2) : Bu âyeti celile, mukaddesata hörmeti, hukuka riayeti, intikam duygularından kaçınarak hak yolunda muavenet ve muzaherette bulunulmasını gayrı meşru muavenetlerden, mukarenetlerden de hazeredilmesini âmir bulunmaktadır. Şöyle ki: (Ey imân edenler!. Allah Tealâ'nın) şeairullah denilen haccın vakitlerine, merasimine dair veyahut bilumum dinî farizelere mütedair olan (ahkâmı şer'iyesine) riayet ediniz, bunlara muhalefeti helâl görmeyiniz (ye haram olan aya) yâni hac ayına veyahut eşhürülhürüm denilen zilkade, zilhicce, muharrem ve receb aylarına da hörmet ediniz, bunlarda lüzumu kafi bulunmadıkça savaşta bulunmayınız.

(ve) hediye (hareme gönderilen kurbana ve) bir hedy alâmeti olmak üzere boyunlarına birşey bağlanılmış, böylece (gerdanlıklı) bulunmuş olan (kurban hayvanlarına) dokunmayınız. Onlara taarruzda bulunmayınız. (ve rablarmdan) Mâbudi kerimlerinden (fazl) sevab veya ticaret tarikiyle rızk (ve rıdvan) Hak Tealâ'nın rızası (talebinde bulunarak) ziyaret için (beyti harame gelmek kasdinde bulunanlara tecavüzü helâl addetmeyiniz) onların gelip Beytullahı kemâli emniyet ile ziyaret etmelerine mâni olmayınız. Bu zairlerden murad bazı zevata göre müslümanlardır. Bu cihetle bu âyeti kerime muhkemdir, bu maide sûresinde mensuh bir âyet yoktur. Bu sûre'i celilede onsekiz farize mündericdir ki, hepsi de olduğu gibi bir vazife'i diniyedir. Diğer bir kavle göre bu nazmı şerif müslümanlara şâmil olduğu gibi gayri müslimlere de şâmildir. Bidayeti islâmda onların da Beytullahı ziyaretlerine mâni olunmamakta idi. Bilâhare onların Mescidi harama yaklaşmaları men edilmiştir. Bu itibarla bu âyeti kerime mukayyettir, bunun hükmü kısmen gayri müslimler hakkında mensuh bulunmuştur. Ey müslümanlar!. (ihramdan çıktığınız zaman artık) avlanınız. Yani: (avlanabilirsiniz), sizin için bunda bir günah yoktur. Bu ibahe için olan bir emirdir, (sizi) hüdeybiye senesi (mescidi haramdan) onu ziyaretten, tavafta bulunmaktan (men etmiş olduklarından dolayı bir kavme olan öfkelenmeniz) şiddetli gazabınız (sizi) o kavme karşı (sakın) katil ve saire suretiyle (tecavüze sevketmesin) sizi teşeffi'i sadr için intikama saik bulunmasın, (ve) sizler ey müslümanlar!. (birr) yani: Rızayı ilâhiye muvafık hayırlı amel (ve tekva üzere) haram olan şeylerden sakınmak suretiyle (yardımlasınız) biribirinize muavenette bulununuz, (ve günah ve adavet üzere) intikam maksadıyle ve hududu ilâhiyeye tecavüz suretiyle (yardımlaşmaymız) öyle gayrimeşru suretlerde teşriki mesaide bulunmayınız, (ve Allah Tealâ'dan korkunuz) onun azabından hezar ediniz, (şüphe yok ki, Allah Tealâ'nın azabı) onun kutsal hükümlerine muhalefet edenler hakkında (pek şiddetlidir.) artık haksız yere başkalarının hayatına, servetine, harekât ve sekenatına suikasidde bulunmayınız. Sonra kendinizi azabı ilâhiden kurtaramazsınız.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ
بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا
مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ
ذٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ
وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي
وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ
لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝٣

MEALİ ÂLİSİ

(3) : Sizlere ölü, kan, domuz eti, Allah Tealâ'dan başkasının namına boğazlanan hayvan, boğulmuş, vurulmuş, yuvarlanmış, susulmüş, veya canavar yemiş, daha ölmeden boğazladığınız müstesnâ, ve dikili taşlar üzerine boğazlanan hayvanlar ve zarlar ile kısmet istemeniz haram kılınmıştır. Bunlar birer fısıktır. Bugün kâfirler sizin dininizden yeise düşmüşlerdir. Artık onlardan korkmayım/, benden korkunuz, bugün sizin için dininizi ikmâl ettim, ve sizin üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak islâmiyete razı oldum. İmdi her kim son derece açlık halinde çaresiz kalırsa günaha mütemayil olmaksızın — o memnu etlerden hayatım kurtaracak miktar yiyebilir— şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

***

İ Z A H

(3) : Bu âyeti kerime haram olan on şeyi bildiriyor, dini **islâmın rızayı ilâhiye** mukarin, en mükemmel bir din olduğunu tebşir ediyor. Muz**dar** olan Müslümanlar hakkındaki müsaade'i şeriyeyi beyan **buyuruyor. Şöyle ki: Ey milleti** islâmiye!. **(Sizlere ölü)** yani: Kesilmeksizin **ruhu ken-**

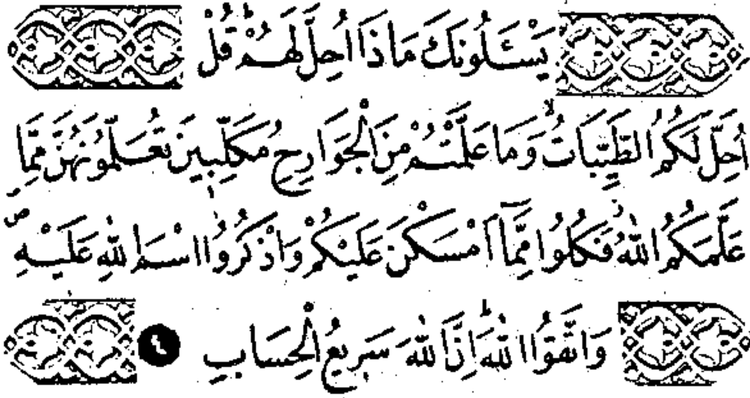
dişinden ayrılmış, meyte namını almış olan hayvan haramdır, bunun etinden yiyemezsiniz, (kanı) zîhayat bir mahlûktan akan kan da haramdır. (domuz eti) de haramdır. Domuz hayvanların en harisi, en gayretsizidir. Menhiyata en ziyade düşkünüdür, kendi dişi arkadaşı üzerine diğer erkek hınzırların saldırdıklarını gördüğü halde hiç aldırmaz. Gıdanın ise ahlâk ve evsaf üzerinde pek ziyade tesiri vardır. Bunun içindir ki, hınzır eti haram bulunmuştur. (Allah Tcalâ'dan başkasının namına boğazlanan hayvan) meselâ: Bismillah denilmeyip de bismillât denilerek kesilen veya Cenabı Hak'kın rızası için değil de hangi bir şahsın şerefi namına besmelesiz kesilmiş hayvanın eti de haramdır, (boğulmuş) gerek bir insan tarafından ve gerek başka bir mahlûk tarafından boğazı sıkılarak öldürülmüş hayvan da haramdır, (vurulmuş) meselâ: Üzerine tesadüfen isabet eden bir kurşunla veya kendisine bir şeyin çarpmasıyla-ölmüş hayvan eti de haramdır, (yuvarlanmış) meselâ yüksek bir yerden düşerek veya kuyu içine atılarak ölmüş bir hayvanın eti de haramdır. Fakat havada bulunan bir kuş, kendisine avlamak maksadıyle atılan bir kurşunla ölüpte yere düşecek olsa bunun eti helâldir. Çünkü bu halde onun yere düşmesi zaruridir, (susulmuş) yani: Başka bir hayvanın boynuzu ile vurulup öldürülmüş bir hayvan da haramdır, (veya canavar yemiş) yani bir canavar tarafından öldürülerek kısmen eti yenilmiş olan hayvan da haramdır, mütebaki eti yiyilemez. (daha ölmeden boğazladığınız) hayvanlar (müstesnâ) dır. Böyle kazaya uğrayan hayvanlardan hangi birisi daha ölmeden usulü dairesinde boğazlanırsa onun esasen memnu olmayan etini yemek helâldir, (ve dikili taşlar üzerine boğazlanan hayvanlar) da haramdır. Zamanı cahiliyette Kâbe'i Muazzamanın etrafına konulmuş taşlar vardı, bu taşlara taparcasına riayet eder bunlara tazim için kurban keserlerdi. İşte böyle putlar namına kesilen hayvanların etleri de haramdır, yiyilemez. (ve zarlar ile kısmet istemeniz) de (haram kılınmıştır) zamanı cahiliyette mühim bir işte bulunup bulunmamak için ezlam denilen oklar ile kur'a çekerlerdi. Şöyle ki: Bunlar üç ok idi, birinin üzerine «Rabbim bana emretti» diğerinin üzerine de «Rabbim beni nehy etti» üçüncünün üzerine «gaflet etti»\diye yazılı bulunurdu. Bunları bir torba içine korlar, bu oklardan lâalettayin birini seçip çıkarırlardı. Eğer «Rabbim bana emretti yazılı ok çıkarsa o işe başlanır, meselâ ticaret için bir yere gidilirdi, Rabbim' beni nehy etti yazılı ok çıkarsa o işten vazgeçilirdi, gaflet etti diye yazılı ok çıkarsa tekrar yine bir kur'a çekilirdi, İşte böyle bir muamele ile hakkı hareketi tayine kalkışmak da haramdır, (bunlar birer fısıktır) bütün bu haram şeyleri yapmak, hak'ka itaatden çıkmak, haramı irtikâb etmek veya böyle oklar ile kısmet istemek fısıktır, emri ilâhiye muhalefettir. Bir kere yiyilmeleri haram olan şeylerin bu hörmetleri bir takım hikmetlere müstenittir. Bunlar hıfzısıhha bakımından da muzır şeylerdir. Zarlar ile uğraşanlar ise bununla ilmi gayba ittilâ züğmünde bulunmuş olurlar. Halbuki, gayba Cenabı Hak'tan başkası muttali olamaz. Binaenaleyh bu gibi muzır, şer'an memnu şeylerden kaçınmalı, son derece âli, bînezir dini is-

lamın kutsal, mealiperver ahkâmına riayetkar olmalıdır. İşte mabudu âzimüşşan dinimizin ulviyetini şöylece beyan buyuruyor: Ey müslümanlar!. (bugün) bu kavuştuğunuz mesut zaman veya bu âyeti kerimenin nüzul ettiği vakit artık (kâfirler sizin dininizden) dininize galebe edeceklerinden, sizi dininizden çevireceklerinden ümitlerini keserek (yeise düşmüşlerdir) haib ve hasır kalmışlardır, (artık) ey müslümanlar! (onlardan) o- dininizin düşmanlarından (korkmayınız) onların dini islâmın zuhur ve intişarına mâni olacaklarından endişeye düşmeyiniz, Allah Tealâ dini islâmı izhar ve ilâ buyurmuştur, (benden korkunuz) yalnız benim zatı ahadiyetimden kemâli ihlâs ile havfı'haşiyette bulunun. Çünki (bugün sizin için dininizi ikmâl ettim) sizi nusrete nail eyledim, dini islâmı bütün edyan üzere galip kıldım, dininizin kavaidi itikadiyesini, usulü şerayi'ini tamamen bildirdim, bütün vezaifi ubudiyetinizi size tebliğ büyürdüm, (ve sizin üzerinize nimetimi tamamladım) Mekke'i Mükerremenin fethini, onun içine kemâli emniyetle duhulü, cahiliyet âsarının hadim ve izalesini size nasib kıldım, (ve sizin için din olarak islâmiyete raıı oldum) sizin için dini islâmj ihtiyar ettim. Bütün dinî hükümlerine inkiyad ve teslimiyette bulunarak hidayet ve saadete nail olmaya çalışınız ve maharremattan kaçınınız, (imdi her kim son derece açlık halinde çaresiz kalırsa) hayatını kurtaracak başka bir yiyecek bulamazsa (günaha mütemail olmaksızın) bir telezzüz için veya ruhsat miktarından fazla veya kendisi gibi bir muztarın elinden kapıp kaçırmak suretiyle olmaksızın (o memnu etlerden hayatını kurtaracak miktar yiyebilir) bu bir izdırar ve zaruret halidir. (şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur) o yiyeceğinizi affeder ve (rahimdir) onu bir eseri rahmeti olarak size mubah kılmıştır. Ondan dolayı sizi muahaze buyurmaz.

§ Rivayete nazaran bir Yahudi, Hazreti Ömer'e hitaben: Ya emirelmüminin!. «sizin kitabınızda bir âyet var ki, onu okumaktasınız, eğer o bir Yahud cemaatine nazil olmuş olsaydı, o günü bayram ittihaz ederdik» demiş, Hazreti Ömer de «o hangi âyettir^ diye sormuş, Yahudi «o (~£İ ciT*l^H) âyetidir.» Demiş, Hazreti Ömer de: Biz o âyeti kerimenin nazil olduğu zamanı da mekânı da biliriz, Hazreti Peygamber cuma günü arefede bulunurken nazil olmuştur diye buyurmuş, ve o günün müslümanlarca zaten bir bayram günü olduğuna işaret etmiştir.

§ Rivayete nazaran bu âyeti kerime nazil olunca Hazreti Ömer ağlamış dini islâm tekemmül etmiş olduğundan vazife'i risaletin hitamına mebni Resuli Ekrem Hazretlerinin artık dünyadan alâkasını kesip âlemi ebediyete irtihal buyuracağına zahib olmuş ve filhakika bu âyeti celilenin nuzûlundan seksen bir *gün* sonra Fahri âlem Hazretleri ahirete irtihal buyurmuştur Sallallahü Tealâ Aleyhi Vesellem.

* *

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Senden sorarlar ki, kendileri için helâl kılınmış olan şey nedir? De ki: Sizin için temiz nimetler helâl kılınmıştır. Ve yırtıcı hayvanlardan olup Cenabı Hak'kın size bildirdiğinden kendilerine öğretmiş olduğunuz muallem av hayvanlarının —avladıkları da helâldir— imdi sizin için onların tuttuklarından yeyiniz, ve onun üzerine ismi ilâhiyi zikrediniz ve Allah Tealâ'dan korkunuz. Şüphe yok ki, Allah Tealâ seriülhisabtır.

*

İ Z A H

(4) : Bu âyeti kerime, müslümanlar için bir kısım helâl olan şeyleri ve seyd ve şikârın sureti meşruiyetini şöylece bildirmektedir. Habibim!. **(Senden)** müslümanlar **(sorarlar ki,) kendileri için helâl kılınmış olan şey nedir?.)** ne gibi şeylerden yiyip istifade edebilirler?. Onlara **(de ki: Sizin için temiz nimetler)** selim tabiatların habis görmedikleri, kendisinden nefret etmedikleri şeyleri **(helâl kılınmıştır)** onlardan yiyip istifade edebilirsiniz, **(ve)** Bir de **(yırtıcı hayvanlardan)** av köpeği, av kuşu gibi tuttuklarını çok kere yaralayan şeylerden **(olup kendilerine Cenahı Hak'kın size bildirdiğinden)** size ilham buyurduğu tâlim ve terbiyeden, usulü istiyad'dan **(kendilerine öğretmiş olduğunuz muallem av hayvanlarının) avladıkları da helâldir, (imdi sizin için onların tuttuklarından yiyiniz. Ve onun üzerine) O** hayvanı ava saldığınız zaman veya sizin için tutacağınızı boğazlamaya kavuştuğunuz vakit **(üzerine)** Bismillah diye **(ismi ilâhiyi zikrediniz ve Allah Tealâ'dan korkunuz)** muharremattan olan şeyleri irtikâb etmeyiniz. **(şüphe yok ki, Allah Tealâ seriülhisabtır)** sizleri serian hesaba tâbi tutar. Gizli, alenî **her** ne **varsa** hepsini tamamiyle Bilir, ona göre hüküm **verir.**

Binaenaleyh helâl şeyler ile iktifa etmeli, haram şeylerden de kaçınmalıdır ki mesuliyetten kurtunulabilsin.

§ Av ve avcılık hakkındaki mesâili fıkhiye: Bir avcı ava silâhı atarken veya muallem hayvanı saldırırken bir defa «Bismillâhi, Allahuekber» demesi kâfidir. Bu halde müteaddit avlar alacakları cerihadan dolayı ölecek olsalar etleri yiyilebilir.

§ Avcı, ava silâh atarken veya hayvanı saldırırken Besmele'i şerife'yi unutarak terketse hükmen okumuş sayılır. Fakat Beslemeyi kasden terkederse avın eti yiyilemez.

§ Av için kullanılan şeyler, ya tâlim görmüş kelb, doğari, pars, atmaca, şahin gibi bir hayvan olur veya cerhedici bir silâh olur veya tuzak kurmak veya çukur kazmak veya bıçak ve kamış gibi keskin bir şeyi yere dikmekle olur.

§ Bir av hayvanının muallem bir hâle geldiği ya galip bir rey ile veya vukuf ehline müracaatla bilinir. Bu imamı Azama göredir; İmamı Azamdan diğer bir kavle ve İmâmeyne göre ise azı dişleri olan bir hayvanın muttasıl üç defa tuttuğu av hayvanını yemeyip terketmesiyle, tırnaklı bir av hayvanında salıverildiğinden sonra çağırıldığı zaman koşup gelmesiyle muallem olduğu anlaşılır. Pars gibi bir hayvanın muallem olduğu da hem yemeyi terk, hem de çağırıldığı zaman hemen avdet etmesiyle mâlûm olur.

Arslan, kaplan, ayı, hınzır gibi tâlime kabiliyetleri olmayan hayvanlar ile ise av avlamaz caiz değildir.

§ Bir avın yiyilebilmesi için şu şartlar vardır:

(1) Av şer'an eti yiyilecek hayvanlardan olmalıdır. Meselâ: Bir hınzır, bir köpek avlansa eti yiyilemez.

(2) Avcı bir müslüman veya bir kitabe olmalıdır. Bir mecusinin, bir putperestin veya bir mürtaddin avladığı hayvanın eti yiyilemez. Haramdır

(3) Avcı ava silâh atarken veya hayvanı saldırırken hakikaten veya hükmen tesmiyede bulunmalıdır.

(4) Av hayvanı henüz avcının eline girmeden hangi bir azvuna isabet eden bir cerihanın tesiriyle ölmelidir. Daha ölmeden elde edilirse boğazlanması lâzım gelir.

(5) Avcı silâh ile vurduğu veya muallem hayvan ile tutturup cerhettirdiği av hayvanını durmaksızın elde etmek için hemen koşmalıdır. Çünki onu daha ölmeden elde edip boğazlamak mümkündür. Binaenaleyh bir müddet durduktan sonra gider de avı ölmüş bulursa artık onun eti yiyilemez. Başka bir sebeble ölmüş olması melhuzdur. Fakat durmadan gider de onu mecruh bir halde ölmüş bulursa eti yiyilebilir. Bunda hükmen bir tezkiye var demektir.

(6) Ava saldırılan muallem hayvan da bir müddet durmadan hemen ava doğru yürümelidir ve kendisine muallem olmayan bir hayvan iştirak etmemelidir. Fakat pars gibi muallem hayvanın salıverildikten sonra avı avlamak için bir hile olarak bir yerde saklanıp durması zarar vermez.

(7) Av köpekleri gibi dişli muallem av hayvanları tuttukları avın

etinden kendi kendilerine az çok yememelidirler. Yiyecek olurlarsa artık o Ölmüş avın eti helâl olmaz. Fakat tırnaklı muallem hayvanların tutup etlerinden yedikleri avlar yiyilebilir. Çünki bu kısım hayvanların muallem olmaları yemeyi terk ile değil, belki çağırıldıkları zaman hemen geri dönüp gelmeleri iledir.

§ Vahşi hayvanları avlamak caizdir. Bunlar insanların istifadeleri için yaradılmışlardır. Bunları avlamak bir mübah kazanç yoludur. Fakat başka kazanç yolları bundan daha münasibtir. Bir de bu avlamak keyfiyeti, eğlence için olmamalıdır. Böyle bir hareket, insana kasveti kalp verir, insanı hissi şefkatten mahrum bırakır. Cenabı Hak'kın mahlûkatına şefkat göstermemiz ise bir fazileti ahlâkiye icabıdır.

***

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ
الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ
حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝٥

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Bugün sizin için temiz nimetler helâl kılınmıştır. Ve kendilerine kitab verilmiş olanların taamı sizin için helâldir, sizin taamınız da onlar için helâldir. Ve müminelerden hürre, afife olanlar ve kendilerine kitab verilmiş olanlardan hürre, afife olanlar onlara mihirlerini verdiğiniz, afif, zinadan beri ve gizli dostlar edinmeden müctenib bulunduğunuz takdirde — sizlere helâldir— ve her kim ahkâmı diniyeyi inkâr ederse muhakkak işlediği mahvolur. Ve o kimse ahrette de hüsrana uğramış olanlardandır.

***

İ Z A H

(5) : Bu âyeti kerime, müslümanlara temiz nimetlerden istifade etmenin ve şeraiti dairesinde mümineler ile, kitabiyeler ile evlenmenin helâl olduğunu, bu gibi şer'i ahkâmı münkir olanların da hâib ve hâsır olacaklarını beyan buyuruyor: Şöyle ki: Ey Ümmeti Muhammediye!. (Bugün) böyle ahkâmı diniyenizin itmam buyurulduğu zamandan itibaren (sizin için temiz nimetler) tab'an nefis, hebasetten berî mevaddi gidaiye ve saire (helâl kılınmıştır) bunlardan istifade edebilirsiniz, (ve kendilerine kitab verilmiş olanların) Beni İsrail ile nasaranın (taamı sizin için helâldir) onların temiz yemeklerinden, ekmeklerinden, meyvelerinden, kesdikleri helâl hayvan etlerinden yiyebilirsiniz (sizin taamınız da onlar için helâldir) siz de onlara kendi yemeklerinizden ve saireden verebilirsiniz. Onlar da sizin ziyafetlerinizde bulunabilirler, (ve müminelerden) muhsenat bulunanlar yani: (hürre, afife olanlar) veyahut hürre olsun olmasın afife bulunanlar velevki, cariye olsunlar, sizin için helâldir. Onlar ile evlenebilirsiniz, (ve kendilerine kitab verilmiş olanlardan) Yani: Yahudiye veya nasraniye bulunanlardan (hürre afife olanlar) da size helâldir. Onlar ile evlenebilirsiniz. Bu mümine ve kitabiye ile evlenmenin helâl olması ise (onlara) o mümine veya kitabiye olanlara (mihirlerini verdiğiniz) yani: Kendileri için muayyen bir miktar mihir tesmiye ettiğiniz ve kendinizde (afif, zinadan berî ve gizli dostlar edinmeden) yani: Gayrı meşru surette kapatma kadınlar ile mukarenette bulunmadan (müetenib bulunduğunuz takdirde) dir. Bu halde onlar, Ey müslümanlar!. (sizlere helâldirler) işte bunlar birer hükmü ilâhidir, bunlara riayet lâzımdır, (ve her kim) Bu gibi (ahkâmı diniyeyi) şerayi'i islâmiyeyi (inkâr ederse) kâfir olacağından (işlediği) her salih amel (mahvolur) onların artık uhrevî mükâfatını göremez, (ve o kimse) O münkir şahıs daha dünyada iken taib ve müstağfir olmazsa (ahrette de hüsrana uğramış olanlardandır) ebedî bir felâkete, azaba mâruz kalacaktır. Dünyada iken nail oldukları bir kısım nimetler, imtiyazlar, kendilerine o ahret âleminde bir faide vermiyecektir. Ebediyen hâib ve hasır kalacaklardır.

•*•

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا
وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ
وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ
كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ
أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا
فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ
عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
 عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ٦

MEALİ ÂLİSİ

(6): Ey müminler!. Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayınız ve başlarınıza meshediniz ve ayaklarınızı iki topuğa kadar yıkayınız ve eğer cünüb iseniz gusul ediniz — tamamen yıkanınız. Ve eğer hastalar iseniz veya sefer halinde iseniz veya sizden biri heladan gelmiş ise veya kadınlarınıza dokunmuşsanız da su bulamazsanız o halde teiniz bir toprak ile teyemmüm ediniz, ondan yüzlerinize ve ellerinize meshediniz. Allah Tealâ sizin üzerinize bir sıkıntı vermek istemez. Fakat o sizi tertemiz kılmaz ve üzerinize nimetini itmam etmek ister ki, şükür edesiniz.

***

İ Z A H

(6) : Beşinci âyeti kerime dünyaya müteallik ahkâmı şer'iyeye ait olduğu gibi bu altıncı âyeti celile de ibadetlere müteallik şer'i hükümlere ait bulunup abdestin ve güslün farziyetini ve teyemmümün sebeblerini

ve-bu husustaki hikmeti diniyeyi göstermektedir. Şöyle ki: (Ey müminler! namaza kalkacağınız) Yani: Namaz kılmak istediğiniz (zaman) abdesttiniz yok ise şöylece abdest alınız: Evvelâ (yüzlerinize) yani iki kulak yumuşakları arasındaki mahal ile alnında saç bittiği yer ile çene altı arasında bulunan mahalli yıkayınız, (ve) saniyen (dirseklerinize kadar) dirsekler de dahil olmak üzere (ellerinizi yıkayınız) dirseklerin yukarısını yıkamak ise mecburi değildir, (ve) salisen (başlarınıza) yani iki kulağın üst tarafına bir kere (meslı ediniz) bu mesh, başın dörtte birine yapılır. Başın Ön tarafına yapılması efdaldir. Başın üzerindeki saçların üzerine mesh edilir. Fakat baştan sarkmış olan saçların üzerine meshedilemez. Şafi'ilere göre başın en az bir miktarına mesh de kâfidir. Mâlikiler ile Hanbelilere göre ise başın tamamına meshedilmesi vâcibtir. (ve) rabien (ayakları iki topuğa kadar yıkayınız) topuk denilen yüksekçe kemikleri yıkamak da lâzımdır. Bunların yukarısını yıkamak icab etmez. Ayaklar da usulü dairesinde mest var ise bunların üzerine muayyen müddet içinde bir kere meshehilmesi de kifayet eder. İşte bu dört uzuvu böylece yıkamak, abdestin dört farzıdır. Elleri, kolları, ayakları abdest niyetiyle üçer defa yıkayınca hem bu farzlar ifâ edilmiş, hem de sünneti nebeviye riayette bulunulmuş olur. (ve eğer cünüb iseniz) yani bir cinsî mukarenet vuku bulmuş ise, veyahut uykuda veya uyanıkken şehvetle meni zuhur etmiş ise, veya hayız, nifas, velâdet hâli nihayet bulmuş ise (ey müslüman erkekler ve kadınlar gusul ediniz) yani bütün vücudunuzu yıkayınız, bir kere ağzı, burnu ve bütün vucüdü bolca bir su ile yıkayıp vücutte iğne ucu kadar bir kuru yer bırakmayınız, (ve eğer hastalar iseniz) bir halde ki, suyun istimali halinde helâkten veya hastalığın artmasından korkulursa teyemmüm ile iktifa ediniz, (veya sefer halinde iseniz veya sizden biri heladan gelmiş ise veya kadınlarınıza dokunmuşsanız) yani onlar ile muamele'i zevciyette bulunulmuş iken (su bulamazsanız) o halde temiz bir toprak ile (teyemmüm ediniz) şöyle ki: Öyle bir toprak üzerine veya topraktan sayılan kaya parçası gibi birşey üzerine ellerinizi sürmek suretiyle (ondan) o toprağa veya emsaline bir kere ellerinizi sürerek onunla (yüzlerinize ve) t>ir kere de sürerek (ellerinize) dirseklerinize kadar (mesh ediniz) sure'i nisadaki 43 ncü âyeti kerimenin tefsirine müracaat!. (Allah Tcalâ sizin üzerinize) böyle abdest, güsul, teyemmüm gibi dinî vazifeleriniz hususunda (bir sıkıntı vermek istemez) sizi bunlar ile beyhude yere mükellef kılmış değildir, (fakat o sizi tertemiz kılmak) ister, sizi hadeslerden temizlemek, günahlardan kurtarmak murad buyurur, (ve) böyle şer'i hükümlerini beyan ile (üzerinize nimetini itmam etmek ister ki) böyle nâfi, ulvî, ahkâma muttali olduğunuzdan dolayı o mabudu keriminize (şükür edesiniz) bu yüzden de ayrıca mükâfatlara nail olasınız.

§ Evet... Mükellef olduğumuz abdestin, guslün, teyemmümün de bir çok faideleri vardır. Ezcümle abdestin maddi ve manevî bir nice faydaları vardır, Vakit vakit abdest alan bir müslüman, temizliğe riayet etmiş, temizliği itiyad eylemiş bulunur. Kendisini bir takım hastalıklara sebebiyet

verecek kirli hallerden korumuş olur. Bir hadisi şerifte ise: «Abdest üzerine abdest, nur üzerine nurdur» diye buyrulmuştur.. Guslü icab eden şeylere «hadesi ekber» denilir. Bunlardan dolayı bütün vücude bir fitur, bir gevşeklik âriz olur. Gusul edilince de bu haller zail olur, bu sebeble insanın kalbinde bir uyanıklık vücude gelir, ruhu saffet bulur, ibadet ve taat bir nezafet dairesinde yapılarak imânda bir nuraniyet tecelli eder. Nitekim bir hadisi şerifte «ennezafetü minel imân» buyurulmuştur. Abdest alacak, gusul edecek bir sudan mahrum veya su istimalinden âciz bir mümin, meyûs'ûlhâl olarak bir neş'e ile ibadette bulunamayacağı için Cenabı Hak kendisine lütfetmiş, bir kolaylık göstermiş, teyemmüm suretiyle bir manevî nezafetin husule geleceğini kabul buyurmuştur. Binaenaleyh bir müslüman, bu teyemmüm sayesinde bir inşirahi ruha nail olur, vazife'i diniyesini bir nezafet dairesinde ifa etmiş olduğunu bilerek bu husustaki müsaadesinden dolayı mabudu kerimine arzı şükranda bulunur, bunun neticesinde de nice mükâfatlara nail olabilir. Velhasıl: Bizim için birer nimeti ilâhiye olan bu gibi dinî vazifelerimizin daha böyle nice faideleri, hikmetleri vardır. Her müslüman bunu tasdik ve takdir ederek ona göre hayatını tanzim etmelidir.

***

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذ۪ي وَاثَقَكُمْ بِه۪ٓ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا
وَاَطَعْنَاۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
٧ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ
بِالْقِسْطِۘ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا
تَعْدِلُواۜ اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ
اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ٨

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ve Allah Tealâ'mn üzerinizde bulunan nimetini ve «işittik ve itaat ettik» dediğiniz vakit Cenabı Hak'km sizi onunla bağladığı ahdini yad ediniz ve Allah Tealâ'dan korkunuz. Şüphe yok ki, Allah Tealâ bütün sinelerde olanı bilir.

(8) : Ey imân edenler!. Allah Tealâ için kaimler, adaletle şahitler olunuz. Bir kavme olan buğzunuz, sizi adalet etmemeğe sevketmesin. Adalette bulununuz, o tekvaya en yakındır ve Allah Tealâ'dan korkunuz, şüphe yok ki, Allah Tealâ yapacağınız şeylerden tamamen haberdardır.

*
*.

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, nail olduğumuz ilâhi nimetleri ve deruhte etmiş olduğumuz ahdları yadetmeği ve Cenabı Hak'tan korkarak adaletle hüküm ve şahadette bulunmayı bizlere tenbih etmekte ve bir hissi adavete kapılarak adaletten ayrılmaktan bizleri men buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Ey müslümanlar!. (Allah Tealâ'nm üzerinizde bulunan nimetini) yâdediniz. Sizi akıl ve zekâya mâlik, sıhhat ve afiyete nail, gûnagün eltafı ilâhiyesine mazhar etmiş ve bahusus sizi islâmiyete hidayet buyurmuştur. (Ve işittik ve itaat ettik dediğiniz vakit) Resüli Ekrem ile mübayiada bulunduğunuz zaman veya Hazreti Âdem'in sulbünden birer zürriyet olarak çıkarıldığınız an (Cenabı Hak'km sizi onunla) o verdiğiniz söz ile, yaptığınız (bağladığı) müekked (ahdini) da (yâdediniz) ona riayetten ayrılmayınız (ve Allah Tealâ'dan korkunuz) vâki olan ahd ve misaka muhalif hareketten çekininiz. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ bütün sinelerde) bütün kalblerde (olanı) tamamen (bilir) artık bütün insanların zâhir olan sözlerini, amellerini de bitarikilevlâ işitir, görür, bilir. Binaenaleyh hareketinizi ona göre tanzim ediniz, Ahkâmı ilâhiyeye muhalefetten ictinab eyleyiniz.

(8) : (Ey imân edenler!. Allah Tealâ için) Onun evamir ve nevahisine hukuku ilâhiyesine riayet için ziyadesiyle çalışarak (kaimler) olunuz bundan ayrılmayınız ve (adaletle şahitler olunuz) haklarında şahadet edeceğiniz kimselere karşı olan merbutiyet veya adâvetiniz sizi bihakkın şahadetten geri bırakmasın. Ve (bir kavme olan buğzunuz) şiddetli dargınlığınız (sizi adalet etmemeğe) onların haklarında hilâfıhakikat şahadete *vp* gayrılâik hükme ve irtikâbı caiz olmayan hareketlere (sevk etmesin) teşeffii sadırda bulunmak, intikam almak hissine rriağlûb olmayınız, her halde (adalette bulununuz) adaletten ayrılmayınız, (o) Adalet .(tekvâya en yakındır) emir olunduğunuz tekvâ vazifesiıır yerine getirmeğe hadimdir. (ve Allah Tealâ'dan korkunuz) en büyük bir vazife'i ubudiyet olan tek-

vâdan ayrılmayınız. Selâmetiniz bununladır. (şüphe yok **ki, Allah Tealâ yapacağınız şeylerden tamamen haberdardır.)** Artık o hâliki azimüşşan'ın bu gibi evâmir ve nevâhisine bütün varlığınızla imtisal ediniz ki, o mâbudi kerîmin eltafma mazhar olasınız, onun elîm azablarından emin bulunasınız. Bütün bu ilâhi emirler, nehiyler beşeriyetin selâmet ve saadeti için birer muazzam nimeti ilâhiyedir. Bunların şükrünü îfaya çalışmalıdır.

§ Dini islâmın ulviyetini bir kere düşünmeli, bu dini mübin, muhasım milletlere karşı bile müsiümanlarm adaletle hareket etmelerini emir etmektedir. Artık müsiümanlarm biribirine karşı adaletden inhiraf etmeleri nasıl caiz olabilir!. İslâmiyeürı bu husustaki bu ulvî hükmünü de düşünerek bu kutsî dini daima tebcil ve takdise çalışıp durmak bütün beşeriyet âlemi için en mühim bir vazifedir. Cenabı Hak cümleye intibahlar nasib buyursun amîn.

⁂

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٩﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ
الْجَح۪يمِ ﴿١٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ
فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(9): Allah Tealâ, imân edip salih amellerde bulunanlara va'ad buyurmuştur ki, onlar için mağfiret ve azim bir mükâfat vardır.

(10): Ve o kimseler ki, küfrettiler ve bizim âyetlerimizi tekzib eyler diler, onlar da cehennem ehlidirler.

(11) : Ey imân edenler!. Sizin üzerinize olan nimeti ilâhiyeyi yâd ediniz ki, bir vakit bir kavim size ellerini uzatmayı kurmuştu, onların ellerini Cenabı Hak sizden menetti. Ve Allah Tealâ'dan korkunuz, ve müminler artık Allah Tealâ'ya tevekkül etsinler.

*
**

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler, müslümanlara nail oldukları nimetleri hatırlatarak tekvâda, Hak'ka tevekkülde bulunmalarını emir ediyor. Münkirlerin de ne azim felâketlere mâruz olacaklarını bildiriyor. Şöyle ki: (Allah Tealâ) kullarından kalben tasdik ve lisanen ikrar suretiyle (imân edip) namaz, oruç gibi, adalet ve hüsnü şahadet gibi, yaptıkları ahda riayet gibi (salih amellerde bulunanlara vad buyurmuştur ki, onlar için mağfiret) vardır. Bir kısım günahları af ve setr olunacaktır (ve) onlar için (azîm bir mükâfat vardır) ki, o'da cennettir. Orada eltafi" ilâhiyeye nailiyettir. Ne büyük bir saadet!.

(10) : (Ve o kimseler ki, küfrettiler) ahid ve misaka riayetkar olmadılar, imân edilecek şeyleri tamamen veya kısmen inkâr ederek küfr ve şirke düştüler (ve bizim âyetlerimizi tekzib eylediler) vahdaniyeti ilâhiyeye şahadet eden ve şahadetlerinde sadık oldukları ibrazına muvaffak oldukları mucizeler ile sabit bulunan Peygamberleri, semavî kitabları ve sair hilkat bedialarınırî vücudi ilâhiye olan delâletini tekzib ve inkârda bulundular (onlar da) böyle bir küfr ve inkâr ciyanetini mürtekib bulunanlar da (cehennem ehlidirler) cehennemde ebedî surette kalacaklardır. Onların istihkakları bundan başka değildir.

§ Kur'anı hikmet beyanın âyetleri, tergib ile terhibin, tebşir ile inzarın arasını böyle cem ederek beşeriyeti irşat ve ikâza inayet buyurmaktadır. Tâki insanlar uyansınlar, imân sayesinde ebedî saadetlerini temine çalışsınlar.

(11) : (Ey imân edenler) vahdaniyeti ilâhiyeyi, risaleti Muhammed'iyeyi tasdik eyleyenler!, (sizin üzerinize olan nimeti ilâhiyeyi yâd ediniz) Cenabı Hak, sizi cehaletten, dalâleti küfürden kurtarmış, saadeti işlâmiyeye nail buyurmuştur ve bâhusus yâd ediniz (ki, bir vakit bir kavim size ellerini uzatmayı kurmuştu) sizin üzerinize büyük bir kuvvetle hücum etmeğe azmetmişti, fakat (onların ellerini Cenabı Hak sizden men etti) onların hücum teşebbüslerini akim bıraktı, üzerinize hücum edemez oldular. Siz de onların tehacümünden emin bir halde kaldınız.

§ Rivayete nazaran «Zienmar» gazvesinde Resuli Ekrem Hazretleri eshabı kiramı ile beraber «Asfan» denilen vâdide öğle namazını kılarken düşmanlar bunu görmüşler, fakat yerlerinde durmuşlar,, ehli islâmın üze-

rine hücum etmemişler, bilâhara ne için onların namazda bulunmalarından istifade ederek hücum etmedik diye nedamette bulunmuşlar, ikindi namazını kılacakları zaman hücum etmek azminde bulunmuşlar. O zamana kadar da Cibrilir Emin gelip selâti havf hakkındaki âyeti kerimeyi tebliğ etmiş, artık müslümanlar bu suretle namazlarını bilmünavebe kılarak düşmanlarının hücumundan emin bulunmuşlardır. İşte bu âyeti kerime bu hâdiseye işaret etmektedir. Maamafih bidayeti islâmda müslümanlar zayıf idiler, adetleri az idi, düşmanları olan müşrikler ise büyük bir kitle halinde idiler. Buna rağmen ittifak ederek hep birden ehli islâm üzerine saldıramamışlardır ki, bu da bir siyaneti ilâhiyeden başka değildir. Binaenaleyh Cenabı Hak dilediği zaman müslümanları düşmanlarından korur, artık ey müslümanlar!. Hem, o mâbudi kerime şükrediniz (ve) hem de yalnız **(Allah Tealâ'dan korkunuz)** başkalarından korkarak o hâliki keriminize karşı vazifelerinizde kusur etmeyiniz, (ve) bütün **(müminler artık)** hâsseten **(Allah Tealâ'ya tevekkül etsinler)** başkalarına tevekkül ve itimatta bulunmasınlar. Çünki Hak Tealâ Hazretleri zatı ahadiyyetine tevekkül ve iltica edenleri şer ve fesattan siyanet ve her hayr ve saadete îsâl etmek için kifayet eder âmenna!..

**

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مٖيثَاقَ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ
وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقٖيبًا وَقَالَ اللّٰهُ اِنّٖي مَعَكُمْ
لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلٖي
وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَاُكَفِّرَنَّ
عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ
فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّبٖيلِ ﴿١٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Ve kasem olsun ki, Allah Tealâ İsrail oğullarının ahdini almış-

ti ve onlardan oniki müfettiş göndermiştik. Ve Allah Tealâ buyurmuştu ki: Ben sizinle beraberim. Eğer namazı ikame eder ve zekâtı verir ve Peygamberlere inanır ve onlara kuvvetle yardımda bulunursanız ve Allah Tealâ'ya güzel bir ödünç verirseniz elbette sizden kusurlarınızı örterim ve sizi mutlaka altlarından ırmaklar akar cennetlere girdiririm. Fakat bundan sonra her kim kâfir olursa muhakkak ki, dümdüz yol ortasında sapıtmış olur.

***

İ Z A H

(12) : Bu âyeti kerime, vaktiyle Benî İsrailden alınmış olan ahd ve misakı ve onların ne gibi vazifeler ile mükellef bulunmuş olduklarını şöylece göstermektedir. Cenabı Plak, Benî İsraile Hazreti Musa, Hazreti Harun gibi Peygamberler göndermiş **(ve kasem olsun ki, Allah Tealâ İsrail oğullarının ahdini)** Hazreti Musa vasıtasıyle **(almıştı)** Tevrat ile amel edeceklerine, onu ciddiyetle, bir neşat ile kabul eyleyeceklerine dair söz vermişlerdi, **(ve onlardan)** o Benî İsrail kabilelerinden kendilerine **(oniki) nakib yani: Vekil,** nazır **(müfettiş göndermiştik)** bunlar o kabilelerin umuruna nezarette onlar namına kefalette bulunurlardı, **(ve Allah Tealâ)** İsrail oğullarının Hazreti Musa vasıtasıyle lütfen **(buyurmuştu ki: Ben)** Hâliki Azimüşşan, ilmen, kudreten, ve nusreten **(sizinle beraberim)** ben sizin bütün hareketlerinizi bilirim, size amellerinize göre mükâfat ve mücazat vermeğe kadirim ve sizin için düşmanlarınız üzerine yardımcıyım **(eğer)** siz **(namazı ikâme eder)** seniz, şerait ve erkânına tamamen riayette bulunursanız **(ve zekâtı verir)** seniz, mallarınızın bir kısmını infak ederek nefislerinizi tezkiyeye, tathire çalışırsanız **(ve Peygamberlere inanır)** sanız, Musa Aleyhisselâm'dan sonra gönderilmiş olan Davud, Süleyman, Yahya, Zekeriya, İsa ve Muhammed aleyhimüsselâtü vesselam gibi Peygamberani Zişanı da tasdik eylerseniz **(ve onlara)** o Peygamberlere **(kuvvetle yardımda bulunursanız) o** Peygamberlere tâzîme, hidmete koşarsanız, onların düşmanlarına karşı cebhe alarak dini hak'ka nusrette bulunmaya çalışırsanız **(ve Allah Tealâ'ya güzel bir ödünç verirseniz)** yani: Rızayı ilâhi için onun fakir kullarına sadakalar verir durursanız **(elbette)** ben hâliki azimüşşan **(sizden)** sudur etmiş olan **(kusurlarınızı örterim)** af ve mağfiret buyururum, çünki hasenat, seyyieleri izale eder. **(ve sizi mutlaka altlarından ırmaklar akar cennetlere girdiririm)** siz bu halde böyle bir âtifeti ilâhiyeye lâyık, bulunmuş olursunuz, **(fakat bundan sonra)** böyle sizden alınmış olan bir ahd ve misakı müteakib **(her kim kâfir olursa)** imân edilmesi icabeden şeylerin kâffesini veya bir kısmını inkârda bulunursa, meselâ: Risaleti Muhammediyeyi kabul etmezse **(muhakkak ki)** vâzih bir yoldan çıkmış, **(dümdüz yol ortasında)** iken öyle kabili mazeret olmayan apaçık bir dalâlete düşmüş, öyle bir tariki hidayetten ayrılıp **(sapıtmış olur)** elbette hakkiyyeti gün gibi parıldanıp duran bir tariki dini bırakıp da vâdi'i dala-

lete dalan kimselerin akibeti selâmetten, saadetten mahrumiyetten başka değildir. Ne felâket Yarabbi!..

*

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ
لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ
عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ
تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ
عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ١٣

MEALİ ÂLİSİ

(13): Sonra ahdlarını bozmaları sebebiyle onlara lânet ettik, ve kalblerini kaskatı yaptık, onlar kelimeleri mevzilarından tağyir ederler. Ve tezkir olundukları şeylerden bir nasib almayı da unutmuş bulunurlar: Ve onlardan bir azı müstesnâ olmak üzere daima bir hainliğe muttali olursun. Maahaza onlardan affet, iğrazda bulun. Şüphe yok ki, Allah Tealâ muhsin olanları sever.

*

İ Z A H

(13) : Bu âyeti kerime, Beni İsrail'in ahdlarma riayet etmeyip hainane hareketlerde bulunup durduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Benî İsrail ahd ve misakta bulunmuşlardı, buna riayet etmediler, bilâkis **(sonra ahdlarını bozmaları)** onun hilâfına harekette bulunmaları **(sebebiyle ojilara l^net ettik)** onları rahmetimizden tardettik, veya onları maymun, hınzır suretine masheyledik veya onların üzerlerine cizye darbedilerek kendilerini hâkimiyetten mahrum bıraktık **(ve kalblerini kaskatı yaptık)** imânı kabule gayrımüsait bir kasvete tutulmuş oldular **(onlar kelimeleri) Cenabı** Hak'km tertib buyurmuş olduğu **(mevzilarından tağyir ederler)** ezcümle Hâtemülenbiya Hazretlerinin evsafına ait âyetleri tebdil Ve tahrifte bulunurlar. Böyle âyatı ilâhiyeyi tağyire cür'et ise en büyük bir kasveti kalb eseri değil midir?, **(ve tezkir olundukları şeylerden)** tarafı **ilâhiden ken-**

dilerine emr olunan ahkâmı, ve bahusus Hâtemüleribiya Efendimize ittiba'i terkederek bunlardan faideli (bir nasib) bir feyzi hidayet (almayı da unutmuş) terketmiş (bulunurlar) ruhlarındaki kasvet, irtikâb ettikleri mâsiyetler, kendilerini bir takım faideli hakikatları görüp hatırlayamaz bir hâle getirmiştir, (ve) Nebîyyi Zişanım!. (onlardan birazı) Abdullah bin Selâm gibi müslümanlığı kabul eden bazı zevat (müstesna olmak üzere daima) nakzı ahd gibi, müslümanlarm aleyhine bir takım cahilleri teşvik gibi (bir hainliğe muttali olursun) bu onların an'anevî âdetleridir. (Maahaza) Ey Resuli âlicenab (onlardan) gördüğün kusurları (affet) kendilerinden yüz çevir (iğrazda bulun) onların fenalıklarına karşı sen affiyle, ihsan ile muamelede bulun. Böyle kimseler hakkındaki af ve safh, affın fevkinde bir ihsan demektir, (şüphe yok ki, Allah Tealâ muhsin olanları sever) onları bu ihsanlarının mükâfatına kavuşturur.

§ Bu babda rnufessirlerin birkaç kavli vardır. Bir kavle göre ehli kitab hakkında böyle af ve safh ile olan emir, beraet süresindeki kıtâl âyetiyle neshedilmiştir. Diğer bir kavle göre nesh yoktur. Bir kavim Resuli Ekrem ile bir ahd ve misakta bulunmuşlardı. Sonra bu ahda riayet etmediler, bu âyeti kerime nazil olup onların hakkında af ile muamele yapılması emir olunmuştur. Üçüncü bir kavle göre de bu emirden murad, ehli kitab, ahdlarmda sabit oldukça kendilerinden sagair kabilinden olarak südûr edecek kusurlarının affedilmesidir. Nitekim bir Yahudinin Peygamber efendimiz hakkında sihir yaptığı anlaşıldığı halde Resuli Ekrem Hazretleri onu muaheze buyurmayıp af etmiştir, ^ezalik bir Yahudi kadını Nebiyyi Zişan Efendimize zehirli birşey vermiş ve bunu hayatı nebeviye su'ikast için yaptığını da itiraf eylemiş olduğu halde Resuli Ekrem Efendimiz o kadını bu emri ilâhiye imtisâlen af buyurmuştur.

§ Benî İsrail'in kendilerinden alınmış olan ahdi bozmuş olduklarına dair şöyle bir rivayet vardır. Fravun gark olup Benî İsrail onun zulmundan kurtulunca Cenabı Hak, Benî İsrail'e vatan olmak üzere Beyti Mukaddes'e gitmelerini, orada Cebabireden olan Kenaniyyun ile cihatta bulunmalarını emir etmiş, kendilerine nusret bahş olacağını da va'ad buyurmuştu. Hak Tealâ Hazretleri Musa Aleyhisselâm'a da emretmişti ki, Benî İsrail'in her sıbtmdan = kabilesinden bir nakib — bir müfettiş tâyin etsin, bu nakibler* onların memur oldukları şeyleri yapmalarına kefil bulunsun. Musa Aleyhisselâm, oniki kabileye, onikî nakip tayin etmiş Benî İsrail'den ahd almış: Bu ahda o nakibler de tekeffülde bulunmuşlardı. Benî İsrail Beyti Mukaddes'e yaklaşınca nakibler, Kenaniyyun'un hâlini teftişe gönderilmişti. Bunlar Kenanileri maddeten kuvvetli, şevketli bir halde görerek korkmuşlar, avdet edince bu gördüklerini Benî İsrail'e haber vermişlerdi. Halbuki, Hazreti Musa, onlara evvelce tenbih etmişti ki, göreceğiniz şeyleri gelince Benî İsraile hemen haber vermeyiniz. Nakibler ise bu husustaki sözlerinde durmamışlar, keyfiyeti Benî İsrail'e hemen haber vermişler, onların kuvve'i mâneviyelerini kırmışlar, cihad için vermiş oldukları sözlerinde sebat etmiyerek ahda vefada bulunmamışlardır. Yalnız nakib-

lerden iki zat verdikleri sözde durmuş, onlar gördükleri düşman kuvvetlerinden bahsederek Beni İsrail'in nakzi ahdma sebebiyet vermemişlerdir. Bu iki zat ise Keleb ibni Yuhennâ ile Yûşâ ibni Nun'dur. Kenaniler ise Erihada sakin bulunmakta idiler.

*

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا
ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ
وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ١٤

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(14) : Ve biz Nasara'yız diyenlerden de ahdlarını almış idik. Sonra ihtar edilmiş oldukları şeyden nasibedâr olmayı unuttular. Artık biz de onların arasına kıyamet gününe kadar adavet ve buğz bıraktık. Ve **Allah** Tealâ neler yapmış olduklarını yakında haber verecektir.

*
*

İ Z A H

(14) : Bu âyeti kerime, Nasara taifelerinin de ahdümisaka riayetkâr olmadıklarını, bu yüzden aralarında kıyamete kadar mücadelâtın devam edeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve biz) Hâliki Azimüşşan, Benî İsrail'den ahd almış olduğumuz gibi kendilerine hilâfı hakikat olarak (nasarayız diyenlerden de ahdlarını almış idik) vahdaniyeti ilâhiyeyi, bütün Peygamberleri ve bilhassa Hatemülmürselin'i tasdik ederek imânda sabit bulunmalarına dair İncilde kendilerine tenbihat yapılmış, onlar da bunu teahhüd etmişlerdi. Bunlar Hazreti İsa'ya karşı «Biz Ensarullahız» dini ilâhiye nusrette bulunanlarız» demişlerdi. Halbuki bilâhara Nesturiye, Yakubiye, Melkâiyye fırkalarına ayrılarak ihtilâfa düşmüşler, vahdaniyeti ilâhiye akidesinden mahrum kalmışlardır. İncildeki dinî evamir ve ahkâmı da tebdil ve tağyir etmişlerdir. Evet... Bunlar (sonra ihtar edilmiş **oldukları** şeyden nasibedâr olmayı unuttular) İncil'e muhalif hareketlere cür'et ettiler, ve bilhassa Hatemülenbiya Hazretlerini tasdik ederek sahih bir akide üzere bulunmaları hakkındaki tenbihatı ilâhiyeyi terkettiler. **(artık biz de)** onların bu su'ihareketlefinin bir cezası olmak üzere **(onların ara-**

sına kıyamet gününe kadar adavet ve buğz bıraktık) onlar kitabullah ile amelî bıraktılar, dinî hükümleri tebdil ve tahrif ettiler, biribirini tekfire başladılar, aralarında mütemadiyen savaşlar meydana geldi, bu savaşlar Yahudiler ile hıristiyanlar arasında zuhura geldiği gibi hıristiyan kabileleri arasında da zuhura gelmiş ve gelmekte bulunmuştur. Bu hâl kıyamete kadar da devam edecektir, (ve Allah Tealâ) onlara dünyada iken (neler) ne fena şeyler (yapmış olduklarını yakında) kıyamet gününde veya her birine ölür ölmez (haber verecektir) onları bu yüzden aleddevam azab ve ikaba mâruz kılacaktır. Ne müthiş bir vaidi ilâhî, bir tehdidi subhanî!..

*
**

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ
قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ
مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ
مُبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ
وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Ey ehli kitabî. Muhakkak size Resulümüz geldi. Kitaptan gizlemekte olduğunuz birçok şeyleri size açıklıyor, bir çoğundan da geçiveriyor. Şüphe yok ki, size Allah Tealâ tarafından bir nur ve **bir apaçık ki»** tab gelmiştir.

(16) : Allah Tealâ, rızasına tâbi olanları onunla selâmet yollarına götürür, ve onları izniyle zulmetlerden nura çıkarır ve onları dosdoğru **bir yola** hidayet eder..

*
**

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, bir nice hakikatları gizlemiş olan ehli kitabı intibaha, hakkı kabule davet ediyor, Hatenıülenbiya'nın bütün beşeriyet için nasıl bir rehberi hidayet olduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ey ehli kitab) Ey kendilerine vaktiyle Tevrat ve İncil kitabları verilmiş olan Yehud ve Nasara taifesi!, (muhakkak size Resulümüz) olan helâyıkın efdali ve bütün Peygamberlerin hâtemi Muhammed Mustafa Aleyhisselâtı vesselâm (geldi) sizi dini İslama davet ediyor, (kitabtan) Tevrat ile İncil'deki hükümlerden (gizlemekte olduğunuz birçok şeyleri) ezcümle Tevrat'taki muhsin olan zani hakkında recim hükmünü ve İncildeki Hâtemülenbiyanın evsafını ve sair ketmettiğiniz bir nice ahkâmı (size açıklıyor) kanaatbahş olacak surette izah ediyor. Hâtemülenbiya Hazretleri lehikmetin okumamış, yazmamış idi, Ümmî bulunuyordu, buna rağmen kütübi sâlifedeki ahkâma vâkıf olması, öyle gizli tutulagelen şeyleri olduğu gibi haber verip teşhir eylemesi onun risaleti hakkında bir mucize, bir şaha^deti kat'iyye değil midir. Mahaza (bir çoğundan da geçiveriyor) saklamakta oldukları bir nice hususları da bildiği halde birer maslahatı diniyeyi mutazammm olmadıkları için meydana çıkarmak istemiyor, onların hakkında müsamahada bulunuyor. Veyahut ehli kitaptan bir nicelerini affediyor, kusurlarından dolayı kendilerini muahaze buyurmuyor (şüphe yok ki) ey bütün insanlar!, (size Allah Tcalâ tarafından bir nur) gelmiştir ki, o da bütün âfaka hidayet ziyalarını neşreden Hâtemülenbiya Hazretleridir, (ve bir açık kitap gelmiştir) ki, ö da Kur'an mübindir, şimdiye kadar nâsa gizli kalmış, meçhul bulunmuş nice hakikatları beyan buyurup durmaktadır. Artık bunlardan istifadeye koşmalı değil midir?

*

(16) : (Allah Tealâ, rızasına tâbi olanları) İmân edip islâmiyeti kabul eyleyenleri (onunla) o Peygamberi Zişan ile, o Kur'anı mübin vasıtasıyle (selâmet yollarına götürür) onları azab ve ikabtan kurtarır (ve onları izni ile) irade'i ilâhiyesiyle, tevfikatı subhaniyesiyle (zulmetlerden) küfrün envaından, şeytanî vesveselerden uzaklaştırarak (nura) saha'i İslama (çıkarır) onlara selâmetbahş olur (ve onları) o islâmiyeti kabul etmiş olanları (dosdoğru bir yola) Hak'ka vusul için yolların en yakını olan dini hak'ka (hidayet eder.) onları bu sayede cennetine, âtifeti ilâhiyesine nail buyurur. Ne ulvî bir saadet!.

***

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ
مَرْيَمَ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ
ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17): Şüphe yok ki, «Allah o Meryem'in oğlu Mesihtir» diyenler kasem olsun ki, muhakkak kâfir olmuşlardır. De ki: Eğer Meryem'in oğlu Mesihi ve onun valdesini ve yerde bulunanların hepsini helak etmek istese kim Allah'tan bir şeye **mâlik olabilir!. Göklerin de, yerin de ve bunların aralarında bulunanların da mülkü Allah Tealâ'ya aittir. Dilediğini yaratır. Ve Allah Tealâ herşeye tamamiyle kadirdir.**

*

İ Z A H

(17) : (Şüphe yok ki, Allah o Meryem'in oğlu Mesih'tir diyenler) Hazreti İsa'ya böyle ulûhiyet isnat edenler **(kasem olsun ki, muhakkak kâfir olmuşlardır)** onlar vahdaniyeti ilâhiyeyi inkâr etmiş, mahlûkattan olan bir zatı mertebe'! ulûhiyette görmüş oldukları için hâliki mükevvenatı inkâr ederek küfre düşmüşlerdir. Habibim onlara (de ki:) bir kere düşününüz, **(Eğer)** Allah Tealâ Hazretleri **(Meryem'in oğlu Mesih'i ve onun valdesini ve yerde bulunanların hepsini helak** etmek istese) kim mâni olabilir?-. Nitekim Meryem'i' dünya hayatından mahrum bırakmış, asırlardan beri nice milyarlarca insanları mevtin pençesinde zebun bırakmıştır. Binaenaleyh, Hazreti Mesih'de bir insandır, o da Cenabı Hak'kın siyaneti olmasa bir dakika bile yaşayamaz. Bütün mekevvenat, Allah Tealâ'nındır. Onun birer eseri hilkatidir. Bunlarda kimsenin şirketi yoktur. Artık **(kim AUahtan bir şeye mâlik olabilir?.)** kim birşeye hilkaten sahib ye' mütasarrıf olabilir, hangi bir kimse, Cenabı Hak'kın tasarrufuna, mâlikiyetine, ihya ve

imatesine mâni bulunabilir?. Hazreti İsa'da bir mahlûkı ilâhi olduğundan o da böyle bir kudret ve selâhiyeti haiz olamaz. Onun elinde zuhur eden hârikalar, bütün kudreti ilâhiye iledir. (Göklerde, yerde ve bunların arasında bulunanların da mülkü Allah Tcalâ'ya aittir.) Bütün semalardaki melekler, yer yüzündeki insanlar, fezadaki, yerlerin altındaki, denizlerin içindeki mahlûkat bütün Allah Tealâ'nm mülk ve tasarrufu altındadırlar. İşte Hazreti Mesih'te bunlardan biridir. O hâliki zişan (Dilediğini yaratır) isterse bir insanı Hazreti Âdem gibi babasız ve anasız olarak yaratır ve isterse bir insanı Hazreti İsa gibi babasız olarak vücude getirir, onun kudreti herşeye kâfidir. Artık Hazreti İsa'nın babasız olarak yaradılmış olduğu için ona ulûhiyet nasıl isnat edilebilir?, (ve Allah Tealâ herşeye tamamiyle kâdirdir.) Evet... Cenabı Hak'kın kudreti gayrı mütenahidir. Bir kulunu harikulâde bir surette vücude getirmesi, o kulunun vasıtasıyle bir takım hârikaları yaratması nasıl istib'ad olunabilir?. Ve onun yaratmış olduğu bir mahlûka nasıl olur da ulûhiyet, hâlikiyet mâbudiyet vasfı izafe edilebilir?. Halbuki, Nasara taifesi böyle bir isnada cür'et etmişlerdir.

§ Evet... Nasara taifesinden bilhassa Yakubiye, Melkâiye fırkaları Hazreti İsa'nın müstakilen ulûhiyetine kail olmuşlardır. Onlara göre Allah Tealâ muayyen bir insanın bedenine veya ruhuna hulul ederek o surette görülebilir. Binaenaleyh bizim gördüğümüz İsa, Allah Tealâ'dan başka değildir, demiş oluyorlar. Bir de lâhûtiyet sıfatı ancak Allah Tealâ'ya mahsustur. Nasara ise İsa Aleyhisselâm'a lâhûtiyet isnat etmekle onun müstakilen Allah Tealâdan ibaret olduğuna kail bulunmuş oluyorlar, velevki, bunu sarahaten iddia etmesinler. Onlar Hazreti İsa'ya bizzat yaratmak, ihya ve imate etmek kudretini izafe ettikleri cihetle bu bakımdan da küfr ve şirke düşmüş bulunuyorlar.

**

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاءُ
اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ
مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ١٨

o

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Yehûd ve Nasara, biz Allahın oğularıyız ve dostlarıyız dediler.

De ki: Ya ne için sizi günahlarınız sebebiyle muazzeb kılıyor?.. Siz ancak onun yaratıklarından bir beşersiniz. Ve dilediğine mağfiret eder ve dilediğini muazzeb kılar ve göklerin, yerin ve aralarında bulunanların mülkü bütün Allahındır ve nihayet dönüş de Ona'dır.

***

İ Z A H

(18) : Bu âyeti celile, ehli kitabın ne kadar hodbin olarak cüretkârâne zöümlerde bulunur olduklarını gösteriyor. Ve bu zöümleri reddediyor. Şöyle ki: «Yahudiler Üzeyr Allahın oğludur, hırıstiyanlar da Mesih Allahın oğludur» dediler (ve Yehud ve Nasara) taifeleri kendilerinin de böyle fevkalâde bir imtiyazı haiz olduklarını iddia ederek herbiri: (biz Allahm oğullarıyız ve dostlarıyız dediler) yani: Yahudiler: Madem ki, bizim büyüğümüz olan Üzeyr, Allahın oğludur, bizler de onun evlât ve ahfadı ve karibleri bulunduğumuz cihetle Allah Tealâ'nın oğulları mesabesindeyiz demek isterler. Nasara da madem ki Mesih ibnullâhdır, diyerek aynı iddiada bulunurlar. Nitekim bir hükümdarın karibleri de makamı iftiharda kendilerine hükümdarlık isnat ederek: *biz bu memleketin hükümdarlarıyız» derler. İşte Yahudiler de Nasara da kendi selefleri olan Peygamberler sebebiyle kendilerini başka milletler üzerine faik görerek böyle bir iddiada sarahaten veya zımnan bulunmuşlardır.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem Hazretleri Yahudilerden bir cemaati dini İslâma davet etmiş onları Allah Tealâ'nın azabıyle korkutmuş onlar da: «sen bizi nasıl azabı ilâhi ile korkutuyorsun ki, biz Allahm oğullarıyız, dostlarıyız demişler. Bunun üzerine bu âyeti kerime nâzil olmuştur. Nesara da aynı iddiada bulunmuşlardır. Hattâ muharref İnciller'de okumaktadırlar ki, Hazreti İsa, Nesara taifesine hitaben: Ben, benim ve sizin babanıza gidiyorum demiş, bu cihetle Cenabı Hak'kın oğulları olduklarını iddiaya cür'et etmişlerdir. Habibim!. Onlara (de ki:) eğer bu zöümünüz doğru ise Cenabı Hak, (ya ne için sizi günahlarınız sebebiyle muazzeb kılıyor?.) bir baba evlâdını, bir dost dostlarını hiç muazzeb kılar mı?. Halbuki, Hak Tealâ Hazretleri sizi dünyada bile vakit vakit azablara uğratıyor, nice katillere, esaretlere mâruz bırakıyor, düşmanlarınız olan putperestler tarafından Beyti Mukaddes hedmedilmiş aranızda en feci savaşlar devam edip durmakta bulunmuştur. Hattâ siz bile iddia ediyorsunuz ki, Cenabı Hak sizi ahrette sayılı günlerde muazzeb kılacaktır. Yok yok siz haşa Allahm oğulları değilsiniz (siz ancak onun yaratıklarından bir beşersiniz) diğer mahlûkatı kabilindensiniz, başkaları üzerine öyle bir meziyetiniz yokfcır. (ve) Allah Tealâ mahlûkatından (dilediğine) mümin kullarına fazlı ilâhisi ile (mağfiret eder) hasbelbeşeriye yapmış oldukları kusurları af ve setr buyurur; (ve dilediğini muazzeb **kılar)** bâhusus vahdaniyeti ilâhiyeyi ve Peygamberlerin bir kısmını münkir olan kimseleri

de ebediyen azaba giriftar eyler, **(ve göklerin, yerin ve aralarında bulunanların)** bütün mahlûkatın **(mülkü)** varlığı, memlûkiyeti **(bütün Allahındir)** bütün bunlar, o Hâliki Azimin memlûkiyet ve ubudiyetiyle müttesiftirler, hepsi de onun melekuti, kudret ve azameti altında bulunmaktadır. Bunlar da keyfemayeşâ tasarruf eder, dilediğini yaşatır, dilediğini öldürür: Dilediğine sevab verir, dilediğini de azaba giriftar eder. **(ve nihayet dönüş de O'nadır)** Ahrette yalnız o Hâliki Azimüşşan'ın saha'i hükmüne gidilecektir. Muhsin olanlara sevablar verecek, dilediği günahkârları da lâyık oldukları cezalara kavuşturacaktır. Artık bunun hilâfı nasıl iddia edilebilir?.

***

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى
فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا
نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(19): Ey ehli kitab!. Peygamberlerin arası kesilmiş olduğu bir zamanda size apaçık beyanda bulunur olarak Resulümüz geldi. Tâki bize ne müjdeleyici ve ne de azab ile korkutucu gelmedi demeyesiniz. İşte size müjdeleyici ve korkutucu geldi. Ve Allah Tealâ her şeye tamamiyle kadirdir.

***

İ Z A H

(19) : **Bu** âyeti kerime, bütün beşeriyete dini ilâhiyi **tebliğ eden Hâtemülenbiya Hazretlerinin gönderilmiş olmasıyle artık hiç bir taifenin bizi** ikâz ve irşad edecek bir zat gelmedi diye mazeret dermeyan etmesine mahal kalmadığını bildirmektedir. Şöyle ki: **(Ey ehli kitap)** Ey İsrail oğulları, Ey Nasara taifesi **(Peygamberlerin arası kesilmiş)** çoktan beri beşeriyete Peygamber gönderilmeyip vahyi ilâhi nüzul etmez **(olduğu bir zamanda size)** dinî hükümleri ve sizin gizlediğiniz hakikatları **(apaçık) bir surette** size **(beyanda bulunur olarak, Resulümüz) Hazreti Muhammed Aleyhisselâm (geldi) beşeriyet âleminde yeniden bir nuri risalet tecelli et-**

meğe başladı (tâki) biz mazuruz (bize ne) cennet ile, eltafı ilâhiye ile, (müjdeleyici) bir peygamber geldi, (ne de) bizleri cehennem ile, uhrevî (azab ile korkutucu) bir Peygamber geldi (demeyesiniz) hayır, siz mâzur değilsiniz, (işte size müjdeleyici ve korkutucu) hâlikinizin emirlerini, nehiylerini, inayetlerini, azaplarını size tafsilâtıyle bildiren Hatemülenbiya Hazretleri (geldi) artık ona tâbi olmanız, o sayede cehaletten, dalâletten kurtularak hidayete ermeniz lâzım gelmez mi?.. (Ve Allah Tealâ her şeye tamamiyle kâdirdir) Binaenaleyh öyle fıtret zamanlarından sonra böyle bir Peygamberi Zişanını bütün beşeriyete ahkâmı diniyesini tebliğe memur etmeğe de kadirdir. Bu sayede beşeriyet âlemi, dini ilâhîden, onun bütün ahkâmından kıyamete kadar haberdar olabilecektir. Filvaki islâmiyet, bütün beşeriyet âleminde intişar etmiş, islâmiyetin istinat ettiği Kur'anı Kerim, bütün medeniyet âlemine yayılmaya başlamıştır. Artık hiç bir millet, biz hakiki bir dinden haberdar olamadık diye mazeret beyan edemiyecektir. Dünya işlerinde o kadar say ve gayret gösteren milletlerin, dini ilâhi hususunda da çalışmaları, hakkı araştırmaları, islâmiyetin ulvî mahiyetini kavrayarak o sayede hakiki istikballerini temine gayret göstermeleri elbette kendileri için en mühim bir vazifedir.

§ İki Peygamber arasındaki zamana «devri fetret» denir ki, vahyi ilâhi munkati olmuş, nâsa fütur âriz olarak dinî vazifelerine karşı lâubaliyane bir vaziyet almış olacakları cihetle o zamana bu fetret ismi verilmiştir. Fetret müddetlerinin mikdarı hakkında muhtelif rivayetler vardır. Bir rivayete göre Hazreti Musa ile Hazreti İsa arasındaki müddet bin yedi yüz senedir. Bu müddet zarfında bin nebi gönderilmiştir. Hazreti İsa ile Hâtemülenbiya Efendimiz arasındaki müddet de altı yüz senedir. Bu müddet içinde dört nebi gönderilmiştir ki, bunların üçü Beni İsrail'dendir, biri/ de arablardan olup adı Halit ibni Sinan'dır. Allahuâlem bissevab!.

*
**

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ
اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيكُمْ اَنْبِيَٓاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا
وَاٰتٰيكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾ يَا قَوْمِ ادْخُلُوا
الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا
عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿٢١﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Ve bir vakit de Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim!. Allah Tealâ'mn üzerinize olan nimetini yâdediniz ki, içinizde Peygamberler vücude getirdi ve sizleri hükümdarlar kıldı ve âlemlerden hiç bir ferde vermediğini sizlere verdi.

(21) : Ey kavmim!. Allah Tealâ'nın sizin için yaratmış olduğu arzı mukaddese giriniz. Ve artlarınız üzerine geri dönmeyiniz. Sonra ziyana uğramışlar olduğunuz halde geri dönmüş olursunuz,

**

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler, Benî İsrail'in vaktiyle nail oldukları nimetlere ve kendilerinden alınmış olan ahdlara muhalif hareketlerinden dolayı haib ve hâsır olacaklarını şöylece bildirmektedir. İsrail oğulları mütemadiyen haktan ayrılmış, nail oldukları nimetleri takdir edemiyerek isyanda bulunmuşlardır. (Ve bir vakit de Musa) Benî İsrailden olan (kavmine demişti ki, Ey kavmim!. Allah Tealâ'nın üzerinizde olan nimetini) mütaaddit lûtuflarını, inayetlerini (yâdediniz ki,) sizin için büyük bir şeref ve imtiyaz olmak üzere (içinizde) kendi kariplerinizden bir nice (Peygamberler vücude getirdi) ki, hiçbir millet arasından o kadar Peygamberler zuhur etmemiştir. Hattâ Hazreti Musa'nın ihtiyar ettiği yetmiş zat vardır ki, hepsi de Benî İsrail Peygamberlerinden mâdutturlar. Bunlar ile beraber Cebelitur'a gitmiş idi. Hazreti Yakub'un evlât, ve ahfadı arasından da nice Peygamberler zuhur etmiştir, (ve) Cenabı Hak (sizleri) Ey İsrail oğulları (hükümdarlar kıldı) yâni: Firavun'un helakinden sonra Benî İsrail'i esaretten kurtardı hürriyete, hâkimiyete, servet ve samana, hadem ve heşeme nail kıldı, (ve) Hak Tealâ (âlemlerden) kendi zamanlarına kadar olan ümemi haliyeden (hiçbir ferde vermediğini sizlere verdi) ezcümle deniz yarılıp Benî İsrail'e yol verdi, düşmanları olan Firavun'u ise gargetti, bulutlar üzerlerine gölgelik yaptı, kendilerine men ve selva denilen nimetler verildi, taşlardan sular fışkırarak cereyana başladı. Artık bu nimetlere şükretmeli değil mi idiler?. Artık Peygamberlerinin emirlerine itaat etmeli değil mi idiler, heyhat ki, onlar öyle yapmadılar.

(21) : Evet... Hazreti Musa onlara hitaben dedi ki: (Ey kavmim!.. Allah Tealâ'nın sizin için) imân ve itaatte bulunmanız şartiyle lâvhımahfuzda (yazmış takdir buyurmuş olduğu arzı mukaddese giriniz) orasını işgal etmiş olan kâfirler ile savaşta bulunarak onları oradan uzaklaştırınız. Beytülmukaddes, denilen kıt'a, vaktiyle Peygamberlerin karargâhı: Müminlerin meskeni olduğu için böyle mukaddes namını almıştır. Bazı zatlara göre bu arzı mukaddesten murad, tur dağı cihetidir veya Şam diyarı-

dır veyahut Dımışk ile Filistin'den ve Ürdünün bazı parçalarından ibarettir, (ve) Ey İsrail oğulları (artlarınız üzerine geri dönmeyiniz) oradaki Cebabireden korkarak savaştan kaçmayınız, isyan sebebiyle, Cenabı Hak'kın vaadine ademi vüsuk sebebiyle dininizden irtidat etmeyiniz, (sonra) dünyada da, ahrette de (ziyana uğramışlar olduğunuz halde geri dönmüş olursunuz) sizin için yazılmış olan arzı mukaddese duhulden de mahrum kalır, zillete düşer, büyük bir felâkete uğramış bulunursunuz. Nitekim de öyle oldu. Bütün bunlar emri ilâhiye muhalefetin elim bir neticesidir.

*

قَالُوا يَا مُوسٰى
اِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى
يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾
قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا
عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَاِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ غَالِبُونَ
وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Dediler ki, ya Musa!. Muhakkak orada cebbarlar olan bir kavim vardır. Ve onlar oradan çıkmadıkça biz oraya elbette girmiyeceğizdir. Fakat onlar oradan çıkarlarsa bizler oraya muhakkak giricileriz.

(23) : Kendilerine Allah Tcalâ'nm in'amda bulunmuş olduğu korkanlardan iki er dedi ki: Onların üzerlerine kapıdan giriveriniz, siz ona girdiğiniz zaman şüphe yok ki, galiplersiniz. Artık siz mümin kimseler iseniz Allah Tealâ'ya tevekkül ediniz.

***

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler, Benî İsrail'in muzaffer olacakları vadedil-

miş olduğu halde savaştan kaçındıklarını, büyüklerinin emirlerine, tavsiyelerine muhalefetten geri durmadıklarını şöylece bildirmektedir. Benî İsrail, Hazreti Musa'nın emir ve nehyine karşı muhalefet ederek (dediler ki, Ya Musa!. Muhakkak orada) o arzı mukaddeste (cebbarlar) kuvvet ve şevket sahibi, kahırları gayrıkâbil, mütegallib, zorba kimseler (vardır) bunlar Âd kavminin bakiyyesi olan Amalikadan ibaret bulunuyorlar biz onlar ile savaşta bulunamayız (ve onlar oradan) kendi kendilerine (çıkmadıkça biz' oraya elbette girmeyeceğizdir) bizim kuvvetimiz buna kâfi değildir, (fakat onlar oradan) bizim alâkamız olmaksızın hangi bir sebeble (çıkarlarsa) o zaman (bizler oraya muhakkak giricileriz) o zaman emre muhalefet etmeyiz. Onların çıkmaları ise müstebettir.

(23) : Cihat için Beyti mukaddese doğru hareketten imtina eden Benî İsrail'e hitaben (kendilerine Allah Tealâ'nm) imân ile, vadi ilâhiye ve vûsûk ile, azim ve sebat ile (inamda bulunmuş olduğu korkanlardan) düşmanlardan değil, Allah Tealâ'dan korkan zatlardan (iki er) Yûşâ bini Nun ile Kâlib bini Yufennâ'dan ibaret iki muhterem zat (dedi ki, onların üzerlerine kapıdan) şehirlerinin kapısından (giriveriniz) hemen baskında bulununuz, onların sahraya atılmalarına meydan vermeyiniz (siz ona girdiğiniz) o kapıdan hücum gösterdiğiniz (zaman şüphe yok ki, galiplersiniz) kıtale hacet kalmaksızın şehri fethe muvaffak olacaksınızdır. Çünki bu halde naili fütuhat olacağınız tarafı ilâhiden vaid olunmuştur. Maamafih o şehir ahalisinin cisimleri büyük ise de kalbleri zayıftır. Sizinle çarpışmaya metaneti ruhiyeleri müsait değildir, (artık) Ey İsrail oğulları!, (siz mümin kimseler iseniz) Eğer Allah Tealâ'nm kudretine, nusret hakkındaki vaadine, Hazreti Musa'nın risaletine imânınız var ise düşmanların öyle kuvvet ve şevketini düşünerek onlardan korkmayınız, sizin hakkınızda nusreti ilâhiyenin tecellisi için (Allah Tealâ'ya tevekkül ediniz) ona itimatta bulununuz, cihatdan geri durmayınız.

§ Beni İsrail, bu iki zâtın bu nasihâtlarını dinlememişler; hattâ rivayete nazaran bu iki zatı taşlar ile recmetmek bile istemişlerdir.

§ Bir tevcihe göre de bu iki zat, Benî İsrail'in korkmakta oldukları Amalika kavmine mensub bulunuyordu. Bu iki zat, şerefi imâna nail olmuş ve Benî İsrail'i o müşrik olan kavimleri üzerine sevketmek istemişlerdi. Fakat İsrail oğulları, yine muhalefette İsrar edip duruyorlardı.

***

قَالُوا يَا مُوسٰى اِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا اَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْ
هَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾
قَالَ رَبِّ اِنِّي لَا اَمْلِكُ اِلَّا نَفْسِي وَاَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ
فِي الْاَرْضِ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٦﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Dediler ki: Ya Musa!.. Biz elbette oraya ebediyen girmeyeceğiz, onlar orada devam ettikçe artık şen Eabbiıle git mukatelede bulunun, bizler ise burada otururucularız.

(25): Dedi ki: Yarabbü. Şüphe yok ki, ben kendi nefsim ile kardeşimden başkasına mâlik olamam, artık bizim aramızla o fasıklar olan kavmin arasını ayır.

(2G) : Buyurdu ki: Şüphesiz orası onların üzerine kırk yıl haram kılınmıştır. O yerde mütehayyirane bir halde dolaşıp duracaklardır.' Artık o fasıklar güruhunun haline acıma.

***

I Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, İsrail oğullarının Hazreti Musa'ya muhalefette devamını ve bu yüzden yine Tih sahrasında kırk sene mahkûm bir halde kaldıklarını şöylece bildirmektedir. Benî İsrail (Dediler ki: Ya Musa!. Biz elbette oraya) o cebabirenin bulundukları arzı mukaddese (ebediyen girmeyeceğiz) oraya gidip fethetmeğe kudretimiz kâfi değildir. (onlar) o Amalika kavmi (orada) o arzı Mukaddeste (devam ettikçe) onlar kuvvet ve şevket sahibi kimselerdir, biz onlar ile nasıl savaşta bulunabiliriz, (artık sen Kabbinle git) o kavim ile (mukatelede bulunun) biz onlar ile çarpışmaya muktedir değiliz (bizler ise burada) bu Tih sahrasında

(durucularız) buradan başka yere hareket etmeyiz. Benî İsrail bir nevi alay ve istihane tarikiyle böyle bîedebane bir teklife cür'et etmişlerdi.

(25) : Hazreti Musa, kavminin bu cahilâne, muannidane sözlerini işitince kemâli teessür ve rikkati kalb ile münâcata başlayarak **(Dedi ki:** Yarabbiî. Şüphe yok ki, ben kendi nefsim ile kardeşim) Harun'dan veya sana imân eden herhangi bir dindaşımdan (başkasına mâlik olamam) başkalarına söz geçiremem. (artık bizim aramızla o fasıklar olan kavmin) O Peygamberlerine karşı isyan edip duran İsrail oğullarının (arasını ayır) bizim hakkımızda lâik olduğumuz şey ile, onların haklarında da müstahik bulundukları şey ile hükmet. Veya bizi onların mukarenetinden musahibetinden halâs buyur.

(26) : Cenabı Hak böyle dua ve tazarruda bulunan Hazreti Musa'ya vahy ederek (Buyurdu ki,) Ya Musa!, (şüphesiz orası) o Beyti Mukaddes arzı (onların) o isyankâr İsrail oğullarının (üzerine kırk yıl haram kılınmıştır) oraya bu müddet içinde girmeğe kadir olamıyacaklardır. Sonra orasını Hak Tealâ onların evlât ve ahfadına bilâmuharebe nasip edecektir. Onlar ise (orada) bulundukları Tih sahrasında (mütehayyiraııe bir halde dolaşıp duracaklardır) oradan çıkmaya muktedir olamıyacaklardır. Diğer bir tevcihe göre: Onlara o arzı mukaddes müebbeden haram olmuştur. Onlar o Tih sahrasında kırk sene sersemcesine dolaşıp duracaklardır. **(artık)** Ya Musa!, (o fasıklar güruhunun haline acıma) Onlar fışıkları, muhalefetleri yüzünden öyle elîm bir akibete müstehik olmuşlardır.

§ Filhakika arzı Mukaddese girmeyeceğiz diyenlerden hiç biri oraya bilâhara girememiş, hepsi de Tih sahrasında helâk olmuşlardır. Sonra onların evlât ve ahfadı cebabire ile savaşta bulunmuşlardır. Bir rivayete nazaran Hazreti Musa ile Hazreti Harun da Tih sahrasında vefat etmişlerdir. Hazreti Harun'un vefatı Hazreti Musa'nın vefatından bir sene mukaddemdir. Hazreti Musa vefat edip kırk sene nihayet bulunca Cenabı Hak YUŞÂ Aleyhisselâm'ı Benî İsrail'e Peygamber göndermiştir. Benî İsrail, onunla beraber Eriha tarafına giderek savaşlarda bulunmuşlar, altı ay muhasaradan sonra Erihayı fethetmişler, Cebabireyi inhizama uğratmışlardır.

ادَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ
مِنَ الْاٰخَرِ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾
لَئِنْ بَسَطْتَ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا اَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ اِلَيْكَ
لِاَقْتُلَكَ اِنِّي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ اِنِّي اُرِيدُ اَنْ تَبُوٓاَ
بِاِثْمِي وَاِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا
الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Onlara Âdem'in iki oğlunun haberini bihakkın oku! O vakit ki, onlar iki kurban takdim etmişlerdi. Birisinden kabul edilmiş, diğerinden kabul .edilmemişti. Seni elbette öldüreceğim dedi, diğeri de Allah Tealâ ancak muttaki olanlardan kabul eder deyiverdi.

(28) : And olsun ki, eğer beni öldürmek için bana elini uzatırsan ben seni öldürmek için elimi sana uzatmam. Şüphe yok ki, ben âlemlerin Rabbi olan Allah Tealâ'dan korkarım.

(29) : Muhakkak ben isterim ki, sen benim günahımı ve kendi günahını yüklenesin de ateşin esbabından olasın. Ve o ise zalimlerin cezasıdır.

***

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler, yer yüzünde ilk vuku bulan bir katil hâdisesini, Allah Tealâ'nın hükmüne muhalefette bulunanlara bir vesile'i intibah olmak üzere beyan buyurmaktadır. Şöyle, ki: Peygamberi Âlişanım!.. (Onlara) kavmine, kendilerini dini hakka davete memur olduğun

kimselere (Âdem'in iki oğlunun) Kâbil ile Hâbil namındaki iki mahdumunun (haberini) aralarında cereyan etmiş olan hâdiseyi (bihakkın oku) mübalağadan beri, yalandan âri, sıdka mukarin olarak beyan et. (o vakit ki onlar) o iki kardeş, hangisinin iddiasının indi ilâhide kabule karin olduğunu anlamak için (iki kurban takdim etmişlerdi) biri Kâbil'e, diğeri de HâbiPe ait bulunuyordu. O kurban (birisinden) Hâbil'den (kabul edilmiş, diğerinden) Kâbil'den (kabul edilmemişti) Kabil bundan müteessir olmuş, kalbindeki hased duyguları canlanmış, kardeşinin kendi üzerine indi ilâhideki faikiyetini anlamıştı. Artık bir ihtiras şevkiyle HâbiPe hitaben (seni), andolsun ki (elbette öldüreceğim dedi) gayz ve adavetini böylece izhara cür'et etti. (diğeri de) Hâbil de Kabili' ikaz için pek hakimane bir mukabelede bulunarak (Allah Tealâ ancak muttaki olanlardan) kurbanlarını vesair güzel amellerini (kabul eder deyiverdi) Hâbil, böyle demekle Kabil'e karşı adeta «sen tekvadan ayrıldın, Hükmü ilâhiye muhalif hareket etmek isteyerek sana nikâhı helâl olmayan bir kız kardeşinle evlenmek istedin, elbette senin kurbanın indi ilâhide makbul olmaz, artık neden öfkelenerek beni öldürmek istiyorsun?.» demiş bulunuyordu.

(28) : Hâbil, Kabil'e karşı şöyle de bir ihtarda bulundu: (And olsun ki, eğer beni öldürmek için) sen (bana elini uzatırsan) beni öyle korkuttuğun gibi öldürmeğe mübaşeret edersen, senden böyle bir cinayet tahakkuk ederse (ben seni öldürmek için elimi sana uzalmam) ben hiçbir vakit seni öldürmeğe kıyam ederek öyle bir cinayeti irtikâb etmem. Zira (şüphe yok ki, ben âlemlerin Ilabbi olan Allah Tcalâ'dan korkarım) öyle bir katle teşebbüsten dolayı mesul olacağımı düşünerek ona cür'et edemem. Halbuki, benim bu hareketim, bir müdafaa'i nefis mahiyetinde olacaktır. Sen ise Ey Kabil!. Hiç yoktan benim hayatıma kasdetmek istiyorsun, hiç Allah îWlâ'dan korkmaz mısın?.

İhtimâl ki onların zamanında müdafaa'i nefs için hasmı katletmek helâl değildi. Veyahut öyle bir halde mukabele bilmisilde bulunmamak, efdal bulunuyordu. Nitekim bir hadisi şerifte: (J»l*)l <J)lxc^GV.j J^ül 41lx&^r) = Allah Tealâ'nın maktul kulu ol, katil kulu olma) diye buyrulmuştur.

(29) : Hâbil, öyle mukabele bilmisilde bulunmayıp Kabili katle teşebbüs etmediğinin bir diğer sebebini beyan için de şöyle demiştir: (Muhakkak ben isterim ki,) Ey Kabil!, (sen benim günahımı) Yâni: Seni öldürmeğe kasdettiğim takdirde bana teveccüh edecek olan günahı (ve kendi günahını) öyle bana el uzatarak hayatıma kasdedeeeğinden münbais günahı veya kestiğin kurbanın ademi kabulüne bais olan mâsiyeti birlikte (yüklenesin de) bunun neticesi olmak üzere (ateşin) nârı cehimin (eshabından olasın) ben ise öyle bir günaha girerek cehennemlik olmamı istemem, (ve o) Cehennem ateşi (ise zalimlerin) başkalarının hayatına, hukukuna haksız yere kastedenlerin (cezasıdır) ben ise senin hayatını kendi hayatım üzerine tercih etmiş olacağım cihetle büyük bir ihsanda, âlicenaplıkta bulunmuş olacağım. Muhsin olanların yeri ise cennettir.

Hâbil, bu mealde olan sözleriyle Kâbil'e pek güzel bir nasihat vermiş onu uyandırmak istemiş, onu azmetmiş olduğu cinayetten kurtarmak hayrhahlığında bulunmuştur.

*
**

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ اَخٖيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ
مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِى الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ
يُوَارٖى سَوْاَةَ اَخٖيهِ قَالَ يَا وَيْلَتٰٓى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ
هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِىَ سَوْاَةَ اَخٖى فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمٖينَ ﴿٣١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(30) : Artık kardeşini öldürmeği kendisine nefsi kolaylaştırdı da onu öldürdü. Sonra da ziyana uğramışlardan oldu.

(31) : Sonra Allah Tealâ ona kardeşinin cesedini nasıl defn edeceğini göstermek için bir karga gönderdi ki yeri eşi veriyordu. Yazıklar olsun bana ben şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtmekten, âciz mi oldum. Dedi. Artık nedamete düşenlerden olmuştu.

*
**

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler, Kâbil'in kardeşi hakkındaki cinayetini bildirmektedir. Haset ve rekabet gibi gayri ahlâkî hallerin nekadar nedametlere, felâketlere sebebiyet vereceğini göstermektedir. Şöyle ki: **(Artık)** Hâbil'in mukabelede bulunmayacağını anlayınca bu **(kardeşini öldürmeği kendisine)** Kabil'e **(nefsi kolaylaştırdı)** kendisine şecaat ve vüs'at verdi **(o da onu öldürdü)** Hâbil'in dünyevî hayatına hatime verdi, **(sonra, da)** Kâbil bu cinayeti irtikâb ettiğinden dolayı dünyada da ahrette de **(ziyana uğramışlardan oldu)** dünyada ebeveynini müteessir etti, nâs arasında kıyamete kadar bednam oldu, ahrette de gazabı ilâhiye uğrayarak ateşe düştü.

(31) : Kâbil, bu cinayeti yaptıktan, sonra hayrete düşmüş, kardeşinin cesedini bir müddet yanında taşımıştı. Hâbil, Benî Âdemden **ilk** evvel ve-

fat eden bir zat olduğu için cüssesi hakkında ne yapacağını Kabil tayin edemez bulunmuştu. (Sonra Allah Tealâ ona) Kabil'e (kardeşinin cesedini nasıl defıı edeceğini göstermek için bir karga gönderdi ki, yeri eşiveriyordu) şöyle ki: İki karga gelip çarpıştılar, biri diğerini öldürdü, gagasıyla ve ayaklarıyla yeri kazıyarak öldürdüğü kargayı yaptığı çukura atıverdi, üzerini de toprak ile örttü. Kâbil bunu görünce kendi cehaletine teessüfte bulundu (yazıklar olsun bana şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz mi olcltım, dedi) bir karga kadar da bilgi sahibi olmadığını anladı, mahza cehlinden dolayı kardeşinin hayatına kastetmiş oldu. Telehhüfte bulunarak azaba istihkakını düşündü (artık nedamete düşenlerden olmuştu) kardeşini bilâfaide öldürdüğünden dolayı veya onu bir müddet yanına taşıyıp da defnini düşünememiş olduğundan dolayı hâib ve hâsır olup durmuştu.

§ Rivayete nazaran Hazreti Âdem'in refikası Havva valdemiz, bir batında biri oğlan diğeri kız olmak üzere iki çocuk doğururdu. Böylece doğurduğu çocukların adedi kırka baliğ olmuştur. O zaman insanların artması matlub olduğu için her erkek çocuk, kendisiyle beraber doğan kız kardeşini değil başkaca doğmuş olan kız kardeşi ile evlenebilirdi. Hazreti Havva evvelâ Kâbil ile onun tevem kız kardeşi olan İklima'yı sonra da Hâbil ile onun tevemi olan Lebudayı doğurmuştu. Kabil, kendisiyle beraber doğmuş ve daha ziyade hüsnücemâle mâlik bulunmuş olan İklima ile evlenmek istemiş, bunun caiz olmadığını Hazreti Âdem kendisine bildirmiş, fakat Hazreti Âdem'in bu sözüne itimat etmiyerek arzusunda İsrar eylemekte bulunmuştu. Bunun üzerine Âdem Aleyhisselâm bu oğullarına emretti ki, birer kurban kesiniz, hanginizin kurbanı indillâh makbul olursa hak onun tarafında olup diğerinin arzusunda muhti olduğu tehakkuk etmiş olur. O zaman ki, âdeti ilâhiyeye nazaran makbul olan kurbanlar gökten gelen beyaz bir ateş tarafından yiyiliverirdi. Binaenaleyh Kâbil ile Hâbil de birer kurban edindiler, zuhur eden ateş, Hâbil'in kurbanını yemiş, Kabil'in kurbanı ortada kalarak yiyilmemişti. Bu hâdisenin böyle zuhurundan dolayı Kabil'in haset damarları harekete gelmiş, kardeşi Hâbil'e karşı haset beslemeye başlamıştı. Hazreti Âdem, Beytullahı ziyaret için Mekke'i Mükerreme'ye gitmiş olduğu bir sırada Kabil, Hâbil ile münakaşada bulunarak o mâsum zatı başına taş vurarak veya uyku halinde iken öldürmüştür. Bu katil hâdisesi ya Bud dağında veya Akibe'i hirada veyahut Basra'nın Mescid'i âzami yanında vuku bulmuştur. O zaman Hâbil henüz yirmi yaşında bulunuyordu. Kabil* yaptığı bu cinayetten dolayı Hazreti Âdem'in reddi üzerine Yemen sahasındaki Aden'e gitmiş, orada kendisine şeytan musallat olarak demiş ki: Hâbil ateşe taptığı için onun kurbanını ateş yemiş, sen de senin ve zürriyetin için bir ateşgede vücude getir. Kabil de bir ateşgede .= beytünnar vücude getirmiş, ona tapmaya başlamıştır. Ateşe ilk ibadet eden, Kâbil'dir. Bilâhara bir torununun kendisine attığı bir taş ile ölüp gitmiştir. Tefsirlerde yazılı olduğu üzere Hâbil'in katlinden elli sene geçmiş, Hazreti Âdem'in ömrü de yüz otuz seneye

baliğ olmuştu ki, Hazreti Havva Şis adındaki oğlunu doğurmuştur. Şis, hibetullah mânasınadır, Hâbil'e halef olmuştur. Kendisine nübüvvet verilmiş, elli sahife nâzil olmuş. Hazreti Âdem'in vasisi ve valiyyiahdı bulunmuştur. Nuh Aleyhisselâm bu Şis Aleyhisselâmın neslindendir. Tufan Nuh zamanında Kabil'in bütün evlâdı garkolmuş, Cenabı Hak, yalnız Şis'in neslini kıyamet gününe kadar ibkâ buyurmuştur.

* *

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ
نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمٖيعًا
وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَمٖيعًا
وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ كَثٖيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ
ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(32) : Bundan dolayı İsrail oğullarının üzerine yazdık ki, her kim bir şahsı, bir şahıs mukabilinde veya yerdeki bir fesattan dolayı olmaksızın öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur ve her kim de bir şahsın hayatını kurtarırsa sanki bütün insanları ihya etmiş gibi olur. And olsun ki, bizim Peygamberlerimiz onlara beyyineler ile gelmişlerdir. Sonra onlardan bir çokları bunu müteakib yer yüzünde muhakkak müsrif kimseler olmuşlardır.

***

İ Z A H

(32) : Bu âyeti kerime, yer yüzünde fesada çalışan ve haksız yere kan akıtmaktan çekinmeyen bir kavme yapılmış olan bir ihtarı ilâhiyi muhteyidir. Şöyle ki: (Bundan dolayı) öyle haksız yere yapılan bir katlin sebebiyet verdiği bir nice mefasitten nâşi bir vesile'i intibah olmak üzere Kabil ve Hâbil kıssasını beyan ederek (İsrail oğullarının üzerine yazdık ki) Tevratta beyan ederek hükmeyledik ki (her kim bir şahsı bir şahıs mu-

kabilinde) icabeden bir kısastan dolayı olmaksızın (veya yerdeki bir fesattan dolayı) meselâ: Yol kesicilikten, veya bâdelîman irtidattan nâşi (olmaksızın öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur) çünki öyle gayrımeşrû surette kan dökmek, cemiyet arasındaki vahdeti, ahengi ihlâl edeceğinden bunun zararı âmmeye müteveccih olmuş olur. Maamafih bir kimsenin hayatına haksız yere tecavüz etmek de âmmenin hayatına su'ikast gibi gazabı ilâhiyi celbeder. (ve her kim de bir şahsın hayatını kurtarırsa) Meselâ: Onu bir zalimin tecavüzünden korursa veya onu garkolmaktan veya açlık sebebiyle helâktan halâs ederse (sanki bütün insanları ihya etmiş gibi olur) bütün beşeriyeti korumuş, hayatlarını tehlikeden siyanet etmiş gibi sevaba nail bulunur, (andolsun ki, bizim Peygamberlerimiz onlara) Benî İsrail'e (beyyineler ile) mucizeler ile (gelmişlerdir) o Peygamberler, öyle mucizeler ile, tehdidi âmiz emirler ile, hükümler ile gelmiş oldukları halde (sonra onlardan bir çokları bunu müteakib) bu vâzih âyetlere, mucizelere, emirlere rağmen (yer yüzünde muhakkak müsrif) küfür ile, katil" ile haddi tecavüz eder (kimseler olmuşlardır) Kabil gibi dinî hükümlere riayette bulunmaz, haksız yere kanların akıtılmasından sakınmaz bulunmuşlardır. Böyle bir hâl ise insaniyete asla lâyık değildir. İnsanlar, daima biribirinin hukukuna riayetkar olmalıdırlar. İşte islâmiyet, beşeriyete böyle mühim bir dersi ahlâk yermektedir. İnsanların arasında bir vahdetin, bir tesanüdün tecellisini tavsiye buyurmaktadır. İçtimaî selâmet ve saadet ancak böyle hareket etmekle temin edilebilir.

*
**

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ ٱلَّذِينَ
يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا
أَن يُقَتَّلُوٓا۟ أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ
خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى ٱلدُّنْيَا
وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ٣٣ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟
مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا۟ عَلَيْهِمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ٣٤

MEALİ ÂLİSİ

(33): Allah Tealâ ile ve Peygamberleriyle savaşla bulunanların ve yerde fesada çalışanların cezaları ancak öldürülmeleri veya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazca kesilmeleri veya yerden sürülmeleridir. Bu onlar için dünyada bir zillettir, ve onlar için ahrette pek büyük bir azap vardır.

(34) : Ancak onların üzerine kadir olmanızdan evvel tövbe edenleri müstesnâ. İmdi biliniz, ki, şüphesiz Allah Tealâ çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nm ve Peygamberi Zişanın emirlerine muhalefet edip yer yüzünde fesada çalışanların müstehik olduklarL cezaları bildirmektedir. Şöyle ki: (Allah Tealâ'ya ve Peygamberine karşı muharebede bulunanların) Yani: Cenabı Hak'kın dinine sâlik Peygamberine tâbi, îlâ'i dine hadım olan ehli islâmın mevcudiyetine mukaddesatına tecavüze cür'et edenlerin cezaları (ve yerde fesada çalışanların) nâsm yollarını kesip canlarına veya mallarına veya her ikisine musallat olanların ve halkın huzurunu, asayişini ihlâje cür'et edenlerin (cezaları) mütefavittir. Onların cezaları cinayetlerine göre tâyin edilir. Mahaza bu cezaların başljcaları, o menhiyatı irtikâbedenlerin (ancak öldürülmeleri) dir. Yani: Eğer yalnız bir katil cinayetinde bulunmuşlar ise cezaları asılmaksızın yalnız. bitarikilhad öldürülmeleridir, (veya asılmaları) dır. Eğer kati cinayetini mükerreren yapmışlar ise veya kati ile beraber nâsm malını haksız yere almışlar ise onlar hem katledilir ve hem de asılırlar, ye ölünceye kadar karınları süngü ile delinir. (veya ellerinin ve ayaklarının çaprazca kesilmeleri) dir. !3öyle ki: Her biri bir müslümanın veya bir zımminin lâakâl nisab miktarı yani: Yirmi dirhem gümüş miktarında veya kıymetçe buna müsavi bir malını gasb ve sirkat etmiş ise her birinin sağ eli ile sol ayağı kesilir. Ellerinin kesilmesi, malı haksız yere almış oldukları içindir, ayakları kesilmesi, de yolların emniyetini gidererek nâsı korku içinde bıraktıklarından dolayıdır. Bu gibi cinayetlerin cemiyet arasında meydan bulmaması için böyle ağır bir ceza, hikmeti içtimaiye icabıdır. Aksi takdirde mütemadiyen binlerce böyle cinayetler zuhura gelir, milletin huzur ve asayişi münselib olur durur, (veya) böylelerinin cezaları (yerden sürülmeleridir) şöyle ki: Yalnız nâsı ihafede bulunmuş fesada sa'i etmiş oldukları takdirde hapis edilmek suretiyle bulundukları yerden sürülmüş olurlar. Bu Eimmei Hanefiye göredir. İmam Şafii'ye göre ise bunlar bir beldeden, diğer bir.beldeye nefy olunurlar, '(bu) beyan olunan hükümler, cezalar (onlar için dünyada bir zillettir) onlar için bir faziha-

dır. Onları yaptıklarıyla fenalıklarla teşhirdir. Başkalarına bir dersi ibrettir. (ve onlar için ahrette) ise (pek büyük bir azab vardır) ki, onun miktarını, ne kadar büyük olduğunu ancak Cenabı Hak bilir. Binaenaleyh insanlar, bu gibi cezaları, azapları düşünerek bunları câlip olacak gayrımeşrû hareketlerden son derece sakınmalıdırlar.

§ Bir rivayete nazaran bu âyeti kerime, yol kesiciler hakkında nâzil olmuştur.

(34) : Ancak Ey Evliyai umur!. (Onların) O cinayetleri işleyenlerin (üzerine kâdir) onları henüz derdest ederek cezalarını vermeğe muktedir (olmanızdan evvel) onların yaptıkları şeylerde nâdim ve pişman olarak (tövbe edenleri müstesna) onların haklarında o cezaları tatbik etmeniz icabetmez. Maamafih âmme siyaseti bakımından öylece cezalandırılmaları muvafık görülürse öylece tecziyeleri de caizdir. Bir de katil ve sirkat gibi hâdiseler kimlerin haklarında vâki olmuş ise onların hukuku yine mahfuzdur. Meselâ: Bir maktulün velisi, katili dilerse kısasen katlettirebilir, ve dilerse af eyler. Kezalik tövbe ile şahsa ait bir mal sakit olmaz, bunu sahibine ödemek lâzımdır. Meğer ki sahibi bağışlasın.

§ Rivayete nazaran Hars bini Bedir namındaki bir şahıs, yol kesicilikte bulunduktan sonra tövbekâr olarak Hazreti Ali'nin huzuruna gelmiş, Hazreti Ali de onun tövbesini kabul ederek hakkında ukubeti af buyurmuştur.

*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ
الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
٣٥ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ
مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٣٦ يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا
مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ

o

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Ey imân edenler!. Allah Tealâ'dan korkunuz ve ona vesile arayınız ye onun yolunda mücahedede bulununuz ki, felâh bulabilesiniz.

(36) : Şüphesiz o kimseler ki, kâfir oldular eğer yerde bulunanların cümlesi ve onunla beraber bir misli daha onların olup da kıyamet gününün azabından dolayı onları feda edecek olsalar kendilerinden kabul edilmez ve onlar için elim bir azap vardır.

(37) : Ateşten çıkmak isteyeceklerdir. Halbuki, onlar ondan çıkacak kimseler değildirler. Ve onlar için daimî bir azab vardır.

İ Z A H

(35) : Bu mübarek âyetler, müminler için vesilei felâh olan tariki gösteriyor. Kâfirlerin de ne elîm, ne ebedî azaplara giriftar olacaklarını ihtar ediyor. Şöyle ki: (Ey imân edenler!.) Daima itaatkâr olunuz, ihyayı nüfusa, defi fesada çalışınız, taib ve müstağfir olunuz (Allafr Tealâ'dan) onun azabından (korkunuz) da katil gibi, sirkat gibi, yer yüzünde fesada sa'i etmek gibi fenalıklara cür'et etmeyiniz (ve ona) Cenabı Hak'kın sevabına, manevî kurbiyetine (vesile arayınız) sizi eltafı ilâhiyyeye kavuşturan cak olan güzel amelere tevessül ediniz, sarılınız, masiyetlerden sakınınız (ve onun) o Hâliki Kerimin (yolunda) dini uğrunda (mücahedede bulununuz) onun açık ve gizli düşmanları ile muharebeden geri durmayınız (ki) dini ilâhînin itilâsı tecelli etsin, sizler de o sayede (felah bulabilesiniz) Hak Tealâ'nm rızasına onun eltafına nailiyetle selâmet ve saadete eresiniz. Beşeriyet için bu suretle hareketten başka saadete vesile olacak birşey yoktur.

§ Vesile: Lügatte sebeb, vaşıta, bahane demektir. Cem'i vesaildir. Şer'an vesile, rızayı hakkı tahsile, Cenabı Hak'ka mânen tekarrübe sebeb olan herhangi güzel bir amelden ibarettir. Tevessül de: Bir şeye sarılmak, bir şeyi bir maksada nailiyet için vesile ittihaz eylemek mânasmdadır.

(36) : (Şüphesiz o kimseler ki,) Vahdaniyeti ilâhiyeyi veya sair ahkâmı diniyeyi inkâr ederek (kâfir oldular) ve bu hâl üzere terkihayat ederek ahrete gittiler, aAık onlar için çare'i necat yoktur. Bilfarz (eğer yerde bulunanların çümlesi) bütün dünya varlıkları (ve onunla beraber bir misli daha onların) onlardan her birinin (olup da kıyamet gününün azabından) kurtulmak ümidinden (dolayı onları) bütün o varlıkları vesile'i necat olmak için (feda edecek olsalar) bunlar (kendilerinden) asla (kabul edilmez ve) bilâkis (onlar için) o ebedî âlemde (elîm) pek müessir, dilsûz (bir azab vardır) ki o da cehennemin ebedi azabından ibarettir.

(37) : O kâfirler cehennemde bulunup durdukça {Ateşten çıkmak isteyeceklerdir) ateş kendilerini berhava ettikçe cehennem hâricine atıla-

caklarını ümid eder dururlar veya cehennemden birgün çıkacaklarını kalben arzuda bulunurlar. Heyhat!. Ne faidesiz bir temenni!, **(halbuki, onlar ondan)** O cehennemden asla **(çıkacak kimseler değildirler)** onların o bâtıl kânaatlarmda ebediyen sebat edecekleri hakkındaki kötü kararları, itikatları, haklarında böyle azabın devamını müstelzim olmuştur. Artık onlar için kurtuluş yoktur, **(ve onlar için daimî bir azap vardır.)** Onda ebediyyen ikamet edip muazzeb olacaklardır. İşte küfür ve şirkin lâik olan cezası!.

***

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوٓا اَيْدِيَهُمَا جَزَٓاءً
بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾
فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Ve hırsızlık yapan erkeğin ve hırsızlık yapan kadının —kazandıklarının bir cezası ve Allah Tealâ tarafından bir ukubet olmak üzere — ellerini kesiniz. Ve Allah Tealâ azizdir, hakimdir.

(39) : Fakat her kim yaptığı zulümden sonra tövbe eder ve hâlini ıslahta bulunursa elbette Allah Tealâ onun tövbesini kabul eder. Şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

(40) : Bilmez inisin ki, göklerin de, yerin de mülkü Allah Tealânındır. Dilediğini muazzeb kılar ve dilediğini mağfiret buyurur. Ve Allah Tealâ her şeye hakkiyle kadirdir.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, sirkat cinayetinin cezasını ve yapılacak tövbelerin indi ilâhide makbul olacağını bildirmektedir. Ve Cenabı Hak'-km bütün mükevvenata mâlik olup bunlarda keyfernâyeşa tasarruf edeceğine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Kat'ı tarik gibi, yer yüzünde fesada sa'yi gibi cinayetlerde bulunanların müstehik oldukları cezaları evvelce bildirilmiştir, onları tatbik ediniz (ve hırsızlık yapan erkeğin ve hırsızlık yapan kadının) şeraiti sirkat mevcut olunca, öyle hırsızlık sebebiyle (kazandıklarının) elde eyledikleri malın (bir cezası) olmak üzere (ve) kendilerine (Allah Tealâ tarafından bir ukubet) olmak üzere (ellerini) bileklerinden itib'aren (kesiniz) onlar böyle bir cezaya, bir ukubete müstehik olmuşlardır, (ve Allah Tealâ azizdir) Her şeye galiptir, dilediğini yapmaya kadirdir. Kendisine müm.aneat ve münazaada bulunacak bir fert yoktur ve (hakimdir) bütün ahkâmı şeriyyesi hikmet ve maslahat muktezasıdır. İşte bundan dolayıdır ki, hırsızlar hakkında da böyle hüküm etmiştir.

§ Sirkat, lügatte başkalarının bir malını-gizlice almaktır, miktarı az olsun, çok olsun, haddi icabetsin, etmesin, fakat ahkâmı seriye itibariyle sirkat, iki nevidir. Biri: Sirkati kübradır ki, bu yol kesicilikten ibarettir. Bunun hükmü evvelce beyan olunmuştur. Diğeri de sirkati suğradır ki: Mükellef bir şahsın en az bir dinar altın veya on dirhem gümüş miktarı bir malı mahfuz bulunduğu yerden gizlice alıp harice çıkarmasıdır. İşte bu miktar mala nisabı sirkat denir. Bu hanefiyyecedir. Sair müetehitlere göre nisabi sirkat, bundan daha azdır. Sirkat hâdisesinden dolayı verilen cezaya: Haddi sirkat denir.

§ Had: Lügatte men manasınadır. Bir şeyin mahiyetini tarif eden şeye ve bir gayrimenkûlun nihayetini, sınırlarını bildiren şeye de had denilir. Cem'i hududtui;. Ahkâmı şer'iye itibariyle haddi sirkat ise: Şeraiti mevcut, usulen sabit olan bir sirkatten dolayı sârik hakkında kat'ı uzuv suretiyle yapılan bir ukubettir. Bu haddi sirkat, sirkatin usulen sübutu ve hükme iktiran etmesini müteakib, mesrukun'anh sâriki af etse bununla bu had sakıt olmaz. Çünkü bu hadde haki âmme teallûk etmiştir.

§ Sirkatte aranılan şartlar şunlardır :

(1) Hırsızlık yapan, akîl, baliğ, nâtık basir olmalıdır. Bu vasıfları câmi olmayan bir hırsızın eli kesilmek suretiyle cezalandırılması icabetmez. Bunların bu vasıflardan mahrumiyeti haklarında cezalarının hafif olmasına sebeb olur.

(2) Sârik ile mesrukun minh arasında vilâd, cüziyet veya zirahmi mahrem olmak suretiyle karabet veya zevciyet veya çalman malda ortaklık bulunmamalıdır.

(3) Çalınan mal şer'an gayri mütekavvim, şeriülfesat olmamalıdır. Şarap gibi gayri mütekavvim veya ağaç üzerindeki hurma, üzüm gibi sür'atle bozulan bir şeyi sirkat, haddi icabetmez.

(4) Çalınan mal, muhrez sayılan bir yerden sirkat edilmelidir. Muhrez mahal ise: Bir malın âdet üzere saklanmasına mahsus mahal demektir. İki kısma ayrılır. Birisi binefsihi hirz; yani muhrezdir ki, içinde eşya saklanmak üzere hazırlanıp içerisine izinsiz girilmesi memnu olan herhangi bir yerdir. Evler, dükkânlar, çadırlar gibi. Çuvallar, sandıklar, kasalarda bu hükümdedir. Diğeri de bigayrihi hırzdir ki, öyle hane vesaire içinde olmayıp ancak içerisine konulacak malların yanıbaşında muhafızı bulunan herhangi bir yerdir. Mescitler, yollar, sahralar bu kısma dahildir. Bir kimsenin cebi de böyle bir mahalli muhrez demektir. Binaenaleyh yankesicilik de sirkatten mâduddur.

§ Sirkat hâdisesi mahkemede sârikin ikrariyle veya şahitlerin şahadetiyle sabit ve şeraiti mevcut olunca sârikin sağ eli bileğinden kesilir. Bundan sonra tekrar sirkatte bulunsa sol ayağı da mafsallarından kesilir. Bundan sonra yine sirkatta bulunsa artık azasından hiçbiri kesilmez, belki salâhı hâli zahir oluncaya kadar hapis edilir. Aksi takdirde Sârikin ihlâkina gidilmiş olur ki, bu caiz değildir. Bu Eimmei Hanefiyyeye göredir. İmami Mâlik ile İmamı Şafii'ye göre üçüncü ve dördüncü sirkatten sonra da sol eli ile sağ ayağı kesilir. Hâlâ nedamet etmediğinden bu cezalara müstehik bulunur.

§ Had icra edildiği takdirde çalman mal mevcut ise sahibine iade edilir. Fakat bu mal sârikin elinde had cezasından evvel veya sonra zâyi olmuş olursa artık bunu tazmin lâzım gelmez. Çünki bir sirkat hakkında kat'ı uzuv ile zaman içtimâ etmez. Şayet bir sebeble had cezası sakit olursa o zaman çalman mal herhalde tazmine tâbi olur.

(39) : (Fakat) Hırsızlardan (her kim yaptığı zulümdan) yani sirkatten (sonra tövbe eder) nâdim ve pişman olur (ve halini) emrini, tarzıhayatını (İslahta bulunursa) hırsızlığı bırakır, bir daha böyle harekette bulunmamaya azmederse (elbette Allah Tealâ onun tövbesini kabul eder) onu ahrette muazzeb kılmaz. Fakat mezhebi Hanefiye göre bu tövbe ile kat'ı yed cezası sakit olmaz. Çünki bunda mesrukun minhin veya âmmenin hakkı vardır. Fakat İmamı Şafii'den bir kavle göre sakit olur. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur, rahimdir) mağfireti ve rahmeti pek ziyadedir. Bunun içindir ki, tövbeleri kabul buyurur.

(40) : Ey Habibim!. Veya ey hitaba salih olan insan!. (Bilmez misin ki) Elbette bilir itiraf edersin ki, (göklerin de yerin de mülkü) bütün varlığı her türlü şüphelerden beri olarak (Allah Tealâ'nındır) hepsi de onun eseri hilkatidir, hepsi de onun hükmü, kudreti altında bulunmaktadır. Binaenaleyh bu kendi mahlûkatından (dilediğini) onun kötü hareketinden dolayı (muazzep kılar) kimse buna mâni olamaz, (ve dilediğini) hakkında bir âtifeti ilâhiyyeye olarak veya taib ve müstağfir olmasından dolayı (mağfiret buyurur) hiçbir kimse buna muarız bulunamaz, (ve Allah Tealâ her şeye hakkiyle kadirdir) İşte böyle tazib ve mağfirete de kudreti azimesi maziyadetin kâfidir. Amenna!.

⁂

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ
يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ
وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّاعُونَ
لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ
مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَٰذَا فَخُذُوهُ
وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ
لَهُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ
قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ

 عَذَابٌ عَظِيمٌ (٤١)

MEALİ ÂLİSİ

(41): Ey Resûl!. Küfr içinde yarış edenler seni mahzun etmesin. O kimselerden ki, ağızlariylc imân ettik dedikleri halde kalbleri imân etmemiştir. Ve Yahud olan kimselerden ki, bunlar pek ziyade yalan dinleyicilerdir. Ve sana gelmeyen diğer bir kavmi de ziyadesiyle dinleyicidirler. Kelimeleri yerlerine konulduktan sonra tebdil ederler. Derler ki: Eğer size bu verilirse alıveriniz ve eğer size bu verilmezse sakınınız. Ve Allah Tealâ her kimin fitnesini murad ederse elbette sen onun için Allah Tealâ tarafından bir şeye malik olamazsın. Onlar o kimselerdir ki Allah Tealâ onların kalblerini temizlemek murad etmemiştir. Onlar için dünyada mezellet vardır ve onlar için ahrete de pek büyük bir azap vardır.

İ Z A H

(41) : Bu âyeti kerime, bir takım islâm düşmanlarının yalancılıktaki

ve hakikatları tebdil ve tağyire çalışmaktaki rezilâne hallerini bildirmektedir, onların ne gibi fitnelerine, azaplara mâruz kalacaklarını beyan ederek Resuli Ekrem'e tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri Hâtemülenbiya efendimizin şeref ve meziyetini, ulûvvu kadrini tecelli ettirmek için kendisine (Ey Resul!) ey benim Peygamberim diye hitab buyuruyor ve kendisine tesellibahş olmak için de şöylece emir ediyor: (küfr içinde yarış edenler) müteaddit kâfirane hükümleri, hareketleri iltizam edip duranlar (seni mahzun etmesin) sen onların kendi haklarında badi'i felâket olan hallerinden dolayı teessüre tutulma, onlara meyelânda bulunma. O küfre koşup duranlar (o. kimselerden) dirler (ki,) onlar ciddî olmaksızın mücerret (ağızları ile imân ettik dedikleri halde kalbleri imân etmemiştir) onlar münafık taifedir, (ve) Yine o küfre koşup duranlar (Yahud) taifasından (olan kimselerden) dirler (ki,) bu iki taife (pek ziyade yalan dinleyicilerdir) bunlar dini ilâhi aleyhindeki uydurma lâkırdılara, bir takım bâtıl, aracif kabilinden sözlere kıymet verir, onları dinler dururlar. (ve) kibirlerinden, adavetlerinden dolayı (sana gelmeyen diğer bir kavmi) de onların hilafı hakikat sözlerini (ziyadesiyle dinleyicidirler) öyle dinî ahkâm aleyhindeki sözlere kulak verirler, ondan zevk alırlar (ve) bunlar (kelimeleri) kütibi ilâhiyedeki âyetleri ahkâmı diniyeyi (yerlerine konulduktan sonra) tarafı ilâhiden vaz ve tayin kılınmış olduktan sonra lâfzen veya manen (tebdil ederler) meşru olan bir şeyi gayrimeşrû ve bilâkis gayrımeşrû olan bir şeyi meşru gibi göstermek isterler ve kendilerine tâbi olanlara (derler ki, eğer size) Peygamber tarafından (bu) yani kendilerinin tebdil ve tahrif ettikleri şey (verilirse alıveriniz) onun mucebiyle amel ediniz. İşte hak olan odur (ve eğer size bu) tebdil edilen şey, hükmü şer'i (verilmezse) başkası verilir, tebliğ edilirse (sakınınız) onu asla kabul etmeyiniz. İşte bunlar böyle hakikatları tağyire çalışan sapık kimselerdir. (Ve Allah Tealâ her kimin) Bu gibi sûihareketlerinden kötü ihtiyarlarından dolayı (fitnesini) dalâletini, fezahatini (murad ederse elbette sen onun için Allah Tcalâ tarafından) o fitneyi defetmek için (bir şeye) bir çareye (mâlik) destires (olamazsın) takdiri ilâhiyi kimse tağyir edemez, (onlar) O Allahın ahkâmı diniyesini tahrife çalışan güruhlar (o kimselerdir ki, Allah Tealâ onların kalblerini) dalâletten, hebaseti küfr ve nifaktan (temizlemek murad etmemiştir.) çünki onlar o küfr ve nifakı kendi sûi'ihtiyarlarıyle iltizam etmiş kimselerdir. Artık (onlar için dünyada mezellet vardır) onların nifakı küfrü, ahkâmı ilâhiyeyi tahrife cüretleri anlaşılarak dünyada haib ve hasır kalacaklardır, (ve onlar için) bu dünyevî fezahattan başka (ahrette de pek büyük bir azap vardır) o da cehennemde ebediyen kalıp muazzep olmalarından ibarettir. Binaenaleyh böyle kendi ihtiyarlarıyla küfre koşup duranlar bu gibi cezalara kendileri sebebiyet vermiş bu cezalara müstehik olmuşlardır. Onlar için teessüre lüzum yoktur.

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nuzulû hakkında deniliyor ki: Yahudilerin eşrafından bir erkek ile bir kadın, muhsen, yani: Zevç ve zevce sa-

bipleri bulunmuş oldukları halde zina fazihasını irtikâb etmişler, bunların hakkında Tevrat'a nazaran recim cezası lâzım geliyordu. Bu cezadan kurtulmak için Peygamberi Zişan Efendimize müracaat etmeleri tavsiye olunmuş ve denilmiş ki: Gidin Muhammed —Âleyhisselâm -*- a müracaat ediniz. Eğer hafif bir ceza tâyin ederse kabul ediniz, recim cezasına lüzum görürse kabul etmeyiniz, müracaat etmişler, Resuli Ekrem de buyurmuş ki: Benim hükmüme razı olur musunuz?.. Onlar da evet oluruz demişler. Bunun üzerine Cibrili Emin nazil olarak recim âyetini getirmiştir. Binaenaleyh, Resuli Alişanımız onların hakkında recim lâzım geldiğini söylemiş, zaten Tevrat'a nazaran da recim lâzım geleceğini onların yüksek âlimlerinden «İbni Surya» da itiraf eylemiştir. Fakat buna rağmen onlar bu recim hükmünü kabul etmemişler, bunun hilâfına bir hüküm uydurulmasını arzuda bulunmuşlardır.

İşte bu âyeti kerime ve bunu müteakib olan âyetler, ahkâmı diniyeye riayetin lüzumunu, onları tebdil ve tağyire cür'etin ne kadar mesuliyeti müstelzim bulunduğunu ihtar buyurmaktadır.

***

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ
لِلسُّحْتِ فَإِنْ جَاؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ
تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ
بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾
وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَيةُ فِيهَا حُكْمُ
اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُولَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ
﴿٤٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(42): Onlar yalanı ziyadesiyle dinleyicilerdir. Haram olanı da pek

çok yiyicilerdir. Artık sana gelirlerse aralarında hükmet veya onlardan yüz çevir. Ve eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiç birşey ile zarar veremezler ve eğer hükm edersen aralarında adaletle hükmet. Şüphe yok ki: Allah Tealâ adaletde bulunanları sever.

(43): Ve seni nasıl hakem yapıyorlar?. Halbuki, onların yanlarında içinde Allahm hükmü bulunan Tevrat vardır. Sonra da bunun arkasından yüz çevirirler ve onlar mümin kimseler değildirler.

**

İ Z A H

(42) : Bu mübarek âyetler, Yahud taifesinin kendi ahkâmı diniyelerine riayet etmediklerini ve müslümanlara müracaat ettikleri takdirde haklarında adaletle hükmedilmesi lüzumunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onlar) O kendi kitapları olan Tevrat'ın hükmüne razı olmayanlar (yalanı) muharref olan hükümleri, dini ilâhi hakkındaki bühtanları (ziyadesiyle dinleyicilerdir) ona kıymet verirler (haram olanı da) süht denilen ve kesbi helâl bulunmayan rüşvet ve saire gibi şeyleri de (pek çok yiyicidirler) bunlardan istifade etmeğe pek çok haristirler (artık) onlar kendi dinî hükümlerini bırakırlar da aralarında hükmetmek için (sana gelir* lerse) muhayyersin dilersen (aralarında) islâm ahkâmı dairesinde (hükmet veya) dilersen (onlardan yüz çevir) kendi aralarındaki davaları hakkında hüküm verme, (ve eğer onlardan yüz çevirirsen) Haklarında hüküm vermezsen (sana hiç birşey ile zarar veremezler) onlardan iğraz ettiğin için sana adavette bulunsalar da Allah Tealâ seni siyanet buyurur. (Ve eğer hükmedersen aralarında adaletle hükmet) Allah Tealâ'nm emri veçhile hükümde bulun. Şüphe yok ki (Allah Tealâ adaletle bulunanları sever) adilâne hüküm verenleri mükâfata nail buyurur.

§ Gayrı müslimler hakkında müracaatları takdirinde hüküm verilip verilmemesi hususunda islâm hâkimleri muhayyer midir, değil midir meselesinde ihtilâf vardır. Bir çok fükahaya göree muhayyerdirler. Fakat fükaha'i hanefiyyeye göre muhayyer değildirler. Ahkâmı şer'iyye dairesinde hükmetmekle mükelleftirler. Çünki (^lj;-'ı L- :*, ^.Cl JIJ) âyeti kerimesi, tehayyürü nâtık olan âyeti kerimeyi neshetmiştir. Yahut tahyir âyeti kerimesi, zimmiler hakkında değil, muahid olan sair gayrı müslimler hakkındadır ve mensuh değildir. Zimmiler hakkında ise müracaat ettikleri takdirde islâm hâkimlerinin ahkâmı şer'iye veçhile hükmetmeleri vâcibtir. Hâkimiyeti islâmiye bunu iktiza eder. İmamı Şafii'nin kavli böyledir.

(43) : (Ve) Resulüm!, (seni) O gayrı müslimler (nasıl hakem yapı*, yorlar) ne teaccüp edilecek bir tahkim hareketi, nübüvvetini kabul etmedikleri bir zatı nasıl hakem tâyin etmek istiyorlar?, (halbuki onların yanlarında) Vaktiyle Hazreti Musa vasıtasıyle verilmiş olan ve (içinde Al-

lahın) recim ve saire hakkında **(hükmü bulunan Tevrat vardır)** ne için onun hükmüne razı olmuyorlar da ondan ehven bir hüküm araştırıyorlar?, **(sonra da bunun arkasından)** Yani: Hazreti Peygamberi hakem tâyin etmelerini müteakip **(yüz çevirirler)** onların kitabındakine de muvafık olan bir hükümden iğraz ediverirler. **(ve onlar)** Haddizatında kendi kitaplarına da, Hâtemülenbiya'y[a] da imân etmiş **(mümin kimseler değildirler)** işte bundan dolayıdır ki, işlerine gelen hükmü kabul etmek, işlerine gelmeyen hükümleri de tebdil ve tağyir eylemek cür'etinde bulunurlar. Recm hakkındaki hüküm de bu cümledendir.

*

إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ
بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ
وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا
عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا
تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ
فَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Muhakkak Tevrat'ı biz indirdik, onda bir hidayet ve bir nur vardır. Müslim olan nebiler onun ile Yahudilere hüküm ederlerdi. Din âlimleri, fakıhler de Allah Tealâ'nm kitabını muhafazaya memur olmaları sebebiyle onunla hükümde bulunurlardı. Ve onlar o kitap üzerine şahitler idiler. Artık nâstan korkmayın, benden korkunuz ve benim âyetlerim ile az bir bedel satın almayınız ve her kim Allah Tealâ'nm indirmiş olduğu ile hükmetmez ise işte onlar kâfirdirler.

*

İ Z A H

(44) : Bu âyeti kerime, vaktiyle Tevrat'taki ahkâmı ilâhiye ile hükmedildiğini, buna muhalefet etmiş olanların ise imândan mahrum bulunduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Muhakkak Tevratı biz indirdik) O kitabı mukaddesi ben Mâbudi Azimüşşan Musa Aleyhisselâm'a inzal ettim, o öyle ilâhi bir kitap bulunmuştur, (onda bir hidayet ve bir nur vardır) O kitabı mübin, hâvi olduğu şer'i hükümler itibariyle nâsı irşad ederek doğru yolu göstermekte bulunmuştu ve nâsca meçhul, zulmeti cehlile mestur olan meseleleri de keşif ve izhar ederek aydınlatmakta idi. (müslim olan nebiler) Hazreti Musa'dan sonra gönderilmiş olan hak'ka münkat, Tevrat'taki ahkâma riayetkar olan Benî İsrail Peygamberleri de (onun ile) o Tevrat'ın ahkâmı ile (Yahudilere hükmederlerdi) onlar da onunla amel, etmeğe memur bulunmuşlardı. Rebbaniyun denilen (din âlimleri) ve ahbar denilen (fakıhlerde Allah Tealâ'nın kitabını) Tevratı hıfzedip onun ahkâmını (muhafazaya memur olmaları sebebiyle onunla) o kitabı ilâhideki ahkâm ile (hükümde bulunurlardı) gerek o Peygamberler (ve) gerek (onlar) o din âlimleri, fakıhleri (o kitap üzerine şahitler idiler) onun bir kitabı ilâhi olduğuna şahadet eder, onun tebdil ve tağyire uğramadan himayeye çalışırlardı. Fakat bilâhara Tevratı tebdil ve tağyire cür'et edenler türemiştir. (artık) Ey Yahud âlimleri, reisleri ve böyle bir vaz'iyyette bulunanlar!.. (nâstan korkmayın) Onların gayrımeşrû arzularına temayül göstermeyiniz (benden korkunuz) ahkâmı ilâhiyeme muhalif harekette bulunmadan çekininiz, onun calip olacağı mes'uliyeti uhreviyeyi düşününüz (ve benim âyetlerim ile az bir bedel satın almayınız) yani: Rüşvet gibi, câh ve mansıb gibi, sair dünyevî huzuzat gibi fâni, mesuliyeti müstelzim bir varlık mukabilinde ahkâmı diniyenizi tebdil ve tağyire cür'et göstermeyiniz. (ve her kim Allah Tealâ'nın indirmiş olduğu) ahkâmı şer'iye (ile hükmetmez ise) onu inkâr, ona ihanet veya onun gayrımuyafık olduğuna kail bulunarak hilâfına hükme cür'et eyler ise (işte onlar) o gibi cür'ette bulunanlar (kâfirlerdir) artık ahkâmı ilâhiyeye muhalifetin ne kadar mesuliyeti câlib bir hareket olduğunu düşünmelidir. İşte Tevrattaki hükümleri kasden tağyir ve tebdil etmiş olanlar hakkında böyle bir tehdidi ilâhi, tecelli etmiş bulunmaktadır.

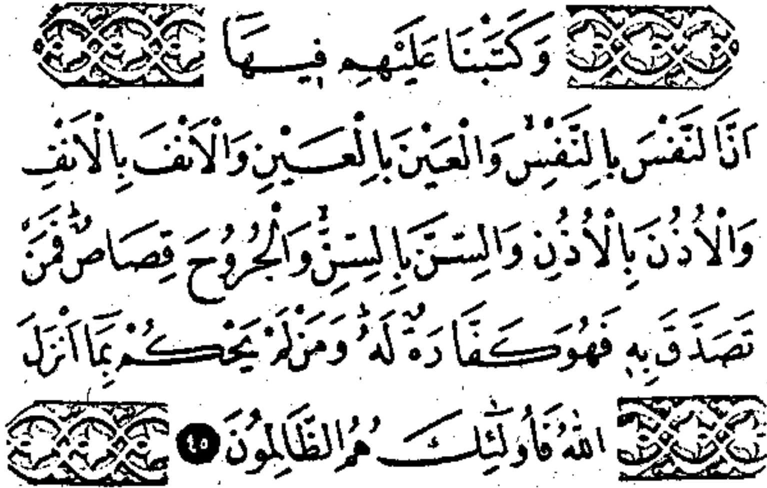
Tefsiri kebirde ve Essıracül münirde yazılı olduğu üzere bir kimse hükmi ilâhiyi kalben kabul etmez onu bile bile lisanen inkâr ederse o takdirde kâfir olur. Fakat onu kalben tasdik ettiği halde terk eylerse kâfir olmaz, günahkâr olur. Nitekim büyük âlim İkrime de demiştir ki: Her kim Allah Tealânın hükmettiği ile onu bilerek inkâr ettiği halde hükmetmezse kâfir olur. Fakat her kim onu ikrar ettiği halde onunla hükmetmezse o fasıktır, zalimdir, yoksa kâfir değildir. Bu husustaki üç âyeti celile böyle tevcih olunmaktadır. Zahir olan da budur.

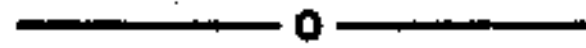
§ Rebbaniyun: Dünyadan tecerrüd ederek Cenabı Hak'ka manevî kur-

biyete, vesile olan ibadet ve taate ziyadesiyle müdavim, zahit zatlar demektir.

Ehbar: Peygamberlerinin yoluna sâlik olan , fakın, yüksek bilgili âlimler demektir.

MEALİ ÂLİSİ

(45): Ve biz onların üzerine o Tevratta yazdık ki: Şüphesiz cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar biribirine kısastır. Fakat her kim bunu tasadduk ederse bu onun için bir kefarettir. Ve her kim Allah Tealâ'nın indirdiği ile hükmetmez ise işte onlar zalimlerdir. *

İ Z A H

(45) : Bu âyeti İçerime, Hazreti Musa'nın semtindeki kısas ahkâmını bildirmektedir, Cenabı Hak'km ahkâmına muhalefette bulunmanın bir zulüm olduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri Benî İsrail'i zinadan dolayı recim cezasıyle mükellef tutmuş olduğunu bildirmişti. Şimdi de onlar hakkındaki kısas ahkâmı şöylece beyan buyuruluyor: (Ve biz onların üzerine o Tevrat'ta yazdık) Farz kıldık, haksız yere yapılan tecavüzlerin cezalarını beyan ettik (ki şüphesiz cana) bedel (can) öldürülür (göze) bedel (göz) çıkarılır (buruna) bedel (burun) kesilir (kulağa) bedel (kulak) kesilir (dişe) bedel (diş) koparıUr ve haksız yere yapılan (yaralar) da (biribirine kısastır) aralarında müsavat temini kabil olursa yapılan bir yaranın bir misli de çapı hakkında yapılır. Bu suretle

müsavata riayet edilmiş başkaları için bir intibah vesilesi bulunmuş olur. (fakat) böyle haksız bir muameleye mâruz kalanlardan (her kim bunu) böyle bir kısası, bir mukabil cezayı (tasadduk eder) bağışlar, bu hakkı b'fırza iskât eder (se bu) bağışlama (onun için) o bağışlayan için (bir keffarettir) böyle afûvkârane bir muameleden dolayi Cenabı Hak onun günahlarını af ve mağfiret buyurur. Bir kavile göre de böyle bir bağışlama, cânî için bir keffarettir, hak sahibi hakkından vaz geçince artık cânîye lâzım gelen ceza sukut eder. Onu Cenabı Hak'da muaheze buyurmaz, (ve her kim Allah Tealâ'nın indirdiği ile) Kitabı ilâhisinde beyan buyurduğu ile (hükmetmez ise işte onlar) öyle hükmü ilâhiyi terkedenler (zalimlerdir) adaleti bırakmış, kendi nefislerine sui'kast etmiş, kendilerini azaba mâruz bırakmış kimselerdir. Binaenaleyh, âkil, mütefekkir bir kimse, kendi nefsini böyle bir tehlikeye mâruz bırakmamalıdır.

§ Rivayete nazaran bu âyeti kerime, Benî İsrail'in ahvalini beyan için nazil olmuştur. Onlar bu gibi hususlarda adalete, müsavata riayet etmezler imiş. Meselâ: Benî Nadir kabilesini, Benî Kureyze kabilesi üzerine tercih ederlermiş. Kısas cezasının lüzumunu yalnız Benî Kureyze'ye tah sis etmişler, Benî Nadiri bundan müstesna tutmuşlardı. Bir de kadınları öldüren erkekler hakkında kısas cezasını tatbik etmezlerdi.

§ Ahkâmı islâmiyeye nazaran kısaslar iki nevidir. Birisi «kısas finnefs» dir ki, bu katili maktulün nefsi mukabilinde öldürmektir. Diğeri de «kısas filetraf» dır ki, bu da cerhedilmiş veya kesilmiş bir uzuv mukabilinde cerhedenin veya kesenin de mümasil uzvunu cerh veya kat'etmektir.

§ Diyet de: Cinayet sebebiyle mecniyyün aleyhe veya varislerine bir nevi tazminat mâhiyetinde olarak verilmesi lâzım gelen maldır.

§ Cinayet ise esasen muahizeyi icab eden herhangi bir cürümdür, memnu bir fiili irtikâb etmektir. Bir kimseyi haksız yere öldürmek veya yaralamak bir cinayet olduğu gibi gazb, sirkat yağma, itlaf gibi fiiller de birer cinayettir.

§ Cerh, bir şeyde yara vücude getirmek, herhangi bir uzvu yaralamaktır.

§ Kat'ı uzuv, insanın bir uzvunu kesmek, bedeninden ayırmak cemektir. El, ayak, parmak, tırnak, gibi, kulak, dudak, ağız, burun gibi uzuvları kesmek ve göz, diş gibi uzuvları çıkarmak, kırmak ve kirpikleri, kaşları, baş saçlarını yolup koparmak, tıraş etmek gibi ki bütün bunlar «kat'ı» sayılır.

§ Havas ve kuvayı tatil ise bir uzvu âtıl bırakmak, yaradılışındaki gayesinden mahrum etmek, o uzvu faaliyetinden ayırmak, sekteye uğratmak demektir. «Ahkâmı şer'iyemize nazaran âza hakkındaki cinayetlerden dolayı kısas lâzım gelmesi için — katli nefisten dolayı kısas icrası için icab eden şartlardan başka şu şartlar da vardır:

(İ) Kesilen veya yaralanan uzvun yeri iyileşerek neticesi malûm olmalıdır. Çünki ölüme müncer olabilir.

(2) Bir uzvun kesilmesi, yaralanması, sahibinin emir ve müsaadesine mebni olmamalıdır. Olursa kısas ve diyet lâzım gelmez.

(3) Cânî ile mecniyyün aleyh hür olmalıdırlar. Bunlardan biri veya her ikisi hür olmazsa kısas değil, diyet lâzım gelir. Çünki bunların kıymetleri mütefavittir, bu cihetle aralarında müsavat yoktur. Bu halde mecniyyün aleyh hür olunca câni olan kölenin sahibi muhayyerdir. Dilerse bu köleyi o hür kimseye verir, dilerse kesilen uzvun diyetini vererek o köleyi yine mülkünde tutar.

(4) Azaya müteallik diyetler arasında mümaselet bulunmalıdır. Binaenaleyh erkekler ile kadınlar arasında vuku bulan cerhten ve kat'ı uzuvdan dolayı kısas lâzım gelmeyip diyet verilmesi icabeder. Çünki bu mütekabil uzuvlara ait diyetlerin miktarı mütefavittir.

(5) Âza arasında mahal ve menfaat itibariyle mümaselet bulunmalıdır. Binaenaleyh meselâ: Bir baş parmak yerine bir şahadet parmağı kesilemez.

(6) Uzuvlar hakkındaki cinayette câniler müteaddit olmamalıdırlar. Müteaddit olurlarsa haklarında kısas değil, diyet lâzım gelir. Çünki bunların fiilleri arasında az çok bir fark vardır. Müsavat yoktur ki, kısas icrası muvafık olsun.

(7) Uzuvlar hakkında kısas yapılabilmesi için mümaseleti temin kabil olmalıdır. Meselâ: Bir kimse bir şahsın iki kolunu veya iki ayağını kesecek olsa kendisinin de iki kolu veya iki ayağı kesilir. Bunda mümaselet mümkündür. Fakat aksi takdirde diyet lâzım gelir, kısas lâzım gelmez. Meselâ: Emden çıkarılan bir gözden dolayı kısas lâzım gelmez, çünkü bunda mümaseleti temin kabil değildir. Bu halde diyet lâzım gelir. Maamafih bir kimse bir şahsın gözünde yalnız ziyayı, rûyeti izale etse kendi gözünde de usulü dairesinde ziya ve rûyet izale edilir. Çünki bunda mümaselet mümkündür. Dilde de kısas cereyan etmez. Çünki diller münbesit ve münkabiz olacakları cihetle onlarda mümaselet bulunmuş olmaz. Ve sahih bir uzuv, meselâ bir el, bir ayak, âyıblı arızalı bir uzuv mukabilinde kısasen kesilemez. Çünki bunlarda mümaselet temin edilemez. Tamamen kesilen kulaktan ve kulağın malûm, muayyen bir parçasından dolayı kısas câri olacağı gibi marinin yani: Burun ucunda kasabeden fazla ola-n yumuşak, kemiksiz yerinin kesilmesinden dolayı da kısas câri olur. Fakat kulağın haddi muayyen olmayan bir parçasının kesilmesinden dolayı kısas icra edilemez. Burun kasebesında, dişlerden başka kemikler de, caife ve gayricaife denilen cerihalarda, kirpikler ile göz kapaklarında, işitme, söyleme, koklama, tatma kuvvetlerinde, kuvve'i behimiyede kısas câri değildir. Zira bunlarda da mümaselet temini kâbil olmaz. Caife, cevfe kadar nüfus eden yaradır/Göğüste, arkada, karında açılan yaralar gibi, çevfe nüfus etmeyen bir yaraya da gayricaife denir. Elde, ayakta, boyundaki yaralar gibi.

§ Ahkâmı şer'iyemize nazaran amden katlin, yani öldürülmesi meşrû olmayan bir insanı aleti carihadan biriyle kasden **öldürmenin hükmü, sera-**

iti mevcut olunca kısas ile maktulùn mirasından, vasiyetlerinden katilin mahrumiyeti ve uhrevî mesuliyetidir. Şu'kadar var. ki, kısas, bazan diyet mukabilinde veya mecniyyün aleyhin veya varislerinin affiyle meccanen veya bir bedel mukabilinde sukut eder. Şiphi emt suretiyie, katlin yani katli, meşru olmayan bir insanı âleti cârihadan sayılmayan bir şey ile Öldürmenin hükmü de diyeti mugallaza ile kefaretten ve miras ile vasiyete ademi nailiyetten ibarettir, tazire istihkaktır, ve uhrevi mesuliyettir. Diyeti muğallaza, diyetin deve cinsinden verileceği takdirde nazara alınır, hür olan erkek bir maktul için tam yüz deve verilmesi lâzım gelir ki: Bu bir diyeti muğaHazadır. Keffareti katinden maksat da bazı katillerden dolayı verilecek diyetlerden başka yapılması icab eden bir kefarettir ki, bu mümkün ise bir mümin rakebe azat etmektir. Bu bulunmadığı takdirde muttasıl iki ay oruç tutmaktır ki bu günahları af ve setre vesile olacağ'ı cihetle böyle keffaret namını almşıtır. Maamafih bu kefaretin lüzumu katilin âkil, baliğ, hür, müslim olması halindedir. Hataen katlin hükmü de diyeti kâmile ile mirastan, vasiyetten mahrumiyet ve kefaret ilo uhrevî mesuliyettir. Amden cerh ve kat'ı uzvun hükmü de mikdarda müsavat, ve mümaselet kabil olduğu takdirde kısastır. Kabil olmadığı takdirde de diyet veya hükümeti âdildir. Hükümeti âdil ise mikdarı şer'an muayyen olmayıp ehli vukufun usulü dairesinde takdir ve tayin edecekleri diyettir. Hataen cerh ve kat'ın hükmü de bir uzuv cerh edilmiş veya tamamen kesilmiş veya menfaati bilkülliye zail olmuş ise diyettir. Böyle olmayıp da uzuvda zaaf âriz olmuş ise veya uzuvda ayıp sayılacak bir eser kalmış ise hükümeti âdildir. Kısasın şeraiti ve diyetlerin miktarı hakkında Sure'i Bakaranın 178 inci âyeti kerimesinin tefsirine müracaat!..

*

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ
بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ
وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ٤٦
وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ
اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ٤٧

MEALİ ÂLİSİ

(46): Ve arkadan da onların izleri üzerine Meryem'in oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ın bir taşdikcisi olarak gönderdik. Ve ona İncil'i verdik ki, içinde bir hidayet, bir mır vardır. Ve önündeki Tevrat'ı musaddıktır. Ve nıuttekiler için bir hidayet ve bir mevizedir.

(47) : Ve İncil ehli de Allnh TcaJft'nın imlirdiş olduğu —ahkâm—-ile hükmetsin. Ve her kiıiı Allah Tealâ'nın indirmiş olduğu ile hüküm etmezse işte onlar fasıklardır...

...

İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler, Nasara taifesine Hazreti İsa'nın İncil kitabı ile mebus olup onların vaktiyle bu İncil'in ahkâmıyle mükellef bulunmış olduklarını bildirmektedir. Ahkâmı ilâhiyeye muhalefet edenlerin ise fasık kimseler olduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Beni İsrail'e bir çok Peygamber gönderilmişti (Ve arkadan da) bu Peygamberleri müteakip de (onların) o Peygamberlerin (izleri) eserleri (üzerine Meryem'in oğlu İsa'yı önündeki) kendi zamanından evvel nazil olmuş bulunan (Tevrat'ın bir tasdikcisi olarak gönderdik) bu cihetle Hazreti İsa, Tevrat'ın bir kitabı ilâhi olduğunu tasdik, teyit etmiş ve Benî İsrail'den gelen son Peygamber bulunmuştur, (ve ona) Hazreti İsa'ya (İncil'i verdik) o kitabı mübareki ona inzal eyledik (ki içinde) tariki Hak'ke saik olan (bir hidayet ve) hakikatları aydınlatan (bir mır vardır) bu kitapla da Tevrat'ta olduğu gibi Hatemülenbiya'nın bütün beşeriyete son bir Peygamber olarak gönderileceğine dair bir nuru beşaret vardır. Hazreti Muhammed'in evsafına, onun şeriatının her veçhile tam, kâmil, hâtemülşerayi olduğuna dair malûmat vardır, (ve) O İncil (önündeki Tevrat'ı) onun da bir kitabı ilâhi olduğunu (musaddakdır ve) o İncil (nıuttekiler için bir hidayet ve bir mevizedir) hakikaten kitabı ilâhinin hükümlerine muti, bihakkın mutteki olan bu kitaptan müstefit olurlar, onun beyanatı veçhile Hazreti İsa'nın bir Peygamber olduğunu ve sair Peygamberler ile beraber hatemülenbiya'nın da nübüvvet ve risaletini ve ona nazil olan Kur'anı Kerimin de bir kitabı ilâhi, bulunduğunu tasdik eylerler, bu gibi güzel evsafı haiz olmayanlar için ise İncil'den istifade etmek kabil değildir.

(47) : Cenabı Hak buyurmuştur ki: (İncil ehli de Allah* Tealâ'nın indirmiş) Beyan buyurmuş, nesha tabi kılmamış (olduğu) ahkâm ile (hükmetsin) ona göre dinî vazifelerini ifaya çalışsın, İncil'deki hükümlerin bir kısmı: Cenabı Hak'kın vahdaniyetine, Hazreti İsa'nın bir beşer olup Peygamberlikle şerefyâb bulunmuş olduğuna dairdir, ve îlazretiMuhammed Aleyhisselâm'm da Hâtemülenbiya olup ona verilecek olan Kur'anı Kerimin ahkâmına muhalif olan sabık hükümlerin mensqh bulunacağına ait-

tir. Hayfaki Yahudiler gibi Nasara taifesi de kitaplarını tebdil ve tağyir etmiş, onlardaki hükümlere riayette bulunmamış ve bahusus Hâtemülenbiya Hazretlerine ait beyanatı setr ve imhaya çalışıp durmuşlardır, (ve) binaenaleyh **(her kim Allah Tealâ'nın indirmiş olduğu ile)** yani kütübi münzelenin sabit, gayri mensuh ahkâmı ile **(hüküm** etmezse **işte onlar)** o gibi kimseler tam **(fasıklardır)** binaenaleyh o münzel kitapların beyanatına nazaran Hâtemülenbiyayi tasdik, onun şeriatı ile amel lâzım geldiği halde buna muhalefet edenler, daire'i itaatten çıkmış, fışkı füeure mübtelâ olmuş kimselerden başka değildir.

* * *

وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ
مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِناً عَلَيْهِ فَاحْكُمْ
بَيْنَهُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاۤءَهُمْ عَمَّا جَاۤءَكَ مِنَ الْحَقِّ
لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاً وَلَوْ شَاۤءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً
وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَاۤ اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ
اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعاً فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ
(٤٨)

o

MEALİ ÂLİSİ

(48): Ve sana kitabı da hak olarak indirdik, kendisinden evvelki — semavî — kitabı tasdik edici ve üzerine bir muhafız olmak üzere. Artık aralarında Allah Tealâ'nın indirmiş olduğu —ahkâm— ile hükmet. Ve sana gelen haktan — ayrılıp da — onların hayalarına tâbi olma. Sizden her biriniz için —vaktiyle— bir şeriat, bir açık yol kılmıştık. Ve eğer Allah Tealâ dilese idi elbette sizleri bir ümmet kılmfş olurdu. Fakat size vermiş olduğu şeyler de sizi imtihan etmek için —bir ümmet kılmadı — artık hayırlı işlere koşunuz. Nihayet cümleten dönümünüz Allah Tealâ'-

yadır. Binaenaleyh nelerde ihtilâf etmiş olduğunuzu o size haber verecektir..

***

İ Z A H

(48) : Bu âyeti kerime, Kur'anı Kerim'in nasil muazzam bir kitabı ilâhi olduğunu, ve muhtelif şeriatların, ümmetlerin vaktiyle vücude getirilmiş olduğundaki hikmeti ve risaleti muhammed'iyedeh sonra ahkâmı Kur'aniye dairesinde hükmedilmesi lüzumunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resuli Zişanım!. Eski ümmetlere Tevrat, İncil gibi kitapları verdik (ve sana) Kur'anı azimden ibaret olan (kitabı da hak olarak) hakikate tercüman, kemâli sıdk ve hikmetle muttasıf bir halde semayi izzetimizden (indirdik) sana inzal buyurduk (kendisinden evvelki) semavî her (kitabı) sair Peygamberlere verilmiş olan kitapların münderecatmı (tasdik edici) onlardaki kıssaların, vaad ve vaidin hakikata muvafık, zamanlarındaki nâsm irşat ve tenvirine müteveccih bulunduğunu mübeyyin (ve üzerine bir muhafız) onların birer kitabı ilâhi olduğuna müşahit, onların gayrı mensuh hükümlerini hıfz ve himaye edip mensuh hükümlerini de müş'ir (olmak üzere) o hak ve hakikati nâtık olan kitabı da sana ihsan buyurduk, (artık) sana müracaat eden ehli kitap ve sairenin (aralarında Allah Tealâ'nın) sana (indirmiş olduğu) o kitabı mübinin ahkâmı (ile hükmet) çünki o kitabı mübin, ^sair kütübi ilâhiyedeki gayri mensuh olan bütün ahkâmı şer'iyeyi ve sair müktezayı hikmet olan bir nice mesaili diniyeyi cami bulunmaktadır, (ve sana gelen haktan) Ahkâmı Kur'aniyeden ayrılıp da (onların) o müracaat edecek olanların (havalarına) gayri meşru arzularına (tâbi olma) öyle bir hareket* hükmü ilâhiye muhalefettir, azîm mesuliyeti câlipdir. Ey muhtelif ümmetler!, (sizden her biriniz için) Vaktiyle (bir şeriat, bîr açık yol kılmıştık) meselâ: Hazreti Musa'nın mebus olduğu günden itibaren ,Hazreti İsa'nın zamanına kadar Tevrattaki serî hükümler ile amel edilmesi icab ediyordu. Hazreti İsa'nın zamanında da Hâtemül enbiyanın zamanı bisetine kadar İncil'deki ahkâmı şer'iye ile amel edilmesi emir olunmuştu. Şimdi ise Hâtçmülenbiya Hazretlerinin ahkâmı şer'iyesi ile bütün beşeriyetin amel etmeleri emir olunmuştur. Binaenaleyh ey bu Hâtemülenbiyanın zamanında mevcut ve ondan sonra da vücude gelecek bulunan insanlar!. Şimdi sizler için icap eden, o Resuli Zişan'ın şeriatiyle amel etmektir. Bu hikmeti ilâhiye, maslahatı âmme muktezasıdır. (ve eğer Allah Tealâ dilese idi elbette sizleri bir ümmet kılmış olurdu) Bütün asırlarca hepinizi bir din, bir şeriat üzere müttefik, o şeriatı nesh ve tahvilden beri kılardı, (fakat) Öyle kılmadı, vakit vakit Peygamberler gönderdi, sizleri evvelce başka şeriatlere tâbi tuttu (size vermiş olduğu şeylerde) bulunduğunuz kadîm asırların ahvâline muvafık, muhtelif serî hükümlerde (sizi imtihan etmek için) hakkınızda bir imtihan muamelesi gibi bir muamelede bulunmak hikmetine mebni sizi bir ümmet, aynı şeriata tabi kıl-

madı. Binaenaleyh şimdi de hepinizi bir dine, bir şeriati garraya tâbi tutmuştur, şimdi muktezayl hikmet budur, buna muhalefet, hakkınızda elîm azapları caliptir, **(artık)** Ey insanlar! Sizin için iki âlemde de **(hayırlı işlere** koşunuz) Kur'anı Kerimde beyan olunan sahih akideler, ile, salih ameller ile itsafa gayret ediniz fırsatı fevt eylemeyiniz, **(nihayet cümleten (lönümüüüz Allah Tealâ'yadır)** Hepiniz bu dünyayı bırakıp ahret âlemine gidecek, orada amellerinize göre muameleye tâbi olacaksmızdır. **(binaenaleyh)** Dünyada iken **(nelerde ihtilâf etmiş olduğunuzu** o) Hâliki Âzimüşşan ahret âleminde **(size haber verecektir)** o ihtilâfınızın ceza'i sezasına sizi kavuşturacaktır. O halde bu âkibeti düşününüz, daha imkân elde var iken telâfi'i mâfata çalışınız, hepiniz birden dini islâmm saha'i saadetinde toplanarak aradaki beyhude ihtilâflara nihayet veriniz. Bütün beşeriyetin selâmeti, hakiki saadeti ancak bu sayede temin edilmiş olur.

***

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ
وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ فَاِنْ
تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُص۪يبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ
وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾ اَفَحُكْمَ
الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Ve aralarında Allah Tealâ'nm indirmiş olduğu ile hükmet ve onların havalarına tâbi olma. Ve Allah Tealâ'nm sana indirmiş olduğu şeylerin bazısından seni fitneye düşüreceklerinden dolayı onlardan kaçın. Eğer onlar yüz çevirirlerse artık bil ki, Allah Tcalâ muhakkak diliyor ki, onları bazı günahları sebebiyle musibete uğratsın. Ve şüphe yok ki, nâstan bir çokları elbette fasık kimselerdir.

(50) : Onlar cahiliyet devrindeki hükmü mü arıyorlar?. Allah Tealâ'dan daha güzel hükmeden kim yardır?. Tam kanaat sahibi bir kavim indinde?

I Z A H

(40) : Bu mübarek âyetlerde ahkâmı şerMyeye riayetin lüzumunu ve ahkâmı ilâhiyenin fevkinde hiç bir hüküm olamıyacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. Kur'anı Kerim'i sana hak olarak inzal ettik (Ve) sana emir eyledik ki, sana müracaat edenlerin (aralarında Allah Tealâ'mn indirmiş olduğu ile hükmet) haklarında Kur'am mübinin recme, kısasa ve saireye ait ahkâmını tatbik eyle (ve onların havalarına tâbi olma) onların cahilane arzularına kıymet verme (ve Allah Tealâ'mn sana indirmiş olduğu şeylerin) ahkâmı şer'iyenin (bazısından seni fitneye düşüreceklerinden) batılı hak suretinde tasvir ederek kötü maksatlarını sana terviç ettirmek isteyeceklerinden (dolayı onlardan kaçın) sözlerine iltifat etme (eğer onlar) Cenabı Hak'km inzal etmiş olduğu ile hükümden (yüz çevirirlerse) ondan iğraz ederek başkasını arzuda bulunurlarsa (artık bil ki, Allah Tealâ muhakkak diliyor ki onları bazı günahları sebebiyle) öyle hükmü ilâhiden yüz çevirmelerinden dolayi (musibete uğratsın) onları bu muazzam günahları yüzünden mücazata maruz kılsın (ve şüphe yok ki, nâstaıı bir çokları elbette fasık) küfürlerinde musir, mütemerrid (kimselerdir) binaenaleyh öyle dalâlet erbabı iltifata lâyık olamaz.

(50) : (Onlar) O hükmü ilâhiyi kabulden kaçman münkirler (cahiliyet devrindeki hükmü mü arıyorlar?) milleti cahiliye gibi havayı nefse tabi, adalete, müsavata muhalif bir surette hüküm verilmesini mi istiyorlar?. Bu ne kadar Jteaccübe şayan bir arzudur!. Bir kere düşünmeli değil mi?. (Allah Tealâ'dan daha güzel hükmeden kim vardır?.) Elbette yoktur. (Tam kanaat sahibi bir kavim indinde.) Bihakkın mütefekkir, münevver bir zümrenin kanaatınca Hak Tealâ Hazretlerinden daha âdilâne hükmedecek bir fert tasavvur olunamaz. Artık onun hükmüne nasıl muhalefet edilebilir?.

§ Rivayete nazaran Keab ibni Esed ve Abdullah ibni Suriya gibi bazı şahıslar Hazreti Peygamber'i fitneye düşürmek, onu Kur'anı Kerim*e muhalif hükme sevk eylemek kasdile huzuru saadete gelmişler, Ya Muhammed!. —Aleyhisselâm— Sen bilirsin ki, biz Yahudilerin âlimlerinden eşrafından bulunuyoruz. Eğer biz sana tâbi olursak bütün Yahudiler bize muhalefet etmeyip sana tâbi olurlar. Bizim ile bir kavim arasında bir husumet vardır, sana müracaat edeceğiz. Eğer onların aleyhine olarak bizim lehimize hükmedersen sana imân eder, seni tasdik eyleriz, demişler. Resuli Ekrem Hazretleri ise bunların bu sözlerine iltifat buyurmamış, bu hâdise üzerine bu mübarek âyetler nazil olmuş, onların havalarına tâbi olunmaması emrolunmuştur.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰٓى
اَوْلِيَٓاءَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ
فَاِنَّهُ مِنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿٥١﴾
فَتَرَى الَّذٖينَ فٖي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فٖيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشٰٓى
اَنْ تُصٖيبَنَا دَٓائِرَةٌ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِهٖ فَيُصْبِحُوا
عَلٰى مَٓا اَسَرُّوا فٖٓي اَنْفُسِهِمْ نَادِمٖينَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَهٰٓؤُلَٓاءِ
الَّذٖينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ
فَاَصْبَحُوا خَاسِرٖينَ ﴿٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ey imân edenleri. Yahud ile Nasara'yı dost tutmayınız. Onların bazıları bazılarının dostudur. Ve sizden her kim onları dost edinirse muhakkak o da onlardandır. Şüphe yok ki, Allah Tealâ o zalimler olan kavme hidayet etmez.

(52) : İmdi kalblerinde bir maraz olan kimseleri görürsün ki, onların içinde koşar dururlar, bize bir felâket isabet etmesinden korkarız derler. Artık umulur ki, Allah Tealâ bir feth veya nezdi ilâhisinden bir emir vücude getirir de onlar kendi nefislerinde gizledikleri şeyden dolayı peşiman olurlar.

(53) : İmân edenler de diyeceklerdir ki, sizinle beraber olduklarına dair galiz yeminler ile Allah Tealâ'ya kasem eden kimseler şunlar mıdır?. Onların ise amelleri batil olmuş, ziyana uğramış kimseler olmuşlardır.

*

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, ehli küfre karşı gösterilecek bir dostluğun kötü neticelerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki; (Ey imân edenler) Ey halis muhlis müslümanlar!. (Yehud ile Nâsara'yı) Öyle biribirine düşman, ilâhî bir dinden mahrum kimseleri (dost tutmayınız) sizden hangi biriniz, onlardan hangi birini bir sadık, hayrhah dost telâkki etmesin (onların bazıları bazılarının dostudur) Yehud taifesi kendi milletine mensub olanların, Nasara taifesi de kendi dindaşlarının dostudurlar, onlar kendilerinden olmayanlara karşı samimî bir dostlukta asla bulunmazlar, (ve) Ey Müslümanlar!, (sizden her kim onları dost edinirse) Onlara karşı samimî bir muhabbet ile bağlanırsa (muhakkak o da) o bağlanan da (onlardandır) çünki aralarında bir fikir ve itikat ittihadı bulunmamış olsa öyle onlara bağlanılması kâbil olamaz. Binaenaleyh onlara öylece bağlanan kimseler, hakikî müslüman değil, münafık şahıslar demektir.

(52) : Evet... O yabancı taifelere bağlananlar vardır (İmdi) Ey Resulüm! Veya ey hakikatları görmeğe muktedir olan herhangi bir müslüman \ Sen (kalblerinde maraz bulunan) münafık (kimseleri görürsün ki) o münafıklar (onların) o yabancı taifelerin (içinde koşar) lar, onlara dostluk gösterir (dururlar) o munafıkane hareketlerden dolayı kendilerini mazur göstermek için de (bize) o taifalardan (bir felâket isabet etmesinden korkarız) onların birgün galip olup bizi mahvetmelerinden, bizim mahrumiyetlere uğramamıza sebebiyet vereceklerinden endişe ederiz (derler) ne büyük vehim!. Hayır hayır (artık umulur ki) Cenabı Hak'kın inayetinden beklenir ki (Allah Tealâ) müminlere (bir fetih) bir zafer ihsan buyurur (veya nezdi ilâhisinden bir emir) o düşmanların kahrı, nef'i ve tenkili gibi bir hâdise (vücude getirir de onlar) o münafık kimseler (kendi nefislerinde gizledikleri şeyden) küfürden, nifaktan Resuli Ekrem'in muvaffak olup olmayacağı hakkındaki tereddütlerden (dolayı peşiman olurlar) nedamete giriftar bulunurlar.

(53) : O münafıklar öyle peşiman bir hâle maruz kalacakları zaman (İmân edenler) hakikî müslümanlar (da diyeceklerdir ki,) ey müslüman kardeşlerimiz!. Artık o münafıkların halleri anlaşıldı ya, (sizinle beraber olduklarına dair) sizi aldatmak için (galiz yeminler ile Allah Tealâ'ya kasem eden kimseler şunlar mıdır?.) Evet... O münafıklar değil midir ki, sizinle beraber olduklarına ve size yardım edeceklerine dair yemin edip durdukları halde kalben size adavette bulunurlar, sizin düşmanlarınıza karşı dostluktan geri durmazlar (onların) o münafıkların (ise amelleri bâtıl olmuş) onlar tamamen (ziyana uğramış kimseler olmuşlardır) onların hem dünyaları harab olmuş, hem de onlar ahrette azaba namzet bulunmuşlardır. Ne fena bir hayat.

*
**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ
فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ
عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ
لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ٥٤

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(54): Ey imân edenler!. Sizden her kim dininden dönerse muhakkak Allah Tealâ bir kavmi getirir ki, unları sever, onlar da onu severler. Müminlere karşı mülevazi olurlar, kâfirlere karşı da izzet sahipleri bulunurlar. Allah yolunda savaşa atılırlar ve kınayanın kınamasından korkmazlar, işte o, Allah Tealâ'nın fazlıdır, onu dilediğine verir ve Allah Teaiâ vâsidir, alimdir.

***

İ Z A H

(54) : Bu âyeti kerime, dini islâmdan ayrılanların zararları kendi şahıslarına ait olup dini ilâhinin onlardan müstağni bulunduğunu bildirmektedir. Ve Cenabı Hak'kın kendi mukaddes dinini daima teyit buyuracağını bizlere tebşir etmektedir. Şöyle ki: (Ey imân edenler!.) Ey şerefi İslâma nail olanlar!. (Sizden) içinizden (her kim dininden dönerse) islâmiyeti bırakıp irtidad ederse bu kötü hareketinin felâketi şeameti, cezası kendisine teveccüh eder, o yüzden islâmiyet bir zaafa, bir tevakkufa maruz kalmaZı (muhakkak) dır ki (Allah Tealâ) o mürtet taifeyi ihlâk eder yerine (bir) güzide (kavmi getirir) şerefi İslama nail eder, islâmiyete hizmete muvaffak kılar (ki) Cenabı Hak (onları sever) onlarin hakkında dünyevî ve uhrevî hayırları, mükâfatları irade buyurur (onlar da) o muhterem kavim de (onu) o Hâliki Zişanı (severler) o Halikı kerime ibadet ve taatte bulunurlar, masiyetlerden kaçınırlar. Ve o güzide zevat *(müminlere) o* dindaşlarına karşı (mütevazı) rıfk ile, rahm ve şefkatle muttasıf (olurlar) bununla beraber (kâfirlere karşı da izzet sahipleri) galibiyetle, kuvvet ve şiddetle muttasıf (bulunurlar) bu muhterem fedakâr zatlar (Allah yolunda savaşa atılırlar) dini isiâmın düşmanlarıyle' muharebelerde bulunur, ilâyı dine hidmet eder dururlar. Ve bu zatlar (kınayanın kınamasından kork-

mazlar) bunlar dinlerinde selâbet ve metanet sahihleridir, öyle münafıklar gibi yabancılardan, islâm düşmanlarından korkmaz, onların taan ve teşniine, dedikodusuna kıymet vermezler, (işte o) Muhterem zatların haiz oldukları öyle yüksek vasıflar (Allah Tealâ'nm fazlıdır) onun bir lütuf ve ihsanıdır ki, ona mahzar olmuşlardır. Ve Allah Tealâ (onu) o fazlı keremini (dilediğine verir) bir nice kullarını böyle yüksek faziletlere, atifetlere nail buyurur. (Ve Allah Tealâ vâsidir) Fazlı keremi pek geniştir, pek ziyadedir ve (alîmdir) bütün eşyayı ilmi ilâhisi muhittir. Binaenaleyh fazlı ilâhisine lâik olanları da pek mükemmel bilir, onları bu gibi eltafı sübhaniyyesine nail buyurur. Vakit vakit nice kimseler şerefi islamiyete nail olarak böyle bînazir faziletlere mazhar bulunurlar. Ne ulvî bir muvaffakiyet!.

§ Bu âyeti kerime müstakillen bir mucize'i azimedir. Çünki bunun kablelvuku haber verdiği bu irtidat ve şerefi islamiyete nailiyet hâdiseleri bilâhara tamamen tehakkuk etmiştir.

Tefsirlerde mufassalan beyan olunduğu üzere on bir fırka bilâhara islâmiyetten irtidat etmiş, fakat onlara bedel nice fırkalar, nice milletler şerefi İslama nail olmuşlar, islâmiyeti şark ve garbe neşre devam etmişlerdir.

Üç fırka Resûli Ekrem'in zamanında irtidat etmişlerdir ki, bunlar Yemen'de bulunan «beni Müdlic» kabilesiyle Müseylemetülkezabın kavmi olan «beni Henife» kabilesi ve beni Eset kabilesidir. Beni MüdLcin reisi olan Zülhimar, Feyruzi, Deylemi tarafından öldürülmüştür. Müseylemetülkezab da Hazreti Ebu Bekir'in zamanında Vahşi tarafından katlolunmuştur. Hazreti Hamza'nm da katili olan Vahşi demiştir ki: Ben hâli cahiliyetimde nâsın hayırlısını, hâli islâmiyetimde de nâsm şeririni öldürdüm. Beni Esed, Talha ibni Huveylid'in kavmidir. Bu kavim, Hazreti Ebu Bekir'in zamanında Halit ibni Velit tarafından inhizama uğratılmış, Talha da Şam'a gitmiş, orada yeniden güzelce müslüman olmuştur. Yedi kavim de Hazreti Ebu Bekir'in zamanı hilâfetinde irtidat etmişlerdir ki Bunlar da «Fezare», «Gatfan>, «Beni Selim», «Beni Yerbu», «Rende» ve «Beni Bekr bini vail» kabileleriyle «Teym» kabilesinin bir kısmından ibarettir. Bir fırka da Hazreti Ömer'in zamanı hilâfetinde irtidat etmişdir ki, o da «Gassan» denilen kavimdir.

Bu mürtet kuvvetlerin hepsi de müslümanlar tarafından mağlûp edilmiş çeşit çeşit felâketlere, mağlûbiyetlere maruz kalmışlardır. Bütün bunlar irtidadın cezasıdır. Uhrevî cezası ise pek muazzamdır.

Fakat asrı saadetten itibaren bir nice muazzem kabileler, milletler şerefi islâma nail olmuş, islâmiyeti şark ve garbe neşre çalışıp durmuşlardır. Ensarı kiram denilen Medine'i Münevvere ile etrafındaki muhterem ahali, Yemen kabileleri, ehli faris ve katsiye muharebesine iştirak eden binlerce zevat ve bilhassa Türk milleti necibesi islâmiyeti kabul etmiş, bu uğurda asırlardan beri mücahede meydanlarına atılmış islâmiyetin şark

ve garbe intişarına pek büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Bu suretle Kur'anı mübin'in tebşiratı tehakkuk etmiş, onun bir mucize'i ebediye olduğu mütecelli bulunmuştur. Bizler ecdadımızın dini islâm husussundaki bu ulvî hizmetleriyle daima, iftihar eder, onların o güzide yollarını takibe muvaffak olmamızı Hak Tealâ Hazretlerinden niyaz eyleriz. Ve minhût-tevfik.

***

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ
يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ
يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ 4»
﴿٥٦﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(55) : Sizin veliniz ancak Allah Tealâ'dır. Ve onun Peygamberidir ve imân etmiş olanlardır. O imân edenler ki, namazı dosdoğru kılarlar ve zekâtı verirler ve onlar rukûa varanlardır.

(56); Ve her kim Allah Tealâ'yı ve onun resulünü ve imân edenleri veli ittihaz ederse şüphe yok ki, galip olanlar, Allah Tealâ'nın o fır kasıdır.

***

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, müslümanlar için hangi zevatın dost, veliyyülemr ittihaz edileceğini bildirmektedir. Şöyle ki: Ey müminler!. Sizin veliniz, dostlarınız, yardımcılarınız o münkir taifeler değildir, onları veli ittihaz etmeyiniz. **(Sizin veliniz)** Haminiz, nasırınız, melcemiz **(ancak Allah Tealâ'dır)** hepiniz asaleten onun velâyeti altında bulunmaktasınız (ve) sonra da Cenabı Hak'km bu velayetine taban veliniz **(onun Peygamberidir ve)** o mâbudi kerime **(imân etmiş olanlardır)** âmme'i müslimindir. O imân etmiş zatlar ki, uhdelerine teveccüh eden beş vakit **(namazı** dosdoğru) bütün şeraitine riayet ederek **(kılarlar** ve) uhdelerine düşen **(zekâtı)** da fukara'i müslimine **(verirler ve)** onlar **(rükûa varanlardır)**

yani: Onlar Cenabı Hak'km emirleriye riayet ederek mutavaziane bir vaziyette vezaifi ubudiyeti ifa edenlerdir. Veya onlar namazlarını, zekâtlarını Allah Tealâ'dan korkar, Allah için tevazuda bulunur oldukları halde ifa eden zatlardır. İşte bu gibi müminler biribirinin velişidir, halis dostudur, hayrhahıdır. Artık bigânelerden böyle bir velâyet, böyle bir nusret ve muavenet beklemek asla kâbil olamaz.

(56) : (Ve her kim) Öyle münkir, hain taifaları bırakır da (AHah Tealâ'yı ve onun Resulünü ve imân edenleri veli ittihaz eder) onların velâyetini, himayesini, âtifetini celbe muvaffak olur veya onlara nusrette, ianede bulunur (sa) elbette dinî ve dünyevî selâmeti, galibiyeti temin etmiş oiur. (Şüphe yojt ki) Hakikat halde (galip olanlar) himaye'i ilâhiyeye mazhar, necata nail bulunanlar (Allah Tealâ'nın o fırkasıdır) öyle Cenabı Hak'kı ve onun Peygamberini ve bütün ehli imânı veli ittihaz eden zatlardır. Dünyevî ve uhrevî muvaffakiyetler ancak onların haklarında tecelli edecektir. Çünki onlar hizbullahtır.

§ Hizb, sahib cemaat, toplanmış taife ve cüz mânasınadır. Cem'i: Ahzabtır. Hizbullahtan murad ise Cenabı Hak'km dinine tâbi, onun himayesine mazhar olan zatlar demektir. Bunlara: Evliyaullah, Ensarullah, Şiatullah, ve Cündullah da denilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا
وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ٥٧

MEALİ ÂLİSİ

(57) : Ey imân edenler!. Sizden evvel kendilerine kitap verilmiş olanlardan dininizi eğlence ve oyuncak ittihaz edenleri ve müşrikleri dostlar ittihaz etmeyiniz. All^h Tealâ'dan korkunuz, eğer imân etmiş kimseler iseniz.

İ Z A H

(57) : Bu âyeti kerimede islâmiyetin ulviyetini ihlâle çalışan bilcümle **küfr ve şirk erbabını müslümanların dost ittihaz edemiyeceklerini bildir-**

mektedir. Şöyle ki: (Ey imân edenler) Ey müslüman zümresi!. (Sizden evvel kendilerine kitap verilmiş oalnlardan) Yehud ve Nasara taifasından (dininizi eğlence ve oyuncak ittihaz edenleri) lisanen imân izhar edip kalben küfr üzere İsrarda bulunanları, öyle münafık tabiatlı kimseleri dost tutmayınız, onlar müvalâta lâyık değildirler (ve) dini islâmı inkâr eden (müşrikleri) de (dostlar ittihaz etmeyiniz) onlardan da mücanebette bulununuz (Allah Tealâdan korkunuz) o gibi münkir, münafık putperest kimseler ile dostlukta bulunmaktan hazerediniz. (eğer) Ey müslümanlar!. Siz bihakkın (imân etmiş kimseler iseniz) çünki imân ile ittisaf, o gibi din düşmanlarında içtinabı iktiza eder.

§ Rivayete nazaran Rifae bini Zeyid ve Süveyd binil Hars zahiren kendilerini müslüman göstermiş, sonra da münafık kesilmişlerdi. Müslümanlardan bazı zatlar ise bunları hakikî müslüman sanarak haklarında muhabbet göstermekte bulunmuşlardı. Bunun üzerine bu âyeti kerime nâzil olmuş, o gibi ehli küfr ve nifakın müvalâta lâyık olmadıkları ihtar buyrulmuştur.

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلٰوةِ
اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾
قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ
إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(58): Ve namaza çağırdığınız zaman onu bir eğlence ve bir oyuncak ittihaz ederler. Bu da şüphe yok ki, onların akilâne düşünmez bir kavim olmalarındandır.

(59): De ki: Ey ehli kitap!. Bizden hoşlanmamanız, bizim Allah Tetlâ'ya ve bize ind'rilene ve daha evvel indirilmiş olana imân ettiğimizden ve sizin bir çoğunuzun şüphesiz fasık kimseler olmalarından dolayı mıdır?.

*
* *

İ Z A H

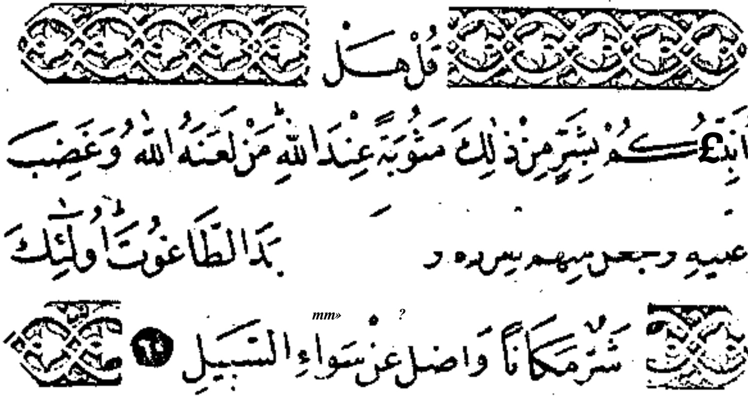
(58) : Bu mübarek âyetler de islâmiyete mahsus dinî vazifelerin ehem-

miyetini takdir etmeyen, islâm milletinin varlığını kıskanan kimselerin ne kadar kıymet nâşinas olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: Bir takım dinsizler, dini islâm ile istihzada bulunur (Ve) ezcümle onlardan kı'r taife, Ey ehli islâm!. Siz (namaza çağırdığınız zaman) ezanı muhammedî okunarak vahdaniyeti ilâhiye akidesi bütün âfaka neşredildiği ve imân sahipleri namaz gibi kutsî bir ibadete davet olundukları vakit o münkir taife (onu) o namazı, o ulvi nidayı (bir eğlence ve bir oyuncak) bir istihzaya mahal (ittihaz ederler) öyle cahilane, kâfirane bir kötü harekette cür'ette bulunurlar, (bu da) onların bu denaatkârane hareketleri de (Şüphe yok, onların âkilâne düşünmez bir kavim olmalarındandır) çünki aklı başında olan her insan, gerek ezanın ve gerek namaz gibi ibadetlerin ne kadar kutsal birer vazife olduğunu takdir eder. Öyle ulvî vazifelerden kaçınanlar, onların kıymetini takdir edemeyenler, onların yapılmasından dolayı içlerinde bir âdavet, bir iğbirar eseri belirmeğe başlayanlar, elbette güzelce düşünmeden, fikri diyanetten, nezahati fitriyyeden mahrum kimselerdir.

§ Rivayete nazaran Medine'i Münevvere'de bulunan bir Nasrani ezan okunurken müezzinin «Eşhedü enne Muhammeden Resulullah» dediğini işitince: «Allah yalancı olanı yakıversin» dermiş. Bir gece onun hadimesi olan bir kadın elinde ateş bulunduğu halde onun hanesine girmiş, bundan bir kıvılcım uçarak o haneyi de onun içinde bulunan sahiblerini de tamamen yakıvermiş, o habis herif, lâyık olduğu cezaya, kendi temennisiyle kavuşmuştur.

(59) : Ey Resüli Zişanım!. O gibi münkirlere (De ki: Eh ehli kitap) ey kendilerine vaktiyle kitap verilmiş olan taife!, (bizden hoşlanmamanız) Bizi tayip etmeniz, bizim dinî hükümlerimizi inkâra cür'et göstermeniz neden neşet ediyor?, (bizim Allah Tealâ'ya) İmân ettiğimizden dolayı mı böyle cahilâne bir harekete cür'et ediyorsunuz?. Allah Tealâ'ya imân, en büyük bir vazife, en kutsî bir akide değil midir?, (ve bize indirilene) Kur'-anı hikmet beyana (ve daha evvel) Peygamber'lere (indirilmiş olana) Tevrat, Zebur, İncil gibi kitaplara (imân ettiğimizden) dolayı mıdır ki, hakkımızda öyle bîedebane, hareketlere cür'et gösteriyorsunuz?. Böyle bir imân şayanı tebcil değil midir?, (ve) Ya (sizin) bu cahilâne hareketiniz (bir çoğunuzun şüphesiz fasık kimseler olmalarından dolayı mıdır?.) Evet... Öyle fasık kimseler imânın,vezaifi islâmiyenin kadrini bilemezler, onların haklarında öyle müstehziyane hareketlere cür'et ederler, dalâleti fikriyelerini göstermiş, azabı ilâhiye müstehık bulunmuş olurlar. Ve illâ aklı başında bulunan, fısk ve fücurdan kaçınan kimseler, böyle münkirane, müstehziyane hareketlere asla cür'et edemezler.

⁂

MEALİ ÂLİSİ

(60) : De ki: Allah Tealâ'nın indinde cezaca ondan daha şerlisini size haber vereyim mi?. O kimse ki, Allah Tealâ ona lânet etti ve Üzerine gazabta bulundu ve onlardan maymunlar ve hınzırlar ve Cenabı Hak'tan başkasına tapanlar yaptı. İşte bunlar mevkice daha şerli, düz yoldan daha sapık kimselerdir.

*
**

İ Z A H

(60) : Bu âyeti kerime, ehli islâma karşı hakaretkârane vaziyet alan münkirlerin fezayihi ahvalini teşrih ederek onları daire'i insafa davet etmektedir. Şöyle ki: Habibim!. O müstehzi, münkirlere (De ki:) siz ilâhi bir dinin mahza hayr olan ahkâmıyle istihzada bulunmak cür'etinde bulunuyorsunuz, siz onun bir şer olduğunu iddia ediyor, onu inkâr ve tayibe kalkışıyorsunuz. Halbuki, o dini ilâhinin bütün ahkâmı, hikmete, maslahata muvafık, her türlü kusurlardan beridir. Fakat o sizin itikadınızda bilfarz şer olsa bile bir kere düşününüz, insaf ediniz, sizin takib ettiğiniz yol, ondan binlerce kat daha şerli değil midir?. Evet... (Allah Tealâ'nın indinde cezaca) Ukubete saik felâkete bais olmak itibariyle (ondan) öyle kendi yanlış düşüncelerinize nazaran tağyib ve inkâr eylediğiniz herhangi islâmi bir muameleden sizin de münsifane düşününce itiraf edeceğiniz veçhile (daha şerlisini size haber vereyim mi?.) bir kere düşününüz de bu haber verilecek şeyler mi şerli, yoksa sizin şerli gördüğünüz islâmi muameleler mi şerli olduğu pek güzel tâayyün eder. Evet... (O kimse ki) Ümemi salifeden her o şahıs ki (Allah Tealâ ona) yalnış itikadından dolayı (lânet etti ve) küfr ve masiyete inhimakinden dolayı (üzerine gazabta bulundu ve onlardan) öyle bâtıl dinlere sâlik bulunanlardan eshabı Sebt ve saire gibi bir kısım eşhası meshederek kendilerini (maymunlar, hınzırlar) şekline soktu, (ve) onlardan bir nicelerini kendi kusurlarının bir cezası olmak

üzere **(Cenabı Hak'tan başkasına)** insanlara, hayvanlara, şeytanlara, heykellere (tapanlar) müşrik kimseler (yaptı) artık bunların tarihi edyanca sabit olan bu kötü hallerini, şerirane hareketlerini bir nazarı mukayeseye alınız, (işte **bunlar mevkice)** ve hakikati şahsiyyeleri itibariyle sizin şerir zannettiğiniz kimselerden haddizatında **(daha şerli ve düz yoldan)** hakiki bir dinin sahasından **(daha sapık kimselerdir)** bunu görüp bilmek lâzım değil midir?. Artık haddizatında her türlü noksandan beri, serden münezzeh, tebcile lâyık olan bir dine. ve o dinin yüksek ahkâmına nasıl noksaniyet isnat edebilirsiniz. Mukayese'i edyan ilmi, islâmiyetin kusurlardan beri, bütün edyana faik olduğunu pek güzel göstermektedir. Cenabı Hak umum beşeriyete insaf, ve hakikatları görmeğe kabiliyet ihsab buyursun âmin...

وَاِذَا جَٓاؤُ۫كُمْ قَالُٓوا
اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِه۪ۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
كَانُوا يَكْتُمُونَ ٦١ وَتَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ٦٢ لَوْلَا
يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ
السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ٦٣

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(61) : **Ve** size **geldikleri zaman «imân ettik» derler. Halbuki, onlar muhakkak münkir olarak girmişler ve muhakkak münk'r olarak çıkmışlardır. Allah Tealâ da onların gizlediklerini çok iyi bilendir.**

(62) : Ve onlardan bir çoklarını görürsün ki, günaha, düşmanlığa ve haram yemeğe koşarlar. Yaptıkları şey **elbette ne kadar fena!.**

(63) : Din bilginleri, fakihleri onları günah sözlerinden ve haram yemelerinden nehyetmeli değimlidirler?. İşledikleri şey elbette ne kadar kötü!.

***

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetler, münafıkların hallerini, tarzı hareketlerini göstermekte ve onların selahiyettar olan ilim sahibleri tarafından irşat ve ikaz edilmediklerini bildirmektedir. Şöyle ki: Habibim!. O münkirler, ahkâmı islâmiye ile istihzaya cür'et ederler (Ve) onlardan ve Yahudilerden bir zümre (size) senin huzuruna veya seninle beraber müslümanlarm huzuruna (geldikleri zaman) hakikata muhalif olarak biz (imân ettik) islâmiyeti kabul eyledik (derler. Halbuki, onlar) o münafık kimseler (muhakkak) kalben (münkir olarak) huzurunuza (girm'şler ve muhakkak) yine (münkir olarak) huzurunuzdan (çıkmışlardır) senden işitmiş oldukları en faideli beyanattan asla müstefit olmamışlardır, yine küfürlerinde devam edip durmuşlardır. (Allah Tealâ da onların gizlediklerini) onların küfr ve nifakını (çok iyi bilir) binaenaleyh onlar mafizzamirlerini gizlemekle kendilerini azabı ilâhinin pençe'i kahrından kurtarmış olamıyacaklardır. Ne şiddetli bir vaidi ilâhi!.

(62) : (Ve) Ey Resuli Zişanım!. Veya hitaba salih olan herhangi bir münevver müslüman!. (onlardan) O Yahudi'lerden ve münafıklardan (bir çoklarım) gözünle veya rûyeti kalbiye ile (görürsün ki) onlar (günaha) harama, yalan söylemeğe, müşrikâne lâkırdılara (düşmanlığa) zulüm ve tecavüze, (ve haram yemeye) başkalarının mallarına tecavüz etmeğe (koşarlar) bu gibi gayrımeşru hallere kemâli süratle mübaşerette bulunurlar. Onların böyle (yaptıkları şey ne kadar fenaL) onlar böyle mezmum, gayrı ahlâki şeyleri yapar dururlar, bunların mesuliyetini hiç düşünmezler.

(63) : Böyle mesuliyeti calip, haram şeyleri yapanları kendilerinin (Din bilginleri) Rabbaniyyun denilen âlimleri ve ehbar denilen (fakihleri) hukuk âlimleri (onları) o telâffuz edip durdukları (günah sözlerinden ve haram yemelerinden nehyetmeli değilmidirler?.) elbette bunlar o sözlerin o haram yemelerin çirkinliği, manevî mesuliyetini bilirler. O halde ne için bu fenalıkları irtikâb edenleri men ve irşada çalışmıyorlar?. Marûf ile emir, münkerden nehy en mühim bir vazife'i ilmiyedir. Bunu ifa etmemek elbette ehli ilme lâyık olmaz. Artık o din bilginlerinin, o fakihlerin (işledikleri şey) o münkeratı nehy vazifesini terk (elbette ne kadar kötü) bir harekettir. Binaenaleyh ulemayi diniye lâzımdır ki, nâsı münkerattan nehye gayret göstersinler. Bunu terk, manevî mesuliyeti mucibtir. Ya bu vazifenin ifasına mâni olmak daha ne kadar ziyade mesuliyyeti caliptir!.

İbni Abbas Radiallahutealâ anhuma demiştir ki: Bu âyeti celile, Kur'andaki en şedit bir âyettir. Ulemâdan Dahhâk da demiştir ki: Bence bu âyeti kerimeden daha korkunç bir âyet Kur'anı mübinde yoktur. Filhakika bu âyeti celile vazife'i ilmiyesini, bir mâni bulunmadığı halde terkeden her ilim sahibi hakkında pek şiddetli bir tehdidi hâvi bulunmaktadır.

*

مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ
يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا اُنْزِلَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبَغْضَاءَ اِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كُلَّمَا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا
اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(64) : Ve Yehud taifesi: «Allahm eli bağlanmıştır» dediler. Bu dedikleriyle kendi elleri bağlandı ve lânet olundular. Hayır — Cenabı Hak'kın — iki eli de açıktır, dilediği gibi infakta bulunur. Ve and olsun ki, sana Rabbinden indirilmiş olan şey, **onlardan bir çoğu için tuğyanı ve küfrü arttıracaktır ve biz onların arasına kıyamet gününe kadar düşmanlık ve kin bıraktık. Her ne zaman** savaş **için bir** ateş yakıverdilerse **onu Allah Tealâ söndürdü ve onlar yer yüzünde fesada koşarlar. Allah Tealâ ise müfsit olanları sevmez.**

*

İ Z A H

(64) : Bu mübarek âyet de Yehud taifesinin seyyiatı ahvalini ve bu yüzden uğradıkları belâları, musibetleri beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve Yeliud taifesi)** Bir nice fezihaları irtikâb ettiler, ezcümle **(Allahın eli bağlanmıştır)** yani: Hâşâ Allah hasistir, mümsiktir, sahi değildir, halka bol rızık vermez, ondan dolayıdır ki, bizleri ihtiyaç içinde bırakıyor **(derler)** rivayete nazaran Cenabı Hak, vaktiyle Benî İsrail'e birçok nimetler vermişti. Vaktaki, isyan ettiler, Hâtemülenbiya Hazretlerini inkâra cür'et gösterdiler, Cenabı Hak da vermiş olduğu nimetlerden onları mahrum bıraktı. Bunun üzerine, «Finhas bini Azura» nafmmdaki şahıs, Cenabı **Hak'ka** böyle buhl isnadına cür'et etmiş, diğer Yahudiler de **bunu** inkâr

etmiyerek bu cür'ete razı olmuşlardır. Binaenaleyh bu kâfirane isnat, hepsine isnat edilmiştir. Nitekim bir kabileden bir şahıs birini katleder de diğerleri buna razı olurlarsa, o şahsı filân kabile katletti denilir.

Yed; kelimesi ise kudret, nimet, mülk, tasarruftan kinayedir. Malûmdur ki, Hak Tealâ Hazretleri cisimden, cismaniyetten münezzehtir, onda el, ayak ve saire gibi mahlûkata ait olan bir uzuv tasavvur olunamaz. Binaenaleyh «Yedullah = Allahın eli» denilince bundan kudreti ilâhiye tasarrufu Rabbani gibi bir mânâ maksut bulunur. Nitekim filân zat, bir vilâyeti bir eliyle idare ediyor, denilir ki, bundan maksat, o zatın mükemmel bir idareye mâlikiyetini ifadedir. Yoksa hakikaten eliyle idare etmesi maksut ve kabil değildir. İşte cehele'i nâs Cenabı Hak'ka öyle bir hasaset ademi lütuf isnadına cür'et ettikleri için Hak Tealâ hazretleri de bir beddua makamında olarak şöyle buyurmuştur: (bu dedikleriyle kendi elleri bağlandı ve lânet olundular) yani: Bu kâfirane lâkırdıları sebebiyle onların elleri bağlansın, mezmum bir hasasete, bir meskenete, bir mezellete giriftar olsunlar ve rahmeti ilâhiyeden uzak bulunsunlar. Nitekim öyle de olmuştur. Fakat Cenabı Hak, kerimdir, dilediği kullarını her türlü nimetlere nail buyurur. Onun kudret ve kerem elleri öyle iddia edildiği gibi bağlı değildir, (hayır —Cenabı Hak'kın— iki eli de açıktır) yani: Hem dünyaya, hem de ahrete ait nimetleri veya mahlûkatına ikramen veya istidracen verdiği nimetleri bîpayandır. O zatı ecelPü âlâye asla buhl = cimrilik isnat edilemez. O Hâliki kerim, kullarına (dilediği gibi infakta bulunur) bazı kullarını geniş bir maişete nail eder, bazı kullarını da darlık içinde bırakır, bütün bunlar bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. (ve andolsun ki) Yani: Habibim!. Zatı ahadiyyetime kasem ederim ki (sana Rabbinden indirilmiş olan şey) Kur'anı mübin'in aynı hakikat olan beyanatı (onlardan) o mülhidlerden, münkirlerden (bir çoğu için tuğyanı) isyanı, haddi tecavüzü (ve küfrü) islâmiyeti inkâr cür'etini (arttıracaktır) onlar o kutsî kitaptan müstefit olamayacaklardır, ona karşı adavet gösterecekleri cihetle fezihane halleri artıp duracaktır. Bu hal, onların tabiatlarındaki fesadın muktezasıdır. Nitekim en lâtif, en leziz nâfi taamlar, sahihilmizaç olanların hayatlarını idameye sebeb olduğu halde mariz olanların hastalıklarını arttırır, (ve biz onların) O Yehud taifesinin veya Yehud ile Nasaranm (arasına kıyamet) gününe kadar bir düşmanlık ve kin bıraktık) onlar bu düşmanane hareketten hâli olmayacaklardır, onların kalblerinde, sözlerinde bir ittihad, bir muvafakat bulunmayacaktır. Bahusus Yahudiler* Cebriye, Kederiye, Mürcie ve Meşebbihe gibi mezheblere ayrılmışlardır. Nasara da Milkaniye, Nesturiye, Yakubiye, Katolik, Propestan, gibi fırkalara munkasım bulunmuşlardır.

Bunlar birbirlerini tekfir eder dururlar. Onlar (her ne zaman) Hazreti Peygamber'e ve saireye karşı (savaş için bir ateş yakıverdilerse onu) o ateşi harbi (Allah Tealâ söndürdü) onları kahretti, zelil bıraktı, mağlûb düşürdü. Nitekim, vaktiyle Buhtun Nes'r.in, Fetresi Rumi'nin Mecus kavminin daha sonra da, ehli isîâmın mağlûbu olarak onların hâkimiyetleri

dairesine ilticaya mecbur kalmışlardı, **(ve onlar) O** din **düşmanları daima (yer yüzünde fesada koşarlar)** onlar fırsat buldukça müslümanlarm aleyhinde hilekârane hareketlere müsareatte bulunurlar, cemiyetler arasında şer ve fitne uyandırmağa çalışırlar. Kendilerini böyle müfsidane hareketlerden geri alamazlar. **(Allah Tealâ** ise) Öyle **(müfsit olanları sevmez)** onları arzularına nail kılmaz, daima onların nairei' fesadını söndürerek kendilerini haib ve hâsır bir halde bırakır. Onların uhrevî felâketleri de artık düşünülmeli!.

**

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ
وَالْاِنْجِيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ
وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَٓاءَ
مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

——— o ———

MEALİ ÂLİSİ

(65) : Ve eğer ehli kitap imân etseler ve ittikada bulunsalar idi elbette biz onların günahlarını setreder ve elbette onları nimetleri bol cennetlere girdirirdik.

(66) : Ve eğer onlar Tevrat'ı ve İncil'i ve onlara Eab'leri tarafından indirilmiş olanı dosdoğru tutsalar idi elbette hem üstlerinden hem de ayakları altından yiyeceklerdi. Onlardan mutedil bir cemaat vardır. Onlardan bir çoğunun yaptıkları ise ne kadar fenadır!.

***

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler, hakikî bir imâna sahip, ilâhi kitapların hükümlerine tâbi olacak olan ehli katibin îiice nimetlere nail bulunacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve eğer ehli kitap)** Olan kendile-

rine evvelce Peygamberleri vasıtasıyla ilâhi kitapların ahkâmı beyan buyrulmuş bulunan Yehud ve Nasara taifeleri, Hatemülenbiya ile ona indirilen Kur'anı mübin'e (imân etseler ve) masiyetlerden ve ilâhi kitaplara muhalefetten kaçınarak (ittikada bulunsalar) akidelerini, amellerini tashih eyleseler (elbette biz onların) vaktiyle cür'et etmiş oldukları (günahları) ne kadar büyük olsa da af ve (setreder) o günahlar ile kendilerini muaheze etmezdik (ve) bununla beraber (elbette onları nimetleri bol cennetlere girdirirdik) onların ahretleri de müemmen bulunmuş olurdu. Çünki islâmiyeti kabul eden kimseler vaktiyle yapmış oldukları dinî seyyielerden dolayı muahaze olunmayacaklardır. Kur'anı Kerim de Yahudilerin ve Nasaranın ehli kitap diye yâd edilmeleri, onların sui'hareketlerini teşyi ve takbih içindir. Çünki kitaba ehliyet, Cenabı Hak'ka, imânı, vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdiki, bütün enbiyayı izama hörmeti, bütün semavî kitapların kabulü iktiza eder. Artık kendilerini ehli kitap diye tanıyan taifelere yakışır mı ki o kutsî kitapların bir kısmını inkâr, bir kısmını da tahrif ve tebdil etsinler, onların ilâhi ahkâmına muhalif harekette bulunsunlar!.

(66) : (Ve eğer) O Yehud ve Nasara taifesi, vaktiyle kendilerine indirilmiş olan (Tevrat'ı ve İncil'i) güzelce muhafaza edip ahkâmına riayette bulunsalar idi, bu kitapların bildirmiş olduğu Hatemülenbiya hazretlerini tasdik ederek onun gösterdiği hidayet terikini takip etselerdi (ve onlara) imân etmeleri için (Rab'ları tarafından indirilmiş olanı) kütübi semaviyenin hatimesi olan Kur'anı Kerim'e imân etselerdi, ve daha evvel Saya, Haykuk, Daniyel Aleyhimüsselâm, gibi zatlara indirilip Hatemülenbiya Hazretlerinin bütün beşeriyete mebus olacağını mübeşşir bulunan kitapları (dosdoğru) tahrif ve tağyir etmeksizin (tutsalar idi) bunların ahkâmını ikâme edecek olsalardı (elbette) haklarında niami ilâhiye tamamiyle tecelli ederdi, (hem üstlerinden, hem de ayakları altından yiyecekleri) Rızıkları fevkalâde vâsi olacaktı, semadan ve yerden feyezan edip duracaktı, ağaçları bol meyveler verecek, ekinleri pek ziyade neşvünema bulacak, kendilerine her cihetten nimetler teveccüh edecekti. Kendilerine vakit vakit bir takım ihtiyaçlar, musibetler, mücadeleler yüz gösterip durmayacaktı. Ahretleri müemmen olduğu gibi dünyaları da mükemmel bir halde bulunacaktı. Halbuki onlar inkârlarında devam ettiler, bu yüzden Yahudiler bir müddet kahtügalaya tutuldular, Âllahm eli bağlanmıştır, bizi merzuk edemiyor diye pek cahilane söz söylediler. Maamafih (onlardan) o ehli kitaptan (mutedil) cahilane hareketlerinden müctenib, iktisada, itidale, şîmei adalete riayetkar (bir cemaat vardır) islâmiyete karşı adavette bulunup durnaktan çekinirler, islâmiyetin ahkâmındaki ulviyeti düşündükçe onun kutsiyetini itiraf duygusu kendilerinde zuhura gelir,,nitekim zamanımızda da bir takım müsteşrikler islâmiyetin ahkâmını* inceleyerek onun mehasinini itirafa mecbur olmaktadırlar. Ve bunlardan bazıları da vakit vakit islâmiyeti kabul etmektedirler. Ezcümle Alman'lardan münevver bir zat, islâmiyeti kabul etmiş, Almanya'da bir islâm cemiyeti teşkil ederek bir cami ve bir kütübhane tesisine de çalışmakta bulunmuştur.

Malûm olduğu üzere zamanı nebevide de mutedil olan ehli kitaptan bir kısmı islâmiyetin ulviyetini anlayarak onu kabul etmiştir. Yahudi'ler-den Abdullah ibni Selâm ile eshabı ve Nasara'dan hükümdar Necaşi ile müteaddit zatlar bu cümledendirler. Mahaza ehli kitaptan bir çokları, islâmiyetin nurları gözleri önünde parlayıp durduğu halde buna iltifat etmiyorlar, maharref vahdaniyeti ilâhiye akidesine menafi, bâtıl mezheblere tâbi bulunuyorlar, (onlardan) Böyle (bir çoğunun) Keab binil eşref ile eshabı gibi bir kısım Rum'lar gibi kimselerin (yaptıkları ise ne **kadar** fenadır.) ne kadar teaccübe sezadır!. Onlar inada, mükâbereye mağlûpturlar, Hak'ka ulaştıracak olan bir hidayet yolundan yüz çevirmiş bulunmaktadırlar. Fakat mutekit olanlar, yani amelde mutedil, istikamet üzere harekete mütemayil başkalarının hukukuna tecavüzden müetenib bulunanlar böyle değildirler. Onların hayrhahane ihtarları kabule istidatları vardır.

❀

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ
لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ
مِنْ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Ey Peygamber!. Sana Rabbinden indirilmiş olanı tebliğ et. Ve eğer yapmaz isen onun risaletini tebliğ etmiş olmazsın. Ve **Allah** TeFı'â seni nâsdan korur. Şüphe yok ki, Allah Tealâ kâfir olan bir kavme hidayet etmez.

(68) : De ki: Ey ehli kitap!. Tevrat'ı ve İncil'i ve size Rab'biniz tarafından indirilmiş olanı ikâme edinceye kadar hiç bir şey üzerinde değilsinizdir. Ve kasem olsun ki, sana Rab'binden indirilmiş olan, **onlardan** bir

çoğu için tuğyanı ve küfrü arttıracaktır. Artık o kâfirler olan kavim üzerine teessürde bulunma.

İ Z A H

(67) : Bu mübarek âyetler, dini islâmı neşr ve beşeriyeti irşat için, ahkâmı diniyenin nâsa tebliği lüzumunu nâtık bulunmaktadır. Şöyle ki: (Ey Peygamber) Ey nâsa ahkâmı ilâhiyeyi tebliğe memur olan Hâtemülenbiya!. (sana Rab'binden) Senin umuruna mâlik olan, seni lâik olduğun kemâlâta eriştiren hâliki keriminden (indirilmiş olanı) Kur'anı Kerim'in hükümlerini, emirlerini, nehylerini bütün etrafında bulunan halka ve ehli kitaba (tebliğ et) onlara bildir, onların irşadına çalış, onları kabule davet et, onların içinde mutedil olanların azlığına fasıklarm çokluğuna bakma, onlardan korkma, sabır ve sebat et (ve eğer yapmaz isen) tebliğine memur olduğun şeylerin hepsini vechi lâiki üzere onlara> bildirmezsen (onun) O Hâliki Azimüşşan'm sana tevdi etmiş olduğu (risaleti) ahkâmı diniyeyi halka (tebliğ etmiş olmazsın) çünki tebliği lâzım gelen hükümlerden bir kısmını tebliğ etmemek, sanki hiç birini tebliğ etmemek gibi vazife'i nübüvvete menafi görülür. (Ve) Ey Peygamberi Zişan!. (Allah Tealâ seni nâstan korur) Muhafaza eder, onlara ahkâmı diniyeyi tebliğden dolayı endişeye düşme, senin nasırın, muhafızın Allahü Âzimüşşan'dır. (şüphe yok ki, Allah Tealâ kâfir olan bir kavme hidayet etmez.) Öyle kendi ihtiyara larını sui'istimâl ederek küfürlerinde musir bulunanlar hidayeti ilâhiyeye nail olamazlar, buna lâik değildirler. Artık Resulüm!. Onlar sana bir zarar iğrazına kadir olamazlar, onlardan korkmaya asla mahal yoktur.

§ Rivayete nazaran vaktiyle bir kısım zevat, Resuli Ekrem Hazretlerinin etrafında muhafız bir vaziyette bulunuyorlardı. Bu âyeti kerime nazil olunca: Resuli Ekrem Hazretleri: Beni Cenabı Hak siyanet edecektir, artık sizin muhafazaya devamınıza lüzum yoktur diyerek o zevatı serbest bırakmıştır. Filhakika Cenabı Hak, Peygamberi Zişanını muhafaza buyurmuş, vaktiyle bütün muhiti erbabı küfr ile dolu olduğu halde bunlar kendisine su'ikasde muvaffak olamamışlardır.

(6*8) : Habibim!. Onlara (De ki: Ey ehli kitap!.) Ey Yehud ve Nasara taifesi!. (Tevrat'ı ve İnciri) İkâme etmedikçe, yani: Onları muhafazaya gayrette, onlardaki beyanata riayette bulunmadıkça, ve ezcümle onlardaki Hâtemülenbiyanm risaletine ait delâil ve şevahidi tasdika müsareat eylemedikce (ve size Rab'biniz tarafından) son bir kitabı semavî olarak (indirilmiş olanı) Kur'anı hikmet beyanı (ikâme edinceye kadar) onu tasdik, onun ahkâmına riayet edinceye değin (hiç birşey üzere değilsinizdir) indi ilâhide makbul, şey itlâkma lâik bir dine sâîik bulunmuş olmazsınız. Maamafih zatı akdesime (kasem olsun ki, sana Rab'binden indirilmiş olanı) Kur'anı Kerim'i, onun mübarek beyanatı (onlardan) öyle nefsanî havalara tâbi, hakikatları görüp işitmekten müctenip olan kavimlerden (bir

çoğu için) faide vermeyecektir. Öyle istidatlarını sui'istimâl eden şahıslar için **(tuğyanı)** inadı, nıükâbereyi **(ve küfrü arttıracaktır)** onların birçok bilginleri, reisleri dünya varlığına prestiş edip duracaklar, onlar Kur'anı Kerim gibi en kutsî bir kitabı ilâhiyi ve onu Cenabı Hak'tan bitarikilvahy telâkki etmiş olan Hatemülenbiyayı inkâr ederek kat kat inkâr ve istikbara giriftar olacaklardır, **(artık)** Ey merhametkâr Resulüm!, **(o kâfirler olan kavim üzerine teessürde bulunma)** Onların bu fena hallerinden dolayı mahzun, müteessif olma, onların bu küfr ve tuğyanlarının cezası, mesuliyeti kendilerine aittir. Bunlar selâmet ve saadete nailiyet istidadını kendi elleriyle kaybetmiş kimselerdir. Elbette lâyık oldukları bir feci âkibete kavuşacaklardır. Elcezaü min cinsilamel.

***

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ٦٩

MEALİ ÂLİSİ

(69) : Muhakkak o kimseler ki, imân ettiler, ve o kimseler ki, Yahudi bulundular ve Sabi'iler ile Nasraniler bunlardan her kim Allah Tealâ'ya ve ahret gününe imân etmiş ve salih amelde bulunmuş ise artık onların üzerine bir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır.

*

İ Z A H

(6*9) : Bu mübarek âyet de rızayı ilâhiye muvafık surette imân ve amel etmiş olan milletlerin azap korkusundan emin, hüzün ve kederden berî olacaklarını şöylece tebşir etmektedir: **(Muhakkak o kimseler ki)** Hakikaten veya zahiren lisanlarıyle **(imân ettiler)** müslüman olduklarını ikrar ve itirafta bulundular **(ve o kimseler ki, Yahudi bulundular)** Yahudiyete dahil bulunmuş oldular **(ve Sabi'iler ve Nasraniler)** denilen iki taife bilmelidirler ki: **(bunlardan her kim)** Hetf hangi fert her hangi taife **(Allah Tealâ'ya)** onun birliğine, hâlikiyetine, azamet ve kudretine, bütün ahkâmı diniyesinin aynı hikmet ve maslahat olduğuna lâiki veçhile inanmış

(ve ahret gününe imân etmiş) -bütün beşeriyetin bâdelmevt yeniden hayal bularak bir ebediyet âlemine gideceğine dünyadaki hallerine göre o beka âleminde mükâfat ve mücazat göreceklerine kalben ve lisanen kâni ve kail bulunmuş (ve salih amelde) hakikî bir imânın iktiza ettiği veçhile masiyetleri bırakıp namaz, oruç, hac gibi herhangi güzel bir ibadet ve taatta, mahlûkı hüda hakkında şefkat ve muavenette **(bulunmuş ise artık onların üzerine)** bu imân ve salih amelde bulunan zatlar için **(bir korku yoktur)** küfr ve isyan ehlinin korkacakları, nedamete giriftar olacakları ahret gününde, o ebedî hayat âleminde bu mümin, salih kullar, âsude bir halde yaşayacaklardır. Nice nimetlere nail olacaklardır. Binaenaleyh her mütefekkir insan için lâzımdır ki, hakikî bir imân ile, güzel bir amel ile idame'i hayat ederek istikbalini hakikî surette temine muvaffak olsun.

Demek ki, Sabi'îler ve sair dinsizler gibi pek bâtıl akide sahipleri bile tashihi itikat ederek hakikî bir dine, güzel bir amele muvaffak olunca fevz ve necata nail oluyorlar. Vaktiyle yapmış oldukları masiyetleri af ve setre mazhar oluyor. Artık öyle kimseler için lâzımdır ki, bir gün evvel taib ve müsağfir olarak dini islâmın sahasına atılsınlar, sfffi ilâhiye ilticada bulunsunlar.

«Fışkı ne ziyan eyler hayr olsa serencamı?.»

§ Sabi'i: Meşhur bir dinden diğer bir dine çıkan kimse demektir. En büyük bir dalâlet içinde kalmış, bütün dinlerin dairesinden çıkmış olan bir kavme «sabiin» namı verilmiştir. Bir kavle göre bunlar meleklere ibaet etmekte ve kıbleden başka bir tarafa müteveccihen namaz kılmakta bulunmuş bir kavimdir. Kamusülalam'da yazıldığına göre: Bunlar esasi seyyarata ibadetten ibaret bir mezhebe tâbi bir cemaattir, Anasıl Süryani ve Gildanî cinslerine mensup idiler, sonra araplaşmışlardı. Merkezleri Herran idi. Hilâfeti Abbasiye zamanında bunlardan bir çok doktorlar, âlimler yetişmiştir. Elyevm Hille ve Kerbelâ cihetlerinde bazı efradı mevcuttur. Sure'i bakaredeki (63.) âyetinin tefsirine müracaat!.

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى
أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾
وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا
يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(70) : Kasem olsun ki, biz İsrail oğullarının misakını aldık ve onlara Peygamberler gönderdik. Her ne vakit onların nefislerinin havasına uymayan bir hüküm ile onlara Peygamber geldi ise onlardan bir kısmını tekzib ettiler, bir kısmını da öldürdüler.

(71) : Ve sandılar ki: Bir fitne olmayacaktır. Artık onlar kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah Tealâ tövbelerini kabul buyurdu, sonra onlardan bir çoğu yine kör ve sağır kesildiler. Allah Tealâ ise ne yaptıklarım bihakkın görücüdür.

*
**

İ Z A H

(70) : Bu mübarek âyetler, Benî İsrail'in ahitlerine riayet etmeyerek ne kadar bîbasirane, gafilâne yaşamış olduklarını şöylece beyan buyurmaktadır. Zatı ulûhiyetime **(Kasem olsun ki, Benî İsra'l oğullarının misakını aldık)** onlara rehber olacak bir kuvve'i âkile verdik, zatı ulûhiyeti tevhit ve tasdik edecek bir kabiliyet ihsan eyledik, mükellef oldukları şer'i hükümleri takdir eyleyecek bir zekâya mâlik kıldık, bu hükümlere dair deliller vücude getirdik (ve) bundan başka da **(onlara)** İsrail oğullarına mü-

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ
أَنْفُسُهُمْ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ٧٠
وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِنْهُمْ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا
يَعْمَلُونَ ٧١

MEALİ ÂLİSİ

(70) : Kasem olsun ki, biz İsrail oğullarının misakını aldık ve onlara Peygamberler gönderdik. Her ne vakit onların nefislerinin havasına uymayan bir hüküm ile onlara Peygamber geldi ise onlardan bir kısmını tekzib ettiler, bir kısmını da Öldürdüler.

(71) : Ve sandılar ki: Bir fitne olmayacaktır. Artık onlar kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah Tealâ tövbelerini kabul buyurdu, sonra onlardan bir çoğu yine kör ve sağır kesildiler. Allah Tealâ ise ne yaptıklarını bihakkın görücüdür.

*

İ Z A H

(70) : Bu mübarek âyetler, Benî İsrail'in ahitlerine riayet etmeyerek ne kadar bîbasirane, gafilâne yaşamış olduklarını şöylece beyan buyurmaktadır. Zatı ulûhiyetime **(Kasem olsun ki, Benî İsra'l oğullarının misakını aldık)** onlara rehber olacak bir kuvve'i âkile verdik, zatı ulûhiyeti tevhit ve tasdik edecek bir kabiliyet ihsan eyledik, mükellef oldukları şer'i hükümleri takdir eyleyecek bir zekâya mâlik kıldık, bu hükümlere dair deliller vücude getirdik (ve) bundan başka da **(onlara)** İsrail oğullarına mü-

teaddit (Peygamberler gönderdik) onları hidayet ve saadet yoluna sevketmeğe çalışıp durdular, fakat (her ne vakit onların) o İsrail oğullarının (havasına) nefislerinin fesada müteveccih arzusuna (uymayan bir hüküm i!e) bir emri şer'i ile (onlara Peygaıhber geldi ise) onun tebliğatını kabul etmediler, o zatı âliye karşı cephe aldılar, (onlardan) O gelen Peygamberlerden (bir kısmını tekzib eltiler) nübüvvetini inkâr eylediler (bir kısmını da) tekzih ile iktifa etmeyerek (öldürdüler) Zekeriya ve Yahya Aleyh!messelâm gibi muhterem Peygamberleri şehit eylediler. Hazreti İsa gibi, Hâtemülenbiya Hazretleri gibi Peygamberanı izamın da mübarek hayatlarına sui'kasitte bulunmuşlarsa da emellerine nail olamamışlardır.

(71) : (Ve) İsrail oğulları (sandılar ki,) yaptıkları inkârlardan, cinayetlerden dolayı kendilerine (bir fitne) bir belâ ve azab âriz (olmayacaktır) onlar kendilerini hâşa Allahın ebnası, ehibbası sanıyorlardı, «Tevrat'-ın hükümleri bakidir, yeni bir şeriat gelmeyecektir) diyorlardı, (artık onlar kör) Dinin hükümlerini, faziletlerini takdirden. âciz, inkâr ve fesada münhemik bir halde kaldılar, (ve sağır kesildiler) Hakikatları, Peygamberlerin tebliğlerini işitip muktezasıyla» amel etmek kabiliyetinden mahrum bir halde yaşadılar, kaht ve galaya uğradılar, Bâbil esaretine düştüler, pek uzun bir müddet Buhti Nusser'in tahtı kahrında zelilâne bir hayat sürdüler, (sonra) Cenabı Hak lütfetti, Mülûk'i Faristan birisi beyti mukaddese hâkim olarak İsrail oğullarım esaretten kurtardı, bir derece islâhıhâl ettiler, mazideki hareketlerinden dolayı nedamet gösterdiler, bu bir nevi tövbe idi. (Allah Tealâ) da bu (tövbelerini kabul buyurdu) onları vatanlarına reddeyledi, yeniden nimetlere nail buyurdu. Fakat (sonra onlardan bir çoğu) yine dini ilâhî ahkâmına muhalefete başladılar, başlarından geçmiş olan felâketleri unuttular, nefislerinin havasına uydular, buzağıya bile taptılar, (yine kör ve sağır kesildiler) Cehle, küfre müptelâ oldular, Zekeriya ve Yahya Aleyhimesselâm gibi Peygamberleri şehit ettiler. (Allah Tealâ ise) Onların (ne yaptıklarını bihakkın görücüdür) irtikâb ettikleri ve edecekleri cinayetleri gayrımeşru hareketleri tamamen görüp bilmektedir. Binaenaleyh onları bu kötü hareketlerinin cezalarına vakit vakit kavuşturmuştur ve yine kavuşturacaktır. Artık kendilerinin bir fitneye mâruz kalmayacaklarını nasıl iddia edebilirler. Nitekim, vaktiyle Buhti Nusser ve emsali kimseler beyti mukaddese müstevli olmuşlar, Benî İsrail'den kırk bin kadar şahıs katletmişlerdir, mütebakisini de kendi yurtlarına götürüp orada zelilâne bir halde yaşatmışlardır. Nitekim son asırlarda da bir takım milletlerin kahırlarına uğramışlardır. Bütün bunlar, Allah Tealâ'nın emirlerine, Peygamberlerine muhalefetin bir cezasıdır. Bu gibi tarihî vak'alardan her millet bir ibret dersi almalıdır.

*

لقد كفر الذين قالوا ان الله هو
المسيح ابن مريم وقال المسيح يا بني اسرائيل
اعبدوا الله ربي وربكم انه من يشرك بالله فقد
حرم الله عليه الجنة ومأويه النار وما للظالمين
من انصار ﴿٧٢﴾ لقد كفر الذين قالوا ان الله ثالث
ثلثة وما من اله الا اله واحد وان لم ينتهوا عما
يقولون ليمسن الذين كفروا منهم عذاب اليم
﴿٧٣﴾ افلا يتوبون الى الله ويستغفرونه والله غفور
رحيم ﴿٧٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(72) : Andolsun ki; «şüphesiz Allah, o Meryem'in oğlu Mesih'tir» di- yenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih demiştir ki: Ey İsrail oğulları!. Benim Babbim ve sizin Kabbiniz olan Allah Tealâ'ya ibadet ediniz. Şüphe yok ki, her kim Allah Tealâ'ya şerik koşarsa muhakkak Allah Tealâ ona cenneti haram kılmış olur ve onun varacağı yer ateştir ve zalimler için yardımcılardan kimse yoktur.

(73) : Elbette kâfir olmuşlardır: «Tanrı şüphesiz üçün üçüncüsüdür» diyen kimseler. Halbuki, bir olan Allah Tealâ'dan başka hiçbir Tanrı yok- tur. Ve eğer dediklerine nihayet vermezlerse onlardan kâfir olanlara el- bette pek acıklı bir azap dokunacaktır.

(74): Hâlâ tövbe edip de Allah Tealâ'dan mağfiret istemiyecekler midir?.. Ve Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

*
**

İ Z A H

(72) : Bu mübarek âyetler de Nesara'nm dalâletlerini bildiriyor, Hazreti İsa'nın ulûhiyetine, Cenabı Hak'kın da üç Allah'tan biri olduğuna kail olanların — bu iddialarından taib ve müstağfir olmadıkları takdirde — kâfir ve azabı elime mâruz olacaklarını şöylece beyan buyurmaktadır. Cenabı Hak'km zatı akdesine (Andolsun ki) Nesara taifesinden (şüphesiz Allah, o Meryem'in oğlu Mesih'tir diyenler) Hazreti İsa'nın ulûhiyetine kail olanlar, bu iddialarından dolayı (kâfir) müşrik (olmuşlardır.) Nesara'dan ittihada kail olan Yakubiye taifesi «Hazreti Meryem, Allahı doğurmuştur» demişlerdir. Onlar bu sözleriyle Cenabı Hak'km zatı İsa'ya hulul ettiğini, onun zatiyle ittihatta bulunduğunu iddia etmiş bulunmaktadırlar. Bunlara göre Allah Tealâ, ekanimi selâseden, yani üç asıldan, üç rükünden mürekkeptir, bunlar baba oğul ve ruhulkudusten ibarettir. Bu üçten her biri diğerinin aynıdır. Bu üç birdir, bu bir de üçtür. Baba, oğula hulul etmiş, onunla müttehit olmuş, bundan da ruhulkudus tekevvün eylemiştir. Böyle bir iddia ise küfrü mehizdir. Akıl ve mantığa tamamen muhaliftir, Nesara taifesini idlâl için onların düşmanları tarafından uydurulmuştur. (halbuki, Mesih) Bu gibi bâtılâne iddiada bulunanları tekzib ve takbih için (demiştir ki, Ey İsrail oğulları) bana ve sair mahlûkata ulûhiyet isnadı mahzı küfürdür, (benim Rabbim ve sizin Rabbiniz olan) Bütün mahlûkatı yaratıp vücude getiren (Allah Tealâ'ya ibadet ediniz) başkalarını mabut ittihaz etmeyiniz, ben de bütün mükevenat da o Hâliki azimin birer abdiyiz, birer eseri hilkatiyiz, hiç birimizde hâşa ulûhiyet sıfatı yoktur. (Şüphe yok k*, her kim Allah Tealâ'ya şerik koşarsa) İbadet hususunda, ulûhiyete ait sıfatlar hususunda hâliki kâinat Hazretlerinin bir şeriki, bir naziri, bir ortağı var derse (muhakkak Allah Tealâ ona cenneti haram kılmış olur) artık o cennete ebediyen giremez, (ve onun) O müşrik şahsın (varacağı yer) ise ahirette (ateştir) cehennemden başka değildir. Böyle kimseler sevaba nail değil, ebedî bir ikaba giriftar olacaklardır, (ve zalimler için) Cenabı Hak'ka şerik ittihaz etmek, onun varlığını, birliğini inkâr eylemek gibi sebeblerle zulüm ve küfre düşmüş olanlar için ahret gününde (yardımcılardan) onları kuvvetleriyle veya şefaatleriyle ateşten kurtaracak bir (kimse yoktur) onlar ebediyen o darı azapta kalacaklar, kötü inançlarının cezasını görüp duracaklardır.

Bu son nazmicelîl de yâ Hazreti İsa'nın beyanatına aittir, veya tarafı ilâhîden kelâmı İsa'yı tekiden varit bulunmuştur.

(73) : Nesara'dan diğer bir taife de (Elbette kâfir olmuşlardır) şöyle ki: O taife: (Tanrı şüphesiz üçün üçüncüsüdür diyen kimselerdir) Yani onlara göre Tanrı, üçten biridir. Ulûhiyet: Allah Tealâ ile İsanın ve Meryem'in aralarında müşterektir, bunlardan her biri de bir ilâh'tır. (halbuki, bir olan Allah Tealâ'dan başka hiçbir Tanrı yoktur) Başka hiçbir kimse ulûhiyet sıfatını haiz değildir. Zatı ilâhî, teaddüt şaibesinden münezzehtir. Bü-

tün mükevvenatın hâliki, mâbudu ancak o bir olan vacibülvücut hazretleridir, (ve eğer) O cahiller **(dediklerine)** mahlûka ulûhiyet isnadından ibaret ve küfri mahz olan sözlerine **(nihayet vermez)** Cenabı Hak'kın vahdaniyetine kail olmaz **(larsa onlardan)** bu yanlış itikatta devam edip taib ve müstağfir olmayarak **(kâfir olanlara)** bu hâli küfr üzere kalanlara **(elbette pek acıklı)** pek şiddetli **(bir azap dokunacaktır)** onların cehennem ateşi ilelebet muazzep edip duracaktır. Böyle bir itikatta bulunanlar, Nesturiye, ve Milkâhiyye denilen taifelerdir. Bunlara göre ilâhiyet jCenabı Hak ile Meryem ve İsa arasında müşterektir. Bunlar üç ilâh'tan ibarettir ve bunlardan her biri bir ilahtır. Ne yanlış bir itikat: .' ◁) *&j'U^J*)

(74) : O küfre, şirke düşmüş cahiller **(Hâlâ)** bu yanlış itikatlarını anlamayacaklar mı?. Hâlâ **(tövbe edip de Allah Tealâ'dan mağfiret istemiyecekler midir?.)** hâlâ tevhit ve tenzih akidesiyle kalblerini tenvir, hareketlerini tanzim eylemeyecekler midir?. Ne kadar teaccübe şâyan bir cahilane hareket!. Halbuki, Cenabı Hak, Peygamberleri ve kitapları vasıtasıyle onların intibahı için nice beyanatı âliyede bulunmuştur. **(Ve Allah Tealâ gafurdur)** Onların günahlarını taib ve müstağfir oldukları takdirde af ve setreder. Ve Hak Tealâ **(rahîmdir.)** merhameti pek ziyadedir. Onun içindir ki, uyanmaları için bu hakikatları onlara telkin buyurmaktadır. Artık onlar, istiğfara koşarak mağfireti ilâhiyeden, merhameti subhaniyeden müstefit olmalı değil midirler?.

❖

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ
مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ
انْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ
(٧٥) قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ
ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (٧٦)

o

MEALİ ÂLİSİ

(75) : Meryem'in oğlu Mesih, bir Peygamberden başka değildir. Ondan evvel de nice Peygamberler gelip geçmiştir. Onun,anası da pek sadık

b'r kadındır. İkisi de yemek yerlerdi. Bak onlara âyetlerimizi nasıl açıkça beyan ediyoruz. Sonra da bak onlar nasıl çevriliyorlar.

(76) : De ki: Allah Tealâ'dan başkasına mı, sizin için zarara da, faideye de mâlik olmayan şeylere mi tapıyorsunuz?. Halbuki, —her şeyi bihakkın— işit'ci ve bilici olan ancak Allah Tealâ'dır.

***

İ Z A H

(75) : Bu mübarek âyetler de Hazreti İsa'nın ve sair mahlûkatın ulûhiyet vasfını haiz olamayacaklarını onların acz ve ihtiyaçlarını tavzih suretiyle beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hazreti İsa'ya ulûhiyet isnât eden gafil güruh!. (Meryem'in oğlu Mesih) Bir insandır, sair insanlar gibi bir kadından doğmuştur. O, haiz olduğu kemâlât itibariyle (bir Peygamberden başka değildir.) o ancak bu şerefi haizdir. Yoksa hâşâ ulûhiyet vasfını haiz değildir. (Ondan evvel de nice Peygamberler gelip geçmiştir.) O da sair Peygamberler gibi bir insandır muvakkat bir dünya hayatına na'l olmuş, sonra o da sair Peygamberler gibi terkihayat ederek ölüme duçar olacaktır. Artık böyle doğan ölüme mâruz bulunan bir zat, nasıl ulûhiyet vasfını haiz olabilir?. Ondan bir takım hârikalar zuhur etmiş ise sair Peygamberler de nice hârikalar izharına muvaffak olmuşlardır. Hazreti İsa, bazı ölüleri izni ilâhi ile ihya etmiş ise Hazreti Musa'nın elinde bir âsa bile hayata nail olmuştur. Hazreti İsa, dünyaya babasız gelmiş ise Hazreti Âdem, hem babasız hem de anasız olarak dünyaya gelmiştir. Bu gibi hârikalar bütün Cenabı Hak'kın birer eseri kudretidir. Yoksa o Peygamberler haddizatında Hâlikiyet sıfatını asla haiz değildirler. Hazreti İsa'nın valdesine gelince, o da sair muhterem kadınlar gibi, (pek sadık) afif, hakkı tasdik ile müttasif (bir kadındır) yoksa beşeriyetin fevkinde bir mahiyeti haiz bulunmamıştır, (ikisi de) Hazreti İsa da valdesi Hazreti Meryem de sair insanlar gibi (yemek yerlerdi) onlar da sair insanlar gibi yiyip içmek ihtiyacı içinde yaşarlardı. Artık onlara ulûhiyet vasfı nasıl isnat edilebilir?. Habibim!. (sonra da bak onlara) Hazreti İsa ile valdesine rübubiyet isnadından bulunan cahillere (âyetlerimizi) onların o iddialarını iptal eden delillerimizi (nasıl açıkça beyan ediyoruz.) Hazreti İsa'nın da valdesinin de birer beşer olduğunu vâzihen gösteren alâmetleri, burhanları nasıl gösteriyoruz, (sonra da bak onlar) O insanlara rübubiyet isnadında bulunan bîşuur insanlar (nasıl çevriliyorlar) o âyetleri, alâmetleri dinleyip anlamaktan nasıl kaçmıyorlar. O âyetleri, delilleri hiç teemmül ve tefekküre yanaşmıyorlar, onların bu halleri ne kadar teaccübe şayandır!..

(76) : Resulüm!. O gafillere (De ki:) siz (Allah Tealâ'dan başkasına mı?.) ulûhiyet ve rübubiyet sıfatını haiz olmayan mahlûkata mı bu sıfatları isnat ediyorsunuz?. (Sizin için zarara da, faideye de) Cenabı Hak'kın

kendilerine müsaadesi ve yardımı olmaksızın **(mâlik olmayan şeylere mi) öyle** âciz mahlukata mı uluhiyet isnat ederek **(tapıyorsunuz?.)** bu ne kadar cahilane bir harekettir. **(Halbuki, işitici ve bilici olan)** Bütün mesmuatı ve malûmatı ilmi ezelisiyle muhit bulunan **(ancak Allah Tealâ'dır)** bütün malûmatı vücude getiren ve ademe götüren ancak Allahü Azimüşşandır. Binaenaleyh ey insanlar!. Sizlerin de bütün iddialarınızı, akidelerinizi **o** Hâliki Zişan tamamen bilmektedir. Artık uyanınız!. Küfr ve şirke, ma**siyetlere** nihayet veriniz. Şerik ve nazirden münezzeh plan **o** Hâliki zül**celâli tasdik** ediniz onun Peygamberine tâbi olunuz ki, necat bulabilesiniz. Ve illâ azabı ilâhinin pençe'i kahrından kendinizi **asla kurtaramazsınız.**

***

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا
كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى
ابْنِ مَرْيَمَ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(77): De ki, Ey ehli kitap!. Dininizde hak'ka mugayir olarak haddi tecavüz etmeyiniz. Ve evvelce dalâlete düşmüş ve bir çoklarını da idlâlde bulunmuş ve doğru yoldan sapıtmış olan bir kavmin havalarına uymayınız.

(78) : İsrail oğullarından kâfir olanlar, Davud'un da, Meryem'in oğlu İsa'nın da lisanıyle lânet olunmuşlardır. Bu da onların isyan etmeleri ve haddi tecavüz eylemeleri sebebiyledir.

***

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler de ehli kitaba haktan, itidalden **ayrılmamalarını** tavsiye etmektedir. **Bunun** hilâfına hareket ederek **küfre düşmüş**

kendilerine müsaadesi ve yardımı olmaksızın **(mâlik olmayan şeylere mi) öyle** âciz mahlûkata mı ulûhiyet isnat ederek (tapıyorsunuz?.) bu ne kadar cahilane bir harekettir. **(Halbuki, işitici ve bilici olan)** Bütün mesmuatı ve malûmatı ilmi ezelisiyle muhit bulunan **(ancak Allah Tealâ'dır)** bütün malûmatı vücude getiren ve ademe götüren ancak Allahü Azimüşşandır. Binaenaleyh ey insanlar!. Sizlerin de bütün iddialarınızı, akidelerinizi **o** Hâliki Zişan tamamen bilmektedir. Artık uyanınız!. Küfr ve şirke, masiyetlere nihayet veriniz. Şerik ve nazirden münezzeh plan o Hâliki zülcelâli tasdik ediniz onun Peygamberine tâbi olunuz ki, necat bulabilesi**niz.** Ve illâ azabı ilâhinin pençe'i kahrından kendinizi asla kurtaramazsınız.

**

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعُٓوا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا
كَث۪يرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوُ۫دَ وَع۪يسَى
ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ O

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(77): De ki, Ey ehli kitap!. Dininizde hak'ka mugayir olarak haddi tecavüz etmeyiniz. Ve evvelce dalâlete düşmüş ve bir çoklarını da idlâlde bulunmuş ve doğru yoldan sapıtmış olan bir kavmin havalarına uymayınız.

(78) : İsrail oğullarından kâfir olanlar, Davud'un da, Meryem'in oğlu İsa'nın da lisanıyle lanet olunmuşlardır. Bu da onların isyan etmeleri ve haddi tecavüz eylemeleri sebebiyledir.

•V

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler de ehli kitaba haktan, itidalden ayrılmamalarım tavsiye etmektedir. Bunun hilâfına hareket ederek küfre düşmüş

kendilerine müsaadesi ve yardımı olmaksızın **(mâlik olmayan şeylere mi)** öyle âciz mahlukata mı uluhiyet isnat ederek **(tapıyorsunuz?.)** bu ne kadar cahilane bir harekettir. **(Halbuki, işitici ve bilici olan)** Bütün mesmuatı ve malûmatı ilmi ezelisiyle muhit bulunan (ancak **Allah Tealâ'dır)** bütün malûmatı vücude getiren ve ademe götüren ancak Allahü Azimüşşandır. Binaenaleyh ey insanlar!. Sizlerin de bütün iddialarınızı, akidelerinizi **o** Hâliki Zişan tamamen bilmektedir. Artık uyanınız!. Küfr ve şirke, masiyetlere nihayet veriniz. Şerik ve nazirden münezzeh plan o Hâliki zülcelâli tasdik ediniz onun Peygamberine tâbi olunuz ki, necat bulabilesiniz. Ve illâ azabı ilâhinin pençe'i kahrından kendinizi asla kurtaramazsınız.

***

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعُٓوا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا
كَث۪يراً وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوُ۫دَ وَع۪يسَى
ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(77) : De ki, Ey ehli kitap!. Dininizde hak'ka mugayir olarak haddi tecavüz etmeyiniz. Ve evvelce dalâlete düşmüş ve bir çoklarını da idlâlde bulunmuş ve doğru yoldan sapıtmış olan bir kavmin havalarına uymayınız.

(78) : İsrail oğullarından kâfir olanlar, Davud'un da, Meryem'in oğlu İsa'nın da lisanıyle lanet olunmuşlardır. Bu da onların isyan etmeleri ve haddi tecavüz eylemeleri sebebiyledir.

***

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler de ehli kitaba haktan, itidalden ayrılmamalarını tavsiye etmektedir. Bunun hilâfına hareket ederek küfre düşmüş

olanların da bu yüzden lanete hedef olmuş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Kendilerini irşat için **(De ki,** Ey **ehli kitap!.)** dini ilâhiye muhalif hareketten sakınınız, **(Dininizde hak'ka mugayir olarak haddi tecavüz etmeyiniz)** yani: Ey Nesara taifesi!. Siz İsa gibi bir zatı risalet mertebesinden yükselterek kendisine ulûhiyet isnadında bulunmayınız. Ve Ey Yehud taifesi!. Siz de öyle bir zatın risaletini inkâr ederek kadrini tenzile cür'et etmeyiniz, (ve) Ey Nesara ve Yehud taifeleri!, **(evvelce)** Risaleti Muhammediyeden evvel **(dalâlete düşmüş ve bir çoklarını da idlâlde bulunmuş)** tariki diyanette uzaklaştırmış (ve) kendileri de tamamen **(doğru yoldan sapıtmış olan bir kavmin)** bir kısım eslâfınızm, reislerinizin **(havalarına)** gayrı meşru arzularına, temayüllerine **(uymayınız, onlar** kendi bâtıl menfaatleri için, kendi hasetleri, ihtirasları için hakkı kabul etmezler, risaleti Muhammed'iyyeyi tasdik eylemezler, dalâlet sahasından ayrılmazlar, başkalarını da kendileri gibi dalâlet içinde yaşatmak isterler. Artık öyle akıl ve nakle muhalif hareket eden müfsit kimseler rehber ittihaz edilebilir mi?. Artık onların sözlerine kıymet verilebilir mi?. Onlar ebedî hüsrana uğramış kimselerdir.

(78) : Evet... O ehli hüsranın hâli malûmdur. Ezcümle **(İsrail oğullarından kâfir olanlar)** dini ilâhiyi terkederek insanlara, hayvanlara tapmak denaetini irtikâp eyleyenler **(Davud'un da Meryem'in oğlu İsa'nın da lisaniyle lânet olunmuşlardır)** yani: Cenabı Hak tarafından Zebur kitabında **da,** İncil kitabında da o iki Peygamberin lisanı vasıtasıyla o küfrü irtikâb etmiş olanlar lanete uğramışlar, dünyevî ve uhrevî felâketlere mâruz kalmışlardır, **(bu da)** Onların böyle lanete hedef olmaları da **(onların)** Cenabı Hak'ka karşı **(isyan etmeleri ve haddi tecavüz eylemeleri sebebiyledir)** onlar **o** çirkin hareketleri yüzünden ilelebet lanete mâruz bulunmuşlardır.

§ Bir rivayete göre bu lanete uğrayanlar Eyle ehli ile eshabı Maidedir. Şöyle ki: Hazreti Davud zamanında Eyle karyesi ahalisi, bazı, günahlarından dolayı cumartesi günleri balık avlamaktan nehy edilmişlerdi. Bunlara «Eshabı Sebt» denir. Onlar ise Hazreti Davud'un tebliğ etmiş olduğu bu nehy'yi dinlememişlerdi. Allah Tealâ da Hazreti Davud'un duası üzerine onların suratlarını maymun suratına tebdil etmişti. Eshabı Maideye gelince: Bunlar da Hazreti İsa zamanında bir mucize olarak gökten inen "maideyi görmüş, ondan yemiş oldukları halde imân etmemişlerdi. Cenabı Hak da Hazreti İsa'nın duası üzerine onların suratlarını hınzır suretine tahvil etmişti. Bunlar beşbiıı erkek bulunuyorlardı. İşte bu iki kavim Hazreti Davud ile Hazreti İsa'nın lisamyle lanete mâruz kalıp böyle meshi surete müptelâ olmuşlardı. Kudreti ilâhiye herşeye kâfidir. Âmenna!..

•*•

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا
يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا
يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ
أَوْلِيَاءَ وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

—————o—————

MEALİ ÂLİSİ

(79) : Onlar yapmış oldukları fenalıktan birbirlerini vazgeçirmeğe çalışmazlardı. Filhakika onlarm yaptıkları ne kadar kötü idi.

(80) : Onlardan bir çoklarını görürsün ki, kâfir olanlara dostlukta bulunurlar. Andolsun ki, onlar için nefislerinin takdim ettiği şeyler nekadar kötüdür. Allah Tealâ onlara gazab etmiştir ve onlar azab içinde ebedî kalacak kimselerdir.

(81) : Eğer onlar Allah Tealâ'ya ve Peygamberlere ve ona indirilmiş olana imân etmiş olsalar idi o kâfirler dostlar edinmezlerdi. Fakat onlardan bir çokları fâsık kimselerdir.

*
* *

İ Z A H

(79) : Bu mübarek âyetler de küfr ve nifak sahiplerinin fenalıklara nihayet vermediklerini bildirmektedir, ve onlarm kendileri gibi ehli küfr ve nifaka merbutiyette bulunarak bu sebeble dini ilâhiden mahrum, ebedî azaba mâruz olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: **(Onlar)** O lânete uğramış olan münkirler **(yapmış oldukları fenalıktan)** menhiyattan sakınmazlar, kötülüklere nihayet vermezler ve bunlardan **(birbirlerini vazgeçirmeğe çalışmazlardı)** aralarında mâruf ile emir, münkerattan nehy vazifesi ceryan etmezdi **(filhakika)** andolsun ki **(onların)** böylece **(yaptıkları)** şeyler

olanların da bu yüzden lanete hedef olmuş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Kendilerini irşat için (De ki, Ey ehli kitap!.) dini ilâhiye muhalif hareketten sakınınız, (Dininizde hak'ka mugayir olarak haddi tecavüz etmeyiniz) yani: Ey Nesara taifesi!. Siz İsa gibi bir zatı risalet mertebesinden yükselterek kendisine ulûhiyet isnadında bulunmayınız. Ve Ey Yehud taifesi!. Siz de öyle bir zatın risaletini inkâr ederek kadrini tenzile cür'et etmeyiniz, (ve) Ey Nesara ve Yehud taifeleri!, (evvelce) Risaleti Muhammediyeden evvel (dalâlete düşmüş ve bir çoklarını da idlâlde bulunmuş) tariki diyanette uzaklaştırmış (ve) kendileri de tamamen (doğru yoldan sapıtmış olan bir kavmin) bir kısım eslâfınızın, reislerinizin (havalarına) gayrı meşru arzularına, temayüllerine (uymayınız, onlar kendi bâtıl menfaatleri için, kendi hasetleri, ihtirasları için hakkı kabul etmezler, risaleti Muhammed'iyyeyi tasdik eylemezler, dalâlet sahasından ayrılmazlar, başkalarını da kendileri gibi dalâlet içinde yaşatmak isterler. Artık öyle akıl ve nakle muhalif hareket eden müfsit kimseler rehber ittihaz edilebilir mi?. Artık onların sözlerine kıymet verilebilir mi?. Onlar ebedî hüsrana uğramış kimselerdir.

(78) : Evet... O ehli hüsranın hâli malûmdur. Ezcümle (İsrail oğullarından kâfir olanlar) dini ilâhiyi terkederek insanlara, hayvanlara tapmak denaetini irtikâp eyleyenler (Davud'un da Meryem'in oğlu İsa'nın da lisaniyle lânet olunmuşlardır) yani: Cenabı Hak tarafından Zebur kitabında da, İncil kitabında da o iki Peygamberin lisanı vasıtasıyla o küfrü irtikâb etmiş olanlar lanete uğramışlar, dünyevî ve uhrevî felâketlere mâruz kalmışlardır, (bu da) Onların böyle lanete hedef olmaları da (onların) Cenabı Hak'ka karşı (isyan etmeleri ve haddi tecavüz eylemeleri sebebiyledir) onlar o çirkin hareketleri yüzünden ilelebet lanete mâruz bulunmuşlardır.

§ Bir rivayete göre bu lanete uğrayanlar Eyle ehli ile eshabı Maidedir. Şöyle ki: Hazreti Davud zamanında Eyle karyesi ahalisi, bazı, günahlarından dolayı cumartesi günleri balık avlamaktan nehy edilmişlerdi. Bunlara «Eshabı Sebt» denir. Onlar ise Hazreti Davud'un tebliğ etmiş olduğu bu nehy'yi dinlememişlerdi. Allah Tealâ da Hazreti Davud'un duası üzerine onların suratlarını maymun suratına tebdil etmişti. Eshabı Maideye gelince: Bunlar da Hazreti İsa zamanında bir mucize olarak gökten inen maideyi görmüş, ondan yemiş oldukları halde imân etmemişlerdi. Cenabı Hak da Hazreti İsa'nın duası üzerine onların suratlarını hınzır suretine tahvil etmişti. Bunlar beşbin erkek bulunuyorlardı. İşte bu iki kavim Hazreti Davud ile Hazreti İsa'nın lisamyle lanete mâruz kalıp böyle meshi surete müptelâ olmuşlardı. Kudreti ilâhiye herşeye kâfidir. Âmenna!..

***

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا
يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا
يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ
أَوْلِيَاءَ وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(79): Onlar yapmış oldukları fenalıktan birbirlerini vazgeçirmeğe çalışmazlardı. Filhakika onların yaptıkları ne kadar kötü idi.

(80) : Onlardan bir çoklarını görürsün ki, kâfir olanlara dostlukta bulunurlar. Andolsun ki, onlar için nefislerinin takdim ettiği şeyler nekadar kötüdür. Allah Tealâ onlara gazab etmiştir ve onlar azab içinde ebedî kalacak kimselerdir.

(81) : Eğer onlar Allah Tealâ'ya ve Peygamberlere ve ona indirilmiş olana imân etmiş olsalar idi o kâfirler dostlar edinmezlerdi. Fakat onlardan bir çokları fâsık kimselerdir.

***

İ Z A H

(79) : Bu mübarek âyetler de küfr ve nifak sahiplerinin fenalıklara nihayet vermediklerini bildirmektedir, ve onların kendileri gibi ehli küfr ve nifaka merbutiyette bulunarak bu sebeble dini ilâhiden mahrum, ebedî azaba mâruz olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: (Onlar) O lânete uğramış olan münkirler (yapmış oldukları fenalıktan) menhiyattan sakınmazlar, kötülüklere nihayet vermezler ve bunlardan (birbirlerini vazgeçirmeğe çalışmazlardı) aralarında mâruf ile emir, münkerattan nehy vazifesi ceryan etmezdi (filhakika) andolsun ki (onların) böylece (yaptıkları) şeyler

(ne kadar kötü idi) haklarında ne kadar azabı, felâketi calip bulunuyordu. Onlar ise hiç bunun farkında bulunmuyorlardı. İşte bu gibi fena hareketleri sebebiyle lânete hedef olup gitmişlerdir.

(80) : Habibim!. **(Onlardan)** O ehli kitap denilen taifeden **(bir çoklarım** görürsün **ki)** müslümanlara karşı hasmane bir vaziyet alırlar **(kâfir olanlara dostlukta bulunurlar)** nitekim ehli kitaptan Keab ibni Eşref ve emsali kimseler müslümanların aleyhine cephe almak için Mekke'i Mükerreme'deki müşriklerin yanlarına gitmişler, onlar ile ittifakta bulunarak Hendek Gazvesinde onlar ile beraber cenge atılmışlardır. Bir kısım münafıklar da dini islâm'a adâvetlerinden dolayı din düşmanlarına karşı dostluk göstermişler, onları İslâm aleyhine teşvikte bulunmuşlardır. **(Andolsun ki, onlar için nefislerinin takdim** ettiği şeyler Öyle kâfirane hareketler **(ne kadar kötüdür.)** bunların vahim neticelerini kıyamet gününde elbette göreceklerdir. Çünki **(Allah** Tealâ onlara gazab etmiştir) onlar rahmeti ilâhiyeden ebediyen mahrum kalmışlardır, **(ve onlar azab içinde ebedi kalacak kimselerdir)** Onların o kâfirane, munafıkane hareketleri kendilerinin cehennemde müebbet surette kalacaklarına sebeb bulunmuştur.

(81) : **(Eğer onlar)** O müşriklere dostlukta bulunan ehli kitap ve münafıklar **(Allah Tealâ'ya ve Peygamber'e)** Hâtemülenbiya olan Hazreti Muhammed'e (ve **ona)** o Peygamber'i Zişan'a tarafı ilâhiden **(indirilmiş olan)** Kur'anı Muciz beyana ve onun nâtık bulunduğu sair Peygamberlere, semavî kitaplara (imân etmiş olsalar idi) elbette (o **kâfirleri)** müşrikleri **(dostlar edinmezlerdi)** çünki imânı hakikî, böyle fesatkârin bir dostluğa menafidir, **(fakat onlardan)** O din düşmanlarım dost tutanlardan **(bir çokları fasık)** dinden mahrum, Allah Tealâ'ya, Peygamberlere, semavî kitaplara imândan bînasip **(kimselerdir)** bunun içindir ki, onlar hakkı göremeler, kendilerini dalâletten kurtaramazlar, kabiliyetlerini sui'istimâl eltil leri için ebedî bir azaba mâruz bulunmuş olurlar.

*

لَتَجِدَنَّ
أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ
أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ
آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ
قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ٨٢

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(82) : Kasem olsun ki, imân edenlere nâsın adavetçe en şiddetlisini mutlaka Yahudi'ler ile Müşrik'leri bulacaksın. Ve yine kasem olsun ki nâsın müminlere meveddetce en yakın olanları da biz Nesara'yız diyenleri bulacaksın. Bu da onların içinde herhalde bilgin, âbit olanların ve târiki dünya olan rahiplerin bulunmasındandır. Ve şüphe yok ki, onlar kibir etmek de istemezler.

*

İ Z A H

(82) : Bu âyeti kerime, ehli İslâm'a karşı en ziyade adavet beslemekte olan taifelerin fezahatı ahlâkiyesini bildirmektedir. Şöyle ki: Ey Resuli Zişanım!.. Veya hitabı ilâhiyi güzelce telâkkiye salih olan herhangi bir kulum!. Zatı ahediyetime **(Kasem olsun ki, imân edenlere)** ehli İslâm'a **nâsm adavetçe en şiddetlisini)** müslümanlara karşı husumetleri pek ziyade bulunan taifeyi **(mutlaka Yahudi'ler ile müşrikleri bulacaksın)** başka taifelerin de adavetleri var ise de bunların adâvetleri derecesinde değildir. Nitekim, biseti nebeviyyeyi müteakip bir kısım Yahudi'ler ile Ceziretülarap'daki müşriklerin Resuli Ekrem'e karşı, onun neşretmeğe başladığı islâmiyete karşı nekadar adavet izhar etmiş oldukları tarihçe mazbuttur. **(ve yine kasem olsun ki, nâsıı müminlere)** Şerefi İslama nail olan zatlara meveddetce) muhabbet, sevgi, temayül bakımından **(en yakın olanlarını da biz Nesara'yız diyenleri bulacaksın)** çünki onlar, kendilerini hak'km yardımcısı, ehli hakkın dostları diye gösterirler, müslümanlığı kabul etseler de ehli İslama karşı Yahudi'ler ile Müşrik'ler derecesinde husumet izharında bulunmazlar. Mahaza onların içinden islâmiyeti kabul edenler, islâmiyetin kutsiyetini itiraf eyleyenler, Yahudi'ler ile Müşriklere nazaran pek çok bulunmuş ve bulunmaktadır. Nitekim vaktiyle Müşrik'lerin bin türlü eza ve cefalarına maruz kalmış olan bir kısım eshabı kiram, hıristiyan hükümdarı bulunan Necaşi'nin ülkesine iltica etmişler orada pek güzel himaye görmüşlerdi. Hattâ Necaşi, islâmiyetin ulviyetini idrâk ederek şerefi İslama nail olmuştu. Zamanımıza kadar da nice Nesara zümreleri islâmiyeti kabul edegelmişlerdir, bu gün de bir çok Nesara âlimleri, mütefekkirleri, islâmiyetin ulvî mahiyetini, kutsî ahkâmını yazıları ile takdir ve tebcil etmektedirler. (Bu da) Nesara taifesinin müminlere meveddetce daha yakın olmaları ise **(onların içinde)** kıssislerin, yani **(bilgin, âbid)** reis **(olanların ve)** târiki dünya olan **(rahiplerin)** yani sevmealarına kapanarak fazla ibadet ve taate düşkün kimselerin **(bulunmasındandır)** bunlar Yahudi'ler ve müşrikler gibi hırsı dünya ile hareket ederek mücerret kendi menfaatlerini takip eden, kendilerinden olmayan zümrelere mütemadiyen adavet besleyip zarar vermek isteyen kimseler değildirler. Vakia Abdullah ibni Selâm ve emsali gibi Yahudi'lerden ve 'Müşrik'lerden bir takım kimseler de islâmiyetin ulviyetini anlayıp islâmiyeti kabul etmişlerise de bunlar Nesara'dan müslüman olanlara nisbetle pez azdırlar, hü-

küm ise ekseriyete göredir. (Ve şüphe yok ki, onlar) Nesara taifesi, hakkı, hakikati anladıkları takdirde kabulden istinkâf etmezler ve Yehud taifesi gibi (kibir etmek de istemezler) Nesara taifesi, rikkati kalbe, rafet ve merhamete mâlik olup müslümanlara karşı Yahudi'ler ve Müşrikler derecesinde adavette bulunmazlar. Onlarda böyle bir meziyet görülebilmektedir. Filhakika tevazu, hak'ka karşı ademi husumet takdire şayan bir haslettir. Velevki, sahibi gayrimüslim bulunsun.

Şu ciheti de kaydedelim ki: Tefsirlerimizde muharrer olduğu üzere bu âyeti kerime, Yahudi'ler ile Nesara arasındaki farkı, dinleri itibariyle değil, dünyaya haris olmaları, kendilerinden başka milletlere fenalık yapmayı bir vazife bilip bilmemeleri itibariyledir. İşte bu bakımdan Yahudi'lerin ahlâkî vaziyetleri Nesara'ya nazaran pek ziyade düşüktür. Yoksa din itibariyle Nasara'nm küfrü, Yahudi'lerin küfründen daha galizdir. Çünki Yahudiler, yalnız nebeviyat hususunda münazaada bulunurlar, Hazreti İsa gibi, Hâtemülenbiya Hazretleri gibi Peygamberleri ve onlara verilmiş olan semavî kitapları inkâr ederler. Nasara taifesi ise ilâhiyat hususunda da münazaada bulunurlar, Hazreti İsa gibi bir beşere (hâşâ) ulûhiyet isnat ederler, Hâtemülenbiya Hazretlerinin risaletini kabul etmezler. Binaenaleyh bu bakımdan Nasara'nm küfrü daha galizdir. Fakat bunlar Yahudi'ler kadar müteannit, başkaları hakkında her halde dedhah olmayıp içlerinden munsifane düşünerek hakkı kabul edenler daha ziyade olduğundan bu bakımdan Yahudilere, Müşriklere faik bulunmuşlardır.

A

وَاِذَا سَمِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَفٖيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا
عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّۚ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٨٣﴾
وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَٓاءَنَا مِنَ الْحَقِّۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُدْخِلَنَا
رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحٖينَ ﴿٨٤﴾ فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا
جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ
الْمُحْسِنٖينَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ الْجَحٖيمِ ﴿٨٦﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Ve Peygambere indirilmiş olanı dinledikleri zaman, hakkı bildiklerinden nâşi onların gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Derler ki: Ey Kabbimiz!. İmân ettik, artık bizi—hakka— şahit olanlar ile beraber yaz.

(84) : Ve biz ne için Allah Tealâ'ya ve bize hak'tan gelene imân etmeyelim? Halbuki, biz ümit ederiz ki, Kabbimiz bizi salihler olan kavim ile beraber — cennete • — idhal buyursun.

(85) : Artık Allah Tealâ da onlara bu söyledeklerinden dolayı altından ırmaklar akan cennetleri, içlerinde ebediyen kalıcı olmaları üzere ihsan buyurdu. Bu ise muhsin olanların mükâfatıdır.

(86) : Ve kafir olanlar ve bizim âyetlerimizi inkâr edenler ise onlar cehennem eshabıdırlar.

***

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler de ehli kitap arasından şerefi İslâma nail olmuş olan zatların nezih hareketlerini, emellerini, mükâfatlarını bildirmekte, küfründe İsrar edenlerin de sui'akibetlerini göstermektedir. Şöyle ki: (Ve) Nesara'dan olan bir zümre kibir etmedikleri gibi **(Peygamber'e)** Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a" tarafı ilâhiden **(indirilmiş olanı)** Kur'anı hikmet beyanı **(dinledikleri zaman)** kalblerinde bir nuru irfan parlamaya başlar **(hakkı bildiklerinden)** Kur'anm ulviyetini, risşleti Muhammediyenin hakkiyetini evvelce de kendi kitaplarında görüp anlamış bulunduklarından **(nâşi onların gözlerinin)** bir rikkat ile, bir yüksek heyecan ile **(yaşla dolup taştığını görürsün)** ve onlar Kur'anı Mübinin âyetlerini dinledikçe: **(derler ki, Ey Kabbimiz!)** Biz bu Kur'anı Kerime ve kendisine bu Kur'anı Hakim nazil olan Peygamber'i Zişana **(imân ettik)** bu bir hak kelâmdır bu Peygamber'i âlişan'da bir Resulü kibriyadır, Hâtemülenbiyadır, âmenna, **(artık)** Ey Hâliki Zişanımız!. **(bizi şahit olanlar ile beraber** yaz) va»i: Bizi Kur'anı Kerimin hakkiyetine, Hazreti Muhammed'in risaletine şahadet eden zatlar ile beraber hasret veya o Peygamber'i âlişanm yarın kıyamet gününde sair ümmetler üzerine şahadette bulunacak olan ümmeti merhumesi zümresine bizleri de ilhak buyur. Bu zatlar, ümmeti merhumenin bu vasfını İncil'de görmüş oldukları için böyle bir niyazda bulunmuşlardır.

(84) : (Ve) O zatlar derler ki: **(biz ne için Allah Tealâ'ya ve bize haktan gelene)** Kur'anı Âzimüşşan'a, onu tebliğ eden resuli ulviyet **penaha (imân** etmeyelim?.) bizim akıl ve izanımız< yok mu?. Böyle parlak bir hakikat karşısında bulunduğumuz halde onu nasıl inkâr edebiliriz? **(hal-**

buki, biz ümit ederiz ki) Yarın ahrette (Rabbimiz bizi salihler olan kavim ile beraber) — cennete — (idhal buyursun) binaenaleyh artık kendimizi nimeti imândan nasıl mahrum bırakabiliriz?. Hayır bırakamayız.

(85) : **(Artık Allah Tealâ'da)** Lütfetti **(onlara)** o islâmiyeti tebcil, Kur'anı mübini tasdik eden münevver zümreye (bu söylediklerinden) bu güzel kanaat ve itikatlarından (dolayı) en büyük mükâfatlar verdi, şöyle ki: Onlara ahrete gidince (altından ırmaklar akan cennetleri, içlerinde ebediyen kalıcı olmaları üzere ihsan buyurdu.) onlar imân ile ahrete gidip cennetlerde muhalled bir surette kalmaya namzet oldular. (Bu ise) Böyle ebedî bir saadet ve mükâfata nailiyet ise (muhsin olanların) akidelerini, amellerini güzelce tanzim edenlerin, her hususta ihsanı, güzel hareketi itiyad eyleyenlerin mükâfatıdır.

§ Rivayete nazaran bu dört âyeti celile, Necaşi ile onun eshabı hakkında nazil olmuştur. Şöyle ki: Resuli Ekrem Efendimiz, Necaşi'ye bir nâme'i âlilerini göndermiş, onu imâna davet etmişti, Necaşî bu mübarek nâme'i risaleti alınca Habeşede bulunan Hazreti Cafer ile sair muhacirleri yanma çağırmış, bir takım kıssisler ile rahiblerde hazır bulunmuş idi. Hazreti Cafer'e Kur'an okumasını teklif etmiş, o da Meryem suresini okumuş, bunu dinleyince bir manevî zevk ile ağlamaya başlamışlar, gözlerinden sular serpilmeğe başlamış, Necaşi'de yanındaki din adamları da Kur'anı muciz beyana imân etmişlerdir.

Diğer bir rivayete göre de Necaşi, huzuru nebeviye kendi kavminden yetmiş kadar zatı elçi olarak göndermişti. Resuli Ekrem Hazretleri onlara sure'i Meryem'i tilâvet buyurmuş, onlar da bunu dinleyince ağlayarak dini islâmı kabul eylemişlerdi.

(86) : Fakat Peygamberi tekzib edenler (Ve) Cenabı Hak'kın vahdaniyetini inkâr ederek (kâfir olanlar) şirk ve teslis akidelerinde devam eyleyenler (ve bizim âyetlerimizi) zatı ulûhiyetin varlığına, birliğine, azamet ve kudretine şahadet edip duran bedialarını, hilkat asarını (inkâr edenler ise) bu hal üzere ölünce şirk ve küfr içinde terkihayat etmiş olurlar. Binaenaleyh (onlar) artık (cehennem ashabıdırlar) ebediyen cehennemde kalıp muazzep olacaklardır. Onların daimi olan fahiş akidelerinin cezası da böyle daimi olacaktır. Evet... Cenabı Hak'kı ve Peygamberi alişanı tasdik edenler, ebediyyen cennette kalacaklardır. Bunları inkâr edenler de aleddevam cehennemde muazzeb olacaklardır. Ne büyük bir tergib, ne müthiş bir terhib!.

*
**

MEALİ ÂLİSİ

(87) : Ey imân edenler!. Allah Tealâ'nın sizin için helâl kılmış oldu* ğu temiz şeyleri haram kılmayınız, haddi de aşmayınız. Şüphe yok ki Allah Tealâ haddi aşanları sevmez.

(88) : Ve Allah Tealâ'nın sizi merzuk etmiş olduğu şeylerden helâl ve temiz olanları yiyiniz, kendisine imân etmiş olduğunuz Allah Tealâ'dan da korkunuz.

*

İ Z A H

(87) : Bu mübarek âyetler, ehli İslâma helâl olan nimetlerden istifade etmelerini, fakat bu hususta ifrat ve tefritten sakınmalarını emir ve tavsiye etmektedir. Çünki bazı milletler gibi büsbütün dünyaya dalmak mezmum olduğu gibi, diğer bazı taifeler gibi dünyadan büsbütün alâkayı kesip bir rühbaniyet, bir zühdi cahilane dairesinde yaşamak ta muvafık değildir. Her hususta itidalden ayrılmamalıdır. Şöyle ki: **(Ey imân edenler)** Ey şerefi İslâma nail olan kullar!. **(Allah Tealâ'nın sizin için)** Yaratıp kendilerinden istifade etmenizi **(helâl kılmış olduğu)** tayyibatı, yani: **(temiz)** Leziz, nafi olan (şeyleri) kendinize **(haram kılmayınız)** nefsinizi onlardan mahrum bırakmaya azmetmeyiniz. Bu bir tefritten ibarettir. Mahaza böyle temiz, leziz şeylerden istifade hususunda **(haddi de aşmayınız)** helâl sahasını tecavüz etmeyiniz, lüzumundan fazla sarfiyat ile israfa meydan vermeyiniz, nimetin kadrini biliniz, aksi takdirde ifrata düşmüş, nimeti beyhude yere zayi etmiş olursunuz, **(şüphe yok ki, Allah Tealâ)** Kullarına fyer hususta itidali hikmet ve maslahata riayet emreder, **(haddi aşanları)** helâl miktarı bırakıp da~ haram, muzir bir sahaya can atanları **(sevmez) on-**

lan rızayı ilâhisine muhalif harekette bulunmuş olacakları için, âtifeti ilâhiyeye nail buyurmaz.

§ Tayyibat, nefislerin istihasını, kalblerin meyelânını celbeden leziz şeylerdir.

(88) : (Ve) Ey müslümanlar!. (Allah Tealâ'nın sizi merzıık etmiş olduğu şeylerden) Size vermiş olduğu nimetlerden (helâl ve temiz olanları yiyiniz) yalnız onlardan istifade ediniz, yalnız onlardan yiyip müstefit olmanız size mubah bulunmuştur. İstifadesi dinen haram olan şeylerden istifadeye kalkışmayınız (kendisine imân etmiş olduğunuz Allah Tealâ'dan korkunuz) onun emir ve nehyine mugayir harekete cür'et etmeyiniz, çünki sizin selâmet ve saadetiniz ancak o surette tecelli eder.

§ Rivayete nazaran bir gün Resuli Ekrem Efendimiz, eshabı kiramına kıyamet gününü tavsif ederek bir hayli inzar ve tahzirde bulunmuştu. Bunun üzerine eshabı güzin, Osman ibni Mezu'nun hanesinde toplanarak kendi nefislerine dünya nimetlerini haram kılmaya, gündüzleri saim, geceleri ibadetle kaim olmaya, et yememeye, döşeklerde yatmamaya, refikalarına tekarrüb etmemeğe, sade bir kıyafetle seyyahatlerde bulunmaya karar vermişler. Resuli Ekrem, Sallallahu Aleyhi Vesellem Efendimiz, bu karara muttali olunca buyurdu ki: Yok ben bununla emir olunmadım, sizin üzerinizde nefsinizin de hakkı vardır. Hem oruç tutunuz, hem de iftar ediniz, hem kalkınız, hem de uyuyunuz, çünki beri de hem kalkarım, hem de uyurum, hem oruç tutar, hem de iftar ederim, ve et de yağ da yerim ve refikalarıma da tekarrüb ederim, artık her kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir. İşte bu hâdise üzerine bu mübarek âyetler nazil olmuştur. Zaten bunun hilâfına hareket, hayata tesir eder, azayı zaafa düşürür, akıl ve fikire zarar verir, dinî, dünyevî vazifeler hakkiyle yapılamaz. Mahaza bütün bütün dünyevî lezzetlere dalmak ta insanı manevî kemâlâttan mahrum bırakır, uhrevî selâmet ve saadeti temine çalışmaktan alıkoyar, hayvani bir hayat yüz gösterir durur. Bu cihetle böyle harekette asla muvafık olamaz. Binaenaleyh her hususta itidale riayet etmek, ifrat ve tefritten kaçınmak, muktezayı hikmettir. İşte bu mübarek âyetler de bizlere bunları telkin buyurmaktadır.

*

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي اَيْمَانِكُمْ
وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ
اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ اَهْلِيكُمْ
اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ
اَيَّامٍ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا اَيْمَانَكُمْ
كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(89) : Allah Tealâ sizleri yeminlerinizdeki lâğv sebebiyle muahaze etmez. Velâkin sizi —bile bile— aktettiğiniz yeminler ile muahaze eder. Bunun keffareti ise ailenize yedirdiğinizin orta derecesinden on fakiri doyurmak, veyahut giydirmek, yahut bir köle azat etmektir. Fakat kim bunları bulamazsa üç gün oruç tutar. İşte bu, yemin ettiğiniz vakit yeminlerinizin keffaretidir. Mahaza yeminlerinizi muhafaza ediniz. İşte Allah Tealâ âyetlerini sizin için böylece beyan ediyor, tâki şükr edesiniz.

*

İ Z A H

(89) : Bu âyeti kerime, herhangi hususa dair, meselâ tayyibattan olan şeyleri terketmeğe ait yapılan yeminlerin mahiyetlerine göre hükmünü beyan etmekte ve yeminlere riayet edilmesini tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Ümmeti Muhammedi. **(Allah Tealâ sizleri yeminlerinizdeki lâğv sebebiyle muahaze etmez)** bunun üzerine ceza'i bir hüküm tereddüp eylemez, bu bir salcit yemindir, **(velâkin)** Allah Tealâ Ey insanlar!, **(sizi —bilebile—)** kasden **(akit)** ve tevsik **(ettiğiniz yeminler ile muahaze eder) bu** kasemlerden dolayı hanis olunca, yani o yemêne riayet etmeyip onu

bozunca Hak Tealâ Hazretleri sizleri mes'ul tutar. O halde bu muahazeden, bu mesuliyetten kurtulmanın (keffareti) yani: Bu husustaki mes'uliyetin, günahın af ve setrinin çaresi (ise ailenize yedirdiğinizin) onların iaşelerine sarfettiğinizin taamların (orta derecesinden on fakiri doyurmak) dır ve (yahut) on fakire orta halde, avret mahallerini örtecek derecede birer libas, meselâ birer uzunca entari (giydirmek) dir. (yahut bir köle) Veya cariye (azat etmektir) bu suretle af-fı ilâhîye nailiyyet temenni olunur, (fakat kim bunları bulamazsa) Fakirülhâl bulunursa o takdirde (üç gün) muttasıl (oruç tutar) bu suretle af-fı ilâhîyi istirhamda bulunur, (işte bu) beyan olunan şeylerin her biri (yemin ettiğiniz vakit) hanis olunca (yeminlerinizin keftaretidir) bu sebeble Cenabı Hak sizi af-fı ilâhisine mazhar buyurur, (mahaza yeminlerinizi muhafaza ediniz) Bir kere lüzumsuz yere yemin etmemelidir, yemin edince de ona riayette bulunmalıdır. Meğer ki ademi riayeti icabeden bir hükmü şer-i bulunsun. (İşte Allah Tealâ âyetlerini) Şer-i şerifin hükümlerini, müsaadelerini (sizin için böylece beyan ediyor) sizleri intibaha, dinî hükümlere riayete davet buyuruyor (tâki şükr edesiniz.) O Hâliki Âzimüşşanm bu talimatına, bu teshilâtına karşı medyunu şükran olduğunuzu bilip secde-i ubudiyete kapanasmız.

§ Keffareti icap eden bir yemin, teaddüt edince keffarette teaddüt eder. Fakat İmam Muhammed'e göre yemin keffaretleri çoğalınca tedahül eder. Yani: Bir keffaretle hepsinin uhdesinden çıkılmış olur.

§ Yapılan bir yemine riayet edilmesi lâzımdır. Meğer ki, buna riayet edilmesi, bir vecibenin, bir âmme maslahatının fevtine sebeb olsun veya bir musibet irtikâbına sebebiyet versin. O takdirde bu yemine riayet edilmesi icab etmez, bu yemin bozulur, sonra keffaret verilir, Hak Tealâ'dan af niyaz edilir. Meselâ: Bir kimse borcunu vermemeğe veya babasıyla konuşmamaya yemin etse bunda sebat etmesi caiz olmaz, belki borcunu verir, babasıyla konuşur, sonra da kefarette bulunur.

§ Vallah-i, Billâh-i, Tallah-i denilmesi ve Allah Tealâ'ya kasem ederim, yemin ederim, şahadet ederim denilmesi birer yemindir. Allah Tealâ'ya ahdim olsun, üzerime ahdolsun denilmesi de birer yemindir. Kezalik: Helâli haram kılmak, meselâ: Şu taamı yemek benim için haram olsun demek te bir yemindir. Bir kimse «şöyle yaparsam kâfir olayım veya Allahın kulu, Peygamberin ümmeti olmayayım» dese bununla maksadına bakılır. Eğer böyle bir sözü mücerret bir yemin itikadıyle iddiasına kuvvet vermek için söylemiş ise bu bir yemin olur. Fakat bu sözü bununla kâfir olacağına mutekit olduğu halde söylemiş ise bu yemin olmaz kendisine tövbe ve istiğfar ve tecdidi imân ile tecdidi nikâh lâzım gelir hanes olsun olmasın müsavidir. Yemin mesaili için sure'i bakaredeki 224 numaralı âyeti kerimenin tefsirine de müracaat!., r

*
*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ
رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ
الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا
عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(90): Ey imân edenler!. Muhakkak ki, içki, kumar, putlar ve kısmet için çekilen zarlar şeytanın işinden olan murdar bir şeydir. Artık ondan kaçınınız ki, felâh bulabilesiniz.

(91) : Şüphe yok ki: Şeytan aranıza ancak içki ile, kumar ile adâvet düşürmeyi ve sizi Allah Tealâ'mn zikrinden ve namazdan alıkoymayı ister. Artık siz vazgeçtiniz değil mi?.

(92): Allah Tealâ'ya itaat ediniz ve peygambere itaat ediniz ve—muhalefetten— hazereyleyiniz. Şayet yüz çevirirseniz artık biliniz ki, bizim Peygamberimizin üzerine ait olan, apaçık bir tebliğden ibarettir.

***

İ Z A H

(90) : Bu mübarek âyetler, tayyibattan olmayan müskiratın ve sairenin fazih mahiyetlerini, onların cemiyet hayatındaki muzır tesirlerini bildirerek onlardan kaçınılmasını ve Cenabı Hak ile Resüli Ekremine itaatin lüzumunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey imân edenler!.) Ey müslüman bulunan insanlar!. (Muhakjkak ki, içki) Aklı setr Ve ihlâl eden rakı, şarap gibi herhangi bir mayi (kumar, putlar) ibadet için hazırlanmış sanemler (ve kısmet için çekilen zarlar) kumar ve piyango kalemleri (şey-

tanın işinden olan murdar) temiz ruhların kendilerinden ictinab eylediği birer pis (şeydir) onlara meydan vermek asla muvafık olamaz (artık ondan) öyle murdar, muzır olan herhangi bir şeyden (kaçınız ki, felâh bulabilesiniz) evet... Siz felah ve necatınızı bunlardan kaçınmak suretiyle arayınız, ve illâ felâh ve necata imkân yoktur. Bunlar insanları maddî ve manevî hayattan mahrum bırakacak en muzır hailelerdir. Maide suresinin (3) cü âyeti kerimesine de müracaat!.

(91) : Ey insanlar!. O pis şeylerin-mahiyetini, muzır netayicini bir kere düşününüz!. (Şüphe yok ki, şeytan, aranıza) Cemiyetiniz içine (ancak içki ile) sarhoşluk veren herhangi birşey ile (kumar ile adavet düşürmeyi) ister ki, bu; işbu maherrematın dünyevî mefsedetleri cümlesindendir. (ve sizi Allah Tealâ'nın zikrinden) Onun ahkâmı celilesini tefekkür hassasından (ve namazdan) öyle ulvî bir vazifeyi ifadan (alıkoymak ister) ki, bu da işbu maharrematın sebebiyet verdiği dinî mefasid cümlesindendir. Evet. İçki ile kumar, yüzünden insanlar birbirlerine karşı hasmane bir vaziyet alırlar, aralarında birçok münazaalar zuhura gelir, bu sebeble nice cinayetler vuku bulur, nitekim havadis sahifeleri bu gibi facialarıı daima teşhir edip durmaktadır. Maahaza bu maharremâta müptelâ olanlar çok kere sıhhat ve afiyetlerini, güzelce teakkul ve tefekkür kuvvetlerini kaybederler, vakitleri gafletle: Şehvetle, beyhuşâne bir surette geçer gider, Cenabı Hak'kın zikrinden, uhdelerine düşen namaz gibi vazifelerini ifa etmekten mahrum kalırlar. İşte diğer menhiyatı irtikâb da bu gibi nice mühlik, azabı ilâhiyi calip hallere sebebiyet verir durur, (artık siz) Ey mükellef olan akıl sahipleri!. O gibi zamanı cahiliyete ait şeylerin nekadar fenalıklara sebebiyet verdiğini anlamış bulunuyorsunuz, artık siz o gibi habis, muzır şeylerden (vazgeçtiniz değil mi?) bunların bu fasit mahiyetleri, fezahatâver halleri böyle münkeşif olduğundan elbette bunlardan vazgeçmek herhalde lâzımdır. Aksi takdirde dünyevî, uhrevî felâketlerin yüz gösterip duracağını elbette takdir edersiniz!.

(92) : Ey imân sahibi olan insanlar!. (Allah Tealâ'ya itaat ediniz ve Peygamber'e itaat ediniz) Onların bütün emirlerine, nehiylerine lâikiyle riayette bulununuz (ve) onlara (muhalefetten hazereyleyiniz) gerek içki ve kumar hakkındaki ve gerek sair şeyler hakkındaki vâki olan tekliflerine muhalif hareketlerden tamamen kaçınınız, sizin felah ve necatınız ancak o sayede tecelli eder. (şayet yüz çevirirseniz) Onların emirlerine, nehylerine imtisalden iğraz ederseniz (artık biliniz ki, bizim Peygamberimizin üzerine ait olan, apaçık bir tebliğden ibaretdir.) o Peygamberi Zişan ise bu tebliğ vazifesini böyle Kur'anı mübin ile fevkalâde bir surette ifa etmiştir. Artık aleyhinizde hücceti ilâhiye tamam olmuş, sizlerin itizarda bulunmaya bir selâhiyetiniz kalmamıştır. Binaenaleyh bunun neticesi, mesuliyetten, uhrevî azab ve ikabtan başka değildir. Ne muazzam bir tehdidi ilâhi!..

*

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ٩٣

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(93) : İmân edip de salih salih amellerde bulunanların üzerine ittika edipte mümin bulundukları ve güzel güzel işleri işledikleri, sonra da muttaki oldukları ve imân eyledikleri, sonra da ittikada bulunarak ihsan yaptıkları takdirde —evvelce— tatmış oldukları şeyde bir günah yoktur. Ve Allah Tealâ muhsin olanları sever.

**

İ Z A H

(93) : Bu âyeti kerime, imân ile müttasif, müskirat ve kumar hakkındaki nehyi ilâhiye mutekit ve Cenabı Hak'tan lâikiyle haif olanların üzerine bu müskiratı ve kumarı keblennehy, istimal etmiş olmalarından dolayı bir mesuliyet tereddüp etmiyeceğini tebşir, bu nehye riayete devam etme? lerini tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ'ya ve onun bütün ahkâmına (imân edip de) uhdelerine teveccüh eden (salih salih) rızayı iİâhîyi câlip, güzide (amellerde) ibadetlerde, hareketlerde (bulunanların üzerine ittika edip de mümin bulundukları) Cenabı Hak'km tahrim ettiği şeylerden sakınıp da bu tahrimin bir emri ilâhi olduğuna inandıkları (ve güzel güzel işleri) vazifeleri, hayırlı muameleleri (işledikleri) imânlarında, salih amellerinde devam ve sebat eyledikleri (sonra da muttaki oldukları ve imân eyledikleri) yani kimseye zülüm ve cefa etmeyip o gibi menhiyattan sakınarak bu husustaki ahkâmı ilâhiyeye güzelce imân ettikleri (sonra da) evvelce mubah iken bilâhara haram kılınan şeylerden bihakkın (ittikada bulunarak ihsan yaptıkları) güzel, muntazam amellere devam edip herkese iyilikte bulunmak istedikleri, velhasıl Hak Tealâ'nm bütün emirlerine riayette, nehy ettiği şeylerden mücanebette güzelce bulundukları (takdirde evvelce) kablettahrim (tatmış oldukları) yiyip içmiş bulundukları herhangi bir (şeyde bir günah yoktur) bundan dolayı mesul, bir azaba giriftar olmayacaklardır. Elverir ki, beyan olunduğu üzere badettahrim onlardan ictinab ederek nezihane, müttekıyane bir hayat geçir-

meğe devam edecek olsunlar. (Ve Allah Tealâ muhsin olanları • sever.) Artık bu muhabbeti ilâhiyeye nailiyet için ihsankâr olmaya çalışmalı değil midir?.

Tekvanm, ihsanın ehemmiyetine, muhtelif derecelerine ve bunlar ile ittisafa teşvik ve tergib hikmetine binaen bunlar mükerrer olarak zikrolunmuştur.

§ Rivayete nazaran içkinin, kumarın ve emsalinin tahrimi hakkındaki âyeti kerime nazil olunca eshabı kiram, endişeye düşmüşler, Ya Resulullah!. Bizim bir takım kardeşlerimiz, meselâ Uhud gazvesinde şehitv olan zatlar vaktiyle şarap içer, kumardan kazandıklarını yerlerdi, onlar bu tahrimden evvel vefat etmişlerdir. Onların halleri ne olacaktır?, diye sual etmişler, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, bunları kablettahrim irtikâb edenlerin mesul olmayacakları bildirilmiştir. Elverir ki, Cenabı Hak'kın bütün hükümlerine mutekit bulunmuş, Cenabı Hak'tan korkmuş olsunlar, bilâhara vaki olan tahrime muttali olanlar da bunun bir hükmü ilâhi olduğunu kabul ederek böyle haram kılman herhangi şeyi irtikâptan çekinsinler, Allah Tealâ'dan bihakkın korksunlar, muhsinane hareketlere devam etsinler. Ve minallâhit tevfik.

***

&%2^«3fe#$t

وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ

عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٩٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(94): Ey imân edenler!. Allah Tealâ elbette sizi kendi ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği avdan birşey ile imtihan edecektir. Tâki Hak Tealâ kendisinden anilgiyab korkanları bilsin. —Yani onları meydana çıkarsın— Artık bundan sonra kim tecavüz ederse ona elim bir azab vardır.

***

İ Z A H

(94) : Bu âyeti celile, şarap ve kumar mutlaka haram olduğu gibi ihram halinde de bir kısım avların haram bulunduğunu beyan ve bu hörme-

tin de bir imtihanı ilâhiden ibaret olduğunu ihtar etmektedir. Şöyle ki: (Ey imân edenler!.) Ey ehli islâm!. (Allah Tealâ) ya kasem olsun ki (elbette sizi kendi ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği) avlamalarına ellerinizle, silâhlarınızla muktedir bulunacağınız (avdan) karada bulunan ve etlerini yemek haddizatında helâl bulunmuş olan veya olmayan hayvanları saydetmekten ibaret (bir şey **ile)** onları avlamayı size ihram halinde, harem sahasında haram kılmakla (imtihan edecektir) yani: Hakkınızda imtihan muamelesi yapacaktır, (tâki Hak Tealâ kendisinden anilgiyab korkanları bilsin) yani: Onları meydana çıkarsın, zatı ulûhiyetinden korkanlar ile korkmayanları temyiz etsin, başkalarına bildirsin bu suretle halleri, evamiri ilâhiyyeye olan derece-i inkiyatları tezahür eylesin, (artık **(bundan)** yani: Böyle bir imtihanı ilâhiye bir hikmeti diniyeye mebni o saydın haram kılınmış olduğu beyan buyrulduktan (sonra kim tecavüz ederse) o memnu olan hayvanları avlarsa **(ona)** böyle nehyi ilâhiye muhalefet eden şahısa (elim bir azap **vardır)** o, dünyada da, ahrette de cezaya müstehik bulunmuş olur.

§ Rivayete nazaran Hüdeybiye senesi eshabı kiram hac için ehramda bulundukları sırada Cenabı Hak, kendilerini birçok sayd hayvanlarıyle imtihan buyurmuş, birçok kuşlar vahşi hayvanlar fevkalâde ziyade bir suretle bu zatların etrafını istilâda bulunmuş, bunları elleriyle, mızraklariyle avlamaya muktedir bulunmuşlar, işte bu sırada bu âyeti kerime nazil olmuş, onlar bu hayvanları avlamaktan bir imtihanı ilâhi olmak üzere nehy olunmuşlardı.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ
وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّداً فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِه۪ ذَوَا
عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْياً بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاك۪ينَ
اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَاماً لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِه۪ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(95) : Ey müminler!. Siz ehramda iken avı öldürmeyiniz, sizden her

kim onu aniden öldürürse üzerine o öldürdüğü hayvanın misli bîr ceza vardır ki, kâbe'ye vasıl olacak bir kurbanlık olmak üzere buna sizden iki adalet sahibi hükmeder veya bir keffarct vardır ki, o da fakirleri doyurmaktır veya onun muadili olarak oruç tutmaktır. Tâki bu suretle yaptığının vebalini tatsın. Allah Tealâ geçmiş olanı af buyurmuştur. Ve her kim bir daha böyle yaparsa elbette Allah Tealâ ondan intikamını alır, ve Allah Tealâ azizdir, intikam sahibidir.

İ Z A H

(95) : Bu âyeti kerime, ehram halinde av avlamanın hörmetini serahaten beyan ve böyle kusurun vuku-u halinde telâf-i mâfat ve cebri mâsiyet için ne gibi bir muamelenin yapılması icabedeceğini izah buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey müminler!. Siz ihramda iken) Yani: Hac veya umre veya her ikisi için mührim bulunduğunuz zaman, velevki daire'i harem haricinde bulunmuş olunuz, nitekim mührim olmadığınız halde daire'i haremde bulunduğunuz takdirde de (avı) etleri yenilen hayvanları (öldürmeyiniz) bunları öldürmek lihikmetin memnudur. Şayet (sizden her kim onu) o mahut avı (amden) ehramde bulunduğunu hatırladığı ve bunu öldürmenin hörmetini bildiği halde (öldürürse üzerine o öldürdüğü hayvanın misli) onun kıymetince muadili (bir ceza vardır ki, kâbe'ye) haremi şerif dairesine (vasıl olacak bir kurbanlık olmak üzere buna) bu öldürülenin misline (sız) müslümanlardan (iki adalet sahibi hüküm eder) onun kıymetini tayin eyler (veya bir keffaret vardır ki, o da fakirleri doyurmaktır) o öldürdüğü avın kıymeti miktarı fakirlere taam verilmesidir, (veya onun muadili) O itam edilecek fakirlerin adedi miktarınca (oruç tutmaktır) şöyle ki: İmamı Âzam ile Ebu Yusuf'a göre öldürülen avın kıymeti bakımından misli nazara alınır. Avın avlandığı yerdeki veya ona yakın mahaldeki kıymeti tayin edilir. Eğer kıymeti bir kurban kıymetine muadil bulunursa bunu avlamış olan mührim, muhayyerdir, ya o kıymette bir kurban alarak onu hareme isâl eder veya o kıymette taam satın alarak her fakire yarım sağ, yani beşyüz yirmi dirhem buğday veya bir sağ miktarı başka bir taam, meselâ arpa verir veyahut her fakire vereceği taama bedel birer gün oruç tutar. Eğer bir fakire verilecek taam bedelinden noksan birşey kalırsa bunu da ya fakirlere tasadduk eder veya onun mukabilinde de birgün oruç tutar. Fakat İmam Mâlik ve Şafi'i gibi sair müctehitlere göre bu öldürülen avın mislinden murad, hilkiyet ve heyet itibariyle mislidir. Eshabı kiramdan rivayet olunduğuna göre onlar öldürülen bir deve kuşundan dolayı kurban olarak boğazlanacak bir deve ve bir geyikten dolayı bir koyun, ve bir hımarı vahşîden dolayı bir sığır ve bir tavşandan dolayı bir dişi keçi alınıp hedy edilmesini vacip görürlerdi. Fakat deniliyor ki, bu hususta nessı kur'anî, misli vacip kılmıştır. Mutlak misilden murad ise kitaba, sünnete, icma'a ve makule nazaran ya hem sureten, hem de manen misildir veya yalnız manen misildir. Burada ise hem sureten hem de ma-

nen misil irade edilmediği bir icma sabit olduğundan bununla manen misil mürad olduğu taayyün etmiş bulunmaktadır. Nitekim hukuki ibatta mehut olan böyle bir misildir. Meselâ: Bir hayvan itlâf edilse bunu tazmin için bu hayvanın her veçhile bir mümasilini tedarik lâzım gelmez. Belki o hayvan yalnız kıymeti itibariyle tanzim edilir. Aksi takdirde bir çok müşkülât yüz gösterir. Velhasıl öyle haram olan bir avlama hareketine cüret etmiş olan şahıs üzerine böyle bir ceza teveccüh eder (tâki, bu suretle yaptığının) hörmeti ihrama ademi riayetinin (vebâlini tatsın) zararını çeksin. (Allah Tealâ geçmiş olanı af buyurmuştur) Yani: Resuli Ekrem'den sual edip bu husustaki hükmi şer'iyi telâkki etmeden evvel veya zamanı cahiliyette yapılmış olan bu kabil sayd ve şikâr hâdiselerinden dolayı bunları yapanları mesul tutmamıştır, (ve her kim) Bu husustaki nehyi ilâhiden sonra (bir daha böyle yaparsa) muhrim olduğu ve haram sahasında bulunduğu halde böyle amden av avlarsa (elbette Allah Tealâ ondan intikamını alır) yani: Onu ahrette muazzap kılar. Maahaza bir muhrim, müteaddit kere av avlarsa üzerine kefaret de teaddüt eder ammei ulema buna kaildir. Fakat İbni Abbas ile Şüreh'ten bir rivayete göre bunun hakkındaki intikami ilâhi, keffaretin vicubuna manidir, bu intikam ile iktifa olunmuş, ayrıca keffaret zikredilmemiştir. (ve Allah Tealâ azizdir) Galiptir, dilediğini yapmaya kadirdir, asla mağlûp ve âciz değildir. Ve (intikam sahibidir) masiyetlere devam, menhiyatı itiyad edenleri şiddetle muazzep kılacaktır. Artık her insan ona göre mütenebbih olarak hareketini güzelce tanzim etmeli, ahkâmı ilâhiyeye riayet etmeğe çalışmalıdır. Başka türlü çare'i necat yoktur.

§ İhram halinde ve harem sahasında sayd'ın hörmeti, hac'ca ve harem sahasına ihtiram içindir, o mübarek sahada kemâli hasiyet ve mehabet ile hareket ederek mahlukatı hüdaya tecavüzden içtinap edilmesi lüzumuna işaret içindir. O kutsal saha, insanlar gibi kuşların ve sair saydedilecek hayvanların bir emn ve selâmet sahasıdır. Artık ona karşı gösterilmesi iktiza eden hörmet ve tevazu'u ihlâl edecek hareketlerden kaçınılması, bir fazileti diniye iktizasıdır.

§ Bir muhrim, Karga, Çaylak, Akrep, Yılan, Fare, Sinek, Karınca, Pire, Kene, Arı, Kertenkele, Kelebek gibi av cinsinden olmayan ve insanın bedeninden doğmayan haşeratı ve üzerine saldıran köpeği ve Kurt gibi tabiatında eza bulunan herhangi bir yırtıcı av hayvanını öldürse hakkında cezayı müstelzim olmaz. Fakat bir muhrim, Çekirgeyi veya üzerindeki kehleyi öldürse veya öleceği yere atsa veya başkasına üzerindeki kehleleri öldürmek için gösterse bundan dolayı dilediği miktarlara az çok birşey tasadduk eder.

Sure'i Bakaredeki (158, 196, 197, 198,) inci âyetlerin tefsirlerine de müracaat!.

*

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ
عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا
لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوا
أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(96) : Size deniz avı ve onun yiyilmesi bir faide olmak için helâl kılındı ve sizin üzerinize ihramda bulunduğunuz müddetçe kara avı haram kılınmıştır. Huzuruna haşrolunacak olduğunuz Allah Tealâ'dan korkunuz.

(97) : Allah Tealâ Kâbeyi, o beyti haramı ve şehri haram ile o boyunları bağsız ve bağlı kurbanları insanlar için bir medarı istifade kıldı* Bu da bilmeniz içiiidir ki, şüphesiz Allah Tealâ göklerde olanı da ve yerde olanı da bilir ve muhakkak ki, Allah Tealâ herşeye tamamiyle âlimdir»

***

t Z A H

(96) : Bu mübarek âyetler, muhrimlere karadaki avların haram kılınmasına mukabil onlara ve saireye deniz avlarından istifadenin helâl olduğunu bildirmektedir. Ve Kâbe'i Muazzama'nın, şehri haramın ehli imân için bir sebebi intizam, bir medarı itilâ ve saadet olduğuna ve bütün bu kâinatı yaratıp bütün mükevvenata bihakkın âlim olan zatı ilâhinin elbette ki her hususa ait emir ve nehyinin bir mukteziayı hikmet, bir vesile'i feyiz ve terakki bulunduğuna işaret eylemektedir. Şöyle ki: Ey Muhrim olanlar!. (Size deniz avı) Yalnız denizlerde, ırmaklarda veya göllerde yaşayan, etleri yiyilip yiyilmeyen hayvanları avlamak (ve onun yiyilmesi) yani:

Onlardan istifade edilmesi ve balık kabilinden ise yiyilmesi (size) mukim olanlarınıza (ve yolculara) ticaret ve saire için o makama gelip gidenlere, misafirlere (bir faide olmak için) onların tazelerinden mukim olanların yemeleri ve onların kesilip etleri kurutulmuş olanlardan da misafir olanların istifade etmeleri için (helâl kılındı) artık bunlardan müstefit olabilirsiniz, (ve sizin üzerinize ihramda bulunduğunuz müddetçe kara avı) alelekser karada yaşayan av hayvanları velevki su kuşları gibi bazı vakitlerde su içinde yaşar olsunlar (haram kılınmıştır) bu da bir muktezayı hikmettir. Binaenaleyh ey müslümanlar!. (huzuruna) Mahkemei kübrasına (haşrolunacak olduğunuz Allah Tealâ'dan korkunuz) onun bütün emirlerine uyunuz, bütün bu gibi haram kıldığı şeyleri irtikâb etmeyiniz, sizin için başka iltica edecek bir zat, bir makam yoktur.

§ Bizim Hanefi mezhebine göre bir muhrim, kablel ihram boğazlamış olduğu bir hayvanın etinden bâdelihram yiyebilir. Ve bir muhrim, helâl = gayri muhrim bir kimsenin avladığı hayvanın etinden yiyebilir, velevki gayri muhrim, onu o muhrim için avlamış olsun. Elverir ki, muhrim o ava işaret ve delâlette bulunmuş olmasın. Fakat İmam Mâlik ile İmam Şafii ve İmam Ahmet'e göre bir muhrim namına başkalarının avlamış olduğu avın etinden o muhrim yiyemez.

(97) : (Allah Tealâ Kâbe'yi) O makamı âliyi (o beyti haramı) böyle bir unvanı haiz olan o mübarek mahalli (ve şehri haram ile) kendisinde hac vazifesi ifa edilen Zilhicce ayı ile (o boyunları bağsız) olup hedy namını alan kurbanları (ve bağlı) olan (kurbanları) boyunlarına kurban nişanesi asılmış olan ve kalaid unvanını alan kurban hayvanlarını (insanlar için bir medarı istifade kıldı) bunlar bir müminin dinî ve dünyevî umurunun kıyamına, güzelce inkişafına vesiledir. Hac ve umre yapacak zatlar oraya teveccüh ederler, bu sayede bir kısım kusurları af edilir, bir nice sevaplara, derecelere nail olurlar. Bir takım tacirler de o makam sayesinde kazanç sahibi olurlar. Vaktiyle de haremi kâbeye dehalet eden bir zayıf kimse, emniyete nail olur, bir mücrim takipten kurtulurdu. (Bu da) Kâbe'i Muazzama'nın, haremi şerifin bu fazileti, onlara ait bir kısım seri hükümlerin ceryanı (bilmeniz) düşünüp hikmet ve maslahatını anlamanız (içindir ki, şüphesiz Allah Tealâ göklerde olanı da ve yerde olanı da bilir) onun her emri ve nehyi bir nice dinî ve dünyevî menfaatleri celbe, bir nice mazarratları defe sebebtir. Artık onun bütün seri hükümlerinin ve bahusus hacca muhrimlere ve saire ait kutsal tebligatının nice hikmetleri, faideleri mutazammm olduğunu kim inkâr edebilir, (ve muhakkak ki, Allah Tealâ herşeye tamamiyle âlimdir.) Bütün göklerde ve yerde olan şeyleri kullarının bütün efal ve harekâtını bihakkın bilicidir. Binaenaleyh o Hâliki Âzimüşşan'dan korkmalı, onun o mübarek, pürhikmet emirlerine, nehiylerine lâyıkı veçhile riayet etmeye çalışmalıdır.

**

اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ
وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ
كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(98): Biliniz ki, Allah Tealâ'nın ikabı muhakkak pek şiddetlidir. Ve şüphe yok ki; Allah Tealâ gafurdur, rahimdir.

(99) : Peygamberin üzerine tebliğden başka yoktur. Ve Allah Tealâ ise açıkladığınız şeyi de gizlediğiniz şeyi de bilir. ,

(100) : De ki: Murdar ile temiz müsavi olmaz. Velevki, murdarın çokluğu hoşuna gitsin. Artık ey güzel akıl sahipleri!. Allah Tealâ'dan korkunuz ki, felah bulabilesiniz.

*
* *

İ Z A H

(98) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın emirlerine, nehylerine muhalefetin nekadar mücazatı calip olacağına işaret etmektedir. Ve Resuli Ekrem tarafından dinî hükümler tamamen tebliğ edilmiş olduğundan bu hususta kimsenin bir mazeret dermeyanına selâhiyeti bulunmadığını, ve herkesin bütün hal ve şanına bihakkın âlim olan Allah Tealâ'dan korkulmasının lüzumunu bildirmektedir. Ve tayyibat kabilinden olan şeyler ile haram bulunan murdar şeylerin müsavi olmadığını beyan ile öyle gayrı meşru dünyevî varlıkların çokluğuna kapılmamasını bütün beşeriyete şöylece ihtar buyurmaktadır: Ey mükellef insanlar!. (Biliniz ki, Allah Tealâ'nın ikabı) Azabı, onun haram kıldığı şeyleri irtikâb edenler hakkında (muhakkak pek şiddetlidir) bunu düşünmelisiniz, haramları irtikâb etmemelisiniz, hasbelbeşeriye yapılmış olan memnu bir fiilde İsrar edip durmamalısınız, (ve şüphe yok ki, Allah Tealâ gafurdur) Onun haram kıldığı

şeylerden kaçınanları veya işledikleri menhiyatta devam etmeyip onları terkedenleri affeder, setredei[4], lutfuna nail buyurur. Ve Allah Tealâ **(rahimdir.)** kulları hakkında rahmeti ilâhiyesi pek ziyadedir. Bunun içindir ki, onları ikaz ve irşat için böyle emirlerini onlara Kur'anı Kerim ile telkin buyuruyor, tâki onun rahmetine lâyık amellerde bulunmaya gayret etsinler.

(99) : Ey insanlar!. Sizin vazifeniz tebliğ edilen seri hükümlere bihakkın riayet etmektir. Bu tebliğ ise size Resuli Ekrem vasıtasıyle yapılmıştır. O (Peygamberin üzerine) teveccüh eden vazifei risalet, seri hükümleri ümmetlerine (tebliğden başka değildir) o Resuli Zişan ise bu vazifeyi lâiki veçhile yapmıştır. Artık hakkınızda hücceti ilâhiye tamam olmuş, bir mazeret dermeyan etmeğe asla selâhiyetiniz kalmamıştır. Sizin o tebliğ edilen şeylere itaat etmeniz lâzım bulunmaktadır. **(Ve Allah Tealâ** ise **açıkladığınız)** alenen yaptığınız (şeyi de, gizlediğiniz) hafiyyen yaptığınız, kalben düşünüp durduğunuz her (şeyi de bilir) hiçbir hâl ve şanınız Cenabı Hak'ka hâşa hafi kalmaz. Binaenaleyh pek uyanık bulununuz, dinî vazifelerinize riayetten ayrılmayınız ki, o Hâliki Âzimüşşan'ın ikabmdan emin, eltafına nail olasınız.

(100) : Ey Resuli Zişanım!. O mükellef olan kullara **(De ki, murdar ile temiz)** haram ile helâl, habis olan şey ile tayyib olan şey, kötü inanç ve çirkin işler ile güzel itikat, güzel amel indi ilâhide (müsavi olmaz) binaenaleyh murdar, gayrımeşru olan şeylerden kaçınmalı, temiz, indallâh makbul olan şeyleri tahsile çalışmalıdır, bu hususta fedakârlıktan ayrılmamalıdır, alayişe kapılmamalıdır, **(velevki murdarın çokluğu)** Ey mükellef olan insan senin (hoşuna gitsin).evet... Habis gayrımeşru bir malın, bir servetin, bir cemiyetin çokluğu hoşuna gitse de, insanı sevindirip ümide düşürse de bunun bir kıymeti yoktur. Bunlar fâni, muzır, mesuliyeti mucip bir çokluktur. İmdi bunlar temiz, meşru bir nimet ile, diyanetperver, faziletkâr bir cemiyet ile müsavi olabilirler mi? Velev ki bunların miktarı noksan bulunsun **(artık** ey güzel **akıl sahipleri)** ey ilim ve irfan eshabı!. Öyle bir takım habis şeylerin çokluğuna kıymet vermeyiniz, onları kazanmaya çalışmayınız, onların uhrevî cezaları pek ziyadedir. **(Allah Tealâ'dan** korkunuz) Onun kutsal emirlerine, nehiylerine tamamen riayete çalışınız (ki, **felah bulabilesiniz)** dünyevî, uhrevî selâmet ve necata nail olabilesiniz. Tayyibatı bırakıp da habis şeylerin arkasına düşenler, aldanırlar, felah ve necattan mahrum kalırlar, bir malın herhangi bir şeyin kıymeti, onun çokluğu ile değildir. Belki onu tıb, helâl rızayı ilâhiye mutabık olması itibariyledir. Velevki, miktarı az olsun.

§ Bir rivayete göre bir şahıs, Resuli Ekrem'den sual etmiş ki, içki satmak benim ticaretim idi, onu sattığımdan dolayı mal kazanmış bulunuyorum, o mal ile Cenabı Hak'kın taati uğrunda bir amelde bulunsam bana bir fâide hasıl olur mu?. Aleyhisselâtı Vesselam Efendimiz de buyurmuş ki: «Sen o malı hac veya cihat veya sadaka yolunda infak etsen, bu bir

sivrisinek kanadına bile muadil olmaz, Cenabı Hak tıb olandan **başkasını** kabul buyurmaz. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

*

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَٓاءَ اِنْ تُبْدَ
لَكُمْ تَسُؤْكُمْۚ وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا ح۪ينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ
لَكُمْۜ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَاۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَل۪يمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَاَلَهَا
قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا كَافِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(101) : Ey imân edenler!. Öyle şeylerden sual etmeyiniz ki, eğer size açıklanırsa sizi müteessir eder..Ve eğer siz Kur'anın nüzul ettiği sırada sorarsanız onlar size açılır. Allah Tealâ onlardan af buyurmuştur. Ve Allah Tealâ gafurdur, halimdir,

(102): Filvaki öyle şeyleri sizden evvel bir kavim sordu da sonra o sebeble kâfir oldular.

***

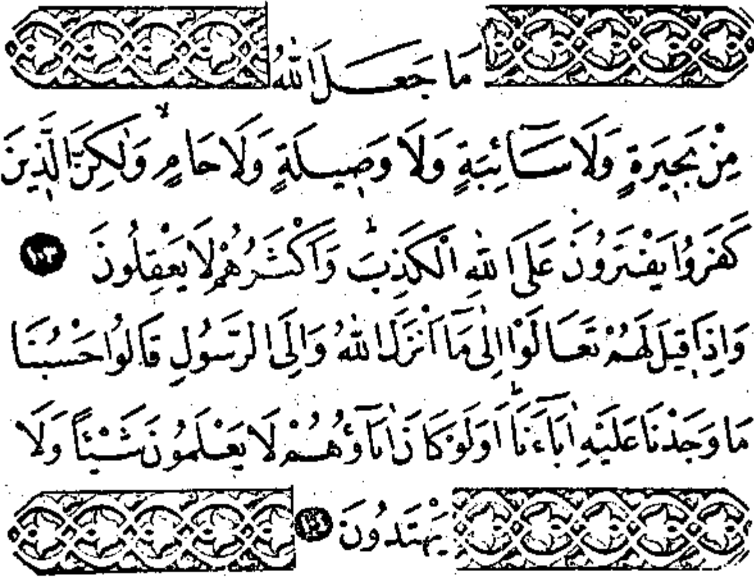
İ Z A H

(101) : Bu mübarek âyetler, Peygamberi Zişanın tebliğ etmediği bir takım muhalifi hikmet şeylerin sual edilmesi ağır bir teklife, nâhoş bir hâdisenin zuhuruna sebeb olabileceği cihetle bu sualin muvafıkı hikmet olmadığını ve beyanatı nebeviyeyi kabul etmeyip inkâr edenlerin küfre düşeceklerini ihtar etmektedir. Şöyle ki: **(Ey imân edenler!.)** Ey Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ın risaletini tasdik eyleyenler!. Ol Resuli Zişan'a müracaat ederek size tebliğ etmediği **(öyle şeylerden sual etmeyiniz ki)** bir takım icrası takatfersa olan veya hafî esrardan ibaret bulunan şeyler hakkında fetva talebinde bulunmayınız ki (eğer **size açıklanırsa)** onun zuhuru, size teklif edilmesi, hüzün ve meşakkati calip olacağı cihetle (sizi müteessir eder) hoşunuza gitmez, sizin fezahatinize sebeb olabilir, **(ve eğer siz Kur'anın nüzul ettiği sırada)** Resuli Ekrem'in zamanı saadetinde **o** gibi şeylerden (sorarsanız) onlar **(size açılır)** beyan olunur da sizi tees-

süre, meşakkate sokar. (Allah Tealâ onlardan) Evvelce vuku bulmuş olan suallerinizden veya sual ettiğiniz şeylerden dolayı sizi (af buyurmuştur) artık o gibi şeyleri tekrar sormaya kıyam etmeyiniz (ve Allah Tealâ gafurdur) vaki olmuş olan bir kısım günahları, zelleleri af ve mahv buyurmuştur. Ve (halimdir) yapılan masiyetlerden dolayı hemen cezasını acele etmez, merhamet buyurur, taib ve müstağfir olmak için müddet bırakır.

(102) : (Filvaki öyle şeyleri) Bu sizin sual ettiğiniz şeyleri, onlar gibi mahzuru müstelzim meseleleri (sizden evvel bir kavim sordu da sonra o sebeble) o sordukları şeyler hakkında beyanata itaat etmeyip onları inkâra cüret etmeleri yüzünden (kâfir oldular) nitekim eski kavimlerden bir takımı Peygamberlerinden böyle şeyleri sormuşlar, sonra o şeyler ile mükellef olunca onları terkederek helake mâruz kalmışlardır. Nitekim Salih Aleyhisselâm'ın kavmi taştan bir devenin çıkmasını istemişler, sonra bir mucize olarak zuhura gelen o deveyi boğazladılar. Musa Aleyhisselâm'ın kavmi de «Ya Musa!. Allah Tealâ'yı bize aşikâre göster» demişler, bu yüzden büyük bir vebale uğramışlardır. Yine İsrail oğulları Peygamberlerine müracaat ederek «bize bir hükümdar tayin et, Allah yolunda cihatta bulunalım» demişler, sonra kendilerine Talût hükümdar tayin edilince onun maiyyetinde cihatta bulunmaktan kaçınmışlardır. Kezalik İsa Aleyhisselâm'm kavmi de gökten bir maide inerse imân edeceklerini söylemişler, maide inince sözlerinde durmayarak küfre düşmüşlerdir.

§ Rivayete nazaran eshabı kiramdan bazıları Resuli Ekrem Hazretlerinden birçok sualler sormaya başlamışlar. Resuli Zişan Efendimiz de minbere çıkmış, benden sorunuz, vallahi ben bu makamda bulundukça benden ne sorarsanız size cevabını veririm diye buyurmuş. Nesebine taan olunan Abdullah ibni hüzafe, ayağa kalmış, Ey Allahın Peygamberi!. Benim babam kimdir?, diye sormuş, Resuli Ekrem de: Senin baban hüzafe diye buyurmuş, kezalik babası ölmüş bir zat da kalkarak: Ya Resulullah!. Benim babam nerededir diye sormuş, Peygamber Efendimiz de «senin baban ateştedir» diye cevap vermiş, kezalik: Süraka ibni Mâlik de: Ya Resulûllah Hac bizim üzerimize her sene mi farzdır» diye sormuş, Resuli Ekrem ona cevap vermemiş, iğraz buyurmuş, sürake yine sualini iki üç kere tekrar edince Peygamberi Âlişan Hazretleri: «yazık sana, sana «evet» demiyeceğimi kim temin edebilir?. Vallahi eğer «evet» desem her sene hac farz olur, farz olunca da terkedersiniz, terkedince de küfre düşersiniz. Ben sizi terkettikce beni terkediniz, yani size fazla teklifte bulunmadıkça artık fazlasını sual etmeyiniz. Şüphe yok ki, sizden evvelki kavimler, çok suallerinden dolayı helak olmuşlardır. Ben size bir şey ile emir edince ondan muktedir olduğunuz miktarı ifa ediniz ve sizi bir şeyden nehy edince de ondan kaçınınız. Hazreti Ömer, Hazreti Peygamberin müteessir olduğunu görmüş, bu hâdise üzerine ayağa kalkmış, biz Allah Tealânın Rabbimiz olduğuna, islâmiyetin dinimiz olduğuna, Hazreti Muhammed'in de Peygamberimiz olduğuna razı olduk demiş, bu vaka üzerine bu iki âyeti kerime nazil olmuştur.

MEALİ ÂLİSİ

(103) : Allah Tealâ behireden, şaibeden, vesileden ve hamden hiç birini —-meşru— kılmamıştır. Fakat kâfir olanlar Allah Tealâ'ya karşı yalan söyleyerek iftirada bulunurlar. Ve onların çokları ise akıl erdiremezler.

(104) : Ve onlara, Allah Tealâ'nın indirdiğine ve Peygambere geliniz denildiği vakit «babalarımızı üzerinde bulunduğumuz şeyler bize yeter» derler. Ya babaları hiçbir şey bilmiyorlar ve doğru yola gitmiyorlar idiyseler de mi?.

•**

İ Z A H

(103) : Bu mübarek âyetler; meşru şeyleri bırakıp da haram şeyleri irtikâb eden ve bir takım sapık kimseleri taklit edip duran eşhasın bu cahilane hareketlerini takbih etmektedir. Şöyle ki: **(Allah Tealâ)** Öyle cahiliyet ehlinin uydurdukları gibi **(behireden, şaibeden, vesileden ve hamden hiç. Mrini —meşru-— kılmamıştır)** zamanı cahiliyette: Beş kere yavrulayıp, da beşinci yavrusu erkek olan devenin kulağını yarar kendisini salıverirlerdi, ondan artık hiç istifade etmezlerdi. Bu deveye «behire» denilmiştir. Şaibede putlar namına adak yapılan develerdir ki, bir maksadın husulü için bir deve nezredîlir, o maksat husule gelince o deve de salıverilirdi, ondan faidelenmeyi kendilerine haram kılarlardı. Vesile de putlara tahsis edilen koyundur. Şöyle ki: Bir koyun dişi doğurursa sahibinin olur-

du, erkek doğurursa onu putlara tahsis ederlerdi. Şayet ikisini birden doğurursa dişi kardeşine kavuştu derler, artık o erkeği de kurban etmezlerdi. Ham da sulbünden on deve doğmuş olan erkek devedir ki, bunun sırtı haram sayılırdı, onu serbest bırakırlardı, onu hiçbir sudan veya meradan men etmezlerdi. Ölünce etinden erkekler de kadınlar da yerlerdi. Bunların hakkında sair bazı rivayetler de vardır. İşte bu gibi hayvanların hakkında böyle muamele yapılması için dini islâmda bir hükmü seri yoktur. Böyle bir muamele din namına bir iftiradır, (fakat kâfir olanlar Allah Tealâ'ya karşı yalan yere iftirada bulunurlar) Yapacaklarını yapar, sonra da bunu bize Allah Tealâ emretti, meşru kıldı diye yalan söylerler, (onların çokları ise) bu gibi gayrimeşru iddialarda bulunanlara tabi olan esafil takımı ise, (akıl erdiremezler) bu gibi iddiaların batıl, ift radarı ibaret olduğunu kestiremezler, bu iddialarda bulunanlara körükörüne tâbi olup giderler. «Amr ibni Lühay ki, Hüzaa kabilesinden bir şahıstır. Cahi-v liyet devrinde Mekke'i Mükerreme'ye hâkim olmuştur, İsmail Aleyhisselâm'ın dinini ilk defa tağyir eden budur. Putlar, heykeller edinmiş, beh re ve saire hakkındaki kâfirane usulü bu vazzetmiştir. Artık birçok cahil halk da böyle kâfir, müfsit, dinî hükümleri ilga eden bir şahısa tâbi olmuş lardır. Ne kadar İstıraba seza bir denaet!.

(104) : (Ve onlara) Öyle bâtıl şeyleri irtikâb eden, bir takım d.nsizlere tâbi olan birçok kimselere (Allah Tealâ'nın indirdiğine) helâl ve haramı beyan eden Kur'anı Kerime (ve Peygambere) kendisine Kur'anı mübinin nazil olduğu Resuli Zişanâ (geliniz) onların beyanatına tâbi olunuz, tâki, hakikati hâle vakıf, doğru yola sâlik olabilesiniz. (denildiği vakit) Onlar bu irşat, ve ikazı kabul etmez, sapıklıklarında İsrar eder dururlar. (babalarımızın üzerinde bulunduğunu) Onların yapıp durduğunu b ldiğimiz (şeyler bize yeter) bizim için onlar kâfidir (derler) ne cahilane bir iddia!, (babaları hiç birşey bilmiyorlar) Cehalet içinde yaşamış bulunuyorlar (ve doğru yola gitmiyorlar idiyseler de mi?) onlara tâbi olup duracaklar?. Bu ne kadar, muannidane, teaccübe seza bir iddia, bir hareket!. İnsan, makul, meşru olan hususlarda başkalarına tâbi olur, bundan istifade eder, fakat bir takım mülhitlere, cahillere körükörüne tâbi olmalı mıdır? Hakikat meydanda iken onun hilafını iddia edenlerin sözlerine kıymet vermek, maddî ve manevî bir sukut, bir denaat nişanesi değil midir?. Binaenaleyh bu gibi muzur, mühlik iddialara asla kıymet vermemeli, onlardan pek ziyade kaçınmalıdır. Ferdî ve içtimaî selâmet ve saadet ancak bu suretle müemmen olur.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ
اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاً فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(105): Ey imân edenler!. Siz kendi nefsinize bakınız. Siz hidayette bulunduktan sonra dalâlete düşmüş olanlar size **bir** zarar veremez. **Hepinizin nihayet varacağı Allah Tealâ'dır, o da size ne yaptığınızı haber verecektir.**

***

İ Z A H

(105) : Bu âyeti kerime, müslümanları intibaha davet ediyor, bir takım sapıkları taklit etmekten men eyliyor, müslümanlara kendi vazifelerini ifa, mukaddesata riayet ettikleri takdirde dalâlet erbabı yüzünden mesul, azaba mâruz olmayacaklarını tebşirde bulunuyor. Şöyle ki: **(Ey imân edenler)** Siz öyle kâfirlere, bir takım yanlış akidelere mübtelâ kimselere bakmayınız **(siz kendi nefsinize bakınız)** kendi şahsınızı İslaha, nezih bir itikat dairesinde yaşamaya dikkat ediniz, uhdelerinize düşen vazifeleri ifaya çalışınız, ve siz hakiki müminler bir nefs hükmünde bulunduğunuz cihetle birbirinizi irşat ve ilâya gayret ediniz. Size elzem olan budur, **(siz hidayette bulunduktan sonra)** Dinî ahkâma riayetkar olup müttekiyane yaşadığınız takdirde **(dalâlete düşmüş olanlar size bir zarar veremez)** siz onların yüzünden ahrette mesul olmazsınız. Elverir ki, siz uhdenize düşen dinî vazifeleri ifa etmiş ve mümkün olduğu takdirde o dalâlet erbabına karşı emri bilmâruf ve nehyianîlmünkerde bulunmuş olasınız. Çünki bu vazifeye riayet de hidayete nailiyet cümlesindendir. Bu vazifeyi ifaya muktedir oldukları halde yapmayanlar dalâlet sahiplerinin şeameti halinde zarar görecekler, bu yüzden indallah mesul bulunacaklardır. Nitekim birçok âyetler, hadisler bize bu vazifeyi emretmektedir. Ey insanlar!, **(hepinizin nihayet varacağı)** Kıyamet günü huzuru manevisinde toplanarak muhakemeye tâbi olacağı zat ancak **(Allah Tealâ'dır)** gerek hidayet sahipleri ve gerek dalâlet erbabı Cenabı Hak'kın mahkemei kübrasma celbedileceklerdir. (o) Hâliki Hâkim (de size) ey zümrei beşeriyet!. Dünya hayatında **(ne yaptığınızı haber verecektir,)** hidayete saik amellerde mi bulundunuz, yoksa dalâlet yolunu mu irtikâb ettiniz, bunlar size bildirilerek ona göre lâik olduğunuz mükâfatlara veya mücazatlara kavuşturu-

lacaksınızdır. Artık uyanınız, o müstakbel hayatı düşününüz. Ne mühim ilâhî bir vaad ve vaid!..

§ Rivayete nazaran eshabı kiram, küfr içinde kalan, küfr halinde ölüp giden kariplerini, yurtdaşlarını düşünerek mükedder oluyorlarmış. Onları tesliye için bu âyeti kerime nazil olmuştur.

***

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ
الْمَوْتُ ح۪ينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ
اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا
مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَر۪ي بِه۪ ثَمَنًا
وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ
الْاٰثِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾

—o—

MEALİ ÂLİSİ

(106) : Ey imân edenler!. Herhangi birinize ölüm hâli geld'ği zaman vasiyet vaktinde aranızda şahadet edecekler, ya sizden adalet sahibi iki k'msedir veya size yer yüzünde yolculuk halinde iken ölüm müsibeti isabet etti ise sizin gayrinizden iki şahıstır. —Bunların şahadetlerinde— Şüphelendiğiniz takdirde bunları namazdan sonra alıkorsunuz. Bunlar «yemin mukabilinde hiçbir bedel almayız, velevki, lehine şahadet edeceğimiz kimse bizim için karabet sahibi olsun. Ve Allahın şahadetini gizlemeyiz, o takdirde şüphe yok ki, biz günahkârlardan bulunmuş oluruz» diye yemin ederler.,

*

İ Z A H

(106) : Bu âyeti kerime, müslümanların nefislerini muhafaza etmekle mükellef oldukları gibi ölmeden evvel de hayır namına ve başkalarının

haklarını siyanet maksadıyle vasiyet yapmalarını ve bu vasiyete varisleriri ve sairenin riayet edebilmeleri için bu vasiyetin subutunu lâakâl iki şahidin şahadetiyle temin etmeği ve bu şahitler hakkında varisler tarafından şüphe vuku bulursa bunların ne suretle yemine tâbi tutulacağını be-' yan ve ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey imân edenler) Ey zümre'i müsJimin!. (Herhangi birinize ölüm hâli) Ölümün alâmetleri zuhura (geldiği zaman) öyle yapılacak bir (vasiyet vaktinde) yapacağınız vasiyetlere dair ileride (şahadet edecekler) o vasiyetlerin subutunu, • ziya'dan ve inkârdan siyanetini temin için şahadette bulunacak şahıslar (ya sizden) siz müslüinanlardan veya sizin kariplerinizden (adalet sahibi) doğru sözlü, haktan ayrılmaz (iki kimsedir) bunlar sizin halinize daha ziyade muttali ve daha ziyade müstakim olacakları cihetle bunların şahit tutulmaları evlâdır. (Veya size yolculuk halinde iken ölüm musibeti isabet etti ise) o gurbet halinde akrabanızdan, din kardeşlerinizden kimse bulunmadığı takdirde (sizin gayrınızdan) ecanipten, ehli zimmetten (iki şahıstır) bunları o halde şahit ittihaz edersiniz, (bunların şahadetlerinde —şüphelendiğiniz takdirde—) yani: Varisler ve diğer alâkadarlar bu şahitlerin hiyanetleri, terekeden birşey ahz ve ketmetmiş olmaları gibi bir hususta şüpheye düştükleri zaman (bunları) bu ecanipten olan ve olmayan şahitleri (namazdan sonra) ikindi namazının edasını müteakip olması müraccahtir. (alıkorsunuz) Bunlan yemin etmeleri için durdurursunuz (bunlar) bu şahitler de biz (yemin mukabilinde hiçbir bedel almayız) dünya metaı için sadakattan ayrılarak Hak Tealâ'ya yalan yere kasemde bulunmayınız (velev ki, lehine şahadet edeceğimiz kimse bizim için karabet sahibi olsun) biz yine haktan ayrılmaz, onların menfaatları için onların lehine yalan yere şahadete cür'et etmeyiz. (Ve Allahın şahadetini gizlemeyiz) Cenabı Hak'kın bize ikamesini emrettiği bir şahadeti hangi fâni bir menfaat hırsıyle edadan kaçmmayız (o takdirde) biz şahadeti gizlediğimiz, tebdil ve tağyir eylediğimiz surette (şüphe yok ki, biz günahkârlardan bulunmuş oluruz) artık nasıl cüret eder de hakikata muhalif şahadette bulunabiliriz?, (diye yemin ederler) Bu suretle şahadetlerinde sadık olduklarını teyit etmiş bulunurlar.

§ Namazdan sonra, bilhassa ikindi namazını müteakip şahadette bulunulmasmm hikmetine gelince: Bütün edyan erbabı bu ikindi vaktine tazim eder, o vakitte yemin etmekten çekinirlerdi. O vakit nâsm toplanacakları bir zamandır. Ve o zaman gece melekleriyle gündüz meleklerinin biribirine müsadif olacakları bir vakittir.

İmamı Şafii'ye göre cinayet, talâk, itak, ve ikiyüz dirheme baliğ olan bir mal hakkındaki yeminlere daha ziyade ehemmiyet verilir. Bu yeminler, ikindi namazından sonra Mekke'i Mükerreme'de rükn ile makam arasmda, Medine'i Münevvere'de minber yanında, Beyti mukaddeste sahretullah yanında, sair beldelerde de mescitlerin en şereflisi içinde yapılır. Fakat eimmei hanefiyeye göre bû bir evleviyet meselesidir. Yoksa bu yeminîer böyle zaman ve mekân ile mukayyet değildir. Sair yerlerde de yapılabilir.

§ Deniliyor ki: Böyle sefer halinde gayrimüslimlerin de şahit ittihazı bidayeti islâmda müslümanların azlığından dolayı caiz bulunmuştu. Sonra bu cevaz: (*-&» Jat ^^jı^o^lj) âyeti kerimesiyle neshedilmiştir. Fakat ekseri müfessirine göre Maide suresinde mensuh bir âyet yoktur.

* * *

فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّٓا اِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ
مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذٖينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ
بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَٓا اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَٓا اِنَّٓا
اِذًا لَمِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠٧﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى
وَجْهِهَٓا اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَاسْمَعُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقٖينَ ﴿١٠٨﴾

——— o ———

MEALİ ÂLİSİ

(107) : Eğer onların bir günaha müstehik olduklarına vukuf hasıl olursa o zaman bu ikisinin yerine haklarına tecavüz etmiş oldukları mukabil taraftan diğer iki kimse kıyam ederler. «Billâhi bizim şahadetimiz, onların şahadetinden daha doğrudur, ve biz hakkı tecavüz etmedik, şüphe yok ki, biz o takdirde zalimlerden olmuş oluruz» diye yemin ederler.

(108) : Bu veçhile şahadet, şahadeti lâiki veçhile edâ etmelerine veya yeminlerinden sonra yeminlerinin red edilmesinden korkmalarına en yakın bir çaredir. Allah Tealâ'dan korkunuz ve dinleyiniz. Allah Tealâ fasıklar güruhunu hidayete erdirmez.

*

İ Z A H

(107) : Bu mübarek âyetler, vasiyetler hakkında şahadet eden kimselerin doğru şahadet etmemiş oldukları anlaşıldığı takdirde varislerin tahlif edilmesini ve bu tahlifin meşruiyetindeki faideyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Eğer onların)** **O** vasiyet hakkında şahadet edenlerin hiyanette, yalan yere yeminde bulunmaları sebebiyle **(bir günahı müstehik**

olduklarına vukuf) ıtlağ, kanaat (hasıl olursa o zaman bu ikisinin yerine) yemin hususunda (haklarına tecavüz etmiş oldukları mukabil taraftan diğer iki kimse) ölmüş kimsenin kariplerinden, varislerinden iki şahıs (kıyam ederler,) yemin için hazırlanırlar ve («Billâhi bizim şahadetimiz) yeminimiz (onların) o evvelce şahadet edenlerin şahadetlerinden, yeminlerinden (daha doğrudur) kabule daha lâiktir, biz onlar gibi hiyanette, yalanda bulunmuş olmayacağız, (ve biz hakkı tecavüz etmedik) Vasiyet edilen malı talep hususunda ve evvelki şahitler gibi hıyaneti, yalanı ihtiyar hususunda hakikat hale muhalif yeminde bulunmuş olmadık, (şüphe yok ki, biz o takdirde) Yeminimizde hakkı tecavüz etmiş olduğumuz zaman, gazabı ilâhiye maruz kalmış olan (zal'mlerden olmuş oluruz» deye yemin **ederler)** artık bunların yeminine binaen hüküm olunur.

(108) : (Bu veçhile şahadet) Ölünün varisleri, velileri tarafından beyan edilen veçhile yemin edilmesi, hikmet ve maslahat muktezasıdır. Çünki bu veçhile şahadet ve yemin, şahitleri düşündürerek yapacakları (şahadeti lâyıkı veçhile) hakka tam muvafık, tehrif ve hiyanetten'beri olarak (eda etmelerine) vesiledir, (veya.) bu veçhile varislerin şahadetlerinden (yeminlerinden sonra) diğer şahitlerin şahadetlerinin, yeminlerinin (reddedilmesinden korkmalarına) bu yüzden nâs arasında kötü bir şöhret kazanmış olacağını endişe etmelerine (en yakın bir çaredir) binaenaleyh bu veçhile bir muamelenin meşruiyeti bir hikmeti şer'iye, bir maslahati âmme icabıdır. Artık Ey İnsanlar!. (Hak Tealâ'dan korkunuz) Onun hükümlerine ve ezcümle bu şahadet hükmüne muhalefetten hazer ediniz, (ve d'nleyiniz) Cenabı Hak'km bütün buyurduklarını kabul ve itaat suretiyle güzelce telâkki ey leyiniz. (Allah Tealâ f asıklar güruhunu) Onun kutsî hükümlerine riayet ve itaatten beri olan kimseleri (hidayete) tariki cennete, selâmetlerine, saadetlerine vesile olacak bir yola (erdirmez) onları haib ve hâsır bırakır. Artık her müslümana lâzımdır ki, gerek şahadet hususunda ve gerek sair efal ve harekâtında ahkâmı ilahiyeye muhalif hareketlerden sakınsın, kendi suihareketiyle kendisini hidayet ve necat yolundan mahrum bırakmasın. İşte bu mübarek âyetler böyle ulvî, mühim bir tenbihi hâvi bulunmaktadır!.

Tefsirlerde bildirildiği üzere Temim bini Avs ile Adiy bini Yezit ticaret için Şam'a gitmişler, o zaman Nasrani bulunuyorlardı. Onlar ile beraber Amr ibni Asm azatlısı olan Büdeyl de bulunuyordu. Bu zat ise muhacir müslümanlardan idi. Şam'a gidince hastalanmış, yanında bulunan malının nelerden ibaret olduğunu bir pusulaya yazıp bu pusulayı gizlice eş^ yasının arasına atmıştı. Sonra eşyasını Temim ile Adiy'e verip onları varislerine vermelerini vasiyette bulunmuş, badehu vefat eylemişti..Bu eşya arasında üçyüz miskal ağırlığında ve altın ile nakışlı bir gümüş kâse bulunuyordu. Bunu Temim ile Adiy alıp sakladılar, Medine'i Münevvere'ye dönünce Büdeyl'in eşyasını varislerine verdiler. Varisler bu eşyanın arasında mezkûr kâsenin de bulunmuş olduğunu o pusuladan anlayınca bunu Adiy ile arkadaşından sordular, onlar ise kâseyi inkâr ettiler, Büdeyl bize ne

teslim ettiyse onu size tamamen verdik dediler. Varisler bu keyfiyeti Resulûllaha arzettiler, bunun üzerine 107 inci âyeti kerime nazil oldu Temim ile Adiye ikindi namazını müteakip minberin yanında «kendilerine teslim edilen eşyadan birşeye hiyanet, birşeyi ketmetmediklerine dair yemin verildi, onlar da yemin ettiler, serbest bırakıldılar. Bilâhara o kâse Mekke'de bulundu, elinde bulunan şahıs, ben bunu Temim ile Adiyden satın aldım dedi. Bunun üzerine Temim ile Adiy dediler ki: Biz o kâseyi Büdeylden satın almıştık, fakat bunu isbat için beyyinemiz bulunmadığı için söylemeyi muvafık görmedik diye hırsızlıklarını saklamak istediler. Keyfiyet tekrar Büdeyl'in varisleri tarafından Resulûllaha arzedildi. Bunun üzerine de «108» inci âyeti celile nazil oldu. Binaenaleyh Büdeyl'in varisleri bulunan Amr ibni As ile Muttalib bini Übey Veda'aye yemin tevcih edildi, «vallahi Temim ile Adiy yalan söylediler, hiyanette bulundular» diye yemin ettiler. Bunun üzerine o kâse veya onun bedeli o zatlara verildi. Daha sonra Temimi Dari'de müslüman olmuş ve hakikaten o kâseyi alıp saklamıştık diye itirafta ve Cenabı Hak'tan aflar temennisinde bulunmuştur.

§ Vasiyet, lügatte: Emir ve bir işi birine ısmarlamak demektir. Cemi: «Vesaya» dır. Istılahta: Bir malı veya menfaati ölümden sonraya izafetle bir şahsa veya bir hayır cihetine meccanen temlik etmektir. İsa da vasiyet mânasına geldiği gibi vasi nesb etmek mânasına da gelir. Musi, bir malı veya bir menfaati vasiyet eden kimsedir. Vasi de bir kimsenin malında veya çocuklarının işlerinde tasarruf etmek üzere nesb edilen şahıstır. Buna «Musa ileyh» de denir. Musabihde vasiyet olunan mal veya menfaattir. Musa leh de kendisine vasiyet olunan şahıs veya bir cihettir.

§ Vasiyetler şöylece beş kısımdır:

(1) Vacip vasiyetlerdir. Bu vedialarİ, mecHul borçları red'de ve hac ile zekât ve kefaretlere ait vasiyetler gibi.

(2) Müstahab vasiyetlerdir. Borcu ve varisleri olmayan bir müslümamn bütün mallarını bir ciheti hayra vasiyet etmesi gibi.

(3) Mendub vasiyetlerdir. Müstağni bulunan ilim ve selâh sahiplerine iane yapılan vasiyet gibi.

(4) Mubah vasiyetlerdir. Varis olmayan kariplerden, yabancılardan zengin kimselere vasiyet gibi.

(5) Mekruh vasiyetlerdir. Fasık, günahkâr kimselere vasiyet gibi.

§ Bîr kimse nihayet malının üçte birini bir şahsa veya bir cihete vasiyet edebilir. Fazlasını vasiyet etmiş olsa varisleri razı olmadıkça muteber olmaz. Varislere vasiyet de muteber değildir. Zaten onlar vasiyet edecek kimsenin terekesine temellük edeceklerdir. Bunlardan bazıları iltizam edilerek onlara vasiyet edilse diğer varislerin inkisarı hatırını mucip, aralarında dedikoduya sebeb olacağı cihetle maslahata muvafık olmamış olur.

Bir de bir kimsenin varisleri fakir olup da kendilerine isabet edecek hisse'i irsiye ile istiğnaları hasıl olmayacak ise vacip olan vasiyetlerden

başkasını yapmamak evlâdır. Çünki vasiyet yapılmadığı takdirde hem karabet hakkına riayet edilmiş, hem de ihtiyaç sahiplerine tasaddukta bulunulmuş olur.

§ Meşru vasiyetlerin hikmeti şeriyeti ise pek vazihtir. Bu sayede hukuka insaniyete riayet edilmiş, insan servetinden uhrevî bir menfaat de kazanmış bulunur. Nitekim bir hadisi şerifte :

«ما حق امرئ مسلم له شيء يوصى فيه يبيت ليلتين الا ووصيته مكتوبة عنده»

buyrulmuştur. Yani: Kendisinde vasiyet edecek bir şey bulunan bir müslüman için muvafık değildir ki, yanında vasiyetnamesi yazılmış bulunmaksızın iki gecesi bile geçsin.

***

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ
لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ١٠٩ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَ اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ
الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَاِذْ عَلَّمْتُكَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَاِذْ تَخْلُقُ
مِنَ الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا
بِاِذْنِي وَتُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنِي وَاِذْ تُخْرِجُ
الْمَوْتٰى بِاِذْنِي وَاِذْ كَفَفْتُ بَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ

 ١١٠

o

MEALİ ÂLİSİ

(109) : O günü ki, Allah Tealâ Peygamberleri toplayacak da «Size verilen cevap ne idi?.» diyecek, onlar da «Bizim için bilgi yoktur, şüphe yok ki, gayıpları hakkiyle bilen ancak sensin, sen» diyeceklerdir.

(110) : O zamanı ki Allah Tealâ buyurdu: Ey Meryem'in oğlu İsa!. Senin üzerine ve valdenin üzerine olan nimetimi zikret, o zamanı ki, seni ruhûlkuds ile teyit etmiştim, sen beşikte iken de yetişkin iken de insanlara söz söylüyordun. O zamani ki, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, ve İncil'i öğretmiştim ve o zamani kî, benim iznimle çamurdan kuş heyeti gibi birşey tasvir ediyor da içine üfürüyordun, benim iznimle bir kuş oluveriyordu. Anadan doğma körü vücudünde beyaz beyaz lekeler bulunan kimseyi de benim iznimle iyi ediyor idin. Ve o zamani ki, ölüleri benim iznimle — hayat sahasına — çıkarıyordun. Ve o zamani ki, İsrail oğullarını senden def etmiştim, onlara açık mucizeler ile geld'ğin vakitde ki, onlardan kâfir olanlar: «bu apaçık bir büyüden başka değildir» demiş idi.

***

İ Z A H

(109) : Bu mübarek âyetler, tekva ile mükellef olan insanlara uhrevî hayatı düşünmeleri için o âlemde Peygamberanı Zişanın nasıl bir hitabı ilâhiye nailiyetle şerefyâb olacaklarını ve bu hususta bir numune olmak üzere Hazreti İsa'ya teveccüh edecek olan beyanatı subhaniyeyi tasrih etmektedir. Şöyle ki: Ey insanlar!. Allah Tealâ'dan korkunuz, bâhusus kıyamet gününü, o gündeki pek azim muhakemeleri düşünerek havf ve haşyet içinde yaşayınız, yâdediniz (o günü ki,) o kıyamet zamanını ki **(Allah** Tealâ Peygamberleri) o gün (toplayacak ta) onlarm dünyada iken ümmetlerine tebliğ etmiş oldukları ahkâmı diniyeyi o ümmetlerin nasıl karşılamış olduklarını o Peygamberlerden lihikmetin soracak (size) ümmetleriniz tarafından (verilen cevap ne idi?.) onlar sizin tebligatınıza kabul suretiyle mi icabet ettiler, yoksa red suretiyle mi size cevap verdiler (diyecek) o kıyamet gününde o Peygamberlerin ümmetleri hakkında şahadette bulunmalarına müsaade buyuracaktır. (Onlar da) O Peygmaberanı Zişan da kemâli tevazu ve mahviyet göstererek: Yarabbü. Herşeyi kemâliyle bilen ancak sensin (bizim için bilgi yoktur) onların yüzünden uğramış olduğumuz sadematı bihakkın izah ve beyana takatimiz gayrıkâfidir, bâhusus onların kalblerindeki kuruntularını, onların birçok gizli ve aleni hallerini tamamiyle bilmek bizim için müyesser değildir. (Şüphe yok ki, **gayıpları hakkiyle bilen** ancak sensin) Yarabbü. (sen) bizim bildiğimiz, senin ilmi azimine nazaran yok mesabesindedir (diyeceklerdir.) Yani: Ey Hâliki alîm ve hakîm!. O ümmetlerin izhar ettiklerini de, izmar eylediklerini de, samimi

surette imân edip etmediklerini de ancak tamamiyle sen bilirsin âmenna. Bizler ise onların yalnız izhar ettiklerinden başkasını, onların mafizzamirlerini ve bizden sonra ne yapmış olduklarını bilemeyiz, artık bizim bilgimiz, senin bütün hadisatı[1] muhit olan ilmine nazaran bir bilgi mahiyetinde değildir. Vakia Peygamberanı izam, ahrette ümmetleri hakkında onların zahiri hallerine göre şahadette bulunacaklardır. Fakat onların bütün zahiri ve hafi hallerine ihata derecesinde vakıf olmadıkları cihetle bu bakımdan izharı aczetmek meziyetini göstermiş olacaklardır.

Maahaza Cenabı Hak'km Peygamberlerden bu suali, o ümmetlerin hallerini anlamak için değildir. Zaten onların bütün halleri Hak Tealâ'ya tamamen malûmdur. Belki bu sualden asıl muradı ilâhi, o ümmetlerin temerrüt, küfr ve isyan içinde yaşamış olanlarını tevbihtir. O ümmetler arasında Allah Tealâ'dan başkasına da ilâhiyet sıfatını isnat etmek cür'etinde bulunan Nasara taifesi ise bu bakımdan *en-* ziyade tevbihe lâiktir. Binaenaleyh Cenabı Hak, bu hususta bir numune olmak üzere Hazreti İsa'ya vermiş olduğu nimetleri tadat ederek bu nimetlere karşı kâfirane, pek cahilane harekette bulunan Nasara taifesini (110) uncu âyeti celilesiyle tevbih buyurmaktadır. Tâki, hakikati hâli anlayarak o fasit akidelerini terketsinler.

(110) : Habibim Ya Muhammedi. —Aleyhisselâm— Yâdet **(O günü ki, Allah Tealâ)** Hazreti İsa'ya hitaben **(buyurdu)** yani: Kıyamette buyuracak. Kıyametin vukuu karip, Cenabı Hak'kın Hazreti İsa'ya hitabı muhakkak olduğu için istikbal sigası yerine, mazi sigası ihtiyar buyrulmuş, keyfiyetin tehakkuk vukuuna işaret olunmuştur. **(Ey Meryem'in oğlu İsa!.)** Sen ki, benim bir Peygamberi Zişanımsın **(Senin üzerine ve valdenin üzerine olan nimetimi zikret)** hatırla, o nimet ne kadar büyüktü, senin ümmetin bu nimeti takdir ederek senin risaletini tasdik ve sana bu nimeti veren Cenabı Hak olduğundan ondan başka Halik, her şeye kadir başka bir ilâh bulunmadığını bilip itiraf etmeli değil mi idiler?. Evet hatırla **(o zamanı ki, seni ruhûlkuds ile)** Cibrili Emin ile veya nezih, kutsî bir ruh ile **(teyit etmiştim)** sana bu vasıta ile lâzım gelen şeyleri tâlim, sana dinî hüccetleri telkin, seni her veçhile takviye eylemiştim, (sen **beşikte)** Daha çocuk bir **halde (iken de ve yetişkin)** sinni kemâle ermiş **(iken de insanlara söz söylüyordun)** evet. Daha beşikte yatan masum bir yavru iken de: Bir hârika olmak üzere: «Ben Allah Tealâ'nın kuluyum, bana kitap verdi» diye beyanatta bulunmuştu. Ve yâdeyle **(o zamanı ki, sana kitabı)** yazı yazmayı veya hangi bir kitabı okumayı **(hikmeti)** nazarî ve amelî, nâfi ilimleri ve bilhassa **(Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim)** seni bu kitaplara vâkıf, bunlardan müstefit kılmıştım. Ve zikret **(q zamanı ki benim iznimle)** benim irademle, benim tevfik ve teshilim vasıtasıyle **(çamurdan kuş heyeti gibi birşey tasvir ediyor da içine üfürüyordun)** senin için bir mucize olmak için **(benim iznimle)** benim emir ve irademle o heyet **(bir kuş oluveriyordu)** bütün bunlar Allah Tealâ'nın izniyle, takdiriyle, yaratmasıyle vücude gelmiş oluyordu, çünki ondan başka Halik, bir şeyi ademden vücude getir-

meğe kadir başka Halik yoktur. Ve Ey Resulüm İsa!.. Sen **(anadan doğma** körü, ve vücudünde beyaz beyaz lekeler bulunan kimseyi de benim iznimle) zatı ulûhiyetimin kudret ve iradesiyle bir mucize olarak **(iyi ediyor idin)** kavmine karşı böyle harikulâde hâdiseleri gösteriyordun (ve) yâdeyle o zamanı ki **(ölüleri)** dua ederek **(benim iznimle)** benim fiilimle kabirlerinden diri olarak hayat sahasına **(çıkarıyordun)** bütün bunlar Hazreti İsa'nın risaletini tasdike vesile olmak üzere Cenabı Hak'kın izniyle, iradesiyle vücude gelmiş oluyordu. Ve zikret (o zamanı ki,) senin hayatına suikasitte bulunan **(İsrail oğullarını senden** defe**tmistim)** onlar maksatlarına nail olamadılar, **(onlara)** Öyle bir nice **(açık)** herkesin anlayıp tasdik edebilecekleri bir ruşen mahiyette bulunan **(mucizeler ile geldiğin vakitte ki, onlardan)** o Benî İsrail taifesinden **(kâfir olanlar)** o mucizeleri körükörüne inkâra cüret ederek: (bu) Gösterilen hârikalardan her biri (apaçık **bir** büyüden) sihir denilen asılsız bir nümayişten **(başka değildir demiş idi)** bu kâfirler kendi cehaletlerini dalâletlerini bu suretle de göstererek ebedî azaba mâruz kalmışlardır. İşte Allahü Azimüşşan Hazretleri Peygamberlerini böyle ulvî nimetlere mucizelere nail kılmış, onlara ittiba edenleri selâmet ve hidayete mazhar buyurmuş, onları inkâr edenleri de ebedî bir felâket ve azaba maruz bırakmıştır.

***

وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيِّنَ اَنْ اٰمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا
اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ١١١ اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا
مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ١١٢
قَالُوا نُرِيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ
اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ١١٣

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(111) : Ve o zamanı ki, «Bana ve Peygamberlerime imân ediniz» diye havariyuna ilham etmiştim, onlar da: «imân ettik, bizim muhakkak müslimler olduğumuza şahit ol» demişlerdi.

(112) : O vakit ki, havariler: «Ey Meryem'in oğlu İsa!. Rabbin gökten bizim üzerimize bir maide indirebilir mi?.» demişti. İsa'da Allah Tealâ'dan korkunuz, eğer siz müminler iseniz» dedi.

(113) : Dediler ki: Biz istiyoruz ki, ondan yiyelim ve kalblerimiz mutmain olsun ve senin bize doğru söylediğini bilelim ve biz onun üzerine şahitlerden olalım.

*

İ Z A H

(111) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti İsa'ya ilk imân edip onun ensarı sayılan zatların nail oldukları ilhamı ilâhiyi ve onların ne gibi bir maksatla maide'i semaviyenin nüzulünü istirham etmiş olduklarını bildirmekte ve bu vesile ile de Hazreti İsa'nın mazhar olmuş olduğu tekrimatı rabbaniyeye işaret olunmaktadır. Şöyle ki: Habibim!. Yâdet (O zamanı ki, bana) benim zatı ulûhiyetime, vahdaniyeti rabbaniyeme (ve peygamberime) Hazreti İsa'nın risaletine (imân ediniz) böyle bir akidenin haricine çıkarak ifrat ve tefrizde bulunmayınız (diye havariyyuna) İsa Aleyhisselâm'ın eshabından bulunan zatlara (ilham etmiştim) onların kalbleri böylece sünuhatı ilâhiyeye makes olmuştu, veya onlara bu emri ilâhi İncil vasıtasıyla teveccüh etmiş, bunu Hazreti İsa'nın lisanından telâkki eylemişlerdi. (onlar da) Havariyun da biz Allah Tealâ'nin vahdaniyetine, Hazreti İsa'nın risaletine (imân ettik, bizim muhakkak müslümler) senin dinine ve peygamberine munkat kimseler (olduğumuza) ya Rabbena!, (şahit ol demişlerdi.) Bu suretle nezih itikatlarını lisanen de itirafte bulunmuşlardı.

(112) : Habibim!. Yâdet (O vakit ki, Havariler) Hazreti İsa'nın ensarı olan zatlar, o Peygambere hitaben (Ey Meryem'in oğlu İsa!. Rabbin gökten bizim üzerimize bir maide) üzerinde taam bulunan bir sofra (indirebilir mi?, demişti) yani: Böyle bir maidenin indirilmesi hikmeti ilâhiyyeye muvafık olur mu?. Yahut böyle bir maidenin inzali hakkındaki senin temennine Cenabı Hak icabet eder mi?. Veya: « ح،kuJ » kıraatine nazaran: Sen Rabbinden böyle bir sualde bulunmaya muktedir olabilir misin?. Diye sormuşlar. Bunlar bu maidenin nüzulünü görmekle ilmelyakin derecesinde olan imânlarını aynelyakin mertebesine yükseltmek istiyorlardı. Nitekim Hazreti İbrahim de ölülerin nasıl ihya edildiğini görmek istemişti. Havariler bu sualine karşı (İsa) Aleyhisselâm (da) Ey Havariyun!. (Allahtan korkunuz) Bu gibi şiari ubudiyeti münafi suallerde bulunmayınız (eğer siz) Cenabı Hak'kın kemâli kudretine ve benim risaletimin sıhhatine (müminler iseniz» dedi.) onları intibaha davet etti, öyle şaibe'i cehaleti tazammm eden bir sualden onları menetmek istedi ve maidenin nuzulû için ve sair nimetlerin tevalisi için Allahtan korkmanın bir vesile olacağına işarette bulundu.

(113) : Hazreti İsa'nın bu tavsiyesi üzerine havariler de (Dediler ki) biz Cenabı Hak'km kudreti ve senin risaletin hususunda bir şüpheye düş-

müş değiliz, öyle bir şüpheyi izale etmek istemiyoruz, (biz istiyoruz ki, ondan) o semavî maideden müstefit olalım, öyle ulvî bir nimete nail bulunalım, (ve kalblerimiz mutmain olsun) kalben olan inancımız, böyle bedihi bir eseri kudreti görmekle fevkalâde tekemmül ederek her veçhile mütmeinnülkalb olalım. Çünki müşahede tarikiyle olan ilim, istidlal tarikiyle olan bir ilme inzimam edince ziyade sükûneti kuvveti yakini icabeder. (ve) Maidenin nüzulünü istiyoruz ki, (senin bize doğru söylediğini) risalet davasındaki sıtkmı bir ilmi yâkinî ile (bilelim) hiçbir şüphe şaibesi bulunmasın, (ve biz onun üzerine) O maidenin nuzulû suretiyle olan mucize hakkında (şahitlerden olalım) onun nüzulünü görmeyen İsrail oğullarına karşı öyle bir mucize'i semaviyenin zuhuruna şahadet ederek onları uyandıralım, müminlerin artmalarını temine çalışalım. «Havariyyun için Ali İmran Süresindeki 52 inci âyetin tefsirine müracaat!.

*

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا
عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾
قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا
لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(114) : Meryem'in oğlu İsa dedi ki: Ey Allah!. Ey bizim Rabbimiz!. Bizim üzerimize gökten bir maide indir ki, bizim evvelimiz ve ahırımız iç'n bir bayram ve senden bir âyet olsun ve bizi merzuk et ve sen rızık verenlerin en hayırlısısın.

(115) : Allah Tealâ buyurdu ki: Ben onu sizin üzerinize elbette indireceğim. Fakat sonra sizden kim küfre düşerse artık ben âlemlerden hiç bir kimseyi tazib etmeyeceğim bir azab ile onu muazzep kılarım.

***

İ Z A H

(114) : Bu mübarek âyetler, Havariyyunun güzel bir maksada müs-

tenit temennileri üzerine Hazreti İsa'nın istirham eylediği maidenin nuzulûnu bildirmekte ve böyle bir mucizenin zuhurundan sonra küfre düşecek olanların en şiddetli azaplara giriftar olacaklarını şöylece ihtar eylemektedir: **(Meryem'in oğlu İsa)** Aleyhisselâm; Havarilerin bir sahih garaza mebni maidenin nüzulünü istemekte olduklarını anlayınca yıkandı: Namaz kıldı, bârigâhı ulûhiyete teveccüh ederek niyaza başladı da **(dedi ki, Ey Allah!. Ey bizim Rabbimiz!.)** yani: Ey bütün kemâlâtı cami olan ulûhiyet sıfatıyla ve bütün mükevvenatı idare ve terbiyeyi haiz rebubiyet sıfatıyle müttasif olan mabudumuz!. **(Bizim** üzerimize gökten) Sema canibinden **(bir maide indir ki, bizim evvelimiz ve ahırımız için)** zamanımızda mevcut ve bizden sonra gelecek olan cemiyetler için **(bir** bayram) bir tazim edilecek îdi azim bir, yevmü sürür olsun, (ve) O maidenin nuzulû yarabbü. **(senden)** Senin tarafı izzetinden sâdır **(bir** âyet) kemâli kudretine şahit ve sıhhati nübüvvete bir delil **(olsun)** o maidenin nuzulû böyle ulvî bir gayeye müteveccih bulunsun (ve) sonra da Yarabbü. **(bizi merztık et)** O maideden bizi maddeten de müstefit kıl veya onun üzerine şükretmeyi bize nasip buyur, (ve sen) Ya Rabbena!, **(rızık verenlerin en hayırlısısın.)** Sen bütün kullarına bilâivez nimet ihsan buyuran bir hâliki Azimüşşansın, bizim bu husustaki tezarruatımızı da lütfen kabul ederek bizi maddî ve manevî surette merzuk buyur.

(115) : **(Allah Tealâ)** Hazretleri de İsa Aleyhisselâm'm bu tezarruatı üzerine vahy tarikiyle şöyle **(buyurdu ki)** ya İsa!, **(ben** onu) O istediğiniz maideyi **(sizin üzerinize elbette)** tekrar tekrar (indireceğim) istirhamınız tarafı izzetimden is'af edilecektir, **(fakat)** O maidenin indirilmesinden **(sonra sizden kim küfre düşerse)** böyle bir hârikanın, böyle azim bir mucizenin zuhrundan sonra kim Cenabı Hak'kın rübubiyetini, Peygamberinin risaletini tasdik etmeyip de inkâra cüret gösterirse **(artıt ben âlemlerden hiç bir kimseyi tazib** etmeyeceğim) pek şiddetli **(bir** azap **ile onu)** o küfre düşeni **(muazzep kılarım)** filvaki bu muazzam mucizenin zuhurundan sonra küf ram nimette bulunarak şerefi imândan mahrum kalanlar her türlü azaba lâiktirler. Nitekim rivayete göre Hazreti İsa'nın kavminden bir kısmı bu mucizeyi gördükten sonra yine küfre düşmüşler, Cenabı Hak da onların suratlarını en rezil hayvanlardan olan hınzır suratına tebdil etmişti. Böyle bir mesh felâketine uğramış olan o kâfirler, bu halde üç gün kadar yaşayıp sonra helak olup gitmişlerdir.

§ Tefsirlerde beyan olunduğu üzere maide şu mahiyette bulunmuştu: İki bulut arasında yere indirilen maide, bir kırmızı sofra idi. Üzerindeki taam ise kılçıksız ve pulsuz, kendi yağıyle kızarmış, kebab olmuş balık idi, bu balığın baş tarafında tuz, kuyruk tarafında bir kâse içinde sirke, çevresinde de çeşit çeşit sebzeler var idi. Beş tane de çörek var idi ki, birincisinin üzerinde zeytin, ikincisinin üzerinde bal, üçüncüsünün üzerinde yağ, dördüncüsünün üzerinde peynir, besicisinin üzerinde de kurumuş et bulunuyordu.

İsa Aleyhisselâm bu maidenin nüzulünü görünce ağlamış, Yarabbü.

Beni şakir kullarından kıl, ya ilâhi bunu bir rahmet kıl, bir ukubet kılma diye dua etmiş «Bismillâhi hayrirrazikın» diyerek maideyi açmıştır. Havariyu'nun reisi, ya ruhallah, bu taam dünyadan mı, ahretden mi diye sormuş, Hazreti İsa'da hayır ikisinden de değil, bu kudretullah ile vücude gelmiş bir hârikadır diye buyurmuştur. Maideden bir çok kimseler yemişlerdir. Bundan yiyen fakirler mademelhayat 'zengin olmuşlardır, hastalar da şifa bulmuşlardır.

§ Rivayete nazaran bu maidenin nuzulû kırk gün, gün aşın devam etmiştir. Öğle vakti uçar giderdi. İlk günü pazara tesadüf ettiğinden o günü İseviler bir bayram günü ittihaz etmişlerdir.

Maidenin nuzulû cumhura göre muhakkaktır. Fakat bazı zatlara göre bu maidenin nuzuli, mühim bir şarta bağlı olduğu için onun evvelce nuzulûnu istemiş olanlar, bu şarta riayet edemeyip muazzep olabileceklerini düşünerek istiğfarda bulunmuşlar, taleblerinden vaz geçmişlerdir, binaenaleyh maide de nazil olmamıştır. Bu rivayet zayıftır, cumhuru ulemanın kavline muhaliftir.

*

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ
سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ
عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا اَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(116): Ve o vakti ki, Allah Tealâ «Ey Meryem'in oğlu İsa» sen mi insanlara «beni ve anamı Allahtan başka iki ilâh ittihaz ediniz dedin» diye sual buyurdu. Dedi ki: «Seni tenzih ederim benim için hak olmayan bir şeyi söylemek lâik olamaz, eğer ben onu söylemiş isem, sen onu elbette bilmişsindir, sen benim nefsimde olanı bilirsin, ben isem senin zatındakini bilemem, şüphe yok ki, ğayıpları bilen ancak sensin, sen.»

***

İ Z A H

(116) : Bu âyeti kerime, Hazreti İsa'yı Nesaranın iddiasından tebrie etmektedir. Hazreti İsa ile valdesine ulûhiyet isnat eden kefereyi tekzib ve tevbih eylemektedir, onların sui'itikatlarmı teşhir için kıyamet gününde vuku bulacak bir istintakı hakî bulunmaktadır. Şöyle ki: Resulüm (Ve o vakti) zikret (ki Allah Tealâ) ruzu mahşerde Hazreti İsa ile muhterem valdesine ulûhiyet isnad eden kâfirleri tevbih için onları Hazreti İsa'nın tekzibiyle tebkit ve tahcil için (Ey Meryem'in oğlu İsa!. Sen mi insanlara: «beni ve anamı Allahtan başka) onunla beraber (ilâh ittihaz ediniz» ded'n) yoksa onlar mı kendi nefislerinin sui'ilkaatiyle böyle müşrikâne bir iddiaya cüret ettiler?, (diye sual buyurdu.) Hazreti İsa da, o kâfirlerin öyle bâtıl iddialarının teşhir ve tevbihi için kendisine teveccüh eden bu suale cevaben: (Dedi ki:) Yani kıyamet günü muhakkak diyecektir ki: Yarabbü. (Seni tenzih ederim) Şerik ve nazirden münezzeh olduğunu bilir, vahdaniyeti ilâhiyene muhalif iddiaların butlanını muterif bulunurum, (benim için hak olmayan) Müstehik bulunmadığım (bir şeyi söylemek) benim için caiz **(lâ'k olamaz)** ben bir mahlûku ilâhi olduğum halde nasıl ulûhiyet iddiasında bulunabilirim?. Böyle bir iddiada bulunmadığıma Yarabbi sen âlimsin, (eğer ben onu söylemiş isem, sen onu elbette bilmişs:•ndir) Artık benim öyle bir iddiada bulunmadığımı başka bir delil ile isbata hacet yoktur. Benim öyle bir iddiada bulunmadığım zatı ulûhiyetce malûmdur, bu malûmiyet ise benim beraatım hakkında bir burhandır. (sen) Yarabbi!. (benim nefsimde olanı bilirsin) Sen benim bütün gizli ve aleni hallerime bihakkın âlimsin (ben ise senin zatmdakini bilemem) ben senin bir mahlûkun bulunmaktayım, mahlûkat ise Ya ilâhi senin bildirmediğin şeyleri bilip idrâk edemez, (şüphe yok ki, gayıpları bilen ancak sensin!.) Yarabbi!. (Sen) Yarabbelâlemin!. Yalnız aleni olan hareketler, iddialar, değil en gizli emeller, düşünceler de zatı ulûhiyetince tamamen malûmdur, müncelidir. Artık benim öyle bir iddiada bulunmadığım ve nefsimdeki temayüllerde sence bütün bütün malûmdur. Ey yegâne ma-: budu mükevvenat!. Zaten Cenabı Hak'kın Hazreti İsa'ya müteveccih olan bu sualinden murat da, onun mahşer günü böyle arzı ubudiyetle Nasarayı tekzib etmesidir.

***

<§ £*»A^£B&3£İC g>

وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ
أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾
إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(117): Ben onlara senin bana emrettiğinden başkasını söylemedim, benim ve sizin Rabbimiz olan Allah Tealâ'ya ibadet ediniz, dedim. Ve ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerine şahit olmuş idim, vaktaki beni aldın, onların üzerlerine murakıp ancak sen oldun ve sen herşey üzerine tamamiyle şahitsin.

(118) : Eğer onları muazzep kılarsan şüphe yok ki, onlar senin kullarındır. Ve eğer onları yarlıgarsan yine şüphesiz ki, aziz olan, hakim olan ancak sensin.

*

İ Z A H

(117) : Bu mübarek âyetler de Hazreti İsa'nın kendisine **teveccüh edecek** suali ilâhiye vereceği cevabın bakiyesini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: YarabbÜ. Malûmu izzetin olduğu üzere **(Ben onlara)** o kendilerine mebus olduğum kavme **(bana emrettiğinden)** beni yebliğine **memur buyurduğun** şeylerden **(başkasını söylemedim)** hâşâ öyle ulûhiyet. iddiasına cüretkâr olmadım, senin emrettiğin veçhile onlara hitaben: **(benim ve sizin rabbimiz olan Allah Tealâ'ya ibadet ediniz. Dedim)** Onları daire'i

tevhide devam ettim, (ve ben içlerinde bulunduğum müddetçe üzerlerine şahit olmuş idim) hallerine bakar, kendilerini emri ilâhi veçhile amele sevk etmek ister, onları dini ilâhiye muhalefetten men eylerdim, (vaktaki beni aldın) beni ahz edip semaya kaldırdın (onların üzerine murakıp) onların hallerine nazır olan, amellerini, iddialarını tesfoit buyuran (ancak sen oldun ve) Ya ilâhelâlemin!. (sen herşey üzerine tamamiyle şahitsin) Evet Yarabbü. Benim ye bütün kavmimin ve sair bütün mahlûkatın hallerine, sözlerine, iddialarına âlim ve şahit olan ancak sensin, sen.

Bu âyeti kerimede tevaffiden murad, Hazreti İsa'nın >dünyadan alâkasını kesip semaya kaldırılmasından ibarettir. Tevaffi, istiğfa kelimeleri bir nesneyi bittamam almak, ahz eylemek mânasınadır. Bu tâbir mevtten eamdir. Mevt = ölüm, bu tâbirden bir nevidir.

(118) : Ya ilâhi!. (Eğer onları) O insanlara ulûhiyet isnad ederek zatı ahadiyyetinden başkasına tapmış bulunan kimseleri (muazzep kılarsan) onları lâik oldukları cezaya kavuşturmuş olursun, (şüphe yok ki, onlar senin kullarındır.) Onlar ubudiyet vazifelerini ihlâl ederek başkalarına tapmakla cezaya müstehik olmuşlardır, (ve eğer) Yarabbü. (onları yarhgarsan) Af edersen veya onlar daha ölmeden taib ve müstağfir olup da geçmiş olan iddialarını af buyururşan kim mâni olabilir?, (yine şüphesiz ki, aziz olan) Herşeyi yapmağa kâdir, her şeye galip bulunan ve (hakim olan) her fiili, her emir ve nehyi birer hikmet ve maslahat dairesinde tecelli eyleyen (ancak sensin.) ya İlâhelâlemin!. Evet... Cenabı Hak, mülkünde keyfemâyeşâ tasarruf edebilir, onun için bir mecburiyet, bir nevi müşkülât mutasavver değildir. Binaenaleyh dilerse herhangi bir kulunu af edebilir ancak o Halikı Azimüşşan, zatı ulûhiyetine şerik ittihaz edenleri, vahdaniyeti ilâhiyesini münkir bulunanları af etmeyeceğini, onları ebediyyen muazzep kılacağını kati surette müteaddiden beyan buyurmuştur. Beyanatı ilâhiyede ise tahallüf bulunamaz. Artık şüphe yok ki, küfr ve şirk içinde ahrete gidenler ebediyyen affi ilâhiyye mazhar olmayacaklardır.

§ Tefsiri kebirde muharrer olduğu üzere Kur'anı müciz beyanda câri olan adeti ilâhiye şöyledir: Şeraiye, tekâlife, ahkâma dair birçok neviler zikredilince bunları ilâhiyata, Peygamberlerin ahvalini izaha veya kıyametin ahvalini şerhe dair âyetler takib eder. Tâki bunlar kendilerinden evvel zikredilen tekâlifi, şerayii tekit etsin. Binaenaleyh burada da evvelce şerayi'e ait neviler beyan buyrulmuş olduğundan onları takiben de evvelâ (109) uncu âyeti celile ile kıyametin ahvali; sonra da (110) uncu âyetten itibaren îsa Aleyhisselâm'ın ahvali beyan buyrulmuştur.

§ Hazreti İsa için Ali İmran suresinin (6*2) inci ve sure'i Nisanın (171) inci âyetlerinin tefsirine de müracaat!.

**

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(119) : Allah Tealâ buyurdu ki; bu, sadıklara sadakatlerinin faide vereceği bir gündür. Onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır ki, onlar bunlarda ebedî olarak kalıcılardır. Allah Tealâ onlardan razı olmuş, onlar da Allah Tealâ'dan razı olmuşlardır. İşte bu, en büyük bir kurtuluştur.

(120) : Göklerin ve yerin ve bunlarda bulunanların mülkü Allah Tealâ'nındır. Ve o herşeye bihakkın kadirdir.

***

İ Z A H

(119) : Bu mübarek âyetler de Cenabı Hak'km Peygamberlerini cem edeceği kıyamet gününde ehli imânın haiz oldukları sadakattan dolayı azim nimetlere nail olacaklarını tebşir etmektedir. Ve bütün mekevvenata mâlik olan Hâliki Zişamn her irade buyurduğunu yapmaya kadir olduğunu şöylece beyan buyurmaktadır. **(Allah Tealâ)** Hazretleri kıyamet günü İsa Aleyhisselâm'm cevabını müteakip **(buyurdu ki)** yani: Buyuracağı muhakkaktır ki (bu) kıyamet günü, mahşer âlemi **(sadıklara)** dünyada iken sahih imâna nail, şer'i hükümlere riayetkâr, dinî vazifelerini ifaya muvaffak bulunmuş olan zatlara bu **(sadakatlarının)** öyle dinî, dünyevî işlerde ciddiyet ve samimiyette bulunmuş olmalarının **(faide vereceği bir gündür)** evet o gün **(onlar için)** o sadakat sahiplerine mahsus olmak üzere **(altlarından ırmaklar akan cennetler varjhr)** onlar için bütün güzellikleri, nimetleri hâvi, hüzün ve kedere bais olacak bütün hâdiselerden, gailelerden âri bahçeler, ikametgâhlar müheyyadır. Bir halde **(ki onlar) o** cennetlere nail olacak mesut zatlar **(bunlarda)** bu feyiz ve letafet merkezi

olan cennetlerde (ebedî olarak) aleddevam (kalıcılardır) onlar için öyle daimî nimetler, muhalled sevaplar mukadderdir. Maahaza bütün bu nimetlerin fevkinde olmak üzere (Allah Tealâ onlardan razı olmuş) onları rızayı ilâhisine, ulviyeti her türlü tasavvurların, kıymetlerin fevkinde olan öyle bir âtifeti subhaniyesine nail buyurmuş olacaktır, (onlar da) o mesut, sadık kullar da (Allah Tealâ'dan razı olmuşlardı) haklarında tecelli eden böyle bir lütuf ve ihsandan dolayı fevkalâde mahzuz olarak kalbçn münşerih, lisanen arzışükrana şitaban bulunmuşlardır, (işte bu) Böyle rızayı ilâhiye veya bütün bu uhrevî nimetlere nailiyet (en büyük bir kurtuluştur) en muazzam bir fevz ve necattır. Bunun fevkinde bir selâmet ve saadet mutasavvur değildir.

(120) : Evet... (Göklerin ve yerin, ve bunlarda bulunanların) Bütün mahlûkatm (mülkü) varlığı, hakkı tasarrufu (Allah Tealâ'ıındır) hepsi de o Hâliki Azimüşşanın birer eseri kudretidir, hepsi de onun emir ve iradesine tâbi, onun mahlûku, memlûkû bulunmakla mübahidir. İşte Hazreti İsa ile valdesi de o Hâliki Zişanın birer muhterem, mümtaz kuludurlar, (ve o) Hâliki âlim ve Hakim (lıerşeye bihakkın kadirdir) bütün bu mülk ve hâkimiyeti tahtında bulunan mahlûkatı hakkında dilediği tasarrufa kadirdir, bunları ihyaya da, imataya da muktedirdir. Sadık mümin kullarını ebedî bir âlemde her türlü nimetlere nail etmeğe de kudreti azimesi maziyadetin kâfidir. Onun vahdaniyeti ilâhiyyesini, halikıyet ve rübubiyyetini münkir olanlarda o ebediyyet âleminde aleddevam muazzep etmesi onun muktezayı hikmetidir. Artık bütün beşeriyet, bu hakikati düşünmelidir, daha dünyada iken hayatını tanzim, kalbini nuri tevhit ile tenvir etmelidir, uhdesine düsen vazifeleri de güzelce ifaya müsareatta bulunmalıdır. Şüphe yok ki, beşeriyetin selâmet ve saadeti ancak bu sayede tecelli eder, beşeriyet ancak bu sayede maide'i ilâhiyeden, ahret âlemindeki ebedî nimetlerden aleddevam müstefit olup durur. Allah Tealâ Hazretleri cümlemize bu kutsî gayrimütenahi nimetlerini nasip buyursun amin, Velhamdülillâhi Rabbilâlemin.

*

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي خلق السموات والأرض وجعل الظلمات والنور ثم
الذين كفروا بربهم يعدلون ① هو الذي خلقكم من طين ثم قضى
أجلا وأجل مسمى عنده ثم أنتم تمترون ② وهو الله في السموات
وفي الأرض يعلم سركم وجهركم ويعلم ما تكسبون ③

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Hamd o Allah Tealâya mahsustur ki, gökleri ve yeri yaratmış ve zulmetler ile nuru var etmiştir. Sonra kâfir olanlar, — bunları — Rablarına denk tutuyorlar.

(2) : O, o Hâliki azimdir ki, sizi bir çamurdan yarattı, sonra bir ecel takdir etti ve onun nezdinde malûm bir ecel de vardır. Sonra da siz şüphe ediyorsunuz.

(3): Ve o göklerde de, yerde de Allah'dır, sizin gizli ve âlenî olan herşeyinizi bilir ve ne kazanacağınızı da bilir.

***

İ Z A H s-

(1) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ Hazretlerinin kudret ve azametine birer vazıh delil olan mükevvenat bedialarım beşeriyetin nazarı intibahına takdim ediyor, bütün kâinatın ahvalini tamamile bilen o Hâliki Zişanın varlığında, birliğinde şüpheye düşenleri takbih eylemektedir. Şöyle ki: (Hamd) medhü sena, zikri cemil, bütün hükümlerine kemalile riayet (Allah Tealâya mahsustur) bütün mahlûkatının tazimatına, arzı ubudiyette bulunmasına müstehık olan ancak o mabudi zişandır. O, öyle bir Ha-

lıkı Azimdir (ki gökleri ve yeri yaratmış) öyle nice âlemleri yoktan vücuda getirmiş (ve zulmetler ile nuru var etmiştir). Nice karanlık ve ruşen hâdiseleri sahiplerinin istidadlarına, ihtiyarlarına binâen küfrü, şirki, masiyetleri takdir ve halk ettiği gibi iman nurunu, hidayet pertevini de vücuda getirmiştir. Onun vahdaniyeti, kudret ve azameti bütün bunlarda tecelli edip durmaktadır. Buna rağmen (sonra kâfir olanlar) vahdaniyeti ilâhiyeyi inkâra cür'et eden müşrikler (—bunları—) böyle mahlûkat kabilinden olan putları ve saireyi (Rablarma denk tutuyorlar) bütün bu yaratılmış şeyleri Hâlikı Kâinata ibadet ve taat hususunda müsavi tanıyorlar. Böyle câhilane bir inancın esiri bulunmaktan kurtulamıyorlar. Ne müthiş bir dalâlet..,

(2) : Ey münkirler, müşrikler... Bir kere düşününüz, (O) kâinatı, bütün zulmetleri ve nuru vücuda getiren, alîm ve kadir olan mabudi zişan (o Hâlikı azimdir ki, sizi) bütün insanları menşei aslîleri itibarile (çamurdan yarattı.) bütün beşeriyetin ilk pederi olan Hazreti Âdemi sudan, topraktan vücuda getirdi, onun bütün evlâd ve ahfadı olan insanları da birer katre mesabesinde olan ve topraktan neş'et eden gıdalarla husule gelen birer nutfeden vücuda getirmektedir. (Sonra) Ey insanlar her biriniz için (bir ecel takdir etti) her birinize mahsus birer muayyen hayat müddeti vardır, bu müddet nihayet bulunca hemen ölüverirsiniz, (ve onun) o Halıkı Hekîmin (nezdinde malûm) ilmi ilâhîsinde muayyen (bir ecel de vardır) ki, o da kıyamet vukuunda bütün ölülerin yeniden hayat bulup kabirlerinden kalkacakları gündür, (sonra da siz) Ey münkirler... (şüphe ediyorsunuz.) Öldükten sonra yeniden hayat bulacağınızı tasdik etmiyorsunuz, şek içinde yaşıyorsunuz. Halbuki, Halıkı Kâinat Hazretlerinin kudret ve azametine delâlet edip duran bunca âsârı görüyorsunuz, kendinizin hiç yoktan vücuda gelmiş olduğunuzu da biliyorsunuz, artık sizleri yoktan var eden bir Halıkı azîm, sizi öldürdükten sonra tekrar vücuda getirmeğe kadir olamaz mı? İade ibda'dan daha kolay değil midir?, j

(3) : (Ve o) Hâlikı Kâinat (göklerde de, yerde de Allâh'dır) yani, o bütün bu mükevvenatm Halikıdır, mabududur, bütün semalarda, yerde Allah ismi azamile zikrolunan ancak o mekân ve zamandan münezzeh olan Hâlikı Kâinat Hazretleridir, bütün bu âlemlerde ibadet ve taata müstahik olan ancak o mabudi kadîm ve kadirdir. O öyle alîm ve hakîm olan bir haliktır ki, ey İnsanlar... (sizin gizli ve âlenî olan her şeyinizi bilir) sizin âşikâre yaptığınız, söylediğiniz şeyleri bildiği gibi gizlediğiniz, kalben düşünüp durduğunuz şeyleri de tamamen bilir, hiç bir şey onun dairei ilminden hariç bulunmaz. (Ve) O Halıkı Zişan, sizin (ne kazanacağınızı da bilir.) sizin hayatınızı hayra mı sarf edeceğinizi veya şerre mi sarf edip duracağınızı ilmi ezelisile tamamen bilir, hakkınızda ona göre mükâfat veya mücazat verir. Binaenaleyh bu hakikatları düşünüp de ona göre hayatınızı tanzime çalışınız.

§ Bu En'am Sûresi, (165) âyatı celileden müteşekkildir. Bunun bir ismi de «Sûre tülhücce» dir. Bu âyetlerin hepsi de Mekkîdir, ancak bir ri-

vayete göre altı âyeti Medenîdir ki, onlar da (91, 92, 93 ve 151, 152, 153) üncü âyetlerden ibarettir. Bütün rivayetlere göre bu sûrei celîlenin Mekkî olan âyetleri hep birden geceleyin nazil olmuştur. Bu mübarek sûreyi yetmiş bin meleğin teşbih ve temcid sedaları ile teşyi' etmiş olduklarını bir Hadisi Şerif bildirmektedir. Bunun nüzulü üzerine Resuli Ekrem Hazretleri hemen secdeye kapanarak «Sübhane Rabbiyel'azîm» demiştir.

Bu En'am Sûresile Maide Sûresi arasında farka gelince: En'am Sûresi, mebadîi İslâmda nâzil olduğu için bu Sûrei Celîle ile en ziyade Mekke ve civarında bulunan müşriklere karşı vahdaniyeti ilâhiye akidesi müdafaa edilmektedir. Muharremata dair hükümler de filcümle zikrolunmuştur. Maide Sûresi ise Kur'anı Kerim'in son nazil olan sûrelerinden olup İslâmiyetin intişar ettiği bir zamana müsadif olmakla bunda da en ziyade ehli kitaba karşı dinî hükümler, hüccetler irad edilmiş, muharremata dair hükümler de mufassalan beyan buyurulmuştur. Bu Sûrei Celîleye «Sûretül'en'am» denilmesine gelince: Bu mübarek sûrede Cenabı Hak'kın insanlara bir lütuf olmak üzere deve, koyun, sığır gibi bir nice hayvanları yaratmış olduğu beyan olunuyor. Bir takım münkirlerin ise, bu lûtfi İlâhiyi takdir edemeyip bu biçâre hayvanlar hakkında türlü, türlü cahilane muamelelerde bulundukları gösterilmiş bulunuyor. Nitekim bu münkirlerden bir çokları bir kısım hayvanlara tapmak dalaletine bile düşmüşlerdir. İşte bu mübarek sûrenin böyle tesmiye edilmesi, insanların nazarı dikkatim bu hususa da celbetmek hikmetini mutezammın bulunmuştur.

⁂

وَمَا تَأْتِيهِمْ
مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ
لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا
كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ
وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ
فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٦﴾

——— ٥ ———

MEALİ ÂLİSİ

A

(4) : Ve onlara Rablarının âyetlerinden bir âyet gelmez ki, illâ onlar ondan yüz çevirirler.

(5) : İşte onlar hakkı kendilerine geldiği vakit tekzib ettiler. Fakat onlara ne ile istihza eder olduklarının haberleri âtiyen gelecektir.

(6) : Görmediler mi onlardan evvel kaç nesil helak ettik, o nesillere yer yüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş idik ve onların üzerine göğü bol, bol salıvermiştik ve ırmakları onların altlarından akar bir halde kılmıştık, sonra onları günahları sebebile ihlâk ettik ve onlardan sonra birer başka, başka nesil vücuda getirdik.

***

İ Z A H

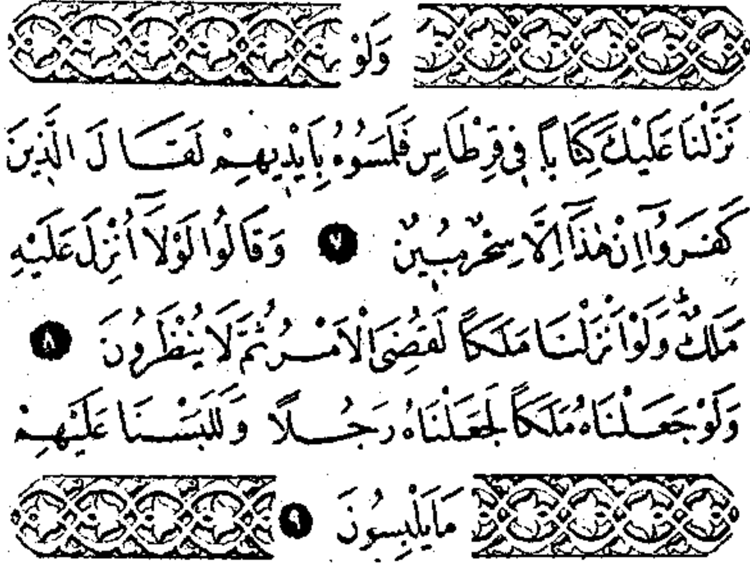
(4) : Bu mübarek âyetlerde müşriklerin âyâtı İlâhiyeyi kabulden kaçındıklarını bildirmektedir. Kendilerinden daha ziyade kuvvet ve satvete mâlik iken masiyetleri yüzünden helâk olup gitmiş bulunan kavimlerin tarihi hayatlarını hatırlatarak maasır dinsizlerin, müstehzilerin o feci' hallerini takbih eylemektedir. Şöyle ki: (Ve onlara) O müşrik kimselere (Rablarının âyetlerinden) yani Kur'anı Kerim'in âyâtı beyyinatından veya Hazreti Peygamberin parlak mucizelerinden (bir âyet gelmez ki illâ onlar ondan) o âyeti celîleyi tekzib, onunla istihza suretile (yüz çevirirler.) bir kerre düşünmeli değil midirler, Cenabı Hak'km varlığına, birliğine şehadet eden âyetler ne kadar lâtif, hikmetperverdir. Bunları güzelce teemmül ederek şerefi İslama nail, bu sayede selâmet ve saadete namzed olmalı değil midirler? Hayfaki, bunlar bir takım eski kavimler gibi kendilerini helake maruz bırakmış oluyorlar da hiç bunun farkında olmıyorlar. Bu ne büyük cehalet...

(5) : (İşte onlar) Öyle kudsî âyetleri kabul etmeyip onlardan yüz çeviren beyinsiz kimseler (hakkı) bir nice dinî hükümleri havi, halkın intibahını câlib olabilen nice hakikatleri cami' bulunan Kur'anı Mübini, veya nice hakikatlerin tecellî etmesine bâis olan mucizatı Nebeviyeyi (kendilerine geldiği vakit) onlara tebliğ edildiği, ibraz buyurulduğu zaman onu, (tekzib ettiler.) inkâr ve istihza ederek kabulden kaçındılar. (Fakat onlara ne ile) Kur'anı Mübinin âyetlerini mi, mucizeyi Nebeviyyeyi mi, öyle birer hakikat ile mi (istihza eder olduklarının haberleri) müthiş akibetleri, öyle müstehziler için Cenabı Hak'kın haber vermiş olduğu azablar» felâketler (âtiyen) daha dünyadalarken veya âhirete gittikleri zaman* başlarına (gelecektir) nitekim bu münkirlerin bir kısmı Bedir gazvesinde ve sair zamanlarda lâyık oldukları helake, felâkete maruz kalmışlardır, âhirette maruz kalacakları azablar ise hepsinin fevkindedir.

(6) : Bu münkirler, müstehziler, Şam'a ve sair tarihî beldelere sefer etmiş oldukları zaman (Görmediler mi) bırakmış oldukları eserlere, tarihî hayatlarına muttali' olmadılar mı? (onlardan evvel kaç nesil) Ne kadar muhtelif asırlarda yaşamış olan kimseleri (helak ettik) Nuh, Âd, Semûd, Lût kavimleri bu cümledendir. Nemrud gibi, Fir'avn gibi muvakkaten saltanat sürmüş, sonra da küfürleri yüzünden helâk olup gitmiş şahıslar da bu kabildendir. Artık bir kerre bunların tarihî hayatını düşününüz, ey muasır münkirler... Ey kendi varlıklarına mağrur olan gafiller... (O nesillere yer yüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş idik) Onlara yer yüzünde geniş ülkeler, ziyade servetler, kuvvetler vermiş, onları yurdlarmda sâbiti kadem kılmıştık. (Ve onların üzerine göğü bol, bol salıvermiştik) Yani, onların arazilerini sulamak, ekinlerini fazlaca yetiştirmek için ülkelerine vakit, vakit faideli yağmurlar yağdırmıştık, (ve ırmakları **onların)** Meskenleri (altlarından akar bir halde kılmıştık,) bu sayede bir çok bağlara, bahçelere sahip bulunuyorlardı. İşte onlar, böyle pek ziyade nimetlere nail oldukları halde dinden mahrum kalmış, Peygamberlerine tâbi olmamış oldukları için (sonra onları) mücerred öyle (günahları sebebile **ihlâk ettik)** onları o servetleri, nimetleri o helakten kurtaramadı. Sizler ise neyinize güveniyorsunuz?. Onların tarihî hallerinden bir ibret dersi almalı değil misiniz? (ve onlardan sonra) O eski dinsiz kavimleri müteakip (birer başka nesil vücuda getirdik.) binaenaleyh biliniz ki, Allah Teâlâ her şeye kadirdir. Sizin gibi münkirleri dilediği zaman yok eder azaba kavuşturur. t)aha nice kavimleri vücuda getirebilir. O vücuda getirilecek kavimler arasında nice âkil, mütefekkir zatlar bulunarak Vahdaniyeti İlâhiyeyi, Risaleti Muhammediyeyi tasdik ve tebcil şerefine nail olabilirler, Dünyevi ve Uhrevî selâmet ve saadete muvaffak bulunabilirler. Artık siz kendinizi düşününüz.

«Kam» yüz sene demektir. Asır gibi. Burada Karn'den murad, bir asırdaki cemaat veya bir zaman ahalisi veyahut bir Peygamberin ümmetidir.

*
**

MEALI ALISI

(7): Eğer sana kâğıtta — yazılı — bir kitab indirseydik de onu ellerile yoklıyacak olsalardı elbette o kâfir olanlar, yine diyeceklerdi ki bu bir sihirden başka değildir.

(8) : Ve dediler ki; onun üzerine bir Melek indirilmeli değil mi idi?. Ve eğer biz bir melek indirmiş olsaydık elbette iş bitirilmiş olurdu. Sonra onlara göz açtırılmazdı.

(9) : Ve eğer onu — Peygamberi — bir melek kılsaydık, elbette onu yine bir erkek —suretinde— kılardık ve onları yine düşmüş oldukları şüpheye düşürürdük.

***

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetlerde münkirlerin küfürlerinde ne kadar musir olduklarını göstermektedir ve onların şüphelerini, inkârlarını, gayri âkılâne temennilerini reddeylemektedir. Şöyle ki: Resulüm, ya Muhammedi. Aleyhisselâm: (Eğer sana kâğıtta) Bir sahife halinde yazılı (bir kitap indirseydik de onu) o kitabı veya kâğıdı gözleriyle görüp (elleriyle) de (yoklıyacak olsalardı) böyle indirilenin mahiyeti kendilerince de zahir ve bahir bulunsaydı (elbette o kâfir olanlar yine) inanmıyarak (diyeceklerdi ki, bu) kitab ap açık (bir sihirden başka değildir.) evet... Onlar bu haki-

katleri zuhurundan sonra da mahza inadları, kibirleri tesirile inkâr edip duracaklardı. Nitekim inşikakı kamer mucizesi hakkında da böyle demişlerdir.

§ Rivayete nazaran Nadr ibnil Hars, Abdullah ibni Ümiyye ve Nevkal ibni Huveld, Hazreti peygambere hitaben: Allah tarafından bize bir Kitab getirinceye ve onunla beraber dört melek de bulunup o Kitabın indi İlâhiden olduğuna şehadet edinceye kadar biz sana imân etmeyiz» demişler. Bunun üzerine bu âyeti Kerime nazil olmuştur.

(8) : (Ve) O münkirler, Resuli Ekremin Risaletine sarahaten itiraz ederek (dediler ki: Onun) yani Hazreti Muhammed'in (üzerine bir Melek indirilmeli değil mi idi?.) tâki biz o Meleği görseydik ve o Melek onun bir Peygamber olduğunu bize söylese idi. Ne çahilâne bir talep! (Ve eğer biz bir Melek indirmiş olsaydık) Öyle istedikleri gibi hey'eti asliyesi üzere bir Melek gönderip te onların nazargâhında bulunacak olsaydı (elbette iş bitirilmiş olurdu) onlar o ulvî, ruhanî mahlûku o hey'eti asliyesi üzere görmeğe tahammül edemez, hepsi de birden helak olur giderlerdi. Çünkü âhâdı beşeriyenin nazarları, Melekleri müşahedeye tahammül edemez, Peygamberanı Zîşan ise, kudsî kuvvetlerle müeyyed oldukları için onlar bu müşahedeye tahammül edebilirler. Maamafih onlara da nazil olan Melekler çok kerre beşer suretinde temessül ederlerdi. Hazreti İbrahim ve Hazreti Lût'a müsafir gibi gelen Meleklerin beşer suretinde görünmüş oldukları gibi.

*

(9) : (Ve eğer onu) Peygamberi, kendilerine gönderilen beşir ve neziri veyahut istedikleri Meleği (bir Melek kılsaydık) onu tam bir Melek hey'etinde, mahiyetinde, suretinde bulunduracak olsaydık, elbetteki nâs onu göremez. Onun kelâmını anlıyamaz, onu görmeğe takatları bulunmazdı. Artık onun gönderilmesindeki hikmet ve maslahat tecellî edemezdi. Binaenaleyh (elbette onu) o gönderilecek zatı (yine bir erkek) insan (—suretinde— kılardık) onu kendilerine gönderilmiş olanların nazarlarında yine bir insan suretinde temessül etmiş bulundururduk. Tâki gönderilmesindeki gaye tahakkuk etsin, onun beyanatını anlamak mümkün olsun, hücceti îlâhiyeye tamam olup kimsenin mazeret dermeyan etmesine meydan kalmasın, (ve) Bilâkis tam Melek suretinde gönderilecek olsa (onları) o münkirleri (yine düşmüş oldukları şüpheye düşürürdük.) hakikati setrederek onları yine içinde bulundukları müşkil, muhtelit, karışık bir vaziyete maruz bırakmış olurduk, yine bu bir insandan başka değil diyerek onun beyanatını kabul etmezlerdi. Bu da o münkirlerin hakkında başka bir ukubet teşkil ederdi.

**.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ قُلْ
سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ
﴿١١﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(10) : And olsun ki, senden evvelki Peygamberler ile de elbette istihzada bulunulmuştur. Artık o kendisile istihzada bulundukları şey, onlardan istihzada bulunanları her taraftan kuşatıverdi.

(11) : De ki: Yer yüzünde dolaşınız, sonra bakınız ki, tekzib edenlerin âkıbeti nasıl olmuştur.

***

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetlerde Resuli Ekreme teselli bahş olmaktadır. Onun risaletini tasdik etmiyen şahısların nazarı dikkatini kendilerinden evvelki bir takım münkir, müstehzi kavimlerin tarihi hayatına celbederek o şahısları tehdid ve ikaz etmek istemektedir. Şöyle ki: Habibim Ya Muhammedi. — Aleyhisselâm —: (And olsun ki,) Zatı ahadiyetime Kasem ederim ki, (senden evvelki) bir çok muhterem, âlişan (Peygamberler ile de) câhil, mütemerrid kavimleri tarafından (elbette istihzada bulunulmuştur.) o mübarek Peygamberler de ne kadar eza ve cefaya maruz kalmışlardır. (Artık) Bu istihzaları müteakip (o kendisile istihzada bulundukları şey) onlara isnad ettikleri gayri lâyık hallerin vebali veyahut kendilerine lâhık olacağını inkâr ve istihzada bulunmuş oldukları azab (onlardan) o Peygamberlerin münkir kavimlerden (istihzada bulunanları her tarafından kuşatıverdi.) bu yüzden hemen büsbütün helak olup gittiler. Tarihi âlemde mucibi ibret, en fena bir nam bırakmış oldular. İşte Risaleti Muhammediyeyi inkâr edenlerin, onun ahkâmı diniyesile alayda bulunanların âkibetleri de şüphe yok ki, böyle olacaktır.

(11) : Resulüm!. O müstehzi güruha (De ki,) sizden evvelki kavimlerin küfürleri yüzünden uğramış oldukları felâketleri güzelce anlamak için

(yer yüzünde **dolaşınız)** seyahatte bulununuz, **(sonra bakınız ki)** tefekkür ediniz ki, Peygamberleri, dinî hükümleri **(tekzib edenlerin akıbeti nasıl olmuştur.)** onlar nasıl köklerinden sökülüp atılmak suretile azaba, felâket uğramışlardır. İşte sizler de bu inkâr ve istihzanız yüzünden öyle felâketlere uğrayabileceğinizi biraz düşününüz, tarihten bir ibret alınız, bu kâfirâne, cahilâne iddialardan artık vazgeçiniz. Ne büyük, ne hayırhahâne bir öğüt!..

⁂

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلْ لِلّٰهِ كَتَبَ عَلٰى
نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ
اَلَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَهُ مَا سَكَنَ
فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(12): De ki: Göklerde ve yerde olan şeyler kimindir? De ki: Allah Tealâ'nındır. O kendi zatı üzerine rahmeti yazmıştır. Eblette sizleri kıyamet gününe toplayacaktır. Bunda şüphe yoktur. O kimseler ki, nefislerine ziyankâr olmuşlardır. İşte onlar imân etmezler.

(13) : Halbuki, gecede ve gündüzde barınan her ne varsa onundur ve hakkı ile işiden, bilen de ancak odur.

⁂

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetlerde hâlikıyet ve mabudiyetin yalnız Allah Tealâ'ya mahsus olduğunu, başka bir uslûb ile bildirmektedir. Ve bütün Kâinatın Mâliki, mutesarrıfı olan o muazzam Hâlikm bu bedihî olan varlığını inkâr edenlerin ehli hüsrandan başka olmadığını tasrih buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. O münkirleri tebkit ve ilzam için **(De ki: Göklerde ve yerde olan şeyler kimindir?.)** bütün bu mükevvenat, mahlûkıyyeti, memlûkiyyeti, tasarrufu itibarile hangi zata aittir?. Bunları böyle bînihaye güzelliklerile, faidelelerile vücuda getirmiş olan hangi Zatı Azimüşşandır?.

Bunu ey gafiller?. Hiç düşünmez misiniz?. Habibim?. Böyle bir sualin muayyen, mukadder cevabı olmak üzere o münkirlere hitaben (de ki:) bütün bunlar (Allah Tealâ'nındır.) onun birer mahlûkudurlar. Ondan başka Hâlik, bütün Kâinata Hâkim bir Zat yoktur, mutesavver değildir. (O) Öyle Rahîm, Kerîm bir Halikı Azimdir ki, (kendi Zatı üzerine Rahmeti yazmıştır.) Evet... O Halikı Zişan, Rahimdir, Reuftur, mahza bir fazlü ihsan olmak üzere mahlûkatı hakkında merhameti, atıfeti takdir ve tevcih buyurmuştur. Onun pek geniş olan rahmeti, bütün halâika şâmildir. O kullarını birer fıtratı selime üzere yaratmıştır. O kulları hakkında hidayet yolunu göstermek için Peygamberlerini, kitaplarını göndermiştir. Kendi varlığına birer şahid olan enfüsî ve âfâkı âyetlerini, kullarının enzarı intibahına vaz' buyurmuştur. Rahmeti İlâhiyenin vüs'atına bakmalı ki, bir güzel amelde bulunan kimseye lâakal on misli sevap vermektedir. Bir kötü amelden dolayı da bir misli cezadan başka vermemektedir, «nitekim» Sebekat rahmeti alâ gazabı «benim rahmetim, gazabımı geçmiştir» Hadîsi Kudsîsi de bu hakikati bildirmektedir. (Ve elbette) Ey insanlar?. Andolsun ki, (sizleri kıyamet gününe toplıyacaktır.) orada imân ve itaat ehline bînihaye lûtuflarda bulunacaktır. Küfr ve tuğyan ile hayatlarını nihayete erdirmiş olanları da o günde lâyık oldukları azaba kavuşturacaktır. (bunda şüphe yoktur.) Elbette o kadar rahmeti İlâhiye muvacehesinde inkâra, isyana sapanlar, kendi fıtratı asliyelerini zayi' edenler, o ebedî âlemde lâyık bulundukları cezalara çarpılacaklardır. Evet... (O kimseler ki,) Halikı Azimin o kadar nimetlerini takdir edememişler, küfranı nimette bulunmuşlardır, onlar kendi felâketlerini kendi ellerile hazırlamışlar, kendi (nefislerine ziyankâr olmuşlardır.) öyle bir âkibete kendi kötü hareketlerile sebebiyet vermişlerdir. (İşte onlar imân etmezler,) Yoksa fıtratı selimelerini muhafaza edenler, enfüsî ve âfâkî güzelce nazara alanlar, Halikı Kâinatın varlığım, birliğini ve uhdelerine düşen dinî vazifelerini asla inkâr ederek imân nimetinden mahrum kalmazlar.

(13) : Artık bu kadar parlak deliller, hakikatler meydanda iken insan kendisini nasıl inkâr felâketine maruz bırakır. (Halbuki,) Bütün mekânlar, bütün tabakatı kâinat, Cenabı Hak'kın olduğu gibi bütün zamanlar, bütün zamaniyat da o Halikı Zîşamndır. Evet... Şüphe yok ki, (gecede ve gündüzde barınan her ne varsa onundur.) böyle zamanlar içinde durup yaşıyan her şey o Halikı Azimindir. (Ve hakkı ile işiden, bilen de ancak o dur.) Hiç bir kimsenin alenî ve hafî akval ve âmâli, o Halikı Zülcelâl'e gizli kalamaz. Artık nasıl olur da bir insan, o muazzam Halikını inkâra cür'et edebilir?. Bu ne kadar feci' bir harekettir. Bunun akıbetini düşünmek icabetmez mi?. Cenabı Hak cümlemize intibahlar nasib buyursun âmîn.

*
**

قُلْ أَغَيْرَ اللّٰهِ
أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ
قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ
عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾

———— o ————

MEALİ ÂLÎSİ

(14) : De ki: Göklerin ve yerin yaradıcısı olan Allah Tealâ'dan başkasini veli ittihaz eder miyim?. Halbuki, o besliyor ve kendisi beslenmekten münezzeh bulunuyor. De ki: Ben muhakkak emrolundum ki, ehli İslâmın birincisi olayım ve sakın müşriklerden olma — buyuruldu —.

(15): De ki: Eğer ben Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım.

(16): Kim kendisinden o gün azab bertaraf edilirse muhakkak ona merhamet buyurmuştur. Ve işte en açık bir kurtuluş odur.

***

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetlerde başka bir uslûb ile Cenabı Hak'km bütün mükevvenatın Hâlik ve Râzıkı olduğunu beyan buyurmaktadır, ve kıyamet gününde onun azabından halâs olarak rahmetine nailiyet için onu tasdikten, onun hükümlerine riayetten başka çare bulunmadığını şöylece ihtar eylemektedir; Resulüm: Seni kendi dinsiz babalarının, dedelerinin yoluna çevirmek isteyen o müşriklere hitaben (De ki: Göklerin ve yerin yaradıcısı) onları yoktan icad ve inşa buyurmuş (olan Allah Tealâ'dan başkasını veli) Rab, Ma'bud, Nâsır, Muîn (ittihaz eder miyim?.) böyle câ-

hilâne bir hareketi, ancak mevcudiyeti İlâhiyenin birer parlak, bînezîr şahidleri bulunan bu bedî' eserleri görüp düşünmekten mahrum olanlar iltizam ederler. (Halbuki) Bu Kâinâtın Halikı Zîşânı, bütün bu mükevvenatı yaratmıştır ve (o) Hâlikı Kerîm bütün bu mahiûkatı (besliyor) neşvü nümaya nâil ediyor, onları merzuk buyuruyor, (ve kendisi beslenmekten) Başkaları tarafından merzuk olmaktan, başkalarına muhtaç bulunmaktan müsteğnî, (münezzeh bulunuyor.) işte böyle bir Halikı Azîmüşşân var iken her hangi âciz, başkasına muhtaç, fenaya maruz şeyleri mabud ittihaz edebilir miyim?. Habibim!. Ve (De ki: Ben muhakkak) tarafı İlâhîden (emrolundum ki, ehli İslâmıııı) bu ümmeti merhumenin İslâmiyetle ittisaf iti—barile (birincisi olayım) onların Peygamberi, rehberi selâmeti olduğum içirt bu şerefi tekaddümü benim haiz olmam lâzımdır (ve) ben böyle İslâmiyetle me'mur olduğum gibi bana (sakın müşriklerden olma) diye de (buyuruldu.) yani, ben küfr ve şirkten de nehyolundum. Artık öyle bir Mâbudi Zîşânın emir ve nehyine nasıl muhalefet edilebilir?.

(15) : Habibim!. O gafillere (De ki: Eğer ben Rabbime isyan edersem) onun emr ve nehyine bilfarz muhalefette bulunursam (elbette büyük günün) kıyamet zamanının (azabından korkanın) öyle bir isyan halinde bu azaba müstahik olmuş olurum. Artık masum, her veçhile mağfur olan bir Peygamberi Zîşânın hali böyle olursa başkalarının hali ne olacaktır?. Ey münkirler; bunu sizin de düşünmeniz icab etmez mi?. Siz böyle küfr ve isyan yüzünden giriftar olacağınız ebedî azabları hiç mülâhaza etmez misiniz?.

(16) : (Kim kendisinden) O kıyamet gününde bir Fazlı İlâhî olarak (azab bertaraf edilirse) o pek korkunç günde pek şiddetli olan cezalardan kurtulur da sevaba nâil olursa (muhakkak ona) o kimseye Hâlikı Kerîm'i (merhamet buyurmuştur.) onun hakkında hayrı, necatı, selâmete nâüiyeti irade kılmıştır. (Ve işte en açık bir kurtulmuş odur.) Evet... Cenabı Hak'-kın bu rahmeti, kulunu azabtan sıyanet ederek sevaba nail buyurması, en zahir ve bahir bir necattır. Artık öyle bir necat ve saadete mazhariyeti o Halikı Kerîmden niyaz etmeli, onun bütün emirlerine, nehiylerine itaat ve inkıyadı en mühim bir vazifei ubudiyet bilmelidir.

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ
اِلَّا هُوَۜ وَاِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ١٧
وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِه۪ۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ١٨

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Ve eğer Allah Tealâ sana bir zarar dokundurursa onu ondan başka açacak yoktur. Ve eğer sana bir hayr dokundurursa... İşte o herşeye hakkıyla kadirdir.

(18) : Ve o kullarının üzerinde mutasarrıftır. Ve o hekimdir, habirdir.

**

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetlerde bütün hayırların, zararların zuhuri, devamı, zevali iradei ilâhiyyeye tâbi olduğunu ve Hak Tealâ'nm bütün kulları üzerinde hakim ve galip bulunduğunu beyan etmektedir. Şöyle ki: Ey Nebiyyi Zişanım veya kabili hitap olan herhangi bir insan!. (Ve) Şu da muhakkaktır ki (eğer Allah Tealâ sana bir zarar dokundurursa) fakirlik gibi, hastalık gibi elem aver bir şey isabet ettirirse (onu) o zararı (ondan) o Halikı Zişandan (başka açacak) ref ve izale edecek başka bir zat (yoktur.) bu ancak onu nkudret ve iradesine tabidir. (Ve eğer sana bir hayr dokundurursa) Lezzet gibi, ferah ve sürür gibi, sıhhat ve gına gibi faideli bir şey ihsan ederse o da onun bir lütfudur. Ona da kimse mâni olamaz, (işte o.) Halikı Azimüşşan (her şey'e) hayr ve şer kabilinden her hâdiseyi vücude getirmeğe (hakkıyle kadirdir.) onun kudreti herşeye kâfidir, âmenna...

(18) : (Ve o) Halikı azim (kullarının üzerinde mutasarrıftır.) o öyle galip, kahir, zikudret bir haliktır ki onu hiç birşey âciz bırakamaz. Bütün kulları onun kudreti altında zebun, o kudrete münkat bulunmaktadırlar. (Ve o) Halikı Zişan (hekimdir) her yarattığı şey, her emr ve nehy ettiği mesele bir hikmet ve maslahata müstenittir. Ve o (habird r.) kullarının zahirlerini de, batınlarını da tamamen bilmektedir. Artık öyle bir Mabudi Kerimin ulviyyeti şanını düşünerek, ona arzı ubudiyyet ile mübahî olmalıdır, onun bütün hükümlerine tebaiyetle mükâfatlara nail olmağa gayret etmelidir. Artık akıl olan bir kimse, o Halikı Azimden başkasını veli ittihaz eder mi?. Ondan başkasına teveccüh etmekten müstağni bulunmuş olmaz mı?.

***

قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللّٰهُ شَهٖيدٌ بَيْنٖي وَبَيْنَكُمْ وَاُوحِيَ اِلَيَّ هٰذَا
الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْ بَلَغَ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً
اُخْرٰى قُلْ لَٓا اَشْهَدُ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّنٖي بَرٖٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ
(١٩) اَلَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْ اَلَّذٖينَ
خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (٢٠) وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ
كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ (٢١)

MEALİ ÂLİSİ

(19) : De ki: Hangi şey, şahadetçe daha büyüktür. De ki: Allah Tealâ benimle sizin aranızda bihakkın şah'ttir ve bana bu Kur'an vahyolundu ki sizleri ve erişeceği kimseleri onunla inzar edeyim. Ya siz Allah Tealâ ile beraber başka ilâhlarda olduğuna şahadet mi edersiniz?. De ki: Ben şahadet etmem. De ki: O ancak bir tek tanrıdır. Ve muhakkak ben sizin şerik koştuklarınızdan tamamen beriyim.

(20) : Kendilerine kitap vermiş olduğumuz kimseler, onu kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanır bilirler. O kimseler ki nefislerini hüsrana uğratmışlardır, işte onlar imân etmezler.

(21) : Cenabı Hak'ka karşı yalan yere iftirada bulunandan veya onun âyetlerini yalan sayandan daha zalim kim vardır?.. Şüphe yok ki o zalimler felah bulmayacaktır.

***

İ Z A H

(19) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekremin risaletine Cenabı Hak'km şahadet ettiğini ve **o** Resuli Zişanın vahdaniyeti ilâhiyeyi müsaddık olup müşriklerin küfr ve şirkinden müberra bulunduğunu **natık bulunmaktadır. Ve** resuli zişanın haizi risalet olduğunu ehli kitap pekâlâ bildiği halde mücerret ehli hüsranın bunu tasdik etmediklerini beyan ve müşrikleri,

münkirleri şöylece tevbih buyurmaktadır. Resulüm!. O senin risaletini inkâr edenlere hitaben (De ki: Hangi şey) hangi bir zat (şahadetçe daha büyüktür?) benim risaletime hangi zatın şahadetini daha doğru bilirsiniz? Burfun cevabı bedihîdir. Onlar bunu bilemiyorlar mı? Onlara (De k?:) şahadeti cümlenin şahadetinden daha büyük olan şüphe yok ki (Allah Tealâ) dır. Onun şahadetinde asla tereddüde mahal yoktur, İşte o mabudİ azim (benimle sizin aranızda) benim size tebliğ ettiğim vahdaniyeti ilâhiyeye ve benim nübüvvet ve risaletime (bihakkın şahittir.) artık onun bu şahadeti nasıl kabul edilmeyebilir?. Evet... O Halikı Azimin Resuli Zişanına inzal etmiş olduğu Kur'anı mübin, bir mucizeyi ebediyedir. Cenabı Hak'kın vahdaniyetini, azamet ve kudretini bizlere bildiriyor. Kezalik Hazreti Muhammed'in nübüvvet ve risaletini tasdik ederek bunlara şahadet ediyor. O nebiyyi alişanıri elinde zuhur eden sair mucizelerde onun hakkında tarafı ilâhiden izhar buyrulan birer şahadettir. Bunlar nasıl inkâr edilebilir?. Bunların fevkinde bir şahadet mi bulunabilir?. (Ve) Resulüm!.. Onlara de ki (bana bu Kur'an) o Halıkı Kerim tarafından benim risaletimin sıhhatine şahit olan bu kitabı ilâhi (vahy olundu ki) ey ehli Mekke!. Ve ey zamanımda mevcut mükellefler!, (sizleri) Ve bu kitabı ilâhinin benden sonra kıyamete kadar kendilerine (erişeceği kimseleri) bütün beşeriyyeti, bütün ins ve cinni (onunla) o kutsî kitabın ihtiva ettiği vaidler ile (inzar edeyim) onları korkutarak dini ilâhîden ayrılmamalarını kendilerine ihtar etmiş bulunayım. Binaenaleyh Kur'an-ı Azîmin bütün ahkâmı, gerek nuzulû zamanındaki ve gerek kıyamete kadar vücude gelecek kimselere şâmil, ve hepsinin hakkında câridir, (ya) Ey vahdaniyet-i ilâhiyeyi münkir olanlar!, (siz Allah Tealâ ile başka ilâhlar olduğuna şahadet mi edersiniz?.) Bu ne kadar bâtıl: Hilâf-ı hakikat bir şahadet!. Resulüm!. O müşriklere (De ki: Ben şahadet etmem.) belki ben sizin bu şahadetinizin bâtıl olduğunu söyler, bu akidenizin fesadını size ihtar ederim. Peygamber-i Zişanım!. O müşriklere (De ki: O) kendisine şerik ittihaz ettiğiniz mâbut, şerikten münezzehtir. O (ancak bir tek ilâhtır) ondan başka Tanrı yoktur, İşte ben buna şahadet ederim, (ve muhakkak ben sizin) Cenabı Hak'ka (şerik koştuklarınızdan tamamen beriyim) ben sizin putlarınızdan, sizin o müşrikâne hareketlerinizden tamamen müberra bulunmaktayım. Artık bütün beşeriyete teveccüh eden vazife de böyle vahdaniyet-i ilâhiye akidesiyle kalblerini tenvir etmekten başka değildir.

§ Rivayete nazaran Kureyş müşrikleri, Resuli Ekrem'e hitaben demişler ki: Ya Muhammed!. Aleyhisselâm. Biz senin hakkında Yahud ve Nasara'dan sorduk, onların züğmünca onların yanında sana dair malûmat yok imiş. Senin risaletine şahadet edecek kim vardır?. Bize göster bakalım. Bu sual üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur.

(20) : O ehli kitabın şahadetine müracaat etmiş olan Kureyş taifesi ve saire bilmelidirler ki, (kendilerine kitab vermiş olduğumuz kimseler) Yahud, Nasara taifesi ve saire (onu) o Hâtemülenbiya Hazretlerini (kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanır, bilirler) vaktiyle gönderilmiş olan kitap-

larda o nebiyyi Zişan'm bütün evsafını yazılı bulmuşlardır, bu suretle onun hakkında pekâlâ malûmat sahibi olmuşlardır. Onlar kendi evlâtlarını başkalarına ait evlâttan tefrik ve temyiz ettikleri gibi Hazreti Muhammed'in de zatını, evsafını pekalâ bilirler, bunda şüphe etmezler. Ancak ehli kitaptan ve müşriklerden bulunan (o **kimseler** ki,) fıtret-i asliyelerini zayietmiş, imânı mucip olan âyetlerden iraz eylemişlerdir, onlar bu suretle **(nefislerini hüsrana uğratmışlardır)** hâib ve hasır kalmışlardır, (işte **onlar imân etmezler.)** İşte ö gibi beyinsiz şahıslar risalet-i Mühammediyyeyi tasdik eylemezler. Bu suihareketlerinden dolayı da tarafı ilâhiden dalâlete mahkûm, ebedî azaba müstehık bulunmuşlardır.

(21) : **(Cenabı Hak'ta karşı yalan** yere **iftirada bulunandan)** Melekler Allah Tealâ'nın kızlarıdır, diyen, Hazreti İsa ibnullâhtır demekten sıkılmayan, ve mabudu azîmin semavî kitaplarında risaleti, evsafını yazılı bulunan bir Peygamber-i Zişan'ı inkâr eyleyen, böyle bir nice yanlış inançlarda bulunmaktan vazgeçmeyen bir şahıstan (veya **onun)** o Hâliki Kerimin **(âyetlerini yalan sayandan)** Kur'an-ı Mübin gibi ilâhi kitapları, bir takım zuhura gelen mucizeleri inkâr eden, Hâtemülenbiya hakkındaki şahadet-i ilâhiyyeyi tekzibe cür'et gösteren bir şahystan **(daha zalim kim vardır?.)** elbette öyle kâfirane, cahilane hareketlerde bulunanlarken ziyade zalim kimselerdir, öyle bir zalim, beşeriyete en fena bir numune olmuş, kendi nefsini de en feci felâketlere, azaplara maruz bırakmıştır. Artık ondan daha fazla zalim kim olabilir?. Artık **(şüphe** yok ki o) gibi **(zalimler felah bulmayacaklardır)** onlar bu hâl üzere terki hayat edip gidince ebedî azaba giriftar olacaklardır. Ne büyük bir hüsran!.

**

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا
ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا أَيْنَ شُرَكَاؤُكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ
لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ انْظُرْ
كَيْفَ [illegible] عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Ve o gün ki, onları hep 'birlikte hasredeceğiz, sonra şirke düşmüş **olanlara: Hani nerede sizin zumeder olduğunuz şerikleriniz, diyeceğiz.**

(23): Sonra onların hilesi, Vallahi ey Rab'bimiz!. Bizler müşr.'klerden olmadık, demekten başka olmayacak.

(24): Bak kendi nefisleri aleyhine nasıl yalan irtikâb ettiler. Ve onlardan iftira eder oldukları şey de nasıl zail oluverdi!.

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin, ahrette maruz kalacakları pek feci bir durumu ve onların müdafaa-i nefs için irtikâb edecekleri hilâf-ı hakikat mazeretleri bildirmektedir şöyle ki: (Ve) Ey Resuli Zişanım!. O müşriklerin, münkirlerin hâllerini bir yâd et!, (o gün ki) O kıyamet zamanındaki (onları) o putları vesaireyi mabut ittihaz eden eşhası ve saireyi (hep birlikte hasredeceğiz) hepsini de mezarlarından ve sair bulundukları yerlerden kaldırarak saha-i mahşerde toplayacağız; (sonra şirke düşmüş olanlara) Cenabı Hak'tan başkasını mabut tanıyarak putlara, zulmetlere, nurlara veya Üzeyr, Mesih gibi zatlara tapınmış bulunanlara bir tevbih olmak üzere (hâni nerede sizin zumeder olduğunuz) kendilerini birer mabut tanır bulunduğunuz (şerikleriniz, diyeceğiz) onları dünyadaki o^kötü akidelerinden dolayı ahrette böyle muahize edeceğiz.

(23) : (Sonra onların) Öyle bir küfr şirke düşmüş olan dinsizlerin güya kendilerini kurtarmak ümidiyle (hilesi) dermeyan edecekleri mazeret, yalan yere yemin ederek (vallahi ey Rab'bimiz!. Bizler müşriklerden olmadık demekten* başka olmayacak) Onlar o mahşer âleminde son derece bir hayret ve dehşet içinde kalacaklar, kendilerini kurtarabilmek hülyasıyle öyle yalan yere yemin etmeğe cüret edeceklerdir.

(24) : Habibim!. (Bak) Ne kadar teaccübe lâyık bir vak'al. O müşrikler (kendi nefisleri aleyhine nasıl yalan irtikâb ettiler) kendilerinden dünyadalarken küîr ve şirk sâdır olmamış olduğunu nasıl iddiaya cürette bulundular. Bu ne cahilane bir iddia!. Cenabı Hak, onların bütün âmâl ve efaline bihakkın âlim olduğu halde bunu düşünmeyerek nasıl yalan yere yemin ediyorlar. Yani ahrette muhakkak ki, böyle kendilerini müdafaada bulunacaklardır, (ve onlardan iftira eder oldukları şey de nasıl zail oluverdi.) Yani: Dünyada iken Cenabı Hak'ka şerik ittihaz eder olduklarına ait akideleri, bâtıl iddiaları nasıl ahrette izmihilâle uğradı, onu inkâra cüret eder oldular. Veyahut o şefaatlerine ümitvar oldukları putları, kendilerine ahrette faidebahş olamayıp nâsıl sönüp gitti. İşte böyle bir mahrumiyet, bir uhrevî âkibet, bir azabı ilâhî o dinsizler, mülhidler hakkında muhakkaktır. Artık daha dünyada iken bunu düşünüp de uyanmalı değil midirler.

**

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ
وَفٖٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫كَ
يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ
الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُۚ وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا
اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Ve onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat onların kalbleri üzerine onu hakkiyle anlamalarına mâni olacak kat kât perdeler ve kulaklarının içine de ağırlık koymuşuzdur. Ve eğer her bir mucizeyi görseler ona yine inanmazlar. Hattâ sana geldiklerinde seninle mücadelede bulunurlar. Kâfir olanlar der ki: Bu eskilerin uydurmalarından başka değildir.

(26) : Ve onlar bundan hem nehy ederler, kend'leri de bundan uzaklaşırlar. Ve başkalarını değil, kendi nefislerini helâk etmiş olurlar da farkına varamazlar.

• J Z A H

(25) : Bü mübarek âyetler de müşriklerin Kur'an-ı Mübin hakkındaki pek cahilâne iddialarını takbih ve tekzib etmektedir. Ve onların beyanat-ı Kur'aniyeye ikarşı olan hareketleriyle kendi nefislerini bilmeksizin helake marûz bırakmış olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Habibim!. **(Ve onlardan)** o müşriklerden **(seni dinleyenler)** senin tilâvet ettiğin Kur'an-ı dinleyip duranlar (vardır) artık ondan müstefit olmalı değil mi idiler!, **(fakat)** İltizam etmiş oldukları su-i hareketlerinden, islâmiyete karşı takındıkları düşmanane vaziyetlerden dolayı bir cezayı manevî olmak üzere **(onların kalbleri üzerine onu)** o Kur'an-ıMübin'i **(hakkiyle anlamalarına) ona** göre akidelerini tashih etmelerine **(mâni olacak kat kat perdeler ve kulaklarının içine ağırlık)** sağırlık **(koymuşuzdur)** artık 'onlar, o Kur'an-ı **Kerimden** müstefit olup şerefi İslama nail olacak bir kabiliyette değildir-

ler. (ve eğer) Onlar.(her .bir mucizeyi görseler ona yine inanmazlar) her birini inkâr ederek küfrlerinde İsrar eder dururlar, (hattâ,) Habibim!. Onların âyetleri tekzibi, küfrlerinde İsrarı bir derecededir ki, (sana geldiklerinde seninle mücadelede bulunurlar) kibir ve inatlarından dolayı seni inkâra devam ederler. Ve o (kâfir olanlar der ki:) Bu) Kur'an kitabı (esk'-lerin) akvam-ı sâlifeden (uydurmalarından) onların yazmış oldukları yalan hikâyelerden hurafalardan, türrehattan (başka değildir) işte o dinsizler, o hayvanlara, heykellere tapan beyinsiz kimseler, kendi bu denaatlerini görmezler de Kur'an-ı azim gibi en güzel, en doğru, en hikmet beyan, en ebedî bir mucizeyi inkâr etmekle dinsizliğin ne kadar alçak derekesine düşmüş olduklarını göstermiş olurlar.

§ İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunuyor ki: Ebu Süfyan, Velid ibnil Mugayire, İbni Rebia, Ebu Cehil ve Nadr ibni Haris gibi bir cemaat, Resuli Ekrem'in yanında bulunup kıraat buyurduğu Kur'an-ı Mübin'i dinlemişler. Aralarında, bulunan ve hurafat kabilinden hikâyeleri nakledip duran Nadr'e sormuşlar: «Muhammed: Aleyhisselâfn» Ne söylüyor?. Neçiir o okuduğu şeyler?. Nadr da: «ben ne dediğini bilemiyorum, yalnız İki dudağı kımıldanıyordu, benim size hikâye ettiğim gibi geçmiş kavimlerin esatirini: Yani hurefalarmı söyleyip duruyordu» demiş. Ebu Süfyan ise «hayır, ben onun söylediklerinin bir kısmını hak görüyorum» demekle Ebu Cehil: «Asla: Hak değil» demek denaatinde bulunmuş. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, o gibi beyinsiz dinsizlerin meşum, cahilane iddialarını teşhir ve takbihte bulunmuştur.

(26) : (Ve onlar) O Kur'an-ı hakikat beyana esatir namını vermekten utanmayan dinsizler, Kur'an-ı Azimi inkâr ile iktifa etmezler. Belki (ondan) o kutsî kitaptan (hem) nâsı (nehy ederler) onu dinlemelerine mâni olmak isterler, tâki onun ulvî, ruhperver beyanatını işitip de onun tesiriyle şerefi imâna nail olmasınlar, (kendileri de bundan uzaklaşırlar) Ona karşı nefretlerini bu derece göstermekten sıkılmazlar, (ve) Onlar bu kötü hareketleriyi», bu dinsizlikleriyle (başkalarını değil kendi nefislerini helâk etmiş) azabı ilâhiye mâruz bırakmış (olurlar da farkına varamazlar.) Evet... Onlar bâtıl, fahiş hareketleriyle, akideleriyle ne Peygamber'i Zişan'a, ne kitab-ı mübin'e, ne de ehli islâma bir zarar vermiş olamazlar. Yalnız bu denaatlerinin şeameti, kötü neticesi, kendilerinin mahv ve izmihlaline, ebedî bir azaba duçar olmalarına sebeb olur da kemâli hamakatlarından dolayı bunun farkında bulunamazlar.

***

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا
لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ٢٧
بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ
وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ٢٨ وَقَالُوٓا اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا
نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ٢٩ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ
قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ٣٠

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Ve —onları— ateşin üzerine durdurulup da: «Eyvah bize ne olurdu bir geriye çevrilseyd'.k ki, Rab'bimizin âyetlerini tekzib etmeseydik ve müminlerden olsaydık» dedikleri zaman bir görecek olsan.

(28) : Hayır: Evvelce gizler oldukları şey kendilerine zahir oldu da — ondan— ve eğer geri çevrilselerdi kendisinden nehy olundukları şeye elbette,yine dönüverirlerdi. Ve şüphe yok ki, onlar elbette yalancılardır.

(29) : Ve dediler ki, bu bizim dünya hayatımızdan başka hayat yoktur ve bizler bir daha dirilecek değiliz.

(30): Ve —onları— görecek olsan Rab'lerinin huzuruna durduruldukları zaman!. Buyuracak ki: «Şu hâk değilmiymiş ?..» onlar da: «evet. Rab'bim ze andolsun ki,» diyecekler. — Cenabı Hak'ta — «o halde azabı tatınız, küfreder olduğunuz şeyler sebebiyle» diye buyurmuş olacaktır.

***

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler de ehli küfrün kıyamet gününde uğrayacakları pek elim cezaları bildirmektedir. Onların bâtıl inançlarında ne **kadar musir** bulunmuş olduklarını göstermektedir. Ve öyle münkirlerin **ahrette yapacakları** nedametlerin, tebdil edecekleri kanaatlerin artık kendi-

lerini azab-ı ilâhiden kurtaramayacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Resulüm!. Veya herhangi bir sadık mümin olan zat!. (— onları—) O haşır ve neşri münkir olan dinsizleri, yarın kıyamet gününde (ateşin üzerine durdurulupta) onların ah ve enin ederek (eyvah bize ne olurdu ki bir geriye) dünya hayatına (çevrilseydik ki) artık tebdil itikat ederek (Rab'bimizin âyetlerini) kıyametin bu elim hâllerini nâtık bulunan beyanatı Kur'aniyeyi bir daha (tekzib etmeseydik ve) küfrü terkederek (müminlerden olsaydık) böyle kıyamet gününü, azabı ilâhîyi bilip inanmış olan ehli imândan bulunsaydık (dedikleri zaman) onları (bir görecek olsa idin!.) onların ne feci, korkunç bir âkibete giriftar olmuş olduklarını görürdün.

(28) : (Hayır) Onların bu temennileri bir samimiyet eseri değildir. Hakikî bir imâna nailiyet şevkine müstenit bulunmamıştır, (evvelce gizler oldukları şey) Kalblerinde sakladıkları küfr ve nifakın, çirkin akidelerin ne kadar mühlik olduğu (kendilerine zâhir oldu da -r- ondan—) dolayı böyle dünyaya bir daha çevrilmelerini ve imân etmelerini temennide bulunacaklardır, (ve eğer geri çevrilselerdi) Yine sözlerinde durmuş olmazlardı, (kendisinden nehy olundukları şeye) küfre, mâsiyetlere (elbette yine dönüverirlerdi) o ahret âlemini unutuverirlerdi, (ve şüphe yok ki, onlar elbette yalancılardır.) Onların âdetleri yalandan ibarettir. Eğer bilfarz dünyaya döndürülecek olsalar yine Cenabı Hak'kın âyetlerini inkâi eder, yine ehli imândan olmak istemezlerdi. -

(29) : (Ve) O münkirler, dünyada iken dedikleri gibi öldükten sonra tekrar hayat bulup dünyaya getirilecek olsalar yine (dediler ki) yani: Muhakkak diyeceklerdir ki, (bu bizim dünya hayatımızdan başka hayat yoktur) onlar nehy edilmiş oldukları şeylere avdet edecekler, görmüş oldukları ahret hayatını bir rüyadan, bir hayalden ibaret gibi telâkki edecekler (ve) diyecekler ki: (bizler) Ölürsek (bir daha dirilecek değiliz) artık bizim için başka hayat yoktur. Evet... O münkirler ahret hayatını hiç görmemiş gibi bir vaziyet alacaklardır, o ebedî hayatı inkâr edeceklerdir; onlar böyle bir cahilane, muannidane inancın esiri bulunmaktadırlar.

(30) : (Ve) Resulüm!, (—onları—-) O münkirleri (görecek olsan Rablerinin huzuruna) onun. mahkeme-i kübrasına (durduruldukları zaman) arzolundukları vakit ne azim bir manzara-i haileye nazar etmiş olacaksın!. Cenabı Hak, melekleri lisaniyle onları tevbih için hitaben (buyuracak ki, şu hak değilmiymiş?.) şu haşır ve neşir, şu hesap ve kitap hakikaten vâki olacak şeyler değilmiymiş, sizler ise bunları inkâr edip duruyordunuz. (onlar da) Bu hakikat tamamiyle mütecelli olduğu için bunu itirafa mecbur olup ikrarlarını yemin ile teyid ederek (evet... Rab'bimize andolsun ki,) bu hak, sabit, mukadder bir emirmiş (diyecekler.) fakat böyle azab-ı ilâhi gözlerinin önünde tecelli ettikten sonra bunu tasdik kendilerine bir faide bahş olmayacakdır. Buna vaktiyle dünyada iken imân etmeleri lâzım idi. Binaenaleyh (Cenabı Hak da:) onlara hitaben (O halde azabı tatınız, küfr eder olduğunuz şeyler sebebiyle) bu kıyamet hayatını, bu haşruneşri

vaktiyle inkâr eder olduğunuzun- bir cezası olmak üzere (diye buyurmuş olacaktır) artık bu hakikatları münkir olanlar, bir kere düşünsünler âkilâne bir tefekküre dalsınlar, Cenabı Hak'kın bu kâinatta tecelli eden asarı kudret ve hikmetini nazara alsınlar, öyle inkâr vâdisine sapmasınlar, kendi kötü düşünceleriyle, inançlariyle ebedî hayatlarını en elim azaplara mâruz bırakmış olmasınlar. Ve minallahit tevfik.

* * *

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ حَتّٰٓى اِذَا جَاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً
قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَ ^ نَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى
ظُهُورِهِمْ اَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ (٣١) وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَعِبٌ
وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ (٣٢)

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(31): Allah Tealâ'nın huzuruna çıkacaklarını kendilerine ansızın kıyamet gelinceye kadar inkâr eden kimseler, muhakkak hüsrana uğramışlardır. Onlar bütün veballerini sırtlarına yüklenmiş oldukları halde eyvah bizlere!. Orada yaptığımız kusurlardan dolayi diyeceklerdir. Dikkat ediniz!. Onların yüklenip taşıyacakları şeyler ne kadar kötü!.

(32) : Ve dünya hayatı bir oyundan, bir lehivden —oyalanmadan— başka değil. Ve elbette ahret yurdu ittikada bulunanlar için hayırlıdır. — buna-— akıl erdiremezmisiniz.

* * *

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler de ahırette Cenabı Hak'kın huzuri manevîsinde bulunulacağını tekzib edenlerin bilâhara ne kadar hüsrana uğrayacaklarını bildirmektedir. Ve dünya hayatının ne kadar ehemmiyetsiz olduğunu bildirerek ahret âleminin ne derecelerde hayırlı olduğunu düşünmelerini beşeriyete ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Allah** Tealâ'nın huzuruna) Onun mahkeme-i kübrâsına (çıkacaklarını) sevk olunup dünyadaki amellerinden sual olunacaklarını (kendilerine **ansızın kıyamet ge-**

lıınceye kadar) yani ölünceye değin **(inkâr eden kimseler,)** o mezmüm hâlleri evvelce malûm olan küfr ve şirk erbabı **(muhakkak hüsrana)** zarar ve ziyana, felâket ve azaba **(uğramışlardır)** yani: Sevaplardan, mükâfatlardan mahrum kalmış, en büyük azaplara mâruz olmuş bulunacaklardır. **(Onlar bütün veballerini)** Günahlarını (sırtlarına yüklenmiş) pek ağır bir azab-ı ruhaniye duçar olmuş **(oldukları halde** eyvah) ya hasreta, ya nedameta!. **(bizlere, orada)** dünyada iken (yaptığımız kusurlardan) kıyamet anını inkâr, uhdemize düşen vazifeleri ihmâl etmiş olduğumuzdan **(dolayı diyeceklerdir)** hayfaki, böyle bir nedamet artık kendilerine faidebahş olmayacaktır, **(dikkat ediniz!.)** Bir kere düşününüz ki **(onların yüklenip taşıyacaklar şeyler)** yani: Kendilerine teveccüh eden günahlar **(ne kadar kötü)** ne kadar takatfersâ!. Ne derece azabı müstelzim!.

§ Kıyamet ansızın zuhur edeceği ve onda halkın muhasebeleri süratle görüleceği için ona «saat» namı da verilmiştir. Bir de saatten murad, herhangi bir şahsın vefatı ânı demektir. Çünki o an, o şahsa nazaran kıyametin bir başlangıcı demektir. Nitekim bir hadisi şerifte: (C..LS^'4-ƲJOU^ =• her kim ölürse artık onun kıyameti kopmuştur) diye buyrulmuştur.

§ Hasretten murad da elden çıkan veya ele geçmeyen bir nimetten dolayı yapılan teessüf ve nedamet demektir. Böyle bir vaziyetteki kimsenin: Ya haşreta demesi, ey nedamet ve teessüf nerdesin. Gel bakalım, artık senin geleceğin bir zamandır, mealinde bulunmuş olur.

(32) : Ey dünya hayatından başka hayat olmadığını iddia eden gafiller!. Asıl hayat, ahret hayatıdır, **(ve dünya hayatı)** ise o ahret hayatına nazaran **(bir oyundan)** insanı faideli şeylerden meşgul eden bir oyuncaktan ve **(bir lehüvden = oyalamadan)** insanı ciddiyetten ayırıp şakaya, lâtifeye düşüren ehemmiyetsiz bir şeyden **(başka değil)** dir. Ahret hayatı ise böyle midir?. Elbette değildir **(ve elbette ahret yurdu)** daimî bir hayatın mahalli olan bir saha-i ebediyet, dünyada iken **(ittikada bulunanlar)** küfr ve mâsiyetten kaçınmış olsalar (için **hayırlıdır.)** çünki o ahret yurdu, o müttakiler için cennetlerden, ebedî nimetlerden ibarettir. (**— buna — akı) erdiremez misiniz?.)** Ey münkirler!. Siz de küfr ve isyandan kaçınınız ki, âtiyen öyle nimetlere nail olabilesiniz. Vaki'a dünya hayatı da sui-istimâl edilmediği takdirde bir nimettir. Zira insan, bu hayattan istifade ederek uhdesine düşen ubudiyet vazifelerini ifa ederse bu sayede ahret hayatını temin etmiş, öyle dünya nimetleri gibi zevale karin olmayan ebedî, bînazir nimetlere namzet bulunmuş olur. Fakat dünya hayatını sui-istimâl edenler için bu muvakkat hayat, bir hâb-ühayal gibi fevt olup gider, sahibinin ebedî âlemde haib ve hasır kalmasına sebeb bulunmuş olur.

Dünyaya prestiş eyleyenler, Nadim olacaklar en nihayet
Bir faide bahşeder mi heyhat!. Vaktinde edilmeyen nedamet.

***

قَدْ نَعْلَمُ

اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذ۪ي يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِم۪ينَ
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ
فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُو۫ذُوا حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا وَلَا
مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ نَبَأِ۟ي الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٣٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(33) : Muhakkak biliyoruz ki, onların dedikleri şey, seni elbette mahzun ediyor. Hakikat halde onlar seni tekzib etmiş olmuyorlar, fakat o zalimler Allah Tealâ'nın âyetlerini inkâr ediyorlar.

(34) : Ve andolsun ki, senden evvel de Peygamberler tekzib olunmuşlardır. Fakat tekzib olundukları ve eziyete uğradıkları şeylere karşı sabretmişlerdir. Nihayet onlara bizim yardımımız gelip yetişti. Ve Allah Tealâ'nın kelimelerini tebdil edecek yoktur. Ve andolsun ki, sana Peygamberlerin haberlerinden gelivermiştir.

***

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler de birçok kimselerin dinsizlik cereyanına kapılarak Peygamberleri inkâra cüret etmiş olduklarını beyan ile Resuli Ekrem Efendimizi tesliye buyurmaktadır. Ve Peygamberleri inkâran, haddizatında âyâtı ilâhiyeyi, mevcudiyet-i subhaniyeyi inkâr demek olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Habibim!. Ya Muhammed = Aleyhisselâm: **(Muhakkak biliyoruz ki, onların)** O münkirlerin, müşriklerin **(dedikleri şey)** Kur'an-ı Kerim hakkında «bu esâtirül evvelindir» demeleri veya onların islâmiyeti, şeriat-ı ilâhiyeyi kabul etmeyeceğiz demeleri veyahut hakkı nebevide «o sahirdir, şairdir, kâhindir, mecnundur» demeleri **(seni elbette mahzun ediyor)** onların öyle kâfirane, cahilane lâkırdıları elbette senin mübarek kalbini hüzün ve teessür içinde bırakıyor. Fakat **(hakikati halde onlar seni tekzib etmiş olmuyorlar)** sen bir Peygamber-i **sadıksın,**

sen ahkâmı, ilâhiyeyi tebliğe memursun, onların tekzipleri haddizatinda sana müteveccih değildir, (fakat o zalimler) O nefislerine zulmederek kendilerini azabı ilâhiye mâruz bırakmış olan münkirler (Allah Tealâ'nın âyetlerini) senin vasıtanla onlara tebliğ edilen Kur'an-ı Kerimi, o kütabi Mübinin va'ad vaide ait âyetlerini, veya senin elinde zuhur edip kudreti ilâhiyyeye şahit bulunan mucizeleri (inkâr ediyorlar) meselâ: Bir hükümdarın elçisini reddedenler, onun tebliğ ettiği fermanları kabul etmeyenler haddi zatında o hükümdarı tanımamış, ona karşı isyan etmiş olurlar. Binaenaleyh Cenabı Hak'kın Resuli Zişanını tekzib edenler de haddizatında onun tebliğ ettiği ahkâmi ilâhiyyeyi inkâr etmiş, küfre düşmüş olurlar.

Maahaza tefsirlerde beyan olunduğu üzere: Küffari Kureyş, vaktiyle Resuli Ekrem'e «Muhammedül emin» derlerdi, onun pek doğru sözlü bir zat olduğunu itiraf ederlerdi. Hattâ Ahnes ibni Şüreyk Ebu Cehilden sormuş ya abel hakem!, Bize malûmat ver, burada sözümüzü işitecek başka kimse yok, Muhammed Aleyhisselâm, sadık mıdır, kâzib midir?. Ebu Cehil ise hakkı ketmedememiş, Muhammed — Aleyhisselâm — sadıktır, o asla yalan söylememiştir. Fakat Beni Kusey sikaye, hicabe, nübüvvet gibi imtiyazları haiz olunca sair Kureyş'in hâli ne olacak?. Demiş mücerret hırsı dünya ile Nübüvvet-i Muhammediyyeyi inkâr etmekte olduğunu itirafa mecbur bulunmuştur. *İşte* bunun üzerine de bu âyet-i kerime hâzil olmuştur.

(34) : Hak Tealâ Hazretleri Resuli Zişanına tesliyet bahş olmak üzere buyuruyor ki: (Ve and olsun) Yani zat-ı ulûhiyetime kasem ederim ki: Ya Muhammed Aleyhisselâm!. (senden evvel de Peygamberler tekzib olunmuşlardır) Sair ümmetler de kendi Peygamberlerini kizbe nisbet etmiş onlar da Peygamberlere sana karşı münkirlerin söylediklerini söylemişlerdir, (fakat) O muhterem Peygamberler (tekzib olundukları ve eziyete uğradıkları şeylere karşı sabır etmişlerdir) uhdelerine düşen nübüvvet vazifelerini ifaya devam etmiş, takdir-i ilâhiye razi bulunmuşlardır, (nihayet onlara bizim yardımımız gelip yetişti) Onlar kendilerini münkir olan kavimlerinin şerlerinden emin oldular, o münkirler ise helak olup gittiler. (Ve Allah Tealâ'nın kelimelerini tebdil edecek yoktur) Cenabı Hak'kın Peygamberlerini, mansur ve onları manevî orduları ile galip buyuracağına dair va'd'i ilâhîsi tecelli edivermiştir. (ve and olsun ki, sana) Ey Hâtemül mürselin!. (Peygamberlerin haberlerinden) Bir kısmı (geliver- miştir) yani: Kur'an-ı Mübinde bir kısım büyük Peygamberlerin mübarek siretlerine kıssalarına, tarihi hayatlarına dair malûmat verilmiştir. Artık o zatların nasıl tekziplere uğradıkları, ve sabır ederek nihayet nusreti ilâhiyyeye mazhar bulundukları sence malûm olmuştur. Artık bütün beşeriyete Peygamber gönderilmiş olan senin gibi bir Peygamberi Zişan da elbette nusret-i ilâhiyyeye nail olacaktır. Bu husustaki takdiri ilâhîyi de tağyir edecek hiçbir kuvvet mutasavvur değildir.

⁂

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ
نَفَقاً فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّماً فِي السَّمَاۤءِ فَتَاْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ وَلَوْ
شَاۤءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾
اِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Ve eğer senin üzerine onların kaçınmaları ağır gelmiş ise artık muktedir isen yerde bir menfez, veya gökte bir merdiven araştırıp da onlara bir âyet getirecek isen —haydi getir—: ve eğer Allah Tealâ dilese idi onları hidayet üzerine toplardı. Sakın cahillerden olma.

(36) : Ancak o kimseler — davete — icabet ederler ki, işitir bulunurlar. Ölüleri de Allah Tealâ diriltir, sonra ona döndürülürler.

İ £ A H

(35) : Bu mübarek âyetler de dini ahkâmı kabul için istidat lâzım olduğunu, bu istidattan mahrum olanları ise irşat ve ikazın kâbil olamayacağını bildirmektedir. Ve bir takım kabiliyetsiz münkirlerin hâllerinden müteessir bulunan Nebiyyi Zişan'ın nezih, hazin kalbine tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: (Ve eğer) Habibim!. Ya Muhammedi Aîeyhisselâm (senin üzerine onların) o münkirlerin (kaçınmaları) *seni* ve tebliğ ettiğin hükümleri kabulden imtinâ etmeleri sana (ağır gelmiş) senin için ziyade teessüre sebebiyet vermiş (ise) de sen mazursun, onlara karşı lâzım gelen hüccetleri ikâme etmiş bulunmaktasın, başka ne yapacaksın!, (artık muktedir isen) Çalış (yerde bir menfez) yer altında bir mevki (veya gökte) yüksek cihete ait (bir merdiven araştırıp da onlara) o münkirlere yer altından veya gök üstünden isteyip durdukları veçhile (bir âyet getirecek isen) bunu getirmeğe muktedirsen (haydi getir) fakat Allah Tealâ sana

bu kudreti vermemiştir. Maahaza o istedikleri hârikaları vücude getirsen bile yine imân etmez, yine senden kaçınırlar, bunlar birer sihirdir derler, şayet imân etseler de o bir zarurî imân olacağı cihetle yine kendilerine faide vermez, (ve eğer Allah Tcalâ) Onların hidayetlerini (dileseydi onları) bir mücbir, mülci olan bir âyet, bir alâmet vücude getirmekle (hidayet 'üzere toplardı.) onları hidayete erdirirdi. Fakat onların hidayetini dilememistir. Çünki o halde onların imânları, bitarikizzaruri olmuş, kendilerinin Trade ve ihtiyarlariyle alâkadar bulunmamış olurdu. Onlar öyle mücbir hârikaları görmeden imân etmeliydiler. Binaenaleyh Resulüm! (sakın) fazla teessüre kapılıp da bu husustaki hikmeti ilâhiyeyi düşünemeyen (cahillerden olma) onların öyle hidayetten mahrumiyetleri, kendi suihareketlerinin bir cezasıdır, bir neticesidir. Sen vazife-i risaletini ifa etmiş olduğundan dolayı müsterih olabilirsin.

(36) : Resulüm!. (Ancak o kimseler) İmâna gelmeleri hakkındaki (davete) senin tebligatına (icabet ederler ki) hakikatlan güzelce tefehhüm ederek (işitir bulunurlar) onlar uyanık bir kalbe, güzel bir istidada mâlik bulunmuş olurlar, (ölüleri de) Küfrün pençe-i kahrında manevî hayattan mahrum kalmış olanları da (Allah Tealâ) ahrette (diriltir) kabirlerinden kaldırır (sonra ona) o Hâliki Azimin tayin buyurmuş olduğu muhasebe sahasına (döndürülürler) orada onlar dünyadaki amellerine, itikatlarına göre mücazata giriftar olurlar. Artık o âlemde davete icabet etmeleri, tebdil itikad ederek hak ve hakikati itiraf eylemeleri, bizzarure vâki olacağından kendilerine asla faide vermez. Lâyık oldukları azaba kavuşmuş bulunurlar.

***

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ
عَلٰٓى اَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ
فِي الْاَرْضِ وَلَا طَٓائِرٍ يَط۪يرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّٓا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ
مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(37) : Ve dediler ki: Onun üzerine Rab'binden bir âyet indirilmeli değil mi idi?. De ki: Şüphe yok Allah Tealâ âyet indirmeğe kâdirdir. Fakat onların çoğu bilmezler.

(38) : Ve yerde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadı ile uçan bir kuş yokdur ki, illâ sizin gibi ümmetlerdir. Biz kitapta hiçbir şeyi noksan bırakmadık, sonra Kab'lerinin huzuruna sevkolunacaklardır.

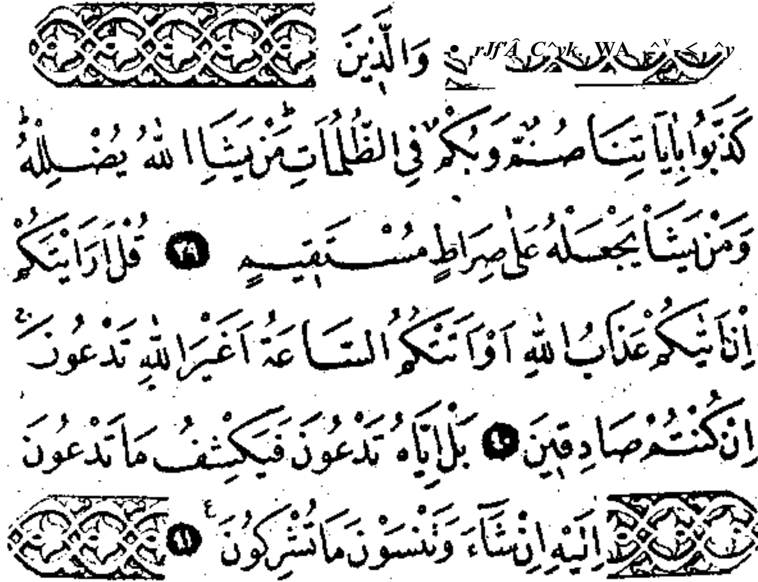
⁂

İ Z A H

(37) : Bu mübarek âyetlerde münkirlerin diğer bazı batılane iddia^ larmı teşhir etmektedir. Mahlûkattan olan bütün hayat sahiplerinin birer ümmet olup mahşerde cem edileceklerini beyan ile kudret-i ilâhiyenin azametine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Kureyş müşrikleri gibi bir kısım münkirler, lüzumsuz iddialarda bulundular (Ve dediler ki: Onun) Hazreti Muhammed'in (üzerine Rab'binden) onun Hâliki tarafından bizim istediğimiz gibi imâna ilca eden veya azabı isticâl eyleyen (bir âyet) bir hârika, üzerlerine gökten taş yağması gibi bir badire (indirilmeli değil iniydi.) Habibim!. Bu cahillere (De ki: Şüphe yok ki Allah Tealâ) istediğiniz veçhile (âyet indirmeğe kâdirdir.) sizin imâna mecbur kılacak veya inkârınız hâlinde sizin helakinizi intaç eyleyecek herhangi kahır bir hârikayı vücude getirmeğe kudret-i ilâhiye mâziyadetin kâfidir, (fakat onların çoğu bilmezler.) Öyle istedikleri bir âyetin indirilmesi takdirinde onu inkâr ile başlarına gelecek bir helak ve azabı düşünmezler. Onlar cehaletleri yüzündendir ki, böyle hikmet ve maslahata münafi şeyleri talepte bulunurlar.

(38) : Ey insanlar!. Allah Tealâ'nm âsari kudretini düşününüz, her yarattığı şeyin hikmet ve maslahata müstenit olduğunu teemmül ediniz. İstenilen kahır bir hârikanın vücude getirilmesi, hikmet-i ilâhiyeye muvafık olsaydı onu da elbette vücude getirirdi. Bir kere bakınız!. Kendi varlığınız o Hâliki Zişan'ın bir eser-i kudretidir. (Ve yerde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadı ile) Havalarda (uçan) herhangi (bir kuş yoktur ki, illâ) onlar da ey insanlar!, (sizin gibi ümmetlerdir.) Onlar da birer cemaattir, birer zümredir, onların da hâl ve hareketleri mahfuz, rızıkları, ecelleri mukadderdir. Onlar da kâbiliyetlerine göre Halikı kâinatı bilmektedirler, onlar da tevhit ve teşbihte bulunmaktadırlar, (biz kitapta) lâvhı mahfuzda (hiçbir şeyi noksan bırakmadık) hiç birini terketmedik, hiç birinden gafil bulunmadık, hepsini de tâyin ve tesbit ettik. Veya Kur'an-ı Mübinde bilinmesi dinen lâzım olan hükümleri mufassalan ve mücmelen tasrih ve tebyin buyurduk, (sonra) Bütün hayat sahipleri olan bu mahlûkat (Rab'lerinin huzuruna) onun mahkeme-i kübrasına (sevk olunacaklardır) Evet... Cenabı Hak, bütün insanları, bütün hayvanları dirilterek mahşerde toplayacaktır. Hayvanlar da dünyada iken birbirlerine yapmış oldukları tecavüzlerden dolayı o ahret hayatında aynı surette cezaya maruz kalacaklar, sonra hepsi de toprak kesileceklerdir. Bunları gören kâfirler ise: Keşke biz de toprak kesilseydik diye temennide bulunacaklar. Fakat' heyhat!. O kâfirlerin azapları müebbettir.

*

—————o—————

MEALİ ÂLİSİ

(39) : Ve o kimseler ki, bizim âyetlerimizi yalanladılar. Zulmetler içinde kalmış bir takım sağır ve dilsizlerdir. Allah Teala kimi dilerse şaşırtır, kimi de dilerse doğru bir yol üzerinde kılar.

(40) : De ki, siz bana haber verebilir misiniz?. Eğer size Allah Teala'nın azabı gelirse veya size **kıyamet** gelirse **Allah Teala'dan başkasına** mı **niyazda bulunursunuz?. Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz, — söyleyin bakalım —!..**

(41) : Hayır, ancak ona niyaz edersiniz. O da kendisine niyaz ettiğiniz şeyi dilerse açar — husule getirir ve siz de— Allah Teala'ya —şerik ittihaz ettiğiniz şeyleri —o zaman— unutursunuz.

İ Z A H

(39) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın âyetlerini inkâr edenlerin görüp işitmeden mahrum, nekadar muzlim bir hayata sahip olduklarını bildiriyor. O gibi münkirlerin kendilerine teveccüh edecek bir felâket anında bâtıl mabutlarını unutarak Allah Teala'ya yalvaracaklarını ihtar ile

onları intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Dini islâmı kabul etmeyenler, manen ölü mesabesindedirler (Ve o kimseler ki, bizim âyetlerimizi) bir nice hakikatları keşif ve beyan eden Kur'an-ı hakimi (yalanladılar) onun bir kitab-i ilâhi olduğunu inkâr ederek Resuli Zişanım!. Seni tekzib eylediler. Onlar hakikati halde (zulmetler içinde kalmış) küfrün, cehil ve inadın karanlıkları içinde yaşamakta bulunmuş (bir takım sağır) ilâhi âyetleri fehim ve tefekkür hassasından mahrum (ve dilsiz) hakkı söylemek kudretinden bînasip kimse (lerdir) artık onlar hakkı kabul etmezler. (Allah Tealâ kimi) İradesini, ihtiyarını sui-istimâl eden, dalâlet cihetini iltizamda bulunan herhangi bir şahsı (dilerse şaşırtır) onu o kötü ihtiyarından dolayı dalâlete düşürür (kimi de dilerse) hidayete nail etmek murad buyurursa onu da (doğru bir yol üzerinde kılar) yani: Öyle bir zatı da fıtreti selimesini muhafaza edip hak ve hakikati kabule müstait olduğu için dini islâma nail, güzelce amellere muvaffak buyurur.

(40) : Resulüm!. O münkirleri terzil ve tenkil için (De ki: Siz bana haber verebilir misiniz?.) siz hakikati görüp de ona dair doğru bir söz söyleyebilir misiniz?, (eğer size Allah Tealâ'nın azabı gelirse) Eski ümmetlerin başlarına geldiği gibi size de bir dünyevî azap, bir mühlik musibet teveccüh ederse, (veya size) vuku bulacağı muhakkak olan (kıyamet) günü (gelirse) kendinizi o felâketten kurtarmak için (Allah Tealâ'dan başkasına mı niyazda bulunursunuz?.) o kendisine tapıp durduğunuz putlardan, insanlardan bir faide bekler, onlara dua ve niyazda bulunur musunuz?. (Eğer siz doğru sözlü kimseler iseniz) Öyle putlarınızın mabut olduğu iddianızda sadık iseniz veya siz sadık bir kavim iseniz (söyleyin bakalım) haydi haber veriniz, Allah Tealâ'dan başka kendisine niyaz edecek bir mabut bir hami bulabilecek misiniz?.

§ Ere'eyte, ere'eyteküm tâbirleri birer istifham ve teaccüp kelimesidir. Gördün mü, gördünüz mü mânasındadır. Fakat haber ver, haber veriniz mânasında istimâl olunur. Haber verilecek şeyin teaccübe şayan olduğuna işaret edilmiş olur.

(41) : (Hayır) Öyle muztar kaldığınız zaman o putları unutur, terkeder onlara yalvarmazsınız. (ancak ona) Halikı Azimüşşan'a (niyaz edersiniz) duada, tazarruda bulunursunuz, (o da) O mâbudi kerîm de (kendisine niyaz ettiğiniz şeyi dilerse) hikmet-i ilâhiyesine muvafık bulunursa dünyada (açar husule getirir) üzerinize teveccüh edecek olan herhangi bir dünyevî müsibet-i tefeddülen bertaraf buyurur, (ve siz de—Allah Tealâ'ya— şerik ittihaz ettiğiniz şeyleri —o zaman— unutursunuz) Artık putlarınızı terkedersiniz, onlara yalvarmazsınız, onların zarar Ve faide verecek şeyler olmadığını anlamış olursunuz. Binaenaleyh daha başınıza öyle bir felâket gelmeden uyanınız, Allah Tealâ'dan başkasına tapmayınız, o hakikî mabuda ibadetle; onun hükümlerine riayetle dünyevî ve uhrevî azaplardan emin olmaya gayret ediniz. Sizin için bundan başka selâmet yolu yoktur.

**

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ
مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَاْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ
(42) فَلَوْلَٓا اِذْ جَٓاءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ قَسَتْ
قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (43) فَلَمَّا نَسُوا
مَا ذُكِّرُوا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوا
بِمَٓا اُوتُٓوا اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ (44)
فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (45)

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(42) : And olsun ki, senden evvel de ümmetlere Peygamberler gönderdik, sonra o ümmetleri bir takım şiddetler ile, zorluklar ile yakaladık, olaki, yalvarıversinler diye.

(43) : Artık bizim azabımız onlara geldiği zaman yalvarmak değil miydiler. Fakat onların gönülleri katılaşmış ve şeytan onlara yapar oldukları şeyleri süslemiş idi.

(44) : Vaktaki, onlar kendilerine ne ile öğüt verildiğini unuttular, onların üzerine herşeyin kapılarını açıverdik, nihayet kendilerine verilen şeyler ile ferahlandıkları vakit onları ansızın tuttuk. Artık onlar o anda bütün umduklarından mahrum kaldılar.

(45): Artık o zülüm eden kavmin kökü kesilmiş oldu. Hamdolsun âlemlerin Rab'bi olan Allah Tealâ'ya.

*
* *

İ Z A H

(42) : Bu mübarek âyetler, eski kavimlere de Peygamberlerin gönde-

rilmiş olduğunu ve onların hakka tazarrû ve niyazda bulunmaları için bazı arızalara uğratılmış olduklarını bildirmektedir ve onların intibahlarına vesile olmak üzere bilâhara nail oldukları nimetlerin de kadrini bilmeyip küfran-ı nimette bulundukları için kahrı ilâhiye uğradıklarını şöylece beyan buyurmaktadır: Allah Tealâ'ya (And olsun ki, senden evvel de) birçok (ümmetlere Peygamberler gönderdik) onlara lâzım gelen ubudiyet vazifelerini bildirdik (sonra) Peygamberlerini tekzib ettikleri için (o ümmetleri bir takım şiddetler ile) fakr ve ihtiyaç ile (zorluklar ile) zararlar ve âfetler ile (yakaladık) onları böyle uyanmalarına vesile olacak arızalara uğrattık, (olaki,) küfr ve masiyetten taip olup kendilerine öyle arız olan beliyyelerin bertaraf edilmesi için Allah Tealâ'ya (yalvarıversinler — diye —) fakat onlar bundan istifade etmediler.

(43) : (Artık bizim azabımız) O bir takım şiddetli arızalar (onlara geldiği zaman) bunun taraf-ı ilâhiden büyük bir imtihan, bir vesile-i intibah olduğunu takdir ederek o Halıkı Zişan'a yalvarmalı değil miydiler?. Fakat) onlar bundan da bir intibah dersi alamadılar. Çünki (onların gönülleri katılaşmış) idi, bir rikkat-i kalb ile tazarrû ve niyazda bulunmadılar, imânı kabule mütemayil olmadılar, (ve şeytan onlara yapar oldukları şeyleri) Küfr ve masiyeti, bir takım gayrımeşru, şehvanî hareketleri (süslemişidi.) öyle çirkin inançları, hayvani hareketleri birer insaniyet, medeniyet, münevverlik eseri gibi göstererek onları iğfal edip durmuştu.

(44) : (Vaktaki onlar) O küfr ve isyana kapılmış kimseler (kendilerine ne ile öğüt verildiğini) öyle kendileri için birer nasihat mahiyetinde olan ihtiyaçlarını, zararlarım, felâketlerini (unuttular) onları düşünmeyi terkettiler,. yine fenalıklarına devam edip durdular, artık haklarında bir istidrac olmak üzere (onların üzerine herşeyin kapılarını açıverdik) onlara bol bol nimetler, servetler, dünyalıklar verdik, (nihayet kendilerine verilen) Öyle fanî, dünyevî (şeyler ile ferahlandıkları vakit) artık ebediyen dünyada kalıp o nimetlerden müstefit olacaklar imiş gibi bir cahilane neşve ile gaflete düştükleri zaman (onları ansızın tuttuk) azaba müptelâ ettik, neye uğradıklarını şaşırıp durdular, (artık onlar o anda bütün umduklarından mahrum kaldılar) Son derece bir hasrete, bir yeis ve kedere düşmüş oldular. O nimetlerin ellerinden çıkması, onları hüzün ve kederlerini arttırmaya bir sebeb olmuş bulundu. Ö halde âkil olan bir insan, bu fâni varlıklara güvenerek asıl gaye-i hayat olan, asıl selâmet ve saadete vesile bulunan dinî terbiyeden, güzelce amellerden kendisini nasıl mahrum bırakır da böyle elîm, mühlik arızaların kendisine teveccüh etmesine sebebiyet verebilir!.

(45) : (Artık o zülüm eden kavmin) O kadîm Peygamberleri tasdik etmeyip zalimler olan herhangi bir taifenin (kökü kesilmiş oldu.) yani. Istisâl suretiyle hepsi de helak olup onlardan sonraya bir kişi bile kalmadı, zulümlerinin cezasına uğrayıp gittiler. (Hamdolsun âlemlerin Kab'bi olan Allah Tealâ'ya.) Ki, öyle Peygamberlerine nusret ihsan etmiş, onları inkâr edenleri büsbütün helak ederek salih kullarını onların fasık akide-

lerinden, habis amellerinden vikaye buyurmuştur. Bu pek büyük bir nimettir, sonraki kavimler için bir lâvhe-i ibrettir. Binaenaleyh bundan dolayı da Cenabı Hak'ka hamd ü senâda bulunmak, ehli imân için bir vazife-i şükrandır.

*

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ
مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ ثُمَّ هُمْ
يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَغْتَةً
أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ
الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ
الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(46): De ki: Haber veriniz, eğer Allah Tealâ sizin kulaklarınızı ve gözleminizi alıverse ve kalblerinizin üzerini mühürlese Allah Tealâdan başka onu size getirecek hangi bir ilâh vardır?. Bak biz âyetleri nasıl açıklıyoruz, sonra onlar yüz çeviriyorlar.

(47) : De ki: Gördün mü kendinizi!. Eğer Allah Tealâ'nın azabı sizlere ansızın veya apaçık gelirse zalimler olan kavimden başkası mı helâk edilmiş olur?.

(48) : Biz Peygamberleri göndermeyiz, ancak mübeşşirler ve münzirler olmak üzere göndeririz. İmdi her kim imân eder ve —hâlini— İslâhta bulunursa artık onlar için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.

(49) : Ve o kimseler ki, bizim âyetlerimizi tekzib ettiler, onlara yapmış oldukları fısk sebebiyle azap isabet edecektir.

*

İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler de asrı-saadetteki münkirleri tehdit ediyor, inkârları devam ettiği takdirde evvelki ümmetlerin başlarına gelen felâketlerin kendi başlarına da gelebileceğine işaret eyliyor ve Peygamberlerin kutsal vazifelerini beyan ile onlara tâbi olanların felaha nail, onlara muhalefet edenlerin de ergeç felâketlere mâruz olacaklarını şöylece ihtar buyuruyor: Resulüm!. Mekke'deki müşriklere (De ki:) bana (Haber veriniz) bakalım, (eğer Allah Tealâ sizin kulaklarınızı) sağır eder (ve gözlerinizi) kör ederek (alıverirse) onları bilkülliyye izale eylerse (ve kalblerinizin üzerini mühürlese) bir suretteki artık aklınızdan, fehminizden bir eser kalmayarak mecnunlara dönseniz hiçbir şey anlayamaz bir hâle gelseniz, (Allah Tealâ'dan başka onu) o sizden giderilen şeyi (size getirecek) tekrar sizi onlara nail edecek (hangi bir ilâh vardır?.) elbette başka bir ilâh yoktur. Elbette siz öyle bir ilâhın varlığını haber veremezsiniz. (Bak) Ey mütefekkir insan!, (biz âyetleri nasıl açıklıyoruz) Vahdaniyeti ilâhiyyeye, nübüvvet ve risalete ait âyetleri, delilleri nekadar vâzih bir surette, muhtelif uslûblar ile tekrar ediyoruz, imâna gelmeleri için tergib ve terhibte bulunuyoruz, (sonra onlar) O münkirler bu kadar kuvvetli, bedî âyetlerden, burhanlardan (yüz çeviriyorlar.) onlardan kaçınarak yine imândan mahrum kalıyorlar. Nekadar teaccübe şayan, cahilane bir hareket!..

(47) : Resulüm!. Onlara (De ki: Gördün mü kendinizi?.) bu nekadar cehalet!. Hâlinizi hiç görmüyormusunuz, bana haber veriniz bakalım, (eğer Allah Tealânin azabı) daha dünyada iken başka kavimlerin başlarına geldiği gibi (sizlere) de (ansızın) alelacele (veya apaçık) emarelerini, alâmetlerini gözleriniz ile göreceğiniz veçhile gündüzün veya geceleyin (gelirse) hâliniz ne olur?. Bu azap ile (zalimler olan kavimden başkası mı helak edilmiş olur?.) hayır, zalimlere hâs olan böyle bir azab ile ancak o zalimler mahv ve helak olmuş, uhrevî azaplara da maruz kalmış bulunurlar. Ehli imân ise böyle bir azap ve ceza badiresiyle helak olmuş olmazlar. Bunlara lihikmetin dünyada bir ielâket erişse de onun mükâfatını ahırette göreceklerdir.

(48) : (Biz) Nâsı dini ilâhiye davet için gönderdiğimiz (Peygamberleri) öyle nâsın her istediklerini vücude getirmek için (göndermeyiz) onları (ancak mübeşşirler ve münzirler olmak üzere göndeririz) onlar ümmetlerini dini hakkı kabul edip ibadet ve taatte bulundukları takdirde kendilerini cennet ile, lutfi ilâhiye nailiyet ile tebşir ederler. Bilâkis imân etmeyip küfr ve isyana devam ettikleri takdirde kendilerini cehennem ateşiyle, bir takım felâketlerin başlarına geleceğini bildirmekle korkuturlar. Onlara birer dersi intibah verirler. Yoksa o Peygamberler mutlaka nâsın isteyecekleri her türlü âyetleri, hârikaları vücude getirmekle mükellef değildirler. Maamafih onların nübüvvet ve risaletlerini isbata kâfi bir nice âyetler, mucizeler de zuhura gelebilir. Nitekim de gelmiştir. (İmdi her

kim) O Peygamberlerin tebligatını kabul ederek (imân eder ve —hali-ni— İslahta bulunursa) salih salih amellerde bulunmaya çalışırsa (artık onlar için) azap endişesinden dolayı (bir korku yoktur) onlar azaptan emindirler, (ve onlar) Ahrette sevaplarının fevti ile (malmın da olmayacaklardır.) lâyık oldukları sevaplara, mükâfatlara her halde kavuşacaklardır. Ne büyük saadet!.

(49) : (Ve) Bilâkis (o kimseler ki,) küfr ve isyanda devam ederek (bizim âyetlerimizi) Peygamberlerin tebşir ve inzaz maslahatine mebni tebliğ eyledikleri âyetleri, beyan buyurmuş oldukları hakikatları (tekzib ettiler) Peygamberlerin beyanatını inkâra cüret eylediler, artık (onlara yapmış oldukları fısk sebebiyle) Peygamberlere itaatten müstemirren kaçınmaları yüzünden (azap isabet edecektir.) onlar daha dünyada iken veya ahrete gittikten sonra her halde lâyık oldukları azaba, cezaya kavuşacaklardır. Ne azîm bir felâket!.

⁂

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ
لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(50) : De ki: Ben size demiyorum ki: Benim yanımda Allah Tealâ'nm hazineleri vardır. Ve ben gayıbı da bilmem ve size demiyorum ki, ben hakikaten meleğim, ben bana vahy olunandan başkasına tâbi olmam. De ki: Kör ile görür kimse müsavi olur mu?. Hiç düşünmez misiniz?.

⁂

İ Z A H

(50) : Bu âyeti celile, Resuli Zişanımızın vaziyetini, onun salâhiyyeti nebeviyyesini beyan ile ond#n bir takım fazla hârikalar isteyen münkirleri intibaha davet eylemektedir. Şöyle ki: Habibim!. Senden âyetlerin nüzulünü, bir takım hârikaların zuhurunu veya derhal azabın hululünü veya dağların altına inkilâbını ve emsalini isteyen o muannit dinsizlere (De ki: Ben size demiyorum ki, benim yanımda Allah Tealâ'nın hazineleri vardır) ben onlara da keyfemâyeşâ tasarruf edebilirim. Sizi arzunuza meb-

ni büyük servetlere nail kılabilirim. Hayır ben böyle bir iddiada bulunamam. Çünki bütün cihana mâlik olan, bütün nâsı merzuk eden, geniş bir maişete nail buyuran ancak Allah Tealâdır. Bu kudret ancak Cenabı Hak'-ka mahsustur, (ve ben gaybi da bilmem) Ben böyle bir iddiada bulunamam. Artık kıyamet ne zaman kopacak, veya münkirlerin başına azab ne vakit nüzul edecek diye benden sualiniz zaittir, bu gibi gayba ait şeyleri ancak Cenabı Hak bilir, o bildirmedikçe ben bilemem, (ye size demiyorum ki, ben hakikaten meleğim) Beşeriyete ait alâkalardan beriyim yemek, içmek ihtiyacından ve saireden müstağniyim, (ben bana) taraf-ı ilâhiden (vahy olunandan) emr. ve nehy olunan ahkâmdan (başkasına tabi olmam) ben nübüvvet ve risaleti haiz bulunmaktayım, benim vazifem ahkâm-ı ilâhiyeyi ümmetime tebliğden ibarettir, Nâsı tenvire ve irşada çalışmaktır. Ve Resulüm!. Onlara şunu da (De ki: Kör ile görür kimse müsavi olur mu?.) elbette olamaz. Yani: Dalâlet erbabı ile hidayet sahipleri müsavi değildir. Cenabı Hak'km âyetlerini görüp kabul edenler ile inkâr edenler elbette beraber olamazlar. Bir Peygamberi Zişan'ın mahza hakikat olan sözlerini takdir edenler ile etmeyenler şüphe yqk ki, bir seviyede asla bulunamazlar. Vahyi ilâhi ile amel edenler ile kendi kuruntuları ile amel edenler de asla müsavi olamazlar. Bunların birinci kısmı, basir = görür zatlardır. İkinci kısmı da âmâ = görmez, kör kimselerdir. Artık ey münkirler: Bu hakikatları (Hiç düşünmez misiniz?.) ki, inkârınızı bırakarak şerefi imâna nail olasınız.

§ Müşrikler demişler ki: Hazreti Muhammed —Aleyhisselâm — eğer Allah Teâlâ'nın Resulü ise Cenabı Haktan isteyerek bizim servetimizi arttırsın, fakirlerimizi zengin kılsın, ve bize müstakbele ait faidelerimizi, zararlarımızı bildirsin, faidelerimizi tahsile, zararlarımızı defe çalışalım. Ve o bir Peygamber ise ne için yemek yiyor, çarşılarda geziyor, kadınlar ile evleniyor. İşte bunların bu üç türlü cahilâne suallerine bu âyeti kerime bir cevap" teşkil etmekte bulunmuştur. Buyrulmuş oluyor ki: Nâsm rızkını vermek, mugayyebata âlim olmak Allah Tealâ'ya mahsustur. Yemekten, içmekten, alış verişten, teehhülden müstağni olmak da meleklere mahsustur. Bir Peygamber ise haizi ulûhiyyet değildir ve haddizatında meleklerden efdal ise de beşerî ihtiyaçlar bakımından melek mâhiyetinde değildir. Binaenaleyh bu gibi hususlardan dolayı bir Peygamberin nübüvvet ve risaletini inkâra mahal yoktur.

⁂

وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذ۪ينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُٓوا اِلٰى
رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِه۪ وَلِيٌّ وَلَا شَف۪يعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ
يُر۪يدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ
حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥٢﴾

———— o ————

MEALÎ ÂLİSİ

(51): Ve onunla o kimseleri korkut ki, onlar Rab'lerinin huzuruna haşr olunacaklarından korkarlar, bir halde ki, onlar için ondan başka bir yâr, bir şefaatçi yoktur. Umulur ki, ittikada bulunurlar.

(52) : O zatları yanından koğma ki, sabah ve akşam Rab'lerine onun cemâlini dileyerek dua ederler. Senin aleyhine onların hesabından birşey yoktur, ve senin hesabından da onların üzerine birşey yoktur ki, onları koğup da zalimlerden olasın.

***

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in, ahret hayatına kail olanları tenvir ve tahvif etmekle mükellef olduğunu, islâmiyeti kabul etmiş olanları ise huzuri saadetten tard etmenin caiz olmayacağını bildirmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Sen vazife-i risaletini ifaya çalış, (Ve onunla) Kur'an-ı Kerim ile (o kimseleri korkut) o kimselere malûmat vererek kendilerini inzar et (ki, onlar Rab'lerinin huzuruna haşrolunacaklarından korkarlar) esasen böyle bir haşr itikadına sahiptirler, (bir halde ki,) Korkuları şu veçhiledir ki, (onlar için ondan) Cenabı Hak'tan (başka bir yâr) kendilerine yardım edecek bir zat, ve (bir şefaatçi) aflarını temenni ejiecek bir muin, haklarında şefaat edilmesine izin verecek bir zat (yoktur) onlar buna kaildirler. İşte onlara yapılacak irşat ve inzarın faidesi melhuzdur, (umulur ki,) Onlar o sayede (ittikada bulunurlar) küfr ve mâsiyetten kaçınarak, sahih bir itikat ile daire'i islâmda bulunmak nimetine nail olurlar.

§ Dinsizlerin bir kısmı, fikiri tılûhiyetten tamamen mahrum, ahret hayatını bilkülliyye münkir, mucizelerden gayrı müstefit oldukları için onlar mânen ölülere mülhak kimseler demektir. Onlar vaiz ve riasihata asla iltifat etmezler. Diğer birçok kimseler ise Cenabı Hak'kın varlığına, ahret gününe mutekit olmakla akide-i tevhide münafi şeylere ve bir takım hurefata kail bulunmaktadırlar. Bir kısım kimseler de sahih bir itikada mâlik iseler de nefislerinin süfli temayüllerine tâbi olarak gayrımeşru hareketlerde bulunmaya mücasir bulunurlar. İşte bu gibi kimseler ikaza muhtaçtırlar, bunlarda hak ve hakikati kabul istidadı vardır. Binaenaleyh Resuli Ekrem Hazretleri de bu kabil kimseleri ikâz ve inzaz ile mükellef bulunmuştur.

§ İnzar kelimesi, korkunç bir vaziyet, bir hareketten dolayı verilen malûmat ile yapılan bir korkutma = tahvif muamelesi demektir.

(52) : Resulüm!. (O zatları yanından kovma) Huzurundan uzaklaştırma, kendilerine iltifat buyur ki, onlar (sabah ve akşam) vakitlerinde ve ikindi namazlarını ve sair vakit namazlarını kılarken (Rab'lerinin cemâlini dileyerek) kemâli hulûs ile vuslat-i ilâhiyeyi temenni ederek (dua **ederler)** tazarrû ve niyazda bulunurlar, (senin aleyhine onların hesabından birşey yoktur) Onların amellerinden yalnız kendileri mesuldurlar. Onların kalblerini teftiş ile mükellef değilsin. Zahiri hâlleri tam birer müslüman olduklarını gösteriyor. Buna göre haklarında muamele yapılması icab eder. (ve senin hesabından da onların üzerine bir şey yoktur) Onlar da sana ait bir muameleden dolayı mesul değildirler, ^j*-\JJJ öjjlj j>V Evet... Böyle bir mesuliyet yoktur (ki, onları) o âbit kulları huzurundan **(kovup da zalimlerden olasın)** böyle bir hareket, senden sâdır olmaz. Çünki senin masumiyetin buna mânidir. Bilfarz böyle bir koğma muamelesi sudur etse, bu bir maslahata, başkalarını irşat gayesine müstenit olacağından nihayet terkievlâ kabilinden olmuş olur. Bu da bir Peygamberi Zişan'a nazaran muvafık görülemez.

§ Rivayete nazaran Kureyş reisleri, eshab-ı kiramın fakirleriyle hemmeclis, olmaya tenezzül etmedikleri cihetle Resuli Ekrem'e hitaben «eğer şu köleleri, yani: Emmar, Suheyb, Hebbab, Selman Radiyallahü anhüm gibi fukarayı müslimini huzurundan tard edersen biz senin huzuruna gelir, seninle konuşuruz» demişler. Resuli Ekrem de «ben müminleri tardedici değilim» diye buyurmuş. Bunun üzerine demişler ki, öyle ise biz geldiğimiz zaman onları huzurundan' çıkar, sonra huzurunda bulunsunlar. Resuli Zişan Hazretleri de o rüesanın imâna gelmelerini ümit ederek bu ikinci teklifi kabul eder gibi bulunmuştu. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, a mübarek fakir, âbit zatların huzuru nebeviden çıkarılmamasına tenbih buyrulmuştur. İşte islâmiyetin hakikî müminlere verdiği muazzam bir kıymet!..

**

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا اَهٰؤُلَاءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
مِنْ بَيْنِنَا اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا جَاءَكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى
نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ
وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ
وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾

— o —

MEALİ ÂLİSİ

(53) : Ve işte böylece onların bazısını, bazısı ile fitneye düşürmüşüzdür ki, «ya Allah Tealâ aramızda şunlara mıdır ki, lutfıımı revâ görmüştür.» deyiversinler. Allah Tealâ şakir olanları ziyadesiyle bilen değil midir?.

(54) : Ayetlerimize imân edenler, sana geldikleri zaman de ki: Selâm sizlere. Rab'biniz kendi üzerine rahmeti yazdı ki, sizden her kim bir cehaletle bir kötü iş işlese de ondan sonra tevbe etse ve ıslahı hâlde bulunsa şüphesiz ki, o Rab'biniz çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.

(55) : Ve böylece âyetleri mufassalan beyan ediyoruz ve günah işleyenlerin yolu apaçık seçilsin diye.

* * *

İ Z A H

(53) : Bu mübarek âyetler de nâsın muhtelif kabiliyetlerde olup biribiriyle bir iptilâ ve imtihan devresi geçirmekte olduklarını bildirmektedir. Ve hakikî müminlerin iltifati nebeviyyeye lâyık ve kusurlarından tevbe edenlerin mağfireti ilâhiyeye nail olacaklarını tebşir etmektedir. Günahkârların da takib ettikleri yanlış yolları açıklamaktadır. Şöyle ki: (Ve işte böylece) Kimini fakir, ve kimini zengin, şöhret ve şana nail ederek

(onların bazısını bazısıyle) şan ve şöhret sahiplerini mevkisiz kimseler ile, zenginleri fakirler ile (fitneye düşürmüşüzdür ki) yani: Onları müptelâ kılmışızdır, nice fakirler imâna nail olmuşlardır, nice zenginler de bu nimetten mahrum kalmışlardır. O zenginler: (ya) Ne garip (Allah Tealâ aramızda şunlara mıdır ki,) şu fakir, mevkisiz şahıslara mıdır ki, (lutfunu revâ görmüştür) onları bizim aramızda hidayete nail kılmıştır. Eğer onların takib ettikleri yol, bir hidayet tariki olsaydı biz eşraf ve rüesadan olduğumuz için Öyle miskinler, zayıflar bu hususta bize sebkat edemezlerdi (deyiversinler.) o gafillere demeli ki (Allah Tealâ şâkir olanları ziyadesiyle bilen değil midir?.) âmenna!. Şâkir olan kullarını pek mükemmel bilir. O fakir, zayıf görülen kullar, Cenabı Hak'ka imânda, ona karşı arzı şükranda bulundukları için öyle hidayete nail olmuşlardır. Neden o cahiller, bunu düşünemiyorlar?.

(54) : Resulüm!. (Ayetlerimize imân edenler) O huzurundan tardedilmeleri istenilen salih kullar (sana geldikleri zaman) onlara ikram için onların kalblerini tatyib için (de ki, selâm sizlere) siz selâmet ve saadet içinde yaşayıp durunuz. (Rab'biniz kendi üzerine rahmeti) Sizleri lütuf ve inayete mazhar buyurmayı (yazdı) kaza buyurdu (ki, sizden her kim bir cehaletle) bir bilmemezlik, bir gaflet saikasıyle (bir kötü iş işlese de ondan) o işi irtikâptan (sonra tevbe etse) ondan dönüp onu terketse, afvı ilâhiyi dilese (ve ıslah-ı hâlde bulunsa) güzel amellerde bulunmaya başlasa Cenabı Hak onun geçmiş kusurlarını af ve setr buyurur. Zira (şüphesiz ki, o Rab'biniz çok yarhgayıcıdır,) onu mağfiretine kavuşturur ve (çok esirgeyicidir) o kulları hakkında pek ziyade merhametlidir.

(55) : (Ve) Kur'an-ı Mübinde (böylece âyetleri beyan ediyoruz.) küfr ve isyan içinde yaşayanların, günahlarından rucû edenlerin ve ahkâm-ı ilâhiyeye bihakkın itaat edip duranların hâllerini, lâyık oldukları muameleleri böylece vâzihen bildirmiş oluyoruz. Tâki onların nelere müstehık oldukları anlaşılsın (ve günah işleyenlerin yolu apaçık açılsın diye) onların mahiyetleri tezahür etsin, onların haklarında lâyık olçlukları veçhile muamele yapılsın ve o gibi kimselerin takib ettikleri yolun bir dalâlet tariki olduğu anlaşılarak akıl ve zekâ sahipleri öyle muzlim bir yol takib etmekten son derece kaçınsınlar.

**

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ
إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي
وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا
لِلَّهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَوْ أَنَّ
عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ
وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ﴿٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(56) : De ki: Ben Allah Tealâ'dan başka taptığınız şeylere ibadetten nehy edilmiş bulunmaktayım. De ki: Sizin havalarınıza asla uymam. O takdirde ben muhakkak dalâlete düşmüş ve ben hidayete erenlerden olmamış olurum.

(57) : De ki: Ben şüphesiz Rab'bimden bir beyyine üzerindeyim. Siz ise onu tekzib ettiniz. Sizin alelacele istediğiniz şey benim yanımda değil, hüküm ise ancak Allah'ındır. Hakkı o beyan eder ve o ayırd edenlerin eh hayırlısıdır.

(58) : De ki: Eğer o acele istediğiniz şey **benim yanımda olsaydı iş benimle sizin aranızda elbette hal ve fasledilmiş olurdu. Allah Tealâ zalimleri bihakkın bilendir.**

*

İ Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in Cenabı Hak'tan başkasına arzı ubudiyetten berî, vahdaniyet-i ilâhiye hakkında en vâzih bir **hüccete** sahip olduğunu bildirmekledir. Bu hücceti münkir olan o dinsizlerin isticâl ettikleri azap, Hazreti Peygamber'in yedi tasarrufunda **olsa** idi ö

kâfirlerin derhal helake mâruz kalmış olacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. O küfr ve şirkte İsrar edip duranlara (De ki: Ben Allah Tealâ'dan başka taptığınız şeylere) bir takım putlara, insanlara (ibadetten nehy edilmiş bulunmaktayım) bütün mekevvenatın Hâlikı ve mabudu olan Allah-ü Azimüşşan'dan başkasına arzı ubudiyette bulunmaktan o şeriki ve naziri olmayan Hâlikı Zülcelâl beni men etmiştir. Nail olduğum bütün Berahîn ve şevahid o Mabudi Azimin vahdaniyyetini, şerik ve nazirden münezzehiyetini bütün kâinata ilân etmektedir.

Habibim o müşriklere şunu da (De ki:) ben (Sizin havalarınıza) öyle bâtıl, burhandan hâli, akıl ve fikire muhalif inançlarınıza, cahilane temayüllerinize (asla* uymam) bütün onlar dinen memnu, cahilane şeylerdir. Bilfarz ben sizin o havalarınıza uyacak olsam (o takdirde ben muhakkak) sizin gibi (dalâlete düşmüş) doğru yoldan ayrılmış (ve ben) de hiç bir hususta (hidayete erenlerden olmamış olurum) halbuki ben bir Peygamberim!. Vahdaniyeti ilâhiyyeyi kat'iyyen bilir ve itiraf ederim. Mahlûkattan hiç birinin ulûhiyet ve mâbudiyet vasfını haiz olamayacağını kat'iyyen hükmederek tariki hidayetten ayrılmam.

(57) : Nebiyyi Zişanım!. O müşriklere (De ki: Ben şüphesiz Rab'bimden bir beyyine üzerindeyim) ondan başka mabut olmadığını en vâzih, en kat'î bir hüccet ile, bir delil ile bilirim. Bir mucize-i ebediye olan Kur'an-ı Mübin de, sair suretle tecelli eden ilhami ilâhî de, bütün aklî hüccetler de o Halikı Azimin vahdaniyetini, mabudiyetini beyan etmektedir, (siz ise) Ey münkirler!, (onu) O beyyineyi, o kadar vâzih hücceti ilâhiyyeyi (tekzib ettiniz) Cenabı Hak'tan başka mabut bulunmadığına ve bu hakikati inkâr edenlerin muazzeb olacağına ait verdiği malûmatı yalan telâkki eylediniz, (sizin) Benden (alelacele) vücude gelmesini (istediğiniz şey) azap, başlarınıza gökten taşlar yağdırılması vesaire (benim yanımda) benim hüküm ve kudretim dairesinde (değil) dir ki, hemen istediğiniz an ıonu vücude getireyim. Onun indi ilâhide mukadder bir zamanı vardır, (hüküm ise ancak Allahındır.) öyle azapların ve sair hâdiselerin tacil ve tecili ancak irade-i ilâhiyeye tâbidir. (Hakkı o beyan eder). Onun bütün hükümleri haktır, muntazamdır, hikmeti mutazammındır. O hak olmayan birşey ile asla hükmetmez, emr ve nehiyde bulunmaz (ye o ayırd edenlerin en hayırlısıdır.) o mabudu zişan, hak ile bâtılın arasını en mükemmel surette tefrik ve tebeyyin buyurur. O bütün mahlûkatın fevkinde bir hâkimiyyeti haiz bulunmaktadır.

(58) : Resuli Zişanım!. Yine o münkirlere ihtar ederek (De ki: Eğer o acele istediğiniz şey) o başlarınıza gelmesini taleb ettiğiniz azap ve saire (benim yanımda olsaydı) benim kudret ve miknetim dairesinde bulunsa idi (iş benimle sizin aranızda elbette Hâll-üfasl-edilmiş olurdu.) yani: O istical ettiğiniz felâket, sizin üzerinize hemen teveccüh ederdi, alelacele helak olur giderdiniz, ben sizin cezaya kavuşmanızı derhal isterdim. Fakat o beijim kudret ve irademe tâbi değildir, Cenabı Hâk'ka aittir. O Halikı Kerim, sizin o istediğinizi, o korkutulmakta bulunduğunuz azabı, bir hikmete, bir

istidrac maslahatına mebni bir müddet tehir buyurur. O **(Allah Tealâ ise zalimleri bihakkın bilendir.)** o zalimlerin hâllerini de, müstehik oldukları azabı da, o azabın onlara teveccüh edeceği zamanı da pek alâ bilmektedir. Artık o müşrikler beklesinler, böyle küfr ve şirk içinde yaşamaya devam ederlerse ergeç lâyık oldukları azaba kavuşacaklardır. İsticale lüzum yok!.

**

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ
لَا يَعْلَمُهَا اِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ
مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ
وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾
وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ
فِيهِ لِيُقْضٰى اَجَلٌ مُسَمًّى ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(59) : Ve gaybın anahtarları onun — Cenabı Hak'kın — yanındadır. Onları ondan başkası bilemez. Ve karada ve denizde ne varsa bilir. Bir yaprak düşmez, ve yerin zulmetleri içinde bir habbe de bulunmaz ki, illâ onu bilir. Ve bir yaş ve bir kuru da yoktur ki, illâ apaçık bir kitaptadır.

(60) : Ve o, o zati kibriyâdır ki, sizleri geceleyin uykuya daldırır ve gündüzün ne kazandığınızı bilir. Sonra ondan gündüzün uyandırır. Tâki mukadder olan ecel nihayete ersin. Sonra dönüşünüz onadır. Sonra size ne işler yapar olduğunuzu haber verecektir.

*
**

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak*kın bütün mügayyebatı, bütün âlemlerdeki mevcudatı tamamen bildiğini haber veriyor. Ve Halikı Azimin kudretine işaret ederek insanlar hakkındaki tasarrufatmı ve onla-

rın gaye-i hilkatini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. Başlarına gelecek azabı senden alelacele isteyenlere de ki: (gaybın anahtarları) Veya hazineleri benim yanımda değil, ancak (onun) Cenabı Hak'kın (yanındadır) onun nezdi mânevisindedir, onun kudret ve tasarrufu tahtındadır. (onları ondan) Halikı Azimden (başkası bilemez.) Binaenaleyh o tâcil ettiğiniz şeyler benim de malûmum değildir. Onların nuzulû vaktine de muttali değilim ki, size haber vereyim. (Ve) O Halikı Zişan (karada ve denizde ne varsa) neler zuhura gelirse onları da tamamen (bilir) mugayyebatı bildiği gibi böyle müşahedata da bütün teferruatiyle bilkülliye âlimdir. Hattâ (Bir yaprak düşmez ve yerin zulmetleri içinde bir habbe) bir tane (de bulunmaz ki, illâ onu) da (bilir) ilmi ezelisi herşeye şâmildir, (ve) Elhasıl (bir yaş ve kuru da yoktur ki,) yani diri ve ölü, namı ve gayrmamı birşey de mevcut değildir ki, (illâ apaçık bir kitaptadır.) lâvhı mahfuzda sabit, Cenabı Hak'ka tamamen malûmdur. Artık o Halikı Zülcelâlin ilmine, takdirine muhalif, onun tâyin ettiği vakte münafi olmak üzere hiçbir kimse tarafından bir hâdise vücude getirilemez. Bunu böyle bilmelidir.

(60) : (Ve o) Halikı Zişan (o zat-ı kibriyâdır ki) ey insanlar!, (sizleri geceleyin uykuya daldırır) Bir nevî ölüm hâline düşürür, his ve temyizden mahrum bırakır (ve gündüzün ne kazandığınızı bilir.) ne suretle harekerlerde bulunacağız daha vukufundan evvel Cenabı Hak'ça malûm ve mukadder bulunmuş olur. (Sonra) İnsanları (ondan) uyku hâlinden (gündüzün uyandırır) onlara yine his ve hareketlerini iade buyurur (tâki,) insanlar için indallâh (mukadder olan ecel) dünya hayatı (nihayete ersin.) uyanan şahıs böyle yatıp kalkarak kendisi için mukadder bulunan müddeti hayatı ikmâl eylesin (Sonra) ölüm ve bas neticesi olarak (dönüşünüz o'nadır.) o Halikı Azimin mahkeme-i kübrâsınadır (Sonra) da o mabudi kadîm (size) dünyada (ne işler yapar olduğunuzu) âmâl ve efalinizin nelerden ibaret bulunmuş olduğunu (haber verecektir.) o işlere göre hakkınızda mükâfat veya mücazatta bulunacaktır. Artık bu âkibeti düşünmeli, ona göre harekette bulunmalıdır.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتّٰى إِذَا
جَاءَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ
رُدُّوا إِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ

 ﴿٦٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Ve o kullarının üzerinde kahirdir. Ve sizin üzerinize hafaza meleklerini gönderir. Nihayet sizden birinize ölüm gel.nce onun ruhunu bizim gönderdiğimiz melekler kabzederler, ve onlar vazifelerinde kusur etmezler.

(62): Sonra —halk—hak olan mevlâjarına red olunmuş olurlar. Agâh olunuz ki, hüküm, o mevlâ'ya aittir, Ve o hisap görenlerin en sür'atlisidir.

*
**

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetler de Cenabı Hak'kın kemâi-i kudretine dalâlet eden başka bir kısım hâdiseleri nazari intibahımıza vaz etmekte ve bizlere gaye-i hayatımızı haber vermektedir. Şöyle ki: (Ve o) Halikı Azimüşşan (kullarının üzerinde kahirdir.) onların bütün işlerinde hâkim mutasarrıf olan ancak o'dur, başkası değildir. (Ve) Ey mükellef insanlar!. O Halikı hâkim (s.'zin üzerinize) elkirâmül-kâtibûn demlen (hafaza meleklerini gönderir) onlar sizin bütün âmâl ve efalinizi kayıt ve tesbit ederler. Bu bir muktezayı hikmettir. Ezcümle her insan bunu düşünerek harekâtını güzelce tanzim etmelidir, (n'hayet sizden birinize ölüm gelince) Hayatınız nihayete erip ölüm sebebleri yüz gösterince (onun ruhunu bizim gönderdiğimiz melekler) Malekülmevt ile onun yardımcıları (kabzederler) cesedini kudreti ilâhiye ile ruhtan, dünyevî hayattan mahrum bırakırlar, (ve onlar) O gönderilen melekler (vazifelerinde kusur etmezler.) ruhları kabz hususunda tehir ve teenni göstererek kendilerine tahsis edilen hususlarda ziyade ve noksan suretiyle haddi tecavüzde bulunmazlar.

(62) : (Sonra —halk—) Bas ve neşri müteakip (hak olan) adaletle hükmeden (Mevlâ'larına) mâlik ve nasırları, müdebbiri umurları olan mabûdi Zişanın hükmüne ve cezasına (red olunmuş olurlar) müstehık oldukları mükâfat ve mücazâta kavuşurlar. Artık ey insanlar!, (agâh olunuz ki, hüküm) Ö ebediyet âleminde sureten ve manen nâfiz ve câri olan kaza ve tasarruf (o Mevlâ'ya aittir.) ondan başkasına asla ait değildir. (Ve o) Halikı Hakim (hesap görenlerin en sür'atlisidir.) bütün mükellefleri en kısa bir mamanda en ziyade bir sür'atle muhasebeye tabî tutacaktır. Hattâ rivayete nazaran bu muhasebe nihayet dünya günlerinden bir gündüzün yarısı miktarından ziyade devam etmeyecektir. Cenabı Hak herşeye kadirdir âmenna!.

*
**

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا
وَخُفْيَةً لَئِنْ أَنْجَانَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللَّهُ
يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾

o

İ Z A H

(63) : De ki: Sizleri karanın ve denizin karanlıklarından kim kurtarır?. Ona alâniyeten ve sırren dua eder de eğer **b'zi bundan kurtarırsan elbette bizler şükredenlerden oluruz —diye yalvardığınız zaman—.**

(64) : De ki: Allah Tealâ sizi ondan ve herbir gamdan kurtarır, sonra siz — yine — ona — putları — şerik ittihaz edersiniz.

İ Z A H

(63) : Bu mübarek âyetler, haklarında tecelli eden ilâhi nimetleri, selâmetleri takdir edemeyip küfranı nimette bulunan müşriklerin ö çirkin hâllerini kendilerine ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Habibim!. O müşriklere **(De ki: Sizleri karanın ve denizin)** içinde yaşadığınız dünyanın **(karanlıklarından)** bînihaye hailelerinden, şiddetli hâdiselerden (kim **kurtarır?.)** bunu hiç düşünmez misiniz?. Öyle zulmetkârin badirelerden dolayı muvakkaten putlarınızı bırakarak **(Ona)** Halikı Kâinat olan Allahi. Azimüşşan'a **(alâniyeten ve sırren)** aşikâre ve gizlice **(dua** eder) tazarru ve niyazda bulunur **(da** eğer **bizi bundan)** bu felâketten bu zulmet ve şiddetten **(kurtarırsan elbette bizler)** bu lütuf ve inayetinden dolayı yarabbü. And olsun sana **(şükredenlerden oluruz** • — diye **yalvardığını/ zaman** —) böyle bir halde sizi kurtaracak kimdir?. Artık o putlardan, Allah'a şerik koştuğunuz bâtıl mabutlardan ne bekleyebilirsiniz?.

(64) : Resulüm!. O müşriklere (De ki:) ancak **(Allah** Tealâ sizi **ondan)** o başınıza gelen hertürlü felâketten (ve **herbir gamdan)** bilcümle hüzün ve kederden **(kurtarır)** o müthiş badireleri sizden giderir. Siz ise bu muazzam n:metleri görür de **(sonra** siz — yine — **ona)** o Halikı Kerim'e (— **putları— şerik ittihaz edersiniz.)** yine öyle faide ve zarar vermeye kadir olmayan şeylere tapar, onlardan menfaat umarsınız. Bu nekadar gaflet!. Bu nekadar Hak Tealâ'ya karşı nankörlük!.

*

قُلْ هُوَ
الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ
اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذٖيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ اُنْظُرْ
كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ
وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ
وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(65) : De ki: O, sizin üzerinize üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeğe ve sizi fırkalar halinde karıştırmaya ve bazınıza bazınızın hıncını tattırmaya kâdirdir. Bak âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz!. Gerek ki, onlar altlayabilsinler..

(66) : Kavmin onu — Kur'an-ı Kerim-i — yalan saydı. Halbuki, o bir hakikattir. De ki: Ben sizin üzerinize vekil olmuş değilim.

(67) : Her bir haberin bir mukarrer zamanı vardır. Ve yakında bilirsiniz.

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın münkirleri her veçh le azaba giriftar etmeğe kadir olduğunu ve Resuli Ekrem'in vaziyetini beyan etmektedir. Ve istical edilen azap ve felâketin mukadder vakti gelince zuhur edeceğini ihtar ile dinsizleri tehdit eylemektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Haklarında azabın zuhurunu berây-ı istihfaf senden isteyen müşr klere (De ki: O) Halikı Kadir, ve hakim (sizin üzerinize) her dilediği vakit (üstünüzden) mühlik yağmurlar veya yıldırımlar ve sare vasıtasıyla (veya ayaklarınızın altından) zelzeleler, yer yarılmaları,, kaht ve gala ve saire yüzünden (bir azap göndermeğe) kâdirdir. Nitekim Nuh Aleyhisselâm'm

kavmi tufan ile, Lût Aleyhisselâm'm kavmi başlarına yağan taşlar ile, Kârun da yarılan yerlerin içine düşmekle helak olup gitmişlerdir, (ve) O Halikı Azimüşşan (sizi fırkalar halinde karıştırmaya) yani aranıza düşecek tefrikalar, muhalif temayüller ihtiraslar yüzünden biribirinize düşman kesilerek bu sebeble biribirinizi'imhaya sevketmeye kadirdir, (ve) O Hâlikı Zülcelâl (bazınıza bazınızın hıncını) biribirinizle cenk ve cidalde bulunmak suretiyle (tattırmaya) da (kâdirdir.) âmenna. (Bak) Resulüm!. Kudretimize delâlet ve şahadet eden (âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz.) nekadar vâzih, ibretbahş bir tarzda beyan ediyoruz. (Gerek ki, onlar) o münkirler, gafiller, bu vâzih beyanatı (anlayabilsinler) bunları düşünerek bâtıl akidelerini bıraksınlar, takib ettikleri inadı, cahilane kanaatlerini terkederek Hak'ka dönüversinler. Nitekim akıl ve iz'an erbabı, bu âyetlerden pek ziyade müstefit olmaktadırlar.

(66) : Resulüm!. Senin (Kavmin) yani: Onların inada, küfre ve şirke müptelâ olanları (onu) Kur'an-ı Kerim-i veya üzerlerine azab-j ilâhinin teveccüh edeceğini (yalan saydı.) o husustaki beyanatını tekzibe cür'et gösterdi. (Halbuki, o bir hakikattir) Yani: Kur'an-ı Kerim, bir kitab-ı iiâhidir, her haber verdiği şey sabittir, doğrudur. Muannitlerin üzerine azab-ı ilâhînin ergeç teveccüh edeceği de haddizatında muhakkaktır. Artık bu, nasıl inkâr ve istitfad edilebilir?. Habibim!. Onlara (De ki: Ben sizin üzerinize vekil olmuş değilim) ben sizi muhafazaya ve sizi tekzibden men'e, tasdika, cebre memur değilim, ben ancak size ahkâm-ı ilâhiyyeyi tebliğe ve sizi azab-ı ilâhî ile inzara memur bulunmaktayım. Ben ilâhî hükümleri size tebliğ ve neticesini tebyîn etmiş olmakla vazife-i risaletimi ifa etmiş bulunuyorum. Artık siz, hâlinizi, âkibetinizi düşünüveriniz.

(67) : Ey münkirler!. Ey hakikatleri güzelce telâkkiden kaçman cahiller!. (Her bir haberin mukarrer zamanı vardır) Size haber verdiğim azabın ve sair her bir hâdisenin tarafı ilâhiden tâyin ve takdir edilmiş kat'î bir vakti vardır. (Ve yakında) Bu hakikatin sıhhatini (bilirsiniz.) size haber verilen hâdiseler ergeç zuhur edecektir. Bir kısmı daha dünyada iken, ve diğerleri de ahrette behemahâl görülecektir. Artık tekziplerden dolayı o zaman yapacağınız nedametler sizlere faide vermiyecektir. Nitekim Resulûllahm verdiği haberleri tekzib eden müşriklerin bir kısmı daha zamani nebevide kahrı ilâhîye uğrayarak onların yerlerine müslümanlar hâkim olmuşlardır. Diğer kısımları da dünyada olmasa da ahrette behemehal kahrı ilâhiye, cehennem azabına giriftar olacaklardır.

*
**

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا
فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ
الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾
وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَٰكِنْ ذِكْرَى
لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(68): Ve bizim âyetlerimizde —cahilâne mütalâ'alara— dalanları gördüğün zaman, ondan başka bir söze dalıncaya kadar hemen onlardan yüz çevir. Ve şayet —bunu— şeytan sana unutturursa hatırladıktan sonra o zalimler olan kavim ile beraber oturma.

(69) : Ve muttaki olanların üzerine onların nisabından birşey yoktur. Fakat bir öğüttür, olabilir ki, onlar sakınırlar.

İ Z A H

(68) : Bu mübarek âyetler, mukaddesât-ı islâmiye ile istihzada bulunan dinsizler ile ehli imânın hemmeclis olmalarının caiz olmadığını bildirmektedir. Öyle dinsizlerin seyyiatından zühd-ütakvâ sahiperinin mes'ul olmayacaklarını, fakat o dinsizlere mümkün mertebe öğüt vermekle mükellef olduklarını göstermektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Hak'kı inkâr edenlere ben sizin vekiliniz değilim de **(Ve bizim âyetlerimizde) Kur'anı** mübin hakkında **(cahilâne mütalâalara dalanları)** onları tekzib edenleri, onlar ile istihzada bulunanları **(gördüğün zaman)** artık onlar ile beraber oturma, **(ondan)** öyle Kur'an hakkındaki tekzip ve istihzadan **(başka bir söze dalıncaya kadar hemen onlardan** yüz **çevir.)** onların yanlarını terkeyle, sözlerini dinleme. (Ve şayet **bunu)** Bu husustaki nehyi ilâhiyi **(şeytan)** seni meşgul ederek **(sana unutturursa)** o nehyi ilâhiyi **(hatırladıktan sonra)** artık kalk **(o zalimler olan kavim ile beraber oturma)** çünki onlar bu tan ve teşnileri yüzünden zulme düşmüş, azabi ilâhîye müstehık bir

halde bulunmuşlardır. «Nebiyyi Zişan hakkında nişyan vâki olur mu? Sualine şöyle cevap verilmektedir. Evet: Nisyan vâki olabilir. Nitekim bir âyet-i kerime'de •(.••'-H S &jj*'^)) buyrulmuştur. Hazreti Âdem'den de nisyan sâdır olmuştur. (L^Ja^l,^«.») Âyeti kerimesi bunu nâtıktır. Musa Aleyh'sselâm da (^..Jl? j JU-TyV) diye niyaz etmiştir. Bir hadis-i şerifte de: «Ben de sizin gibi bir beşerim, siz unuttuğunuz gibi ben de unuturum, unuttuğum zaman bana hatırlatınız» diye buyurmuştur. Fakat sahih olan kavle göre Resuli Ekrem, tarafı ilâhîden kendisine tebliğ edilen bir şeyi unutmaz. Diğer bir kavle göre unutabilirse de tarafı ilâhîden mutlaka kendisine tekrar tenbih ve tebliğ buyrulur. Şeytanın insanlara bazı şeyleri unutturması ise onun insanlar üzerinde bir sultası, bir tasarrufu kabilinden değildir. Çünki şeytan buna kadir olamaz. Nitekim (... JlJcjlkL,*)^*! /••f âyeti kerimesi bunu bildirmektedir.

(69) : (Ve muttaki olanların) Yani: Öyle Kur'an ile istihzada bulunan münkir bir kavmin o pek kabih, fazih hâllerinden kaçman müminlerin, (üzerine onların) o münkirlerin (hesabından birşey yoktur.) onların muhasebeye tâbi olacakları günahların mes'uliyetinden o mutteki kullar beridirler. (Fakat) O muttaki kullar üzerine bir vazife teveccüh eder ki o da (bir öğüttür) yani: O münkirlere hareketlerinin nekadar çirkin azabı müstelzim olduğunu söyleyerek onları mümkün mertebe o hareketlerinden men'e gayret etmekten ibarettir, (olabilir ki, onlar) O münkirler böyle güzel bir öğüt tesiriyle uyanarak o yaptıkları çirkin hareketlerinden, o fâh'ş sözlerinden (sakınırlar.) âyât-ı ilâhiye hakkındaki müstehziyane lâkırdılarından vazgeçerler.

§ Rivayete nazaran (68) inci âyeti kerime nazil olunca eshabı kiram biz o münkirler ile beyti şerifte daima beraber bulunuyoruz. Onlar Kur'an-ı Kerim hakkında her istihzada bulundukça biz yanlarından ayrılacak olsak mescidi haramda oturmaya, beyti şerifi tavaf etmeğe kadir olamayız, demişler. Bunun üzerine bu (69) uncu âyet-i celile nazil olmuştur. Buyruk muş oluyor ki: O müstehzi münkirlerin kabayihı ahvalinden onlar ile bir mecliste bulunmuş olan muttaki müminler mes'ul olmazlar. Şu kadar var ki, o müminler, o münkirleri mümkün mertebe irşada çalışmalıdırlar, onlara nasihatta bulunmalıdırlar. Olabilir ki, o münkirler, bu nasihat tesiriyle haya ederler de o fezih lâkırdılarından vazgeçerler. Velhasıl müslümanlar için emribilmâruf, nehy anilmünkir bikaderilimkân bir vazifedir.

§ Havd kelimesi, lügatte şurû etmek, suya dalmak manasınadır. Sonra gamerat yani şiddetli, zahmetli şeyler mânasında müstamel olmuştur. Ve bâtıl şeylerle iştigâl makamında kullanılır.

*
**

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا
وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا
كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ
تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا
كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا
يَكْفُرُونَ ٧٠

MEALİ ÂLİSİ

(70) : Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence ittihaz eden ve kendilerini dünya hayatı mağrur etmiş bulunan kimseleri bırak. Ve onunla öğüt ver ki, hiçbir kimse kazandığı şey sebebiyle helake düşmesin, onun için Allah Tealâ'dan başka ne bir dost ve ne de bir şefaatçi yoktur. Ve o bütün fidyeyi feda edecek olsa ondan alınmaz. Onlar o kimselerdir ki, kazanmış oldukları şeyler sebebiyle azaba mâruz kalmışlardır. Onlar için küfrettikleri şey sebebiyle pek sıcak sudan bir içki ve pek incitici bir azap vardır.

***

İ Z A H

(70) : Bu âyeti celile, dinin ulviyetini takdir etmeyip onu sui-istimâl eden ve dünya hayatına mağrur olup fikri mealiden mahrum bulunan kimseler ile ülfetin memnu olduğunu bildiriyor ve o gibi eşhasın müthiş âkibetlerini nazar-ı intibaha takdim ediyor. Şöyle ki: Resulüm!. **(Dinlerini bir oyuncak ittihaz eden)** Akıl ve mantıka asla tevafuk etmeyen şeyleri din namına ileri süren, putlara tapınmak gibi cahilâne hareketleri dinî vazifelerden tanıyan ve hakikî bir dinin kitabiyle, ahkamıyle istihzaya cür'et gösteren, dinî hükümleri kendi arzularına göre yalan yanlış tevile çalışan **(ve kendilerini dünya hayatı mağrur etmiş)** bu dünya hayatından başka bir ebedî hayat olmayacağına kail olmuş **(bulunan kimseleri bırak.)** onlardan kaçın, onların sözlerine, işlerine aldırma (Ve) Resulüm!. **Sen** tezek-

kür ve tedebbüre kabiliyetli olanlarla (onunla.) Kur'an-ı Mübin ile (öğüt ver ki,) bu dünyada (hiçbir kimse kazandığı) gayrımeşrû bir (şey) bir amel (sebebiyle helâke düşmesin) senin nasihatini dinleyerek müteyakkız olsun. Ve ihtar et ki, (onun için) herhangi bir nefs için (Allah Tealâ'dan başka ne bir dost) bir yardımcı (ve ne de bir şefaatçi yoktur.) ki, onu azab-ı ilâhiden kurtarabilsin. (Ve o) Nefis (bütün f'dyeyi) bütün varını, servetini (feda edecek olsa ondan alınmaz) bu fidyesi kabul edilerek kendisinin azaptan helâsına bir vesile olamaz. (Onlar) Öyle kendilerini hayırdan mahrum, azaba mâruz bırakan şahıslar (o kimselerdir ki, kazanmış oldukları şeyler) kabih ameller, fasit akideler (sebebiyle azaba mâruz kalmışlardır.) onlar ahrette cehennemin ateşin ağuşuna teslim olunacaklardır. (Onlar) O beyinsizler (için küfrettikleri şey sebebiyle pek sıcak sudan) içerlerini dağlayacak, damarlarını koparacak derecede ateşin (bîr içki ve pek incitici) bedenlerini cehennem ateşi ile elemnâk edici (bir azap vardır.) onlar dünyada iken madamelhayat irtikâb etmiş oldukları küfr ve fıskdan dolayı ahret âleminde böyle müebbet bir cezaya mâruz kalacaklardır. Onlar küf derinden başka irtikâb ettikleri sair mâsiyetler ve başkalarının hukukuna tecavüzler sebebiyle de ayrıca muazzep olacaklardır. Artık o münkirler, bu müthiş âkibetlerini düşünmeli değil midirler?.

§ Besel ve ibsâl: Bir şeyi hapis ve bilkuvve menetmek ve haram kılmak manasınadır. Bu âyetteki beselden murad, dinsizlerin ateşe teslim ed:'lerek orada hapis ve sevaptan men olunmalarıdır. Arslana ve şecaatli olan şahsa basil denir.

* *

قُلْ اَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا
يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِي
اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْاَرْضِ حَيْرَانَ لَهُٓ اَصْحَابٌ
يَدْعُونَهُٓ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى
وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(71) : De ki: Biz Allah Tealâ'dan başka bize ne faide ve ne de zarar veremiyecek şeylere tapar mıyız?. Ve bize Allah Tealâ hidayet etmişken ardımıza döndürülürmüyüz?. O kimse gibi ki, yerde şaşkınca dolaşırken kendisini şeytanlar dalâlete düşürmüştür. Halbuki, onun için bir takını arkadaşlar vardır ki, «gel bize» diyerek onu doğru yola çağırır dururlardı. De ki: Muhakkak Allah Tcalâ'nm hiduyetidk-, hidayet olan ve bize emro-Ummuştur ki, âlemlerin Rab'bine hâlisane ibadette bulunalım.

(72) : Ve namaz kılın, ve ondan korkunuz ve o, o —Halikı Azim— dir ki, ona haşrolunacaksınızdır. — diye de emir olunduk —.

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler de halka faide ve zarar vermekten aciz putlara tapınmanın pek mühlik neticelerini bildirmektedir. Beşeriyete âkibetlerini ihtar ederek kendilerini hidayet yoluna, Hak'ka ibadet ve taate davet etmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. O müşriklere, müslümanları kendi babalarının bâtıl dinine davet eden kâfirlere (De ki: Biz Allah Tealâ'dan başka) hâlikiyet ve mâbudiyet sıfatını haiz olmayan ve (b ze ne faide ve ne de zarar veremiyecek) bulunan (şeylere) bir takım putlara ve saireye (tapar mıyız?.) biz onlara ibadette bulunsak bize bir faide veremezler ve onları terk etsek bize bir zarar vermeğe kâdir olamazlar. Artık öyle fâni ve âciz şeyler mabut sıfatını haiz olabilir mi?. (Ve bize Allah Tealâ hidayet etmiş) Bizi tevhide,, dini İslama nail buyurmuş (iken ardımıza döndürülürmüyüz?.) irtidad ederek küfr ve şirke düşer miyiz?. (O kimse gibi ki, yerde şaşkınca) Takib edeceği yolu şaşırarak mütehayyirane (dolaşırken kendisini şeytanlar dalâlete düşürmüştür.) öyle mühlik bir vaziyete mâruz bırakılmıştır. (Halbuki, onun için bir takım arkadaşlar) Dindar refikler, öğüt verenler (var idi ki,) onu irşad ve ikâza çalışarak (gel bize) öyle kâfirlerin arkasına düşme (diyerek onu doğru yola çağırır dururlardı.) artık öyle hayırhah zatların nasihatini tutmak, onların tavsiye ettikleri hidayet tarikine gitmek icab etmez mi idi?. Resulüm!. Böyle hakikî dostlarının nasihatlarını dinlemeyerek şeytanlara, mugfil şahıslara uyanlara (De k[f]: Muhakkak Allah Tealâ'nın hidayetidir.) onun bütün beşeriyete müteveccih olan mukaddes islâm dinidir (hidayet olan) bundan maadası bâtıldır, dalâlettir, (ve bize) Cenabı Hak tarafından (emir olunmuştur ki, âlemlerin Kab'bine) yalnız o Halikı kâinata, o mabudu hakime halisane ibadette bulunmaya çalışalım.

§ Istihvâ kelimesi, bir adamın akıl ve şuurunu şeytanın çalması, onu serkeşte ve hayvani bir halde bırakması veyahut ona hava ve hevesini

hoş göstermesi demektir. Bir şeyi yüksek şenlikli bir mahalden alıp tenha, çukur bir yere bırakmak mânâsında da müstameldir.

(72): (Ve) Allah Tealâ tarafından ••(namaz kılın) beş vakit namazı ikâme edin (ve ondan) o Halikı Azimüşşaııdan (korkunuz) onun emirlerine, nehiylerine muhalif hareketlerden çekininiz (,ve o, o — Hâlik-ı Azim — dir ki) başkasına değil, yalnız (ona) yalnız onun huzuri manevîsine (haşr olunacaksınız) bâdelmevt yeniden hayat bulup mahşere sevkedileceksiniz, orada dünyadaki amellerinize göre mükâfat ve mücazat göreceksiniz (diye emir olunduk.) artık bu mühim emire riayet lâzımdır. İstikbalini düşünen bir âkil, böyle ulvî bir emre asla muhalefet edemez.

⁂

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ ۚ
قَوْلُهُ الْحَقُّ ۚ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ ۚ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ve o, o zat-ı kibrüyadır *ki,* gökleri ve yeri bakkiyle yaratmıştır. Ve onun ol diyeceği gün —herşey— hemen oluverir, kelâmi haktır ve sura üfürüleceği gün mülk onundur. Gaip olanı- da müşahede olanı da bilendir. O hakimdir, habirdir.

⁂

İ Z A H

(73) : Bu âyeti celile de Cenabı Hak'tan birliğini, kudret ve azarr.et!ni bütün kâinatın ahvalinden haberdar bulunduğunu bildirerek küfr ve ş'rkin butlanını göstermektedir. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. Ümmetine tebliğ et ki (o) kadim ve hakim olan mabudumuz (o zat-ı- Kibriya'dır ki) öyle bir kudret-ve azamet sahibidir ki, (gökleri ve yeri) bütün ulviyyat ve süfliyyatı, bütün bunlarda bulunan mevcudatı (hakkiyle) hak ve hikmete mukarin olarak (yaratmıştır.) bunların içinde abes yere yaradılmış birşey yoktur. (Ve onun) O Halikı Azimin (ol diyeceği gün) yani: Vücude gel-

meşini emir ve irade buyurduğu an (—lıcrşey — hemen oluverir) meselâ: Kıyamet hâdisesi derhal vücude gelir, başka bir şeye tevakkuf etmez. O Hâlíkı Hakimin iradesine muhalefet tasavvur olunamaz. Ve o Hâlikı Azimin (kelâmı haktır) onun bütün emirleri, nehiyleri, bütün takdirleri ve kazaları hikmet ve maslahatı haizdir, abes ve faideden hâli olmaktan münezzehtir, (ve sur'a üfürüleceği gün) Bütün ölülerin yeniden ihyâ edilip mahşere sevk edilecekleri zaman (mülk onundur.) bütün bu mahlûkatı üzerinde müstakillen hâkim olan, ancak o'dur. O gün hiçbirflrimse bir mâlikiyet ve tasarruf iddiasında bulunamayacaktır. O Halikı kâinat, mahlûkatından (Gaip olanı da müşahede olanı da bilendir.) onun ilminden hiç birşey gizli kalamaz. (O hakîmdir) bütün efali, bütün mahlûkatı üzerindeki tasarruf atı hikmete mukarindir ve o (habirdir) bütün mahlûkatının gizli ve alenî ef'al ve harekâtından haberdardır. O rhabûdi Azimin ilmi ezelîsi, bütün mekevvenatı muhittir. Artık ey insanlar!. Mabudunuzun vahdaniyetini, onun bu kudret ve azametini düşünerek ona göre harekâtınızı tanzim ediniz ki, dünya ve ahrette selâmet ve saadet içinde yaşamaya muvaffak olasınız.

*

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ لِاَبٖيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً اِنّٖٓي
اَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرٖٓي اِبْرٰهٖيمَ
مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنٖينَ ﴿٧٥﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(74) : Ve bir vakit ki, İbrahim, babası Azara demişti ki: Sen putları ilâhlar mı ittihaz ediyorsun!. Ben şüphe yok seni ve kavmini apaçık bir dalâlet içinde görüyorum.

(75) : Ve İbrahim'e şöylece göklerin ve yerin meîekutıınu gösteriyordıık ki, yakinen bilip inananlardan oluversin.

***

İ Z A H

(74) : Bu mübarek âyetler, Hazreti İbrahim'in, müşrik olan babasını mııahaze ettiğini ve kendisine Hâlik-ı kâinatın kudret ve hâkimiyetine

şahadet eden asarın mütecelli olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. O putlara tapanlara itikatlarının fesadını bildirdiğin gibi onlara Hazreti İbrahim'in putperest babasını nasıl muahaze etmiş olduğunu da şöylece anlat (Ve bir vakit ki, İbrahim) Aleyhisselâm (babası Azara demişti ki: Sen) fitreti selîmeye muhalif, akıl ve fikre münafi olarak (putları) öyle nefu-zarara gayrı muktedir şeyleri (ilâhlar mı ittihaz ediyorsun?.) onlara mı tapınıp duruyorsun?. Bu nekadar akl ve fikre muhalif bir hareket!. (Ben şüphe yok ki, seni ve) Senin gibi putlara tapınan, onlardan faide bekleyen (kavmini apaçık bir dalâlet içinde görüyorum.) siz müstakim bir yoldan ayrılmış, hidayetten mahrum kalmış bir halde bulunuyorsunuz.

§ Azar, İbrahim Aleyhisselâm'm babasıdır. Azarın bir adı veya lâkabı Tarih'tir. Küfe karyelerinden birinde ikamet etmekte idi. Bunlara «Ken'aniyun» denilirdi. Bunlar gökteki yıldızlara, ve yerdeki putlara, heykellere tapınırlar, bunlara ulûhiyet, mabûdiyet isnat ederlerdi. Her yıldız namına bir put ittihaz etmişlerdi. Ö yıldıza tekarrüp için o puta tapinırlardı, tâki, kendileri için o yıldız yanında şefaatte bulunsun. İşte İbrahim Aleyhisselâm, bu müşriklerin bu cahilane hâllerini inkâr ve akidelerinin fesadını izhar için babasına böylece hitap ve ihtarda bulunmuştu.

(75) : (Ve) İşte öyle mahlûkatm sıfati ilâhiyyeyi haiz olamayacağını bilip babasını ikâz ve irşada çalışmış olan (İbrahim'e şöylece) ilham ve ira'e ettiğimiz hakikatlar gibi (göklerin ve yerin melekutunu) da yani: Bunların haiz oldukları acaip ve badayi'i ve bunların vahdaniyeti ilâhiyyeye, rebûbiyyeti subhaniyyeye delâlet ve şahadetini ve bunların birer muazzam mülki ilâhî olduğunu da (gösteriyorduk ki) onlart da nazar-ı tefekkür ve takdire alarak (yakinen bilip inananlardan oluversin.) Cenabı Hak'-km varlığını, birliğini, hâlikiyyet ve hâkimiyyetini aynelyakin derecesinde bilerek rasihinden = pek muhkem inanç sahiplerinden bulunsun, bu lûtf-i ilâhî sayesinde halkı irşada: Müşrikleri ilzama muvaffak olsun.

فلما جن عليه الليل رأى كوكبا قال هذا ربي فلما أفل
قال لا أحب الآفلين ٧٦ فلما رأى القمر بازغا قال
هذا ربي فلما أفل قال لئن لم يهدني ربي لأكونن من
القوم الضالين ٧٧ فلما رأى الشمس بازغة قال هذا ربي
هذا أكبر فلما أفلت قال يا قوم إني بريء مما تشركون
٧٨ إني وجهت وجهي للذي فطر السماوات والأرض حنيفا
وما أنا من المشركين ٧٩

o

MEALİ ÂLİSİ

(76) : Vaktaki, üzerine yine gece bastı, bir yıldızı gördü, «bu benim Rabbim» dedi batınca da «ben Öyle batanları sevmem» deyiverdi.

(77) : Vaktaki, ay-ı doğar bir halde gördü. «Rabb.'m bu'dur» dedi. Sonra ay batınca da «and olsun ki, eğer bana Rab'bim hidayet etmemiş olsaydı, elbette ben dalâlete düşenler güruhundan olacaktım» dedi.

(78): Vaktaki, güneşi doğmaya başlar gördü. Dedi ki: «Bu'dur Rab'bim bu daha büyük» nihayet o da batınca dedi ki: Ey kavmim!. Ben muhakkak sizin Allah Tealâ'ya şerik koştuğunuz şeylerden beriyim.

(79) : Ben muhakkak bir müvahhid olarak yüzümü gökleri ve yeri yaradana çevirdim ve ben müşriklerden değilim.

**

İ Z A H

(76) : Bu mübarek âyetler de Hazreti İbrahim'in tebeddül ve tagayyüre mâruz olan şeylerin rübubiyyet ve mabûdiyyet sıfatını haiz olamayacağını beyan ile müşriklerden müteberri olduğunu şöylece ilân buyurmaktadır.

(Vaktaki) İbrahim Aleyhisselâmm (üzerine gece basdı) gece vakti girdi (bir yıldızı gördü,) bu'Zühre veya Müşteri yıldızı imiş. (bu ben:m Rab'-bimdir dedi) Sonra bu yıldız (batınca da) kavmine hitaben (ben öyle batanları sevmem) öyle bir mekândan diğer bir mekâna intikâl eden, gurup ed:p duran şeylere kalben teveccüh edemem, onları Rab, mabut tanımam (deyiverdi.) kavminin bu husustaki akidelerini tezyif etmiş bulundu.

(77) :(Vaktaki) Hazreti İbrahim/yıldızın gurubunu müteakip (ay-ı doğar bir halde gördü) bu tulû'a başlamış olan ay binnisbe daha büyük, daha parlak olduğundan (Rab'bim bu'dur) öyle mi?. Siz buna mı kânisiniz (dedi. Sonra) bu sözü müteakip (ay batınca da) yıldız gibi bu da gurub edip gidince de (and olsun) Cenabı Hak'ka kasem ederim ki, (eğer bana Rab'bim hidayet etmemiş olsaydı) kendi zatı ulûbiyetine müteveccih bir istkldat, bir ilhamı kalbî vermemiş bulunsaydı (elbette ben dalâlete düşenler güruhundan olacaktım.) çünki bu gördüğüm şeyler zevale maruz, rübubiyyete gayrılâyık bulunmaktadırlar. Bunlara rübubiyyet isnat edilmesi insanı cehalet içinde bırakmış olur. Binaenaleyh ben bu muğterib ay'ın de rübubiyyetine mutekit değilim (dedi.) onun ıübub'yyete lâyık olmadığını kavmine ihtar etmiş bulundu.

(78) : (Vaktaki) Mübarek İbrahim Aleyhisselâm (güneş») de (doğmaya boşlar gördü) onun daha cesim, daha şaşaadâr olduğunu nazara aldı, (dedi ki: Bu'dur Rab'bim, bu daha büyük) öyle mi?. Siz bunun rübubiyyetine mi kail bulunuyorsunu?. (nihayet o da batınca) güneş de gurup edip kaybolunca (Dedi ki: Ey kavmim!) artık biliniz k', ben bir müvahhidim, Halikı kâinatın bu gibi arızalardan münezzeh olduğuna mutekidim böyle gelip giden, guruba, zevâle, tebeddüle maruz bulunan şeylerin mabut olamayacağını müdrikim, (Ben muhakkak sizin Allah Tealâ'ya şerik koştuğunuz şeylerden) bütün ecrami semaviyeden, bütün esnam ve heyakilden (beriyim.) onlardan hiç birini hâşâ mabûdiyet, rübubiyet sıfatiyle muttasif tanımam. Hiç birine ubudiyette bulunmam. Benim mabudum ancak bütün kâinatı var eder, kadim, bakî, herşeye kadir olan Allah Tealâ'-dan başka değildir.

(79) : (Ben muhakkak bir nn-.vahhit) Bir hanif yani: Bâtıl dinlerden, fasit akidelerden beri olarak (yüzümü) kemâli ihlâs ile kalbimi, ibadet ve taatimi (gökleri ve yeri) bütün mükevvenatı (yaratana) bütün bunları kudretiyle halk ve ibda buyurmuş olan Allahü Azimüşşan'a (çevirdim) ben bütün varlığımla onun dini mübinine müteveccih, akidei tevhid ile muttasif bulunmaktayım (ve ben müşriklerden değilim.) öyle ecrami semaviyyeyi ve sa:r mahlûkatı birer mabut tanıyarak onları Halikı Azimüşşan'a şerik tanıyan cühela taifesinden müteberri bulunmaktayım.

§ İbrahim Aleyhisselâm'm yıldıza, ay'a ve güneşe «Rabbim» demesi onların rübubiyetine itikat suretiyle değildir, Çünki Peygamberler sabavetîerinden beri mâsumdurlar, onlardan küfr ve isyan sâdır olmaz. Binaenaleyh bu gibi mahlûkata «Rab'bim» demesinde birçok veçihler vardır. Tefsiri kebirde vesairede bunlar gösterilmiştir. Ezcümle şöyle denilmektedir:

(1) Hazreti İbrahim'in kendileriyle münazarada, bulunduğu taifeye karşı: «Bu benim Rab'bimdir» demesi sizin zum ve itikadınıza nazaran bu benim Rab'bimdir, fakat haddizatında öyle değildir, demektir.

(2) Bu benim Rab'bimdir, sözü alâ sebilil inkâr bir istifhamdan ibarettir. Adeta denilmiş oluyor ki: «Bu benim Rab'bim midir?.» ha söyleyin bakalım!. Muhaverelerde böyle istifham harfinin sukutu pek çoktur.

(3) Hazreti İbrahim: «Bu benim Rab'bimdir, veya Rab'bim bu'dur> sözünü istihza tarikiyle söylemiştir. Nitekim bir kavime tahakküm eden bir zelil hakkında: «Bu sizini efendinizdir» denilerek onun bu tahakküme lâyık olmadığına işaret edilmiş olur.

(4) Hazreti İbrahim, bu sözleriyle yıldızlara, Ay'a ve güneşe tapan bir kavmi bir istidlâl tarikiyle irşad etmek istemiştir. Kendileri ile münazarada bulunduğu müşrikleri güzelce düşünceye sevk için mülâyemetkârane mükâlimede bulunmuştur. Onların nazar-ı dikkatlerini celb için onların iddiaları gibi .beyanatta bulunmuş, sonra o iddiaların butlanını birer delile istinaden göstermiştir. Adeta denilmiş oluyor ki: Bir kere düşününüz, kendilerine rübubiyyet isnât ettiğiniz bu şeylerden her birinin fevkinde daha büyüğü, daha parlağı doğup sönüyor, hepsi de daima tebeddül ve tagayyüre mâruz bulunuyor, artık bunlar nasıl rübubiyyeti haiz olabilirler?. Doğrusu ben bunlardan beriyim, ben.ezelî ve ebedî olan tebeddül ve tagayyürden münezzeh bulunan bir Hâlikı kâinatı tevhit ve tasdik ederim, Dndan başkasının rübubiyyetle, mabudiyyetle ittisafına mutekit bulunamam, Ben ancak o Hâlflu Zülcelâl'e mutekit, müteveccih bulunurum.

* * *

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ اَتُحَاجُّٓونّ۪ي
فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِۜ وَلَٓا اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ
رَبّ۪ي شَيْـٔاًۜ وَسِعَ رَبّ۪ي كُلَّ شَيْءٍ عِلْماًۜ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾
وَكَيْفَ اَخَافُ مَٓا اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ
بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناًۜ فَاَيُّ
الْفَر۪يقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(80): Ve ona karşı kavini hüccet getirmeğe kalkıştı. Dedi ki: Siz Hakkı İlâhide bana karşı ihticaca mı yelteniyorsunuz?. O halbuki, o bana hidayet nasip buyurmuştur. Ve ben ona şerik koştuğunuz şeylerden, korkmam. Meğer ki, Rab'bim birşey dilemiş olsun. Rab'bim herşeyi ilmen ihâta etmiştir. Artık siz hiç düşünmez misiniz?.

(81) : Ve nasıl olur da sizin şerik koştuklarınızdan korkarım. Halbuki siz Allah Tealâ'ya — haklarında sizin üzerinize hiç bir burhan indirmemiş olduğu şeyleri — şerik koşuyorsunuz da, korkmıyorsıınuz!. Artık korkudan emin olmaya bu iki taifeden hangisi daha haklıdır?. Eğer siz bilir kimseler iseniz —söyleyin bakalım—.

*

İ Z A H

(80) : Bu mübarek âyetler, İbrahim Aleyhisselâm'ın kendisine karşı müşriklerin irâd etmek istedikleri delilleri ibtâl ile vahdaniyyeti ilâhiyye hakkındaki beyanatını nâtık bulunmaktadır. Şöyle ki: (Ve ona) Hazreti İbrahim'e (karşı kavmi) kendi iddialarını teyid için (hüccet getirmeğe kalkıştı) dediler ki: Biz bunları Allah'a tekarrüb için ilâh ittihaz ediyoruz, onun yanında bize şefaat edeceklerdir. Biz, babalarımızı, dedelerimizi bunlara tapar bir halde bulduk, sen bizim bu mabutlarımıza tan ve teşnide bulunursan o yüzden âfetlere, beliyyelere, mâruz kalırsın. O cahillere karşı Hazreti İbrahim de (Dedi ki:) ey şirk ve küfr içinde yaşayan kavim!. (Siz hakkı ilâhîde) Onun vahdaniyyeti, şani ülûhiyyeti hususunda (bana karşı ihticaca mı yelteniyorsunuz?) öyle yanlış düşüncelerinizle beni dalâlete düşürmek mi istiyorsunuz?. (Halbuki, o) Halikı Azimüşşan (bana hidayet nasip buyurmuştur.) beni sizin bâtıl yollarınızdan siyanet ederek hak yola sevk buyurmuştur, beni vahdaniyeti ilâhiye hakkında hüccetler ikâmesine muvaffak kılmıştır. (Ve ben ona) O Halikı bînezire (şerik koştuğunuz şeylerden) sizin putlarınızdan mabut tanıdığınız o tebeddül ve tagayyüre mâruz şeylerden (korkmam) onlar[1] bana bir zarar vermeğe kadir değildirler. Siz ne için beni onlarla korkutmak istiyorsunuz?. A gafiller!, (meğer ki, Rab'bim) Benim hakkımda (birşey) bir zarar, bir mekruh nesne (dilemiş olsun) ancak o şey, taraf-ı ilâhiden bana teveccüh etmiş olur, yoksa ona şerik ittihaz ettiğiniz şeylerin bana bir zararı olamaz. Ve bana taraf-ı ilâhiden teveccüh edecek şey de o sizin bâtıl mabutlarınızın bir dahli ve tesiri bulunamaz. Ve benim (Rab'bim herşeyi ilmen ihata etmiştir.) benim hakkımda da kendi tarafı izzetinden lihikmetin bir sebeble bir mekruh mukadder ise o da ancak onca malûmdur. (Artık siz hiç düşünmez misiniz?.) O ilâh ittihaz ettiğiniz şeylerin cemâdat kabilinden olup naf-u zarar nâmına birşeye kadir bulunmadıklarını

ne için teemmül etmezsiniz de beni onlar ile korkutmaya câr'et edersiniz?.

(81) : (Ve nasıl olur da ben sizin) Allah Tealâ'ya (şerik koştuklarınızdan) öyle mahlûk, nefi ve zararı icattan âciz bulunan putlarınızdan (korkarım.) asıl korkulacak olan Hâlikı Kâinat Hazretleridir. (Halbuki siz,) O kâinatın yegâne Hâlikı: Mabudu olan (Allah Tealâ'ya —haklarında—) kendilerine ibadet edilmesi hususunda (sizin üzerinize hiçbir burhan) taraf-ı ilâhisinden hiçbir hüccet (indirmemiş olduğu şeyleri) putları, ecramı semaviyeyi vesaireyi (şerik koşuyorsunuz da) yine bu küfr ve şirkinizden dolayı o Hâlikı Zülcelâlden (korkmuyorsunuz:) bundan dolayı sizlerin korkmaları lâzım değil midir?. (Artık korkudan emin olmaya) Vicdanen müsterih, âtifet-i ilâhiyeye nail bulunmaya (bu iki taifeden) benim gibi vahdaniyet-i ilâhiyeye mutekit olanlar ile sizin gibi putlara vesair mahlûkata tapanlardan (hangisi daha haklıdır?) bu iki zümreden hangisi ebediyet âleminde azabı ilâhîden emin, lutfi ilâhîye nail olmaya daha lâyıktır (Eğer siz bilir kimseler isen:z) haber veriniz, (—söyleyin bakalım—) şüphe yok ki, âkilâne, munsifane düşünenler, vahdaniyeti ilâhiyeye mutekit olanlardan başka taifelerin azabı ilâhiye ebediyen maruz olacaklarına pek doğru olarak kani' bulunmaktadırlar. Nitekim Cenabı Hak'kın âyetleri de bunu nâtıktır.

⁂

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ
مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ
نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(82) : O kimseler ki, imân etmişler ve imânlarını bir zulme bulaştırmamışlardır. İşte korkudan emin olmak onlara aitt r. Ve hidayete ermiş olanlar da onlardır.

(83) : Ve işte o, bizim hüccetimizdir ki, onu kavmine karşı İbrahim'e vermiştik. Dilediğimizi derecelerle yükselt'riz. Şüphe yok ki, Rab'bin hakimdir, alimdir.

⁂

İ Z A H

(82) : Bu mübarek âyetletr, emniyete nail olacak zatların vasıflarını bi:-

diriyor. Ve İbrahim Aleyhisselâm'm vahdaniyeti ilâhiye hakkında mülhem olduğu hüccet ile onun haiz olduğu derecelerin ulviyetine şöyleje işaret buyurmaktadır. (O **kimseler** ki:) O mümtaz taife ki, Cenabı Hak'kā **(imân etmişler)** onun varlığını, hâlikiyetini tasdik eylemişlerdir, **(ve imânlarını bir zulme)** bir şirke, o Hâlikı Azimden başkasına tapınmak cehaletine **(bulaştırmamışlardır.)** Halîkı Azimden başkasına ibadet ve taatte bulunmayı imânlarının tetümmatından âddetmemişlerdir, Allah Tealâ'ya tekarrüp için putlara tapınmanın lüzumuna mutekit bulunmamışlardır. **(İşle)** Asıl **(korkudan)** ebedî azaba giriftar olmak endişesinden **(emin olmak onlara)** öyle şirk şaibesinden beri, halis imâna sahip olan zatlara **(aittir.)** onların istikballeri müemmendir. (Ve hidayete), Hak ve hakikate **(ermiş olanlar da onlardır.)** o zatlardan başkaları ise bir açık dalâlet içindedirler.

§ Bu âyeti kerime nazil olunca eshabı kiram endişeye düşmüşler, hangimiz nefsine zulmetmemiştir, demişler. Resuli Ekrem Hazretleri de: Bu öyle sizin zannettiğiniz gibi değil, bu lokmanın oğluna şöyle dediği gibidir: ^üe-ili) iIj^Jijl «Mil^'V^I» = oğulcağazım!. Allah'a şerik koşma, şüphe yok ki, şirk en büyük bir zulümdür. Binaenaleyh bu âyeti celiledeki zulûmdan murad: Şirktir. Maamafih mümin, müvahhid oldukları halde küfr ve şirki müstelzim olmayacak derecede zulûmda bulunanlar da azabi ilâhîden herhalde emniyet üzere bulunduklarına hüküm edemezler. Cenabı Hak af etmezse onlar da muazzep olurlar. î*akat onların azabı, kâfirlerin, müşriklerin azabı gibi müebbet olmayacağından bu bakımdan onlar da emin bulunmuş olurlar.

(83) : (Ve işte o) İbrahim Aleyhisselâm'm kavmine karşı irâd etmiş olduğu burhan, ecrami semaviyye ve saire gibi tebeddül ve tagayyüre mâruz şeylerin hâlikiyet ve mabûdiyet vasfını haiz olamayacaklarına dair irâd eylediği delil **(bizim hüccetimizdir ki, onu kavmine karşı)** irâd etmek, onları ilzamda bulunmak için **(İbrahim'e vermiştik.)** o hücceti ona ilham ve tâlim eylemiş, onu o hususta irşad etmek lutfunda bulunmuştuk. Biz **(Dilediğimizi derecelere yükseltiriz.)** kendisine ilim ve hikmet, hasımlarını ilzama kudret veririz, bu itibar ile kendisine büyük yüksek rütbeler, mertebeler ihsan ederiz. **(Şüphe yok ki, Rab'bin)** Her fi'linde **(hakimdir,)** bütün ef'ali ilâhiyyesi hikmet ve maslahata müstenittir. Dilediği kulunun derecelerini lihikmetin yükseltir. Ve o Rabbi kerîm **(alîmdir.)** bütün mahlukatmın ahvâl ve ef'alini tamamiyle bilir, haklarında muktezayı hikmete göre muamele yapar, dilediği kullarının derecelerini hikmeti ve ilmi muktezasmca öyle âli kılar. İşte Hazreti İbrahim'in yüksek derecelere, muvaffakiyetlere nailiyeti de bu cümledendir. Cenabı Hak dilediğini yapıcıdır. Amenna!.

*

وَوَهَبْنَا
لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى
وَهٰرُونَ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَۙ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى
وَعِيسٰى وَاِلْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَۙ ﴿٨٥﴾ وَاِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ
وَيُونُسَ وَلُوطًاۜ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ اٰبَائِهِمْ
وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْۚ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(84) : Ve ona tshak't ve Yakub'u ihsan ettik ve hepsini de hidayete erilird k. Daha evvel de Nuh'u ve onun neslinden Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u da hidayete erdirmiştik. Ve işte biz güzel hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız.

(85) : Ve Zekeriya'yı da Yahya'yı da, İsa'yı da, İlyas'ı da — hidayete erdirdik— hepsi de salih zatlardandı.

(86) : Ve İsmaili, Elyesa'i ve Yunus ile Lut'u da —hidayete Hail ettik— ve hepsini âlemlerin üzerine tercih eyledik.

(87) : Ve onların babalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden bir çoklarını da—hidayete erdirdik— ve onları seçtik ve kendilerini doğru bir yola kavuşturduk.

*

İ Z A H

(84) : Bu mübarek âyetler de nekadar ulvî derecelere mazhar bulunmuş olan Hazreti İbrahim'in nail olduğu bir kısım nimetleri bizlere bildirmektedir. Şöyle buyrulmuş oluyor ki: Biz İbrahim Alcyhisselâm'a nübüvvet ve risalet verdik, vahdaniyeti ilâhiyeyi isbat için kendisini hüccetlere muvaffak kıldık, bu suretle onu yüksek derecelere erdirdik (Ve ona) Hazreti İbrahim'e diğer bir nimet, bir lutfi ilâhi olmak üzere de oğlu (İshak'ı) b:r Peygamber olarak ihsan ettik (ve) İshak'ın oğlu, kendisinin hafidi olan (Yakub'u) da (ihsan ettik) onun zürriyetinden de böyle güzide Peygamberler dünyaya getirdik, (ve hepsini de) Bunlardan her birini de (hidayete erdirdik.) hepsini de muvaffakiyetlere, dini hakkı, tariki hidayeti takibe muvaffak kıldık. (Daha evvel de) Hazreti İbrahim'den mukaddem de onun çed-di âlisi bulunan (Nuh'u ve onun) Hazreti Nuh'un veya Hazreti İbrahim'in (neslinden) de İyşa'nın oğlu (Davud'u) ve onun oğlu (Süleyman) ve Hazreti İsmail'in hafidi, Emus'un oğlu olan (Eyüb'ü) ye Yakup Aleyhisselâm'm oğlu olan (Yusufu) ve Yakup Aleyhisselâmın hafidi, İmran'ın oğlu bulunan (Musa'yı) ve onun kendisinden bir yaş büyük olan kardeşi (Harun'u da) şeref-i nübüvvete nail ederek (hidayete erdirmiştik.) hepsini de dini ilâhîyi neşre, beşeriyeti tenvire memur kılmıştık. (Ve işte biz) Ben Halikı Azimüşşan, Hazreti İbrahim gibi (güzel hareket edenleri) Cenabı Hak'kı tasdik ve «evhid edenleri, onun yolunda sây-ügayrette bulunanları (böyle) İbrahim Aleyhisselâm gibi (mükâfatlandırırız.) derecelerini yükseltiriz kendilerine büyük büyük nimetler veririz. Nitekim İbrahim Aleyhisselâm o kutsî mesaisinin mükâfatı olarak pek yüksek derecelere nail olmuş, cihanı beşeriyette yüksek bir nam bırakmış, kendisi bir kısım Peygamberan-ı Zişahın ahfadından bulunduğu gibi kendi neslinden de bir nice güzide Peygamberler beşeriyet âlemine şeref bahş olmuşlardır. Bu ne büyük derece ne büyük âtifet-i İlâhiye!.

(85) : (Ve) Eden'in oğlu (Zekeriya'yı da) ve onun oğlu (Yahya'yı da) ve Hazreti Meryem'in oğlu (İsa'yı da) ve Harun Aleyhisselâm'm ahfadından olan (İlyas'ı da —hidayete erdirdi^-—) kendilerini nübüvvete nail kıldık, beşeriyet için birer rehberi saadet olan bu zatlardan (hepsi de salih) uhdelerine düşen ubudiyet vazifelerini hakkiyle ifaya çalışan, lâyık olmayan şeylerden kaçınan, bihakkın salâhı hâl ile müttasif (zatlardandı.) onun içindir ki, öyle ulvî mükâfatlara nail olmuşlardır.

§ İlyas aleyhisselâm, beni İsrail Peygamberlerindendir. Hazreti İsa'dan dokuz asır evvel dünyaya gelmiştir. Balebekli bulunuyordu. İsrail oğulları putperestliğe düşmüş, Balebek hükümdarının yaptırmış olduğu «Beil» adındaki puta tapmakta bulunmuşlardı. Artık aralarında Hazreti Musa'nın şeriatı unutulmuştu. Hazreti İlyas onlara Peygamber gönderildi, onları öyle puta tapmaktan men eyledi. Kendilerine nasihatlar verdi. Fakat o muhterem zatı dinlemediler. O mübarek zatı beldelerinden tard eyled.ler, o da bir müddet sahralarda, mağaralarda yaşadı. Bunun üzerine

İsrail oğullarına bir belâ teveccüh etmeğe başladı. Yağmurlar yağmaz oldu, aralarında kıtlık yüz gösterdi, açlıktan ölecek bir hâle geldiler. Nihayet Hazreti İlyas'ı arayıp buldular, bir müddet onun nasihatlarım dinlediler, fakat az sonra yine küfr ve mâsiyete düştüler. İlyas Aleyhisselâm da Cenabı Haktan telâkki ettiği bir izine mebni aralarından ayrılıp başka bir yere gitti. Uzlette bulundu. Milâddan (880) sene evvel semaya kaldırılmış olduğu mervidir.

§ Bu âyeti kerime delâlet ediyor ki, bir kimsenin kızının evlât ve ahfadı da kendisinin zürriyetinden mâduttur. Çünki İsa Aleyhisselâm Hazreti İbrahim'e valdesi Hazreti Meryem vasıtasıyle müntesip bulunmuş olmakla Hazreti İbrahim'in zürriyetinden sayılmıştır. Binaenaleyh Hazreti Hasan ile Hazreti Hüseyin ve bunların evlât ve ahfadı da Resuli Ekrem Efendimizin zürriyetinden bulunmaktadırlar. Nitekim Ebu Caferi *Bâkıi* hazretleri bu hakikati, bu âyeti kerimeye bilistinât haccacı zalime karşı isbat etmiş, Haccac da bunu kabul eylemiştir.

\ (86) : (Ve) İbrahim Aleyhisselâm'm mahdumu (İsmail'i) ve Uhtub bini Ucur'un oğlu (İlyesa'i) vç (oğlu Yunus ile) İbrahim Aleyhisselâm'ın kardeşi Haran'm oğlu (Lût'u da) Aleyhimüssetfâmı (—hidayete nail ettik—) onları da tarik-i müstakim** üzere sabitkadem kılarak kendi ümmetleri için birer rehberi hidayet bulundurduk, (ve hepsini) de bulundukları (âlemlerin) zamanlarındaki zatların (üzerine) nübüvvet ile, ulûvvi kadr ve şeref ile (tercih eyledik.) hepsini de ebedî mükâfatlara nail buyurduk.

§ Bu nazmı celil, delâlet ediyor ki Peygamberani Zişan, meleklerden de efdaldir. Çünki Melekler de âleme dahildirler. «İlyesa Aleyhisselâm da beni İsrail'den olup onlara Peygamber gönderilmiştir. Bu zat Balebekte Hazreti İsa'nın milâdından sekiz asır evvel zuhur etmiştir. Bir müddet İlyas Aleyhisselâm ile beraber bulunmuştu. Sonra onun yerine geçerek İsrail oğullarına vaz-ü nasihatta bulundu. Daha sonra da nübüvvete nail oldu. İsrail oğulları bu zatın öğütlerini de dinlemediler, günden güne azıttılar. Birbirleriyle mülk ve saltanat kavgalarında bulundular. Nihayet onların üzerine Asûriye devleti musallat oldu. Hazreti İlyesa, İsrail oğullarının fena hareketlerinden usanarak hilâfeti Zülkifl Aleyhisselâm'a terkettikten sonra ahrete irtihâl buyurmuştur.

(87) : (Ve onların) O güzide Peygamberlerin (babalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden birçoklarını da) kendileri gibi nübüvvete ulvî nimetlere, makamlara nail ettik, (hidayete erd'rdik) onları azim sevaplara nail ettik, cennet yoluna sevkeyledik, (ve onları) o mübarek Peygamberleri (seçtik) ihtiyar ettik, başkalarına tercih eyledik, (ve kendilerini doğru yola) bir sırat-ı müstakim olan« dini ilâhiye nailiyet nimetine muvaffak kıldık. Ve onları bu kutsî yola halkı sevketmek gibi pek güzel bir hidmet şerefine de (kavuşturduk.) ne büyük bir mazhariyet!..

***

ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدٖي بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ
مِنْ عِبَادِهٖۜ وَلَوْ اَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَۚ فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا
هٰٓؤُ۬لَٓاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرٖينَ ﴿٨٩﴾
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْۜ قُلْ لَٓا
اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمٖينَ ﴿٩٠﴾ ع

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(88) : İşte o, Allah Tealânın hidayetidir, onunla kullarından dilediğine hidayet eder. Ve eğer onlar şirk etmiş olsalardı, elbette yapmış oldukları amelleri kend.'lerinden sukut edip gitmiş olurdu.

(89) : İşte onlar o kimselerdir ki, kendilerine kitap, hüküm ve nübüvvet vermişizdir. Şimdi şu kavimler, eğer bu delilleri inkâr ederlerse artık biz ona münkir olmayan bir kavmi tevkil etmişizdir.

(90) : İşte onlar, Allah Tealânın hidayet ettiği zatlardır. Sen de onların bu tarık-i hidayetini tâkip et. De ki: Sizden bunun üzerine bir ücret istemem, o âlemler için bir mev'izeden başka değildir.

*

İ Z A H

(88) : Bu mübarek âyetler, hidayet yolunun ancak tevhid-i ilâhi terikinden ibaret olduğunu bildiriyor. Bu yoldan ayrılanların küfr ve şirke düşeceklerini ihtar ediyor, bir kısım güzide vasifları beyan olunan sabık Peygamberler gibi Hâtemürenbiyanın da bu tarika sâlik ve bütün.beşeriyyeti bu tarika davete memur olduğunu izah buyuruyor. Şöyle ki: (İşte o) Cenabı Hak'kın vahdaniyetini bilmek, onu şerik ve nazirden tenzih etmek (Allah Tealâ'nın hidayetidir) ki, enbiyai izamı ve sair ehli imâm o hida-

yet tarikine sevketmiştir. O Hâlıkı Hakim (onunla) o hidayet suretiyle olan lütuf ve âtifetiyle (kullarından dilediğine) hidayet ve irşada müstait bulunan hangi bir kuluna (hidayet) nasip (eder.) onu tafaddülen öyle bit saadet vesilesine nail buyurur. (Ve eğer onlar) O Peygamberan-ı izam, o kadar yüksek dereceleri, faziletleri haiz olduktan sonra bilfarz (şirketmiş) Cenabı Hak'ka şerik ve nazir isnat eylemiş (olsalardı, elbette yapmış oldukları amelleri) vaktiyle işlemiş bulundukları salih, rızayı hakka muvafik ibadet ve taatleri fesada maruz kalarak (kendilerinden sukut edip gitmiş olurdu.) o amellerinin sevabından, faidelerinden mahrum bulunurlardı. Artık onların dûnundaki kimseler, küfr ve şirke düştükleri takdirde hâlleri ne olacaktır, bunu düşünmeli değilmidirler?.

(89) : (*İşte* onlar) O isimleri tasrih edilen Peygamberan-ı izam (o kimselerdir ki, kendilerine kitap) semavî kitaplardan hangi birisi ve (hüküm) hikmet veya ilme mukarin amel, veya davaları doğruca hâl ve fasla kabiliyet ve (nübüvvet) Peygamberlik nimetine nailiyet (vermişizdir.) onlar böyle mümtaz, şirk ve isyandan masum zatlardır. (Şimdi şw kavimler) Kureyş müşrikleri ve sair kâfirler (eğer bu delilleri) o Peygamberlerin haiz oldukları kitapları ve saireyi (inkâr ederlerse) zararı kendilerine aittir, onlar bu inkârlarıyle o mukaddesata bir zarar vermiş olamazlar, (artık biz ona) O delilleri, nübüvvetleri tasdik, Cenabı. Hak'ka imân eden, onlardan hiç birini (münkir olmayan bir kavmi) bir âkil, münevver milleti (tevkil etmişizdir.) o kavmi ona imân etmeğe, onun hukukuna riayet eylemeğe muvaffak kılmışızdır. Bu güzide kavimden murad ise İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre Medine-i Münevvere ahalisinden olan ensarı kiramdır. Maamafih kıyamete kadar şark ve garpte islâmiyeti kabul eden ve edecek olan hani bir cemaat de bu şerefe naildir, Nitekim şark ve garpte bir nice milletler, cemaatler şerefi İslama nail olmuş, islâmiyete bihakkın .hizmet etmiş, müslümanlığı her tarafa yaymağa çalışmışlardır. Velhasıl: Dini ilâhî, münkirlerden müstağnidir, fakat onlar dinden asla müstağni olamazlar. Onlar dini inkâr sebebiyle kendilerini en korkunç bir istikbale, en müthiş bir felâkete namzet bırakmışlardır.

(90) : (İşte onlar) O adları mezkûr on sekiz Peygamberanı Zişan (Allah Tealâ'nın) kendilerine (hidayet ettiği zatlardır.) işte vahdaniyeti ilâhiyeye kail, terik-i tevhid ve takdisi takibe muvaffak olan bu Peygamberlerdir. Resulüm!. (Sen de) Bir Peygamberi Zişansın, sen de (onların bu tarik-i hidayeti tâkip) edersin!- Tavhidi ilâhî hususunda, usul-i din hususunda onlar ile berabersin. Binaenaleyh sen de bu tarik-i hidayeti öyle kemâli muvaffakiyetle tâkib (et.) dur, ümmetine en mükemmel bir numune-i imtisâl ol ve ümmetine (De ki: Sizden bunun üzerine) bu dini tevhidi tâlim mukabilinde (bir ücret istemem) ben sizlere ahkâmı ilâhiyeyi, Kur'an-ı Mübin'in âyetlerini mahza rızayı ilâhi için tebliğ ederim, bu benim vazife-i risaletimdir. Beni bu vazifemden dolayı mükâfata nail edecek olan ancak Allah Tealâ'dır. (o) Size tebliğ ettiğim Kur'an-ı Kerim

(â'**emler için)** bütün beşeriyet için tarafı ilâhiden ihsan buyrulan **(bir mev'izeden başka değildir.)** bu bir kavme değil, bütün akvama, bütün ins ve cinne müteveccih bir nasihattan, bir ilâhî irşat ve ikâz vesilesinden ibarettir. Benim vazifem de bunu mahza rızay-ı ilâhi için sizlere tebliğden ibarettir. Bunun mukabilinde sizden değil, Cenabı Hak'tan inayet ve mükâfat beklerim. Artık siz uyanınız, bu mev'iza-i ilâhiyyeden bir dersi intibah alarak küfr ve şirkten kurtulunuz. Sizin için başka bir tariki selâmet ve hidayet yoktur.

Bu âyeti kerime, Peygamberi Zişanımızın bütün akvama Peygamber gönderilmiş olduğunu ve bütün sabık enbiya-i izamın evsafını haiz bulunduğunu bildirerek onun bütün enbiyâ ve mürselinden efdaliyetini göstermektedir. Diğer Peygamberanı Zişan ise birer muayyen kavime Peygamber gönderilmiş; ve herbiri bir hasletle mümtaz bulunmuştur.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ٓ اِذْ قَالُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ
قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذ۪ي جَٓاءَ بِه۪ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى
لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاط۪يسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَث۪يرًا وَعُلِّمْتُمْ
مَا لَمْ تَعْلَمُٓوا اَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬كُمْ قُلِ اللّٰهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ ف۪ي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ

MEALİ ÂLİSİ

(91) : Ve —Yahudiler— Allah Tealâ'mn kadrini onun şanı ulûhiye-(ine lâyık olacak bir surette takdir edemediler. Çünki: «(Allah insanlara birşey indirmiş değildir» dediler. De ki: Musa'nın bir nur ve nâs için bir htida olarak getirm'ş olduğu kitabı kim indirmiştir?. Siz onu parça parça kâğıtlara yazıyor, meydana koyuyorsunuz ve bir çoğunu da gizliyorsunuz ve sizin babalarınızın bilmediklerini öğretilin'ş oluyorsunuz. Sen «Allah» de, sonra onları bırak, daldıkları batakta oynayıp dursunlar.

*

İ Z A H

(91) : Bu âyeti celile, Allah Tealâ'nm kudret ve hikmetini takdir edemiyen bir takım kimselerin nübüvvet ve risaleti, kütübi ilâhiyenin nüzulünü inkâr eder olduklarını bildiriyor. Öyle çirkâbi dalâlet içinde kalmış kimselerin iltifata lâyık olmadıklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Yahudiler (Allah Tealâ'nm kadrini) Azamet ve kibriyasım (onun şanı ulû* hiyetine lâyık olacak bir surette takdir edemediler.) o Hâlikı Azimüşşan'-ın herşeye kadir olduğunu, beşeriyeti irşat hikmetine mebni Peygamberlerine semavî kitaplarını verdiğini bilip itirafta bulunmadılar. (Çünki) Hâtemülenbiya Hazretleriyle Kur'an-ı Mübin hakkında muhasemeye cür'-et ederek (Allah insanlara) öyle kitap olarak (birşey indirmiş değildir, dediler.) bütün kütüb-i münzeleyi inkâr ettiler, böyle bir inkâr ise Cenabı Hak'kı lâyıkı veçhile marifet mahrumiyetinden neşet etmektedir. Demek ki, insanlar din ile mükellef, ibadet ve taatle muvazzaf değiller!. Böyle bir iddia ise pek büyük bir cehalet eseri değil de nedir?. Resulüm!. O münkerlere (De ki:) kendisini bir Peygamber tanıdığınız (Musa'nın bir nur) insanları cehalet zulmetinden kurtaracak olan bir ziya (ve nâs için bir hüda) hak ile bâtılın arasını tefrik ile bir veFİle-i hidayet (olarak getirmiş olduğu kitabı) Tevrat'ı (kim indirmiştir?.) siz bunun bir kitab-ı ilâhi olduğuna kail değilmisiniz?. Halbuki (Siz onu) o Tevrat kitabını (parça parça kâğıtlara yazıyor) ondan işinize gelenleri (meydana koyuyorsunuz) o kitabın mündericatından (bir çoğunu da) işinize gelmeyenleri de meselâ: Recme dair âyetleri ve Hâtemülenbiya'nm evsafına dair beyanatı da (gizliyorsunuz) onları halka bildirmiyorsunuz. (ve) Ey münkirler!. Bir kere insaf ediniz!, (sizin ve babalarınızın bilmediklerini) O inkâr ettiğiniz Kur'an-r Mübin- sayesinde (Öğretilmiş oluyorsunuz.) ki, onlara dair Tevrat'ta size malûmat verilmiş değildir. Resulüm!. Onların o inkârlarından müteessir olma. Onlar senin bu sualine karşı: Tevrat'ı Allah indirmiştir derlerse, tamam inkârlarını ibtâl etmiş olurlar. Böyle cevap vermezlerse (Sen: «Allah») inzal etti (de, sonra onları bırak) varsın inkâr ediversinler, onlar (daldıkları batakta) öyle bâtıl akideleri içinde (oynayıp dursunlar.) inkâr ve istihzalarında devam etsinler. Elbette birgün bunun cezasına kavuşacaklardır,

§ Hatibi Şirbininin «Essiracül müriir» unvanlı tefsirinde muharrer olduğu üzere İbni Abbas Hazretleri demiştir ki: Yahudiler: Ya Muhammedi. Allah sana kitap inzal etti mü. Diye sormuşlar, Hazreti Peygamber de: Evet diye buyurmuş, Yahudiler de: AUah gökten bir kitap inzal etmiş değildir diye yemin etmişler, bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuştur.

***

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ
وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَالَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُو۫حِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ
قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُۜ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ
ف۪ي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُٓوا اَيْد۪يهِمْۚ اَخْرِجُٓوا اَنْفُسَكُمْۜ
اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ
وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِه۪ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾

———o———

MEALİ ÂLİŞİ

(92) : Ve işte bu da bir kitaptır ki, onu biz indirmişizdir, mübarek* tir, kendisinden evvelki kitapları tasdik edicidir ve sen ümülkura'yı ve çevresinde bulunanları inzar etmek için indirilmiştir. Ve ahrete imân edenler buna da imân ederler. Ve onlar namazlarını da muhafazada bulunurlar.

(93) : Ve daha zalim kim vardır!. O kimseden ki, yalan yere Allah Tealâ'ya iftirada bulunmuş, veya kendisine birşey vahy edilmediği halde bana vahy olundu demiş ve ben de Allah'ın indirdiğinin mislini indireceğim diye iddiada bulunmuş olur. Görecek olsan o zaman ki, zalimler ölüm gameratı içinde kalacak, onlara Melekler de ellerini uzatarak: Çıkarınız canlarınızı!. Bugün zillet azabıyla cezalanacaksınız, Allah Tealâ'ya karşı hak olmayanı söyler olduğunuzdan ve onun âyetlerinden böbürlenerek kaçdığınızda dolayı, diyeceklerdir.

**

İ Z A H

(92) **: Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübin'in" bir *kitab-ı* ilâhi *olup* beşeriyet için bir vesile-i irşat bulunduğunu bildirmektedir. Ve hilâfı ha-**

kikat iddialarda bulunanların da ne feci akibetlere, azaplara maruz kalacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve işte bu da) Bu Kur'an-ı Mübin de (bir kitapdır ki, onu biz indirimsizdir.) onu vahy tarikiyla ve Cibrili Emin vasıtasıyle Hazreti Muhammed'e biz inzal etmişizdir, O Hazreti Muhammed'in kendi kelâmı değildir. O kitap (mübarektir) hayır ve bereketi daim ve faideleri pek ziyadedir (kendisinden evvelki kitapları) sair Peygamberlere semadan nazil olmuş olan ilâhi kitapları ve onların da vahdaniyet-i ilâhiyeyi beyan, Cenabı Hak'kı şerik ve nazirden tenzih eder bulundukları (tasdik edicidir. Ve) Habibim.!. (sen ümülkurayı) Yani: Bütün beldelerin en şereflisi ve kıblegâhı olan Mekke'i Mükerreme ahalisini (ve) o mübarek şehrin (çevresinde bulunanları) yani: Bunun sarkan ye garben etrafındaki beldelerin ahalisini (inzar etmek) onlara havf-ı ilâhiyi telkin eylemek (için) bu Kur'an-ı Kerim, semay-ı izzetden sana (indirilmiştir.) bunun bir kitab-ı ilâhi olduğunda şüphe yoktur. (Ve ahrete imân edenler buna da) Bu Kur'an-ı Azime de (imân ederler.) çünki ahreti tasdik edenler, âkibetlerini düşünürler, bu cihetle teemmül ve tefekkür sahibi bulunurlar, bu teemmül ve tefekkür neticesinde de Kur'an-ı Azimin bir kitab-ı ilâhi olduğunu idrâke muvaffak olurlar (Ve onlar) o imân sahipleri (namazlarını da muhafazada bulunurlar.) zira namaz imânın, en güzide bir nişanesidir. Ve ibadetlerin en şereflisidir. Bununla Halıkı kâinat Hazretlerine karşı ubudiyet vazifesi, şükür ve ihtiram vecibesi güzelce ifa edilmiş olur.

(93) : (Ve daha zalim kim vardır?.) Elbette daha zalim kimse olamaz (O kfmseden ki, yalan yere Allah Tealâ'ya iftirada bulunmuş) olur. Müseylemetül Kezzab gibi Esvedi Ansi gibi Peygamber olmadıkları halde Peygamberlik iddiasında bulunurlar. (Veya kendisine birşey vahy edilmediği halde bana vahy olundu demiş) bulunur. Abdullah İbni Sat gibi. (ve ben de Allah'ın indirdiğinin mislini indireceğim diye iddiada bulunmuş olur.) Kendisi de dilediği takdirde Kur'an-ı Mübin'e ve sair kütübi ilâhiyeye nazire vücuds getirebileceği iddiasına cür'et eder, bu hususta müstehziyane münkirane tavırlar takınır durur. Nadribnil Hars gibi, işte bu gibi kimseler, nefislerini helake maruz bırakmış olan en zalim şahıslardır. Resulüm!. Bu gibi kimselerin âkibetleri nekadar korkunç, nekadar fecidir?. (Görecek olsan) Ne fezahat!. (o zaman ki zalimler ölüm gameratı) Şiddetleri (içinde kalacak, onlara) ruhlarını kabz için (Meleklerde ellerini uzatarak: Çıkarınız canlarınızı!.) ruhlarınızı cesetlerinizden ayırınız, bize teslim ediniz (Bugün zillet azabıyle cezalanacaksınız) şiddet ve ihaneti mutazammın bir ikab ile muazzep olacaksınız. Siz (Allah Tealâ'ya karşı hak olmayanı) ona veled ittihaz etmek gibi, ona şerik ve nazir koşmak gibi, yalan yere nübüvvet ve vahy iddiasında bulunmak gibi hakikata muhalif olan şeyleri (söyler olduğunuzdan) dolayı bu âkibete giriftar oldunuz, (ve onun âyetlerinden böbürlenerek) Mijtekebbirane bir vaziyet alarak onları teemmülden, onlara imândan (kaçındığınızdan dolayı) böyle ebedî bir azaba tutulmuş bulundunuz (diyeceklerdir.) işte görecek olsan

bu münkirler hakkında böyle feci, fezahat âver bir vaziyeti görmüş olacaksımzdır.

§ Müseylemetül Kezzab, Yemarae de Beni Hanife kabilesindendir. Kehanette bulunurdu, nübüvvet iddeasına kalkışmış, kabilesinden bazı kimseler kendisine tabi olmuşlardı. Hazreti Ebu Bekir'in hilâfeti zamanında Vahşi tarafından katledilmiştir.

§ Esvedi Ansi'de Yemen'de nübüvvet iddiasında bulunmuştur. Kendisine Zülhimar da denilir. Yemen'de nübüvvet iddiasında bulunmuştu. Resuli Ekrem'in vefatından iki gün evvel Feyruzi Deylemi tarafından ketledilmiştir. Resuli Ekrem bunu haber alınca: Feyruz, Esvedi Ansiyî öldürmekle necata = zafere ermiştir. Diye buyurmuştur.

§ Abdullah bini Sat bini Ebi Şerh, müslüman olmuş•, Resuli Ekrem'e kitabette bulunmuştu. (Ç*I»^.»Â!H- J.« JLJYÜıIIIJJ.'J) âyeti kerime'sini yazarken hilkat-i insaniyeye teaccüp ederek: (Fetebarekâllahü Ahsenülhâlikîn) demiş, Resuli Ekrem de zaten öyle nazil oldu, öylece yaz diye emretmiş. Abdullah bundan şik'ke düşüp eğer Hazreti Muhammed sadık ise bana da onun gibi vahy olundu diyerek irtidat etmişti. Fakat Mekkenin fethinden evvel tekrar islâmiyete dönmüştür.

§ Nadribnil Harsis Sakafî de Resuli Ekrem'in, teyzezadesi imiş, seyyahatlarda bulunmuş, Rum ve Yehud âlimleriyle görüşmüş, malûmatlı bir şahıs bulunuyordu. Bilgisine güvenerek nübüvvet iddiasında bulunmuş, Resuli Ekrem'i tasdik etmemiş, birçok düşmanane hareketlere cür'et göstermiştir. Nihayet Bedir gazvesinde müslümanların eline esir düşerek Hazreti Ali tarafından ketledilmiştir.

⁂

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى
كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ
وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءَكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاؤُا
لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾
إِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ
مِنَ الْحَيِّ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ
سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾

MEALI ALISI

(94) : And olsun ki, siz bizim huzurumuza ilk evvel yarattığımız gibi teker teker gelmişsinizdir. Ve size verip içine daldırdığımız şeyleri arkalarınızın gerisine bırakmışsınızdır. Ve sizinle beraber şefaatçilerinizi göremiyoruz ki, sizin hakkınızda onların ortaklar olduğunu zumediyordumız. Muhakkak ki, aranızda rabıtalar parçalanıp kopmuştur ve zımedcr olduğunuz şeyler sizden kaybolup gitmiştir.

(95) : Şüphe yok ki, daneleri de, çekirdekleri de yaran Allah Tealâ'dır. Diriyi Ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkaran o'dur. İşte Allah Tealâ o'dur. Artık nasıl olur da — o'ndah — çevriliyorsunuz?.

(96) : O Halikı Zişan — Sabahı yarıp çıkarandır. Ve geceyi bir rahat zamanı, güneş ile ayı'da birer hesab vasıtası kılmıştır. İşte bunlar aziz-i alîmin — o Halikı kâdimin — tekdiridir.

*
**

İ Z A H

(94) : Bu mübarek âyetler, dinsizlerin kıyamet günü huzur-u ilâhiye ne veçhile sevkedileceklerini, onların şefaatlerini umdukları bâtıl mabutlarından nasıl uzak düşeceklerini bildirmektedir. Hâlikı kâinat Hazretlerinin ise mahlûkatı üzerinde nasıl tasarrufta bulunduğunu, onun ecramı ulviyeyi nekadar bedî bir vaziyette yaratmış olduğunu beyan ederek beşeriyeti intibaha, kudret-i ilâhiyeyi tefekküre sevk eylemektedir. Evet... Cenabı Hak, kıyamet günü hesap ve ceza için mahşere sevk edilecek olan kâfirlere tevbih ve tekdir için melekleri vasıtasıyle şöyle hitab edecektir: Ey müşrikler! Ey dinsizler!. **(And olsun ki,)** Zatı ulûhiyetime kasem ederim ki, **(siz bizim huzurumuza)** bizim bu mahkeme'i kübramıza **(ilk evvel yarattığımız gibi)** çıplak, yalın ayak olarak **(teker teker gelnrşsinizdir.)** bugün size musahip, size yardım edecek bir kimseye mukarin bulunmamaktasınız. (Ve size) Dünyada iken tafeddülen **(verip içine daldırdığımız)** kendisini sui-istimâl edip yalnız kendisiyle meşgul bulunduğunuz **(şeyleri)** servet ve samanı, evlât ve iyâli **(arkalarınızın gerisine bırakmışsınızdır.)** şimdi onlardan hiç birini beraberinizde bulmamaktasınız, onlardan şimdi hiçbir faide görmemekdesiniz, hepsini dünyada bırakmış bulunuyorsunuz. (Ve sizinle beraber şefaatçilerinizi) Kendinize şefaat edeceklerini zumettiğiniz putlarınızı, bâtıl mabutlarınızı şimdi sizinle beraber, **(göremiyoruz ki,)** siz dünyada iken, **(sizin hakkınızda)** ibadetlerinize istihkak hususunda, rübubiyyet vasfında **(onların)** Cenabı Hak'ka **(ortaklar olduğunu zumediyordunuz.)** o ne büyük bir cehalet idi!. **(Muhakkak ki)** Artık **(aranizdaki)** o dünyevi **(rabıtalar)** şimdi **(parçalanıp kopmuştur.)** aranızda bir vuslat, bir muavenet eseri kalmamıştır. Onlara karşı **yaptığınız**

tapınmalar, sizin için bir faidebahş olmamıştır, bilâkis felâketinize sebeb olmuştur. (Ve zümeder olduğunuz şeyler) Onlardan umduğunuz şefaatler, yardımlar veyahut öldükten sonra ne dirilmek, ne de ceza vardır diye yapmış olduğunuz kuruntular bugün (sizden kaybolup gitmiştir.) onların nekadar bâtıl kanaatler olduğu bugün hepinizce tehakkük etmiştir. Siz dünyada iken Halikı Kâinat Hazretlerinin vahdaniyetini, kudret ve azametini bilip de bu istikbal hayatınızı güzelce temin etmiş olmalı değilmiydiniz?.

(95) : (Şüphe yok ki,) Çeşit çeşit nebatları, ağaçları vücude getirmek için (daneleri de, çekirdekleri de) onları yaratan, parçalayan birer neşvünümâ menşe-i kılan ancak (Allah Tealâ'dır.) bir kere düşünmeli birer buğday, arpa ve saire tanesinden nekadar gıda maddeleri vücude getirilmiş oluyor. Birer hurma ve saire çekirdeğinden nekadar ağaçlar türeyerek yükseliyor, beşeriyet için bir istifade menbaı kesiliyor. Kezalik (Diriyi ölüden) insanları ve sair bir kısım hayat sahiplerini birer nutfeden, birer hayattan mahrum maddeden (çıkarır) saha-i vücude getirir, (ölüyü de diriden) Nutfeyi de, südü de, daneleri de (diriden) hayat sahiplerinden, neşvünümâ bulan nebatlardan meydana (çıkaran o'dur.) O Halikı Azimüşşan'dır. (İşte) Herşeye kadir, ibadet ve taate müstehik olan (Allah Tealâ) ancak (o'dur) bu çeşit çeşit mahlûkatı vücude getiren o Halikı Zişan'dır, ondan başkası değildir. (Artık nasıl olur da — o'ndan —) O Halikı kadir ve kadimden başkasına (çevriliyorsunuz?.) o'ndan başkalarına da mabudiyet isnat ederek kendilerine tapmıyorsunuz?. Bu nekadar cehalet!.

(96) : Bir kere düşününüz!. Bir kere şu afaka bir ibret gözü ile bakınız! (O) şerik ve nazirden münezzeh olan (Halikı Zişan —sabahı—) gündüzü çatlayan, zulmetleri (yarıp) gidererek fecirleri meydana (çıkarandır.) dünya sahasını ziyalar içinde bırakandır. (Ve geceyi bir rahat zamanı) Kılmıştır, bu müddet içinde nâs istirahata nail olur. (güneş ile ayı'da birer hesap vasıtası kılmıştır.) Bunları muhtelif devrelere ayırmıştır, bunlar ile haftalar, aylar, seneler tâyin edilir. Bunların tulü, ve gurubu bir muntazam usule tâbidir. (İşte bunlar) Bu bedî eserler, bu hesaplar, faideler o (Aziz-i Alîmin) o galip ve kahir olan, bütün malûmata âlim bulunan (—o Halikı Kadimin—) birer eser (takdiridir.) artık nasıl olur da bir insan, bu kadar lâtif bedî, pürhikmet eserleri görür de onların Halikı Azimüşşanını tevhit ve tebcilde bulunmaz, âciz, mahlûk, fenaya maruz şeylere tapınır durur!. Böyle bir hâl, insaniyet namına bir zül değil midir?.

***

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ
الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾ وَهُوَ الَّذِي
أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(97) : Ve o —o zat-ı akdes— dir ki: Yıldızları sizin için yaratmıştır. Tâki onlar ile karanın ve denizin karanlıklarında yollarınızı dosdoğru takib edesiniz. Biz muhakkak âyetleri bilir kişiler olan bir kavim için mufassalan beyan eyledik.

(98) : Ve o — o Halikı Hakim — dır ki: Sizleri bir tek nefsten yaratmıştır. Artık bir karar yeri, bir de emanet yeri vardır. Hakkaki: Biz âyetleri ince anlayışlılar olan bir kavim için uzun uzadıya açıkladık.

**

İ Z A H

(97) : Bu mübarek âyetler de âsarı ilâhiyyeden olan yıldızların yaradılışındaki hikmetleri ve beşeriyetin nasıl bir asıldan neş'et edip ne muhtelif vaziyetlerde bulunduğunu bildirmektedir. Ve bu suretle de Allah Telâ'nın varlığına, kudretinin, ilminin kemâline ait bir kısım delilleri enzarı intibaha vazeylemektedir. Şöyle ki: (Ve o) Halikı Azim (o) Zat-ı akdes **(dir** ki,) seyyareler, sabiteler gibi birçok **(yıldızları)** ecramı semaviyeyi **(sizin)** menfaatiniz (için yaratmıştır) saha'i vücude getirmiştir, **(tâki onlar ile)** O yıldızların delâletiyle **(karanın ve denizin)** geceleri vücude gelen **(karanlıklarında yollarınızı dosdoğru takibedesiniz.)** nitekim bu yıldızlar sema içinde birer zinettir, kudret-i ilâhiyeye birer nişanedir, şeytanlar için de birer reemdir. **(Biz muhakkak âyetleri)** Kudretimize, vahdaniyetimize delâlet eden böyle bedialarí **(bilir)** tefekkürde **bulunur (kişiler olan bir kavim için)** akıl ve'iz'an sahibi olan cemaatler için, bunları okur anlar, ulviyetini takdir edebilir zümreler için **(mufassalan beyan eyledik.)** tâki bunları düşünerek mütenebbih ve müstefit olsunlar.

(98) : (Ve o) —Hâlikı Hakim— (dir ki, sizleri) Ey insanlar! (bir tek nefsten) Hazreti Âdem'in nefsinden (yaratmıştır.) dünyaya getirerek çoğaltmıştır. Çünki Hazreti Âdem ebülbeşerdir. Havva da onun kaburga kemiğinden yaradılmıştır, Hazreti İsa da Meryem vasıtasıyle yine Hazreti Âdem'den yaradılmıştır. Zira Meryem de Hazreti Âdem'in zürriyetindendir. Velhasıl bütün insanlar birer vasıta ile neseben Hazreti Âdem'e müntesiptirİer. (Artık) Ey insanlar!. Sizin için (bir karar yeri) vardır ki, bu valdelerin rahmidir veya babaların sulbüdür veyahut yer yüzüdür, (bir de emanet yeri vardır.) Ki, bu da kabir sahasıdır, insanlar buraya muvakkaten tevdi edileceklerdir. Veya ahretteki cennet ve sairedir. (Hakkaki: Biz âyetleri) Beşeriyetin hilkatine ve bir nice ulvî eserlerin varlığındaki hikmetlere ait beyanatı (ince anlayışlılar olan bir kavim için) öyle kabiliyetli cemaatler için (uzun uzadıya açıklayarak) aletafşil bildirdik bu suretle kendilerini tenvire, irşada inayet buyurduk. Artık insanların bunu takdir etmeleri lâzımdır, Cenabı Hak'km beşeriyet hakkındaki bu lütuf ve âtifetini düşünüp ona ubudiyette, arzı şükranda bulunmalıdır.

***

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ
حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ
وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ
مُتَشَابِهٍ انْظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾

———o———

MEALI ALISI

(99) : Ve o Hâlikı kadirdir ki, gökten su indirmiştir. Sonra o su ile herşeyin nebatını çıkardık, sonra ondan da yeşil fidanlar çıkarıverdik. Fidanlardan biribiri üzerine binmiş başaklar çıkarıyoruz. Ve hurma ağacından, onun tomurcuğundan da yakın salkımlar çıkardık. Ve üzüm bah-

çeleri ve biribirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve nar çıkardık. Bakınız!. Her birinin meyve verdiği vakit meyvesine ve **kemâle erişine. Şüphe yok ki, bunda imân eder olan bir kavim için birçok âyetler vardır.**

*
**

İ Z A H

(99) : Bu âyeti celile de Cenabı Hak'kın varlığına, kudret ve hikmetine şahadet edip duran bir kısım hilkat bedialarını ve beşeriyet hakkındaki nimet ve ihsan eserlerini nazar-ı intibaha vazzediyor. Şöyle ki: (Ve o, o) Halikı kadîr **(dir ki, gökten)** bulutlardan (su) yağmur **(indirmiştir.)** bu vasıta ile yer. yüzüne bir nevi hayat bahşetmektedir. **(Sonra o su ile herşeyin nebatını)** Ot ve ağaç gibi yerden bitip yetişen şeyleri meydana **(çıkardık)** yeryüzünü öyle muhtelif nevilerdeki neşv-ünemâ bulan nebatat ile tezyin eyledik, **(sonra ondan da)** O nebattan veya sudan da **(yeşil fidanlar çıkarıverdik.)** öyle lâtif, hoş manzar dallar ve çiçekler vücude getirdik. **(Fidanlardan) Da (biribiri üzerine binmiz başaklar çıkarıyoruz.)** ,yani: Bir güzel hey'et biribiri üzerine terettüb etmiş olan muntazam sünbüller ve saireyi yaratıyoruz. **(Ve hurma ağacından)** Yani **(onun tomurcuğundan da)** ona mahsus çiçek gılafmdan .= kabından da. **(yakın salkımlar)** biribirine muttasıl, tenavül edecekler için karip, miktarı kesir hurmayı hâvi, çiçekli saçaklar, saplar **(çıkardık.)** bunları da bir büyük nimet olmak üzere beşeriyete ihsan ettik **(Ve üzüm bahçeleri)** vücude getirdik **(ye biribirine benzeyen ve benzemeyen)** yani: Hey'etleri, miktarları, renkleri, tatları ve sair vasıfları muhtelif olan, bu cihetle de kudret-i ilâhiyenin kemâline delâlet edip duran **(zeytin ve nar çıkardık.)** böyle pek faideli nimetler yarattık. Artık ey insanlar!. Bir nazar-ı ibretle **(Bakınız!. Her birinin meyve verdiği vakit meyvesine ve kemâle erişine.)** bunlar bidayeten kendilerile intifa olunamayacak bir halde bulunuyorlar, sonra renkleri, lezzetleri tebeddül ediyor, neşv-ünema buluyorlar, istifadeye elverişli bir mükemmeliyete kavuşuyorlar. **(Şüphe yok ki, bunda)** bu beyan olunan kudret eserlerinde, bu lâtif manzaralarda **(imân eden olan kavim için)** dinsizlikten beri, hak'ki bilip tasdike muvaffak bir cemaat için **(birçok âyetler vardır.)** bütün bu hilkat asarı, bir sanii kadimin, herşeye kadir ve alîm ve hakim olan bir Halikı Zişanın vücudune, kudret ve azametine açıkça delâlet ve şahadet etmektedir. Akıl ve irfana mâlik, mevcudiyet-i ilâhiyeye mutekit olan zatlar bütün bu bedî, lâtif eserleri birer nazar takdir ile temaşa ederler. Küfr ve tuğyan ehli ise böyle Halikı Azimüşşanın varlığına, birliğine şahadet eden eserlerden, lâtif manzaralardan, müstefit olamazlar.

*

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ
وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ
تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾

———o———

MEALİ ÂLİŞİ

(100): Ve Allah Tealâ için cinleri ortak kıldılar. Halbuki, onları da o yaratmıştır. Ve Cenabı Hak'ka bilmeksizin oğullar ve kızlar uydurdu* lar, onun zat-ı subhanisi ise vasf ettiklerinden münezzehtir, mütealidir.

(101) : O semaları ve yeri yoktan var edendir. Onun için nasıl çocuk olabilir?. Ve onun için bir refika da yoktur've herşeyi o yaratmıştır ve o herşeyi tamamiyle bilendir.

**

İ Z A H

(100) : Bu mübarek âyetler de Cenabı Hak'kın halikıyyetini, vahdaniyetini beşerî şaibelerden münezzehiyetini göremiyor da ona şerik koşan; evlât isnat eden cahillerin o fahiş akidelerini tezyif etmektedir. Şöyle ki: (Ve Allah Tealâ için cinleri) Göz ile görülemeyen bir takım mahlûkları **(ortak)** ibadet hususunda müşterek (kıldılar.) bu cinlerden murad meleklerdir. Şanı ulûhiyete nazaran kadirlerinin noksaniyetine işaret için meleklere cin denilmiştir. Bir taife meleklere taparak onları Cenabı Hak'kın kızları sanmışlardır. Veya cinlerden murad şeytanlardır. Bir nice cahiller, Cenabi Hak'kı Hâlukilhayır, şeytanları da halikuşşer tanımışlar, şeytanlara da tapınmakta bulunmuşlardır. Hattâ Zenadika denilen bir güruha göre de: Allah Tealâ nurun, nâsm, faideli hayvanların da hâlikidir, İblis de zulmetin, yırtıcı hayvanların, yılanların, akreplerin hâlikidir. Onlara göre şeytan, âlemin tedbiri hususunda Cenabı Allah'ın şerikidir, hayır namına olanlar Allahtandır, şer kabilinden yaradılanlar da şeytandandır. (Halbuki, onları da) O cinleri de, şeytanları da ve sair mahlûkatı da (o) şerik ve nazirden münezzeh olan Allah Tealâ (yaratmıştır.) ondan başka hâlik yoktur. Artık o yaratılmış şeyler o yaratana nasıl şerik olabilirler.

(Ve) O müşrikler (Cenabı Hak'ka bilmeksizin) ne söylediklerinin, neye inandıklarının hakikatına, butlanına vâkıf olmaksızın öyle körükörüne (oğullar ve kızlar uydurdular) öyle iftiralarda bulundular. Nitekim Yahudîlerden bazıları Hazreti Uzeyre hırıstiyanlar da Hazreti İsa'ya «Allah'ın oğullarıdır» demişlerdir. Cahiliye arablarından bir taife de «melekler Allah'ın kızlarıdır» demişlerdi. (Onun) O Hâlıkı Kâinatın (zatı süphanisî ise) o müşriklerin (vasf ettiklerinden) Cenabı Hak'kın şeriki veya evlâdı vardır diye söylendiklerinden tamamen (münezzehtir, müteâlidir.) binaenaleyh biz müminler, Halikı mükevvenat Hazretlerini öyle şanı ulûhiyetine lâyık olmayan şeylerden tenzih ve onun şanı ulûhiyetini tasdik ve takdis eyleriz. Öyle bir Halikı Azimüşşan'a nasıl şerik, evlât ve iyâl isnat edilebilir?.

(101) \ (O) Şerik ve nezirden münezzeh olan Allah Tealâ (semaları ve yeri yoktan var edendir.) onları birer misali sebk etmemiş olduğu halde kemâli kudretiyle yoktan vücude getirmiştir. Artık (Onun için) öyle bir Halikı Azim için (nasıl çocuk olabilir?.) o bütün mükevvenatın Hâlikı iken, bütün mahlûkatmdan müstağni iken onun yaratmasıyla bilâhara meydana gelen hangi bir fert onun çocuğu olabilir mi?. Bunların hepsi de onun birer mahlûku değilmidir?. (Ve) Maamafih (onun için bir refika da yoktur.) ki, o vehmedilen çocuk ondan tevellüt etmiş olabilsin, (ve herşeyi o) Halikı bînazir, yoktan (yaratmıştır) öyle yaratılmak şanından olan herşeyi o Halikı Hakim, yaratıp vücude getirmiştir. Onun evlâdı diye sandığınız şeyler de onun birer mahlûkudur. Cenabı Hak, kendi mahlûku ile hemcins olmaktan münezzehtir. Evlât ise mütecanis kimseler arasında tasavvur olunabilir. Maamafih mahlûkiyet itibariyle bütün mükevvenat müşterek değil midir?. O halde bu mahlûklardan bir kısmına nasıl olur da böyle evlâdiyet imtiyazı verilebilir?, (ve, o) Halikı Zülcelal (herşeyi tamamiyle bilendir.) ona hiç bir şey gizli kalamaz, o herkesin maksadına, itikadına da âlimdir. Artık o müşrikler düşünmeli değil midir ki, bu yanlış akidelerinden dolayı indallâh mes'ul olacaklardır. O Halikı kadîm, cismiyetten, hudustan, beşerî evsaftan tamamen münezzehtir. Bütün mükevvenat onun birer mahlûkudur. Evlât ve iyâle ihtiyaçtan münezzeh ve müstağnidir. Binaenaleyh onun herhangi mahlûku onun evlâdı olmak selâhiyetini asla haiz olamaz.

*

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ
الْاَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(102): İşle Rab'biniz **Allah** Tealâ'dır. **Ondan** başka **mabut** yoktur. Her şeyi yaratan **o'dur. Artık ona ibadet ediniz. Ve o herşey üzerine vekildir.**

(103): Gözler onu — görüp — idrâk edemez, O ise bütün gözleri idrâk eder. Ve o lâtiftir, habirdir.

*
**

İ Z A H

(102) : Bu mübarek âyetler de ulûhiyetine, vahdaniyetine, hâlikiyetine ait âyetler irad edilen zat-ı bâriden başka mabudun bilhak bulunmadığını bildirmektedir. Ve Cenabı Hak, bütün mahlûkatının ahval ve etvarına tamamiyle âlim olduğu halde onun zat-ı akdesini hiç bir kimsenin bitarikil'ihata idrâk edemeyeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mahlûkata mabûdiyet isnat eden müşrikler!. (İşte **Rab'biniz)** Hâlikiniz, mabudunuz (o) evsafı yukardaki âyetlerde beyan olunan **(Allah Tealâ'dır.)** Halikıyyet ve mabûdiyyet ona mahsustur. **(Ondan başka mabûd yoktur.)** Onun hiçbir şerik ve naziri mevcut değildir. (Herşeyi yaratan) Ademden vücude getiren ancak **(o'dur)** onun halikıyyetinde hiçbir ortağı bulunamaz **(Artık ona)** Allah-ü AzimüşşanVa **(ibadet ediniz.)** o'ndan başkası ibadete lâyık değildir. (Ve o) Allah-ü Azimüşşan (herşey üzerine **vekildir.)** bütün mahlûkatının yaradılışına, yaşayışına teveili eden onları gözeten, merzuk buyuran ancak o Halikı Kerimdir. O halde o'ndan başkasına nasıl halikıyyet isnat edilebilir?. Ondan başkası mabûdiyete nasıl müstahik görülebilir?..

(103) : Bütün kâinatın Halikı Kadîmi olan Allah Tealâ öyle bir mabudu azimdir ki: (Gözler) Yani: Göz sahipleri **(onu görüp idrâk edemez.)** Mahlûkatının fanî gözleri o Halikı Zişan'a erişemez, onu ihata tarikiyle göremez. Bu, beşeriyetin takat ve istidadı haricindedir. (O) Halikı Alîm ve hakim (ise **bütün gözleri)** bütün mahlûkatını bitarikil'ihate görür, ilmen muhit olur, çünki o'na hiç birşey gizli kalamaz, (ve o) Mabûdi Zişan, **(lâtiftir)** cismaniyetten münezzehtir, pek kutsî bir nurdur. Artık o'nu gözler nasıl kemâliyle görüp idrâk çdebilir?. Fakat o, **(habirdir.)** bütün mahlûkatının varlıklarından, hafî ve celi ahvâl ve etvarından haberdardır. Bunların hepsini de kemâliyle görür, bilir.

§ Lâtif, lüğatte rakik, ince yumuşak manasınadır. Mukabili: Kesiftir. Bu mâna, Hakkı ilâhîde mümteni'dir. Cenabı Hak'kın lâtif ismini haiz bulunması, müteaddit suretlerle müevveldir. Şöyle ki: Hak Tealâ'mn bütün sun'ı ilâhîsi lâtiftir. Nitekim insanları ve. sair bir nice zihayat mahlûkatl dakik, rakik zerrelerden, cüzlerden müteşekkil bedî bir Halde yaratmıştır, kendilerinde büyük bir letafet tecelli etmiştir. Ve Hak Tealâ mahlûkatina ra'fet, rahmet, lütuf ve in'am hususunda lâtiftir, gayet letafetperverdir.

Ve yine Cenabı Hak, kulları hakkında lâtiftir, lütufkârdır, onları taatlarından dolayı sevaba nail buyurur, onların âsilerine de tövbe etmelerini emrederek haklarında merhamet-i ilâhiyesini izhar buyurur. Ve yine o Hâlıkı Kerim, kullarına tâkatlarının fevkinde birşey emretmez, ve onlara istihkaklarının fevkinde lütuf ve ihsanda bulunur. İşte Halıkı Kâinat Hazretlerinin lâtif olması, bu gibi eltafı celilesinden dolayıdır.

§ İdrâk lâfzı da her şeyin künhünü, hakikatini ihata etmek, tamamiyle bilmek demektir. Binaenaleyh bu âyeti kerimede nefy'edilen idVâkten murat, Cenabı Hak'kın zat-ı ahdiyetini ihata tarikiyle görüp tamamen anlamaktır ki, bu hiçbir mahlûk için kabil değildir. Bütün mükevvenatın Halıkı Zişanmı o kadar azamet ve kudretiyle beraber kemâliyle görüp anlayabilmeğe kimin iktidarı kâfi gelebilir?. Fakat zat-ı ahdiyetini bu dünyada bir tecelli neticesi olarak bir hadde kadar görmek, beşeriyet için mümkündür. Bundan dolayıdır ki, Hazreti Musa böyle bir rüyeti temenni etmişti. Cenabı Hak da bu rûyeti haddizatında mümkün olan bir hadisenin vücuduna talik buyurmuştu ki, o da dağın yerinde sebat edip kalabilmesi idi. Maamafih bu rûyet dünyada kimseye nasip olmamıştır. Yalnız Resuli Ekrem Efendimiz Mi'raç gecesi böyle bir rûyete nail olmuştu. Nitekim : (^«rUÜajJu JHC^I-14/ÖIJ aa)j \ âyeti kerimesi bunu nâtıktır. Kıyamet gününde ve cennette ise müminler, Cenabı Hak'kı mekândan münezzeh olarak göreceklerdir. Bu hususa dair müteaddit hadisler vardır. (V)'jjj>«^y(/*S^J*^-*J7^"" kLf<Xl.;<3.j>-(X^) hadisi şerifi bu cümledendir. Bu rûyet hakkında icma-ı ümmet de münakit olmuştur. Şu kadar var ki, bu rûyet, künhi ilâhiye ait, bitarikil'ihate bir idrâk mahiyetinde bulunmayacağından: (jLu.Vl^jjJ'V) âyeti kerimesindeki nefye muhalif değildir. Artık Haricîlerin, Mutezilenin, ve Mürcielerden bazılarının bu âyeti kerimeye istinaden Rûyetullahın bilkülliye müstehil olduğuna hükmetmeleri doğru değildir. Maahaza deniliyor ki: Bu âyeti kerimede Cenabı Hak'kı gözlerin göremiyeceği beyan olunuyor, binaenaleyh başka ulvî bir hâssanın yaradılmasıyle bu rûyetin vâki olacağı mümkündür, melhuzdur.

Şu da deniliyor ki: Bu âyeti kerimedeki adem-i rûyetten murat, bütün gözlerin göremez olduğudur. Binaenaleyh bu rûyete bazı gözler muvaffak olabilir. Nitekim: Hazreti Peygamber'e bütün nâs imân etmedi denilse nâsın bazısı imân etti denilmiş olur. El'ilmü indellâh.

**

قد جاءكم بصائر من ربكم
فمن أبصر فلنفسه ومن عمي فعليها وما أنا عليكم بحفيظ
(104) وكذلك نصرف الآيات وليقولوا درست ولنبينه
لقوم يعلمون (105) اتبع ما أوحي إليك من ربك لا إله إلا هو
وأعرض عن المشركين (106)

MEALİ ÂLİSİ

(104) : Muhakkak size Rab'biniz tarafından basiretler gelmiştir. Artık kim görürse kendi lehinedir, kim de görmezse kendi aleyhinedir. Ve ben sizin üzerinize bir muhafız değilim.

(105) : Ve işte biz âyetleri böyle türlü türlü beyan ederiz. Tâki onlar: Sen ders almışsın, desinler. Ve biz onu bilir olan bir kavim için açıkça beyan edelim.

(106): Sen Rab'bin cânibinden sana vahy olunana tâbi ol, ondan başka ilâh yoktur. Ve müşriklerden yüz çevir.

***

İ Z A H

(104) : Bu mübarek âyetler, kendilerine azamet-i ilâhiyeyi nâtık, dini ilâhinin kutsiyetini mübeyyin âyetler tebliğ edilmiş bir kavme hattıhareketlerini göstermektedir. Ve beşeriyete karşı kat'i, vazih delillerin irat buyurulmuş olmasındaki hikmetlere işaret etmektedir. Resuli Ekrem'in ne veçhile vazifedâr olduğunu da tasrih buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mükellef insanlar!. (Muhakkak size Rab'biniz tarafından basiretler) Deliller, sizi tenvir edecek, sizi hakikatlerden haberdar eyleyecek parlak parlak hüccetler, (gelmiştir.) bunları size vahyi ilâhîye mazhar plan Peygamberi Zişan tebliğ etmiştir. (Artık kim görürse) Bu deliller sayesinde hak ve hakikati kim görür anlarsa (kendi lehinedir) bu görüş kendisinin menfa-

atine, kendisinin necat ve selâmetine aittir. Bilâkis bu delilleri, hüccetleri (kim de görmezse) böyle zahir hakikatları görmek istemiyerek kör kesilirse bu da (kendi aleyhinedir.) bunun vebâli; mes'uliyeti kötü neticesi kendi zararınadır, kendisinin felâketine sebebtir. Resulüm!. Onlara de ki: (Ve ben sizin üzerinize bir muhafız değilim) ben sizin efal ve harekatınıza, murakıp değilim, benim vazifem tebliğdir, ben sizi azab-ı ilâhi ile inzar eder bir Peygamberim. Bütün amellerinizi, maksatlarınızı tesbit eden, ona göre hakkınızda mücazat verecek olan, ancak Allah Tealâ'dır.

(105) : (Ve işte biz âyetleri) Birnice hakikatları keşif ve beyana, vahdaniyet-i ilâhiyeyi, azamet-i subhaniyeyi tebyin ve tavzihe ait delilleri (böyle) Kur'an-ı Kerimde mükerreren ve muhtelif vecihler ile (türlü türlü) uslûb ile birer hakimane tarz ile (beyan ederiz.) insanların nazargâhi intibahına, bir lûtufi ilâhî olarak mükerreren vaz'eyleriz. (Tâki onlar) O hakikatları kabulden kaçman münkirler, Ya Muhammedi, (sen ders almışsın desinler) Bu bize tebliğ ettiğin şeyler, birer vahyi ilâhi değildir, belki eski, yalan esatirden ibarettir, sen bunları başkalarından ders alarak öğrenmişsin diyerek daha ziyade azaba müstehik olsunlar. (Ve) Maamafih biz o hüccetleri öyle mükerreren sana vahy ettik, tâki (biz) bu vesile ile (onu) o hüccetlerin şahadet ettiği tevhidi bari akidesini veyahut bu hüccetleri öyle mükerreren vahy ettik, tâki (biz) bu vesile ile (onu) o hüccetlerin şahadet ettiği tevhidi bari akidesini veyahut bu hüccetleri havî olan Kur'an-ı Azimi (bilir olan) ilim ve irfan sahibi bulunan (bir kavim) bir cemaati muvahhidin (için açıkça beyan edelim.) onlar böyle kafi, parlar burhanlar ile sanii âlem Hazretlerinin varlığına, hikmet ve kudretine istidlâlde bulunurlar, bunlardan müstefit olurlar. Artık bu hüccetleri kabul etmeyen kimselerin ne kıymeti vardır!. Onların o bâtıl isnatlarına hangi akıl sahibi kıymet verebilir?.

(106) : Habibim!. Ya Muhammedi. Aleyhisselâm: (Sen) O münkirlere bakma, onların sözlerinden müteessir olma. (Rab'bin cânibinden sana vahy olunana) Kur'an-ı Azimin beyanatına (tâbi ol) hattı hareketini ona göre tâyin et. Sen yakinen bilirsin ki, (o'ndan başka ilâh yoktur.) ulûhiyet, mabûdiyet, Hâlikiyet ancak onun zat-ı akdesine mahsustur. Sen onun ahkâmına riayete devam et dur. (Ve müşriklerden yüz çevir.) Onların sözlerine bakma, onlar öyle şirk üzere devam edip dururlarsa lâyık oldukları cezalara ankarip kavuşurlar. Sen Resulüm!. Vazifeni ifa ettiğinden dolayı müsterih olabilirsin. Artık sana teveccüh edecek bir mesuliyet yoktur.

*
* *

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا
جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا
تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ
عِلْمٍ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ
فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(107) : Ve eğer Allah Tealâ dilese idi onlar şirke düşmezlerdi. Ve seni onların üzerine bir muhafız kılmadık, ve sen onların üzerine bir vekil de değilsin.

(108):Allah'tan başkasına tapanlara sövmeyiniz. Sonra onlar da bil* meksizin Allah Tealâ'ya düşmanlıkla söverler. Öylece her ümmete amellerini tezyin etmişizdir. Sonra dönüşleri Rab'lerinedir. Artık onlara ne yapar olduklarım haber verecektir.

⁂

İ Z A H

(107) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in aleyhinde söylenilen sefihane sözlerden ve bir takım kimselerin küfr ve şirk içinde yaşayıp durmalarından üzüntülere düşmemesi için kendisine bir tesliyet mahiyetindedir. Ve öyle putperest kimselerin o cahilâne hareketlerinden müteessir olarak onlara, onların putlarına müslümanların, bir mukabeleye mâruz kalmamaları için söğmemeleri tavsiye buyrulmaktadır. Şöyle ki: O müşrikler kendi kötü ihtiyarlariyle küfr ve şirk içinde yaşamaktadırlar. Onların üzerinde bir cebri ilâhî mevcut değildir. Cenabı Hak onların küfrünü onların o ihtiyarlarına binaen takdir buyurmuştur. **(Ve** eğer **Allah Tealâ)** Onların imânını cebren **(dileseydi onlar şirke düşmezlerdi.)** fakat böyle bir irade, beşeriyetin mükellefiyetindeki hikmete menafidir. **Cenabı Hak, beşeriyeti bu imtihan sahasına getirmiş, kendilerini bir takım vazifelerle**

mükellef tutmuş, onları kendi ihtiyarlarına göre imâna veya küfre sevk eylemiştir. Binaenaleyh onların şirke düşmeleri kendi kötü, hareketlerinin, kabiliyetlerini sui-istimâl etmelerinin bir neticesidir. Artık Resulüm L Onların hallerinden, sözlerinden müteessir olma. (Ve seni onların üzerine **bir muhafız kılmadık)** Sen onları murakabe ile, muhafaza ile mükellef değilsin. Sen ancak onlara hidayet ve saadet yolunu göstermeğe memursun. Sen bu vazifeni ifa ettiğin için artık onların o kötü amellerinden mes'ul bulunmamaktasın. (Ve sen onların üzerine bir vekil de değilsin.) Sen onlara ahkâmı ilâhiyeyi tebliğe, onları hakimane nasihatlarla irşada memursun. Yoksa onları o fenalıklardan cebren men etmeğe, onların umur ve mesalihini bizzat idare ve tedbirde bulunmaya memur değilsin. Onların ıslahı Uğrunda kendini teessürlere düşürmeğe mecbur bulunmamaktasın.

(108) : Ve ey mümin, muvahhid olan zatlar!. Öyle (Allah'tan başkasına tapanlara söğmeyiniz.) bir takım bâtıl ilâhlara ibadet eden müşriklere bu ibadetlerinden dolayı seb ve şetmde bulunmayınız. Yahut onların Allah'tan başka taptıklarına, putlarına söğüp durmayınız. Meselâ: Sizlere de, putlarınıza da lanet olsun, veya siz de putlarınız da kahr olunuz demeyiniz. **(Sonra onlarda)** O müşrikler de bir mukabele hissine kapılarak **(bilmeksizin)** Cenabı Hak'ka karşı tazim ve tebcilin lüzumunu düşünmeksizin **(Allah** Tealâ'ya düşmanlıkla söğerler.) siz de onların böyle fezahatte bulunmalarına sebebiyet vermiş olursunuz. İşte (Öylece) o putlara tapanlara kendi ihtiyarlarının bir cezası olmak üzere yaptıkları hareketlerini kendilerine müzeyyen gösterdiğimiz gibi sair (her ümmete de) kabiliyetlerine, ihtiyarlarına binaen (amellerini tezyin etmişizdir.) ehli imâna karşı hayrı, rizay-i ilâhîye muvafık ef'al ve harekâtı müzeyyen gösterdiğimiz gibi küfr ve nifak ehline de şerri, kendi felâketlerine sebebiyet verecek olan muzır hareketleri süslü göstermiş bulunuyoruz. Ve onları böyle bir imtihan âleminde yaşatmaktayız. (Sonra) Hepsinin de (dönüşleri Rab'lerinedir.) hepsi de ahrette Rabbilâlemin'in huzür-u mânevisinde toplanacaklardır. **(Artık)** O âlim ve hakim-olan Halik de **(onlara)** dünyada iken **(ne yapar olduklarını** haber verecektir.) onların bütün işledikleri hayırlı ve zararlı şeylere âlim olduğunu onlara hemen gösterecektir, onlara göre mükâfat veya mücazat verecektir. Binaenaleyh o putlara tapanlar da **o** gün belâlarını bulacaklardır. Onlara dünyada iken söğüp durmağa lüzum yoktur.

§ Rivayete nazaran müslimmanlardan bazı zatlar: Müşrikleri uyandırmak onlara tapındıkları şeylerin mâbudiyete lâyık olmadıklarını anlatmak için onların putlarına söğer, onların helâke mâruz menhus şeyler olduklarını söylerlermiş. Bu hâl ise müşriklerin bir cehalet ve iğbirar şevkiyle Cenabı Hak'ka karşı dil uzatmalarına sebebiyet verebilir. İşte böyle bir mahzura binaen müslümanlar öyle seb ve şetmden behy olunmuşlardır. Çünki böyle bir mahzurdan dolayı doğru bir hareketi bile terk etmek icap eder.

**

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ
اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ
اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ اَنَّهَا اِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾
وَنُقَلِّبُ اَفْئِدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖ
اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(109) : Ve Allah Tealâ'ya olanca yeminleriyle kasem ettiler ki, eğer onlara bir âyet gelirse elbette ona imân edecekler. De ki: Ayetler ancak Allah'ın indindedir. Size ne bildirecektir ki, o âyet geldiği vakit de yine imân etmeyeceklerdir.

(110) : Ve biz onların kalplerini ve gözlerini ona evvelce de imân etmedikleri gibi tersine döndürürüz. Ve onları o tuğyanları içinde körükörüne yuvarlanır gider bir halde bırakırız.

**

İ Z A H

(109) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin sözlerinde sebatkâr olmadıklarını, onlara herhangi zahir, bahir bir mucize gelse yine şirk ve küfürlerinde ısrar edip duracaklarını, nihayet bu azgınlıklarının cezasına kavuşacaklarını bildirmektedir. Şöyle ki: Mekke müşrikleri Resuli Ekrem'e müracaat ettiler, (Ve Allah Tealâ'ya olanca) ceht ve gayretleriyle, olanca müekket (yeminleriyle kasem ettiler ki, eğer onlara) kendi istedikleri gibi (bir âyet) bir mucize, bir hârika vücude (gelirse elbette ona) o âyete, böyle mucizelerin hepsine de (imân edecekler.) artık hiç birini inkârda bulunmayacaklar. Resulüm!. Onlara (De ki: Âyetler ancak Allah'ın indindedir.) ben bir nezirim, bir mübelliğim, öyle hârikaları vücude getirmek ancak Kudret-i ilâhiyeye aittir. Meşiyeti ilâhiyyesi teallûk ederse öyle istediğiniz hârikalar vücude gelebilir. Fakat ey müminler!. Ey o müşriklerin imâna gelmesini arzu eden müslümanlar!. (Size ne bildirecektir ki, o *âyet)* O istedikleri hârika vücude (geldiği vakit de) onlar (yine imân etmiyeceklerdir.) onlar yine inkâra devam edeceklerdir. Çünki onların o kötü ihtiyar-

larından, fâhiş hareketlerinden dolayı Allah Tealâ onların kalplerini mühürlemiştir. Onlar imân etmek kabiliyetlerini kaybetmişlerdir.

(110) : (Ve) Ey ehli imân size ne bildirdi ki: (biz onların) O müşriklerin o kötü kesp ve ihtiyarlarına mebni (kalblerini ve gözlerini) hak'kı idrâk ve kabulden mahrum bırakırız, (ona) O evvelce gönderilen âyetlerden herhangi birine (evvelce de imân etmedikleri gibi) bu kerre istedikleri hârikalarda zuhura gelse bunlara da inanmazlar, yine onların kalblerini ve gözlerini (tersine döndürürüz.) yine o hârikaları görüp tasdik etmezler (Ve onları o tuğyanları) o evvelki azgınlıkları, taşkınlıkları, haddi mütecaviz cehaletleri (içinde körükörüne yuvarlanır gider) mütehayyirane (bir halde bırakırız.) onların bu feci halleri öldürülüp cezalarına kavuşacakları bir zamana kadar devam eder, onları müminler gibi hidayete erdirmeyiz. Onlar bu hidayete olan fıtrî kabiliyetlerini zâyetmişlerdir. Ne mühlik bir vaziyet!.

§ Rivayete nazaran Kureyş müşrikleri ResulüJlaha müracaat etmişler, Hazreti Musa elindeki asayı taşlara vurunca sular fışkırmıştı, Hazreti İsa da ölüleri diriltmişti. Sen de şu Sefa dağını altın kıl sana imân edelim demişler. Bunun üzerine Resuli Ekrem de Sefa dağının altın almasına dua etmek istemişti. Bu sırada Cibrili Emin gelmiş, Ya Resulûllah!. Dilediğini istemek sana aittir, istersen Sefa altın olur. Fakat o müşrikler yine imân etmezlerse derhal helâk olurlar. Binaenaleyh istersen onları bırak, içlerinden ileride tövbe edecek olanlar, tövbe ederek helakten kurtulsunlar, demiş. Resuli Ekrem de onların haklarında yine bir eser-i merhamet göstererek bu du'ada bulunmamıştır. İşte bu hâdise üzerine bu âyetler nazil olmuştur. O müşriklerin derece-i kabiliyetlerini göstermiştir.

*
**

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَٓا اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا
عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوٓا اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ
عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ
زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا
يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(111) : Eğer biz hakikaten onlara Melekleri indirsek ve onlar ile ölü* ler konuşacak olsalar ve onların üzerine her şeyde bölük bölük haşretsek yine imân edecek değillerdir. Meğer ki Allah Tealâ dileyecek olsun. Fakat onların çokları bilmezler.

(112) : Ve böyle her Peygamber için insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Onların bazısı bazısına aldatmak için sözün yaldızlısını telkin eder. Ve eğer Rab'bin dilemiş olsaydı onu yapmazlardı, artık onları ve iftira eder oldukları şeyleri bırak.

İ Z A H

(111) : Bu mübarek âyetler, münkirlerin inkârlarmdaki ısrarlarını mufassalca bildirmektedir. Ve onların kötü inançlarındaki devamı, kendi fitretlerini sui-istimâl etmelerinin bir neticesi olduğundan bundan dolayı müteessir olmaması için Resuli Ekrem'e tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. O münkirlerin senden istedikleri veçhile (Eğer biz hakikaten onlara melekleri indirsek) senin risaletine şahadette bulunsalar (ve onlar ile) o münkirler ile ihya edeceğimiz (ölüler konuşacak olsalar) imânın hakkıyyetine şahadet etseler (ve onların üzerine herşeyi de) birer kefil, şahit olarak (bölük bölük haşretsek) başlarına toplasak, onlar da hakikata tercümen olsalar (yine) o münkirler (imân edecek değillerdir.) onların isyandaki, tuğyandaki temerrütleri, imân etmelerine yine mâni olacaktır. Bu hallerine binaen onları küfürleri hususunda kazay-ı ilâhi sabketmiştir. Bunun hilafı zuhur edemez. (Meğer ki Allah Tealâ) Onların imânlarını (dileyecek olsun.) onlar ancak o takdirde imân ederler. Halbuki, böyle bir meşiyeti ilâhiye onların hakkında tecelli etmez. Onlar böyle bir âtifete nailiyet kabiliyetini fevt etmişlerdir. (Fakat onların çokları bilmezler) İstedikleri hârikalar vücude gelince onların imân edeceklerini zannederler. Heyhat ki: Haklarında takdiri ilâhî tekarrur etmiş, onların küfürlerinde nekadar musir oldukları indallâh malûm bulunmuştur. Artık onlar öyle hârikalardan müstefit olacak kimseler değildirler.

§ Asrı saadette bir takım münkirler, eğer bize şu gibi hârikalar gösterilirse biz imân ederiz diye yemin etmişler. Halbuki, onlara kâfi derecede hârikalar, mucizeler ibraz edilmiş bulunuyordu. Artık başka hârikalar istemeleri birer tehakkümden, istihzadan başka değildi. Binaenaleyh onların o istedikleri hârikalar vücude getirildiği takdirde de onların imân etmiyecekleri bu âyeti celile ile beyan buyrulmuştuf.

§ Kuoulen kelimesi kufela kefiller manasınadır. Nevi nevi, smıf sınıf fevc fevc mânasını da müfittir.

(112) : Resulüm!. Sana karşı bir takım şahıslar, kabileler adavet iz-

harında bulunuyorlar. Bu yalnız sana karşı gösterilen bir düşmanlık değildir. (Ve böyle) Sana karşı düşmanlar bulunduğu gibi senden evvelki (her Peygamber için) de (insan ve cin şeytanlarını) onların muhtelif mütemerritlerini (düşman kıldık.) o Peygamberler de bu iptilâ âleminde lihikmetin öyle düşmanlar ile karşılaşmışlardı. (Onların) O şeytan tıynet dinsizlerin (bazısı bazısına aldatmak için) hak'kı kabulden men etmek için (sözün yaldızlısını telkin eder.) sureten parlak, haddizatında bâtıl, muzahraf, zulmet âlût lâkırdılar ile birbirlerine vesveselerde bulunarak dururlar. Fakat Habibim!. Bu bir muktezayı hikmettir. (Ve eğer Rab'bin) Onların imânlarını, böyle vesveselerde bulunmamalarını (dilemiş olsa idi onu yapmazlardı) sana karşı adavette bulunmazlardı, (artık onları) O muasır dinsizleri (ve iftira eder oldukları şeyleri bırak.) onlardan dolayı üzülme, sen vazife-i risaletini ifa ettiğinden dolayı en güzel âkibetlere nail olacaksın, onlar da o fena hareketlerinden dolayı en şiddetli ukubetlere çarpılacaklardır. Artık bu hakikati ancak müminler bilirler, buna imân ederler. O münkirler ise bu feci akibetlerini hiç düşünüp bilmezler.

Bu âyeti celiledeki vahiyden murat, vesvese, imâ, sür'atli lâkırdıdır.

Zuhrüf de: Dış yüzü süslü olduğu halde iç yüzü çirkin, bâtıl olan şeydir. Gurur da aldanmaktır, Maslahat ve menfaate mutabık olmayan bir şeyi bunlara mutabık sanarak cehalete düşmektir.

وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٔدَةُ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغ۪ي حَكَمًا
وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًاۜ وَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُمْتَر۪ينَ ﴿١١٤﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(113) : Ve —o yaldızlı sözleri— ahrete inanmayanların gönülleri ona meyletsin ve ondan hoşlansınlar ve onlar irtikâbeder olduklarını irtikâb etsinler diye telkin eyler.

(114) : Allah Tealâ'dan başka hakem istemliyim, ki: O size kitabı mufassalan indirmiş olan zattır. Ve kendilerine kitap verdiklerimiz bilirler ki, o şüphesiz Rab'bin tarafından hak olarak indirilmiştir. Artık sakın şüpheye düşmüş olanlardan olma.

İ Z A H

(113) : Bu mübarek âyetler, şeytan tabiatli kimselerin nâsa ne maksatla vesveselerde bulunduklarını bildirmektedir. Ve Resuli Ekrem'in sıdkına ait mucizelerin maaziyadetin mevcudiyetini beyan etmektedir. Şöyle ki: (Ve) O şeytan, o ins ve cin taifesinden olan düşman (—o yaldızlı sözleri—) o müzahref lâkırdıları (ahrete inanmayanların) o ebediyet âlemini inkâr edenlerin (gönülleri ona) o zahiren parlak, haddizatında, muzlim, iğfalkâr lâkırdılarına (meyletsin) onlara mağrur olup dursunlar (ve ondan) o kâfirane sözlerden (hoşlansınlar) o yanlış inançlarında sebat eylesinler (ve onlar) öyle dalâlet sahasında kendi nefisleri için iktisab ve (irtikâb eder olduklarını) öyle çirkin çirkin akıydelerini, amellerini (irtikâb etsinler diye telkin eder.) tâki, onlar o kötü hareketlerinin cezasına kavuşurlar.

(114): Resulüm!. Onlara de ki: Ben şeytanların yaldızlı sözlerine meyleder de (Allah Tealâ'dan başka hakem istermiyim ki:) aramızda hükmetsin, hak ile bâtılın arasını tefrik eylesin!. Halbuki (O) mabudi Azimüşşan (size kitabı) mucizbeyan olan Kur'an-ı (mufassalan indirmiş olan zattır.) o Halikı hakîm, hak ile bâtılı, helâl ile haramı, bütün ümuri diniyyeyi o kutsî kitabında alettafsil bildirmiştir. Bütün beşeriyet bu hususta başkalarından müstağni bulunmuştur. Artık bundan sonra hakeme ne hacet vardır!. (Ve) Bu bir hakikatdır ki, (kendilerine kitap verdiklerimiz) Yehud ve Nesara âlimleri, Tevrat'ta ve İncil'de mezkûr olduğu veçhile (bilirler ki: O) Kur'an-ı Mübin (şüphesiz Rab'bin tarafından hak olarak indirilmiştir.) onların cidden âlim ve münsif olanları bu Kur'an-ı Kerim'in hakikatına ve ind-i ilâhiden nüzul etmiş olduğuna kail bulunurlar. (Artık) Ey Resulüm!. Veya ey herhangi mümin, mütefekkir kulum!, (sakın şüpheye düşmüş olanlardan olma.) Yani o ehli kitabın bu Kur'an-ı mübin'e öyle muttali olduklarında şüpheye mahal yoktur. Onlar bu hakikati pek güzel bilirler. Nitekim içlerinden bir kısmı da islâmiyeti kabul ederek bu hakikati itirafta bulunmuşlardır. Velhasıl Kur'an-ı Kerim'in taraf-ı »ilâhîden hak olarak nazil olmuş olduğunda da şüpheye, tereddüde asla mahal yoktur.

§ Rivayete nazaran Kureyş müşrikleri, Resuli Ekrem'e gitmişler, «seninle bizim aramızda hakem olmak üzere Yehud veya Nesara bilginlerinden bir hakem tâyin et, sana dair kitaplarında ne malûmat bulunduğunu bize haber versinler» demişler, bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Kur'an-ı Kerimi tercüme etmiş olan Doktor Moris namındaki bir hırıstiyan bilgini şöyle demiştir: «Kur'an tabiatın ezelî inayeti ile in-

sana bahşettiği kitapların en güzelidir. Kur'an, arz ve semanın hâlikine hamd ve şükranla doludur. Edebî dehaların, yüksek şairlerin Kur'an huzurunda eğildikleri bir vâkiadır. Kur'anm güzelliği hergün daha ziyade artmakta, bitmeyen esrarı anlaşılmaktadır. Kur'an, bir kitabı edebtir, Kur'an bir elfaz hazinesidir. Kur'an, bir muhiti marifettir. Kur'an fesahat, belâgat, ulviyyet ve nezaketle mümtazdır.»

⁂

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا
لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ
مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا
الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ
مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(115) : Rab'binin kelimesi, doğruluk ve adaletçe (anlamlanmıştır. Onun kelimelerini tebdil edecek yoktur. O semidir, alimdir.

(116) : Ve eğer yerde bulunanların çoğuna itaat eder isen seni Allah Tealâ'nın yolundan saptırırlar. Onlar sırf zandan başka birşeye tâbi olmazlar ve onlar ancak yalan yanlış söyler dururlar.

(177) : Şüphe yok ki Kab'bindir, yoldan sapıvermiş kimseleri en ziyade bilen ve doğru yola gidenleri de en ziyade bilen o'dur.

⁂

İ Z A H

(115) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in risaletini musaddık mucizelerin derece-i kemâlde bulunduğuna işaret ediyor. Pek çok kimseler hidayetten mahrum olduklarından onlara uymanın insanı dalâlete düşüreceğini ihtar etmektedir. Ve kimlerin hidayet üzere bulunup bulunma-

dıklarını Cenabı Hak'kın tamamiyle bildiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm (Kab'binin) sana ihsan buyurmuş olduğu (kelimesi) yani Kur'an-ı mübin (doğruluk, ve adaletçe) vermekte olduğu bütün haberler itibariyle, tatbikini emrettiği bütün hükümler itibariyle (tamamlanmıştır.) bütün kemâlâtı haizdir, hiç birisinde bir noksan mutasavver, değildir. (Onun kelimelerini tebdil edecek yoktur.) Cenabı Hak'kın mukaddes kitabı olan Kur'an-ı mübin, onun hıfz ve himayesindedir. Onun ahkâmı kıyamete kadar câridir, o kitab-ı azimin münderecatım tezyid ve tenkise hiçbir kimse kadir olamaz. (O) Halikı Zişan (semidir) her söyleneni tamamiyle işitir ve (alîmdir.) ona hiç birşey gizli kalamaz.

Binaenaleyh Kur'an-ı Kerim ile risalet-i Muhammediye hakkındaki bütün söylenilen sözleri de, düşünülen fikirleri de Cenabı Hak tamamen işitip bilmektedir.

(116) : (Ve eğer) O münkirlerin o kadar cahilane halleri zâhir veya bâhir, ahkâmi islâmiye ise mahza hikmet ve hakikat iken bilfarz o (yerde bulunanların çoğuna itaat eden isen) onların iğfalâtına, yaldızlı lâkırdılarına kıymet verirsen, meselâ: Onlardan hakem tâyin edersen (seni Allah Tealâ'nın yolundan) onun dini mübininden, ahkâmı şer'iyesinden (sapıdırlar.) binaenaleyh onlar hiçbir vakit bir rehberi hareket olmaya lâyık değildirler. (Onlar) Mücadelelerinde, münakaşalarında (sırf zandan başka birşeye tâbi olmazlar.) kendi babalarının hak üzere olduklarına ait kuruntulara uyarlar, öyle esassız, cahilane iddiaları takibeder giderler. (ve onlar ancak yalan yanlış söyler dururlar.) Cenabı Hak'ka karşı yalan söylemekten sıkılmazlar. Meselâ: Cenabı Hak'ka evlât isnat ederler, putlara ibadeti Cenabı Hak'ka tekarrübe vesile tanırlar, kendi kendine ölmüş hayvanların etlerini yemeyi helâl görürler, behire denilen hayvanların etini helâl görmezlerdi.

§ Şöyle ki: Zamanı cahiliyette bazı dişi develerin, veya koyunların kulağını bir alâmet olmak için yararlar, âzad ederlerdi. Bunlara binmezlerdi, bunlardan istifade etmezlerdi, kendi kendilerine ölürlerse etlerini kadınlara haram görürlerdi.

(117) : (Şüphe yok ki,) Mahlûkatırın bütün ahvâl ve evsafını en ziyade bilen (Rab'bindir) onun ilminden hiç birşey hariç kalmaz. Evet şüphe yok ki, (yoldan sapıvermiş kimseleri) öyle dini islâm'a karşı cephe alan cahilleri (en ziyade bilen) o Halikı Azimdir (ve doğru yola gidenleri) islâmiyet tarikini takib edenleri (de en ziyade bilen o'dur.) o kadim ve alîm olan mabudu Zişandır. Artık o münkirlerin cahilane sözlerine nasıl kıymet verilebilir?. Onların helâl ve harama dair kanaatlerinin ne kıymeti olabilir?.

*
* *

فَكُلُوا مِمَّا
ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾
وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا
حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ
بِاَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾ وَذَرُوا
ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ
بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(118): İmdi eğer siz onun âyetlerine inanan kimseler iseniz üzerine Allah Tealâ'nın ismi anılmış olanlardan yiyin.

(119) : Size ne var ki, üzerine Allah Tealâ'nın ismi zikredilmiş olanı yemeyesiniz-. Ve muhakkak size haram olan şeyler mufassalan bildirilmiş" tir. Ancak kendisine muztar kaldığınız şey müstesnâ. Ve şüphe yok ki bir çokları bilmeksizin kendi havalarıyle — halkı — dalâlete düşürürler. Senin Rab'bin ise muhakkak ki, mütecavizleri en ziyade bilendir.

(120): Günahın âşikâr olanını da, gizlicesini de bırakınız. Şüphesiz o kimseler ki, günahı kazanırlar, elbette irtikâb ettikleri şeyden dolayı cezalanacaklardır.

***

İ Z A H

(118) : Bu mübarek âyetler, dalâlet sahiplerinin **sözlerine iltifat edilmeyip** dinen helâl olan şeylerden istifade Edilmesini, **memnu olan şeylerin de** terkedilmesini bildirmektedir. **Ve** hava sahiplerine **uymanın pek vahim**

âkibetlerini ihtar eylemektedir. Şöyle ki: Dalâlet erbabı, müslümanlara diyorlardı ki: «Siz hem Allah'a tapıyorsunuz, hem de Allahm Öldürdüğünü yemiyorsunuz. Allah'ın öldürdüğü sizin öldürdüğünüzden daha ziyade yeyilmeğe lâyık değil midir?.» Halbuki Cenabı Hak, öyle kesilmeksizin kendi kendine helak olan veya üzerine Allah Tealâ'dan başkasının ismi zikredilen hayvanın yiyilmemesini emretmiştir. (İmdi eğer siz onun) Cenabı Hak'kın (âyetlerine inanan kimseler iseniz) hakikaten imâna nail, ahkâmı ilâhiyyeye tabi bulunuyor iseniz (üzerine Allah Tealâ'nın ismi anılmış) besmele-i şerife ile kesilmiş (olanlardan yeyin) bu sizin için mubahtır, bundan yiyip istifade edebilirsiniz. Siz öyle helâl olan şeyleri haram ve haram bulunan şeyleri helâl sayan dalâlet erbabının sözlerine bakmayınız. Cenabı Hak'ka imân edenler, onun helâl kıldığını mubah bilir, ondan istifade edebilirler, haram kıldığından da kaçınırlar. Bu imânın muktezasıdır.

(119) : Ey ehli imân-. (Size ne var ki) Ne gibi bir gareze mebni olabilir ki, (üzerine Allah Tealâ'nın ismi zikredilmiş olanı) öyle usulü dairesinde kesilmiş, yiyilmesi caiz bir hayvanın etini (yemeyesiniz?) bundan kaçınmanızı mucib birşey yoktur. (Ve muhakkak size haram olan şeyler) Kur'anı Azimde (mufassalan bildirilmiştir.) ezcümle: (...ÎUl^c^».) ve-

(... ^^J^i'lçi-iî-IVji) âyetler bunu bildirmektedir. (Ancak kendisine muztar kaldığınız) Hayatınızı kurtarmak için başka bir yiyecek bulamadığınız (şey müstesna.) bu da o öyle bir zaruret halinde helâldir, hayatınızı kurtaracak miktar ondan istifade edebilirsiniz. (Ve şüphe yok ki) O dinsizlerden Emribnil Lühay ve arkadaşları gibi (birçokları bilmeksizin) vahye müstenit bir şer'iati garradan müstefit olmaksızın (kendi havalarıyle) kendi nefislerinin temayülüne tâbi olarak helâl olanları haram,, haram olanları da helâl saymak suretiyle (— halkı — dalâlete düşürürler.)* artık öyle ehlihavanın sözlerine kıymet verilebilir mi?. Resulüm!. (Senin Rabbin ise muhakkak ki, mütecavizleri) hakkı bırakıp bâtıla teveccüh edenleri, helâli haram, haramı helâl telâkki eyleyenleri (en ziyade bilendir.) binaenaleyh onlar kendi yakalarını azab-ı ilâhinin pençe-i kahrından elbette kurtaramayacaklardır.

(120) : Artık ey ehli imân!. Öyle hava sahiplerinin iğfalâtına kapılmayınız, onların sözlerine iltifat etmeyiniz. (Günahın aşikâr olanını da gizlicesini de bırakınız.) ne alenen bir günahı irtikâb ediniz, ne de bir günahı gizlice yapınız. Cenabı Hak, hepsini de görür, bilir âmenna. Binaenaleyh hangi bir günahı alenen yapmak caiz olmadığı gibi gizlice yapmak da caiz değildir. Meselâ: Alenen zina haram olduğu gibi gizlice de haramdır. Hased, kibir, ucüb nıüslümanlar hakkında şerri irade gibi kalben düşünülüp gizlice yapılacak şeyler de haramdır. Bunlardan tamamen kaçınmak bir vazife-i diniyedir. (Şüphesiz o kimseler ki, günahı kazanırlar,) Haram olan birşeyi aleni veya gizli olarak irtikâb ederler (elbette) böyle (irtikâb ettikleri şeyden dolayı) ahrette (cezalanacaklardır.) o halde daha dünyada iken maharremâttan kaçınmalıdır, hasbelbeşeriye öyle memnu

birşey işlenilmiş ise ondan taib ve müstağfir olmalıdır. Cenabı Hak'kın af ve setrine iltica eylemelidir. Şu muhakkak ki: Küfr üzerine ölenler, müebbeden muazzep olacaklardır. İmân ile ölen günahkârlar ise muvakkaten azaba müstehik bulunurlar. Meğer ki, Hak Tealâ onları af buyursun.

*
**

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ
عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِهِمْ
لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ۝١٢١ اَوَمَنْ
كَانَ مَيْتًا فَاَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي
النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا
كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٢٢

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(121): Üzerine Allah Tealâ'nın ismi zikredilmemiş olanlardan yemeyiniz. Ve şüphe yok kj, o bir fısktır ve muhakkak ki, şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına ilkaatta bulunurlar. Ve eğer onlara itaat ederseniz şüphe yok ki, siz de müşriklersinizdir.

(122) : Ya bir adem ki ölü iken diriltmişiz ve ona bir nur vermişiz, onunla insanlar arasında yürüyor. O, meselâ zulmetler içinde kalmış, ondan asla çıkamaz bir halde bulunmuş olan bir kimse gibi midir?.

*
**

İ Z A H

(121) : Bu mübarek âyetler, hangi hayvanın eti yiyilemiyeceğini beyan ile müşriklerin iddialarını ibtâl etmektedir. Ve ehli imân ile ehli küfr arasındaki farkı en vâzih bir surette bildirerek ehli imânı müşriklere temayülden tahzir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Üzerine Allah Tealâ'nin ismi zikredilmemiş) Yani kendi kendine ölmüş veya amden besmele terkedilmiş veya üzerine başkasının ismi zikredilmiş (olanlardan yemeyiniz.) böyle bir hayvanın eti haramdır. (Ve şüphe yok ki, o) Böyle bir hayvanın

etini yemek veyahut bir hayvanı Allah Tealâ'dan başkasının, ismini zikrederek boğazlamak (bir fısktır) hükmi ilâhiye muhalif bir harekettir, dalâlet sahiplerinin havalarına bir mütabeattır. (ve muhakkak ki, şeytanlar Sizinle mücadele etmeleri için) Sizi bir takım tezvirat ile tariki haktan çıkarmak için (kendi dostlarına) hava ve heveslerine düşkün, terbiye-i diniyeden mahrum kimselere (ilkaatta bulunurlar.) vesveselerde bulunur dururlar. Binaenaleyh ey ehli imân!. Onların bu vesveselerinden, bu iğfalâtmdan gafil bulunmayınız. (Ve eğer onlara itaat ederseniz) Onların bâtıl fikirlerine kıymet verirseniz, onların haramları istihlâl etmelerine tâbi olursanız (şüphe yok ki) o takdirde (siz de müşriklersinizdir.) çünki Allah Tealâ'ya itaati bırakıp müşriklere itaat edenler, onların vesveselerine hak görenler, onları Cenabı Hak'ka şerik ittihaz etmiş, daire-i tevhitten çıkmış bulunurlar.

§ Besmelesiz kesilen hayvan hakkında fukahai kiramın akvali şöyledir :

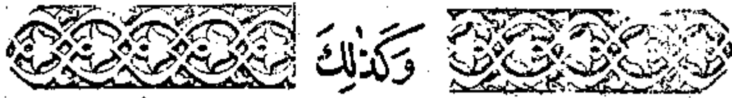
(1) İmam Ahmet'e ve Davudi Zahiri'ye göre, amden veya nisyanen besmelesiz kesilen bir hayvanın eti haramdır.

(2) İmam Mâlik ile İmam Şafi'iye göre bir müslümanın kestiği koyun, sığır, deve gibi bir hayvanın eti helâldir, velevki, besmeleyi nisyanen olmaksızın terket.miş olsunlar.

(3) İmam Âzam'a göre amden besmelesiz kesilen bir hayvanın eti haramdır. Fakat nisyanen besmelenin zikredilmemesi, bu hörmeti icab etmez.

(122) : Cenabı Hak, müminleri müşriklere itaatten tenfir için aralarındaki farkı şu veçhile beyan buyuruyor: (Ya bir adem ki onu ölü iken) vaktiyle mânevi hayattan mahrum, dini ilâhinin ahkâmından bihaber bulunurken biz kendisini (diriltmişiz) dini hak'ka nailiyet şerefiyle manevî hayata kavuşturmuşuzdur (ve ona bir nur vermişiz) dini islâmın pertevinden kendisini aydınlatmışız (onunla) o manevî nur ile (insanlar arasında) yolunu güzelce tâyin ederek kemâl-i emniyetle (yürüyor o) böyle bir mümini münevver (meselâ zulmetler içinde kalmış) küfr ve şirkin karanlıkları içine düşmüş (ondan asla çıkamaz bir halde bulunmuş bir kimse gibi midir?.) bunların arasındaki fark, gün gibi zahir değil mi?. Artık nasıl olur da akıllı bir kimse ö gibi zulmetler içinde kalmışların vesveselerine tâbi olabilir?. (İşte öylece) karanlıklar içinde kaldıkları halde bir istidrac, bir ihanet olarak (kâfirlere yapar oldukları) kâfirane, cahilane (şeyler bezetilmiştir.) kendilerine müzeyyen, mümtaz bir halde gösterilmekte bulunmuştur. Bunlar, o kadar zulmetler, cehaletler içinde yaşarlarken kendilerini münevver, bilgin görürler, kendilerini doğru bir yolun yolcusu imiş gibi sanır dururlar. Bu ne fena bir dalâlet neticesi. Binaenaleyh hakikî münevverler, bu, gibi mudil kimselerin sözlerine, iğfalâtma asla iltifatta bulunmazlar.

***

جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ
اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذَا جَاءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا
لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَا اُوتِيَ رُسُلُ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَعْلَمُ
حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا صَغَارٌ
عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(123) : Ve böylece herbir beldede günahkârlarını büyükler kıldık ki, orada hilede bulunsunlar. Halbuki, onlar hilekârlık yapmazlar, ancak kendilerine yapmış olurlar da farkına varamazlar.

(124) : Ve onlara bir âyet geldiği zaman derler ki: Allah'ın Peygamberlerine verilmiş olanın misli bizlere verilinceye kadar biz imân etmeyiz. Allah Tealâ Peygamberliği nereye tevcih edeceğini ziyadesiyle bilendir. Elbette günahkâr olanlara yapar oldukları mekr ve hileden dolayı Hak Tealâ'nm indinde bir mezellet ye şiddetli bir azap isabet edecektir.

***

İZAH

(123) : Bu mübarek âyetler, bir takım günahkârların lihikmetin mevki sahibi olup nâsı idlâle çalıştıklarını ve bunların bu kötü hareketlerini bilmeksizin kendi aleyhlerinde yapmış olduklarını bildirmektedir. Ve böyle münkir kimselerin kendilerine de nübüvvet payesi verilmedikçe Risalet-i Muhammed'iyeyi kabul etmeyeceklerini bir haset ve hadnâşinaslık saikasıyle dermeyan ettiklerini -ve bunların sui-âkibetini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve böylece) Mekke'deki Kureyş'reislerini Mekke ahalisinin riyasetinde bulundurmuş olduğumuz gibi sair (herbir beldede) bulunan (günahkârlarını) da, zahiren büyük mevkilere, servetlere mâlik

olanlarını da lihikmetin o beldelerde **(büyükler kıldık ki, orada hilede bulunsunlar.)** kendi mevkilerine güvenerek halkı idlâle çalışsınlar, Peygamberanı Zişana tâbi olmaktan halkı men'e uğraşıp dursunlar. Bunların böyle bir mevkide bulunup halkı idlâle çalışmalarına meydan verilmesi, onların hakkında bir iptilâdır, onların daha ziyade muazzep olmalarına **bir** sebeb teşkil etmektedir. Onların bu idlâli aklı başında olan zatlara tesir etmeyecektir, o zatlar yine şeref-i imâna nail olmuş bulunacaklardır. **(Halbuki, onlar)** O kavimleri arasında zahiren büyük bulunanlar, öyle başkalarını hidayetten mahrum bırakmak için **(hile yapmazlar)** onların hileleri tesirsiz kalır. Onlar **(ancak kendilerine)** hile **(yapmış olurlar da)** bilmeksizin kendilerini küfr ve tuğyana düşürmüş, azaba hedef kılmış bulunurlar da bunun **(farkına varamazlar)** ebedî hüsrana uğrar giderler. İşte nâsın diyanetine, faziletine mâni olmaya çalışan şeytan meşreb kimselerin âkibetleri böyle hüsrandan başka değildir.

§ Bu âyeti kerime, Resuli Ekrem hakkında bir tesliyeti hâvidir. Çünki Kureyş büyükleri, Resuli Ekrem'e nâsın imân etmemeleri için Mekke yolu üzerinde dört şahıs bulunduruyorlardı. Bunlar Hazreti Peygamber hakkında: «O kahindir, sâhirdir, yalancıdır, ona uymayınız.» deyip duruyorlardı. Bunların iğfalâtına rağmen müslümanların adedi gündengüne artıyordu, düşmanlar ise haib ve hâsir kalıyorlardı. Onların böyle hilekârane bir harekete sevkedilmeleri, kendi haklarında kahrı ilâhinin zuhuruna bir şebeb teşkil ediyordu. Ve onların yapacakları hilelerin tesirsiz kalacağını kendilerine göstererek onları bu sebeble de hakir ve zelil bırakmak hikmetine müstenit bulunmuştur.

(124) : **(Ve onlara)** Vaktiyle müşrik bulunan Mekke ahalisine, Hazreti Muhammed —Aleyhisselâm'ın— doğruluğu, Peygamberliği hakkında **(bir** âyet geldiği zaman) o ahali **(derler ki, Allah Tealâ'nın Peygamberlerine verilmiş olanın misli)** bir Peygamberlik **(bizlere verilinceye kadar biz imân etmeyiz.)** bize de vahy olunmalı, bize de Cibril gelip Muhammet Aleyhisselâm'ın sözlerinde sadık olduğunu haber vermeli ki ona imân edelinij ve illâ biz imân etmeyiz. Nitekim kefere-i Kureyş'ten Velid ibni Mugayre, Hazreti Peygamber'e demiş ki: Eğer nübüvvet hak olsa idi ben ona senden daha lâyık olurdum. Çünkü ben senden daha yaşlıyım, ve ben senden daha ziyade mala sahibim. İşte bu gibi cahilane iddiaları red için Cenabı Hak buyuruyor ki: **(Allah Tealâ Peygamberliği nereye tevcih edeceğini ziyadesiyle bilendir.)** Nübüvvete lâyık olan, kendisine vahy olunacak zatı bilen ancak Allah Tealâ'dır. Öyle fâni varlıkların ne kıymeti olabilir ki, onlar nübüvvet şerefine nailiyete bir vesile olsun. **(Elbette)** Öyle yanlış düşünerek kendi nefislerini fitneye maruz bırakıp **(günahkâr olanlara)** nâsı imândan men için **(yapar oldukları mekr ve hileden dolayı)** Hak Tealâ'nın indinde, yani kıyamet gününde **(bir mezellet)** bir zillet ve hakaret **(ve şiddetli bir azap isabet edecektir.)** onlar dünyada da ahrette de lâyık oldukları cezalara çarpılacaklardır. Nitekim Sanadidi Kureyş daha dünyada iken mağlûp olmuş, birçokları ketledilmiştir. Ahrette uğra-

yacakları azabı İlâhi ise her tasavvurun fevkindedir. İşte dinsizliğin âkibetü.

*
**

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ
وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا
يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا قَدْ فَصَّلْنَا
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(125): İmdi Allah Tealâ her kime hidayet etmek isterse onun göğsünü islâm için genişletir. Ve her kimi dalâlete düşürmek dilerse onun göğsünü daraltır, sıkışmış bir hâle getirir, sanki zorla göğe yükselecek imiş gibi — bulunur —. İşte Allah Tealâ imân etmeyenlerin üzerine böylece pisliği — havale—kılar.

(126): Ve bu Rab'binin dosdoğru olan yoludur. Muhakkak ki, biz âyetleri düşünür bir kavim için mufassalan beyan etmişizdir.

(127) : Onlar için Rablerinin indinde selâmet yurdu vardır. Ve onların yaptıkları amelleri sebebiyle velisidir.

*
**

İ Z A H

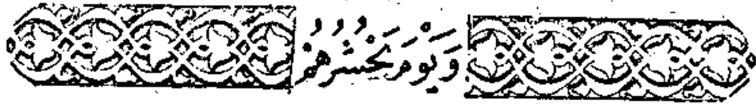
(125) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın muktezay-ı hikmetine göre bir kısım kullarının kaiblerini münşerih ve diğer bir takım kullarının kalplerini de tazyik buyurmakta olduğunu bildirmektedir. Ve insanlar için hidayet, ve selâmet yollarının taraf-ı ilâhiden kemâliyle beyan buy**rulmuş ve kimlere darüsselam verilmiş olduğunu göstermektedir. Şöyle**

ki: Resulüm!. Bir takım kimselerin seni inkâr ederek dalâlete düşmekte olduklarını görerek müteessir olma. Onların haklarında kendi kesbi ihtiyarlarına göre irade-i ilâhiye tecelli etmektedir. (İmdi Allah Tealâ her kime) Onun güzel ihtiyarından dolayı (hidayet etmek isterse) ona tariki hakkı bildirerek imâna muvaffak kılmak dilerse (onun göğsünü islâm için genişletir.) onun nefsini hakkı kabule müsteıd kılar, onun kalbine bir imân nuru düşürür, onunla münşerihülkalp olarak hidayet yolunıt takib eder. (Ve) Cenabı Hak (her kimi) onun su-i ihtiyarından dolayı hakkında bir ceza olmak üzere (dalâlete düşürmek dilerse) onda da dalâleti yaratır, o hidayetten kaçınır, (onun göğsünü daraltır, sıkışmış bir hâle getirir) Öyle ki: O şahıs, hak'kı kabulden kaçınır durur, onun kalbine imân giremez olur. Evet.'.. O şahıs öyle bir darlık, öyle ziyade bir sıkıntı içinde kalır ki, (sanki zorla göğe yükselecek imiş gibi) takatinin fevkinde olan bir vaziyette (bulunur.) üzüntüler içinde vakti geçer durur. (İşte Allah Tealâ imân etmeyenlerin) Kendi fıtrî kabiliyetlerini, ihtiyarlarını sui-istimâl ederek imândan mahrum kalanların (üzerine böylece) göğüslerini daralttığı gibi (pisliği) de rüsvalığı da, dünyada laneti, ahrette azabı da (— havale — kılar.) artık onlar bu felâketten kurtulamayacaklardır.

(126) : (Ve bu) İslâmiyet veya Kur'an-ı Mübin'in beyanatı bütün mükevyenatı yaratıp terbiye eden, bütün mahlûkatına ifaza-i kemâlâtta bulunan (Rab'binin dosdoğru) bütün istikameti haiz, intizamsızlıktan mübarra olan (yoludur.) işte bu müstakim yolu tâkib etmek, her âkil ve arif olan insan için lâzımdır. (Muhakkak ki, biz âyetleri) Cenabı Hak'kın vahdaniyetine, kudret ve azametine, bütün mahlûkatı hakkındaki kaza ye kaderinin mahzı hikmet olduğuna dair olan delilleri, burhanları, işaretleri, (düşünür) tefekkür eder, bu âyetlerin ulvî mahiyetini idrâk edebilir olan. (bir kavim için mufassalan beyan etmişizdir.) öyle mütefekkir, hakikati kabule müstait bir cemaat, bu beyanat-ı ilâhiyeyi güzelce anlar, bunlara göre hattı hareketini tâyin ederek ebedî saadete kavuşur. Ne büyük bir âtefet-i subhaniye.

(127) :(Onlar için) Allah Tealâ'nın âyetlerini güzelce tefekkür ve tezekkür edenler için (Rab'lerinin indinde) Nezdi mânevisinde, ebediyet âleminde (selâmet yurdu vardır.) onlar bütün mekârihten beri olan bir darüsselâma, bir saadet karin cennete nail olacaklardır. Bu âtifet-i ilâhiye», onlara mahsustur. (Ve o) Halikı Zişan (onların) o güzel tefekkürde bulunan kullarının öyle (yaptıkları) salih (amelleri sebebiyle velisidir.) onların mevlâsıdır, yardımcısıdır, manen karibidir. Ne muazzam bir mükâfat!.

⁂

جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ
أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا
أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ
فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذَٰلِكَ
نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(128): Ve o gün ki, —Allah Tealâ— onların hepsini haşredecektir.. Ey cin taifesi!. İnsanlardan birçok kimseler edindiniz — diye buyuracak —. Onların insanlardan dostları olanlar da: Ey Itab'bimiz!. Bizim bazımız bazımızdan faidelendik ve bizim için tâyin ettiğin ecelimize erdik, diyecekler. Cenabı Hak da buyuracak ki: Ateş sizin karargâhınızdır, on'da ebediyen kalacaksınız, ancak Allah Tealâ'nm dilediği müstesnâ. Şüphe yok ki, senin Rab'bin hakimdir, alimdir.

(129) : Ve işte böylece zalimlerin bazısını bazısına irtikâbettikleri şeyler sebebiyle musallat ederiz.

*
**

İ Z A H

(128) : Bu mübarek âyetler de sırat-ı müstakimi takib etmeyen, biribirini aldatıp duran ins ve cin taifelerinin ve biribirine musallat olan zalimlerin müthiş âkibetlerini bildrmektedir. Şöyle ki: Yâdet Resulüm!. **(O gün ki, Allah Tealâ onların)** Sekaleyn denilen ins ve cinnin **(hepsini)** de **(haşredecektir.)** onların hepsini de dirilterek mahşere sevk eyleyecektir. **Ve (Ey cin taifesi!.)** yani ey şeytanlar!. **(İnsanlardan bir çok kimseler edindiniz)** onları igva ve idlâl ederek kendinize tâbi kıldınız. (—**diye buyuracak**—) Böyle teybin tarikiyle vukû bulan hitab-ı ilâhiye karşı **(Onla-**

tın) o şeytanların (insanlardan dostları olanlar da) kendilerini güya müdafaa için (Ey Rab'bimiz!. Bizim bazımız bazımızdan faidelendik.) şeytanlar bir takım bâtıl şeyleri müzeyyen gösterdikleri için insanlar aldanarak onlardan faidelenmiş olduklarını zannetmişler, şeytanlar da kendilerine itaat etmeleri dolayisiyle insanlardan müstefit olmuşlar, kendi kötü emellerine kavuşmuşlar. Kezalik: Cinler sihir, kehanet gibi şeyleri, bir takım aracifi insanlara telkin etmişler, insanlar da onlara itaat ederek onların müfsidane muratları husule gelmiş. (Ve bizim için tâyin ettiğin ecelimize erdik) Bu kıyamet gününe kavuştuk (diyecekler.) böyle yaptıkları fenalıkları ve inkâr eylemiş oldukları kıyamet gününü itirafa mecbur olarak nedametlerini mütehassirane bir tarzda göstereceklerdir. (Cenabı Hak da buyuracak ki: Ateş sizin karargâhmızdır.) Bu, o dünyadaki kâfirane hareketlerinizin cezasıdır. (Onda) O ateş içinde (ebediyen kalacaksınız.) çünki ceza itikada, amele göredir. Kâfirler asla ölmeyip binihaye yaşayacak olsalar aynı itikatda, amelde bulunacaklarına kaildirler. Binaenaleyh bu kanaatlerinin cezası da böyle ebedidir. «Elceza-ü m in cinsi lamel» (Ancak Allah Tealâ'nm dilediği) evkat (müstesna) o kâfirler vakit vakit cehennem ateşinden^ çıkarılıp daha ziyade müessir bulunan bir soğukluk vadisine nakledilecekler, fakat bunun daha ziyade tesirinden dolayı yine cehenneme nakledilmelerini isteyeceklerdir. Veyahut bu müstesnadan murat, muhasebe zamanıdır ki, o müddet içinde cehennemde bulunmamış olurlar. Veyahut bundan murat, imân etmeleri mukadder olan kimselerdir ki, onlar daha dünyada iken küfürlerini terkederek islâmiyete nail olmakla o cehennem azabından müstesna bir halde bulunmuş olacaklardır. (Şüphe yok ki,) Ya Muhammet!. Aleyhisselâm (senin Rab'bın hakimdir) bütün ef'al ve ahkâmı hikmete mukarindir ve (alimdir.) bütün mahlûkatının ahvalini, amalini ve lâyık oldukları cezaları ve onların âkibetlerini bihakkın bilendir. Binaenaleyh o Halikı Azimüşşan'ın bütün mukadderatını, bütün ahkâmını tasdik ve tebcil etmek, ehli imân için en kutsî bir vecibedir.

(129) : (Ve işte böylece) İns ve cin'in ahvali ve onların haklarındaki cezalar gibi ve cinlerin insanları iğvaya temkin edilmeleri gibi (zalimlerin) zulûmkâr olan insanların (bazısını bazısına irtikâb ettikleri şeyler sebebiyle) kendilerinin gayrimeşru hareketleri yüzünden onların müstemirren küfr ve mâsiyette bulunmalarından dolayı (musallat ederiz.) onlar birbirini iğva eder, idlâl eder dururlar. Bu hâl kendileri için bir cezadır, İDİr ibtilâdır. Veyahut onlar fenalıkları birlikte irtikâb ettikleri gibi kendilerini de azap sahasında birbirine karin kılarız.

§ Bu âyeti kerimenin tefsiri hususunda İbni Abbas Hazretlerinden şöyle mervidir: «Cenabı Hak, bir kavim hakkında hayır dilerse onların işlerine en hayırlı olanlarını tâyin eder. Ve bir kavmin hakkında şer dilerse onların işlerine de en şerir olanlarını mütevelli kılar.» Bütün bu suretlerle tecellimden takdir-i ilâhî, insanların indallâh malûm olan güzel veya çirkin hareketlerinin bir mükâfat veya mücazatıdır. Temiz, nezih

olan ruhlar, kendileri gibi pâk ruhlara temayül eder. Habis **olan ruhlar da** kendileri gibi mülevves olan ruhlara iltihak eyler, herkes **kendi benzerine mütemayil bulunur.**

***

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ
عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا
شَهِدْنَا عَلٰى أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا
وَشَهِدُوا عَلٰى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾
ذٰلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا
غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(130) : Ey cin ve ins cemaati!. İçinizden size benim âyetlerimi tebliğ eder ve sizi bu güne kavuşmanızla korkutur Peygamberler gelmedi mi?. Diyeceklerdir ki: Biz kendi aleyhimize şahadet ederiz» Ve onları dünya hayatı aldattı ve kendi aleyhlerine şahadette bulundular ki: Onlar muhakkak kâfir kimseler olmuşlardı.

(131) : İşte bu, Rab'bin ülkelerin ahalisini gafil bir halde bulunurlarken zulûmları sebebiyle helak edici olmadığından dolayıdır.

***

İ Z A H

(130) : Bu mübarek âyetler de ins ve cin hakkında hücceti **ilahiyyenin tamam olmuş** bulunduğundan onların mazeret dermeyanma **selâhiyetleri kalmadığını, onların kendi kusurlarından** dolayı azaba giriftar **olacaklarını bir tevbih-i ilâhi olmak üzere nâtık bulunmaktadır. Şöyle ki: Cenabı Hak* kıyamet gününde berayı tevbih buyuracaktır ki: (Ey cin ve ins cemaati!.)**

Siz dünyada iken (İçinizden size) sizden her ümmete (benim âyetlerimi tebliğ eder) beyan ve izah buyurur (ve sizi bugüne kavuşmanızla korkutur Peygamberler gelmedi mi?.) neden öyle küfr ve isyan ile dünya hayatınızı zâyettiniz?. Onlar da böyle bir tevbihe uğrayınca (Diyecekler ki, bir kendi aleyhimizde şahadet ederiz.) ki bize Peygamberler gelmiş, bizi inzarda bulunmuşlar idi. Fakat vâ esefaki, biz onlara karşı isyankâr bir vaziyet aldık, şimdi azaba müstehik bulunuyoruz. (Ve onları dünya hayatı aldattı) onlar dünyanın fanî, hasis varlığına, lezzetlerine aldandılar, uhrevî nimetleri, mükâfatları düşünmediler: Müebbet azabı câlip olan mâsiyetlerde bulunup durdular, (ve) Şimdi ahret âleminde öyle ister istemez (kendi aleyhlerinde şahadette bulundular ki: Onlar muhakkak kâfir kimseler olmuşlardı.) dünyada iken küfr içinde yaşamış olduklarını böylece itirafa mecbur olacaklardır. Ne kadar korkunç bir haile. Artık bunların bu mühlik hâllerini her insan düşünerek mütenebbih olmalıdır.

(131) : (İşte) Habibim!. (bu) Öyle her kavme Peygamberler gönderilmiş ve kendilerinin irşat ve kızarına çalışılmış olması, bir adalet-i ilâhiye eseridir, bir merhamet-i subhaniye tecellisidir. Ve (Rab'bin ülkelerin ahalisini) kendilerine Peygamberler gönderilmemiş olduğu cihetle (gafil bir halde bulunurlarken) yaptıkları (zulûmları) dinî vazifeleri bilemeyip icra edememeleri (sebebiyle helak edici olmadığından dolayıdır.) binaenaleyh Cenabı Hak, meselâ medeniyet âlemi haricinde bulundukları farzedilen bir kavme bir Peygamberi Zişan vasıtasıyle yapacakları ve yapmayacakları şeyler teklif buyrulmuş olmayınca o kavim cehalet saikasıyle bir kısım zalimane hareketlerde bulunmuş olsalar da bu kusurlarından dolayı helâke maruz bulunmazlar. Böyle bir kavim, dinî vazifelerle mükellef bulunmuş olmaz, fakat bir tefekkür ve tecrübe zamanı geçirdikleri halde bu kâinatın bir Halikı Azimüşşam olduğunu düşünüp tasdik etmezlerse bundan mes'ul olurlar. Çünki öyle bir zamanın gelip geçmesi, o ahalinin bu hususta gafletini izale edecek bir hücceti ilâhiye mesabesindedir. Bu kâinattaki bedialari senelerce görüp duran bir şahıs, bunların bir Halikı Zişan'a istinat ettiğini nasıl olur da anlayamaz. Ulema-i Henefiyye bu mes'uliyete kaildirler.

***

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَمَا رَبُّكَ

A^\;^\a^©•&3&Ş$Ğ>i

اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاۤءُ كَمَآ اَنْشَاَكُمْ

مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاٰتٍ

«B.- • Î^3^ H»

MEALİ ÂLİSİ

(132) : Ve herkes için yaptıkları şeylerden dolayı dereceler vardır. Ve senin Rab'bin onların ne yapar olduklarından gafil değildir.

(133) : Ve senin Rab'bin ganidir, rahmet sahibidir. Eğer dilerse sizi giderir, ve sizin arkanızdan dilediğini yerinize getirir. Nasıl ki, sizi başka bir kavmin zürriyetinden vücude getirmiştir.

(134) : Şüphe yok ki, vaad olunduğunuz şey elbette gelecektir. Ve siz onu bertaraf edebilecek değilsinizdir.

***

İ Z A H

(132) : Bu mübarek âyetler, bütün kulların efal ve harekâtlarına göre mertebeleri olduğunu bildirmektedir. Ve Cenabı Hak'km mutî olanlara sevap, âsi olanlara da ceza vermesi, onların taatlerine muhtaç, isyanlarından mutazarrır olmasından dolayı olmayıp mahza âtifet-i ilâhiyesine nail olmaları için ibadet ve taata tergib ve memnu şeylerden kaçınmaları için bir terhib hikmetine müstenit olduğunu beyan etmektedir. Ve kulları hakkındaki vadi ilâhîsinin herhalde zuhura geleceğine hiç bir kimsenin engel olamayacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve)** İnp ve cinden **(herkes için yaptıkları şeylerden)** salih veya memnu amellerinden **(dolayı dereceler)** mütefavit tabakalar, muhtelif mükâfatlar ve mücazatlar **(vardır.)** onlar o derecelere kavuşacaklardır. **(Ve senin Rab'bin onların ne yapar olduklarından)** hâşa **(gafil)** bihaber **(değildir.)** O Halikı Alîm'e **karşı** hiç-

bir amel ve hareket hafî kalamaz. Ve o mabûdi azim mükellef kullarına lâyık oldukları mertebeleri, mükâfatları, mücazatları vermeğe elbette kadirdir. Bunu güzelce düşünmelidir.

(133) : (Ve) Resulüm!. Ya Muhammet Aleyhisselâm!. (senin Rab'biıt ganidir) Bütün mâsivasından müstağnidir. O, kullarının ibadetlerine de muhtaç değildir, her kulu yaptığı taati mahza kendi menfaati için yapmış olur, İrtikâb ettiği mâsiyeti de kendi zararına olarak işlemiş bulunur. Ve Azimüşşan olan Rab'bin (rahmet sahibidir.) kulları hakkındaki merhameti azimesinden dolayıdır ki, onlara Peygamberler, kitaplar göndermiş, onlara hidayet yolunu göstermiştir. Kullarını bir takım vazifeler ile mükellef tutması, bir rahmet-i ilâhiye eseri olarak onların faideleri içindir. Yoksa o Hâlikı Zişan hiçbir veçhile hiçbir şeye muhtaç değildir. (Eğer dilerse) Ey âsi kullar!, (sizi giderir.) Sizi birgün evvel helâk eder (ve sizin arkanızdan) sizi helak ettikten sonra mahlûkatından (dilediğini yerinize getirir.) O Halikı Azimin kudreti böyle herşeye maziyadetin kâfidir. (Nasıl ki, sizi başka bir kavmin) Sizin evsafınızda bulunmayan bir cemaatin, yani: Nuh Aleyhisselâm'ın sefinesindeki zatların (zürriyetinden) neslinden (vücude getirmiştir.) sizi bir merhamet-i ilâhiyye eseri olarak şimdiye kadar yaşatmış, arttırmıştır. Artık bu nimetin,, bu kudreti ilâhiyenin azametini düşünüp de ıslahı hâle çalışmanız icab etmez mi?.

(134) : (Şüphe yok ki, va'ad olunduğunuz şey) Öldükten sonra yeniden hayat bulmanız, muhasebe için meydanı mahşere gitmeniz, ve amellerinizin mükâfat ve mücazatına kavuşmanız gibi şeyler hakkındaki beyanat-ı ilâhiye (elbette) vakidir. Herhalde zuhura (gelecektir.) ona hiç birşey mâni olamayacaktır. (Ve siz onu) Hakkınızda mukadder olan öyle herhangi birşeyi (bertaraf edebilecek değilsinizdir.) herhangi vasıtaya müracaat ederseniz ediniz, mukadder olan her hâdise mutlaka kudret-i ilâhiye ile vücude gelecektir. Binaenaleyh taat ehli sevaba nail olacaktır, mâsiyet ehli de cezaya müstehik olacaktır. Bunlara engel olmaya hiç bir mahlûkun kabiliyet ve selâhiyeti yoktur.

**

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ
إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ
إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ مِمَّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ
وَالْأَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هَٰذَا لِلَّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَٰذَا
لِشُرَكَائِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَائِهِمْ فَلَا يَصِلُ
إِلَى اللَّهِ وَمَا كَانَ لِلَّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَىٰ شُرَكَائِهِمْ
سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(135) : De ki: Ey kavmim!. Son derece iktidarınız ile yapacağınızı yapınız, şüphe yok ki, ben de —memur olduğum vazifeyi— yapmaktayım. Artık şüphesiz yakında bileceksinizdir ki, dâr-ı ahretin güzel âkibcti — kime— nasip olacaktır!. Şu muhakkak ki, zalimler felaha eremiyeceklerdir.

(130): Ve —o müşrikler— Allah için onun yarattığından, ekinden ve hayvanlardan bir pay ayırdılar, sonra zumlerince bu, Allah içindir, bu da ortaklarımız — putlarımız— içindir dediler. Artık ortakları için olan Allah'a ulaşmaz, Allah için olan ise o, ortaklarına ulaşır. Hükmeder oldukları şey ne fena!.

***

İ Z A H

(135) : Bu mübarek âyetler, kıyamet âlemini inkâr edenleri tehdit etmektedir. Ve o münkirlerin -nekadar cahilane hareketlerde, iddialarda bulunduklarını teşhir ve o gibi cahillerin sözlerine iltifattan akıl sahiplerini tenfir eylemektedir. Şöyle ki: Resulüm!. O münkirlere ehemmiyet.

verme. Onlara tehdit için (De ki: Ey kavmim!.) ey Kureyş müşrikleri!. (Son derece iktidarınız ile) Bütün kuvvet ve iktidarınız ile (yapacağınızı yapınız) küfrünüzde, adavetinizde bocalayıp durunuz, (şüphe yok ki, ben de —memur olduğum vazifeyi— yapmaktayım.) Emri ilâhi veçhile islâmiyeti neşre çalışmaktayım, salih amellere devam etmekteyim, hak yolunda sabır ve sebatta bulunmaktayım. (Artık şüphesiz yakında) Ahret âleminde (bifcccJksinizcJir ki, dâr-ı ahretin güzel âkibeli kime) nasip (olacaktır.) o güzel akıbete bizlerin mi yoksa sizlerin mi kavuşacağı yakinen anlaşılacaktır. (Şu muhakkak ki, zalimler) Dini Hak'ka sâlik olmayarak nefislerini azaba maruz kılmış olan kâfirler (felaha erenıiyeceklerdır.) binatennleyh ey müşrik kavim!. Siz de öyle zalim kimseler olduğunuzdan necata, güzel bir âkibete nail olamayacaksımzdir. Bunu anlayın da ona göre hareketlerinizi tanzime çalışınız. Ne büyük tehdit ve nekadar merhametkârane öğüt.

(136) : (Ve — *o* müşrikler—) Mekke'i Mükerreme'deki kâfirler (Allah için onun yarattığından) yani: (ekinden ve hayvanlardan bir pay ayırdılar) Bunların bir kısmını Allah yolunda sarfetmeğe karar verir oldular. Bir kısım ekinleri, hayvanları da putları namına ayırırlardı, (sonra zum* lerince bu) Ayırdığımız (Allah içindir) derlerdi ve putları için ayırdıklarına gelince (bu da ortaklarımız —putlarımız— içindir dediler.) fakat bu taksime riayet etmezler, (Artık ortakları için olan Allah'a ulaşmaz) Allah yolunda sarfedilmezdi, bunu fakirlere sarfedivermezlerdi (Allah için olan ise o, ortaklarına ulaşır) bunun bir kısmını vakit vakit putları yolunda sarfeder dururlar. Nekadar cehalet!. Bunların böyle (hükmeder oldukları şey ne fena!.) bunlar kendi putlarını hâşa Cenabı Hak'ka takdim edercesine hareket ediyorlar, cemadattan ibaret olup hayır ve şerre kadir olmayan putlara hisseler ayırıyorlar, onlara tapıp duruyorlar.

§ Rivayete nazaran vaktiyle Mekke'de bulunmuş olan kâfirler, ekinlerden, meyvelerden, hayvanlardan ve sair mallardan bir kısmını, Cenabı Allah namına, diğer bir kısmını da putları namına birer pay olarak ayırırlardı. Cenabı Hak namına olanları misafirlere, fakirlere sarfederlerdi. Putları namına olanları da putlara ve onların hizmetçilerine sarfederlerdi. Sonra putlara ait kısım, onlara kifayet etmeyince Allah Tealâ namına ayırdıkları kısımdan alır, sarf ederlerdi. Cenabı Hak namına olan kısımdan birşey zayi olur veya eksilirse buna aldırmazlardı. Kezalik: Putlara ait kısımdan birşey, Allah Teala'ya ait kısma karışırsa onu putlara iade ederlerdi ve putlara ait bir kısım helak olursa onu Allah Teala'ya ait kısımdan telâfide bulunurlardı. Fakat Cenabı Hak'ka ait kısımdan birşey putlara •ait kışıma karışırsa bunu iade etmezlerdi. İşte bu âyeti kerime onların bu «ahilâne hallerini bildirmektedir.

*
**

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَاؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاءَ
اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(137) : Ve bunun gibi müşriklerden bir çoklarına çocuklarını öldürmeyi onların ortakları tezyin etmişler. Tâki onları helak etsinler, ve dinlerini de kendilerine karıştırsınlar. Ve eğer Allah Tealâ dileseydi onu yapmazlardı. Artık onları da iftira eder oldukları şeyi de bırak.

***

İ Z A H

(137) : 6u âyeti kerime de müşriklerin nekadar muzır, bâtıl câniyane hareketlerde, inançlarda bulunduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: **(Ve bunun gibi)** Yani: Mallarının bir kısmını putları namına ayırmanın tezyin ve tahsin edilmesi gibi **(müşriklerden bir çoklarına çocuklarını öldürmeyi)** onları diri diri mezarlara gömmeyi **(onların ortakları)** olan putlarının hâdimları veya cinler, şeytanlar (tezyin **etmişler.)** hoş göstermişlerdir. Onlar bu cinayetleri öyle müzeyyen göstermeleri bir mel'anete müstenittir. **(Tâki onları helâk etsinler)** Onları cehennem ateşine mâruz bıraksınlar, **(ve dinlerini de kendilerine karıştırsınlar.)** Onların kendileriyle' mütedeyyin olmaları icab eden şeyleri tebdil ve tağyir ediversinler. Nitekim vaktiyle arab kabileleri İbrahim ve İsmail Aleyhimesselâm'ın dinine ait ahkâma riayetkar iken bilâhara şirke düşerek o ahkâma riayetten mahrum kalmışlardı. **(Ve** eğer **Allah Tealâ dileseydi)** Hikmetine muvafık olsaydı o müşrikler **(onu)** putlara hisseler ayırmak gibi, çocuklarını öldürmek gibi herhangi cahilane birşeyi **(yapmazlardı.)** fakat bütün kulların yaptıkları şeyler kendilerinin kesb ve ihtiyarlarına binaen irade-i ilâhiye ile vücude

gelmektedir, cebr câri değildir. Bütün bunlar birer hikmet ve maslahat muktezasıdır, bu imtihan âleminin birer lâzimesi bulunmaktadır. **(Artık)** Resulüm!, **(onları da)** O Hakkı kabul etmeyen dinsizleri de ve **(iftira eder oldukları** şeyi **de)** Cenabı Hak'ka şerik ittihaz ederek ona karşı hilâf-ı hakikat iddialarda bulunduklarını da, meselâ: Onlara çocuklarını öldürmeyi Cenabı Hak emretmiştir diye söylenmelerini de **(bırak.)** onların o kâfirane, cahilâne hareketlerinden müteessir olma. Onlar lâyık oldukları âkibete elbette kavuşacaklardır. Allah Tealâ'nm her hüküm ve takdirinde ise bir nice hikmetler vardır. Artık **o** dinsizler, kendi kötü hareketlerinin, iddialarının cezasına hazırlansınlar.

§ Cahiliyet zamanında kız çocuklarını fakir düşeceklerinden korkarak veya kocaya vermeğe utanarak diri diri topraklara gömerlerdi. Bazı kimseler de maksatlarının husulü için çocuklarını öldürmeyi nezrederlerdi. İşte bu âyeti celile, bunların bu feci hareketini nâtık bulunmaktadır.

*

وَقَالُوا هٰذِهِ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا اِلَّا مَنْ نَشَاءُ
بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ
اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ١٣٨ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ
خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰى اَزْوَاجِنَا وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةً
فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ اِنَّهُ حَكِيمٌ
عَلِيمٌ ١٣٩

o

MEALİ ÂLİSİ

(138) : Ve zümlarince dediler ki: Bu hayvanlar ve ekin haramdır. Onları dilediğimiz kimselerden başkası yiyemez. Ve bir kısım hayvanların da sırtları haram kılınmıştır. Ve bir kısım hayvanlar da vardır ki, onların

üzerine —boğazlanırken— Allah Tealâ'nın ismini zikretmezler. Bunları hep Allah Tealâ'ya iftira ederek yaparlar. Elbette —Allah Tealâ— bunları iftira ettikleri şey yüzünden yakında cezalandıracaktır.

(139): Ve dediler ki: Şu hayvanların karınlarındaki sâde erkeklerimize mahsustur. Ve kadınlarımıza haram kılınmıştır. Ve eğer ölmüş olursa onlar onda ortaklardır. Allah Tealâ onlara bu vasıflarının cezasını yakında verecektir. Şüphe yok ki, o, hakimdir, alimdir.

*

İ Z A H

(138) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin diğer bir kısım fasit, hilâf-ı hakikat hükümlerini, âdetlerini, iddialarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve) öyle çeşit çeşit küfürlerde, iftiralarda bulunanlar (zumlarince) bir hüccete müstenit olmayan bâtıl zanlarınca (ded'ler ki: Bu) putları namına ayırmış oldukları (hayvanlar ve ekin haramdır.) bunlardan nâs men edilmiştir. Bunlara kisme müdahele edemez, (Onları dilediğimiz kimselerden) yani: Putlarının erkek hizmetçilerinden (başkası yiyemez.) bunlar yalnız onlara aittir, (Ve bir kısım hayvanların da sırtları haram kılınmıştır.) onların üzerlerine kimse binemez. Bu hayvanlara Bahair, Sevaib, Havami\gibi namlar verilmiştir. Sure-i Maidedeki (103) üncü âyeti kerimenin tefsirine müracaat!. (Ve bir kısım hayvanlar da vardır ki, onların üzerine) Boğazlanırken (Allah Tealâ'nın ismini zikretmezler.) onları putları namına keserler ve yalnız putlarının adını söylerler. (Bunları hep Allah Tealâ'ya iftira ederek yaparlar.) Böyle hareket etmemizi Allah bize emretmiştir, diye yalan söylerler. (Elbette) Allah Tealâ (bunları iftira ettikleri şey yüzünde) öyle hilâf-ı hakikat ifadeleri sebebiyle (yakında cezalandıracaktır.) lâyık' olduklar.} azaba kavuşturacaktır. Bunun hilafı iddia edilemez.

§ Hicr kelimesi lügatte meni manasınadır, Akıl'a da sahibini çirkin şeylerden men ettiği için «hicr» denilmiştir. Bir" şeyden men olunmuş kimseye de «mehcur» denilir. Bu kelime haram mânasında da müstâmeldir.

(139) : O müşrikler diğer bir nevi yalanda, iftirada bulunarak (Dediler ki: Şu hayvanların karınlarındaki) yavrular, yani behirelerin, şaibelerin ceninleri (sade erkeklerimde mahsustur.) yalnız onlara helâldir. (Ve kadınlarımıza haram kılınmıştır.) Onlar o yavruların etinden yiyemezler. (Ve eğer ölmüş olursa) O yavrular ölmüş olarak doğarlarsa (onlar) erkekler de, kadınlar da (o'nda) o hayvanların karınlarında bulunanlar da (ortaklardır.) hepsi de onlardan yiyebilirler. (Allah Tealâ onlara) Böyle hakikata muhalif iddialarda bulunanlara (bu vasıflarının) böyle hayvanları muhtelif nevilere ayıraıfak onları yalan yere helâl ve haram ile tavsifte bulunmalarının (cezasını yakında verecektir.) onlar, Cenabı

Hak'ka iftirada bulunarak böyle yalan söylemelerinin cezasını dünyada ve dünyada olmassa da ölür ölmez ahrette elbette göreceklerdir. Onlar cezaya müstehik olmuşlardır. **(Şüphe yok ki, o)** Halıkı **Azimüşşan (hakimdir)** onların muktezay-ı hikmet olan cezalarını terk etmez ve **(alimdir.)** onlardan südûr eden o çirkin hareketleri, iddiaları tamamen bilir, **ona göre** müstehik oldukları azapları verir.

*

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا
بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ
قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾ وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ
جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ
مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا
وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ
حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٤١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(140) : Çocuklarım sefihlikten ve bilgisizlikten dolayı öldürenler ve Allah Tealâ'nın merzık ettiği şeyleri Cenabı Hak'ka iftira ederek haram sayanlar şüphe yok ki, hüsrana uğramışlardır. Muhakkak ki, onlar sapıtmışlar, doğru yolu bulamamışlardır.

(141) : Ve o, o zattır ki, yer yüzüne döşenmiş ve döşenmemiş bostanları ve yiyilmesi muhtelif hurmaları ve ekinleri ve birbirine benzer ve benzemez bir halde zeytin ve nar ağaçlarını yaratmıştır. Onlardan her birinin meyvelendiği zaman meyvesinden yiyiniz, biçildiği gün de hakkını veriniz ve israfta bulunmayınız, şüphe yok ki, Allah Tealâ müsrifleri sevmez.

* *

İ Z A H

(140) : Bu mübarek âyetler, çocuklarını öldüren müşriklerin nekadar sefh, hüsrana maruz, cahil kimseler olduklarını bildirmektedir. Ve bir nice bediaları: Lâtif, nâfi, muhtelifülenva nimetleri vücude getirmekte olan Hâlikı Kerim'in azamet ve vahdaniyetine deliller göstererek müşriklerin bu hakikatları görmekten nekadar mahrum bulunmuş olduklarına işaret etmektedir. Şöyle ki: And olsun (Çocuklarını sefihlikten) akıllarının hafifliğinden (ve bilgisizlikten dolayı) Allah Tealâ'nın kendilerini de, çocuklarını da merzuk edeceğini bilmediklerinden nâşi o yavruları (öldürenler ve Allah Tealâ'nın merzuk ettiği şeyleri) behireler, şaibeler gibi helâl olan nimetleri (Cenabı Hak'ka iftira ederek haram sayanlar) bunları Hak Tealâ şu suretle haram kılmıştır diye hilâf-ı hakikat iddialarda bulunanlar (şüphe yok ki, hüsrana uğramışlardır.) büyük zararlara maruz kalmışlardır. Ve (Muhakkak ki onlar sapıtmışlar) dalâlete düşmüşler (doğru yolu bulamamışlardır.) hidayete eren kimseler olmamışlardir. Artık onlar nekadar irşada çalışılırsa çalışılsın, siyretlerindeki fenalıktan dolayı hidayete nail olacak kimseler değildirler. Ne fena bir kabiliyet!.

§ İbni Abbas Hazretleri demiştir ki: Arap taifesinin zamanı cahiliyetteki derece-i cehaletini anlamak istersen Sure-i En'amdaki bu âyeti kerimeyi oku!. Şimdi biz de öyle bir cehalet içinde kalmış bir muhite bilâhara nekadar yüksek bir itikat, nekadar âli bir ahlâk dersi, nekadar terakkiyatı temine kâfi bir terbiye ifaza etmiş olan islâmiyeti düşünmeliyiz!. Artık bu kutsî dînin sayesine iltica ederek dünyamızı da ahretimizi de temine çalışmalı değil miyiz!. Yarabbü. Sen muvaffakiyetler ihsan buyur. Amin.

(141) : (Ve o) Halikı Kerim (o zattır ki) öyle muazzam bir mabûdi Zişandır ki, kendisinin hiçbir şerik ve naziri olmaksızın bütün bu bedialarıı, nimetleri vücude getirmiştir. Ezcümle (yer yüzüne döşenmiş) yukarıya yükselmeyip yer sahasını bezemiş (ve) yer yüzüne (döşenmiş bostanları) yaratmıştır. Yukarıya yükselmeyen ekinleri, karpuzları, kavunları, hıyarları vesair bir nice sebzeleri yarattığı gibi yukarıya yükselen elma, armut, hurma, nar gibi faideli, hoş manzaralı nice ağaçları da vücude getirmiştir, (yiyilmesi muhtelif) Lezzetleri, faideli mütenevvi (hurmaları ve ekinleri) de o var etmiştir, (ve birib'rine benzer ve benzemez) Hey'etleri, keyfiyetleri, renkleri, lezzetleri, muhtelif (bir halde zeytin ve nar ağaçlarını) da (yaratmıştır.) bunlar nekadar büyük nimetler!. Bunların kadrini biliniz, bunların halikine şükrediniz ve (Onlardan her birinin meyvelendiği zaman meyvesinden yiyiniz) bunlardan böyle müstefit olabilirsiniz. Maamafih (biçildiği gün de) meyveler, ekinler yetişip toplanmaya başlanıldığı zaman da bunların (hakkını) müstehik olanlara (verin) bunlardan münasip mikdarda fakirlere; zayıflara tesaddukta bulunun (ve israf da bulunmayınız.) bunları lüzumsuz yere sarf etmeyiniz, kıymetlerini biliniz. Ve bunları tamamen tesaddukta bulunup da kendinizi muhtaç bir

halde bırakmayınız. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ müsrifleri sevmez.) Onların israfma razı olmaz. Her işte itidalden, maslahata göre hareketten ayrılmayınız. Sonra bu nimetlerin kadrini bilmemiş, küfranı nimette bulunmuş olursunuz.

§ Bu âyeti kerime, Zekâtın farziyetinden evvel Mekke-i Mükerreme'de nâzil olduğundan bundaki (hak) dan rnurad, birçok müfessirlere göre miktarı gayrımuayyen bir tesadduktah ibarettir. Bu gibi nimetlerden fakirleri de mümkün mertebe müstefit kılmak bir insaniyet vazifesidir, bir merhamet-i islâmiye eseridir. Veyahut bundan murat, mahsulâtın usulü dairesinde onda birini veya yirmide birini selahiyettar makama vermektir.

§ Rivayete nazaran Sabit bini Kays nammdaki bir zat, beşyüz hurma ağacındaki hurmalarını toplayıp hepsini de fakirlere dağıtmış, kendi evine bunlardan birşey girdirmemişti. Bu hâdiseyi müteakip bu âyeti kerime nazil olmuştur. Vakia böyle âlicenaplık büyük bir meziyettir. Fakat bir insanın kendisini, efradı ailesinin mahrum bırakması da muvafık değildir. Böyle israf sayılacak bir hareket işe gayrimünasip olduğundan bundan men olunmuştur.

*
* *

وَمِنَ
الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا
تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٤٢﴾
ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ
قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ نَبِّؤُنِي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾
وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ
اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ اَمْ كُنْتُمْ
شُهَدَاءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(142): Ve hayvanlardan yük taşıyanları ve serilecek olanları — da o yaratmıştır— Allah Tealâ'nm size rızk kıldığı şeylerden yiyin ve şeytanın izlerine uymaym. Şüphe yok ki, o sizin için apaçık bir düşmandır.

(143): — Allah Tealâ— Sekiz çift —yarattı—. Koyundan iki, keçiden de iki. De ki: İki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi?. Veya iki dişinin rahimlerinin muhtevi olduklarını mı?, Eğer siz doğru sözlü bulunmakta iseniz, bana bir bilgi ile haber veriniz.

(144); Deveden de jki çift, sığırdan da iki çift —yarattı— de ki: İki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki diş'yi mi?. Yoksa iki dişinin rahimlerinin muhtevi olduklarını mı?. Yoksa siz Allah Tealâ bununla size tavsiyede bulunduğu zaman hazırlar mı idiniz?. Artık nâsı bilmeksizin saptırmak için Allah Tealâ'ya karşı yalan yere ift'rada bulunan kimseden daha zalim kim vardır?. Şüphe yok ki, Allah Tealâ zalimler güruhunu hidayete erdirmez.

**

İ Z A H

(142) : Bu mübarek âyetler, bir takım hayvanatın ne gibi hizmetler, faideler için yaratılmış olduklarına işaret ediyor, ve dört nevle ayrılan ehli hayvanlardan hiç birinin eti öyle müşriklerin iddiaları veçhile haram bulunmadığını bildiriyor, bunun hilafını iltizam edenlerin zalim, cahalete maruz, hidayetten mahrum kimseler olduğunu berâyi tevbih ihtar buyuruyor. Şöyle ki: Ey insanlar!. Cenabı Hak bağları, bahçeleri, mütenevvi ağaçları, nebatatı sizin menfaatiniz için yaratmış olduğu gibi daha nice şeyleri (Ve) bahusus (hayvanlardan yük taşıyanları) deve, at, katır gibi üzerlerine ağırca yükler yüklenilenleri (ve serilecek olanları) tüyleri, kılları, derileri veya kesilmeleri itibariyle yerlere döşenilecekleri (— de o —) Halikı kerim (— yaratmıştır —•,) Bunlar nekadar faideli nimetlerdir. Binaenaleyh (Allah Tealâ'nın size rızık kıldığı) sizin için ekinlerden, hayvanlardan helâl kılmış olduğu (şeylerden yiyin.) istifade edin, bunların yaradılışları sizin faideleriniz ve maslahatlarınız içindir. Bunları sui istimal ederek kendinizi günaha düşürmeyin (Ve şeytanın izlerine uymayın.) o nimetlerin helâl ve haram olmaları hususunda öyle şeytan tıynet müşriklerin sözlerine bakıp aldanmayınız. (Şüphe yok kî, o) Şeytan, onun yolunu takib eden herhangi bir fert (sizin için apaçık bir düşmandır.) sizi aldatarak hak ve hakikattan mahrum bırakmak ister. Bir takım hayvanları insanların bir kısmına helâl, diğer bir kısmına haram gösterir, bir kısım hayvanları da putlar namına keserek helâl olmaktan mahrum bırakır.

(143) : (•— Allah Tealâ —) O hayvanları (Sekiz çift — yarattı —.) şöyle ki: (Koyundan) Biri erkek diğeri dişi olmak üzere (iki, keçiden de) biri erkek diğeri dişi olmak üzere (iki.) çift vücude getirmiştir ki, bunların mecmu'u dört çift eder. Resulüm!. O müşriklere, hayvanatın bazan erkeklerini, bazan de dişilerini veya onların döllerini ona buna haram tanıyan cehalet erbabına (De ki:) Allah Tealâ bu iki nevi hayvanlardan (İki) cins (erkeği mi haranı kıldı) öyle sizin iddianız veçhile yoksa (iki) cins (dişiyi mi) haram kıldı, (veya iki) Haram cins (dişinin) dişi koyunlar ile dişi keçilerin (rahimlerinin muhtevi olduklarını mı?.) erkek olsun, dişi olsun haram kıldı. (Eğer siz doğru sözlü) İddianızda sadık kimseler (bulunmakta iseırz bana bir bilgi ile) taraf-ı ilâhîden hörmetleri malûm bir emir ile, bir kitab-ı semavî ile, Peygamberlerin

bildirmiş olmalarıyle **(haber** veriniz.) iddianızı öyle isbat ediniz, bakalım. Heyhat!. Bu mümkün mü?. Artık siz öyle tahlil ve tahrime nasıl kail olabiliyorsunuz?.

(144) : Cenabı Hak (Deveden de **iki** çift) bir kısmı erkek diğer bir kısmı dişi olmak üzere iki çift **(sığırdan** da) biri erkek diğeri dişi olmak üzere **(iki çift —yaratti—)** bunları saha-i vücude getirdi. Habibim!. Öyle kendi kendilerine helâl ve haram iddiasında bulunanları susturmak için (de ki:) bu iki neviden olan iki kısım (erkeği mi) Allah Tealâ size **(haram kıldı, yoksa iki)** kısım (dişiyi **mi?.)** haram kıldı **(Yoksa) o (iki)** kısım **(dişinin rahimlerini muhtevi olduklarım mı?.)** erkek olsunlar olmasınlar haram kıldı, söyleyin bakalım!. **(Yoksa** siz **Allah Tealâ bununla)** Bu tahrim ile **(size** tavsiyede) mi bulundu da siz o tavsiyede **(bulunduğu zaman hazırlar mı idiniz)** de bundan haberdar oldunuz!. Sız Peygamberani Zişan'ın beyanatına kani olmuyorsunuz, huzur-i ilâhîde bulunup onun emirlerini, tavsiyelerini telâkki etmek ise sizin için elbette gayrıkabildir. O halde nasıl oluyor da böyle bir tahlil ve tahrim iddiasında bulunuyorsunuz?. **(Artık)** Ey putperest cahiller!, (nâsı bilmeksizin) öyle bir tahrimin Cenabı Haktan sudurûna muttali olmaksızın **(saptırmak için Allah Tealâ'ya karşı yalan yere iftirada bulunan kimseden daha zalim kim vardır?.)** elbette ki, en zalim, bu gibi müfteri olan kimsedir. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ zalimler güruhunu hidayete erdirmez.)** Artık zulmün en son gayesine varmış olan öyle müfteriler, nasıl hidayete nail olabilirler?. Onlar, küfr ve şirkin zulmetlerinden kurtularak nür-i imâna kavuşamazlar. Çünki onlar bu imâna olan fıtrî istidatlarını zayetmişlerdir.

*

قُلْ لَٓا اَجِدُ ف۪ي مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيَّ مُحَرَّماً
عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَماً مَسْفُوحاً
اَوْ لَحْمَ خِنْز۪يرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ فِسْقاً اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ
بِه۪ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿١٤٥﴾

— o —

MEALİ ÂLİSİ

(145): De ki: Bana vahy edilmiş olan da yiyecek bir kimseye yiye-

ceği haram kılınmış hir taam bulamıyorum. Meğer ki, ölü veya akar kan veya domuz eti ki, bu şüphesiz bir murdar şeydir veyahut bir fısk ki, üzerine Allah'tan başkasının ismi zikredilerek kesilmiş bulunur. Maahaza her kim muztar kalırsa tecavüz etmeksizin ve haddi aşmaksızın —bunlardan yiyebilir —. Çünki senin Kab'bin şüphe yok ki, gafurdur, rahimdir.

*
**

İ Z A H

(145) : Bu âyeti kerime, yiyilmeleri helâl ve haram olan şeyleri beyan ile- cahiliyet, ehlinin bu husustaki iddialarını şöylece tekzib etmektedir: Resulüm!. Kendi esassız sözleriyle birtakım şeylerin helâl ve haram olduğunu iddia eden cahillere (De ki: Bana vahy edilmiş olanda) Kur'an-ı Mübin'deki, o bir vahyi ilâhiden ibarettir. Bir şeyin helâl ve haram olması ise, ancak öyle bir vahyi ilâhî ile taayyün eder (yiyecek bir kimseye) erkek olsun olmasın herhangi bir şahsa (yiyeceği haram kılınmış bir taam bulamıyorum.) öyle sizin iddia ettiğiniz gibi bazı taamların, hayvan etlerinin kadınlara haram olduğuna dair bir hüküm bulunmamaktadır. (Meğer ki,) O yiyecekleri taam (ölü) yani: Meşru bir surette kesilmeksizin hayatı zail bulunmuş olsun. Bundan balık ile çekirge müstesnadır/Bunlar kesilmeden ölseler de etleri haram olmaz, (veya akar kan) olsun. Damarlardan çıkıp serpilen, ceryan eden kanlar gibi bulunsun. Bundan kara ciğerle ak ciğer müstesnadır. Gerçi bunlar da kan ise de bunlar akmaz bir haldedirler. Bunlar katı oldukları için adetâ kan mahiyetinden ayrılmışlardır, (veya domuz eti ki, bu şüphesiz bir murdar şeydir.) Fitreten habistir, necasetleri yer durur. Böyle murdar, muzır olan herşey ise şer-işerifte zaten haram bulunmuştur. (Veyahut bir fısk ki, üzerine Allah'tan başkasının ismi zikredilerek kesilmiş bulunur.) Putların adları zikredilerek boğazlanmış olur. İşte bunların yiyilmeleri haramdır. Bunların bu hörmeti vahyi ilâhiye müstenittir. (Maahaza) Bu hususta da bir müsaade-i şer'iye vardır. Şöyle ki (her kim muztar kalırsa) kendisine açlık isabet edip de başka yiyecek helâl, birşey bulamazsa ve Öyle açlığı devam ettiği takdirde öleceğinden korkarsa o halde kendisi gibi muztar bir şahsın hakkına (tecavüz etmeksizin) onun elinden öyle hayatını kurtaracak bir taamı almaksızın (ve haddi aşmaksızın) zaruret miktarını geçmeksizin hayatını kurtaracak derecede (bunlardan yiyebilir.) bundan mes'ul olmaz, buna müsaade vardır, bu bir merhamet-i ilâhîye eseridir. (Çünki senin Rab'bin şüphe yok ki gafurdur) Bunu yemekten dolayı muahaze buyurmaz ve (rahimdir.) öyle muztar olanlara o haram şeylerden istifade etmelerini mubah kılmıştır.

§ Himari ehli, kelp, kedi gibi azı dişleri: olanlar, ayı, kurt gibi vahşî hayvanlar ve pençe sahibi olan kuşlar da haramdır, etleri yiyilemez. Bunlar muzırdır, habistir, bir hevi necis veya fısk mesabesindedirler. Bu se-

beble bunlar da bu babtaki tahrime dahildirler. Bunların haklarında ayrıca hadisler de vardır.

***

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ
ذِي ظُفُرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا
إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ
بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾
فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ
بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(146) : Ve Yahudi'ler üzerine her tırnaklı olanı haram kıldık, ve onlara sığırdan ve koyundan —çıkarılan— iç yağlarını da haram kıldık. Ancak bunların sırtlarına veya bağırsaklarına yapışkan olan veya bir kemikle karışan yağlar müstesnâ. Bunu onlara haddi tecavüz ettikleri için bir ceza olarak yaptık. Ve şüphe yok ki, biz elbette sadıklarız.

(147): İmdi Seni tekzib ederlerse de ki: Rab'biniz geniş bir rahmet sahibidir. Fakat onun ikabı da günahkâr olan bir güruhtan reddedilemez.

*

İ Z A H

(146) : Bu mübarek âyetler, Yahudi'ler için vaktiyle haram kılınmış olan bir kısım şeyleri bildirmektedir. Ve onların tekziplerinin iltifata şayan olmadığına ve kendilerinin lâyık oldukları cezalara işaret etmektedir. Şöyle ki: **Bazı** yiyilecek şeyler bir ceza olmak üzere Yahudi'lere haram kılınmıştı. Yahudi'ler ise o şeylerin Nuh ve İbrahim Ateyhisselâm **zamanlarından** beri haram bulunmuş olduğunu iddiada bulunurlar. Cenabı Hak ise **onların** bu iddialarını red için şöyle buyuruyor: **(Ve)** Hâsseten **(Yahu-**

di'Ier üzerine) kendilerine bir ceza olmak üzere **(her tırnaklı olanı) deve** gibi, kuşlar gibi, bir takım yırtıcı hayvanlar gibi şeylerin etlerini **(haram kıldık)** halbuki, bunların bir kısmı onlara evvelce helâl, bulunuyordu **(ve onlara sığırdan ve koyundan —çıkarılan—)** onların karınlarını, bağırsaklarını kaplamış olan (iç **yağlarını da haram kıldık.)** bu hayvanların etleri onlara helâl olduğu halde bu yağları haram kılınmıştır. **(Ancak bunların sırtlarına veya bağırsaklarına yapışkan olan)** O iç yağlan **(veya b'r kemiğe karışan yağlar)** meselâ: kuyruk kemiğine muttasıl bulunan, kabaca etler ile birleşen yağlar **(müstesna.)** onlar haram kılınmamıştır. **(Bunu)** Bu tahrimi veya bu cezayı **(onlara haddi tecavüz ettikleri** için) meselâ Haksız yere Peygamberleri öldürdükleri ve nâsın mallarını yedikleri için, memnu olan ribadan kaçınmadıkları için, böyle sebeblerden dolayı **(bir ceza olarak yaptık.)** onlar böyle bir cezaya müstehik olmuşlardı. **(Ve şüphe yok ki, biz elbette sadıklarız.)** Onların zulûmları, haddi tecavüzleri yüzünden öyle cezalara mâruz kalmış olmalarına ait beyanatımız elbette tamamen doğrudur, hakikati hâle muvafıktır.

(147) : Resulüm!. Yahudi'ler, haklarında sâna verdiğim bu gibi malûmattan dolayı **(Seni tekzip ederlerse)** öyle bir takım memnu şeylerin zaman-ı kadimden beri haram olduğunu iddiada bulunurlarsa veyahut bir takım müşrikler, öyle helâl ve harama ait beyan ettiğin hükümlerden dolayı seni tekzibe, risaletini inkâra cür'et gösterirlerse onlara **(de ki: Rab'-[4] biniz geniş bir rahmet sahibidir.)** sizi böyle yaptığınız her mâsiyetten dolayı hemen muaheze etmeyip bazı günahlarınızdan dolayı lâyık olduğunuz cezayı tehir eder. Maamafih buna mağrur olmayınız, bu bir imhâldir, ihmâl değildir. Bundan istifade ederek uyanınız taib ve müstağfir olunuz. **(Fakat onun ikabı da günahkâr olan bir güruhtan)** Bilkülliye **(reddedilemez.)** elbette birgün onları yakaiar, ona kimse mâni olamaz. Binaenaleyh bir ukubet olmak üzere bazı tayyibatın tahrim edilmiş olduğu da inkâr edilemez. Evet... Cenabı Hak, muti kulları hakkında merhameti pek geniştir. Mücrimler hakkında da şiddetli bir ceza vermeğe kâdirdir. Artık uyanmalı, inkârdan vazgeçmeli; Hak Tealâ'nın merhamet ve âtifetine iltica-etmelidir. Beşeriyet için bundan başka çare-i necat yoktur.

**

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ
كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّى ذَاقُوا بَأْسَنَا قُلْ هَلْ
عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ
شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(148) : Müşrik olanlar elbette diyeceklerdir ki: Eğer Allah dilemiş olsa idi biz de şirke düşmezdik, babalarımız da ve ne.de birşeyi haram kılardık. Onlardan evvelkiler de böyle tekzipte bulunmuştu, nihayet azabımızı tattılar. De ki: Sizin yanınızda ilimden birşey var mı?. Onu bize çıkarsanıza. Siz zandan başka birşeye tâbi olmuyorsunuz ve siz ancak yalan yalnış tahminlerde bulunanlardan başka değilsiniz.

(149) : De ki: Hücceti balığa, Allah Tealâ'ya mahsustur. Eğer o dileseydi elbette hepinizi hidayete erdirirdi.

***

İ Z A H

(148) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin dermeyan edecekleri mâzeretlerin butlanını, iddialarının bir ilme, bir hüccete müstenit olmadığını bildirmektedir, Cenabı Hak'kın ise en vâzih, en metin hüccete sahip ve kulları üzerinde dilediği gibi tasarrufa kadir olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Müşrik olanlar)** Kendilerine irtikâb etmiş oldukları küfr ve şirkten dolayı bir azap teveccüh etmeyeceğini isbat için **(elbette diyeceklerdir ki: Eğer Allah Tealâ)** bizim böyle müşrik olmayıp müvehhit olmamızı **ve** birşeyi haram kılmamamızı **.(dilemiş olsaydı biz de şirke düşmez***

dik, babalarımız da) şirke düşmezlerdi (ve ne de birşeyi haram kılardık.) binaenaleyh bizim bu şirkimiz ve bazı şeyleri haram kılmamız; birer meşiyet-i ilâhîye neticesidir. Artık biz bunlardan dolayı neden mes'ul ve muazzep olalım?. (Onlardan) O cahil müşriklerden (evvelkiler de) onlar gibi cahil, müşrik babaları, dedeleri de kendilerinin mes'ul ve muazzep olacakları hakkındaki dini ihtarları (tekzipte bulunmuştu.) onlar da küfürlerinde böyle İsrar edip durmuşlardı. (Nihayet azabımızı tattılar.) Kahr-ı ilâhiye uğrayıp, gittiler, tufan hâdiseleri ve sair felâketler tarihen sabit birer hakikattir. Eğer bu iddialar sahih olsaydı onlar öyle azaplara felâketlere uğrarlar mıydı?. Resulüm!, O cahillere (De ki: Sizin) bu iddialarınızın doğruluğuna dair (yanınızda ilimden birşey var mı?.) hangi kuvvetli bir delile istinaden böyle bir iddiada bulunuyorsunuz?. Meşiyet-i ilâhiyenin ne veçhile tecelli ettiğine vakıf mısınız ki ona istinaden kendinizi mazur görüyorsunuz?. Cenabı Hak, sizi cebren, kahir bir meşiyet ile şirke sevketmiş değildir. Belki sizin kesb ve ihtiyarınıza mebni hakınızda küfr ve şirke irade ve takdir buyurmuştur. Evet... Cenabı Hak, beşeriyete bir kâbiliyet vermiş, onlara imân etmelerini emretmiştir. Fakat kendi ihtiyarlarına göre hareket edip ona göre mükâfat ve mücazat göreceklerini beyan için de: (^«CüıU^/^Uiıb^) buyurmuştur. Binaenaleyh kendi kudretini, meşiyetini küfre sarfeden bir kimse hakkında Cenabı Hak'km küfrü halketmesi, onun mes'uliyetten kurtulmasını icab etmez. Belki o kimse, Emri İlâhîye muhalefet etmiş, kendi fıtretini, ihtiyarını sui-istimâlde bulunmuş olduğundan dolayı hakkında meşiyet-i ilâhîyenin öyle huzuruna sebebiyet vermiştir. Artık mes'uliyetten nasıl kurtulabilir?. Buna dair bir hüccetiniz var ise (Onu bize çıkarsanıza?.) ne mümkün!. (Siz) Ey müşrikleri. Bu iddianızda bâtıl bir (zandan başka birşeye tabi olmuyorsunuz.) sahipleri için faidebahş olmayacak yanlış, edille-i zahireye muhalif olan bir zan'na istinat ediyorsunuz, bunun ne kıymeti olabilir?. (Ve siz ancak yalan, yanlış tahminlerde bulunanlardan) Cahil, hak'kı tekzibe cür'etkâr kimselerden (başka değilsiniz.) artık öyle zanlar sizin için bir hüccet olamaz.

(149) : Resulüm!. O yanlış düşünen müşriklere (De ki:) artık sizin davanız bir hüccete müstenit olmadığından bâtıldır. Ancak (Hücceti bal'ge) vâzih burhan, son derece sabit, metin beyyine (Allah Tealâ'ya mahsustur.) işte Kur'an-ı Mübin ve onun mübelliği olan Resuli Zişan böyle birer hücceti bâligadır, birer beyyinei vâzihadır. Bunlara bakmayıp da kendi bâtıl kuruntularınıza nasıl istinat edebiliyorsunuz?. Sizin Hak Tealâ'ya karşı hiçbir hüccetiniz olamaz. O Halikı Zişan mülkünde keyfemâyeşa tasarrufta bulunur ve her tasarrufu bir hikmet ve maslahatı mutazammmdır. (Eğer o) Halikı Azimüşşan (dileseydi elbette hepinizi .hidayete erdirirdi.) fakat cebren olan bir hidayet, hikmeti teklife münafi, azameti îlâhîyyenin tecellisine muhalif olduğundan öyle dilememiştir. Kim kendi kudret ve ihtiyarını tariki Hak'ka sarfederse Cenabı Hak da onun için hidayeti nasip

buyurur. Bilâkis kim de kendi ihtiyarini, kudretini sui-istimâl ederse Cenabı Hak da onu lâyık olduğu dalâlete düşürür. Bunlar bu imtihan âleminin muktezasıdır. Hak Tealâ'nın vâsiürrahme ve şedidülikap olması bu suretle mütecelli olacaktır.

* * *

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَٓاءَكُمُ الَّذِينَ
يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ
مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(150) : De ki: Haydi Allah Tealâ, bunları muhakkak haram kıldı diye şahadet edecek olan şahitlerinizi getiriniz. Şâyet onlar şahadet ederlerse sen onlar ile beraber şahadette bulunma ve âyetlerimizi tekzip edenlerin ve ahrete inanmayanların havalarına tâbi olma. Ve onlar, başkalarını Rab'lerine denk tutarlar.

* * *

İ Z A H

(150) : Bu âyeti kerime, iddia ettikleri maharremat hakkında hüccetten mahrum olan müşriklerin bu davalarına doğru bir şahit ikâme edemeyeceklerini şöylece meydana koymaktadır: Resulüm!. Öyle bazı şeylerin haram olduğunu iddia eden müşriklere **(De ki: Haydi Allah Tealâ bunları)** şu haram tanımakta olduğunuz şeyleri **(muhakkak haram kıldı diye şahadet edecek olan müşahitlerinizi getiriniz.)** iddianızın doğruluğuna şahadet ediversinler. Heyhat!. Buna şahadet edecek doğru şahit ne gezer!. **(Şayet onlar şahadet ederlerse)** Hakikata muhalif olajâk şahadette bulunmuş olacaklardır. Artık **(sen onlar ile beraber şahadette bulunma.)** onları bırak, kendilerini tasdik etme. Çünki onlar iftirada, yalan yere şahadette bulunmuş olacaklardır. **(Ve âyetlerimizi tekzip edenlerin)** helâl ve haram hakkındaki beyanat-ı Kur'aniyeyi tasdik etmeyenlerin **(ve ahrete inanmayanların havalarına tâbi olma.)** öyle münkirlerin, kitabullah ile sabit hüküm-

leri ve kabul etmeyenlerin temayüllerine hnva ve hevesine, asla iKifntln bu» lunma. (Ve onlar) Öyle cahil, bâtıl itikatlı kimselerdir ki (başkalarını Kab'lerine denk tutarlar.) Hâlikı Kâinat Hazretlerine kendi putları, âciz mahlûkatı ortak tanırlar, öyle fasit, akıl ve fikire muhalif iddialarda bulunup dururlar. Artık öyle Allah Tealâ'nın âyetlerini tekzib eden, ahret âlemini inkâr eyleyen ve mahlûkattan bir kısmını Hâlikı Zişan'a muadil tanıyan bir güruha tâbi olmak nasıl muvafık olabilir?.

*

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ
شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ
مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ
اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (١٥١)

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(151) : De ki: Geliniz, llnb'l'rımin üzerinize neleri haram kılmış olduğunu okuyayım: Ona hiçbir şeyi şerik koşmayınız, ve ana ile babaya iyilik ediniz. Ve çocuklarınızı yoksulluktan dolayı öldürmeyiniz. Sizi de onları da biz merzuk kılarız. Ve fuhş'yata, onlardan alenî olana da, gizlice olana da yaklaşmayınız, ve Allah Tealâ'nın haram kıldığı herhangi kimseyi de öldürmeyiniz, bihakkın olan müstesnâ. İşte bunlar ile size tavsiyede bulunmuştur. Tâki âkilâne düşütlesiniz.

*
**

İ Z A H

(151) : Bu âyeti kerime, taraf-ı ilâhiden haram kılınmış olan şeylerin mühim bir kısmını şöylece muhtevi bulunmaktadır. Resulüm!. Nelerin haram olduğunu doğru bilmeyen o müddeilere (De ki: Geliniz!.) bana teveccüh ediniz (Kab'binizin üzerinize neleri haram kılmış olduğunu) bildiren

âyât-ı Kur'an-iyeyi size (okuyayım:) işte o âyetler ile emrolunuyor ki (Ona) o Halikı Azimüşşan'a (hiçbir şeyi şerik koşmayınız) onun şerik ve nezirden münezzeh olduğunu biliniz, vahdaniyetini tasdik ediniz, (ve ana ile babaya iyilik ediniz.) Onlar sizin varlığınıza birer sebeptir, hakkınızda şefkatleri, hizmetleri pek ziyadedir, onların kadrini bilip haklarında güzel muameleden ayrılmayınız. (Ve çocuklarınızı yoksulluktan) Fakru ihtiyaç içinde kalacağınızı düşünmeden (dolayı öldürmeyiniz) öyle merhamete, insaniyete münafi bir cinayette bulunmayınız, (sizi de onları da biz merzuk kılarız.) Siz rızkınızı tahsil edebileceğinizden korkarak öyle bir fezihaya cür'et göstermeyiniz, sizleri merzuk eden ancak sizlerin Hâlikınızdır, yoksa kendiniz değildir. Mukadder alan rızk ne ise siz ona kavuşursunuz. (Ve fuhşiyata) Zina gibi livata gibi fezihalara ve sair fahiş, gayrımeşrû işlere (onlardan alenî olana da gizlice olana da yaklaşmayınız) fuhşiyatın ve sair mâsiyetlerin aşikâre yapılması da, gizlice yapılması da haramdır, birer fezihadır, bunlar insanların gözlerinden gizli kalsa da Cenabı Hak'ça malûmdur, Allah'tan korkan, onun hükümlerine riayeti bir vazife bilen bir kimse nasıl olur da öyle fezihaları irtikâba cür'et edebilir, onları irtikâp değil, yanlarına yaklaşmaya da cesarette bulunamaz, (ve Allah Tealâ'nın Öldürülmelerini (haram kıldığı herhangi kimseyi de öldürmeyiniz) islâmiyetle veya müslümanların ahd-i zimmetine dehaletle hayatları tahtısiyanette bulunan kimselere sui-kastte bulunmayınız., (bihakkın olan) Öldürmek (müstesna), meselâ: Bir kimse, masum bir şahsı haksız yere öldürürse kısasen katle müstehik olur. Kezalik: Bir kimse imândan sonra irtidat ederek cemaat-i islâmiyeden ayrılırsa veya teehhülden sonra zinada bulunursa katle müstehik olur. Bu gibi bir sebep bulunmadıkça hiçbir kimsenin hayatına kasdetmek caiz olmaz. (İşte bunlar ile) Bu teklif olunan beş husus ile bir lütuf ve rafet olmak üzere Rab'-biniz (size tavsiyede) müekkeden emir ve tenbihte (bulunmuştur. Tâki) ey mükellef insanlar!, (âkilâne düşünesiniz.) Bu husustaki ahkâm-ı islâmiyenin faidelerini, hikmetlerini güzelce tefekkür ederek kendinizi o beyan olunan menhiyata, fezihalara mübaşeretten men edesiniz. Ne büyük bir ikâz-ı ilâhî!..

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ
وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا
وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ
اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾ وَاَنَّ هٰذَا
صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ
عَنْ سَبِيلِهِ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(152): Ve yetimin malına — rüştüne kadar — yaklaşmayınız, meğer ki, en güzel bir suretle ola. Ve ölçeği ve tartıyı adalet üzere ifa ediniz. Biz bir kimseyi tâkatinin fevkinde birşey ile mükellef kılmayız ve sözr **söyleyeceğiniz zaman adalette bulununuz, velevki, karabet sahibi olsun. Ve Allah Tealâ'nın ahdini yerine getiriniz. İşte size bunlar ile tavsiyede bulunmuştur. Umulur ki, düşünürsünüz, —nasihatyâb olursunuz—.**

(153) : Ve şüphesiz ki, bu benim müstakim yolumdur. Artık ona tâbi olunuz, başka yolları takib etmeyiniz. Sonra bunlar sizi Cenabı Hak'kın. yolundan ayırır. İşte size bununla tavsiyede bulundu. Gerektir ki, siz sakınasınız.

*

İ Z A H

(152) : Bu mübarek âyetler de riayet edilmeleri lâzım, güzelce ifa» edilmeleri fikir ve içtihada mutavakkıf beş nevi vezaif-i insaniyeyi beyan- ve tavsiye buyurmaktadır. Ve bu gibi vazifelere adem-i riayetin vehametini **bildirmektedir.** Şöyle ki: Ey veliler, vasiler!. Taht-ı idarenizde **bulunan herhangi bir (Yetimin malına —rüştüne kadar— yaklaşmayınız.)' yani: Yetim, akil baliğ, malını, idareye kâçlir oluncaya "kadar onun malını; güzelce idare** ediniz, o malı haksız yere sarfetmeyiniz, **hattâ böyle bir maksatla** yanma bile yaklaşmayınız, reşit **olunca da kendisine teslim ede-**

rek o yükten kurtulunuz. (Meğer ki, en güzel bir suretle ola.) O malı muhafaza için veya.müsmir bir hâle getirmek için sarfı iktiza eden miktar müstesnâ, onu sarf edebilirsiniz, (ve ölçeği ve tartıyı adalet üzere ifa ediniz.) Bunları yaparken ifrat ve tefritten kaçınınız, dosdoğru âdilâne bir surette itmam ediniz. Meselâ: Bir mulınızı satarken mikdarını, sıkletini olduğundan fazla göstermeyiniz, bir malı satın alırken de o malın miktarını, ağırlığını olduğundan noksan göstermeğe tenezzül etmeyiniz, böyle hareket, adalete münafi, haramı irtikâba saiktir. Terazilere, ölçeklere bihakkın riayet etmelidir, bir müslüman için öyle maddî, fanî bir menfaat mülâhazasıyle hilâfı hakikat iddiada harekette bulunmak asla caiz olamaz. (Biz bir kimseyi takatinin fevkinde birşey ile mükellef kılmayız) Binaenaleyh böyle vezni ve keyli şeylerde de adalete riayet etmek, insanların takati fevkinde değildir, bunlara adem-i riayetlerinden dolayı mazur olamazlar, bunlara riayetle mükelleftirler (ve söz söyleyeceğiniz zaman) bir hâdiseyi haber vereceğiniz veya bir hâdiseye hüküm ve şahadette bulunacağınız vakit (adalette bulununuz) sadakattan ayrılmayınız, doğrusu ne ise onu söyleyiniz, ona göre hüküm veriniz, şahadette bulununuz, (velev ki,) Lehine veya aleyhine söyleyeceğiniz kimse sizin için (karabet sahibi olsun.) akrabanızdan bulunsun, yine doğru söylemekten, hakka riayetten ayrılmayınız. (Ve Allah Tealâ'nm ahdim yerine getiriniz.) Böyle adalete riayet husûsundaki ve sair şer'i hükümlere mülâzemet husûsundaki emirlerine göre hareketten ayrılmayınız, dinen kabul ve deruhte etmiş olduğunuz vecibeleri yerine getirmeğe çalışınız. (İşte) Cenabı Hak (size bunlar ile) bu mufassalım bildirilen vecibeler ile (tavsiyede bulunmuştur.) müekket surette emir ve tenbih buyurmuştur. (Umulur ki, düşünürsünüz — nasihatyâb olursunuz-—.) Muktezasıyle amelde bulunursunuz, ona göre hat-tı hareketinizi güzelce tanzim ederek mes'uliyetten kurtulur, mükâfatlara nail olursunuz.

(153) : (Ve şüphe yok ki, bu) İki âyetteki emir ve nehy veya bu suredeki tevhid-i bariye, nübüvvete, seri hükümlere dair beyanat (benim müstakim yolumdur.) benim nübüvvet ve risaletimin hattı hareketi budur. Ben bu doğru, ilâhi yolu takip ile mükellefim. Ey ümmet-i merhume!. (Artık) Siz de (ona) o müstakim yola (tabi olunuz) bütün gayretinizle onu takibe çalışınız, (başka yolları takib etmeyiniz.) Dini işlâma muhalif, bid'at ve dalâlet yollarına gidivermeyiniz. (Sonra bunlar) Hakkın dinine muhalif yollar (sizi Cenabı Hak'kın yolundan) kulları için razı olduğu tarik-i müstakimden, cadde-i islâmiyetten (ayırır.) öyle yanlış, bâtıl yollara meylettirir, sevkeder durur. (İşte) Hak Tealâ Hazretleri (size bununla) böyle Allah Tealâ'nm yolunu takip edip sair yolları terketmekle (tavsiyede bulundu.) emir ve tenbih buyurdu. (Gerektir ki, siz sakınasiniz.) Öyle dağınık küfr ve dalâlet yollarına gidivermekten hazer üzereolasmız. Sizin için başka çare yoktur.

Görülüyor ki: İşbu (151 ve 152) inci âyetler şöylece on hükmi şer'îyi muhtevidir:

(1) Cenabı Hak'ka şerik ittihaz etmemek.
(2) Ana babaya ihsanda bulunmak.
(3) Çocukları fakirlik korkusuyle öldürmemek.
(4) Fahiş şeylere yaklaşmamak.
(5) Öldürülmeleri haram olan kimseleri öldürmemek.
(6) Yetimlerin mallarına yaklaşmamak.
(7) Ölçüleri adaletle yapmak.
(8) Tartıları adilâne yapmak.
(9) Söylerken adaletten ayrılmamak.
(10) Hak Tealâ'nın ahdına riayet etmek.

Bunlara ahkâm-i aşere namı verilmektedir. Bunlar ümmetlerin, asırların ihtilâfıyle muhtelif olmayacak dini, medenî; insanî hükümlerdir. İbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğu üzere bunlar ile amel edenler hidayete nail, cennete dahil olurlar. Bunları terkedenler de cehenneme sevkolunurlar. Binaenaleyh selâmet ve saadete nailiyetini temenni eden bir cemiyyet için bu ulvî esaslara riayet etmek elzemdir.

***

ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا
لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ (١٥٤)

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(154) : Sonra biz Musa'ya, ahkâmına güzelce riayet edene kitabı tamam bir veçh üzere ve herşeyi mufassalan bildirmek ve bir hidayet ve rahmet olmak için verdik. Tâki Rab'lerinin huzuruna varacaklarına imân etsinler.

***

İ Z A H

(154) : Bu âyeti kerime, Kur'an-ı Mübin'in nüzulûndan evvelde beyan olunan ahkâmı hâvi bir kitab-ı ilâhînin Hazreti Musa'ya verilmiş olduğunu onun da bir rahmet ve hidayet vesilesi bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey ümmet-i Muhammed'iye!. Size muharrematı ve sair hükümleri bildirdikten **(sonra)** haber vereyim ki: **(biz** Musa'ya) da verdiğimiz kitabın (ahkâmına) Musa gibi **(güzelce riayet edene)** de öyle salih, muhsin bir zata da **(kitabı)** Tevrat-ı şerifi **(tamam bir veçh üzere) sair** hükümleri de mükemmelen haiz olarak **(ve her şeyi) dini işleri, dün-**

yevî ve uhfevî vazifelere, bir takım hakayık-ı ilâhiyeye ait mes'eleleri (mufassalan) bildirmek (ve) o kitabın ahkâmına temessük edip gösterdiği tarik-i takib edenlere **(bir** hidayet ve rahmet **olmak için verdik.)** böyle bir kitab-ı ilâhiyi ihsan ettik, (Tâki) onun kavmi bu kit'ab-ı mübin sayesinde itikatlarını tashih, amellerini İslah ederek **(Rab'lerinin huzuruna)** âlemi ahrete (varacaklarına imân etsinler.) fevz ve necate nail olsunlar. Ne büyük bir âtifet-i ilâhiye. Beni İsrail bundan istifade etmeli değil miydi?. Hayfaki birçokları bu hidayet yolunu takib etmemişlerdir»

***

وَهٰذَا
كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
﴿١٥٥﴾ اَنْ تَقُولُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَٓائِفَتَيْنِ
مِنْ قَبْلِنَا وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا
لَوْ اَنَّٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّٓا اَهْدٰى مِنْهُمْ فَقَدْ
جَٓاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ
كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ
عَنْ اٰيَاتِنَا سُٓوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(155) : Ve bu bir kitaptır ki, bunu biz indirdik, mübarektir. Artık ona tâbi olunuz. Ve ittikada bulununuz, taki rahmete eresiniz.

(156) : Demeyesiniz ki, kitap ancak bizden evvel iki taifeye indiril' iniştir ve biz onların kıraatinden şüphesiz ki, gafiller idik.

(157) : Yahut demeyesiniz ki, eğer bize kitap indirilmiş olsa idi, elbet-

te biz onlardan daha ziyade hidayete ermiş **olurduk.** İşte size **Rab'binizden beyyine de geldi, hidayet ve rahmet de. Artık Allah Tealâ'nın âyetlerini tekzib edenden** ve **ondan** — yüz — çevirenden **daha** zalim **kimdir?. Biz âyetlerimizden iraz edenleri elbette böyle irazları sebebiyle azabın en kötüsü ile cezalandıracağadır.**

***

İ Z A H

(155) : Bu mübarek âyetler, Tevrat'da birçok ahkâmı cami bir kitab-i ilâhî olmakla beraber Kur'an-ı Azim'in daha tamam ve daha güzel bir veçhile birnice ahkâm-ı diniyeyi hâvi olduğunu ve binaenaleyh Kur'an-ı Mübin'e bitarikilevlâ mutabeatm lüzumunu bildirmektedir. Ve böyle bir kitab-i ilâhînin nuzulûndan dolayı artık kimsenin cehaletini makamı mazerette dermeyan etmesine imkân kalmadığını, böyle kutsî bir kitabın ahkâmına riayetten kaçınanların pek ziyade muazzep olacaklarını şöylece ihtar etmektedir: (Ve bu) Emirleri, nehiyleri size tilâvet olunan Kur'an-ı Mübin **(bir kitaptır** ki) kıymet ve ulviyeti takdirlerin fevkinde bulunan bir vahyi ilâhiden ibarettir ki, **(bunu biz)** Azimüşşan (indirdik.) Resulüme inzal ettik. Bu kitap (mübarektir.) Dünyevî ve uhrevî faideleri pek ziyadedir. **(Artık ona tabi olunuz.)** Önün bütün hükümlerine riayet ediniz, (Ve **ittikada bulununuz.)** onun hükümlerine muhalefetten hâzer ediniz, (tâki rahmete eresiniz.) merhamet-i ilâhiyyeye nail olasınız, dünyada da ahrette de selâmet ve saadete kavuşasınız.

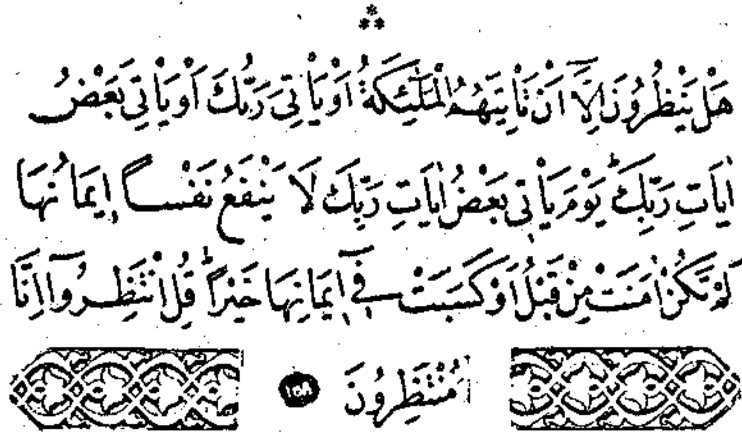
(156) : Ve bu kitab-ı Mübin, Ey Hâtemülenbiya'nın imâna davet ettiği insanlar!. Size taraf-ı ilâhîden ihsan buyurmuştur (Demeyesiniz ki) ne yapalım, bizim kitabımız yoktu (kitap ancak bizden evvel iki taifeye) Yehud ve Nesara milletine (indirilmiştir) bizim ise onlar ile alâkamız yoktur, (ve biz **onların kıraatinden)** Onların hakikatine vukuftan (şüphesiz ki gafiller idik.) onların mahiyetini bilemiyorduk, onlar bizce tebeyyün etmiş, sabit olmuş değildi.

(157) : **(Yahut)** da Ey Hâtemülenbiya'nın neşrettiği dini islâmı, kabul ile mükellef olan insanlar!, (demeyesiniz ki: Eğer bize) De (kitap indirilmiş olsaydı, elbette biz) onun bütün hükümlerine bihakkın riayöt ederek **(onlardan)** o iki kavimden (daha ziyade hidayete ermiş olurduk.) Artık böyle iddialara selâhiyetiniz kalmamıştır. (İşte size Rab'binizden beyyine de geldi) bir hüccet-i vâziha olan Kur'an-ı Azim ihsan olundu. (hidayet ve rahmet de) Geldi. O Kur'an-ı Mübin'in ahkâmı aynı hidayet ve, aynı rahmettir. Onlara riayet edenler dalâletten kurtulur hidayete erişir, azaptan halâs olarak rahmet-i ilâhîyeye kavuşur. **(Artık Allah Tealâ'nın** âyetlerini tekzib edenden) Kur'an-ı Azimin herhangi bir hükmünü inkâr ve tezyife cür'et gösterenden (ve **ondan)** nâsın yüzlerini **(çevirenden.)** o kitab-ı ilâhînin ahkâmını kabulden kaçınarak nâsı da kaçınmaya delâlet edenden **(daha zalim kimdir?.)** öyle bir kimse hem dâl *hem* de mudildir. Artık (Biz âyetlerimizden iğraz **edenleri)** onların ahkâmına ria-

yetten nâsı men'e cür'et gösterenleri, öyle dalâlet ile idlâli cem'edenleri (elbette böyle ir azları) idlâlleri (sebebiyle azabın en kötüsü ile) en şiddetli olanıyle (cezalandıracağadır.) onlar bu kötü, fahiş hareketlerinin cezalarına şüphe yok ki, kavuşacaklardır. Ne elim bir âkibet!.

Velhasıl: Umum beşeriyet için en son ve en muazzam bir kitab-ı ilâhî olan Kur'an-ı Azimüşşan indirilmiştir, artık kimsenin cehaletini behane ederek itizarda bulunmasına mahal kalmamıştır. Bu mübarek kitabın bütün ahkâmına riayet edilmesi icab etmektedir.

Binaenaleyh her insan, öyle vahim bir âkibete uğramamak için itikadını ahlâkını tashih etmelidir, hiçbir kimsenin dini, ahlâkî terbiyesini bozmaya cür'et etmemelidir, beşeriyet için şeytanî bir numune olmamalıdır. Belki dindar, faziletkâr, hayırhah bir hidayet rehberi olmaya çalışmalıdır. İnsan ancak bu sayede selâmet ve saadete nail olur. Başka çare yoktur.

MEALİ ÂLİSİ

(158) : Onlar başka değil, kendilerine Meleklerin gelmesini veya Rab'bin gelmesini veya Rab'bin bazı âyetlerinin gelmesini bekliyorlar. Rab'bin bazı âyetlerinin geleceği gün evvelce imân etmemiş veya imânında bir hayır kazanmamış olan şahsa imâm faidebahş olmaz. De ki: Bekleyiniz, ve biz de şüphe yok ki bekleyicileriz.

* *

İ Z A H

(158) : Bu âyeti kerime, kendilerine kitap indirilmesini isteyen dinsizlerin kitap indirilse de imân etmeyeceklerini ve onlara istedikleri bâzı âyetlerin zuhura gelmesi zamanında ise artık imâna gelmelerinin kendi-

lerine bir faide vermeyeceğini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onlar) O ilâhî âyetleri tekzip edenler, imân etmezler. Onlar (başka değil, kendilerine) ruhlarını kabz için veya kendilerini muazzep kılmak için (Meleklerin gelmesini) bekliyorlar, (veya Rab'bin gelmesini) Gözlüyorlar. Hâşâ mekân ve zamandan, gelip gitmeden münezzeh olan Halikı Kâinat Hazretlerinin kendilerine gelip görünmesini veya haklarında azaba dair bir emri ilâhînin zuhurunu bekliyorlar, (veya Rab'bin bazı âyetlerinin gelmesini) Kıyametin vuku bulacağına alâmet olan şeylerden bazılarının,*; meselâ güneşin mağrıp tarafından doğması gibi hâdiselerin zuhurunu (bekliyorlar.) onlar kendi zumlarmca o vakit imân edecekler. Heyhat L Resulüm!. Onlara ihtar et ki; (Rab'bin bazı âyetlerinin geleceği gün) Meselâ Deccalm veya Dabbetülardın zuhur edeceği zaman artık bu hâdiseden; (evvelce imân etmemiş veya imânında bir hayır kazanmamış) evvelce taib ve müstağfir olmamış (olan şahsa) bu sonraki (imânı) tevbesi (faidebahş olmaz.) bunlar kabule karin olamaz. Çünki böyle bir imân ve tevbe, bilihtiyar gayba imân ve tevbe mahiyetinde bulunmamış belki cebre müstenit: bulunmuş olur. Resulüm!. O münkirlere (De ki:) o istediğiniz bazı alâmetlerin zuhurunu (Bekleyiniz) onlar elbette ergeç zuhur edecektir, (ve biar de şüphe yok ki, bekleyicilerdeniz) Onların zuhura geleceği muhakkaktır. Vaktiyle imân etmiş olanlar o zaman fevz ve necata ereceklerdir. Bilâkis o zamana kadar münkir kalanlarda ebedî hüsrana uğrayacaklardır.

§ Ashabı kiramdan Huzeyfe ve Berra ibni Azib Hazretleri demişlerdir ki: Biz kıyameti müzakere ediyorduk, Resuli Ekrem Hazretleri teşrif ettiler, ne konuşuyordunuz, diye sual buyurdular, kıyameti tezekkür ediyorduk, dedik. Buyurdular ki: Kendisinden evvel on alâmet görülmedikçe kıyamet kopmaz. O alâmetler ise şunlardır:

(1) Bir duhanın == dumanın zuhuru ki, kırk gün devam edecektir.

(2) Dabbetülarz = yerden çıkacak garip bir hayvan ki, insanlar ile konuşacaktır.

(3) Maşrık tarafından bir hasefin, yer batmasının vuku-u.

(4) Magrıp tarafından birhasefin vuku-u.

(5) Ceziretülarap'da bir hasefin vuku-u.

(6) Deccalm rübubiyet iddiasında bulunan ve istidrac olarak bazı hârikalar gösterecek bir şahsın meydana çıkması.

(7) Güneşin muvakkaten mağrıptan doğması.

(8) Yecüc ve Mecüc namında iki kabilenin yer yüzüne dağılarak fe* şada çalışması.

(9) Hazreti İsa'nın semadan yer yüzüne nuzulû ve bir müddet daha yaşayıp Şeriat-ı Muhammed'iye ile âmil olması.

(10) Aden canibinden müthiş bir ateşin zuhuru.

Bu on alâmete «Alâmât-ı kıyamet» denilmektedir. Bunlara dair ilmi kelâmda tafsilât vardır, hepsi de kudretullaha nazaran mümkindir, vuku bulacakları da birçok muteber hadisler ile sabittir. Artık bunları inkâra veya indi bir surette tevile dinen müsaade edilemez.

§ İmamı Ahmet ile Tırmızı Ebu Hüreyre Radiallahü anhdan şöyle? rivayet etmişlerdir: Üç şey vardır ki, onlar çıkınca artık evvelce imân etmemiş olan şahsa imân etmesi faide vermez, onlar ise güneşin mağrıptan doğması ve Deccal ile Dabbetülerdin hurucudur.

***

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ
مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾
مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى

mm *&&$sm mm

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(159) : Şüphesiz o kimseler ki, dinlerini tefrikaya düşürdüler ye muhtelif fırkalara ayrıldılar. Sen hiçbir şeyde onlardan değilsin. Onların işleri, ancak Allah'a aittir. Sonra onlara ne yapar olduklarını haber verecektir.

(160) : Her kim bir iyilik ile gelirse kendisi için onun on misli vardır. Ve her kim bir kötülük ile gelirse o ancak onun misli)}e cezalandırılır. Ve onlar zulma uğramazlar.

***

İ Z A H

(159) : Bu mübarek âyetler, ihtilâfın, adem-i ittihadın kötü âkibetini; bildirerek insanları bid'atlere, hava ve heveslerine uymaktan, ihtilâflara düşmekten, birbirine düşman fırkalara ayrılmaktan tahzir etmektedir. Ve kötülükleri işleyenlerin birer misli cezaya uğrayacaklarını bildirmekte iyiliklerde bulunanların da onar misli mükafatlara nail olacaklarını şeylece tebşir eylemektedir.

(Şüphesiz o kimseler ki) O milletler ki (dinlerini tefrikaya düşürdüler.) dinlerinin bazı hükümlerini kabul, bazılarını reddettiler, dini esasları kendi havalarına göre tevile cür'et gösterdiler. Ve bazı milletler, meleklere taptılar, onları Allah Tealânıri kızları sandılar, bazı milletler de putlara taptılar onları haklarında birer şefaatçi sandılar. Mecusiler de nuru da, zulmeti de birer ilâh tanıdılar. Bazı kimseler de dinin ahkâmına muhalif içtihatlarda bulundular, sarih nasları bırakıp müteşabihata tabi

oldular, bir takım kimseler de maddî bir menfaat, bir gaye uğrunda dinin emirlerine muhalif hareketlerde bulunmadan çekinmediler **(Ve muhtelif fırkalara ayrıldılar)** biribirine karşı hasmane birer vaziyet almış, biribirini tekfire, tadlile başlamış oldular, aralarında ittihattan, tesanütten, muhabbet ve samimiyetten eser kalmamış bulundu. Fakat ey Resuli Ekrem!. **(Sen hiçbir şeyde onlardan değilsin.)** Sen onların inançlarına, hareketlerine tabi olmayıp muasirin olanlara lâzım gelen dini hükümleri tebliğ »etmiş, onları bizzat irşada çalışmış olduğun için onların o kötü hâllerinden mes'ul değilsin, sen vazife-i risaletini ifa etmiş bulunuyorsun. **(Onların işleri ancak Allah'a aittir.)** Cenabı Hak, onların müstehik oldukları cezarları vermeğe kadirdir. Onların haklarında hikmeti ilâhîyesi muktezasınca irade-i subhaniyyesi tecelli eder. Onları dilerse daha dünyada iken muahaze eder, onlara karşı cihat ilân edilmesi için sana emreder, müsaade verir. **(Sonra onlara)** İMinyadalarken **(ne yapar olduklarını)** Allah Tealâ'nın emirlerine nasıl muhalif hareketlerde bulunup durduklarını, ahret gününde **(haber verecektir.)** onları o yaptıklarının cezalarına kavuşturacakdır. Artık her insan, bu gibi bir âkibeti düşünerek daha dünyada iken hâlini islâh etmeli, mükâfatlara vesile olacak güzel amellerde bulunmalı değil midir?.

(160) .: (Her **kim)** Herhangi bir mümin **(bir iyilik ile)** ahret âlemine **(gelirse kendisi için)** bir fazl-ı ilâhî olmak üzere **(onun)** o yaptığı iyiliğin, güzel amelin lâakâl **(on misli.)** sevap vardır. **(Ve her kim bir kötülük ile gelirse)** Şer-i memnuattan Dirini irtikâb etmiş olursa ahrette **(o ancak onun misli ile cezalandırılır.)** o kötülüğün muadili olan bir azaba giriftar olur. **(Ve onlar)** Sevaplarının eksilmesi ve cezalarının arttırılması suretiyle **(zulme uğramazlar.)** haklarında adalete münafi bir muamele yapılmaz. Meselâ: -Bir müslüman bir günah işlerse onun muadili bir cezaya müstehik olur. Cenabı Hak af etmezse yalnız o cezaya uğrar çünki bir müslüman, yaptığı günahın devamını istemez, ondan kurtulmak emelinde bulunur. Bu cihetle yalnız bir misli cezaya müstehik bulunur. Fakat foir müslüman, bir ibadette, güzel bir muamelede bulunursa bunun mukabilinde bir lûtfi ilâhî olarak en az on kat mükâfata nail olur. Bir kâfirin yapacağı herhangi bir muamele ise bir dini mahiyeti haiz değildir. Binaenaleyh o muameleden dolayı dünyada bir mükâfata nail olsa da ahrette nail olamayacaktır. Küfre mukarin olan bir muamele, bir ibadet, bir taat sayılamaz. Fakat onun küfrü kendi azim ve kanaatine göre daimidir, dünyada ebediyen yaşayacak olsa o kanaatte bulunacağına azmetmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh onun bu azmi müebbet olduğundan onun ikabı da ebedî bulunacaktır. Bu cihetle aralarında bir müsavat vardır.

*

قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(161) : De ki, şüphe yok ki Rab'bim beni müstakim bir yola, dosdoğru bir dine, İbrahim'in hanif olan milliyetine hidayet buyurdu. Ve o müşriklerden olmuş değildi.

(162): De ki: Benim namazım, ibadetlerim ve diriliğim ve ölümüm âlemlerin Rab'bi olan Allah Teâlâ içindir.

(163): Onun bir ortağı yoktur. Ve ben bununla memur oldum ve ben müslümanların ilkiyim.

İ Z A H

(161) : Bu mübarek âyetler, asıl tarik-i müstakimin dini islâmdan ibaret olduğunu ve Cenabı Hak'kın şerik ve nezirden münezzeh olup bütün ibadetlerin ona yapılacağını ve bütün mahlûkatın vücut ve ademi onun kudretiyle husule geldiğini şöylece bildirmektedir: Resulüm!. Öyle tefrikaya düşmüş, tevhid-i ilâhîyi terketmiş olan cahillere **(De ki, şüphe yok Rab'bim)** o mürebbi-i Zişanım vahyi ilâhîsiyle, enfüs ve âfakteki âsar-ı bediasıyle **(beni müstakim bir yola)** hak'ka kavuşturan bir tarike nail, etti. Yani: Beni **(dosdoğru bir dine)** dini İslama, evet.,. Hazreti **(İbrahim'in hanif olan milliyetine)** onun bâtıl dinlerden beri olan tarik-i diyanetine **(hidayet buyurdu.)** beni de öyle bir şeref ve saadete nail kıldı (Ve o) Peygamber-i Zişan **(müşriklerden olmuş değildi.)** o bir müvehhid idi, bir Resuli âlikadr idi. Ona intisap iddasında bulunan müşrikler ile onun asla bir alâkası yoktu. Hazreti İbrahim'in nezahati, diyaneti öyle yanlış akide sahipleriyle alâkadar olmasına münafidir.

Bu âyeti kerime, Hazreti İbrahim'in dini üzere **bulunduklarını iddia eden** Kureyş müşriklerini tekzip'etmektedir.

(162) : Resulüm!. O müşriklere hitaben **(De ki: Benim namazım, ibadetlerim)** oruç gibi, hac gibi, kurban ve saire gibi yaptığım ibadetler **taatler (ve diriliğim ve ölümüm)** hayat ve mematim, bu hallerdeki hayrat **ve** hasenatım, ölüm anında imân üzere bulunuşum, bütün varlığım **(âlemlerin Rab'bi olan Allah Tealâ içindir.)** hepsi de onun birer ihsanıdır, hepsi de onun zat-ı ulûhiyetine hâlisane arzı ubudiyet içindir. Böyle bir ihlâsa mukarin olmayan bir ibadet ve taat ise zaten kabule şayan değildir.

(163) : **(Onun)** O Ĥalikı Zişan'ın hiçbir hususta **(bir ortağı yoktur.) o** şerik ve nazirden münezzehtir. Bütün ibadetlerimiz yalnız onun zatı ulûhiyetine aittir. Ona kimse şerik ittihaz edilemez. **(Ve ben bununla memur oldum.)** Ben böyle tevhit ile, böyle halisane ibadetlerle, ve Cenabı Hak'kın vahdaniyetini ümmetime telkin etmekle mükellefim **(ve ben müslümanların)** bu ümmet-i merhumeden islâmiyeti ilk kabul eden ve Allah Tealâ'nm emirlerine imtisâl eyleyen zatların **(ilkiyim.)** ben bu şerefi islâma vahyi ilâhi ile nail olmuş, sonra bunu ümmetime telkin etmiş bulunmaktayım.

§ Nüsk kelimesi, Cenabı Hak'ka manen tekarrübe vesile olan **herhangi bir** ibadet ve taattir. Kurban mânasında istimali maruftur.

**

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغٖي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ
اِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فٖيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾ وَهُوَ الَّذٖي جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ
الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فٖي مَٓا
اٰتٰيكُمْ اِنَّ رَبَّكَ سَرٖيعُ الْعِقَابِ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٦٥﴾

——— o ———

MEALİ ÂLİSİ

(164) : De ki: Ben Allah Tealâ'dan başka bir rab'mi ararım ki, o herşeyin Rab'bidir. Ve herkesin kazanacağı —günah— ancak kendi aleyhinedir. Ve hiçbir günahkâr nefis, başkasının günahını yüklenmez. Sonra dönüşünüz ancak Kab'binizedir. O zaman o Rab'biniz kendisinde ihtilafa düşmüş olduğunuz şeyleri size haber verecektir.

(16) : Ve o, o —Ĥalikı Zişari— dır ki, sizi yeryüzünde halife kıldı. Ve bazınızı bazınızın üzerine derecelerce yükseltti, taki sizi size verdiği

şeylerde imtihana tâbi tutsun. Şüphe yok ki, senin Rab'bin seriül'ikaptır. Ve muhakkak ki, o gafurdur, rahimdir.

İ Z A H

(164) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'km rübubiyetini. rübubiye--tine şahadet eden tasarrufat-ı ilâhîyesini bildirmektedir. Ve Allah Tealâ'-nın vahdaniyetini, rübubiyetini tasdik edenleri rahmet ve mağfiret ile tebşir, inkâr edenleri de azap ile terhip ve tehzir etmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Cenabı Hak'ka bir takım mahlûkatı şerik ittihaz eden ve başkalarını •da öyle bir şirke kail olmaya davete cür'et eyleyen cahil müşriklere (De ki: Ben Allak Tealâ'dan başka bir Rab'nıi ararım ki) onu ibadet hususunda Cenabı Hak'ka şerik ittihaz edeyim. Halbuki (o) benim kendisine ibadet ettiğim, vahdaniyetine mutekit bulunduğum Allah Tealâ (herşeyih Rab'» bidir.) sahibidir, mâlikidir, mürebbisidir. Onun mâdası bütün ona muhtaçtır, onun rübubiyetinin birer eseridir. Artık nasıl tasavvur olunabilir ki, •onlar mâbudiyet hususunda o Rabbülâleminih şeriki olabilsinler. Halbuki, o müşrikler de muteriftirler ki o şerik ittihaz ettikleri şeyleri de yaratan, besleyen Rabbülâlemin Hazretleridir. Evet... Putlara tapanlar da, muteriftirler ki, gökleri, yerleri ve bunlardaki bütün mevcudatı ve o putları yaratan, Allah Tealâdır, Yıldızlara tapanlar da muteriftirler ki, bu yıldızİarın hâliki, mucidi ancak Allah-ü Azimüşşandır. Yezdan ile Ahremen'in, ya'ni şeytanın mabudiyetine kail olanlar da muteriftirler ki, şeytanları yaratan da yine Allah Tealâ Hazretleridir. Hazreti Mesih'in ve meleklerin mabudiyetine mutekit olanlar da itiraf etmektedirler ki, bunların da ve bütün mükevvenatın Hâlikı ancak Allah Tealâ ve Tekadder Hazretleridir. İşte bu dört kısım müşrik taifeden her biri de halikiyetin, rübubiyetin Allah Tealâ'ya mahsus olduğunu itiraf edip durmaktadırlar. Artık böyle mahlûk olan, Cenabı Hak'kın birer eser-i kudreti bulunan şeyler, mabudiyet sıfatını nasıl haiz olabilir ki, onları birer mabut ittihaz etmek muvafık olabilsin. Hiç merbubun Rab'be, mahlûkun Hâlik'a, memlûkun mâlike şerik olması aklen tasavvur olunabilir mi?. Binaenaleyh Allah Tealâ'dan başkasını mabut ittihaz etmek, fasit bir harekettir, bâtıl bir din inancıdır. (Ve) Şunu da bilmelidir ki (herkesin kazanacağı —günah— ancak kendi aleyhinedir.) Müşrikler, müslümanlara diyorlardı ki: Siz de bizim yolumuza tâbi olunuz, sizin yapacağınız şeyler bizim üzerimize yazılmış, biz onun mes'uliyetini deruhte ederiz. Bu nazmı şerif ise onları reddediyor, herkesin yapacağı fena şeylerin mesuliyeti kendi aleyhine teveccüh eder, bu mes'uliyetten kendisini kurtaramaz olduğunu bildiriyor. Maamafih o müşrikler diyorlardı ki: Ey müslümanlar!. Siz bize tâbi olunuz, biz sizin üzerinize yazılacak hatalarınızı biz kıyamet gününde yükleniriz, onların TDU iddialarını red için de buyruluyor ki: (Ve hiçbir günahkâr nefis, başikasının günahını yüklenmez.) Artık o müşrikler de şirke düşürdükleri

kimselerin günahlarını, mes'uliyetlerini tamamen yüklenerek onları azaptan kurtarabilirler mi?. Bu halde kendileri de muazzep olurlar, Öyle idlâl ettikleri kimseler de muazzep olurlar. Bir-kere şunu da düşünmeli ki: (Sonra dönüşünüz ancak Rab'binizedir.) Bu dünya hayatını müteakip ahiret hayatı başlayacaktır, bütün mükellef mahlukat Cenabı Hak'kın huzur-u mânevisine giderek muhasebeye tabi bulunacaktır. (O zaman o Rab'biniz) Olan mabûdi Azimüşşan dünyada iken (kendisinde ihtilâfa düşmüş olduğunuz şeyleri) onların hayır mı, şer,mi, hak mı, bâtıl mı bulunmuş olduğunu (size haber verecektir.) o zaman hakikat .tamamen tebeyyün edecektir, artık o zaman yapacağınız nedametler size bir faide vermeyecektir.

(16*5) : Ey insanlar!. Bir kere Allah Tealâ'nın hakkınızda olan in'am ve ihsanını düşünmeli değil misiniz?. Ona başkalarını nasıl şerik ittihaz edebilirsiniz?. O Halikı Kerim, sizleri yarattı, nimetlere nail etti (Ve) bahusus (o, o) Halikı Zişan (dır ki, sizi yer yüzünde halifeler kıldı.) sizi sabık ümmetlere halef kıldı, siz onların yerlerini işgal ettiniz, bahusus Peygamberiniz olan Hazreti Muhammedi, bütün Peygamberlerin hatemi kıldı, onun ümmeti olan sizleri de tarihe karışmış olan ümmetlerin yerine getirdi, onların yerlerine kaim, hâkim kıldı. (Ve) O Hâliki Kerim (bazınızı bazınızın üzerine derecelerce yükseltti.) akıl ve marifet, şeref ve servet, hâkimiyet ve mahkûmiyet itibariyle cemiyetinizi muhtelif mertebelerde bulundurdu. (Tâki sizi verdiği şeylerde imtihana tâbi tutsun.) Yani: O Halikı Hakim, sizleri böyle muhtelif tabakalara ayırmış olmakla hakkınızda lihikmetin bir imtihan ve ibtilâ muamelesi yapmıştır. Bununla muti olanlar ile, âsi olanlar, nimetlerin şükrünü ifa edenler ile etmeyenler tezahür etmiş olacaktır. Yoksa Cenabı Hak'ça herşey malûm olduğundan onun hangi bir kimseyi anlamak için imtihana tâbi tutması mutasavver değildir. Böyle bir imtihan, Cenabı Hak'ka nazaran muhaldir, zaittir. Ancak kullarının ef'al ve harekâtı tezahür edip kendilerinin bir itiraza selâhiyetleri kalmamak için onları öyle imtihan sayılacak vaziyetlere, mükellefiyetlere mâruz bırakır ki, bu hâl bizlere nazaran bir imtihan mahiyetinde bulunmuş olur. (Şüphe yok ki, senin, Rab'bin) Olan o Halikı Hakim, hem (seritilîkaptır.) onun vahdaniyetini, rübubiyetini tasdik etmeyen, onun nimetlerine karşı şükran vazifesini ifa eylemeyen kimseler hakkında onun azabı pek kariptir. İstediği dakikada onları muazzep eder. Ve her gelecek şey, karip demektir. (Ve muhakak ki o)-Mabûdi Kerim (gafurdur.) mümin kullarının hasbelneşeriye sudur eden günahlarını af ve setreder, bağışlar ve o Halikı Azim (rahimdir.) bütün mahlûkatı hakkında lütuf ve inayeti mebzuldür, bahusus mümin kulların hakkında rahmet-i ilâhîyesi pek ziyadedir. İşte bu beyanatı âliye hem muazzam bir terhib-i ilâhîyi, hem de pek büyük ilâhî bir tergib ve tebşiri muhtevidir. Artık uyanmalı, o Halikı Zülcelâl'in ikabmı calip şeylerden kaçınmalı, af ve âtifetini celbedecek güzel amellerde bulunmaya çalışmalıdır. Ya İlâhelâlemin!. Cümlemize intibahlar nasip et, hepimizi af ve âtifetine nail buyur. ÂMİN. Bihörmeti Hâtemil'enbiya-ı velmürselîn.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الۤمۤصۤ ﴿١﴾ كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ ف۪ي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ
لِتُنْذِرَ بِه۪ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾ اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا
تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

MEALİ ÂLİŞİ

(1): Elif, Lâm, Mim, Sad.

(2): Bu bir kitaptır ki, bununla korkutasın diye ve müminlere bir mev'ize olarak sana indirilmiştir. Bundan dolayı senin kalbinde sakın bir sıkıntı olmasın.

(3) : Size Rabbinizden indirilmiş olana tâbi olunuz, ve onun gayrı doş~ lara tâbi olmayınız, siz pek az öğüt tutuyorsunuz.

⁂

İ Z A H

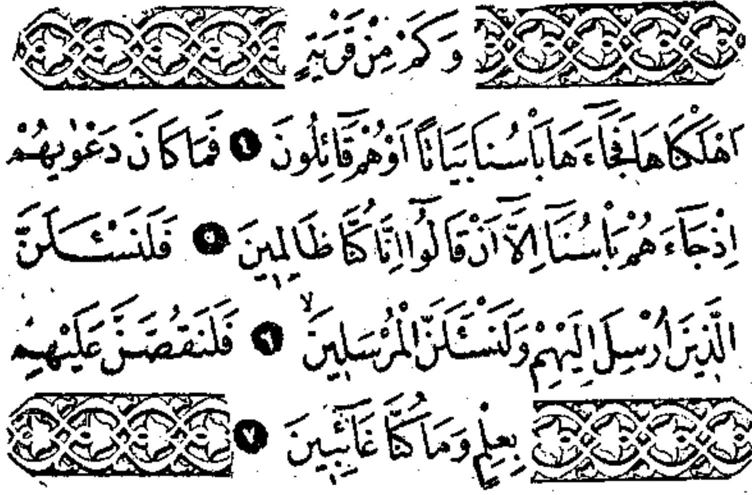
(1) : Elif, Lâm, Mim, Sad: Tâbiri hakkında Bakara suresinin ilk âyetinin tefsirine bakmalı. Maamafih bu tâbir, bu sure'i arafın bir ismidir de denilmektedir; . İbni Abbas Hazretlerinden bir rivayete göre de bundan murad, «Ben alem olan Allahım» demektir. Bu Araf suresinin «Suretül mikat», «Suretül misak» gibi başka isimleri de vardır. Araf suresi, Mekke'i Mükerreme'de nazil olmuştur. Ancak (163) üncü âyetten (170) inci âyete kadar olan sekiz âyeti kerimesi Medine'i Münevvere'de nüzul etmiştir- Araf suresi, akaide, dini hükümlere dair birçok esasları hâvidir ve bir kısım Peygamberlerin kıssalarını, ümmetlerinin hallerini mufassalca muhtevidir. Mühim bir mevzu teşkil eden Araf'a dair âyetleri cami olduğu için kendisine «Araf suresi» unvanı verilmiştir. (46) cı âyeti kerimenin; tefsirine müracaat!.

(2) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Azimin ne gibi maslahatlara mebni nazil olduğunu ve Resuli Ekrem'in hattı hareketini beyan buyurmakladır. Şöyle ki: (Bu) Sure'i celile (bir kitaptır) Kur'anı mübinin bir kısım kutsi sahifelerini hâvidir (ki bununla) bu ulvî kitap ile bir takım dinsizleri (korkutasın) bu kitaptaki azaba ait âyetler ile onları intibaha davet edesin (diye ve müminleri) de (bir mevize olarak) bir faideli, hayırhahane bir öğüt mahiyetinde bulunarak, Habibim!. (sana indirilmiştir.) Bu kitabın indirilmesi bu gibi hikmet ve maslahatlara müstenittir. Artık senin vazifen de bunları ümmetine tebliğ etmektir. Onlar bunu güzelce telâkki ederek tenevvür etmez, bundan müstefit olmak istemezlerse (Bundan dolayı senin kalbinde) vicdanında (sakın) hüzün ve kederden (bir sıkıntı olmasın.) çünki sen vazifeni ifa etmiş bulunursun. Onların bunu kabul edip etmiyeceğini düşünerek mükedder bir halde bulunman icap etmez.

Bu âyeti kerimede işaret vardır ki: Bu ümmeti merhumenin vazifesi de halkı irşada çalışmaktır onların kabul etmiyeceklerini düşünerek hüzne yeise düşmek, o irşat vazifesini terketmek muvafık olmaz.

(3) : Ey mükellef insanlar!. (Size Rab'binizden indirilmiş olana) Kur'anı mübinin hükümlerine ve Resuli Ekrem'in sünnetlerine (tâbi olunuz) Hazreti Peygamber'in sünnetlerine, emirlerine ve nehiylerine tebaiyyette Cenabı Hak'kın emirlerine ve nehiylerine tebaiyyettir. Çünki Kur'anı Kerim, bunu nâtıktır. (ve onun gayrı dostlara tâbi olmayınız) Cenabı Hak'tan başkasını, onun hükümlerine muhalif harekette bulunan in ve cin şeytanlarını birer veliyülemir tanıyarak onların arkalarına düşmeyiniz, onların vesveselerini kabul etmeyiniz. Çünki onlar insanı idlâl ederler, haktan ayırır, bâtıla düşürürler. Velhasıl: Selâmet ve hidayet dairesinde yaşamak isteyenler, dini islâmın hükümlerine sarılmalıdırlar, onun düşmanlarının sözlerine kıymet vermemelidirler. Hayfaki, Ey mükellef insanlar!, (siz pek az öğüt tutuyorsunuz.) Hakkınızdaki en hayırlı nasihatları tamamen kabul etmiyorsunuz, vaziyetinizi, istikbalinizi lâikiyle düşünemiyorsunuz. Hiç tarihi âlemden ibret almanız icap etmez mi?.

*
**

MEALI ALISI

(4) : Bir nice ülkeyi helak ettik ki, onlara azabımız gece yatarlarken veya gündüzün ortasında uyurlarken gelip çatmıştır.

(5) : Onlara azabımız geldiği zaman ise onların sözleri: Biz hakikate» zalim kimseler olmuş idik, demekten başka olmamıştır.

(6): Sonra kendilerine Peygamberler gönderilmiş olanlara mutlaka soracağız ve gönderilen Peygamberlere de elbette soracağız.

(7) : Sonra da onlara —yapmış olduklarını—- bir bilgi ile elbette anlatacağız ve biz — onlardan — gaipler olmuş değil idik.

*

Î Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, kadîm, âsi ümmetlerin tarihî hallerine nazarı dikkati celbetmektedir. Ve dini mes'uliyetin umumiyetine ve Cenabı Hak'km herşeye bihakkın âlim bulunduğuna işaret ederek insanları tehdit ve intibaha davet eylemektedir. Şöyle ki: Ey insanlar!. Bir kere düşününüz, **(B'z nice ülkeleri)** nice şehirleri, şehirlerin ahalisini irtikâb edilen **küfr** ve masiyet yüzünden **(helak ettik ki)** tarihi âlem bunları tamamen kaydetmiş bulunmaktadır, **(onlara azabımız) Ya (gece yatarlarken)** gelmiştir. Nitekim Lût Aleyhisselâra'ın kavmi böyle bir **azaba** uğramıştır.

Veya (gündüzün ortasında uyurlarken) gaylule denilen istirahat uykusuna dalmışlarken (gelip çatmıştır.) nitekim Şuayb Aleyhisselâm'ın kavmi de böyle bir azab ile helak olup gitmiştir. Onlar bütün dinsizliklerinin cezasını öyle gafilâne bir halde yaşarlarken derhal bulmuşlardır. Ne mühim ibret manzaraları!.

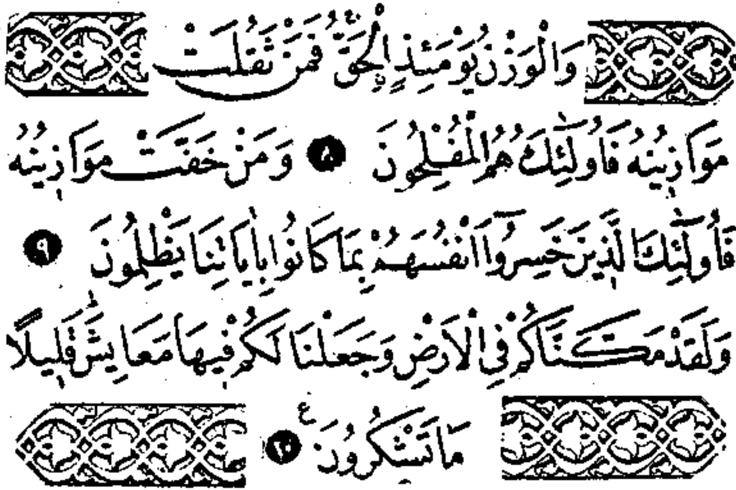
(5) : (Onlara) O münkir, günahkâr cemiyetlere (azabımız geld'ği) felâketlerine dair alâmetlerin'kendilerine teveccüh ettiğine muttali oldukları (zaman ise) nekadar fena hareketlerde bulunmuş olduklarını anladılar, dinsizliklerini itirafa mecbur oldular, kendi fasit fikirlerinin, düşüncelerinin butlanına şahadet ettiler. Artık (onların sözleri: Biz hakikaten zalim kimseler, olmuş idik, demekten başka olmamıştır.) onlar böyle kusurlarını itiraf ile nedamet göstermekle azabı ilâhiden kurtulmak istediler. Heyhat ki, artık necat hengâmı geçmiş bulunmuştu.

Bir faide bahşeder mi heyhat!.
Vaktinde edilmeyen nedamet!.

(6) : O münkir kavimler, dünyada öyle helake maruz kaldıkları gibi asıl ahrette de ebedî azaba mâruz kalacaklardır. İşte Cenabı Hak buyuruyor ki: (Sonra kendilerine Peygamberler gönderilmiş olanlara) Bütün o geçmiş ümmetlere (mutlaka soracağız) onların hakkında hücceti ilâhiye tamam olmak, ve onların bir mazeret beyan etmeğe selâhiyetleri olmadığı tezahür etmek için onlara tarafı ilâhîden sualler tevcih edilecek, size Peygamberler gelmedi mi?. Gelen Peygamberlerin davetine icabet ettiniz mi? Etmediniz mi?. Söyleyin bakalım, denilecektir, (ve gönderilen Peygamberlere de elbette soracağız.) Ümmetleriniz size ne suretle icabet ettiler?. Diye onların da ifadeleri alınacaktır. Bütün bu sualler, dinsizleri tevbih içindir, onların denaetlerini kendilerine karşı açıklamak hikmetine müstenittir. Yoksa Cenabı Hak, hepsinin bütün hallerine bihakkın muttali olduğundan malûmat edinilmesi için böyle bir suale hâşâ ihtiyacı yoktur: Bu bakımdan bir sual vâki olmayacaktır.

(7) : (Sonra da) Böyle bir istintakı müteakip (onlara) o Peygamberlere ve onların ümmetlerine (—yapmış olduklarını— bir bilgi ile) onların zahirî ve batınî hallerine, alenen ve sirren düşünüp söylediklerine bihakkın bir vukuf ile kendilerine (elbette anlatacağız) hepsini de onlara haber vereceğiz; (ve biz —onlardan— gaipler olmuş değil idik,) Ki, onların o amelleri, halleri bize gizli kalabilmiş olsun. Binaenaleyh onların hakkındaki sualler de hallerine vukuf için değildir. Belki onların iyi veya kötü hareketerinin kendilerine karşı da meydana çıkması içindir. Ve Cenabı Hak, zaman ve mekâna ihtiyaçtan münezzeh olarak bütün mahlûkatının ahvaline muttalidir. Ona nazaran hiç birşey kendisini bir gaybubet perdesiyle örtbas edemez. Âmenna.

**

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(8) : Vezinde o günde haktır. Artık her kimin terazileri ağır gelirse işte felâha erenler onlardır.

(9) : Her kimin de terazileri hafif gelirse onlar da âyetlerimize zülüm etmiş olmaları sebebiyle nefislerini hüsrana bırakmış kimselerdir.

(10) : Andolsun ki, sizi yerde yerleştirdik ve size orada b'rçok maişet vasıtaları vücude getirdik, siz ise pek az şükredersiniz.

***

İ Z A H

(8) :• Bu mübarek âyetler, Ahret hayatındaki muhasebatı ve **kimlerin** felâha nail olup olamayacaklarını bildirmektedir. Ve Cenabı **Hak'kın** nimetlerine karşı layıkıyle şükr edilmediğini ihtar buyurmaktadır. **Şöyle ki:** Cenabı Hak'kın kudretinin, adaletinin bir büyük tecellisi olmak üzere yevmi ahırette bütün insanların dünyada yapmış **oldukları. amelleri tartılacaktır. Onların** dereceleri, mahiyetleri umuma karşı meydana **çıkarılacaktır. Binaenaleyh bu amellere mahsus olan bir (vezin de) o amelleri** harikulâde bir surette tartıya tâbi kılmak ta **(o günde) o kıyamet âleminde (haktır.)** sabittir, muhakkakulvukudur. **(Artık) Bu** tartış neticesinde **(her kimin)** herhangi mükellef bir şahsın **(terazileri ağır gelirse) hangisinin** hasenatına ait terazisi, seyyiatına mahsus terazisinden ağır çekerse **(işte helâsa erenler onlardır.)** sevaba, necata nail olarak selâmete **erecek olanlar onlardan** ibarettir. Ne büyük bir muvaffakıyyet!.

(9) : (Her kimin de) Kıyamet günü (terazileri hafif gelirse) yani: Tartılacak hasenatı rriadum veya pek az olup da seyyieleri fazla bulunursa (onlar da âyetlerimize) dünyada tekzib suretiyle (zulüm etm:ş olmaları sebebiyle) öyle hakka münafi, mukaddesata muhalif, vahdaniyeti ilâhîyeye ait delillere aykırı hareketleri yüzünden kendi fitratı selimelerini zây ederek (nefislerini hüsrana bırakmış) kendilerini ahret âleminde azaba müstahik kılmış (kimselerdir.)

Bu gibi terazileri hafif gelecek şahıslardan murad, ekseri müfesşirîne göre kâfirlerdir. Çünkü Allahın âyetlerine zulm eden, onları münkir olan kâfirlerden başka değildir. Bir kısım günahkâr müminler ise tamamen hüsrana uğramış olmayacaklardır. Onlardan affa mazhar olmayanlar, muvakkaten muazzep olurlarsa da sonra yine selâmete ererek cennete kabul olunurlar.

§ Mizan: Mahşer günü herkesin amellerinin miktarını bildirecek olan bir vasıtadır ki, her şahıs kendi sevap ve günahının miktarına bununla vakıf olur. Adaleti ilâhiyyenin tecellisine vesile olan bu mizanın mahiyetini ilmi ilâhîye havale ederiz. Maamafih amellerin tartılması hakkında müteaddit tevcihler vardır. Cumhuri müfesşirîne göre insanların amelleri daima melekler vasıtasıyle bir takım sahifelere yazılmaktadır. Bunlara «Sehaifülâmâl» denilir. İşte bu sahifalar bütün halaikm gözleri önünde mahiyeti Cenabı Hak'ça malûm bir terazi ile tartılacaktır. Bu terazinin bir dili, iki de keffesi vardır.

İbni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine göre de müminlerin amelleri güzel bir surette, kâfirlerin amelleri de çirkin bir surette temessül eder. Bu ameller böyle bir suretle tartılır. Mücahide, dehhake ve bir kısım müteahhır âlimlere göre de bu mizandan murad, adaleti ilâhiyyedir, kazayı subhanîdir. Ahırette Cenabı Hak'km adaleti tecelli edecek, her mükellef mahlûk bu adaletin muktezasma göre ya mükâfat veya mücazat görecektir. Maamafih kudreti ilâhîyenin, adaleti subhaniyenin bihakkın tecellisini mahlûkata göstermek için ins ve cinne ait âmâl ve efâlin birer suretle teraziye tâbi tutulması asla istibad edilemez. Hergün muhiti beşeriyette nice harikulade kudret eserlerinin keşfine, zuhuruna şahit olmuyormuyuz?. Sedalarımızı, suretlerimizi birer demir parçası zaptetmiyor mu?. Şarkta olan bir kimse, garpte bulunan bir şahsın sedasını, simasını görüp işitmiyor mu?. Fotoğrafını zaptedemiyor mu?. İşte bizim için birer numune'i ibret ve intibah olmak üzere vakit vakit zuhura getirilen bu hârikalar da bize bir ders vermektedir. Artık kudretullah ile amellerimizin herhangi bir suretle mizana vurulabileceğini biz nasıl istibad edebiliriz. Allah Tealâ her şeye kadirdir. Âmenna!.

(10) : Ey âdem oğulları!. (Andolsun ki) İclâlim hakkı için (sizi yerde yerleştirdik) sizi yeryüzünde ikamete, tasarrufa, servet ve sâmana nail kıldık (ve size orada) yer yüzünde (birçok maişet vasıtaları vücude getirdik) hayatınızı, idarenizi tanzim için mütenevvi, ticaret sanat sebebleri yarattık, çeşit çeşit yiyilecek, içilecek nimetleri var ettik, insanları bunlardan

müstefit kıldık. Artık bu kadar eltafı ilâhiyye, ibadet ve taatte bulunmanızı, şükran vazifenizi yerine getirmenizi icap etmez mi?. Ne yazık ki, ey insanlar!, (siz ise) Bu kadar nimetlere nail olduğunuz halde **(az şükr edersiniz.)** bu şükran vazifesini hakkiyle ifaya çalışmazsınız. Halbuki, nimete şükr etmek, nimetin devamına, daha ziyade artmasına vesile olur. Küfranı nimette nimetin elden çıkmasına sebebiyet verir. Binaenaleyh dünyada ve ahrette nimetlerin devamını, tezayüdünü temin için şükran vazifesini ifaya çalışmalıdır. Bu da Cenabı Hak'km emirlerine, nehiylerine güzelce riayet etmekle husule gelir. Bunlara muhalefet ise en büyük felâkete sebebtir. İşte şeytanın bu yüzden uğradığı felâket meydanda.

**

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ
اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿١١﴾
قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ
وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا
^§,°&&&&£&ms

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Andolsun ki, sizi yarattık, sonra size suret verdik. Sonra da Âdem'e secde ediniz **diye meleklere emir ettik, derhal secde ettiler. Ancak iblis, o secde edenlerden olmadı.**

(12) : Buyurdu ki: Sana emrettiğim zaman seni secde etmekten ne men etti. Dedi ki: Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.

(13) : Buyurdu ki: Artık oradan aşağı in, çünki orada senin için böbürlenmek salâhiyyeti yoktur. Artık çık, şüphe yok ki, sen alçaklardansın.

*
**

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler; Beni Âdem hakkında vesile'i şükran olan tekrimi ilâhinin tecellisini göstermektedir. Takdiri ilâhîye razı, emri ilâhîye munkat olmayıp mütekebbirane bir vaziyet alanların da nekadar zillet ve dalâlete düşeceklerini bir numune ile ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. (Andolsun ki) Muhakkak surette biliniz ki (sizi yarattık) yani: Sizin vücude gelmenizi takdir ettik veyahut ilk evvel sizin sebebi vücudunuz olan Hazreti Âdem'i topraktan hayata nail ettik (sonra size) sizin o muhterem ilk babanıza güzelce bir (suret verdik.) ona beşeriyet şekil ve hey'etini ihsan ettik. Hazreti Âdem'in hilkatinden (Sonra da Âdem'e secde ed'niz diye meleklere emir ettik) melekler de bu emri ilâhîye imtisalen (derhal secde ettiler.) içlerinden hiç biri bu secdeden kaçınmadı (Ancak) meleklerin arasında bulunup cin taifesinin ilk babaları bulunan (İblis) kendisine bitteba şamil olan bu emre muhalefet ederek (o secde edenlerden olmadı.) emri ilâhîye muhalif harekette bulunmak gibi bir fezihayı irtikâptan sakınmadı.

Bir tevcihe göre benî âdemden her biri kendi babasının sulbünde yaratılmış, sonra da valdesinin rahminde ademiyet suretini almıştır. Bir nutfa, bir insan suretinde teşekkül ederek meydana çıkmıştır.

(12) : Allah Tealâ İblise (Buyurdu ki:) Hazreti Âdem'e secde et diye (Sana emrettiğim zaman) ne için secde etmedin?, (seni secde etmekten ne men etti.) İblis te cevaben (Dedi ki: Ben ondan hayırlıyım.) nasıl olur da bir şahsa kendisinden hayırlı olan bir kimse secde eder!. Çünki Yârabbü. (Beni ateşten yarattın, onu) Âdem'i (ise) onun ekser eczasını ise (çamurdan yarattın.) ateş ise parlaktır, âlidir. Çamur ise muzlimdir, saf ildir. İblis bu iddiasiyle kendi cehaletini, denaatini göstermiş oldu. Çünki bir şeyin efdaliyeti, öyle kendisini teşkil eden unsur ile değil, kendisinin ruhundaki, mahiyetindeki yükseklik itibariyledir. Ve bahusus Cenabı Hak'kın ona verdiği bir imtiyaz, bir fazilet sebebiyledir. Maamafih çamur, sudan, topraktan teşekkül etmektedir, su ise mayei hayattır. Topraklar ise ağaçların, nebatların neşvünemasına sebebtir, mutevazi bir tabiata sahiptir. Ateş ise yakıcıdır, çok kere eşyanın dağılıp mahvolmasına baisir, kendisi de yükselip sönmeğe mahkûmdur. Artık ateşin çamurdan her veçhile faikıyyeti nasıl iddia edilebilir?. Maahaza emri ilâhîye itaat bir vecibedir. Velevki mükellef olanlar; o emrin hikmetini idrâk edemez olsunlar.

§ Hazreti Âdem'e secde edilmesinden murad, bizzat secde değil, belki ona karşı mücerret bir tazimdir. Yahut Hazreti Âdem hakikaten mescudünleh bulunmamıştır. Bu secde yine Cenabı Hak'ka aittir, mescudünleh olan ancak Allah Tealâ'dır, Hazreti Âdem ise bir kible mesabesinde bulunmuştur. Maamafih şöyle de deniliyor ki: Hazreti Âdem'e secde edilmesi, ona karşı inhina suretiyle bir secdş'i tehiyyede = du'a ve öenada ve emri ilâhîye riayet için bir arzı tazimde bulunmaktan ibarettir. Bu vesile ile emri ilâhîye riayetkar olanlar ile olmayanlar taayyün etmiş bulunur.

(13) : Hak Tealâ Hazretleri, emri ilâhisine muhalefet eden iblise hitaben **(Buyurdu ki: Artık oradan)** cennetten veya semadan (aşağıya) yer yüzüne zelilâne bir surette (in) sen melekler arasında bulunmak kabiliyetinden mahrumsun **(çünki orada)** cennette veya melekler zümresi arasında **(senin için böbürlenmek)** emri İlâhîye karşı tekebbirde bulunmak **(salâhiyyeti yoktur.)** cennet ve sema ehline tekebbür lâyık değildir. **(Artık)** Ey İblis!, **(çık)** Oradan **(şüphe yok ki, sen zelil)** kâfir **(kimselerdendensin.)** işte emri ilâhîye riayet etmeyip onu istihfaf eden bir kimse böyle zillet ve hakarete mâruz kalır, ulvî makamlardan, muhterem zatlar arasından **kovulur.**

*

قَالَ اَنْظِرْنِي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾
قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٥﴾ قَالَ فَبِمَٓا اَغْوَيْتَنِي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ
الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ
اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَٓائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا
مَذْؤُ۫مًا مَدْحُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(14) : Dedi ki: Bana bas olunacakları güne kadar mühlet ver.

(15): Buyurdu ki: Sen muhakkak mühlet verilmişlerdensin.

(16) : Dedi ki: Sen beni azgınlığa uğrattığından dolayı ben de yem'n ederim ki elbette onlar için senin dosdoğru yolun üzerinde oturacağım.

(17): Sonra muhakkak ki, onların önlerinden, arkalarından, sağ taraflarından ve sol taraflarından geleceğim ve onların ekserisini şükür ediciler bulmayacaksın.

(18): Buyurdu ki: Haydi oradan mahkur, matrut olarak çık. Andolsun ki onlardan her kim sana tâbi olursa elbette cehennemi sizden, hepinizden dolduracağım.

***

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetler, cennetten kovulan şeytanın kıyamete kadar yaşamak temennisini ve bu müddet içinde insanlara karşı nasıl düşmanane bir vaziyet alacağını bildirmektedir. Ve kendisine mühlet verilen şeytan ile ona tâbi olacak olanların nasıl zelilâne bir durumda kalacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: İblis cennetten tard emrini işitince (Dedi ki:) YarabbÜ. Sen (Bana bas olunacakları güne kadar) Âdem ile zürriyyetinin fena bulup da yeniden hayata kavuşacakları vakte, nefha'i saniyeye kadar (mühlet ver.) beni o zamana kadar öldürme. Mel'un İblis, böyle yaşamakla âdem oğullarını iğva ederek onlardan intikam almak istemiş, kendisinin de ölümden kurtulmasını temenni eylemiş bulunuyordu.

(15) : Allah Tealâ Hazretleri ise onun temennisini tamamen kabul buyurmadı. Ona hitaben: (Buyurdu ki: Sen) Zaten bu temenninden evvel tarafı izzetimden mâlûm bir vakite, öyle nefha'i saniyeye değil, nefha'i ûlâya kadar, bütün insanların ölecekleri güne değin (muhakkak mühlet verilmişlerdensin.) o güne kadar yaşayacak, sonra sen de ölecek, sonra da ahrete sevkedilerek ebedî azaba giriftar olacaksın.

Cenabı Hak, Şeytana lihikmetin böyle bir mühlet vermiş, insanları bu vasıta ile de bir imtihana tâbi tutmuş, o melunun vesveselerine kapılmayıp ta kendilerini muhafaza edecek olan kullarını sevaplara namzet kılmıştır.

(16) : İblis bu sui'akibetini anlayınca Cenabı Hak'ka hitaben: (Dedi ki:) Yarabbü. (Sen beni azgınlığa uğarttığından) beni azdırıp yoldan çıkardığından (dolayı) bu sebeple (ben de yemin ederim ki, elbette onlar için) o âdem oğullarını iğva ve idlâl için (dosdoğru yolun) ya ilâhî!. Sana kavuşturan tariki diyanetin (üzerinde oturacağım.) o yola gitmek isteyenleri şaşırtıp iğri büğrü yollara sevkedeceğim.

(17) : Şeytanı lâin, âdem oğullarını- nasıl iğvaya çalışacağını, nasıl teşeffi'i sadırda bulunacağını itiraf ederek şöyle dedi: (Sonra muhakkak ki, onların) O idlâline çalışacağım insanların (önlerinden, arkalarından, sağ taraflarından ve sol taraflarından) böyle bütün dört cihetlerinden (geleceğim) onları her veçhile iğvaya çalışacağım. Nitekim bir beldeye, bir cemaate karşı düşmanlarının böyle dört cihetten hücum etmesi de mutatdır. Artık onların birçoklarını tariki müstakimden çıkarmış olacağım (ve) artık (onların ekserisini şükrediciler bulmayacaksın.) nail oldukları nimetlerin kadrini bilmeyecekler, bunları kendilerine ihsan etmiş olan halikı kerime karşı vazife'i şükrani ifa etmiyeceklerdir.

Mel'un şeytan, kendi vesveselerinin tesirine kani olarak kendisince husule gelen bir zanna binaen böyle bir iddiada bulunmuştur.

(18) : Allah Tealâ, emri ilâhisine karşı isyanda, muhalefette bulunan İblise hitaben: (Buyurdu ki: Haydi oradan) Cennetten veya semadan veya melekler arasından (mahkur) mezmum, rahmetten (matrut olarak

çık.) uzaklaş. (Andolsun ki, onlardan) İnsanlardan (her kim sana tâbi olursa) cezasını bulur (elbette cehennemi sizden, hepinizden dolduracağım.) gerek şeytana uyan insanlar ve gerek şeytan ile onun zürriyyetleri tamamen cehenneme sevkedilecekler, lâyık oldukları azaplara kavuşacaklardır. Artık bu elîm akıbeti düşünmeli!.

***

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا
تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ
لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا رَبُّكُمَا
عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ
﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ ﴿٢١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Ve ey Âdem!. Sen ve eşin cennette ikamet ediniz, dilediğiniz yerden yiyiniz ve şu ağaca yaklaşmayınız, sonra ikiniz de zalimlerden olursunuz.

(20) : Sonra şeytan, ikisine de onların kendilerinden örtülmüş olan çirkin yerlerini onlara acıvermesi için vesvese vermeğe başladı. Ve rabbiniz sizi bu ağaçtan neby etmedi, ancak iki melek olacağınız veya ebedî kalacaklardan bulunacağınız için nehy etti, dedi.

(21) : Ve onlara yemin etti ki, ben muhakkak sizin için elbette hayırhah olanlardanım.

***

İ Z A H

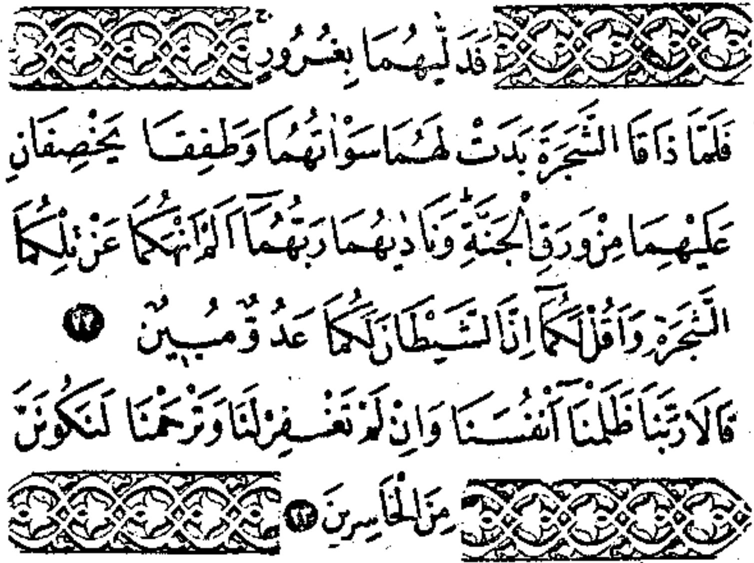
(19) : Bu mübarek âyetler Hazreti Âdem'in cennetten çıkarılmasının sebebini ve şeytanın nekadar beşeriyet düşmanı, hilekâr bulunduğunu ve onun vesveselerine kapılanların nekadar kendilerine fenalık etmiş ola-

caklarını göstermektedir. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri Meleklere secde etmelerini emr etti (Ve) Âdem Aleyhisselâm'a da vahiy tarikiyle buyurdu ki: (Ey Ademî. Sen ve eş?n) Havva (cennette ikamet ediniz) cennet sizin ikametgâhınız olsun. Artık (dilediğiniz yerden yiyiniz) cennetin herhangi yerindeki ağaçların meyvelerinden müstefit olunuz, (ve) yalnız (şu ağaca yaklaşmayınız.) onun meyvesinden yemeyiniz. O sizin için memnudur. Bu ağaçtan murad, ya buğday veya üzüm ağacıdır. Veyahut bunlardan başka bir ağaçtır, (sonra) Bu ağaçtan yaklaşıp meyvesinden yidiğiniz takdirde (ikiniz de) sen de refikan Havva da (zalimlerden) nefislerine ğadr etmiş, nimletlerinin zevaline sebebiyet vermiş olanlardan (olursunuz.) işte böyle bir zulume düşmemek için bu husustaki nehyi ilâhîye riayet lâzımdır.

(20) : (Sonra) Bu nehyi ilâhiyi müteakip (şeytan, ikisini de) Hazreti Âdem'e de, Havva'ya da (onların kendilerinden örtülmüş olan çirkin yerlerini) avret mahallerini (onlara açıvermesi için) bu mahallerin inkişafile onları mahcup bir durumda bulundurması maksadiyle onlara (vesvese vermeğe başladı.) onların kalplerini o ağacın meyvesinden yemeğe imale edecek surette onlara ilkaatta bulundu veya onlara bir suretle yaklaşarak kendilerine gizlice lâkırdılar sarfetti. (Ve) Dedi ki: (Rabbiniz sizi bu ağaçtan) Bunun meyvesini yemekten (nehy etmedi, ancak) ikiniz de (iki melek olacağız veya ebedî) cennette (kalacaklardan bulunacağınız için nehy etti dedi.) yani: Bundan yediğiniz takdirde ikinizin de melek olacağınız veya ikiniz de ölmeyip cennette ebedî kalacaksınızdır. Cenabı Hak ise sizin böyle melek olmanızı cennette ebedî kalmanızı istemediği için sizi o ağaca yaklaşmaktan men eyledi.

(21): (Ve) Şeytan, Hazreti Âdem ile Havva hakkında dost göründü, vesvesesinin bir güzel niyyete mukarin olduğunu göstermek için (onlara yemin etti ki: Ben muhakkak sizin için elbette hayırhah olanlardanım.) sizin öyle ebedî bir nimete nail olmanızı istediğim içindir ki, size o ağacın meyvesinden yemeyi tavsiye ediyorum, diyerek hiyanetini, suikasdini gizlemeğe çalıştı.

*

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Artık onları bâtıl sözle aldattı. Vaktaki, ağaçtan tadıverdiler o kapalı avret yerleri kendilerine görünmeğe başladı. Onların üzerine cennetin yapraklarından kat kat örtüverdiler. Ve Rableri ise onlara nida etti ki: Sizi bu ağaçtan nehy etmiş değil miydim ve size şüphe yok ki şeytan, size apaçık bir düşmandır, dememiş mi idim?.

(23) : Dediler ki: Ey Rabbimiz!. Biz kendi nefislerimize zulm ettik, ve eğer bizi yarlığamaz isen ve merhamet buyurmaz isen elbette biz hüsrana uğramışlardan oluruz.

* *

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler, şeytanın vesvesesine tutulanların ne kadar mesul, mahcup bir vaziyete düşeceklerini göstermektedir. Ve hasbelbeşeriye böyle bir vaziyete mâruz kalanlar için hemen tövbekâr olup affi, ilâhiye ilticadan başka çare bulunamayacağını ihtar etmektedir. Şöyle ki: **(Artık)** İblis **(onları)** Hazreti Âdem i-le Havva'yı **(bâtıl sözleriyle)** yalan yere yemin etmesiyle **(aldattı.)** ağacın meyvesinden yemeğe sevkederek onları taat sahasından muhalefet vadisine indirdi. (Vaktaki) Hazreti Âdem ile Havva bu şeytanî sözlerin ciddiyetine kail olup bir zehûl ve gaflet eseri olarak **(ağaçtan) o** memnu ağacın meyvesinden **(tadıverdiler)** derhal **ken-**

dilerini bu muhalefetlerinin cezası yakaladı, (o kapalı avret yerleri kendilerine görünmeğe başladı.) lâtif, nuranî libasları kendilerinden açılıp düşüverdi. Derhal yaptıklarına nadim oldular, (Onların) o kapalı kalması lâzım olan avret mahallerinin (üzerine cennetin yapraklarından kat kat örtüverdiler.) bir kavle göre bunlar incir yaprakları imiş. (Ve) Onların (Rableri) mürebbileri, varlıklarının mâliki olan Allah Tealâ (ise onlara) bir itab ve tevbih mesabesinde olmak üzere (nida etti ki: Sizi bu ağaçtan) yani meyvesini yemekten (nehy etmiş değil mi idim?,) neden bundan zühul ettiniz?: (Ve size şüphe yok ki, şeytan size apaçık bir düşmandır dememiş mi idim.) Artık ne için öyle bir düşmanın sözüne kıymet verip aldandınız?. Emri ilâhiye muhalefet ederek bir teannüt ve haset saikasiyle secdeyi terk eylemiş olan öyle bir melun düşmanın sözüne hiç bakılır mı?.

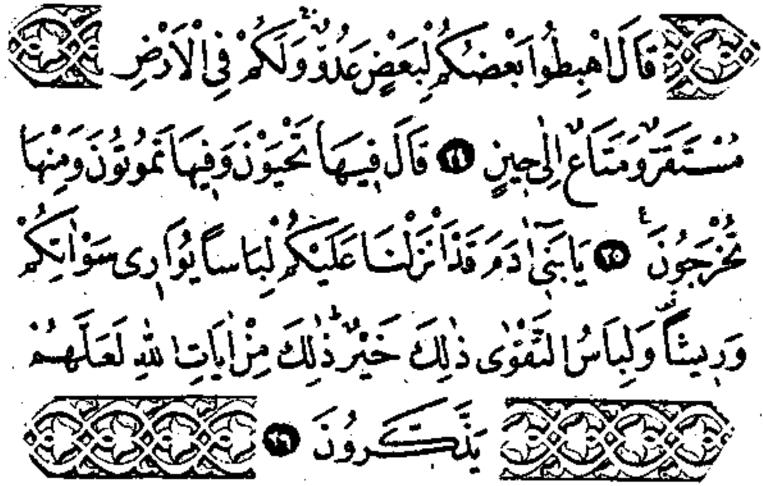
§ Bu nazmışerif, şuna da işareti mutazammındır ki: Bir mümin hiçbir vakit bir dinsizin iğfalâtına kapılmamalıdır, onun hak ve hakikata muhalif sözlerine nekadar yaldızlı da görünse asla ehemmiyet vermemelidir. Çünki böyle bir aldanışın neticesi hüsrandır, hakikî bir terakkiden, itilâdan mahrumiyete sebebtir. Böyle bir iğfale kapılmış olan kimse, hemen uyanıp nadim ve peşiman olmalı, hareketini meşru surette ıslaha, tanzime çalışmalıdır.

(23) : Hazreti Âdem ile Havva valdemiz, nekadar aldanmış olduklarını anlayarak hemen kusurlarını itirafa başladılar. (Dediler ki: Ey Rabbimizî.) Ey lutfu ihsanının perverdesi olduğumuz kerim Halikımız!. (Biz kendi nefislerimize zulm ettik) Memnu olan bir harekette bulunarak kendimizi itaba müstehık kıldık, (ve eğer bizi) Şu irtikâb ettiğimiz masiyetten dolayı (yarlıgamaz) af ve setretmez (isen ve) bize (merhamet buyurmaz) bizi âtifeti ilâhiyene mazhar kılmaz (isen elbette biz hüsrana) dünyada zarar ve ziyana (uğramışlardan oluruz.) artık bizi affet, mağfiretine, merhametine nail kıl ey kerim ve rahîm mabudumuz!.

§ Âdem Aleyhisselâm, emri ilâhiye kasden muhalefet etmiş değildi. Yapmış olduğu, terki evlâ kabilindendir, bir nisyan neticesi idi. Namı ilâhiye yalan yere yemin edilemiyeceğine zahib olup şeytanın vesvesesine aldanmıştı. Bu husustaki nehyi ilâhinin tahrim için değil, memnu olan ağaca yaklaşmayı terketmenin evleviyetine ait olduğuna zahip olması da melhuzdur. Maamafih bu nehyi ilâhi zamanında Hazreti Âdem henüz nübüvvet vasfını haiz değildi, bu muhalefet kendisinden kablennübüvve sâdır olmuştur. Ancak öyle büyük zatlarca kendilerinden sudur edecek ufak kusurları bile istızam ederek afvi ilâhîye iltica etmeleri âdettir.

Maahaza bu âyeti kerime şunu da gösteriyor ki: Mutlak surette vuku bulan nehij'ler, tahrim içindir. Hazreti Âdem'in bu kıssası için bakare süresindeki (340) inci âyeti celilenin tefsirine de müracaat!.

⁂

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Buyurdu ki: Bazınız bazınıza düşman olarak —yer yüzüne— ininiz sizin için yerde bir zamana kadar bir ikametgâh, bir temettü vardır.

(25): Buyurdu ki: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan çıkarılacaksımzdir.

(26) : Ey Âdem oğulları!. Size çirkin yerlerinizi örtecek bir örtü ve bir de bir ziynet libası indirdik, tekva libası ise o daha hayırlıdır. Bu işte Allah Tealâ'nın âyetlerindendir, umulur ki, bunu düşünürler.

***

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, emri ilâhiye muhalefetin bir neticesi olmak üzere Hazreti Âdem ile Havva'nın ve İblis'in ulvî makamlardan yer yüzüne indirilmiş ve aralarında bir adavetin cereyana başlamış olduğunu bildirmektedir. Ve bunların yer yüzünde yaşayacaklarını, orada öleceklerini ve tekrar oradan haşır ve neşir olacaklarını ihtar etmektedir. Cenabı Hak'kı lütfedip beşeriyete avret mahallerini setredecek, kendilerine ziynet bahş olacak libaslar verdiğini, ve onlar için tekva ile ittisafm daha hayırlı, manevî bir libas olduğunu da beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Haliki Azimüşşan Hazretleri Âdem Aleyhisselâm ile Havva'ya, *onların* mukadder, Cenabı Hak'ça malûm olan zürriyetlerine ve şeytanı lâin ile onun zürriyyeti olan cinlere hitaben: **(Buyurdu** ki:). İrade'i subh'aniyesi sâdır oldu ki: **(Bazınız bazınıza düşman olarak)** Yer yüzüne **(ininiz)** aranızda

kıyamete kadar adavetler devam edecektir. İnsanlar arasında adavetler cereyan edeceği gibi insanlar ile şeytanlar, cinler arasında da adâvet, husumet sabit olup elbette zail olmayacaktır. Ey insanlar!. Şeytanlar, cinler taifeleri!, (sizin için yerde bir zamana kadar) Ecellerinizin, yaşama müddetlerinizin nihayet bulacağı ana değin (bir ikametgâh, bir temettü) bir istifade (vardır.) mukadderdir. Bu tehakkuk edecektir.

(25) : Yine Cenabı Hak, (Buyurdu ki:) Ey insanlar!. Ey Şeytanlar, Cinler!. Sizler (Orada) yer yüzünde (yaşayacaksınız) mukadder olan müddeti hayatınız devam edecektir, (orada öleceksiniz) Yaşama müddetiniz nihayet bulup yer yüzünde ölüme mahkûm olacaksınız, (ve yine oradan) Yer yüzünden kıyamet günü haşır ve neşir için (çıkarılacaksınız.) yeniden hayata erişip lâyık olduğunuz cezalara kavuşacaksınızdır. Bu âkıbeti artık düşününüz!.

(26) : Hak Tealâ Hazretleri bir âtifeti subhaniyesi olmak üzere hasseten nev'i beşere tekrar hitab ederek buyurur ki: (Ey Âdem oğulları!.) Hakkınızdaki inayeti ilâhiyyemi yâdediniz. (Size çirkin yerlerinizi) Avret mahallerinizi (örtecek bir örtü ve bir de bir ziynet libası indirdik) yani sema tarafından doğan güneşler, aylar ve muhtelif yıldızlar vasıtasıyle ve lâtif lâtif yağmurlar, havalar vasıtasıyle maişetinizin medarı olan şeyleri vücude getirdik, libas edineceğiniz şeyleri yarattık. Bunların bir kısmı ile avret yerlerinizi setredersiniz, bir kısmı ile de bütün vücudunuzu tezyin etmiş olursunuz. Fakat sizin için ebedî selâmet ve saadeti temin edecek hükümleri, düsturları da Peygamberler ve semavî kitaplar vasıtasıyle ihsan ettik ki, siz bu sayede manevî bir libas olan tekva ile, Allah korkusu ile, dinî vazifelere riayet hissiyle mütehassıs bulunursunuz, ibadet esnasında giyilecek temiz ziynet elbisesi, nâmahremlerden korunulacak olan uzuvları, ziynet unsurlarını setreden perdeler de birer libasi tekva demektir. İşte böyle bir (tekva libası ise o daha hayırlıdır.) o daha faidelidir, onun maddî ve manevî kıymeti, ziyneti daha ziyadedir. (Bu) Maddî ve manevî libasların indirilmesi, vücude getirilmesi, kullara ihsan buyrulması (işte Allah Tealâ'nın âyetlerindendir,) onun lütuf ve fazlına delâlet eden şeylerdir, (umulur ki) Artık insanlar (bunu) bu pek büyük lütfi ilâhîyi (düşünürler.) bu nimetin kadrini bilirler, Cenabı Hak'ka karşı teşekkürlere borçlu olduklarını idrâk ederek kulluk vazifelerini güzelce yapmaya çalışırlar. İnsaniyete lâyık olan ancak böyle bir harekettir.

**

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا
أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا
سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا
الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً
قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللَّهَ
لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(27): Ey âdem oğulları!. Sizi de şeytan bir fitneye düşürmesin, nasıl ki ana ve babanızı onların çirkin yerlerini göstermek için onların örtülerini çekip atarak kendilerini cennetten çıkardı. Şüphe yok ki, o şeytan ve onun güruhu sizi sizin onları göremeyeceğiniz bir taraftan görürler. Muhakkak ki, biz şeytanları imân etmeyen kimseler için dostlar kılmışıktır.

(28): Ve onlar bir yaramazlık yaptıkları zaman biz babalarımızı da bunun üzerinde bulduk, ve Allah bununla bize emir etmiştir, derler. De ki: Şüphe yok Allah Tealâ fahiş şeyler ile emretmez. Siz bilmediğiniz şeyleri Allah Tealâ'ya karşı söyler misiniz?.

**

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Âdem'in **kıssasından alınacak ibreti evlâdı** âdeme tavsiye etmekte, şeytanın ve şeytana tâbi olan dinsizlerin **nekadar** kötü hareketlerde, iddialarda bulunmakta olduklarını teşhir eylemektedir. Şöyle ki: **(Ey âdem oğulları!.)** Ey yedi kudretimle yaratmış, bir müddet de cennette yaşatmış, sonra da şeytanın vesvesesi sebebiyle **dünya** yüzüne indirmiş olduğum Âdem'in bütün zürriyyeti, **o** büyük pederinizin başından geçenlerden ibret alınız **(Sizi de şeytan bir fitneye düşürmesin) sizi idlâl ederek mihnete uğratmasın, cennete girmekten mah-**

rum bırakmasın, (nasıl ki, ana ve babanızı) Hazreti Âdem ile Havva'yı (onların çirkin yerlerini) avret mahallerini (göstermek için **onların** örtülerini çekip atarak) böyle libastan tecerrüt etmelerine sebebiyet vererek (kendilerini cennetten çıkardı.) onları vesveseleri yüzünden böyle muvakkat bir mahrumiyete uğrattı. (Şüphe yok ki, o şeytan ve onun güruhu) Onun zürriyeti, kabilesi (sizi sizin onları göremiyeceğiniz bir taraftan görürler.) onlar mahiyetleri itibariyle insanlara görünmezler, insanların içlerinde kanlar gibi seyelâna, icrayı tesire kabiliyetli bulunurlar. Artık onlara karşı pek uyanık bulunmak, onların vesveseleri tesirine kapılmamak lâzımdır. (Muhakkak ki biz şeytanları imân etmeyen kimseler için dostlar kılmışıktır.) Onların arasında tab'an bir münasebet vardır. Bir imân sahibi hiçbir vakit şeytanı dost, veliyyülemr ittihaz etmez. Kendi isteğiyle bile bile onun vesvesesine tâbi olmaz. O şeytana ancak dinsizler tâbi olur, onu kendileri için bir rehberi hareket ittihaz ederler.

(28) : Şeytana dost olanlar, onun yolunu takib ederler (Ve onlar bir yaramazlık) dinen fahiş bir hareket (yaptıkları zaman) meselâ: Bazı hayvanların etlerini, bazı kimselere helâl, diğer bazı kimselere haram gördükleri, tevaf esnasında avret mahallerini açık bıraktıkları, putlara taptıkları vakit (biz babalarımızı da bunun üzerinde bulduk) onlar da böyle yaparlardı, (ve) Maamafih (Allah) da (bununla bize emretmiştir derler.) böyle babalarını taklit ettiklerini söyler ve Cenabı Hak'ka karşı iftirada bulunurlar. Resulüm!. O cahillere (De ki: Şüphe yok Allah Tealâ fahiş şeyler ile emretmez.) Hak Tealâ Hazretleri daima güzel güzel ameller ile emreder, kullarını müstahsen hareketlere teşvik buyurur, öyle tab'ı selimin nefret edeceği, aklı müstakimin kabih göreceği şeyleri emreder mi?. Böyle iddia ettiğiniz şeyleri ne bizzat Cenabı Hak'tan işitip telâkki ettiniz, ne de bunlara Peygamberler vasıtasıyle muttali oldunuz. Artık sizin bu iddianız nekadar büyük cezaları müstelzimdir, bir düşününüz!. (Siz bilmediğiniz şeyleri Allah Tealâ'ya karşı söyler misiniz?.) Böyle bir cür'et, ne kadar büyük bir mes'uliyyeti müstelzimdir, bunu hiç düşünmez misiniz?. Ya fuhşiyyattan olduğu sizce de malûm olmak lâzım gelen şeyleri nasıl olur da Cenabı Hak'ka isnat edebilirsiniz?. Böyle bir iftiranın celbedeceği azapları artık bir kere mülâhaza ediveriniz!.

*
**

قُلْ اَمَرَ رَبّ۪ي بِالْقِسْطِ وَاَق۪يمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ
وَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾
فَر۪يقاً هَدٰى وَفَر۪يقاً حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاط۪ينَ
اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(29) : De ki: Benim, Kabbim adaletle emretmiştir. Ve her secde yerin* de yüzlerinizi doğru tutunuz ve ona dinde muhlis kimseler olarak ibadette bulununuz. Sizi iptidaen yarattığı gibi yine ona döneceksinizdir.

(30) : Bir cemaate hidayet etti, bir cemaatin üzerlerine de dalâlet hak oldu. Çünki onlar Allah Tealâ'yı ona —ubudiyeti— bırakıp şeytanları dostlar ittihaz ettiler. Ve zannederler ki, onlar hidayete ermişlerdir.

•*•

İ Z A H

(29) : Bu mübarek âyetler, dinsizlerin iddialarını red ile Cenabı Hakkın neleri emir ettiğini bildiriyor, ve bir kısım zatların hidayete erdiklerini, bir takım kimselerin de şeytanlara uyup dalâlete düştüklerini teşhir buyuruyor. Şöyle ki: Resulüm!. Öyle Cenabı Hak'kın emretmiş olduğu şeyleri zatı ulûhiyetine isnat eden cahillere **(De ki: Benim Rabbim adaletle emretmiştir.)** ifrat ve tefritten hâli,'hikmet, ve maslahatı haiz, kelime'i tevhit gibi beşeriyetin selâmet ve saadetini calip olan şeyler ile emir ve teklifte bulunmuştur. (Ve) Habibim!. Onlara şunu da de ki: **(her secde, yerinde)** Her mescitte, her namaz kılacağınız yerde **(yüzlerinizi)** tamamen kıble cihetine **(doğru tutunuz)** kıbleye istikbal etmiş olunuz (ve **ona)** o mabûdi kerime **(dinde muhlis kimseler olarak ibadette bulununuz.)** ibadet ve taatmız ihlâsa,- kemâli samimiyete mukarin olsun, şirk ve riya şaibesinden berî bulunsun. O Halikı kerim **(Sizi ipiidaen yarattığı gibi)** öldürdükten sonra da (yine) onun kudretiyle hayat bulacaksınız ve yine **(ona döneceksinizdir.)** dünyadaki amellerinize göre mükâfata, mücazata

uğrayacaksınızdır. Binaenaleyh bu âkıbeti düşünerek ona göre hareketinizi tanzim ediniz.

(30) : O Haliki Zişan Hazretleri kullarından **(Bir cemaate hidayet etti)** o cemaat fıtreti selimesini hüsnüistimâl ettiği için hidayeti ilahiyyeye liyakat keşbetmiş bulunmuştur, **(bir cemaatin üzerlerine de dalâlet hak oldu)** O cemaat de fıtretlerini tebdil, nefislerinin kötü temayüllerine tâbi oldukları için hidayete nailiyet selahiyetini kaybetmiş oldular. **(Çünki onlar Allah Tealâ'yı)** Ona ubudiyeti, onun hükümlerine riayeti kendi su'i ihtiyarlariyle **(bırakıp şeytanları dostlar ittihaz ettiler.)** artık böyle kimseler, dalâlete düşmüş olmazlar mı?. (Ve) Öyle kimseler **(zannederler ki, onlar hidayete'ermişlerdir.)** onlar düşmüş oldukları dalâletin farkına varmazlar, takib ettikleri yolun bir selâmet ve hidayet yolu olduğunu sanırlar. En büyük bir felâkete uğramış oldukları halde dünyada iken bunun farkında olamazlar. Ne büyük bir cehalet ve gaflet!.

* * *

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا
تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي
أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ
وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا
وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Ey âdem oğulları!. Her mescit yerinde ziynet'nizi ahveriniz ve yiyiniz ve içiniz, israf da etmeyiniz. Şüphe yok ki, o, israf edenleri sevmez.

(32) : De ki: Allah Tealâ kulları için çıkarmış olduğu ziyneti ve rızık' tan tîyb olanları kim haram kılmıştır?. De ki: O dünya hayatında imân edenler içindir, kıyamet gününde ise yalnız onlara mahsustur. İşte âyetleri bilir kişiler olan bir kavim için böyle mufassalan beyan ederiz.

(33) : De ki: Rabbim ancak fahiş şeyleri, onlardan zahir olanı da gizlice yapılanı da ve her türlü günahı ve haksız yere tecavüzü ve şerik koşmaya dair hiçbir burhan indirmemiş iken Allah Tealâ'ya şerik ittihaz etmeyi ve bilmediğiniz şeyleri Allah Tealâ'ya karşı söylemenizi **haram kılmıştır.**

***

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler, namaz için ne gibi bir vaziyet alınmasını ve Hak Tealâ'nın nimetlerinden istifade edilmesini, fakat bu hususta israftan kaçınılmasını bildirmektedir. Cenabı Hak'kın nimetlerinden meşru surette istifadeye bir mâni bulunmadığını, helâl nimetlerden müminlerin dünyada istifadeleri caiz olduğu gibi bu nimetlerin ahrette hasseten müminlere ait olacağını da tebşir etmektedir. Trrafı ilâhiden başlıca haram kılınmış olan şeylerin bir kısmını da nazarı dikkate vaz'eylemektedir. Şöyle ki: (Ey âdem oğulları!.) Ey Hak Tealâ'nın mümin, salih kulları!. (Her mescit yerinde) Her mabette, her namaz kılacağınız zaman ve Beytullahı her tavaf edeceğiniz vakit (ziynetinizi ahveriniz) avret mahallerinizi örtünüz, güzel temiz elbiselerinizi giyiniz, Cenabı Hak'ka karşı hörmetkârane bir vaziyet alınız, (ve) Sizin için helâl olan şeylerden (yey.'niz ve içiniz) bunlar sizin için birer atiyye'i ilâhiyedir. Zamanı cahiliyette bazı kimseler hac vazifesini yaptıkları günlerde yağlı, tatlı taamları bırakarak yalnız ölmeyecekleri miktar birşey ile iktifa ederlerdi, siz ey müslümanlar!. Böyle yapmakla mükellef değilsiniz, (ve) Maahaza bu nimetlerin kadrini biliniz, (israf da etmeyiniz.) yiyip içmekte ifrata düşmeyiniz, helâl şeyleri haram saymayınız, haram olanları da helâl sanmayınız. Veya elbise hususunda taam hususunda ve sair maişet hususlarında israfa meydan vermeyiniz. Öyle bir hareket sıhhate, ahlâkî esaslara, iktisadî menfaatlere münafidir, nimeti ilâhiyyeye karşı bir kadrnaşinaslık mahiyyetindedir. (Şüphe yok ki, o) Halikı kerim (israf edenleri sevmez.) onların o hareketlerine razı olmaz. Öyle müsrifane hareketler içtimaî münfaatlere her veçhile münafi olduğundan rızai ilâhiye muhalif bulunur.

(32) : Resulüm!. Beyti şerifi üryan olarak tevaf eden ve tayyibattan bazılarını kendilerine haram kılan müşriklere (De ki: Allah Tealâ **kulları** için çıkarmış) yaratıp vücut sahasına getirmiş olduğu (ziyneti) bir takım temiz, kıymetli libasları (ve rızıktan tiyb olanları) yiyilecek ve içilecek leziz, temiz şeyleri size (kim haram kılmıştır?.) bunları insanlar kendi kendilerine haram kılamazlar, bir şeyin hâiline, hörmetine hükmedecek

olan ancak Allah Teala'dır ve onun vahyine mazhar olan Nebiyyi Zişandır. Habibim!. O gafillere (De ki: O) ziynet eşyası ve tayyibattan olan mekülât ve meşrubat bu dünya hayatında esasen (imân edenler içindir) başlıca onların istifadeleri için yaratılmıştır. Mümin olmayanların bunlardan bu dünyada istifadeleri ise bittebadir, muvakkattir, (kıyamet gününde ise) Bu mütenevvi nimetler (yalnız onlara) o mümin olan kullara (mahsustur.) artık mümin olmayanlar ahrette böyle nimetlere iştirak edemiyeceklerdir. Bunlar bilâkis birçok cezalara, azaplara mâruz kalacaklardır. (İşte âyetleri) Böyle dinî, dünyevî hükümleri ve sair meseleleri (bilir kişiler olan bir kavim için) tedebbüre ahkâmı ilâhiyedeki hikmetleri tefekküre müstait olan mümin kullar için (böyle) lâtif, bedî bir surette (mufassalan beyan ederiz.) çünki bu âyetlerden müstefit olacak olan, ancak onlardır.

Bu âyeti kerime, müslümanları meşru surette dünya matamı, servet ve samanını kazanmaya da sevkediyor, bunların asıl mümin, mevehhit olan müslümanlara ait olduğunu bildiriyor. Artık dinimizin bizleri nekadar terakkiye saik olduğunu anlamalı.

(33) : Resulüm!. Öyle kendilerinin yanlış kanaatlerine tâbi olarak helâl olan şeyleri haram, haram bulunan şeyleri helâl sayan kimselere (De ki: Rabbim ancak fâh'ş şeyleri) zina gibi, livata gibi, keşfiavret gibi büyük günahları (onlardan zâhir olanı da gizlice yapılanı da) haram kılmıştır. Bunların aleni de, gizlice de yapılması asla caiz değildir, (ve her türlü günahı da) Cenabı Hak haram kılmıştır. Velevki bu günah sagire kabilinden bulunmuş olsun, (ve haksız yere tecavüzü) de haram kılmıştır. Nâsa karşı mütekebbirane bir vaziyet almayı ve onların mallarına, canlarına, şereflerine haksız yere tecavüzde bulunmayı da haram buyurmuştur. (ve) Zatı ulûhiyetine, hâlikiyet ve mabudiyet gibi hususlarda şerik koşmaya dair hiçbir (burhan) hiçbir hüccet, bir müsaade (indirmemiş iken Allah Tealâ'ya şerik ittihaz etmeyi) de haram kılmıştır. Ey müşrikler!. Siz neye istinaden bir takım putları, insanları ibadet ve taat hususunda Allah Tealâ'ya ortak sanıyorsunuz?. Bu ne kadar cahilane bir hareket!. (ve bilmediğiniz şeyleri Allah Tealâ'ya karşı söylemenizi) de (haram kılmıştır.) bu Allah Tealâ'ya karşı bir iftiradır, en büyük bir cüreti cahilanedir!.

Evet... Cenabı Hak'km haram kılmadığına helâl ve bilâkis helâl kıldığına haram denilmesi böyle bir iftiradır. Bilmeksizin din namına söz söylenmesi, dinin ulvî şanıyle mütenasip olmayan şeylerin dine istinat edilmesi ve dinin emir ve nehy ettiği şeylerin hilafı iltizam edilerek bunun meşru sanılması da böyle bir iftiradır, böyle cahilane bir cürettir, dînin hükümlerini tebdil ve tahrife sebebtir. Artık bunun şeameti de, cezası da elbette bu nisbette ağırdır.

***

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ
أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾ يَا بَنِي آدَمَ
إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنِ اتَّقٰى وَأَصْلَحَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(34): Her ümmet iç»n bir ecel vardır. Artık onların ecelleri geldiği zaman ne bir saat geri bırakabilirler, ve ne de öne alabilirler.

(35): Ey âdem **oğulları!.** Size içinizden Peygamberler **gelir de size karşı benim** âyetlerimi beyan edecek **oltınca kim onlara muhalefetten sakınır ve ıslahı halde bulunursa artık onlar için bir korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır.**

(36) : Ve o kimseler ki, bizim âyetlerimizi tekzib ettiler ve onlardan kibirlendiler, işte **onlar, ateşin sahipleridir. Onlar o ateşte ebedî olarak kalacaklardır.**

⁂

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, her ümmetin artıp eksilmeyecek olan bir muayyen müddeti hayatı olduğunu beyan ediyor. Vaktiyle kendilerine gönderilmiş olan Peygamberlere, onların bildiklerini hükümlere inanıp itaat eden milletlerin ebedî selâmete erişeceklerini tebşir buyuruyor. Allah Tealâ'nın âyetlerini tekzib eden onlara karşı tekebbürde bulunan kimselerin de müebbeden cehennemde kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Her ümmet için) her şahıs için olduğu gibi her kavim ve cemaat için de **(bir ecel vardır.)** bir malûm vakit vardır, onun müddeti hayatı

lavhı mahfuzda mukayyettir. (Artık onların ecelleri geldiği) Vakit, münkariz olacakları (zaman) yüz gösterince artık onlar bunu (ne bir saat geri bırakabilirler, ve ne de) bu vakti (öne alabilirler.) onlar kendilerince meçhul olan bu ölüm, bu inkiraz zamanı gelince hemen mahvolup giderler. Binaenaleyh daha hayatta iken telâfi'i mâfata çalışmalıdır, haram şeyleri bırakıp helâl şeylerle iktifa etmelidir, uhdelerine düşen vazifeleri ifaya gayret göstermelidir. Sonra nedamet faide vermez, noksanları ikmâle meydan bulunmaz.

§ Ecel: Vakit, mühlet, hayatın veya herhangi bir varlığın nihayete ereceği an ve Allah Tealâ'ca malûm olan zamanı.

§ Saat: Bir lâhza, göz açıp kapayacak kadar bir an, en az bir vakit, bir işin kendisinde yapılabilmesi için mümkün olan en az bir zaman. Ve altmış dakikalık bir müddet. Ve kıyamet.

(35) : Allah Tealâ her ümmetin bir muayyen vakte kadar yaşayacağını, onu müteakip lâik olduğu âkibete kavuşacağını ihtar buyurduğu gibi bütün efradı beşeriyeye de bîr merhameti ilâhiyyesi olmak üzere şöyle buyurmuştur. (Ey âdem oğulları!. Size içinizden) Kendi nevinizden olarak, tarafı ilâhiden (Peygamberler gelir de size karşı benim âyetlerimi) kitabımı dinî hükümlerimi, bunların delillerini (beyan edecek olunca) içinizden (her kim onlara) o Peygamberlere, o âyetlere (muhalefetten sakınır) kendilerine itaat ve riayet eder (ve ıslahı halde bulunur) ahlâkını, etvarını güzelce tanzim eder (se artık onlar için b:'r korku yoktur) kıyamet günü onlar bir azap korkusuna mâruz olmayacaklardır, (ve onlar mahzun da olmayacaklardır.) Güzel, matlup bir emellerinin fevti yüzünden bir hüzün ve kedere uğramayacaklardır. Her veçhile naili emel olacaklardır. Ne büyük bir mükâfat!.

(36) : (Ve o kimseler ki, bizim âyetlerimizi tekzib ettiler) Kendilerine gönderilmiş olan Peygamberlerin tebligatını kabul etmeyip dinî ilâhîyi, semavî kitapları inkâra cüret gösterdiler (ve onlardan) o ilâhî âyetleri kabulden, onlara imân etmekten (kibirlendiler) tekebbürde bulundular (işte onlar) böyle imândan mahrum, hakkı kabulden müctenib olan şahıslar (ateşin sahipleridir.) daima ateşe mukarin olacak onlardır. (Onlar o ateşte ebedî kalacaklardır.) Ahıret âleminde o ateşten asla kurtulamayacaklardır. Öyle küfr ve tekebbürün cezası bundan başka değildir. Bu da neuzübillâh ne müthiş bir mücazat!.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ
بِاٰيَاتِهٖ اُولٰئِكَ يَنَالُهُمْ نَصٖيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتّٰى اِذَا جَاءَتْهُمْ
رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالُوا
ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرٖينَ ٣٧

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(37) : **Artık** daha zalim kimdir, **o** kimseden ki: Yalan yere **Allah Teâlâ'ya** iftirada bulunmuş veya onun âyetlerini tekzib etmiş **olur: Onlar** yok **mu** onlara kitaptan nasipler erişecektir. Nihayet onlara elçi meleklerimiz gelip onların canlarını alırlarken derler ki: Allahtan başka **kendilerine tapındıklarınız** nerede?. **Onlar** da diyeceklerdir ki: **Taptıklarımız b'zi bırakıp kayboldular, ve onlar kendi nefisleri aleyhine, kendilerinin şüphesiz kâfirler bulunmuş olduklarını itiraf ile şahadette bulunacaklardır.**

İ Z A H

(37) : Bu âyeti kerime, Cenabı Hak'ka karşı iftirada, onun âyetlerini tekzipte bulunmaya cüret edenlerin pek feci akıbetlerini ve itiraflarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Artık)** Bir kere düşünmeli **(daha zalim kimdir?.)** elbette daha zalim yoktur) **(O kimseden ki: Yalan yere Allah** Tealâ'ya **iftirada bulunmuş)** olur. Cenabı Hak'ka şerik isnat eder, veled isnat eder, onun buyurmamış olduğu şeyleri ona nisbet eder **(veya onun âyetlerini tekzib etmiş olur.)** Kur'anı mübinin bir kitabı ilâhi olduğunu kabul etmeyip Resuli Ekrem'in bu husustaki beyanatını yalan sayar durur. Artık böyle müşrik, münkir bir şahıs her zalimden daha zalim bulunmuş olmaz mı?. **(Onlar)** Böyle iftirada, tekzipte bulunan şahıslar (yok mu) onlar dünyada bulundukça **(onlara kitaptan)** levhi mahfuzda yazılmış olan rızıklara, ömürlere ve sair dünyevî hâdiselere ait **(nasipler erişecektir.)** haklarında mukadder olan şeyler yücude gelecektir. **(Nihayet)** Ömürleri hitama erip ecelleri yüz gösterince **(onlara elçi meleklerimiz)** melekülmevt ile yardımcıları **(gelip onların canlarını alırlarken)** kendilerine tevbih için **(derler ki:)** ey müşrikler!. Hani **(Allahtan başka kendi-**

lerine tapındıklarınız nerede?) kendilerini dünyada mabut ittihaz etmiş olduğunuz ilahlarınız ne oldular?. Bugün sizi bu başınıza gelen ölümden, uhrevî azaptan kurtarıverseler ya!. **(Onlar da)** O müşrikler de **(diyeceklerdir ki: Tapındıklarımız bizi bırakıp kayboldular)** böyle ihtiyaçlı bir zamanımızda bizi terkedip gittiler, bize bir faidebahş olmadılar. Bu cahiller artık hakikati hâli anlamış, taptıklarının birer ilâh olmadığına kanaat getirmiş olacaklardır, **(ve onlar kendi nefisleri aleyhine, kendilerinin şüphesiz kâfirler bulunmuş)** o bâtıl mabutlara tapınmış **(olduklarını itiraf ile şahadette bulunacaklardır)** evet: Onlar o zaman delâlete düşmüş olduklarını anlayacaklardır, dünyada öyle ibadete lâyık, haklarında bir menfaat teminine kadir olmayan şeylere tapınarak vahdaniyyeti ilâhiyyeyi inkâr etmiş bulunduklarını anlayarak izhari nedamette bulunacaklardır. Fakat artık bu nedamet kendilerine bir faide vermeyecekdir. Bunun vakti geçmiştir.

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ
فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتّٰى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا
جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرٰيهُمْ لِأُولٰيهُمْ رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ
عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ
٣٨ وَقَالَتْ أُولٰيهُمْ لِأُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ٣٩

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Buyurur ki: Siz de sizden evvel ins ve cinden gelip geçmiş olan ümmetlerin arasında cehenneme giriniz. Her ne zaman bir ümmet girdikçe hemşiresine —kendi dindaşına— lânet eder. Nihayet hepsi oraya girip biribirine iltihak edince sonrakileri öndekileri için diyecekdir ki: Ey Babbimiz!. Onlar bizi sapıttılar, artık onlara ateşten iki kat azap ver. —•Cenabı Hak da— buyuracak ki: Hepinize kat kat azap vardır. Lâkin siz bilmezsiniz.

(39): Öndekiler de, sonrakilere diyeceklerdir ki: Sizin için bizim üze-

rimize bir fazıl —ve rüchan— yoktur. Binaenaleyh —siz de— kazanır olduğunuz şey sebebiyle azabı tatınız.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, ehli küfrün biribirini idlâl etmiş olan zümrelerin ahretteki vaziyetlerini ve biribiri hakkındaki isnat ve temennilerini ve hepsinin de kat kat muazzep olacaklarını nazarı, intibaha vazediyor. Şöyle ki: Kıyamet gününde Cenabı Hak veya meleklerden biri, ehli küfre hitaben (Buyurur ki:) ey dinsizler!. (Siz de s'zden evvel ins ve cinden) Bu iki neviden (gelip geçmiş olan) kâfir (ümmetlerin) cemaatlerin, fırkaların (arasında cehenneme giriniz.) siz de onlar gibi dinsizliğinizin cezasına kavuşunuz. (Her ne zaman) Sabık ve lâhık kavimlerden (bir ümmet) cehenneme (girdikçe hemşiresine) kendisine uymakla dalâlete düşmüş dindaşına (lânet eder.) senin yüzünden bu felâkete uğradım demek ister. (Nihayet hepsi oraya) cehenneme (girip biribirine iltihak edince sonrakileri) onların cehenneme muahharen girenleri, onların tabileri olup menzileten muahher olanları (öndekileri için) onlardan dolayı kendilerini mazur göstermek ümidiyle (diyecektir ki: Ey Rabbimiz!. Onlar bizi sapıttılar) onlar dalâlet yolunu açtılar, bizler de onlara uyduk, (artık onlara ateşten iki'kat azap ver) Çünki onlar dal ve mudil olmuşlardı. Cenabı Hak da (buyuracak ki: Hepinize kat kat azap vardır) evvelkiler dalâlete düşüp başkalarını da dalâlete düşürdükleri için iki kat azaba uğrayacaklardır. Onlara tâbi olanlar da küfre düştükleri ve bir takım dinsizleri taklit eyledikleri için öyle iki kat azaba müstehiktırlar. (lâkin siz bilmezsiniz) Ki, sizin için de o taklit ettiğiniz fırkalar için de nekadar elim azaplar vardır. Siz böyle küfr içinde terkihayat ederseniz elbette pek ziyade azaba duçar olacaksınızdır. Artık bunu düşünerek vaktiyle uyanmalıdır.

(39) : (Öndeküer de) Daha evvel küfre düşmüş, başkalarına da birer kötü numune olmuş olanlar da, kendilerini müdafaa için (sonrakilere) kendilerine tâbi olanlara (diyeceklerdir ki: Sizin için bizim üzerimize bir fazl) ve rüchan (yoktur.) biz, de sizlere dalâlet ve azaba istihkak hususunda müsavileriz. Sizlere de Peygamber gelmiş, Cenabı Hak'kın emirleri tebliğ edilmişti, neden bize tâbi oldunuz (Binaenaleyh) tarafı ilâhiden veya evvelki fırkalar tarafından denilecektir ki: Siz de (kazanır olduğunuz şey) küfr ve habis ameller (sebebiyle) öyle kat kat (azabı tadınız) sizin cezanız da öyle ziyade olacaktır. Mütemadi bir küfrün: Mütemadi masiyetlerin cezaları da elbette böyle kat kat bulunacaktır. Artık bunu düşünerek böyle küfr ve masiyetten kaçınmak lâzım gelmez mi?. Ne mühim bir zecri ilâhî, bir tenbîhi subhanî!.

***

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ
الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ
٤٠ لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي
الظَّالِمِينَ ٤١

MEALİ ÂLİSİ

(40) : Şüphe yok o kimseler ki, âyetlerimizi tekzib ettiler ve onlara karşı tekebbürde bulundular onlar için gök kapıları açılmaz ve deve iğnenin deliğine girinceye kadar cennete giremiyeceklerdir. Ve işte mücrimleri böyle cezalandırırız.

(41) : Onlar için cehennemden bir döşek ve üstlerinden sargılar vardır. Ve işte zalimleri böyle cezalandırırız.

***

İ Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler de dinsizler hakkındaki azabı ilâhinin vuku bulacağını tasrih ve tevcih etmektedir. Onların bu azabtan kurtuluşlarını muhale talik ederek bunun daimi olduğunu teyit buyurmaktadır. Şöyle ki: (Şüphe yok o kimseler ki,) Küfre düştüler ve bizim vazih (âyetlerimizi tekzib ettiler) onların birer âyeti ilâhiye olduğunu kabul etmediler (ve onlara karşı tekebbürde bulundular) onlara imândan ve muktezasıyla âmel etmekten kaçındılar (onlar için gök kapıları açılmaz) onların duaları, amelleri kabul edilmez, veya onların ruhları oralara yükselemez. (ve deve iğnenin deliğine girinceye kadar) Öyle büyük bir cisim, o kadar dar bir yere girinceye kadar, öyle mümkün olmayan bir hâdisenin vukuuna değin, yani hiçbir zaman (cennete giremiyeceklerdir.) onların cennete girmeleri, böyle vukuu muhal bir şeye muallaktır, onlar ebediyyen cehennemde muazzep olup duracaklardır. (Ve işte mücrimler;) Öyle dinsizleri;

mukaddesatı tekzib ve tahkir edenleri **(böyle)** ebedî surette **(cezalandırırız.)** binaenaleyh o âyetlerimizi tekzib eden kâfirler de böyle mücrim kimseler oldukları cihetle öyle ebedî cezalara maruz kalacaklardır.

(41) : **(Onlar için)** Öyle âyetlerimize karşı tekzib ve tekebbürde bulunan dinsizler için (cehennemde) alt taraflarında ateşin **(bir döşek ve üstlerinden sargılar)** örtüler, kendilerini kaplayacak ateşin perdeler **(vardır)** böyle ateşler içinde kalacaklardır, (ve işte zaJL'mleri) öyle mücrim, dinsiz, hukuki ilâhiyyeye mütecaviz kimseleri **(böyle cezalandırırız.)** böyle şiddetli, böyle kendilerini her cihetten kaplayan daimî azaplara giriftar ederiz. Bunlar küfr ve zulmün cezasıdır. Artık bunları düşünüp uyanmalı değilmidirler?.

*
**

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ
لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا
أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(42); O kimseler ki, imân ettiler ve iyi amellerde bulundular. BJz ise hiçbir nefsi iktidarının fevkinde birşey ile mükellef kılmayız. İşte onlar cennet sahipleridir. Onlar orada ebedî kalıcılardır.

(43) : Ve biz onların göğüslerinde kinden her ne var ise hepsini söküp atmışızdır. Onların altlarından ırmaklar akar ve derler ki: O Allah Tealâ'ya hamdolsun ki, bizi hidayetle buna kavuşturdu. Eğer Allah Tealâ bize hidayet etmeseydi biz kendi kendimize hidayete eremezdik. Muhakkak ki, Rabbimizin peygamberleri hak ile geldiler. Ve onlara işte bu cennettir ki, siz buña — salih — amelleriniz sebebiyle vâris oldunuz, diye nida olunacaktır.

*
**

İ Z A H

(42) : Bu mübarek âyetler, mümin, salih kulların nail olacakları ebedî nimetleri tebşir etmektedir, ve böyle zatların takatları fevkinde bir şey ile mükellef bulunmadıklarını da bir lutfi ilâhî olmak üzere şöylece bildirmektedir. (Ve o kimseler ki) Bizim âyetlerimize (imân ettiler) vahdaniyeti ilâhiyyeyi tasdik, Peygamberlerinin tebligatına itaat eylerler (ve iyi amellerde bulundular.) uhdelerine düşen ibadetleri ifaya çalıştılar. (Biz ise hiçbir nefsi iktidarının fevkinde birşey ile mükellef kılmayız.) Binaenaleyh o kimselerin böyle ifasıyle mükellef oldukları ibadetler, taatlerde zaten kendi vüs'ü ve iktidarları haricinde bulunmamıştır. (İşte onlar) O imâna ve salih amale muvaffak olanlar (cennet sahipleridir) cennete nail olacak olan onlardır (ve) onlar (orada) cennette (ebedî kalıcılardır.) daimî bir halde cennet nimetlerine nail olup duracaklardır.

(43) : (Ve biz onların) O cennet ehlinin (göğüslerinde kinden her ne var işe hepsini söküp atmışızdır.) onların kalbleri saf, temiz, biribirine karşı muhabbetle mütehassıs bulunacaktır. Şayet dünyada iken aralarında bir Gıll ü gış bulunmuş ise artık cennette bundan bir eser kalmayacaktır. (Onların altlarından) Köşklerinin, bahçelerinin yanı başından (ırmaklar akar) onların zevklerini, lezzetlerini arttırır dururlar, (ve) Onlar da Cenabı Hak'ka şükür için (derler ki: Allah Tealâ'ya" hamdolsun ki, bizi hidayetle buna kavuşturdu.) bizi böyle nimetlere eriştirdi. (Eğer Allah Tealâ bize hidayet etmeseydi) Eğer onun tevfikatı ilâhiyesi bize erişmeseydi (biz kendi kendimize hidayete eremezdik.) şekavette kalırdık, hidayete ererek böyle nimetlere nail olamazdık. İşte insanlara lâzım olan, herhangi birşeye muvaffak olursa bunu Cenabı Hak'kın bir lutfi telâkki etmektir. Kendi kudretine, malûmatına güvenerek gurura düşmekten hazer etmelidir. (Ve muhakakk ki) And olsun ki, (Rabbimizin Peygamberleri hak ile geldiler.) biz de onların irşadı ile hidayete nail olarak bu kutlu âkibete eriştik. (Ve onlara:) Öyle surur içinde kalan, Cenabı Hak'ka şükür için böyle itirafta bulunan o cennet nişin zatlara hitaben (İşte bu cennettir ki, siz buna salih amelleriniz sebebiyle vâris oldunuz, diye) melekler vasıtasıyle (nida olunacaktır.) evet... Bu sizin dünyadaki güzel itikadınızın, güzel amellerinizin mükâfatı olarak size tarafı ilâhiden ihsan buyrulmuştur. İşte imânın, salih amellerin muazzam mükâfatı!.

*
**

وَنَادَىٰٓ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا
حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ
بَيْنَهُمْ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى «Sdvisı 0 \ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَ ﴿٤٥﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Ve cennet eshabı, cehennem ehline nidâ edip: Rabbimizin bize vad ettiğini biz şüphe yok ki, hak bulduk, siz de Rabbinizin vad ettiğini hak buldunuz mu?. Diye soracaklar. Onlar da: Evet... Diyecekler. Derken aralarında bir münadi: Allah Tealâ'nın lâneti zalimlerin üzerinedir, diye nidâ etmiş olacaktır.

(45) : Öyle zalimler ki, Allanın yolundan men ederlerdi. Ve o yolun iğri büğrü olmasını isterlerdi. Ve onlar ahreti münkir kimseler idi.

**

İ Z A H

(44)-: Bu mübarek âyetler, ehli cennet ile ehli cehennem arasındaki münazarayı ve kimlerin lânete müstehık ve kimlerin ahıret hayatını münkir bulunduklarını göstermektedir. Şöyle ki: Cennet sahipleri cennette istikrar edip duracaklar **(Ve cennet eshabı, cehennem ehline nida edip: Rabbimizin bize vaad ettiğini)** dünyada iken bize Peygamberleri vasıtasıyle bildirdiği sevapları, nimetleri, ulvî makamları **(biz** şüphe **yok ki, hak)** sabit **(bulduk)** o vadi ilâhî veçhile bu azim mevkilere nail olduk **(siz de Rabbinizin vad ettiğini)** ahıret hayatını, müminlerin o ahıret hayatında nimetlere nail olacaklarını, münkirlerin de lâyık oldukları cezalara kavuşacaklarını (hak) hakikaten vâki **(buldunuz mu?.)** siz dünyada iken bunları tasdik etmiyorsunuz. **(Diye soracaklar)** O münkirlerin nekadar yalnış hareket etmiş olduklarını kendilerine bu suretle de ihtar etmiş olacaklardır. **(Onlar da:)** O münkirler de **(Evet... Diyecekler.)** vadi ilâhinin ve vaidi subhanînin tehakkuk etmiş olduğunu itirafa mecbur bulunacaklardır. **(Derken)** Böyle bir mükâlimede münazarada bulunurlarken bu

iki fırkanın (aralarında bir münâdi:) İsrafil Aleyhisselâm veya sair meleklerden biri (Allah Tealâ'nın lâneti zalimlerin üzerinedir, diye nidâ etmiş olacaktır.) evet zalimler, zulûmlarınm bir cezası olmak üzere öyle bir lanete müstehik bulunmuşlardır.

§ Cennetler ile cehennemler arasında pek uzak mesafeler vardır. Cennetler semaların fevkindedir. Cehennemler de yerlerin altındadır. Bu iki mevki ahalisinin birbiriyle konuşmaları nasıl mümkün olacaktır?. Kur'an-ı muciz beyan, bize böyle bri mükâlemenin mümkün ve haddizatında vâki olacağını haber vermiş oluyor. İşte bu da bir hakikatin inkişafından başka değildir.

Tefsiri kebirde de mukayyet olduğu üzere ulemadan bir zümre demişlerdir ki: Sadada bir hasiyet vardır ki, yalnız mesafenin uzaklığı sedanın işitilmesine mâni olamaz. İşte bugün fennin terakkiyatı sayesinde bu hakikat da tamamen meydana çıkmıştır. Şarkta söylenilen bir sözü garpte bulunan bir kimse derhal işitebiliyor ve hattâ söyleyenin yüzünü bile görebiliyor. Kudreti ilâhiye herşeye kâfidir. Âmenna!. Binaenaleyh ehli cennet ile ehli cehennem arasındaki mükâlemenin vuku-u da kudreti ilâhiyyeye göre asla istibad edilemez.

(45) : Lânete müstehik olanlar ise (Öyle zalimler) dir (ki: Allah yolundan) diyanet tarikinden Allahm kullarını (men ederlerdi.) halkın dini islâma girmesine engel olurlardı. (Ve o yolun iğri büğrü olmasını isteri terdi.) Tariki müstakimi terkederek mühlik yollara temayül gösterirlerdi, ilâhi hükümleri tebdil ve tağyir ederek onlara yanlış bir mahiyet vermek kasdinde bulunurlardı. Cenabı (Hak'tan başkasına tapınırlar Allah Tealâ'nın tazime lâyık görmediği şeylere tazim eder dururlardı. **(Ve onlar ahi**reti münkir kimseler idi.) Öyle bir âlemin varlığına inanmaz, onu inkâra cüret eder, hayatın yalnız bu dünyaya mahsus olduğunu iddia-eder dururlardı. Artık böyle münkir olan, insanları dini ilâhiyi .kabulden ihen'e cüret eden kimseler elbette ebedî azaba lâyık, cehennemde müebbeden muazzep olacaklardır.

***

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ
وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا

 *&P3#&*_.?!m

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(46) : Ve onların arasında bir perde vardır. Ve a'raf üzerinde de bir takım ricâl vardır ki, hepsini de alâmetleriyle tanırlar. Eshabı cennete — Selâmün aleyküm — diye nida ederler. Ve bunlar ümitvar oldukları halde henüz cennete girmemiş bulunurlar.

(47) : Ve onların gözleri ateş ehli tarafına çevrildiği zaman da: Rabbimiz!. Bizi zalimler güruhu ile beraber kılma derler..

⁂

İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler, ahıret alemindeki bir fevkalâde teşkilâtın vücuduna işaret etmektedir. Ve cennet ehli ile cehennem ehlinin mütemayiz birer durumda bulunacaklarını bildirmektedir. Bütün beşeriyeti intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Kıyamet gününde ehli cennet ile cehennem ehli ayrılacaklardır. (Ve onların) O iki fırkanın veya cennet ile cehennem arasında (bir perde) bir hâil (vardır.) artık bir fırkanın ahvalinden, asarından, diğer fırkanın müstefit veya mutazarrır olmasına imkân bulunmayacaktır. (Ve a'raf üzerinde birtakım rical vardır ki,) Bunlar cennet ehli ile cehennem ehlinin (hepsini de alâmetleriyle) yüzlerinöeki beyazlık veya siyahlık gibi nişaneleriyle (tanırlar.) buna ilhamı ilâhî ile veya meleklerin talimiyle muttali bulunurlar. Ve bu a'raftaki rical (Eshabı cennete; Selâmün aleyküm diye nida ederler.) onlara duada, onların necata nailiyetlerine işarette bulunmuş olurlar. (Ve bunlar) Bu a'rafta bulunan rical, cennete gireceklerine (ümitvar oldukları halde) lihikmetin bir müddet arafta kalırlar (henüz) kendileri de (cennete girmemiş bulunurlar.) bilâhara lâik oldukları cennetlere girerek ebedî surette eltafı ilâhiyeye nail olur dururlar. Ne büyük saadet!'.

§ Araf, yüksek yer mânasına olan Arf'in cemidir. Bundan murad, cennet ile cehennem arasındaki bir surun yüksek tepeleridir.

Araf ehlinden murad, bir kavle göre taat ve sevap sahiplerinin en şerefli olanlarıdır. Bunlar ise ya bir kısım meleklerdir veya Peygamberlerdir, veya şehit olanlardır. Bu zatlar, şereflerini izhar, rütbelerinin ulviyetini ibraz için ve ehli cennet ile ehli cehennemin hallerine muttali olmaları için bir müddet araf mevkiinde bulunacaklardır. Diğer bir kavle göre de ehli araftan murad, hasenatları ile seyyiatları müsavi bulunan, sevap itibariyle dereceleri yüksek olmayan bir kısım müminlerdir ki, bunlar bidayeten ne cennet ehlinden ve ne de cehennem ehlinden bulunmazlar. Cennet ile cehennem arasında mutavassıt bir durumda bulunurlar. Sonra Cenabı Hak, bunları kendi fazlı ilâhisiyle cennete idhal buyurur. Bunlar cennete en son girecek zatlardır. Bu hususta başka kaviller de vardır.

(47) : (Ve onların) Araf ta bulunan zatların (gözleri ateş ehli tarafına çevrildiği zaman) bunların yüzlerindeki dalâlet nişanelerini gördükleri, nekadar azaba müstehik bulunmuş olduklarını anladıkları vakit (de:) dergâhı ulûhiyete arzı niyazda bulunarak (Rabbimiz!.) ey kerîm halikımız!. (Bizi) Öyle cehenneme atılacak (zalimler güruhu ile beraber kılma derler.) böyle tezarru ve duada bulunurlar. Bu mübarek âyetler, beşeriyet için büyük bir tahvif ve tenbihi mutazammındır. Binaenaleyh bizler de daha dünyada iken ehli küfrün o su'i âkibetini düşünmeliyiz, o gibi kimseler ile hemhal olmamak için siyaneti ilâhiyeye iltica etmeliyiz.

⁂

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ قَالُوا مَٓا
اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ اَهٰٓؤُلَٓاءِ الَّذٖينَ اَقْسَمْتُمْ
لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(48) : Ve eshabı araf, simalarıyle tanıdıkları bir takım kişilere de nida ederek derler ki: Size ne cemiyetiniz ve ne de yaptığınız tekebbür bir faide vermiş olmadı.

(49) : Ya o kimseler mi idi ki, Allah onları rahmetine nail etmez, diye yemin ediyordunuz!. Cennete giriniz, size ne bir korku vardır ve ne de siz mahzun olacaksınız.

⁂

İ Z A H

(48) : Bu mübarek âyetler de, araftaki zatların cehennem ehline hitab ederek onlara dünyadaki varlıklarının ve hareketlerinin bir faidebahş olmadığını bir tevbih için söyleyeceklerini bildirmektedir. Ve o cehennem ehlinin dünyada iken müminlerin rahmeti ilâhiyeye nail olamayacaklarına ait iddialarının butlanını göstermektedir. Şöyle ki: (Ve) Ahıret âleminde **(eshabı araf)** dünyada iken mevki sahipleri bulunmuş olan kâfirlerden **(simalarıyle)** ehli nâr olduklarına ve dünyada iken rüesadan bulunduklarına ait alâmetleriyle **(tanıdıkları bir takım kişilere de)** tevbih için, melâmet için **(nida ederek derler ki:)** ey münkirler, müstekbirler!. **(Size**

ne cemiyetiniz) etba ve ensarınız veya servet ve samanınız (ve ne de yaptığınız tekebbür) böbürlenmeniz veya hakkı kabulden istikbarınız (bir faide vermiş olmadı.) nekadar yalnış hareket etmiş olduğunuzu şimdi anladınız değil mi?.

(49) : Yine eshabı araf, o cehenneme atılan şahıslara tevbih için hitab ederek diyeceklerdir ki: (Ya o kimseler mi idi ki,) O müminlerin zuefası mı idi ki, siz onları hakir görerek (Allah onları rahmetine nail etmez diye) dünyada iken (yemin ediyordunuz!.) şimdi görüyorsunuz ya; onların haklarında nekadar rahmeti ilâhiye tecelli ediyor!. Ey dünyada iken öyle istihkar edilmiş olan müminler!. (Cennete giriniz) Bundan sonra (size ne bir korku vardır ve ne de siz mahzun olacaksınız.) artık sizin bu saadete nailiyetinizi o münkirler görerek bir kat daha haib ve hasır olsunlar.

Diğer bir tevcihe göre tarafı ilâhiden eshabı arafa bir hitap tevcih ederek onlara: Artık siz de cennete giriniz, iki ferikin ahvalini müşahede etmiş oldunuz, sizin için bir fazlı ilâhi olmak için bir havf ve hüzün âriz olmayacaktır. Diye buyrulacaktır.

***

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ
الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَاءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ
حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا
وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَ
يَوْمِهِمْ هَٰذَا وَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(50) : Ve nâr ehli, eshabı cennete nida ederek: Suyunuzdan veya Allahın sizi merzuk ettiği şeylerden bizim üzerimize döküveriniz diye yalvaracaklar. Onlar da: Şüphe yok ki, Allah Tealâ bunları kâfirler üzerine haram kılmıştır diyecekler.

(51) : O kimseler ki, dinlerini bir eğlence ve bir oyun ittihaz ettiler ve onları dünya hayatı aldatmış oldu. Artık onlar bu günlere yetişeceklerini unuttukları gibi ve bizim âyetlerimizi inkâr eder oldukları gibi biz de onları bugün unutacağız.

***

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetler, ehli cehennemin meyusane temennilerini, onların dünyadaki münkirane, sefihane hareketlerinden dolayı ahıret nimetlerine nail olamayacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) İki ferikten, yani müminler ile kâfirlerden her biri kendilerinin lâyık oldukları yerlerde istikrar ettikten sonra (nâr ehli) şiddetli hararetlerini, açlıklarını azaltabilmek ümidiyle (eshabı cennete nida ederek:) ey cennet ehli!. (Şuyunuzdan veya Allahın sizi merzuk ettiği şeylerden) Sair içilecek veya yiyilecek nimetlerden (bizim üzerimize döküveriniz) onlardan bize de çokça îta ediniz (diye yalvaracaklar.) böyle beyhude meyusane temennilerde bulunacaklardır (Onlar da:) ehli cennet de (Şüphe yok ki, Allah Tealâ bunları) bu cennet nimetlerini (kâfirler üzerine haram kılmıştır.) kafiyen men buyurmuştur. Biz bunları size nasıl verebiliriz?, (diyecekler.) dir.

(51) : (O kimseler ki) Öyle temennilerde bulunan kâfir şahıslar ki, (dinlerini bir eğlence ve bir oyun ittihaz ettiler) onlar dünyada iken bazı hayvanları helâl, bazılarını haram saydılar, çıplak bir hâlde dinî ayinler yaptılar, dinin kutsî hükümleriyle alay edip durdular (ve onları dünya hayatı aldatmış oldu.) dünyanın fanî varlıklarına tapınarak dinin mukaddes hükümlerini nazara almadılar, kendilerine dinî vazifelerini telkin ve tavsiye edenlere hakarette, adavette bulundular (Artık onlar bu günlerine yetişeceklerini unuttukları gibi) bu günün zuhura geleceğini inkâr ederek imândan kaçındıkları gibi (ve bizim âyetlerimizi inkâr eder oldukları gibi) onların birer ayeti ilâhi olduğunu tasdik etmeyip aleddevam münkir bulundukları gibi (biz de onları bugün unutacağız.) yani: Onların o temennilerine iltifat etmeyeceğiz, onları müebebden ateşte terkedeceğiz, onların nidalarına, dualarına icabette bulunmayacağız.

§ Cenabı Hak, nisyandan münezzehtir, âmennâ. Ona nisbet olan nisyandan murad, bir mânayi mecazidir. O dinsizlerin nisyanma ceza olarak temennileri unutulmuş gibi bir veçhile haklarında aleddevam muamele yapılacağını, onların tazarrualına asla iltifat olunmayacağını beyandan ibarettir.

*

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي

W->J*—"•><~>*•V- ^ J - Vjt • 5—*wTJİJ > ^W\>

بِالْحَقِّ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ
الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(52): Muhakkak onlara bir kitap getirdik. İşte onu imân edecek bir kavim için bir hüda ve rahmet olmak için tam bir ilim üzere mufassalan iradettik.

(52) : Onlar onun âkibetinden başkasını beklerler mi?. Onun âkibeti geldiği gün ise onu evvelce unutmuş olanlar diyecektir ki: Muhakkak Rabbimizin Peygamberleri hakkı getirmişlerdir. İmdi bizim için şefaatçilerden kimse var mıdır ki, bize şefaat ediversinler veyahut geri döndürülürmiyiz ki, yapar olduğumuz şeylerin başkasını yapıverelim. Şüphe yok ki, onlar nefislerini ziyana uğratmışlardır. Ve o iftira eder oldukları şey de onlardan çıkıp gitmiştir.

*
**

İ Z A H

(52): Bu mübarek âyetler, müminler için bir rahmeti ilâhiyenin tecellisi olmak üzere Kur'an-ı mübinin nüzul etmiş olduğunu bildirmektedir. Bu kitabı kutsinin ahkâmını bırakarak hilâfına hareket etmiş olanlarm da her türlü yardımlardan, arzularından mahrum kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muhakkak onlara) O münkir cemiyetlere dinî vazifelerini telkin ve tâlim için (bir kitap getirdik.) Kur'an-ı mübini Hâtemülenbiyayâ inzal ettik (İşle onu imân edecek bir kavim için) o kitabı ilâhiden istifade kabiliyetini haiz olan müslümanlar için (bir hüda ve

rahmet olmak için tam bir ilim üzere) muhataplarını irşad edecek bir tarzda beyanatına âlim olduğumuz halde (mufassalan irad ettik.) akaide, ahkâma, mev'izelere ait mevzuları, mânaları mufassalca beyan eyledik. Artık bundan her cemiyetin istifade etmesi icab etmez mi?. Artık o münkirler kendi cehaletlerinden dolayı kendilerini mâzur görebilirler mi?.

(53) : (Onlar) O kâfirler (onun) o kitabı mübinin (âkibetinden) onun beyanatının neye varacağından (başkasını beklerler mi?.) asla beklemezler. Onun doğruluğunun, onun nâtık olduğu vad ve vaidin zuhuruna asla intizarda bulunmazlar. Çünki buna mutekit değildirler. Fakat (Onun âkibeti geldiği gün) yani: Qnun haber, verdiği ceza vakti kıyamet zamanı zuhur edip durunca (ise onu evvelce unutmuş olanlar) onu unutanlar gibi terketmiş bulunanlar (diyecektir ki: Muhakkak Rabbimizin Peygamber. leri hakkı getirmişlerdir.) artık onlar böyle başlarına kıyamet kopunca uyanacaklar, Peygamberlerin onlara bildirmiş oldukları haşır ve neşrin, sevap ve ikabın hak olduğunu anlayıp itirafta bulunacaklar. Fakat artık nedamet vakti geçmiş olduğundan bu itirafları kendilerine bir faide vermiyecektir. Ö sefihler diyecekler ki: (İmdi bizim için şefaatcılardan kimseler varmıdır ki) Bu kıyamet gününde (bize şefaat ediversinler) bizden azabı defeylesinler (veyahut geri döndürülürmiyiz ki) dünya hayatına iade edilirmiyiz ki, dünyada iken (yapar olduğumuz şeylerden başkasını yapıverelim.) küfrü imân ile, tevhid ile, masiyetleri ibadet ve taat ile tebdil edelim. Heyhat ki, artık bu arzularına nail olamıyacaklardır. (Şüphe yok ki, onlar nefislerini) Dünyada iken, bu darı teklifte iken (ziyana uğramışlardır) küfr ve masiyeti irtikâb ederek kendilerini manevî helake mâruz bırakmışlardır, (ve o iftira eder oldukları şey de onlardan çıkıp gitmiştir.) Bir takım putların Allah Tealâ'ya şerikler olduğuna ve kendilerine kıyamet gününde o putların şefaat edeceklerine dair olan müfteriyane lâkırdılarının butlanı da zahir olmuştur. Artık onlar için hiçbir faide, hiç bir halâs çaresi kalmamış bulunacaktır. İşte küfr ve şirkin müthiş neticesi!.

**

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي الَّيْلَ النَّهَارَ
يَطْلُبُهُ حَث۪يثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِه۪
اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ٥٤

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(54) : Muhakkak Rabbiniz o Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı gün içinde yarattı. Sonra arş üzerine istiva buyurdu. Geceyi gündüze örtüverir, onu çabuk çabuk arar, takib eder. Güneşi de, ayı da, yıldızları da emrine musahhar olarak yaratmıştır. İyi bilmelidir ki, yaratmak da emir de ona mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah Tealâ pekmuazzemdir.

*

İ Z A H

(54) : Bu-âyeti celile de Cenabı Hak'kın hâlikiyetine, vahdaniyetine, ilminin ve kudretinin azametine delâlet eden delilleri, muazzam eserleri beşeriyetin nazarı intibahına vazetmektedir. Şöyle ki: Ey insanlar!. (Muhakkak Rabbiniz) Seyyidiniz, mevlânız, muslihi umurunuz (o Allah'tır ki) o zatı akdestir ki, (gökleri ve yeri altı gün içinde yarattı.) bu kadar icramı ulviyeyi ve süfliyeyi altı gün miktarı bir müddette emsali mesbuk olmaksızın yoktan var ederek vücude getirdi. (Sonra) O Halikı azîm (arş üzerine istiva buyurdu.) yani onun emri ilâhisi, arş üzerine müstevli oldu, onun hüküm ve iradesi bütün mükevvenatm fevkinde bir galibiyetle mütecelli bulundu. ,0 Halikı hakimin tasarrufatma bakınız ki, o zatı akdes (Geceyi gündüze örtüverir) her taraf güneşin ziyasından mahrum kalır, bilâkis gündüzü de geceye örter, karanlık zail olarak her taraf ziyalar içinde kalır. Gece ile gündüzden her biri (onu) diğerini (çabuk çabuk arar) serian (takib eder.) bunlar bir intizam dairesinde biribiri ardınca zuhura gelir. O Halikı azîmüşşan (Güneşi de, ayı da, yıldızları da emrine musahhar olarak yaratmıştır.) hepsi de Cenabı Hak'kın takdiri veçhile tulü ve gurup edip dururlar. (İyi bilmelidir ki, yaratmak da, emir de ona) O Halikı Zişan'a (mahsustur.) çünki hepsinin mucidi, mutasarrıfı ondan başka değildir. Evet... Şüphe yok ki, bütün bu (Âlemlerin Rabbi olan Allah Tealâ pek muazzamdır.) ulûhiyetindeki birliğiyle pek müteâlidir, rübubiyyetindeki tefarrüdiyle azamet ve kibriyayı haizdir. Âmenna!. Artık o Halikı Zülcelâle şerik ittihaz eden bir takım Hezele'i nâs, bu evsafı ilâhiyeyi düşünmeli, onun azametini, vahdaniyetini tasdik ederek secde'i ubudiyete kapanmalı, nezih bir itikada sahip olarak selâmet ve saadete nailiyet gayesini takib etmeli değil midir?.

§ Yevm: Gün demektir ki: Güneşin tulû-undan gurubuna kadar olan zamandan ibarettir. Vaki'a Cenabı Hak, bu mükevvenatı istese idi bir anda da vücude getirebilirdi. Fakat her hususta teenninin hikmet ve maslahata uygun olacağını halka tâlim ve telkin için bunları altı günlük bir müddet içinde vücude getirmiştir. Nitekim bir hadisi şerifte de: (iUJlj «Jl^jTdl من الشيطان) buyrulmuşturf Yani yavaşça, ihtiyat ile hareket Allah'tan-

dır, acele etmek ise şeytan'dandır. Bir kavle göre bu yevmden murad, ahırete ait gündür ki, bu, bin seneye muadildir.

§ İstiva kelimesi de lügat bakımından: Karar etmek, müsavi bulunmak,, üzerine oturmak, galip olmak, kasdeylemek gibi mânaları ifade eder. Cenabı Hak ise bir mekânda bulunmaktan, karar etmekten münezzehtir. Binaenaleyh onun arş üzerine istivasından murad, onun zatı ahdiyetine ait, bilâkeyfiyyet bir sıfattır. Onun hakikatini ilmi ilâhîye havale ederiz. Bu istiva ile istilâ, galebe, hiâta, bütün mükevvenata hüküm gibi bir mâna kasdolunur.

§ Arşa gelince, bu da lügatte sakf, tavan, çadır, köşk, mülk, saltanat, izzet, mecd-üşan, ve bir işin rüknü, medarı kıyamı olan şey demektir. Hükümdarların tahtına da yüksek mertebesinden dolayı arş denilir. Arş hükemaya göre felekiazamdır ki, bütün cihetleri muhit bulunur. Arş şöyle de tarif ediliyor: Bu, sair ecsamı muhit olan bir muazzam cisimdir ki, fevkalâde yüksekliğinden dolayı veya hâkimiyet şeriri olduğuna işaret için kendisine bu isim verilmiştir. Lisanı şeriatte arşı ilâhi, semaların fevkinde bir makamı âlidir ki, onun tahdid ve takdiri akıllarımızın haricindedir. Hakikati, ilmi ilâhîye muhavveldir. Birçok ahkâmı ilâhiyye o ulvî makamdan sair muhitlere nüzul eder. Bir kavle göre de arşın mahiyeti bir yakutı ahmerdir ki, Cenabı Hak'km nurı azametinden mütelâli ve şaşa'adar bulunmaktadır. El ilmü indillâh.

*

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾
وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ
خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

MEALI ALÎSI

(55) : **Rabbinize yalvara yalvara ve gizlice dua** edin. Şüphe yok ki, **o haddi tecavüz edenleri sevmez.**

(56) : Ve yer yüzünde ıslahından sonra ifsatda bulunmayın ve ona korkarak ve umarak dua edin. Şüphe yok ki, Allah Tealâ'nın rahmeti iyilik edenlere pek yakındır.

*

İ Z A H

(55) ; Bu mübarek âyetler, kudretinin, hikmet ve rahmetini kemâline

ait deliller zikredilmiş olan Halikı Âzimüşşan'a ne veçhile dua ve tazarruda bulunulacağını tâlim etmektedir. Ve yer yüzünde fesada çalışılmayıp güzelce hareket edilmesini emir ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Halikı Zişan'm evsafı celilesini, muazzam eserlerini bilmiş olan kullar!. **(Rabbinize** yalvara **yalvara)** Kemâli niyaz ve tezarru ile (ve gizlice) hafi bir surette, seslerinizi yükseltmiyerek (dua edin.) onun rahmetini, âtifetini kemâli samimiyetle istirhamda bulunun, haddi tecavüz ederek bağıra çağıra dua'da bulunmayın, bu âdaba mugayirdir. Cenabı Hak, kullarının mafizzamirine âlimdir, kalbî kalbî olan istirhamlarını bilir, hikmetine muvafık olunca kabul buyurur. Her hususta olduğu gibi dua'da da itidal lâzımdır. Bir kimse kendi haline lâyık olmayan bir şeyi temenni etmemelidir. Meselâ: Peygamberler mertebesine nailiyet gibi, semaya yükselmek gibi birşey hakkında dua etmemelidir. Ve riya şaibesinden hâli olmayacağı cihetle yüksek sesle dua'da bulunmamalıdır. (Şüphe yok ki o) Alîm ve hakim olan Allah Tealâ (haddi tecavüz edenleri sevmez.) yani öyle kimseleri sevaba, hayır ve rahmete kavuşturmaz.

§Dua da bir nevi ibadettir. Çünki dua eden bir kimse, Cenabı Hak'kın varlığını, azametini, her şeye kadir olduğunu ve kendisinin o Halikı kerime muhtaç bulunduğunu bilip itiraf etmiş olur. Kendisinin hakkında mukaddedratl ilâhiyenin bir rahmet ve âtifet mahiyetinde tecellisini temenni ederek atebe'i ulûhiyete arzı ubudiyette bulunmuş olur.

Artık bir mümin, Cenabı Hak'km rahmetini, mağfiretini, cennete nailiyeti temin edecek güzel amellere muvaffakiyetini temenni etmelidir. Cehennem azabına yaklaştıracak olan kötü fi'illerden, sözlerden berî olmasını da niyaz eylemelidir. Fakat dua ederken yüksek bir sesle kendi nefsini de yormamalıdır, ve bir riya şaibesine sebebiyet vermemelidir. Nitekim yüksek bir sesle tekbir alan bazı zatlara Resuli Ekrem Efendimiz şöyle buyurmuştu: «Ey nas!. Siz nefisleriniz hakkında sabredip intizarda bulunun, siz, sagir, gaip bir zata dua etmiyorsunuz, semi ve bâsir olan bir Halikı Zişan'a dua ediyorsunuz. O sizinle beraberdir. Binaenaleyh dua'da tazarru ve ihfayı terk etmek muvafık değildir. Aksi takdirde haddi maruf tecavüz edilmiş olur.

(56) : (Ve) Ey Allahm kulları!. (Yeryüzünde) Peygamberin ve şer'î hükümlerin gelmesi suretiyle âmmenin **(ıslahından sonra)** bunlara muhalefetle, küfr ve mâsiyet ile **(ifsadda bulunmayın)** öyle bir hareketten hazer ediniz, (ve **ona)** O Halikı Âzimüşşan'a **(korkarak ve umarak dua edin.)** kendi amellerinizdeki kusurları düşünüp havf ve haşyet ile ve onun rahmetinin vüs'atini, fazıl ve ihsanının kesretini düşünerek de afv-ü mağfiret ümidiyle dua'da, niyazda bulunun, havf ve ricadan ayrılmayınız. **(Şüphe yok ki, Allah Tealâ'nm rahmeti iyilik edenlere)** Meselâ: Güzelce amellerde bulunanlara, ve ezcümle havf ve reca ile hafiyyen **dua** edip **duranlara (ftek yakındır.)** şüphe yok ki, **dünya hayatı her an azalmakta, ahıret hayati ise her** saat yaklaşmaktadır. **Binaenaleyh Cenabı Hak'km rahmeti, yani: Mağfireti af ve in'amı bu ahıret hayatında kariben tecelli edecektir, mümin,**

muhsin kulları buna nail olacaklardır. Elgıpte bu nimete nail olanlara!.

***

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ
الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا
سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ٥٧

MEALİ ÂLİSİ

(57) : Ve o bir Halikı Zişan'dır ki, rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderir. Nihayet rüzgârları ağır ağır bulutları yüklenince biz onu bir ölmüş ülkeye sevketmiş oluruz. Derken onunla su indirmiş, sonra da onunla her çeşit meyveleri meydana çıkarmış oluruz. İşte böylece ölüleri de çıkarırız. Gerektir ki, siz düşünüp ibret alasınız.

***

İ Z A H

(57) : Bu âyeti celile, Cenabı Hak'km bir takım kudret ve rahmet eserlerini nazarı intibaha vazediyor ve ölülerin yeniden hayat bulacağını bir misâl ile tasvir ederek haşr-üneşre ait bir delili muhteva bulunmuş oluyor. Şöyle ki: Ey insanlar!. Gökleri ve yerleri yaratmış olan Allah Tealâ'dır. (Ve o bir Halikı Zişan'dır ki, rüzgârları rahmetinin) yağdıracağı faideli yağmurların (önünde) müteferrik bir surette (müjdeci olarak gönderir.) bu rüzgârlar, yağmurların yağacağına bir tebşir alâmeti mesabesinde bulunmuş olur. (Nihayet rüzgârlar) Hâmil oldukları yağmurları ile (ağır ağır) bir halde bulunan (bulutları yüklenince biz onu) o bulutları (bir ölmüş) kuraklığa uğrayıp neşv-ünemadan mahrum kalmış (ülkeye sevketmiş oluruz.) onu bu vasıta ile tekrar hayata kavuşturmak isteriz. (Derken onunla) o bulut ile veya sevkedilen rüzgâr ile (su indirmiş) oluruz, (sonra da onunla) O yağmur suları ile (her çeşit meyveleri meydana çıkarmış oluruz.) mütenevvi sebzeler, meyveler neşvünema bularak saha'i vücude gelmiş olur. (İşte böylece) Bu nevi nevi meyveleri, gıda maddelerini yeni bir hayata, bir neşvünemaya nail ettiğimiz gibi (ölüleri

de) kudreti ilâhiyemizle yeniden hayat sahasına (çıkarırız.) onları fena bulup münderis olduktan sonra yeniden hayata nail kılarız. Artık Ey İnsanlar!. (Gerektir ki siz) Bu içinde yaşadığınız âlemde tecelli eden bunca kudret eserlerini nazarı dikkate alasınız, siz bunları güzelce **(düşünüp ibret** alasınız) evet... Düşünmeli ki: Milyonlarca nebatat bir feyzi ilâhi ile her sene yeniden vücude geliyor, bir kuvve'i namiyeyi haiz bulunuyor, bînihaye lâtif manzaraları ile nazarı ibreti tezyin edip duruyor. Artık bu gibi bînihaye bedialarıı yaratıp kemâle kavuşturan bir Halikı Azim, insanları da öldürdükten sonra kudreti muazzaması ile bir nefhi sur vasıtasıyle yeniden hayata kavuşturamaz mı?. Hangi âkil, bunu istibad edebilir?. Artık ey insanlar!, (gerekdir ki, siz) Bu içinde yaşadığınız âlemde tecelli eden bunca kudret eserlerini nazara alasınız, güzelce (düşünüp ibret alasınız.) öyle milyonlarca muhtelif nebatatı, lâtif lâtif eşcar ve ezharı vücude getiren bir Halikı Azim, insanları da öldürdükten sonra tekrar ihya etmeğe kadirdir. Âmennâ!. Binaenaleyh bunları güzelce düşünüp müteyakkız olmak icab eder.

***

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ
إِلَّا نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ٥٨

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(58) : Ve temiz bir beldenin ekinleri Rabbinin izniyle çıkar — meydana gelir — kötüsünün ise çıkmaz. Meğer ki, külfetle, — meşakkatle — olsun işte biz âyetleri şükreder bir kavim için böylece tekrar tekrar beyan ederiz.

***

t Z A H

(58) : Bu âyeti celile, beyanatı ilâhiyeden müstefit olanlar ile olmayanlar için kuvve'i inbatiyeyi haiz olan temiz arazi ile bu hassadan mahrum bulunan habis araziyi bir misal olmak üzere irad buyurmaktadır. Şöyle ki: Rahmeti ilâhiye ile bir nice ölmüş yerler yeniden hayat bulur. **(Ve temiz bir beldenin)** Feyizli, kolaylıkla mahsulât vermeğe müstait bir yer yüzünün **(ekinleri RaVbinin izniyle)** Hafikı Zişan'm dilemesiyle, kolaylık vermesiyle **(çıkar)** meydana gelir ziyadesiyle neşv-ünemâ bulup bu-

lup herkesin istifadesine hadım bulunur, (kötüsünün) Tuzlu, kara taşlı, kuvve'i inbatiyeden mahrum arazinin (ise) ekinleri meydana (çıkmaz.) kendisinden öyle kolay kolay istifade olunamaz. (Meğer ki, külfetle, meşakkatle olsun) Artık ondan ne beklenilebilir?. (işte biz âyetleri) Vahdaniyeti ilâhiyeye, diyaneti islâmiyeye ait delilleri hüccetleri niemi ilâhiyeye, karşı (şükür eder) onları düşünerek müstefit bulunur (bir kavim için böylece tekrar tekrar) mükerrer, mütenevvi bir surette (beyan ederiz) evet... Şüphe yok ki: Cenabı Hak Kur'an-ı mübininde vücudi ilâhîye, niami subhaniyeye, vezaifi diniyyeye, tenviri klûba ait âyetlerini mükerrer, mütenevvi üslûp ile beyan buyurmuştur. Taki mütefekkir, mütevehhit zatlar onlardan istifade ederek vazif e'i şükranı kemâli şevk ve zevk ile ifaya devam etsinler.

Görülüyor ki, bu âyeti kerime bir misali hâvidir. Şöyle ki: Müminler, temiz, kuvve'i inbatiyeyi haiz, araziye benzetilmişlerdir. Onlar manevî bir yağmur, bir âbı'rahmet mesabesinde bulunan Kur'an-ı Kerimin nüzul etmiş olan âyetlerinden istifadeye çalışırlar, bu sayede ibadet ve taatte bulunurlar, güzel güzel huylarla ittisafa muvaffak olurlar. Kâfirler de habis, neşv-ünemadan mahrum araziye benzedilmişlerdir. Onlar Kur'an-a inanmazlar, onu dinleseler de müstefit olamazlar. Onu tasdik etmeyip inkâra cüret gösterirler. Onlar bir meşakkat bir külfet ile bu dünyada bir iyi işde bulunsalar da bundan ahret âleminde bir faide göremeyeceklerdir. Onların istifadeleri yalnız dünyaya münhasır kalmış olur. Çünki ebedî, uhrevî bir mükâfata, bir eseri hayra nail olabilmek için temiz bir tıynette bulunmak lâzımdır. Cenabı Hak'kıri âyetlerinden, Kur'an-ı Kerimin enbiyayi izama ve saireye ait kıssalarından ibret almak velhasıl güzel bir imâna sahip bulunmak iktiza eder.

A

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ
مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَأُ
مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي
ضَلَالَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(59): Andolsun ki, Nuh'u kavmine Peygamber olarak gönderdik. De-

di ki: Ey kavmim!. Allah'a kulluk edin, sizin için ondan başka bir ilâh yoktur. Muhakkak ki, ben sizin üzerinize büyük bir günün azabından korkuyorum.

(60) : Kavminden ileri gelen bir cemaat dedi ki: Şüphe yok biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz.

(61) : Dedi ki: Ey kavmim!. Ben de hiç bir sapıklık yoktur. Fakat ben âlemlerin Rab'bi tarafından bir Peygamber'im.

*
**

İ Z A H

(59) : Evvelki âyetlerde Cenabı Hak'kın âsarı kudreti, vahdaniyetine, rübubiyyetine şahadet eden bir kısım bedayi'i hilkat beyan olunmuştu. Bu âyeti celilede bir Peygamber'i Zişan'm kıssasını hâvi olarak ümemi salifeden nekadar münkirane hareket etmiş olduklarını şöylece bildirmektedir. (Andolsun ki) Vallahilazim muhakkak ki biz (Nuh'u) o Peygamber'i Zişan'ı (kavmine Peygamber olarak gönderdik.) onlara dini ilâhiyi, vahdaniyeti subhaniyeyi tebliğ etti ve (Dedi ki: Ey kavmim!.) yalnız (AHaha) o Halikı kâinata (kulluk edin) ancak ona ibadette, arzı ubudiyette bulunun. Çünki (sizin için) bütün sizin gibi vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdik ile mükellef kullar için (ondan) o Halikı kadimden (başka bir ilâh yoktur.) ulûhiyet ve mabudiyet ancak ona mahsustur. Ondan başka ibadete müstehik bir zat bulunamaz. (Muhakkak ki,) Eğer bu tavsiyem veçhile o Halikı azime ibadette bulunmaz, ona ibadet ve taatten kaçınırsanız (ben sizin üzerinize büyük bir günün) yevmi kıyametin veya tufan zamanının (azabından korkuyorum.) eğer Cenabı Hak'km emirlerine muhalefette devam ederseniz size böyle bir azabın teveccüh edeceği muhakkaktır. Artık böyle korkunç bir âkibeti düşününüz!.

(60) : Hazreti Nuh'un bu hayırhahane ihtarına rağmen onun (Kavminden ileri gelen bir cemaat) yani: Servetleri, mevkileri itibariyle halkın içerilerini dolduran rüesadan bir taife (Dedi ki:) Ey Nuh!. Ne söylüyorsun?. (Şüphe yok ki, biz seni apaçık) Tamamen aşikâr (bir sapıklık içinde görüyoruz.) sen haktan, doğru yoldan ayrılmış bulunuyorsun, bizim kalbimiz buna şahadet ediyor.

(61) : Hazreti Nuh da onların bu iddialarını red için (Dedi ki: Ey kavmim!.) ey kendilerine Peygamber gönderilmiş olduğum insanlar!. (Ben de hiçbir sapıklık yoktur.) Ben hak üzere bulunmaktayım, ben sizin öyle zannettiğiniz dalâletten, hakikate muhalefetten müteberri bulunmaktayım. (Fakat ben âlemlerin Rab'bi) Olan Allah Tealâ (tarafından) sizlere gönderilmiş (bir Peygamberim.) artık bana sapıklık nasıl isnat edilebilir?.

أُبَلِّغُكُمْ
رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾
أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ
وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ
مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ
كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ ع

MEALİ ÂLİSİ

(62) : Size Rabbimin risaletlerini — dinine ait hükümleri — tebliğ ediyorum ve sizin için hayırhah bulunuyorum ve ben Allah Tealâ'dan sizin bilmediklerinizi biliyorum.

(63): Yoksa size Rab'biniz tarafından sizden olan bir zat vasıtasıyle — sizi korkutmak için ve sizin de sakınmanız ve rahmete erebilmeniz için— bir mevizenin gelmesine mi teaccüb ediverdiniz?.

(64) : Bunun üzerine onu tekzib ettiler. Biz de onu ve onunla beraber gemide olanları kurtardık. Âyetlerimizi tekzib edenleri de garkettik. Çünki onlar bir kör kavim olmuşlardı.

*
* *

İ Z A H

(62) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Nuh'un hayırhahane davetine icabet etmeyip onu tekzib eyleyen bir kavmin pek cahilâne hareketlerini ve onların bu cehaletleri yüzünden mâruz kalmış oldukları pek korkunç âkibetleri nazarı intibaha vazediyor. Şöyle ki: Hazreti Nuh, kendisine karşı muhalif bir cephe almış olan münkir kavmi, o kâfirane vaziyetlerinden kurtarmak için dedi ki: Ey kavmim!. (Size **Rab'bimin risaletlerini)** Yani onun dinine ait hükümleri, emirleri, nehiyleri, sevapları, ikapları **(tebliğ**

ediyorum) bunları size böyle bildirmek benim vazifemdir, (ve sizin için hayırhah bulunuyorum) Size kemâli hulûs ile faideli şeyleri bildiriyor, sizi muzır, kerih şeylerden kurtarmaya çalışıyorum, manevî selâmet ve saadet yoluna teşvik ve tergibte bulunup duruyorum, (ve ben) Vahyi ilâhiye mazhar olduğum için (Allah Tealâ'dan sizin bilmediklerinizi biliyorum.) yani: O Halıkı Azimin sıfatlarına, kudret ve azametine, sevap ve ikabma dair sizin bilmediğiniz şeyler bence malûmdur. Veya o Halıkı Zülcelâlin dinine karşı muhalefette bulunup duranların ne vahim âkibetlere uğrayacaklarını siz bilmiyorsunuz, fakat ben pek iyi bilmekteyim. Artık benîm tebligatıma riayet ediniz.

(63) : (Yoksa) Ey muannit, münkir kavim!, (size) Bir vesile'i halâs olmak üzere (Rab'biniz tarafından sizden olan) sizin cinsinizden, sizce maruf kimselerden bulunan (bir zat vasıtasıyle) mahza bir merhameti ilâhiye eseri olarak (sizi) azabı ilâhiye ile (korkutmak için ve sizin de) Hükmi ilâhiye muhalif hareketlerden (sakınmanız ve) o sayede (rahmete erebilmeniz için bir mevizenin) bir ikaz ve irşat vasıtasının (gelmesine mi teaccüp ediverdiniz) bunda teaccübü mucip ne vardır?. Bu, beşeriyet hakkında bir lutfi ilâhiden ibaret değil de nedir?. İnsanlar, beyhude yere yaratılmamışlardır. Halıkı kâinatı bilip onun rızasına muvafık harekette bulunmak ve 6-sayede selâmet ve saadete ermek için yaratılmışlardır. Fakat insanlar, kendilerine tarafı ilâhiden bir rehber gönderilmemiş olursa bu uhdelerine düşen vazifeleri nasıl takdir edebilirler?. Yaradılışlarındaki gayeyi nasıl tâyine kadir olabilirler?. Her birinin düşüncesi, kanaati tarzı hareketi başka başka olmaz mı?. Bunun neticesinde ise vahdeti içtimaiye, uhuvveti diniye, ittifakı âmme nasıl husule gelebilir?. İşte böyle mühlik tefrikalara saik hâdiselere meydan verilmemesi için vahyi ilâhîye mazhar olan Peygamberler gönderilmiştir. Onlar da insanlar zümresinden bulunmaktadırlar, taki. onların tebligatını sair insanlar için idrâk kabil olsun. O muhterem Peygamberlerin doğrulukları, yükseklikleri de ibrazına muvaffak oldukları mucizeler ile, kendilerinin haiz oldukları o ulvî malûmat ve ahlâk ile bedahat derecesinde meydana çıkmıştır. Artık onlara muhalefet edenler, cehalette bulunmuş, kendilerini azabı ilâhîye maruz bırakmış olmazlar mı?. Elbette olurlar. İşte Cenabı Hak bize bunu da bildiriyor.

(64) : (Bunun üzerine) Nuh Aleyhisselâm'ın onları öyle hayırhahane irşada çalışmasına rağmen onlar (onu) o Peygamber'i Zişan'ı (tekzib ettiler.) onun Peygamberliğini inkâr eylediler, sen yalan söylüyorsun, sen Peygamber değilsin demek cür'etinde bulundular. (Artık biz de onu) O muhterem Peygamberi (ve onunla beraber gemide olanları) onun Peygamberliğini tasdik edip dini ilâhiyi kabul etmiş bulunanları garkolmaktan (kurtardık.) selâmet sahiline erdirdik, (Âyetlerimizi tekzib edenleri de) vahdaniyeti ilâhiyeyi gösteren binlerce delilleri, bedialari görmeyip de inkâra cür'et eyleyenleri de tufan ile (garkettik.) azaba maruz kalmaya başladılar. (Çünki onlar bir kör kavim olmuşlardı.) Yani: Kalbleri karar-

mış, hakikati görmekten mahrum kalmış/münkir bir taife bulunuyorlardı, böyle bir âkibete müstehik olmuşlardı, lâyık oldukları elim bir vaziyete kavuşmuşlardı. îşte küfr ve isyanın cezası!.

§ Nuh Aleyhisselâm; İdris Aleyhisselâm'm torunlarındandır. Ondan sonra ilk mebus olan Peygamber Nur Aleyhisselâm'dır. Kırk yaşında Peygamber olmuş, dokuzyüz elli sene kavmini, dine davet etmiş, tufan hâdisesinden sonra da ikiyüz elli sene daha yaşamıştır. Bu halde müddeti hayatı (1240) sene bulunmuştur. Diğer rivayetler de vardır.

Beşeriyetin bidayetinde insanların ömürleri uzun bulunmuştur. Bu da insanların çoğalmasını temin gibi hikmetlere müstenittir. Hazreti Âdem'den sonra insanlar çoğalmış, fakat dini ilâhiyi terkederek müşrikâne bir halde yaşamaya başlamışlardı. Nuh Aleyhisselâm'a inananlar pek azdı. Nihayet o muannit kavme cezaları yaklaşmıştı. Hazreti Nuh bir gemi yapmaya tarafı ilâhîden memur oldu. Gemiyi yapar yapmaz şiddetli yağmurlar yağmaya başlamış, yeryüzü bir deniz kesilmişti. Hazreti Nuh kendisine imân edenleri gemisine aldı. Bunların adedi kırk erkek ile kırk kadından ibaret bulunuyormuş. Bunların içinde Hazreti Nuh'un Sam, Ham, Yafes adındaki oğulları da bulunuyordu. Yam veya Ken'an adındaki oğlu ise Hazreti Nuh'a isyan ederek gemisine binmemişti. Nihayet gemi haricinde bulunanlar tamamen suların dalgaları arasında kalarak helak olup gitmişlerdi. Bilâhara yağmur kesilmiş, sular çekilmeye başlamış, gemi de Musul civarında Cudi denilen dağın üzerine Muharrem ayının onuna rastlayan aşure gününde oturmuştur. Hazreti Nuh bu gemiye münasip gördüğü hayvanlardan da birer çift almış bulunuyordu.

Bu tufan hâdisesi cumhura göre umumidir, bütün yeryüzüne şâmildir. En yüksek dağların tepelerinde görülen deniz hayvanlarının müstehaseleri = eski zamandan beri taş kesilmiş hayvanatın cesetleri görülmektedir. Böyle bir tufan hâdisesinin yeryüzünde bir numune'i azab olmak üzere vücude getirilmiş olması kudreti ilâhiyeye nazaran istibad olunamaz. Maamafih bazı zatlara göre de bu hâdise yalnız Hazreti Nuh'un bulunduğu Babil havalisine münhasır bulunmuştur. Allahüalem bissavap.

***

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ
الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ اِنَّا لَنَرٰيكَ فِي سَفَاهَةٍ
وَاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي
سَفَاهَةٌ وَلٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾
اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِينٌ ﴿٦٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(65): Âd kavmine de kardeşleri Hud'u —Peygamber gönderdik-!-. dedi ki: Ey kavmim!. Allah'a kulluk edin, sizin için ondan başka bir ilâh yoktur. Hâlâ sakınmayacakmısmız?.

(66) : Onun kavminden kâfir olan bir cemaat dedi ki: Muhakkak biz seni sefahat içinde görüyoruz. Ve biz seni herhalde yalancılardan sanıyoruz.

(67) : Dedi ki: Ey kavmim!. Bende hiçbir sefahat yoktur. Fakat ben âlemlerin Rab'bi tarafından gönderilmiş bir Peygamberim.

(68) : Size Babbimin risaletlerini tebliğ ediyorum ve ben sizin için bir emin öğüt vericiyim.

*

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Hud'un kavmi ile olan münazarasını ve onların bu muhterem zata karşı aldıkları münkirane vaziyeti beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Âd kavmine de Kardeşleri Hud'u —Peygamber gönderdik—) Yani cinsiyet itibariyle, dinen değil neseb cihetiyle onlardan muhterem bir zat olan Hut Aleyhisselâm'ı risaletle şerefyab ederek kendilerini irşada memur kıldık. Ah = kardeş kelimesi, lisanı arabta sahip, vatandaş mânasında müstameldir. Binaenaleyh bir kavmin kar-

deşinden maksat, onların sahibi, yurtdaşı demektir. Hud aleyhisselâm o kavmine hitaben (dedi ki: Ey kavmim!.) öyle putlara ve sair mahlûkata tapmayı bırakınız, yalnız (Allah'a kulluk edin) ona ubudiyette bulunun. (sizin için ondan başka bir ilâh yoktur.) Bütün mahlûkatm hâliki, mabûdi, Allah Tealâ'dan başka değildir. Siz (Hâlâ sakınmaycaakmısmız?.) hâlâ hakikati anlamayıp imân etmiyecekmisiniz?. Nedir sizdeki bu gaflet!.

(66') : (Onun) Hazreti Hud'un (kavminden kâfir olaç bir cemaat) kavminin ulularından bir taife (dedi ki:) ey Hud!. (Muhakkak) ki, (biz seni sefahat içinde) yani, hamakat cehalet, sehafeti akıl, hıffeti fikr içinde (görüyoruz. Ve biz seni herhalde yalancılardan sanıyoruz.) senin tarafı ilâhiden gönderilmiş bir Peygamber olduğuna dair iddianı hılâfi hakikat telâkki ediyoruz.

(67) : Hud Aleyhisselâm da onların iddialarını red için (Dedi ki: Ey kavmim!. Ben de hiçbir sefahat yoktur.) ben öyle sizin zumunuz gibi sefih değilim. (Fakat ben âlemlerin Rabbi tarafından) Sizlere (gönderilmiş bir Peygamberim) Cenabı Hak ise sefih olanları Peygamber göndermez. Onun gönderdiği Peygamberler, son derecede rüşt ile, akıl ve fikir ile, emanet ve sadakatle muttasıf bulunurlar.

(68) : Ve o Peygamberi Zişan' o cahil, münkir kavmine dedi ki: (Size Rabbimin risaletlerini) Beni tebliğe memur ettiği emirleri, nehiyleri, şer'î hükümleri (tebliğ ediyorum) bu kadar akıl ve hikmete muvafık, selâmet ve saadetinize vesile olan şeyleri size bildiriyor, tavsiyede bulunuyorum, (ve ben sizin için. bir emin Öğüt vericiyim.) Ben itimada şayan, emanetlere riayetle maruf bir halde sizlere nasihat veriyorum, sizin selâmetinize kanaat bahş olacak bir surette çalışıyorum. Artık öyle faideli vazifeleri size tebliğ eden, hakkınızda öyle hayırhah bulunan bir zat, öyle zumünüze göre sefahatle, yalancılıkla muttasıf sayılabilir mi?. Bir kerre bu hususları düşünmez misiniz?.

اَوَعَجِبْتُمْ

اَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُٓوا
اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَٓاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ
فِي الْخَلْقِ بَصْۜطَةً فَاذْكُرُٓوا اٰلَٓاءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
﴿٦٩﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ
يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَا فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(69) : Yoksa sizi korkutmak. için size Rabbiniz tarafından bir mev'izanin sizden bir kişi vasıtasıyle gelmesinden teaccüp mü ettiniz?. Hatırlayınız ki, sizi Nuh kavmi'nden sonra halifeler kıldı ve sizi hilkatçe fazla bir kuvvete —vüs'ate— erdirdi. Artık Allah Tealâ'nın nimetlerini yâdediniz ki, felah bulabilesiniz.

(70) : Dediler ki: Sen bize geldin mi ki, yalnız bir tanrıya tapalım ve babalarımızın tapar olduklarını terkeyleyelim!. Haydi eğer sen doğru sözlü kimselerden isen bizi korkutur olduğun şeyi bize getir bakalım.

***

İ Z A H

(69) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Hud'un kavmini intibaha davet ederek kendisinin risaletindeki maslahat ve hikmeti ve o kavmin nail oldukları nimetleri beyan etmektedir. Ve o müşrik kavmin göstermiş oldukları muhalefeti bildirmektedir. Şöyle ki: Hud Aleyhisselâm, kendisine sefahat isnadına cüret eden kavmine hitaben buyurdu ki: Ey kavmim **(Yoksa sizi)** Allah Tealâ'nın azabından **(korkutmak)** irtikâb ettiğiniz küfr ve masiyetin vahim âkibetini bildirmek, sizi intibaha davet etmek **(için size Rabbiniz tarafından bir mev'izanin)** bir vahyi ilâhînin veya bir muci-

zenin **(sizden bir kişi vasıtasıyle)** benim gibi haizi nübüvvet olan bir insanın delâletiyle **(gelmesinden teaccüp mü ettiniz?.)** bu olmayacak birşey midir?. **(Hatırlayınız ki)** Tarihî vak'aları bir düşününüz ki, **(sizi)** kerim **olan** Rabbiniz **(Nuh kavminden sonra halifeler kıldı)** sizi onların yurtlarına mâlik, onlarm ülkelerine hâkim eyledi, **(ve sizi hilkatçe fazla bir kuvvete)** Bir vüsate **(erdirdi.)** sizi büyük bir cesamete ve kamete nail buyurdu. Rivayete nazaran bu kavim büyük bir cesamette yaratılmıştı. Uzun boyluları yüz arşın, kısa boyluları da altmış arşın uzunluğunda bulunuyordu. **(Artık Allah Tealâ'nın)** Hakkınızdaki (nimetlerini **yâdediniz** ki,) o nimetlerle mütenasip amellerde bulununuz, onların şükrünü ifaya çalışınız ki **(felâh)** necat **(bulabilesiniz.)** ahıretin ebedî nimetlerine nail olup azabından emin olabilesiniz.

§ Hazreti Hud'un kavmine böyle mülayim bir surette, merhamet ve şefkatini gösterir bir tarzda, şahsî bir iğbirar eseri göstermeyip pek hakimane bir veçhile hitab etmesi, pek hayırhahane bir harekettir, halka va'z ve nasihatta bulunacak zatlar için bir numune'i imtisaldir.

(70) : Hazreti Hud'un böyle güzel öğütlerine karşı kavmi **(Dediler ki:)** Ey Hud!. **(Sen bize geldin mi ki)** Ötedenberi kendilerine tapar olduğumuz putlarımızı bırakıp ta **(yalnız bir tanrıya tapalım)** ibadetlerimizi yalnız ona tahsis edelim, **(ve babalarımızın tapar olduklarını terkeyleyelim.)** Artık hiçbir puta tapmayalım, bu nasıl olabilir?. **(Haydi eğer sen)** Bu risalet iddianda veya bizlere bir azabın geleceğini haber vermek hususunda (doğru sözlü **kimselerden** isen) daha durma **(bizi korkutur olduğu** şey.) azabı ilâhiyi hemen **(bize** getir.) bakalım. Bu cahil, muannit kavim, öyle âlicenap, hayırhah bir Peygamberi Zişanın öyle güzelce ihtarını takdir etmediler, âkibetlerini düşünmediler. Artık haklarında azabı ilâhinin zuhuru tehakkuk etmişti.

* *

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي
فِي أَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا
مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾
فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(71) : Dedi ki: Üzerinize şüphe yok ki Rabbiniz tarafından bir ikap ve bir gazab tehakkuk etti. Kendinizin ve babalarınızın takmış olduklarınız bir takım adlar hakkında benimle mücadelede mi bulunuyorsunuz?. Allah Tealâ onlara dair hiçbir hüccet indirmiş değildir. Artık bekleyin, ben de s'zinle beraber bekleyenlerdenim.

(72) : Bunun üzerine ona ve kendisiyle beraber olanları bizden bir rahmet olarak halâs ettik, âyetlerimizi tekzib edenlerin ve imân etmiş olmayanların ise kökünü kesiverdik.

***

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Hud'un kavmine teveccüh eden azabı ilâhiyi haber vermesini ve kendisiyle ona imân edenlerin kurtulup münkir, dinsiz olanların da helak olup gittiklerini bildirmektedir. Şöyle ki: Hazreti Hud, kavminin öyle küfr ve isyanına karşı (Dedi ki:) ey kavmim!. (Üzerinize şüphe yok ki Rabbiniz tarafından bir ikap) Bir ceza, izdırabı müstelzim bir kötü inanç (ve bir gazep) bir sahat, bir intikam iradesi (tehakkuk etti.) şirk ve inkârdaki İsrarınızdan dolayı hakkınızda böyle bir mücazat nüzul etmeğe başladı. Artık lâyık olduğunuz akibete kavuşacaksınız. (Kendinizin ve babalarınızın takmış olduklarınız) Kendi taraflarınızdan uydurup ad vermiş olduğunuz (bir takım) müsemmadan âri (adlar hakkında benimle mücadelede mi bulunuyorsunuz?.) benim sözlerimin doğruluğuna inanmayıp ta öyle bir takım kuru isimlere mi ulûhiyet isnat ediyorsunuz?. Onlar mâbudiyete müstahik bulunabilirler mi?. (Allah Tealâ onlara dair) Onlara ibadet edilmesi hususunda (bir hüccet) bir burhan (ind'rmiş değildir.) çünki bizzat ibadete-müstahik olan ancak Halikı Kâinat olan Allah Tealâ'dır. Başka birinin ibadete müstahik olabilmesi için bu hususa dair bir emri ilâhinin suduru, bir âyeti subhaniyenin nüzulü, bir kafi hüccetin vücudu lâzımdır. Halbuki: Allah Tealâ'dan başkasına ibadet edilmesi için böyle bir hükmi ilâhî, bir hücceti diniyye, bir müsaade'i Rabbaniye yoktur. (Artık) Ey müşrik kavim!. Siz bu tekzib ve inkârlarınız sebebiyle hakkınızda bir azabı ilâhinin zuhura gelmesini (bekleyin,, ben de sizinle beraber) bu azabın kariben sizlere gelmesini, istediğiniz vaidi subhaninin sizlere gelip kavuşmasını (bekleyenlerdenim.) elbette ankarip gelip kendisini gösterecektir.

(72) : (Bunun üzerine) Böyle Hazreti Hud ile kavmi arasında münazara ve münakaşayı müteakip (onu) Hazreti Hud'u (ve kendisiyle beraber olanları) ehli imânı (bizden) ciheti subhaniyeden (bir rahmet olarak) azim ve kadrini takdir iktidar beşerden hariç bir âtifet ve merhamet olmak üzere (halâs ettik) onları selâmet sahasına çıkardık, (âyetlerimizi tekzib

edenlerin ve imân etmiş olmayanların ise) bilkülliye (kökünü kesiverdik.) kendilerini tamamen helâk eyledik. Lâyık oldukları mücazata kavuştular, îşte küfrün elim neticesi!.

§ Hazreti Hud, Nuh Aleyhisselâmm oğlu Şam'ın torunlarından Abdullah ibni Rabah namında bir zatın oğludur. Yemen'de «Hezremut» civarında «Ehkaf» denilen bir mahaldeki Âd kavmine Peygamber gönderilmiştir. Bu kavim, birçok nimetlere, kuvvetlere nail olmuşlardı, muhteşem binalar yapmışlardı. Fakat Hazreti Hud'un tebligatını dinlemeyip putlara tapmakta bulunmuşlardı. Nihayet yedi gece, sekiz gün devam eden şiddetli bir rüzgâr ile helak oldular. Hazreti Hud ise kendisine imân edenler ile beraber selâmette kalıp Mekke'i Mükerreme tarafına hicret etmişlerdir. Mekke'i Mükerreme'de veya Hazremut'da medfun olduğu rivayet olunmuştur. Abdurrahman ibni Sabit'ten rivayet olunduğuna göre Mekke'i Mükerreme'de rükn ile makam ve zemzem arasında doksan dokuz Peygamber metfundur. Hud, Salih, Şüayip ve İsmail Aleyhisselâm'ın kabirleri de burada bulunmaktadır.

**

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ
هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ
وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٧٣
وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ
فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ
الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ ٧٤

o

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ve Semud kavmine kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: Ey

kavmim Allaha ibadet ediniz. Sizin için ondan başka bir ilâh yoktur. Siz* iere muhakkak ki, Rabbiniz tarafından apaçık bir burhan gelm'ştir. İşte Allahın şu devesi sizin için bir âyettir. İmdi onu bırakınız, Allahın arzında otlasın ve ona bir kötülükle dokunmayınız. Sonra sizi çok şiddetli b'r azap yakalar.

(74) : Ve o zamanı yâdediniz ki, sizi Âd'dan sonra halifeler kıldı ve sizi yerde yerleştirdi. Onun ovalarından köşkler ediniyorsunuz ve dağları evler olarak oymakta bulunuyorsunuz. Artık Allah Tealâ'nın n*metlerini anın ve yerde müfsitler olarak taşkınlık yapmayın.

***

İ Z A H

(73) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Salih'in kavmi ile olan mükâlemesini, onlara nail oldukları nimetleri hatırlatarak kendilerini kötü hareketlerden men ve tahzir eylediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Arab kabilelerinden olan (Ve) Hicaz ile Şam arasında «Hicr» denilen mahalde ikamet eyleyen (Semut kavmine) neseben (kardeşleri Salih'i) Peygamber gönderdik. Bu zat, o kavme hitaben: (Dedi ki: Ey kavm'm!.) Yalnız (Allaha ibadet ediniz.) başkalarını mabut ittihaz etmeyiniz çünki (Sizin için ondan başka bir ilâh yoktur.) hepinizin halikı, mabudu yalnız Allah Tealâ'dır, başkaları ulûhiyet, mâbudiyet sıfatını haiz olamaz. (Sizlere muhakkak ki, Rabbiniz tarafından) Benim nübüvvetime, sözlerimin doğruluğuna şahadet eden (apaçık bir burhan gelmiştir.) bir zahir mucize meydana çıkmıştır. (İşte Allahın) Kudretiyle ansızın, bir vasıta olmaksızın vücude gelen (şu devesi sizin için) benim doğru sözlü, nübüvveti haiz bir zat olduğuma dâir (bir âyetdir.) bir hârikadır. Artık benim nübüvvetimi tasdik, sözlerime itimat ediniz. (İmdi) O deveye asla dokunmayınız, (onu bırakınız Allahın arzında) Sizin olmayan yer yüzünde yaş otları (otlasın) dursun, (ve ona bir kötülükte) Ona boğazlamak gibi eziyet verecek herhangi bir suretle (dokunmayınız.) ona mâni olmayınız. (Sonra) Ona vereceğiniz eziyet sebebiyle (sizi çok şiddetli bir azap yakalar.) hepiniz de kahrı ilâhiye uğrar, mahfolur gidersiniz.

(74) : (Ve) Ey kavmim!. Siz yalnız Cenabı Hak'ka ibadet ediniz, onun dinine riayet ediniz, hakkınızda tecelli etmiş olan nimetlerini düşününüz, bahusus (o zamanı yâdediniz ki) o Halikı kerim, (sizi Âd'dan) o kavmi helak ettikten (sonra) yer yüzünde (halifeler kıldı) siz de onları müteakip kendi diyarınızda bir varlık sahibi bulunmaktasınız, (ve sizi yerde) Hicr denilen diyarda (yerleştirdi.) orada ikamete muvaffak kıldı. (Onun) O diyarın (ovalarında köşkler ediniyorsunuz) muhteşem ikâmetgâhlar yapıyorsunuz, (ve dağları) Kendinize (evler olarak oymakta bulunuyorsunuz.) bunlarda vakit vakit ikamet edip duruyorsunuz. Bu nimetlerin kadrini bilmeniz, bunları size ihsan buyurmuş olan Halikı kerime şükür etme-

niz icab etmez mi?. (Artık) Münkirâne hareketlerinizi bırakın, (Allah Teâlâ'nın nimetlerini anın) bunlara karşı teşekkür vazifesini ifaya çalışınız. (ve yerde müfsitler olarak taşkınlık yapmayın.) Yeryüzünde salih kimseler olarak yaşayın, küfranı nimeti müstelzim hareketlerde bulunmayın, ezcümle o hârikulâde olan deveye asla dokunmayınız.

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ
لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحًا
مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ
الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾
فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ
ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(75) : Kavminden mütekebbir bulunan bir cemaat, onlardan hakir görülenlere, onlardan imân edenlere dedi ki: Siz, Salih'i hakikaten Rabbi tarafından gönderilmiş mi bilirsiniz?. Onlar da dediler ki: Biz şüphe yok, onunla gönderilmiş olan şeye inanmışlarız.

(76): Kendilerini büyük görenler ise dedi ki: Biz muhakkak sizin o imân ettiğiniz şeye kâfirleriz.

(77) : Sonra o dişi deveyi boğazladılar, ve Rablerinin emrinden tekebbürde bulunup kaçındılar ve ey Salih!. Eğer sen gönderilmiş Peygamberlerden isen bizi korkutur olduğun şeyi bize getir dediler.

***

İ Z A H

(75) : Bu mübarek âyetler de Salih Aleyhisselâm'm kavmi arasındaki

münakaşaları ve onlardan kâfir olanların bir mucize eseri olan deveyi boğazlayarak lâyık oldukları azabın zuhurunu münkirane, mütekebbirane bir tarzda istediklerini bildirmektedir. Şöyle ki: Salih Aleyhisselâm'ın (Kavminden mütekebbir) imân etmekten böbürlenen (bir cemaat) mevki sahiplerinden bir taife (onlardan) o kavim efradından (hakir) zayıf (görülenlere) yani onlardan imân etmiş olanlara istihza tarikiyle (dedi ki: Siz Salih'i hakikaten Rabbi tarafından) bizlere ve sizlere bir Peygamber olarak (gönderilmiş mi bilirsiniz?.) siz buna kani misiniz?. (Onlar da) O imân etmiş zümre de (dediler ki: Biz şüphe yok onunla) o Salih Aleyhisselâm vasıtasıyle bizlere tarafı ilâhiden (gönderilmiş olan şeye) dini hakka, sebebi hidayete (inanmışlarız.) artık onun Peygamberliğine inanmış olduğumuz âşikâr değil midir?. Onu bizden suale ne hacet var!.

(76) : O münkir olan cemaat o (Kendilerini büyük görenler) Allah Tealâ'nın emrine, Hazreti Salih'in Peygamberliğine imândan istikbarda bulunanlar (ise dedi ki: Biz muhakkak sizin o imân ettiğiniz şeye kâfirleriz.) biz onu inkâr ederiz, onu tasdikten tekebbürde bulunuruz. O münkir, mütekebbir kavim kendilerinin servetlerine, mevkilerine mağrur olarak böyle cahilane, ifadelerde bulundular. Onların fani, dünyevî varlıkları kendilerinin felâketine, ebedî selâmetten mahrumiyetlerine sebeb olacaktı.

(77) : O münkir taife, (Sonra) da Hazreti Salih'in tenbihine muhalefet ederek (o) bir hârika'i kudret olan (dişi deveyi) de (boğazladılar) bu husustaki ihtara riayet etmediler (ve) onlar Salih Aleyhisselâm'ın kendilerine tebliğ etmiş olduğu (Rablerinin emrinden tekebbürde bulunup kaçındılar) Hazreti Salih'i tekzib ettiler, onun tenbihine rağmen o deveyi öldürmekten çekinmediler, (ve) O muhterem Peygambere hitaben (eğer sen) hakikaten Allah tarafından (gönderilmiş Peygamberlerden isen bizi korkutur olduğun şeyi) azabı ilâhiyi (bize getir dediler.) o mübarek Peygamberin sözlerine kıymet vermediler, başlarına bir azabın geleceğine asla ihtimal vermediler. Artık lâyık oldukları elim âkibete kavuşacakları an gelmişti.

*

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ٧٨
فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي
وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ٧٩

MEALİ ÂLİSİ

(78) : Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsılma tutuverdi. Yurtlarında diz üstü çöküvermiş oldular.

(79) : Artık onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: Ey kavmim!. Ben size Rabbimin risaletini muhakkak ki, tebliğ ettim ve sizin için öğüt verdim. Ve lâkin siz hayırhah olanları sevmezsiniz.

***

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler de Salih Aleyhisselâm'm tebligatını kabul etmemiş olan kavminin feci âkibetlerini bildirmektedir. Ve o muhterem Peygamberin onlar hakkındaki müteessirane beyanatını nâtık bulunmaktadır. Şöyle ki: Semud kavmi, Hazreti Salih'e muhalefette İsrar edip durdular. (Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsılma) Yerden büyük bir zelzele ve gökten korkunç bir sayha (tutuverdi.) ansızın böyle bir faciaya uğradılar (Yurtlarında) meskenlerinde (diz üstü çöküvermiş oldular.) kımıldanamayarak hemen helak olup gittiler.

(79) : Salih Aleyhisselâm, kavmine teveccüh eden felâketi anlayınca (Artık onlardan yüz çevirdi) onların bu felâkete sebebiyet vermiş olduklarını bildiği için haklarında bir tevbih ve melâmet olmak, başkalarına da bir numune'i ibret bulunmak için (dedi ki: Ey kavm'mî. Ben size Rabbimin risaletini muhakkak ki, tebliğ ettim) vazife'i risaletimi ifaya çalıştım, (ve sizin için öğüt verdim.) tergib ve terhibde bulundum, hakkınızda hayırhahane muameleden geri durmadım. (Ve lâkin hayırhah olanları sevmezsiniz.) Sizin haliniz, size öğüt verenler hakkında buğz ve adavette bulunmakdan ibaret olmuştur. İşte o kötü hareketinizin cezasına kavuşmuş oldunuz.

§ Salih Aleyhisselâm. Semud kavmine mensuptur. Babasının adı «Übeyt» dir. Semut ise Nuh Aleyhisselâm'm oğlu Sam'm torunlarındandır. Babasının adı «Afcir» dir. Sonra bu Semud'un evlât ve ahfadı böyle Semud ismi ile yâd olunagelmişlerdir. Bunlar da Hicaz ile Şam arasındaki vadi'ilkariye olan ve «hicr» denilen yerde otururlardı. Âd kavmi helak olduktan sonra onların beldelerini Semud kavmi imâr ederek uzun bir müddet geniş bir maişet içinde yaşamışlar, muhteşem binalar yapmışlardı. Fakat bunlar da putlara tapmaya başlamişlar, yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışıp durmuşlardı. Cenabı Hak kendilerine en şerefli ailelerine mensup olan Salih Aleyhisselâm'ı Peygamber gönderdi. Kendisine pek az kimse tâbi olmuş, diğerleri muhalefette devam etmişlerdi ve eğer sen hakikaten bir Peygamber isen dua et şu taş parçası içinden şöyle bir vaziyette bir dişi deve çıksın, seni o zaman tasdik ederiz demişlerdi. Hazreti Salih te dua etti, o taştan istedikleri gibi bir deve çıkıverdi. Bu hârikayı görenler-

den pek azı imân etti, diğerleri ise yine kendilerini idlâl eden bir takım kimselerin sözlerine uyarak yine imândan kaçındılar. Hazreti Salih demişti ki: Bu deve bir hârika'i kudrettir, kuyunuzun suyunu muayyen günlerde içecek, siz de diğer günlerde kuyunuzdan istifade edersiniz. Bu devenin içmesine, kırlarda otlamasına mâni olmayınız, sonra felâkete maruz kalırsınız. Fakat onlar bu ihtara da riayet etmediler. Bu mübarek hayvanı boğazladılar. Derken kendilerine azabı ilâhî teveccüh etmeğe başladı. Salih Aleyhisselâm Filistin tarafına çıkıp gitti. Bunu müteakip şiddetli bir hareketi arz oldu, gök tarafından da pek müthiş bir seda geldi, bunun tesiriyle o münkir kavmin kalbleri parçalanarak helak olup gittiler.

Rivayete nazaran: O kavim, o deveyi çarşanba günü boğazlamışlardı. Kendilerine azabı ilâhi ise cumartesi günü gelmiştir. Salih Aleyhisselâm, yüz yirmi mümin ile ağlar olduğu bir halde yurdundan çıkıp gitmişti. Bir dumanın yükselmesini görmüş, kavminin helak olduğunu anlamış idi. Bu helak olanlar ise bin beşyüz hâne ehlinden ibaret imiş. Salih Aleyhisselâm bir rivayete göre kavmi arasında yirmi sene ikamet etmiş, ve elli sekiz yaşında iken Mekke'i Mükerreme'de vefat eylemiştir, kendisine imân edenler ile beraber yurduna dönmüş oldukları da mervidir.

***

وَلُوطًا

إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا
مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(80) : Lut'u da —gönderdik— o vakit kavmine dedi ki: Siz öyle bir hâyâsızlık mı yaparsınız ki, onu sizden evvel âlemlerden hiçbir şahıs yapmış değildir.

(81) : Muhakkak ki, siz kadınlarınızı bırakıp şehvet ile erkeklere yanaşıyorsunuz. Belki siz haddi tecavüz eden bir kavimsinizdir.

*

İ Z A H

(80) : Bu mübarek âyetler de Lut Aleyhisselâm'ın kavmini irtikâb etmekte oldukları fuhşiyattan, çirkin hareketlerinden dolayı tevbih buyurmuş olduğunu beyan etmektedir. Şöyle ki: (Lut'u da) Kendisinin kavmi olan ehli Sedum'a Peygamber (—gönderdik-=-) onlara dini hakkı, meşru olup olmayan şeyleri tebliğe memur ettik, (o vakit) Ki (kavmine) inkâr ve tevbih tarikiyle (dedi ki: Siz öyle bir hayâsızlık mı yaparsınız!.) öyle son derece çirkin, şeni' bir muamelede mi bulunursunuz!. (Ki, onu) O feci muameleyi (sizden evvel âlemlerden hiçbir şahıs yapmış değildir.) öyle tab'an teneffür edilecek, habisane bir muameleyi vaktiyle hiçbir hey'eti içtimaiye irtikâb etmiş değildi.

(81) : Ey şehvetlerine düşkün kavim!. O pek çirkin muamelenizi biliniz, (Muhakkak ki, siz kadınlarınızı) size helâl olan zevcelerinizle usulen mücameaü (bırakıp şehvet ile erkeklere yanaşıyorsunuz.) onlar ile livatada bulunmak şenaatini irtikâb ediyorsunuz. (Belki siz) Ey kavim (haddi tecavüz eden bir kavimsinizdir.) helâli bırakıp haramı irtikâba cüret ediyorsunuz. Meşru olan, nev'i beşerin bekasına, nesebin devamına sebeb bulunan münakehat tarikiyle kadınlara mukareneti bırakıyorsunuz, haram olan, öyle faidesi bulunmayan, bilâkis birçok hastalıklar tevlit eden, bir nice adavetler uyandıran behimî bir harekete cüret denaetini gösteriyorsunuz!. Bu nekadar muzır, müsrifane, hacaleti âver, hayvani bir muameledir!. Bunu irtikâptan hiç sıkılmaz mısınız?.

⁂

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ
مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَأَنْجَيْنَاهُ
وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٨٣﴾ وَأَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٨٤﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(82) : Ve kavminin cevabı, «onları kasabanızdan çıkarınız, çünki onlar fazla temizlikte bulunan insanlardır» demekten başka olmadı.

(83) : Artık biz onu ve ehlini kurtardık, zevcesi müstesna, o,geriye kalıp helak olanlardan oldu.

(84) : Ve onların üzerlerine bir — azap — yağmuru yağdırdık. Artık bak günahkârların âkibeti nasıl oldu.

***

İ Z A H

(82) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Lut'un irşadatını kabul etmeyen sefih kavminin o muhterem zata karşı takınmış oldukları vaziyeti bildirmektedir. Ve Hazreti Lut ile ona imân edenlerin halâs bulduklarını, muhaliflerin de lâyık oldukları vahim âkibete eriştiklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Lut'un o güzel ihtarını kavmi kabul etmediler (Ve) o mütekebbir, sefih (kavminin cevabı) biribirine hitaben («onları) o Lut ile ona tâbi olanları (kasabanızdan çıkarınız) onları aranızda bırakmayınız, (çünki onlar fazla temizlikte bulunan insanlardır» demekten başka olmadı.) O kavim böyle istihza tarikiyle hezeyanda bulunmuşlardı, Hazreti Lut ile ona tâbi olanlar hakkında «onlar temizlik iddiasında bulunan, sizin hareketlerinizden mütenezzih bulunduklarını gösteren kimselerdir, onların sözlerine iltifat etmeyiniz» demek istemişlerdi. Nitekim birçok kimseler de gayrımeşrû hareketlerde bulunurlar, kendilerine bu kötü hareketlerini ihtar edenleri de taassub ile, hudfüruşlukla, gericilikle itham ederek kendi fahiş durumlarının devamını temin etmek isterler. İşte hakka razı olmayan, gayrımeşrû hareketlerin şeametini takdim edemeyen kimselerin iddiaları bu gibi hezeyanlardan başka değildir.

(83) : (Artık biz onu) Lut Aleyhisselâm'ı (ve ehlini) kavminden mümin olanları (kurtardık) azaptan emin kıldık (zevcesi müstesna) çünki o, Sedum ehline müvalât için kâfir bulunuyordu, küfrünü gizlice tutuyordu. Binaenaleyh (o) yurdunda (geriye kalıp helâk olanlardan) kâfirler takımından **(oldu.)** o da o kavim ile beraber azabı ilâhiye mâruz kaldı.

(84) : (Ve onların üzerlerine — bir azap — yağmuru yağdırdık.) Şöyle ki: Üzerlerine kibrit ile ateşten yoğrulmuş bir nevi acip yağmur yağmış, hepsinin helâkına sebeb olmuştur. (Artık bak günahkârların âkibeti nasıl oldu.) Yani: Ey bu gibi müthiş hâdiselerden ibret alacak kabiliyette bulunan insanlar!. Bakınız, düşününüz ki, Cenabı Hak'ka isyan edenlerin âkibetleri ne oluyor, sizler de onların başlarına gelen azaplardan, ikaplardan ibret alınız, onlar gibi hareketlerde bulunmaktan hazer ediniz ki, selâmette kalasınız.

§ Hazreti Lut, İbrahim Aleyhisselâm'ın kardeşinin torunudur. Babasının adı «Haran» dır. Hazreti İbrahim ile beraber Bâbil diyarından Şam tarafına geÇmiş, «Ürdün» nahiyesinde ikâmet etmiş, Humus'ta bulunan «Sedum» beldesi ahalisine Peygamber gönderilmiştir. Bu ahali ise başka kavimlerin yapmamış oldukları fuhşiyatı irtikâb eder bulunuyorlardı. Lut

Aleyhisselâm'ın nasihatlarmı dinlemediler. Nihayet Lut Aleyhisselâm ehli beytiyle beraber geceleyin onların içlerinden çıkıp gitti, o kavim ise başlarına yağan müthiş yağmurlar ile, zelzeleler ile mâhvolup gittiler. İşte küfrün, fuhşiyatm müthiş âkibetü.

***

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ
مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ
فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ
وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ٨٥

MEALİ ÂLİSİ

(85): Ve Medyene de kardeşleri Şuayb'i —Peygamber gönderdik— dedi ki: Ey kavmim!. Allah Tealâ'ya ibadette bulunun, sizin için ondan başka Tanrı yoktur. Muhakkak ki, size Rabbinizden apaçık bir burhan geldi. Artık ölçeği ve teraziyi tam tutun ve nâsa eşyalarını tenkis etmeyin, ve yeryüzünde ıslahından sonra fesad çıkarmayın, bu sizin için hayırlıdır, eğer siz inanır kimseler iseniz.

***

t Z A H

(85) : Bu âyeti kerime, Şuayb Aleyhisselâm'ın kavmini tevhide davet etmesini, onlara haksızlıkta bulunmamalarını, fesada çalışmamalarını tavsiye eylemesini nâtık bulunmaktadır. Şöyle ki: Âd kavmine Hud Aleyhisselâm gönderilmişti (Ve Medyene de) Şam taraflarındaki Meân diyarında oturan «Medyen» nammdaki bir Arap kabilesine de Neseben (kardeşleri) bulunan (Şuayb'i —Peygamber gönderdik—.)

Onları dini tevhide, hakka riayetten ayrılmamaya davete memur kıldık. Onlara (Dedi ki: Ey kavmim!.) yalnız (Allah Tealâ'ya ibadette bulunun) ondan başka ibadete lâyık, mâbudiyet sıfatını haiz bir zat yoktur. Binaenaleyh (sizin için) de (ondan başka Tanrı yoktur.) bütün mahlûkatın halikı, mabudu ancak o'dur. (Muhakkak ki, size Rabbinizden apaçık bir burhan seldi.) Benim nübüvvet iddiasındaki sıdkıma delâlet

eden azîm bir hüccet zuhur etti, ben de nübüvvet ve hikmet âsârı mütecelli oldu. Artık sizin beni tasdik etmeniz icab etmez mi?. (Artık) Ey kavmim!. Sözlerime itimat ediniz, (ölçeği ve teraziyi tam tutun) Şahsî menfaatiniz için müşterilere hiyanette bulunmayın, alır verirken fazlayı noksan ve noksanı fazla göstermeyiniz. (ve nâsa eşyalarını tenkis etmeyin) Akar ve emlâk gibi şeylerin değerini noksan göstererek sahiplerini mutazarrır etmeyin. Gasb,. sirkat, rüşvet, hile, yol kesicilik suretiyle nâsın mallarını ellerinden almak da bu kabildendir, (ve yeryüzünde) Peygamberler ve onların izlerinden giden zatlar vasıtasıyle halkın (İslahından) selâha nailiyetinden (sonra) küfr ve masiyet ile, Hukuk-i nâsa tecavüz ile (fesat çıkarmayın) içtima'i hayatı ihlâle cüret etmeyin, (bu) Size tavsiye edilen husus (sizin için hayırlıdır) sizin dünyevî ve uhrevî faidelerinizi temin edicidir, (eğer siz inanır kimseler iseniz.) Yani: Siz benim bu sözlerimi, tavsiyelerimi kabul edip beni tasdik eden kimseler iseniz, bu sayede mesuliyetten kurtulursunuz, nâs arasında itimat kazanarak daha ziyade kazanca, servete nail olursunuz. Çünki diyanetin, istikametin semeresi böyle pek ziyadedir.

Medyen İbrahim Aleyhisselâm'ın oğlunun adıdır. Bunun torunlarına da Medyen kabilesi ismi verilmiştir. Bunların ikâmet ettikleri kasabaya da bu nam verilmiştir. Bu kasaba Ceziretülarab'ın şimali garbisinin müntehasında ve Filistin ile Hicaz arasında ve bahriahmer sahilinde bir mevkidir.

***

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ
صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ
بِهٖ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاذْكُرُوا اِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا
فَكَثَّرَكُمْ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ
وَاِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذٖٓي اُرْسِلْتُ ٨٦
بِهٖ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ
اللّٰهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمٖينَ ○

—o—

MEALİ ÂLÎSİ

(86): Allah'a imân edenleri korkutarak ve Allah'ın yolundan alıkoyarak ve onun için eğriliği isteyerek her bir caddede oturmayınız. Ve hatırlayınız ki, siz pek az idiniz, sonra sizi çoğalttı ve bakınız ki, müfsitlerin sonu nasıl oldu.

(87) : Ve eğer sizden bir taife, kendisiyle göndermiş olduğum şeye inanmışlar ve bir taife de inanmamışlar ise artık Allah Tealâ aramızda hükmedinceye kadar siz sabır ediniz. Ve o hâkimlerin en hayırlısıdır.

İ Z A H

(86) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Şuayb'in kavmini ehli imâna tecavüzden men'e, ve kavmine nail oldukları nimeti hatırlatmasına ve imân edenler ile etmlyenlerin âkibetlerine dair beyanatını bildirmektedir. Şöyle ki: Hazreti Şuayb, kavmine karşı nasihatlarma devam ederek şöyle buyurmuştu: Ey kavmim!. (Allah'a imân edenleri korkutarak) Nâsı mümin olmaktan men ve tehdit ederek (ve) onları (Allah'ın yolundan alıkoyarak) başka yollara saptırmak isteyerek (ve onun için) o hak yolu için (iğriliği isteyerek) onun iğri büğrü olmasını arzu ederek veya onu halka öyle göstermeğe cür'et eyleyerek (her bir caddede oturmayınız.) dini ilâhinin saadete kavuşturacak olan yollarından, yani müteaddit dünyevî, uhrevî hükümlerinden, meselelerinden nâsı iğfal ederek men'e çalışmayınız: (Ve hatırlayınız ki,) Ey Medyen halkı!, (siz pek az idiniz) adediniz, servetiniz, kuvvetiniz az iken (sonra) Cenabı Hak (sizi çoğalttı) sizlere bereket verdi, neslinizi; servetinizi tezyid buyurdu, (ve bakınız ki) Geçmiş ümmetlerden Nuh, Âd, Semud kavimleri gibi tarihte felâketleri mukayyed olan cemiyetlerden (müfsitlerin sonu nasıl oldu.) onlar, ne elîm facialara maruz kaldılar. Artık siz de onlardan ibret almalı değil misiniz!.

(87) : (Ve eğer) Ey kavmim!. Benim risaletim hakkında ihtilâfa düşüp de (sizden bir taife, kendisiyle gönderilmiş olduğum şeye) dinî, şer'i hükümlere (inanmışlar ve bir taife de inanmamışlar) beni tasdik etmeyip imândan mahrum kalmışlar (ise artık Allah Tealâ aramızda hükmedinceye kadar) o iki fırkadan muhsin olanları, mübtıl olanların üzerlerine nusretiyle galip kılıncaya değin (siz sabır ediniz.) bekleyiniz (Ve o) Halikı Kâinat Hazretleri (hâkimlerin en hayırlısıdır.) çünki hakikaten hâkim olan ancak o'dur. Onun hükmünde adalete asla muhalefet yoktur, hikmet ve maslahata muhalif hüküm vermekten münezzehtir âmennâ!. Binaenaleyh o Halikı Hakim, mümin kullarını âli derecelere kavuşturur. Münkir ve şakî olanları da çeşit çeşit ukubetlere uğratır. Hikmeti ilâhiyesi bunu muktezidir. Artık siz de biraz bekleyiniz!. Bu korkunç âkibete kavuşacaksınızdır.

***

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ
آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا
كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ
إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ
اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا
افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(88) : Onun kavminden tekebbürde bulunmuş olan bir cemaat demişti ki: Ey Şuayb!. Seni ve seninle beraber imân edenleri elbette yurdumuzdan çıkarırız veyahut kat'i surette bizim milletimize dönüverirsiniz. O da demişti ki: Ya biz onu kerih görenler olduğumuz halde de mi?.

(89) : Eğer Allah Tealâ bizi ondan kurtardıktan sonra sizin milletinize dönersek muhakkak Allah'a karşı yalan yere iftira etmiş oluruz. Bizim için onda dönmek olamaz. Meğer ki, Babbim olan Allah Tealâ dileyecek olsun. Rabbimiz herşeyi ilmen muhittir. Allah Tealâ'ya tevekkül etmişizdir. Ey Rabbimiz!. Bizim aramızla kavmimizin arasını hak ile fethet, ve sen fatih olanların hayırhsısın.

*

İ Z A H

(88) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Şuayb'in nasihatlarına karşı kavminin ondan ne gibi cahilâne taleplerde bulunduklarını gösteriyor. O muhterem zatın da o münkirlerin bu taleplerini ne gibi bir hakimane suretle reddederek Cenabı Hak'km siyanetine iltica eylediğini ve fethi ilâhîye nailiyet niyazında bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onun)** Hazreti Şuayb'in (kavminden tekebbürde bulunmuş) Allah-ü Tealâ'ya imândan, Hazreti Şuayb'in risaletini kabulden böbürlenerek kaçınmış **(olan bir cemaat)** mevki sahibi bir taife, Hazreti Şuayb'e hitaben: (de-

misti ki: Ey Şuayb!. Seni ve seninle beraber imân edenleri elbette yurdumuzdan çıkarırız) Sizi aramızdan uzaklaştırırız **(veyahut kafi surette bizim milletimize dönüverirsiniz.) bu** iki şeyden herhalde birini kabul etmelisiniz (O da) Şuayib Aleyhisselâm da (demişti ki:) bir istifhamı inkârî da bulunarak (Ya **biz ona)** o sizin milletinizi, sizin o müşrikâne tarikinizi **(kerîh görenler olduğumuz halde de** mî?.) ona döneceğiz!. Bu nasıl olabilir?. Sizin bâtıl bir milliyeti haiz olduğunuz bizce muhakkaktır. Bizim onu nekadar kerîh gördüğümüz de şüphesizdir. Artık ona dönmemiz nasıl tasavvur ve teklif olunabilir?. Böyle birşey asla olamaz.

§ Hazreti Şuayb, bir Peygamberi Zişandır. Peygamberler ise öteden beri masumdurlar, kavimlerinin bâtıl dinleri üzere asla bulunmamışlardır. O halde Hazreti Şuayib'in kavmi onun kendi dinlerine dönmesini neden istemişlerdir?. Buna müteaddit surette cevap verilmiştir. Ezcümle deniliyor ki, bu avdetten murad, intikaldir. Onların o kavmin dinlerine intikal etmeleri istenilmiştir. Yahut bu taglîb tarikiyle bir taleptir. Şöyle ki: Hazreti Şuayib'e imân edenler, evvelce o kavmin dini üzere bulunduklarından onlara teba'an Hazreti Şuayb hakkında da böyle bir avdet talebi vuku bulmuştur. Veyahut Hazreti Şuayb'in hâli, naili risalet olmasından mukaddem, kavmince meçhul bulunmuş olduğundan onu da vaktiyle kendilerine tâbi bulunmuş zannederek böyle bir talebte bulunmuşlardır. Şuayb lAleyhisselâm da bu yolsuz talebi pek hakimane bir surette red etmiş onların «sizi yurdumuzdan çıkarırız» tehditlerine de hiç kıymet vermeyerek buna dair birşey söylememiştir.

(89) : Hazreti Şuayb, kavminin dinine dönmenin asla caiz olamayacağını ifade için demiştir ki: **(Eğer Allah Tealâ bizi ondan)** O kavmin bâtıl dinînden, milletinden **(kurtardıktan sonra)** ondan siyanet buyurduktan ve ona evvelce müntesip olan bir takım kimseleri de ondan teberri ederek dini islâma girdiklerinden sonra **(sizin milletinize)** dinînize, yani küfr ve şirke **(döner isek muhakkak Allah'a karşı yalan yere)** büyük bir kizb olarak **(ift'râda bulunmuş oluruz.)** çünki o takdirde Allah Tealâ'nın şerik ve naziri olduğunu zum etmemiz lâzım gelir ve islâmiyetin hak bir din olmayıp bâtıl olduğuna ve o müşriklerin dinlerinin de Hak'ka karin olduğuna kail olmamız iktiza eder. Bu ise en büyük bir yalandır, en muazzam bir iftiradır. Binaenaleyh **(Bizim için on'da)** dini islâmda hiçbir vakit **(dönmek olamaz.)** öyle hakikî bir din, nasıl terk edilebilir!. **(Meğer ki, Rabbimiz olan Allah Tealâ dileyecek olsun.)** O kerîm mabudumuz, bir **kulunun** hızlânını, irtidadını lihikmetin dilerse onun iradesi, kazası tecelli **eder. Ona** kimse mâni olamaz. Fakat bizim **(Rabbimiz)** mâlikimiz, mürebbi'i vücudumuz, rübubiyyetle muttasıf olan Halikımız, hakikî müslümanların irtidadını katiyyen dilemez. **O (herşeyi ibnen muhittir.) onun ilmi pek vâsidir.** Binaenaleyh kullarının azimetlerini, niyetlerini, **güzel itikatlarını da bilir, herbiri hakkında lâyık olan** şeyleri takdir **buyurur. Artık öyle alîm ve kerîm olan bir mabudi Zişan, bizim gibi hidayete ve necata nail kılmış olduğu kullarının imândan çıkıp küfre düşmelerini diler mi?. Bu**

onun lütuf ve âtifetine nazaran vâki olamaz. Biz de dinimizde sabit olmamız hususunda **(Allah Tealâ'ya tevekkül etmişizdir.)** bizi şirkten siyanet ederek hakkımızda nimetlerini itmam buyurması için o Halikı kerime iltica etmiş bulunmaktayız.

Hazreti Şuayib, kavminin imân etmeyeceklerini anlayarak yeise düşünce de dua ederek demiştir ki: **(Ey Rabbimizî. B.'zim aramızla) O** hakkı kabul etmeyen, bizleri de idlâl etmek isteyen o kâfir **(kavmimizin arasını hak ile fethet)** her iki ferikin haline münasip bir surette adi ile hükmet veya bizim vaziyetimizi izhar buyur, bizim ile o müşrik kavim arasındaki fark tezahür etsin, **(ve sen fatih olanların hayırlısısın.)** Yarabbü. Senden ziyade adil ile, nezahatle hükmeden, hakikatları inkişafa mazhar eyleyen bir fatih, bir hâkim yoktur. Âmenna!.

⁂

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ
إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ
كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ
لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ
قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(90) : Ve onun kavminden kâfir olmuş olan ileri gelenleri demişti ki: Eğer Şuayb'e tebaiyyet ederseniz şüphesiz, siz o zaman en büyük zarara düşmüşler olursunuz.

(91) : Derken onları şiddetli bir zelzele yakaladı da yurtlarında diz üstü çöken kimseler oldular.

(92) : Şuayyib'i tekzib edenler, sanki orada hiç kalmamışlar gibi oldu-

iar. Şuayb'i yalanlıyanlardır ki, en büyük zarara uğrayanlar onlar olmuşlardır.

(93) : İmdi, onlardan döndü de dedi ki: Ey kavmim!. Ben Rabbimin risaletlerini muhakkak ki, size ulaştırdım ve sizin için nasihatta bulundum! Artık kâfirler olan bir kavme karşı nasıl fazlaca mahzun olurum.

**

İ Z A H

(90) : Bu mübarek âyetler, Şuayb Aleyhisselâm'a ademi mutabakatlarından dolayı kavminin büyük bir azaba uğradıklarını bildirmektedir. Hazreti Şuayb'in de böyle öğütlerini dinlememiş olan münkir bir kavmin helâkından dolayı hüzün ve kedere düşmesine mahal olmadığını göstermektedir. Şöyle ki: (Ve) Hazreti Şuayb'in (kavminden kâfir olmuş olan ileri gelenleri) diğerlerine (demişti ki: Eğer) siz (Şuayb'e tebaiyyet eder) onun dinini kabul ile kendi dininizi ve bulunduğunuz hâli terk eyler (seniz şüphesiz ki, siz o zaman en büyük zarara düşmüşler) aldanmışlar (olursunuz.) babalarınızın dinini bırakmış, o şereften ve dünya kazancından mahrum kalmış olursunuz.

(91) : (Derken) Onlar böyle küfürlerinde İsrar edip hülya ile, biribirini iğfal ile uğraşırlarken (onları şiddetli bir zelzele) bir ıztırap, bir azîm sayha (yakaladı da) bunun tesiriyle yere kapandılar (yurtlarında diz üstü çöken) ölmüş (kimseler oldular.) hepsi de hayattan mahrum kalıp gittiler.

(92) : Şuayb'i tekzib edenler) Onun risaletine kail olmayanlar, (sanki orada) o yurtlarında (hiç) birgün (kalmamışlar gibi oldular.) o yurt, onların hiçbir gün menzil ve meValeri bulunmamış gibi bir hâle geldi, (Şuayb'i yalanlayanlar) Onu yalancı sayanlar (dır ki, en büyük zarara uğrayanlar onlar olmuşlardır.) Hazreti Şuayb'e imân edenler ise bilâkis dünyada da, ahrette de nimetlere nail bulunmuşlardır.

(93) : (İmdi) Böyle bir felâketin zuhuru ile kavminin helakini gören Hazreti Şuayb, onların bu haline teessüf en bir hüzün ile (onlardan döndü de) iraz etti de kendisine tesliyet bâhş olmak için (dedi ki: Ey kavmim!. Ben Rabbimin risaletlerini) dinî hükümlerini (muhakkak ki size ulaştırdım) size tamamen tebliğ ettim, (ve sizin için nasihatta bulundum.) Sizi hayırhahane bir surette uyandırmaya çalıştım. Siz ise beni dinlemediniz, müşrikâne hareketlerinizde devam edip durdunuz. (Artık) Ben mazurum, sizin gibi (kâfirler olan bir kavme karşı nasıl fazlaca mahzun olurum!.) siz bu azaba müstehik olmuştunuz. Sizin hakkınızda bir hüzn ile mahzun olmağa elbette bir sebeb yoktur, siz lâyık olduğunuz bir akibete erdiniz, işte bu, küfrün cezası.

§ Şuayb Aleyhisselâm İbrahim Aleyhisselâm'ın torunlarındandır, veya onun ile beraber Şam diyarına hicret etmiş olan bir kabiledendir.

Pederinin adı, Mikâil veya Süveyb'dir. Hazreti Şuayb, Medyen ve Eyke şehirlerinin putperest olan ahalisine Peygamber gönderilmiştir. Bu ahaliye pek müessir nasihatlar vermiş, onları dini hakka davet eylemiş ise de onlar bunu kabul etmemiş, nihayet Eyke ahalisi yedi gün devam eden pek şiddetli bir sıcağı müteakip üzerlerine yağan ateş yağmurları ile helak olmuşlardır. Medyen ahalisi de bir azap sayhasıyle, bir zelzele ile yerlere serilerek mahvolup gitmişlerdir.

Hazreti Şuayb, arapca konuşurmuş, pek fasih, beliğ imiş, kavmine pek müessir, hikmet karin öğütlerde bulunurrhüş. Bu cihetle Resuli Ekrem Efendimiz Hazreti Şuayb'e «hatibüPenbiya» unvanını vermiştir. Şuayb Aleyhisselâm, kendisine imân edenler ile Mekke'i Mükerreme'ye hicret etmiş, orada üçyüz yaşında olarak vefat edip rüknile makam arasında medfun bulunmuş olduğu rivayet olunmaktadır. Büyük validesi, Lut Aleyhisselâm'ın kızıdır. Hazreti Musa, Medine'i Münevere'ye firar edip gitmiş olduğu zaman Hazreti Şuayb'in kızı ile evlenmiştir.

***

وَمَا اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا اَخَذْنَا
اَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا
مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَاءَنَا
الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(94) : Bir memlekete bir Peygamber göndermedik ki, illâ onun ahalisini fakr ile ve hastalık ile yakaladık. Tâki yalvarıp, yakarsınlar.

(95) : Sonra bu fenalık yerini güzeU'ğe tebdil ettik. Tâki çoğaldılar ve dediler ki: Muhakkak bizim babalarımıza da sıkıntılı hâller, neşveli demler dokunmuştur. Artık biz de onları kendileri farkına varmadıkları halde ansızın tutup yakaladık.

***

İ Z A H

(94) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hakanı ötedenberi ümmetler hakkında takdir buyurmuş olduğu muhtelif hallerin he gibi bir hikmet ve maslahata müstenit olduğunu bildirmektedir. Ve birnice milletlerin nail

oldukları nimetlerin kadrini bilemeyip nihayet elim akibetlere uğramış olduklarını bir ibret vesilesi olmak üzere beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Biz (Bir memlekete) bir ülke ahalisine (bir Peygamber, göndermedik ki, illâ) o Peygamberi tekzip edip ona mutabeattan kaçındıkları için (onun ahalisini fakr ile ve hastalık ile yakaladık.) onları böyle bir müddet sıkıntılara mâruz bıraktık. (Tâki) Cenabı Hak'ka (yalvarıp yakarsınlar.) tazarrû ve niyazda bulunsunlar, kusurlarını bilip ondan taib ve müstağfir olsunlar.

(95): (Sonra) Haklarında bir rahmeti ilâhiye, itaat etmelerine.saik olacak bir atiyyei subhaniye olmak üzere (bu fenalık yerini güzelliğe tebdil ettik.) onlara öyle fakru ihtiyaç, maraz ve şiddet yerine selâmet, vüs'ati maişet ihsan eyledik." (Tâki çoğaldılar) Nüfusları, servetleri arttı, bolluğa nail oldular. Şimdi bunun şükrünü ifa için Cenabı Hak'kın emirlerine, nehiylerine riayet etmeleri icab etmez mi idi?. Halbuki onlar küf ram nimette bulundular, (ve dediler ki: Muhakkak bizim babalarımıza da sıkıntılı hâller, neşveli demler dokunmuştur.) Bunlar bir âdeti zamandır, gâh öyle, gâh böyle olur, yoksa bunlar bize bir ukubet için değildir. Nitekim babalarımız da böyle muhtelif hâllere mâruz kalmışlardır, bununla beraber yine dinlerini, putlarını terketmemişlerdir. (Artık) Onlar, âtifeti ilâhiyeyi takdir kabiliyetinden mahrum, kendi kötü hareketlerinde musir oldukları için (biz de onları kendileri) başlarına gelecek azabın (farkına varmadıkları halde ansızın tutup yakaladık.) kendilerini helak ederek lâyık oldukları âkibete kavuşturduk. İşte bu ibret âmiz kıssalar, bu gibi feci, tarihî haller, Peygamberi Zişanımızın ümmetleri hakkında da bir intibah dersi vermektedir.

*

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ
السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾ اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا
وَهُمْ نَٓائِمُونَ ﴿٩٧﴾ اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى
وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ
اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(96) : Eğer o ülkelerin ahalisi, imân etselerdi ve sakınmış olsalar idi elbette onların üzerine gökten ve yerden bereketler açardık. Fakat tekzib ettiler. Artık biz de onları kazanır oldukları şey sebebiyle tutup yakalayıverdik.

(97) : Ya o beldeler ahalisi, geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine gelmesinden emin mi oldular?.

(98) : Ya o beldeler ahalisi, bizim azabımızın onlara gündüzün oynar dururlarken geleceğinden emin mi bulundular?.

(99) : Ya onlar Allah Tealâ'nm melerinden emin mi oldular?. Fakat Allah Tealâ'nm mekrinden hasırlar olan bir kavimden başkası kendisini emin göremez.

**

İ Z A H

(96) : Bu mübarek âyetler de dini ilâhiye intisab edenlerin nimetlere nail olacaklarını tebşir ediyor. Bu dini mübini inkâr edenlerin de ne korkunç felâketlere uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Eğer o) Helake uğramış olan (ülkelerin ahalisi) Peygamberlerine vahy olunan hükümlere (imân etseler idi ve) şirkten, masiyetlerden (sakınmış olsalar idi) öyle çirkin hareketlerinde devam etmeseler idi (elbette onların üzerine gökten ve yerden bereketler açardık.) onlara faideli yağmurlar yağdırır, nâfi nebatlar yetiştirir, her cihetten onlara hayır ve bereket nasib ederdik. (Fakat) Onlar Peygamberlerini (tekzib ett'ler.) imânda, ittikada bulunmadılar (Artık biz de onları kazanır oldukları şey) mütenevvi küfr ve masiyet (sebebiyle tutup yakalayıverdik.) onları çeşit çeşit azaplar ile cezalandırdık.

(97) : (Ya o beldeler ahalisi) Ne" için o kadar küfr ve isyana mücaseret gösterdiler?. Onlar (geceleyin uyurlarken azabımızın kendilerine gelmesinden emin mi oldular.) kendilerine uyanmaları için evvelce »bir takım musibetler ve bir takım da nimetler verilmiş olduğu halde yine çirkin vaziyetlerini değiştirmediler. Küfürleri, masiyetleri yüzünden böyle bir felâkete uğrayabileceklerini hiç düşünmediler mi?.

(98) : (Ya o beldeler ahalisi) O münkir, mâsiyetkâr kimseler (bizim azabımızın onlara gündüzün) gün doğar doğmaz, onlar gaflet içinde yaşayarak (oynar dururlarken geleceğinden em'n mi bulundular?.) neden öyle kendileri için faidebahş olmayacak hareketlere devam ettiler!.

(99) : (Ya onlar) O münkirler (Allah Tealâ'nm mekrinden) yani onlara bir istidrac olarak muvakkat bir zaman için nimet verip de bilâhara onları hatır ve hayallerine gelmeyen bir cihetten yakalayacağından (emin

mi oldular?.) neye güvendiler?. (Fakat Allah Tealâ'nın mekrinden) Öyle hâib ve (hasır olan) selim fliretlerini zayietmiş, gaflet ve cehalet içinde kalmış (bir kavimden başkası kendisini emin göremez.) daima havf ve haşyet içinde bulunur. Uhdesine düşen ubudiyet vazifelerini yapmaya çalışır, kerim Halikının lütuf ve inayetine ilticada bulunur durur.

أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ
مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَى
قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ
مِنْ أَنْبَائِهَا وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا
لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ
الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا لِأَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ
وَإِنْ وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(100) : Yere kadim ahalisinden sonra vâris olacaklar için tebeyyün etmedi mi ki: Eğer biz dilemiş olsak onları da günahları sebebiyle musibetlere uğratırdık ve kalblerini mühürlerdik de artık onlar işitemezlerdi.

(101) : İşte o ülkeler, sana onların haberlerinden bazılarını hikâye ediyoruz. Muhakkak ki, onlara Peygamberlerimiz beyyineler ile geldiler. Evvelce tekzib etm'ş oldukları şeylere yine imân eder olmadılar. İşte Allah Tealâ kâfirlerin kalblerini böylece mühürler.

(102) : Ve biz onların çokları için ahde vefa görmedik. Ve şüphesiz ki; biz onların ekserisini fâsık kimseler bulduk.

***

İ Z A H

(100) : Bu mübarek âyetler, kadîm milletlerin başlarına gelmiş felâketlerden onları müteakip gelen milletlerin de ibret almamış olduklarını bildirmektedir. Ve o milletlerin ne gibi kötü hâllerinden dolayı öyle felâketlere mâruz kaldıklarını nazarı intibaha vaz ederek Resuli Ekrem'e de tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: (Yere) Ülkelere helak olan (kadim ahalisinden sonra vâris olacaklar için) onların yurtlarında yaşayıp duran gayrimüslim taifeler için (tebeyyün etmedi, mi) bu inkilâp, bu tarihî hal onlar için selâmet yolunu gösterir bir hidayet vasıtası olmadı mı {ki: Eğer biz dikmiş olsak onları da) o eski milletlere vâris, yerlerine mâlik olanları da (günahları sebebiyle musibetlere) zelzelelere, saikalara, ve sair musibetlere (uğratırdık ve) o isyankâr şahısların (kalhlerini mühürlerdik) onları tefekkür ve teâmmül kudretinden tamamen mahrum bırakırdık (da artık onlar işitemezlerdi.) onlar öyle helake uğramış milletlerin haberlerini bile duyamaz, onları düşünüp ibret almak kabiliyetinden büsbütün malırum bulunurlardı. Halbuki: Onlar o.sabık ümmetlerin tarihine vâkıf olmuş, onların felâketlerinden ibret alabilecek bir kabiliyette yaradılmişiardır. Artık onların da öyle gafilâne yaşayıp helaklerine sebeb olacak inkârlara, isyanlara cür'et etmeleri, nekadar teaccübe şayandır.

(101) : (İşte o) Helak olup gitmiş olan Nuh, Âd, Şuayb kavimleri gibi milletlere ait (ülkeler, sana) Resulüm]. (onların haberlerinden) tarihî hayatlarından (bazılarını) kavmin için bir ibret vesilesi olmak üzere (hikâye ediyoruz.) sana vahy tarikiyle bildiriyoruz. (Muhakkak ki, onlara Peygamberlerimiz beyyineler ile) Vazüa, müteaddit mucizeler ile (geldiler) onları dini hakka davet edip durdular fakat (evvelce) Peygamberrj lerin gelmelerinden mukaddem (tekzih etmiş oldukları şeylere) vahdaniyeti şllâhiyeye, ahıret hayatına ve emsaline (yine imân eder olmadılar,) o kadar mucizeleri gördükleri halde yine tekziblerinde devam edip durdular. (İşti Allah Tealâ) Öyle hakikatları inkâr edip duran (kâfirlerin kalblermi böylece mühürler.) de onlar gözlerinin önünde parlayan âyetleri, mucizeleri görüp de onlardan bir intibah dersi alamazlar.

(102) : (Ve biz onların) Hâlleri zikrolünan ümmetlerin veya insanların (çokları için ahde vefa görmedik.) onlar sözlerinde durmaz, ahd ve misaka riayet etmez bir halde bulunmuşlardır. (Ve şüphesiz ki, biz onların ekserisini fâsık kimseler bulduk.) Biz onlardan bir çoklarının ahde riayet etmez, isyankâr, dinden yüz çevirmiş şahıslar olduklarını âlemi ezelden beri bilmekteyiz. Bu da onların fıtretlerini kendi kötü hareketleriyle bozmuş olmalarının bir neticesidir. Artık onların bu hallerinden dolayı Habibim!. Mahzun ve mükeddar olma!.

☘

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ
مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ فَظَلَمُوا بِهَا
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٠٣﴾ وَقَالَ
مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٠٤﴾
حَق۪يقٌ عَلٰٓى اَنْ لَٓا اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ
مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ ﴿١٠٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(103) : Sonra onları müteakip Musa'yı âyetlerimizle Firavn'a ve onun kavminin büyüklerine Peygamber gönderdik. O —âyetlere— zulmettiler. Artık bak ki, o müfsitlerin âkibeti nasıl oldu.

(104) : Ve Muşa dedi ki: Ey Firavn!. Şüphesiz ki, ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir Peygamberim.

(105) : Ben Allah Tealâ'ya karşı Haktan başkasını söylememekte aleddevam sabitim. Şüphesiz ki, ben size Rab'binizden bir mucize ile geld.'m. Artık İsrail oğullarını benimle beraber gönder.

İ Z A H

(103) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'm Firavn'i dine davete memur olduğunu ve Firavn'a karşı vahdaniyeti ilâhiyeyi bildirerek İsrail oğullarını esaretten kurtarmak istediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Nuh, Hud, Salih, Lût ve Şuayb Aleyhisselâm'dan (Sonra) onları müteakip veya helake mâruz kalan ümmetlerden sonra (Musa'yı âyetlerimizle) Âsa, yeddibeyzâ, tufan, çekirge hücumu gibi yedi nevi hârikalar ile, onun risaletine delâlet ve şahadet eden mucizeler ile (Firavn'a) Mısır hükümdarına (ve onun kavminin büyüklerine gönderdik.) onları imâna davet ettik. O dinsizler ise (Onlara) o âyetlere, o hârikalara tekzib suretiyle veya kendi nefislerine veya imândan men etmekte oldukları nâsa

(zulüm ettiler.) kendi fâni mevkilerini, saltanatlarını elden çıkarmış olacaklarından korkarak öyle bedihi delilleri kabulden kaçındılar. **(Artık bak ki,)** Bir basiret gözü ile seyret ki, **(o müfsitlerin âkibetleri nasıl oldu.)** onların hâl ve şanları neye müncer oldu, nihayet nasıl helak olup gittiler.

(104) : (Ve Musa) Aleyhisselâm, Firavn'm yanma girince **(dedi** ki: Ey **Firavn'î.)** ey Mısır hükümdarı!. (Şüphesiz ki, ben âlemlerin Rab'bi) Hâlikı, seyyidi, mâliki **(tarafından)** seni ve senin kavmini dini ilâhiye davet için (gönderilmiş bir Peygamberim.) artık benim tebligatımı kabul ediniz, vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdik ederek tanrılık iddiasından ve sair masiyetlerden vazgeçiniz.

(105) : Hazreti Musa, kendisini Firavn'un tekzibine, hakkı kabulden kaçınmasına karşı da dedi ki: **(Ben Allah** Tealâ'ya karşı haktan başkasını) Onun hâlikıyyetini, mâbudiyetini, vahdaniyetini itirafın hilafını (söylememekte aleddevam sabitim») ben hak ve hakikat ne ise onu söylemekte, size tebliğ etmekte devam edeceğim. (Şüphesiz ki, ben size **Rabbinizden)** İfadelerimde sadık olduğuma dair (mucize ile geldim.)' işte elimdeki âsa ve bendeki yedibeyzâ buna şahittir. **(Artık)** Sen imân etmiyorsan bari **(İsrail oğullarını)** esaretin altında tutup meşakkatli işlerde istihdam etme, onları salıver (benimle beraber gönder.) tâki babalarının vatanı olan arzı mukaddese dönüversinler.» Firavn unvanı, amalika kavminden olan her Mısır hükümdarına verilmiş bir lâkaptır. Hazreti Musa'nın zamanındaki Firavn'ın asıl adı «Kabus» veya «Velid ibni Mus'ab» dır.

***

قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ
بِاٰيَةٍ فَأْتِ بِهَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١٠٦﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ
ثُعْبَانٌ مُب۪ينٌۚ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِر۪ينَ ﴿١٠٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(106): Dedi ki: Eğer sen bir mucize ile gelmiş isen onu getir, sen sadıklardan isen.

(107) : Bunun üzerine asasını bıraktı. Âsa hemen apaçık bir ejderha oluverdi.

(108) : Ve elini — cebinden — çıkardı, o hemen bakanlar İçin bembeyaz — bir nur— kesildi.

***

İ Z A H

(106) : Bu mübarek âyetler de Firavn'm inkârına karşı Hazreti Musa'nın ibrazına muvaffak olduğu mucizeleri göstermektedir.-Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm'ın dine davetine cevaben melun Firavn (Dedi ki: Eğer) ey Musa!, (sen) Peygamberlik iddianda sadık olduğuna dair (bir mucizeyle) bir alâmet ile tarafı ilâhiden (gelmiş) Peygamber tâyin edilmiş (işen' **onu)** o mucizeyi (getir) görelim, (sen sadıklardan isen.) O zaman o Peygamberlik iddian,sabit olmuş olur.

(107) : **(Bunun)** Firavn'm bu talebinin (üzerine) Hazreti Musa (âsasını) yere (bıraktı.) bu (Âsa hemen apaçık) kendisinde şüphe edilemeyecek bir surette (bir ejderha oluverdi.) bir büyük, erkek yılan kesildi, her tarafa korku saçtı.

(108) : (Ve) Musa Aleyhisselâm, risalet iddiasını daha ziyade kuvvetlendirmek için ikinci bir mucizesi olmak üzere mübarek (elini) cebinden veya koltuğu altından (çıkarıverdi o) eli (hemen bakanlar için bembeyaz) nuranî, güneşin ziyasına galip, pürleman bir kudret bediası (kesildi.) bunu görenler yerlere kapandılar. Hazreti Musa, elini tekrar cebine çekti, o mübarek el yine eski hâlini alıverdi. Böyle mucizelerin zuhuru, kudreti ilâhiyyeye nazaran her veçhile mümkündür. Artık bunları tevile mahal yoktur. Meselâ bunları Hazreti Musa'nın iddiasındaki kuvvetten kinaye addetmek asla caiz değildir. Böyle bir tevil, tevatür kabilinden sabit hakikatları kabul etmemek, beyanatı ilâhiyeyi tekzib etmek mahiyetinde olacağından asla muvafık olamaz.

* *

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾
يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُوا
اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ
بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

---o---

MEALİ ÂLİSİ

(109): .Firavn'ın kavminden ileri gelenler: «Şüphe yok ki, bu çok bilen bir sâhirdir» dedi.

(110) : Sizi yerinizden çıkarmak istiyor, o halde siz ne emredersiniz?.

(111) : Dediler ki: Onu ve kardeşini alıkoy, ve şehirlere toplayıcılar yolla.

(112) : Her bilgin büyücüyü sana getirsinler.

**

Î Z A H

(109): Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm hakkında Firavn'm etrafındaki şerefli kimselerin isnatlarını ve Hazreti Musa ile müsabakada bulunmaları için her taraftan sâhirlerin Mısır'a celbedilmelerini istemiş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Firavn'm kavminden ileri gelenleri) Onların şereflileri, Firavn'm meşveret arkadaşları Firavn'a hitaben **(Şüphe yok ki, bu)** yani Hazreti Musa (çok **bilen bir sâhirdir.)** sihir ilminde mâhir, mütehassıs bir kimsedir, **(dedi.)** O Peygamberi Zişanın gösterdiği mucizeleri bir hayalden, bir asılsız sihir eserlerinden sandılar, kendi zamanlarında birçok sâhirler bulunduğu için o muhterem zatın da sâhir bulunduğuna zahip oldular.

(110) : Bunlara karşı Firavn da dedi ki: Musa (Sizi yerinizden) Mısır-. dan **(çıkarmak istiyor.** O halde siz) onun hakkında bana (ne **emredersin:*z?.)** ona karşı ne yolda muamele yapalım?. Reyiniz nedir?.

(111) : Firavn'un etrafındaki o mevki sahipleri de **(Dediler** ki:) ey hükümdar!. **(Onu** ve kardeşini) Yani Hazreti Musa ile Hazreti Harun'u şimdilik Mısır'da **(alıkoy)** Haklarında acele etme, onların hallerini tetkik edelim, (ve şehirlere) Mısır'ın etrafındaki beldelere kendi adamlarından **(toplayıcılar)** sevkediciler **(yolla.)** o beldelerde sâhirlerin mahirleri, reisleri çok olduğundan onları toplasmlar.

(112) : Sanatlarında öyle mahir, muktedir olan **(Her bilgin büyücüyü sana getirsinler.)** bunun üzerine etraftaki en mahir sâhirler Mısır'a celbedilmiş oldu. Bir rivayete göre bunlar reislerinden başka yetmiş sâhirden ibaret bulunuyordu.

***

وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا
لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ
لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ
نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ أَلْقُوا فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ
النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

—————o—————

MEALİ ÂLİSİ

(113): Ve büyücüler Firavn'a geldiler. Elbette bize bir mükâfat olacaktır, eğer biz galipler olur isek —değil mi—?. dediler.

(114) : Dedi ki: Evet..: Ve şüphe yok siz —o zaman— en yakinlardansınızdır.

(115) : Dediler ki: Ya Musa!. Ya sen —asanı— atıver veya—ilk'evvel— atıverenler bizler olalım.

(116) : Dedi ki: Sfz atıveriniz. Vaktaki atıverdfler, nâsın gözlerini büyülediler, ve onları korkutmuş oldular ve büyük bir sihir — meydana — getirmiş oldular.

***

İ Z A H

(113) •: Bu mübarek âyetler de toplanmış olan sâhirlerin Firavn'dan mükâfat beklediklerini ve ilk evvel kendileri sihirlerini meydana koyarak dehşetnâk bir manzara vücude getirmiş olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve) Toplayıcıların delaletiyle (büyücüler) sâhirler hemen (Firavn'a geldiler.) ve bir mükâfat ümidiyle (Elbette bize bir mükâfat olacaktır) bizi taltif edeceksinizdir (eğer biz) o yapacağımız sihir ile Hazreti Musa'ya (galipler olur isek — değil mi — dediler.) bu takdirde büyük bir ücrete, bir atiyyeye müstahik olacaklarını anlatmak istemişlerdir.

(114) : Firavn da onlara hitaben: (Dedi ki: Evet...) Siz mükâfata nail olacaksınızdır. (Ve şüphe yok) Ki, (siz) öyle bir galebeyi temin ettiğiniz

zaman benim katımda (en yakmlardansmızdır.) siz yalnız bir mükâfat ile kalmayacaksmızdır, belki daima meclisimde bana mükarin bulunacaksınızdır.

(115) : Sâhirler Firavn ile bu muhavereyi müteakip Hazreti Musa ile mülakat ederek (Dediler ki: Ya Musa!. Ya sen — âsanı —) meydana çıkaracağın şeyi ortaya (atîver veya —ilk evvel—) asalarımızı, iplerimizi (atıverenler bizler olalım.) bu ifadeleriyle bir nevi edebe riayet etmişler, hâdiseyi Hazreti Musa'nın reyine bırakmışlar. Bir nevi de celâdet göstermek istemişler, Hazreti Musa'nın ilk evvel meydana getireceği hârikadan korkmayacaklarını işrab etmekte bulunmuşlardır.

(116) : Hazreti Musa da onlara cevaben: (Dedi ki: Siz) Atacağınız, meydana getireceğiniz şeyi ilk evvel siz (atıveriniz.) ne yapacak iseniz yapıveriniz. Hazreti Musa, onların yapacakları sihirlerin mahv ve perişan olacağını, bunun neticesinde hakikâtin tecelli edeceğini bildiği için onlara böyle bir müsâadede bulunmuş, onların yapacakları şeye bir ehemmiyet vermediğini göstermiştir. (Vaktaki) O sâhirler, ellerindeki ipleri, asaları meydana (atıverdiler) bu muhayyel şeyler ile (nâsın gözlerini büyülediler) onlara hakikaten mevcut olmayan şeyleri bir hayâl olarak mevcut gibi gösterdiler, (ve onlan) Etraftan temaşa edenleri (korkutmuş oldular) gözlerinin önünde bir takım müthiş manzaralar görünür oldu (ve) o büyücüler bu suretle (büyük bir sihir meydana getirmiş oldular.) her tarafa dehşet saldılar.

§ Rivayete nazaran bu sâhirlerin meydana attıkları kalınca ipler, uzunca asalar sanki birer muazzam yılan kesilerek vadiyi doldurmuş, müteharrik bir halde bulunmuş, biribiri üzerine atılıp durmuş, pek korkunç bir manzara vücude getirmiş. Fakat bütün bu manzaralar birer hayalden ibaretti, bunlar nâsın gözlerinde böyle canlı birer mahlûk kesilmiş gibi bulunuyordu.

***

وَاَوْحَيْنَٓا
اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾
فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ
وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿١٢٠﴾
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(177): Ve Musa'ya vahy ettik, asanı atıver. Hemen o —âsa— da onların uydurmuş oldukları şeyleri yutuverdi.

(118): Artık hak tezahür etmiş, onların yapar oldukları ise bâtıl olup gitmişti.

(119) : Artık orada mağlûp oldular ve zelil kimseler olarak geri dönüverdiler.

(120) : Ve sâhirler secde eder oldukları halde yere kapanılmış oldular.

(121) : Ve dediler ki: Âlemlerin Rab'bine imân ettik.

(122) : Musa ile Harun'un Rab'bine.

***

İ Z A H

(117) : **(Ve)** Sâhirlerin gösterdiği korkunç, muhayyel manzaralar **üzerine (Musa'ya vahyi ettik ki, asanı atıver.)** münazara meydanına bırak, o da bıraktı **(Hemen o da)** o-âsa da pek azîm bir yılan kesilerek **(onların)** o büyücülerin **(uydurmuş oldukları şeyleri)** yılan, çiyan şeklinde görülen asalarını, halatlarını tamamen **(yutuverdi.)** onlardan hiçbiri kalmadı. Sonra da Hazreti Musa'nın asası, öyle harikulade, dehşetbahş bir surette sâhirlere karşı bir cephe alıverdi, pek büyük bri havf ve dehşet içinde kaldılar. *

(118) : **(Artık)** Hazreti Musa'nın getirmiş olduğu **(hak tezahür etmiş) onun** iddiasının sıdkı sabit olmüŞ, vücude getirdiği hârikanın bir hakikat **olduğu** anlaşılmış, **(onların) o sihirbazların (yapar oldukları)** sihirler **(ise bâtıl olup gitmişti.) onların hakikata mulcarin** olmayan **birer görünüşten ibaret olduğu anlaşılmıştı.**

(119) : (Artık orada) Böyle azîm bir hâdisenin **zuhuru** üzerine Firavn ile bütün etrafında toplanmış olanlar bulundukları mecliste **(mağlûp oldular)** kendilerinin hak **ve** hakikattan mahrum kimseler oldukları anlaşıldı. **(ve zelil)** Makhur **(kimseler olarak geriye dönüverdiler.) mezellete giriftar oldular. Bu hâdisenin İskenderiye'de vuku bulduğu rivayet olunmuştur.**

(120) : (Ve) BÖy4e bir mucizenin zuhuru üzerine bütün (sâhirler) işin hakikatma infazı nazar ederek mülhem oldukları imân nimetinden dolayı berâyi şükran (secde eder oldukları halde yere kapanılmış oldular.) onlar zeki, ilim adamları oldukları için sihir ile mucizenin arasındaki farkı pek iyi anladılar, Hazreti Musa'nın gösterdiği mucizeden dolayı hakiki bir peygamber olduğuna kanaat getirdiler.

(121) : (Ve) Sâhirler tebdili itikat ederek vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdik ettiklerini izhar için (Dediler ki: Âlemlerin Rab'bine imân ettik.) biz

bütün mükevvenatm mâliki, seyyidi, halikı olan Allah Tealâ'nın varlığına inandık âmenna.

(122) : Firavn, kendisini bir tanrı gibi halka gösterdiği için sâhirler «rabbülâlemin'e» imân ettik demekle kendisine imân ettiklerini itiraf ediyorlar gibi bir zan'na düşebilirdi. İşte. böyle bir zan'nı izale için de sâhirler: (Musa ile Harun'un Rabbine) İmân ettik diye kanaati vicdaniyelerini tasrih etmişlerdir. Firavn kendisini Musa'nın da Rabbi gibi göstermek isterdi. Zira Hazreti Musa vaktiyle onun sarayında yetişmişti. Böyle bir ihtimale mahal bırakılmaması için Harun Aleyhisselam ayrıca zikredilmiştir. Artık sâhirlerin Firavn'a değil, bütün kâinatın hakikaten Rab'bi, Halikı, Hâkimi olan Allah Teâlâ'ya imân eder oldukları pek açıkça anlaşılmıştır.

§ Bir kere şunu da düşünmelidir ki: Firavn hakikaten Tanrılık sıfatını haiz olsaydı Hazreti Musa'ya karşı aciz göstererek sâhirlerin yardımlarına müracaat eder mi idi?.

Sâhirler hakikaten hârikalar göstermeğe kadir. bulunsalar idi Firavn'dan ücret, mükâfat beklemeye ne ihtiyaçları olabilirdi?. İstedikleri şeyleri altına, gümüşe kalbedemezler miydi?. Binaenaleyh onlarda âciz, başkalarının ihsanına muhtaç kimseler demekti. Artık âkil, mütefekkir insanlar, o gibi âciz, ellerindeki nimetleri seriüzzevâl olan şahıslara itimat, onlara iltica etmeğe tenezzül etmezler, onların iddialarına, bir kıymet vermezler.

فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِه۪ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ

فِي الْمَد۪ينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ

اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٢٤﴾

قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا

بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَا رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا

مُسْلِم۪ينَ ﴿١٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(123) : Firavn dedi ki: Ben size izin vermeden evvel ona imân etmişsiniz. Şüphe yok bu bir hud'adır, siz bu hud'ayı şehirde yaptınız ki, ahalisini ondan çıkarıveresiniz. Artık yakında bileceksinizdir.

(124) :. Elbette sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazvari keseceğim. Sonra da sizi elbette cümleten asacağım.

(125) : Dediler ki: Biz şüphe yok Rab'bimize dönüvericileriz.

(126) : Ve bizden intikam alman da başka değil, ancak bize Rab'bim!zin âyetleri geldiği zaman onlara imân ettiğimizden dolayı. Ey Rabbimiz!. Üzerimize sabır yağdır ve bizleri müslümanlar olarak öldür.

***

İ Z A H

(123) : Bu mübarek âyetler, Hz. Müsavi tasdik eden sâhirleri firavn'm itham ve tehdit etmesini bildirmektedir. Sâhirlerin de Firavn'a karşı metaneti diniyyelerini gösterip onu muahaze ve Cenabı Hak'ka iltica etmelerini beyan buyurmaktadır, Şöyle ki: **(Firavn)** Hazreti Musa'yı tasdik eden sâhirlere tevbih için **(dedi ki: Ben size izin vermeden evvel)** benim emir ve müsaadem olmaksızın siz **(ona)** Musa Aleyhisselâm'a **(imân etmişsiniz.)** öyle mi?. Bu ne cesaret!. **(Şüphe yok bu)** Yaptığınız şey **(bir hud'adır)** Musa ile beraber yaptığınız bir hiledir, **(siz bu hud'ayı şeh'rde)** Mısır'da daha münazara sahasına çıkmadan evvel **(yaptınız)** aranızda kararlaştırdmız (ki) Mısır (ahalisi) Kıbt taifesini **(ondan)** Mısır'dan **(çıkarıveresiniz.)** Mısır sahası münhasıran ey sâhirler size ve İsrail oğullarına ait olsun **(Artık yakında bileceksinizdir.)** ki, sizin hakkınızda neler yapacağım!.

§ Firavn ve kendisine tâbi olanlar, Hazreti Musa'nın ibraz ettiği o kadar vazih, parlak mucizeyi takdir edemeyip' onu da bir sihir sanarak o kadar hamakat gösterdiler.

(124) : Firavn, o tehdidini şu veçhile izah ederek dedi ki: **(Elbette sizin) Ey** Musa'ya tâbi olanlar!, **(ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazvari keseceğim.)** Yani, sizin sağ elleriniz ile sol ayaklarınızı evvelâ kesivereceğim **(Sonra da sizi elbette cümleten asacağım.) sizi teşhir ve** tenkil için **şaiben idam eyleyeceğim.**

(125) : Firavn'un bu zalimane tehdidine karşı o muhterem müminler de (Dediler ki: Biz şüphe yok ki,) ne veçhile **ölürsek ölelim ahrette (Rabbimize) onun rahmetine, âtifetine (dönüvericileriz.) hakkımızda mukadder olan ne ise o er geç zuhura gelecek ve biz her halde ölüp ahırete gideceğizdir. Artık senin tehdidine biz ehemmiyet verir miyiz?.**

(126) : (Ve) Ey Firavn senin **(bizden intikam alman)** bizi takbih ve tehdit eylemen (de başka **değil, ancak** bize **Rab'bimizin âyetleri geldiği zaman)** vahdaniyeti ilâhiyeyi gösterir mucizeler tecelli eylediği vakit **(onlara** imân ettiğimizden dolayı) halbuki, böyle bir imân takbih ve tenkili değil, takdir ve tahsini icab eder. Ey Firavn!. Sen ne kadar zalimane hareket etmek istiyorsan da haberin yok!. Artık (ey Rab'bimiz!.) olan şerik ve nazirden münezzeh mabudumuz!. .(Üzerimize sabır yağdır.) Firavn'm şu tehdidine karşı bize büyük bir sabır ve sebat ihsan buyur, (ve **bizleri müslümanlar olarak öldür.)** Firavn'un tehdidi tesiriyle islâmiyete muhalit bir temayülde bulunmayalım, tam samimî bir islâm olduğumuz halde ruhumuzu kabzet.

§ Tayyibi demiştir ki: Bu zatlar, günün iptidasında sâhirler iken günün sonunda şüheda'i müsliminden olmuşlardır. İbni Abbas'tan da böyle menkuldür. Firavn bunların birer ellerini ve ayaklarını keserek kendilerini salbetmiştir. Fakat diğer bir kavle göre Firavn bu zatları, böyle öldürmeğe kadir olmamıştır. Çünki: (j ^ ^ 1 L-CJı^jL^'ı ...) nazmişerifi bunu göstermektedir.

***

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(127) : Firavn'un kavm'nden ileri gelenler, dediler ki: Musa'yı ve kavmini bırakır mısın ki, yerde fesatda bulunsunlar. Ve seni ve tanrılarını terkeylesinler. O da dedi ki: Elbette onların oğullarını öldüreceğiz ve kádınlarını diri bırakacağız ve şüphe yok ki, biz onların üstünde kahir kimseleriz.

(128) : Musa kavmine dedi ki: Allah Tealâ'dan yardım isteyiniz ve sabır ediniz. Şüphe yok ki, Yer Allah Tealâ'mndır. Ona kullarından dilediğini vâris kılar. Akıbet ise muttekıler içindir.

*

İ Z A H

(127) : Bu mübarek âyetler, Firavn'a perestiş eden cahil kavminin Hazreti Musa ile kavmi aleyhindeki dedikodularını bildiriyor. Firavn'un da onlara teminat vermek maksadıyle İsrail oğulları hakkında nekadar zalimane harekette ve kahiriyet iddiasında bulunarak yapacağı tehditleri nâtık bulunmaktadır. Hazreti Musa'nın da kavmine tesliyetbahş olup onlara ne gibi ulvî bir tavsiyede bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Musa'nın izhar ettiği mucize karşısında titremiş olan Firavn, o Peygamberi Zişanı tutup hapsetmeğe cesaret edememişti. Bunu gören habis kavmi, telâşa düştüler, (Firavn'un kavminden ileri gelenler) Firavn'a müracaat ederek (dediler ki:) Ey hükümdar!. (Musa'yı ve kavmini) İsrail oğullarını hapis ve kati etmeksizin öyle serbest (bırakır mısın ki, yerde fesatta bulunsunlar.) Mısır'da yaşayarak ahalisinin sana itaatlerini izale ve binnetice Mısır hâkimiyetini ahz etsinler. (Ve seni ve seın'n mabutlarını terk eylesinler.) Size karşı ibadette bulunmasınlar. Rivayete nazaran Firavn, dehriyyundan idi. Vücudi ilâhîyi münkir idi. Yıldızların yer yüzünde müdebbir olduklarına kail bulunuyordu. Yıldızlar suretinde putlar yapmış, bunlara kendisi taptığı gibi kavminin de kendisine ve bu putlara tapmalarını emretmişti. Ve yer yüzünde kendisi itaat olunur bir hükümdar bulunduğu için kendisini bir rabbi âlâ olmak üzere kavmine tanıttırmıştı. İşte bu kavkn, Firavn'a öyle müracaat etmişti. (O da) Firavn da kavmine teminat vermek için (dedi ki: Elbette onların) o İsrail kabilesinin doğan (oğullarını öldüreceğiz) onu yaşatmayacağız, kuvvetlerinin artmasına meydan vermeyeceğiz, (ve kadınları diri bırakacağız.) Nitekim evvelce de öyle yapmakta bulunmuştuk. (Ve şüphe yok ki, biz onların üstünde) hâlâ (kahir kimseleriz.) onlar yine bizim idaremiz altında makhur kimselerdir. Bu son münazarada Musa'nın galebesinin bizce bir tesiri yoktur.

(128) : 'İsrail oğulları Firavn'un bu su-ikasdine vakıf olunca Hazreti Musa'ya müracaat ederek şikâyette bulundular. Hazreti (Musa) da bu (kavmine dedi ki:) size teveccüh eden belâlardan dolayı (Allah Tealâ'dan yardım isteyiniz) ona iltica ediniz. O sizi kurtarmaya her veçhile kadirdir. (ve sabır ediniz.) Kendinize ve evlâdınıza teveccüh edecek fenalıklara karşı sabırlı, bulununuz, sabrın sonu selâmettir. (Şüphe yok ki, yer) Mısır arazisi ve bilcümle yeryüzü (Allah Tealâ'nındır) ona dilediğini vâris kılar. Binaenaleyh o Halikı Hakîm, dilerse ey İsrail oğulları!. Firavn'u helak ederek onun topraklarını sizlere ihsan buyurur, (âkibet ise muttakiler içindir.) Allâhtan korkanlar, hükümlerine riayet edenler dünyada fetih ve za-

fere nail olurlar. Ahirette de yüksek derecelere nailiyyet ile ebediyyen mes'ud bulunurlar. Artık ey kavmim!. Siz de Allah'tan korkun, ondan yardım isteyin, sabırlı bulunun ki, öyle güzel bir akıbete nail olasınız.

**

قَالُوٓا اُو۫ذ۪ينَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَأْت۪يَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَاۜ
قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ
فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّن۪ينَ
وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾
فَاِذَا جَٓاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِه۪ۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُۜ اَلَٓا اِنَّمَا طَٓائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(129) : Dediler ki: Biz senin bize gelmenden evvel de ve bize geld"ğinden sonra da eza edildik. Umulur ki, dedi, Rab'biniz düşmanlarınızı helak eder de sizi yerde onların halefi kılacak olur. Tâki nasıl amel edeceğin'ze nazar buyursun.

(130) : Ve andolsun ki, Firavn'un kavmini senelerce kaht ve galaya ve meyvelerin eksikliğine giriftar ettik, düşünüp te mütenessih olsunlar d'ye.

(131) : Fakat onlara güzellik gelince bu bizim hakkımızdır dediler. Onlara bir kötülük isabet ederse Musa ile ve onunla beraber olanlar ile teşeümde bulunurlardı. Haberiniz olsun ki, onların şeameti ancak Allah tarafmdandır. Fakat onların pek çokları bilmezler.

⁂

İ Z A H

(129) : Bu mübarek âyetler, beni İsrail'in tazallümü haline karşı Haz-

reti Musa'nın onlara tesliyet bahş olduğunu bildirmektedir. Ve Firavn'un kavminin senelerce kaht ve galaya mâruz kalmalarının hikmetini beyan etmektedir. O nankör kavmin ise mütenebbih olmayıp nail oldukları nimetlere kendilerinin müstahik olduklarına ve mâruz kaldıkları musibetlerin de Hazreti Musa ile ona tâbi olanların yüzünden neş'et ettiğine zahip bubulduklarmi nâtık bulunmaktadır. Şöyle ki: İsrail oğulları, Firavn'un tehdidinden haberdar olunca Hazreti Musa'ya müracaat ederek (Dediler ki: Biz senin bize) risaletle (gelmenden evvel de ve bize) böyle bir vazife ile (geldikten sonra da) Firavn tarafından (eza edildik:) nedir bizim bu çektiğimiz?. Çünki Mısır'da bulunan İsrail oğulları, Hazreti Musa'nın risaletinden evvel de Firavn tarafmdan birçok zulumlara uğramışlardı. Onların arüp Mısır'a hakimiyeti elde etmelerinden korkan Firavn onlardan cizye almakta idi, onları meşakkatli işlerde istihdam ediyordu, onların refah içinde yaşamalarına meydan vermiyordu. Bir müddet de onların erkek çocuklarım öldürmüştü. Hazreti Musa'nın zuhurundan sonra ise daha ziyade zulma başlamak istemiş: İsrail kavminin erkek çocuklarını yine öldürmeğe devam etmek azminde bulunmuştu. İşte İsrail oğulları, bu vahim vaziyetlerinden dolayı Hazreti Musa'ya tazallümü halde bulunmuşlardı. O muhterem Peygamber de onlara tesliyet için (Umulur ki, dedi, Rab'biniz düşmanlarınızı helâk eder de) yani: Firavn'u ve kavmini mahv-ü perişan eyler de ey İsrail oğulları!, (sizi yerde onların halefi kılacak olur.) Artık sabrediniz, takdiri ilâhinin hakkınızdaki tecellisine razı olunuz. O Halikı kerîm; sizi o zalim kavmin yerlerine hâkim sahip kılar (Tâki nasıl amel edeceğinize nazar buyursun.) size verdiği nimetin, galibiyetin kadrini bilip şükrünü ifa edip edemiyeceğiniz zahir olsun.

Vaki'a Cenabı Hak, onlarm ne yapacaklarmı ilmi ezelisiyle bilir âmenna, ancak onların aleyhinde hücceti ilâhiye tamam olmak için onların ef'al ve harekâtının bilfiil saha'i zuhura gelmesini irade buyurmuştur.

§ Rivayete nazaran Beni İsrail, Davut Aleyhisselâm'in zamanında Mısır'ı fethe muvaffak olmuşlardı.

(130) : (Ve) Allah Tealâ kullarını mütenessih ve müteşekkir olmaları için gâh sıkıntılara maruz ve gâh vüs'atlere nail buyurur. İşte bu hakikati tasrih için buyuruyor ki, (andolsun ki, Firavn'un kavmini senelerce kabt ve galaya) maruz kıldık (Ve) senelerce onları (meyvelerin eksikliğine giriftar ettik) şehirlerde ağaçlan meyve Vermez oldu. Onların bütün bu musibetlere uğratılmaları ise onlar (düşünüp mütenessih olsunlar diye) idi Tâki, kendi masiyetleri yüzünden böyle arızalara uğradıklarını düşünerek taib ve müstağfir olsunlar için idi.

(131) : (Fakat onlara) O Firavn kavmine (güzellik) bolluk, hayırlı bir vaziyet (gelince) bunun bir atiyyeyi ilâhiye olduğunu düşünmediler (bu bizim hakkımızdır.) dediler. Kendilerini ona müstahik gördüler. Onun bir lûtfi ilâhî olduğunu, bir şükür ve intibaha vesile bulunduğunu takdir edemediler. Bilâkis (Onlara bir kötülük) bir kaht ve galâ (isabet ederse) o zaman bu kendi kusurlarının bir cezası olduğunu idrâk edemeyip (Musa ile

ve onunla beraber olanlar ile teşe'ümde bulunurlardı.) onların yüzünden bizim başımıza bu belâlar geldi, derler, kendi kusurlarını hiç düşünmezlerdi. (Haberiniz olsun ki onların) O Firavn kavminin başlarına gelen felâketler (ancak Allah tarafındandır.) Cenabı Hak'km kaza ve takdirine müstenittir, onların kötü hareketlerinin bir cezasıdır. (Fakat onların bir çokları) Bu hakikati (bilmezler.) kendi bâtıl kanaatlerinde devam ederler. Hâllerini ıslaha çalışarak bu gibi badirelerden kurtulmak istemezler. Hâlbuki, güzelce düşünmek kabiliyetinde bulunan bir insan, bir nimete nail olursa onun bir lûtfi ilâhî olduğunu bilir, Cenabı Hak'ka şükür eder, ona itaate devam eyler. Bir musibet arız olunca da onun bir hikmete müstenit olduğuna kani bulunur, hâlini ıslaha çalışır, Cenabı Hak'km affmâ, siyanetine iltica eder. İşte ubudiyet vazifesi bundan ibarettir.

***

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾
فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَا
دِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(132) : Ve dediler ki: Kendisiyle bize sihir etmek için bize her ne mucize getirirsen getir, biz sana imân edecek değiliz.

(133) : Artık biz onların üzerine ayrı ayrı hârikalar olmak üzere tufanı, çekirgeleri, böcekleri, kurbağaları, kanı gönderdik. Yine böbürlendiler ve günahkârlar olan bir kavim oldular.

***

İZAH

(132) : Bu mübarek âyetler, Firavn ile kavminin mucizeleri birer sihiı sanarak küfürlerinde İsrar etmiş olduklarını ve küfürlerinin, kibirlerinin cezası olmak üzere müteaddit felâketlere maruz kaldıklarını beyan etmektedir. Şöyle ki: Firavn ile kavmi, âsa mucizesini ve senelerce mahrumiyetleri gördüler, yine imân etmediler (Ve) Hazreti Musa'ya hitaben (dediler kî: Kendisiyle bize sihir etmek) bizi kendi inancımızdan ayırmak (için

bize) kendi iddiana göre (her ne mucize getirirsen b*z sana) senin nübüvvetine (imân edecek değiliz.) biz senin bir sâhir olduğuna kani bulunuyoruz, seni tasdik etmeyiz.

(133) : O muannit, cahil şahıslar, o kadar açık mucizeleri, hârikaları gördükleri halde yine uyanmamış, yine bâtıl inançlarında devam etmek istemişlerdi, tekrar felâketlere maruz kalmaya müstahik olmuşlardı. (Artık biz) Onların bu inat ve isyanlarından dolayı (onların üzer*ne ayrı ayrı hârikalar) veya tereddüt edilemeyecek derecede zahir birer ukubet alâmetleri (olmak üzere tufanı) sonra (çekirgeleri) daha sonra (böcekleri) badehu (kurbağaları) nihayet (kanı gönderdik.) onları uyansınlar, imân etsinler diye bunlar ile birer müddet muazzep kıldık. Fakat bunlar bu kadar hârikaları gördükleri halde (Yine böbürlendiler) tekebbürde bulunarak imân etmediler (ye günahkârlar olan bir kavim oldular.) küfr üzere sebat ettiler.

§ Evet... Tefsirlerde mufassalan beyan olunduğu üzere Firavn ile kavmine bir ukubet alâmeti, bir intibah vesilesi olmak üzere bir müddet yağmurlar yağmış, Mısır'ın her tarafını sular kaplamıştı. Firavn'un kavmine ait haneler sular içinde kalmıştı. Hazreti Musa'ya tâbi olanların haneleri ise bu sel cereyanından mahfuz bulunmuştu. Firavn'un kavmi, Hz. Musa'ya müracaat etmişler, onun duasıyle bu huruşan olan seller nihayete ermişti. O münkirler yine taib ve müstağfir olmamışlardı. İkinci bir beliyye olmak üzere onlara çekirgeler musallat oldu; bütün ekinlerini yiyip bitirdiler. Mısırcıların yine ricası üzerine Hazreti Musa dua etmiş, bu belâ da zail olmuş oldu. Fakat o kavim yine inkârlarında devam ettikleri için onlara üçüncü bir musibet olmak üzere kene gibi böcekler musallat oldu, bunlar da bütün yeşil ağaç dallarını yiyip bitirdiler. Tekrar o kavmin istirhamı üzere Hazreti Musa'nın duası ile bu beliyye de bertaraf oldu. Hayfaki, o kavim yine inkârlarında devam ettiler, bu defa da dördüncü bir felâket olmak üzere onları kurbağalar sardı, denizden çıkan birçok kurbağalar, o münkir kavmin elbiselerine, taamlarına sokulup durdular. O müşrik halk yine Hazreti Musa'dan niyaz ettiler, bu beliyyeden de kurtuldukları takdirde Hazreti Musa'yı tasdik edeceklerine dair söz verdiler. Fakat o Peygamber'i Zişan'm duası ile bu beliyyeden kurtuldukları halde yine sözlerinde durmadılar. Nihayet beşinci bir felâket olmak üzere Allah Tealâ onların ırmaklarını, çeşmelerini kana tebdil etti. Bir yerde temiz tatlı su bulamaz oldular. Hazreti Musa'ya imân etmiş olanlar ise temiz, tatlı su bulabiliyorlardı. Firavn'un kavmi bunların suyunu alınca bu da ellerinde kan kesiliyordu. Bu felâketler birer hafta devam etmiştir. Bu kavim, tekrar Hazreti Musa'ya müracaat etmişler. (134) üncü âyeti kerime de bunu nâtıktır.

***

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ
الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ
عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٣٤﴾
فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾
فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(134) : Vaktaki onların üzerlerine azap çöktü. Dediler ki: Ya Musa!. B'zim için Rab'bine dua et, sana olan ahdi hörmetine eğer bizden azabı açarsa andolsun ki, sana elbette imân ederiz ve elbette seninle beraber İsrail oğullarını göndeririz.

(135): Vaktaki onların erişecekleri bir müddete kadar kendilerinden azabı açıverdik. Onlar derhal yeminlerini bozar oldular.

(136) : Artık biz de onlardan intikam aldık, onları derin denizde gark ettik, onlar âyetlerimizi tekzib ettikleri ve onlardan gafil bulundukları için.

İ Z A H

(134) : Bu mübarek âyetler, Firavn ile kavminin maruz kaldıkları müteaddit musibetlerden dolayı Hazreti Musa'ya müracaat ederek bu musibetlerin izalesi takdirinde kendisine imân edeceklerine söz verdiklerini bildirmektedir. Fakat o musibetlerin bertaraf edilmesi üzerine yine küfürlerinde devam edip sözlerinde durmadıklarını ve nihayet o isyanları yüzünden denizde gark olup gittiklerini şöylece beyan buyurmaktadır. (Vaktaki **onların)** Firavn ile kavminin (üzerlerine azap çöktü.) tufan ve saire gibi beş nevi musibet teveccüh etti veya altıncı bir musibet olmak üzere

Taun hastalığına tutuldular, içlerinden birçokları oluverdi. Hazreti Musa'ya tekrar müracaat ederek (Dediler ki: Ya Musa!. Bizim için) bu musibetlerden kurtulmamız için **(Rab'bine dua et, sana olan ahdi) sana vermiş olduğu** nübüvvet şerefi **(hürmetine eğer bizden)** başımıza teveccüh eden **(azabı açar)** bertaraf eder **(se andolsun ki sana elbette imân ederiz) senin bir Peygamberi Zişan** olduğunu tasdik eyleriz, **(ve elbette seninle beraber) kavmin olan (İsrail oğullarını)** diledikleri yere **(göndeririz.)** sizin **Mısır'dan çıkıp** başka yerlere gitmenize mani olmayız.

(135) : **(Vaktaki)** Hazreti Musa'nın duası, üzerine **(onlarm erişecekleri bir müddete kadar)** Firavn ile kavminin indi ilâhide **mukadder** olan **müddeti** hayatlarına, zamanı helaklerine değin **(kendilerinden azabı açı* verd k.)** o kendilerine teveccüh eden musibetler bertaraf edildi **(Onlar) o Firavn ile kavmi** sözlerinde durmadılar **(derhal yeminlerini bozar oldular.) yine** eski **küfr** ve isyanlarda İsrar edip durdular.

(136) : **(Artık biz de onlardan)** O yeminlerini bozan, musibetlerden mütenebbih olmayan Firavn ile kavminden **(intikam aldık.)** yani **nimetlerini azap** ile selbettik. Onlara o kötü, kâfirane hareketlerinin karşılığı **olan** cezayı verdik. Şöyle ki: **(Onları derin denizde gark ettik)** Bahriahmer **denilen** Süveyş denizinin derin suları içinde helak ediverdik. **(onlar) O gark olup** belâlarına kavuşanlar **(âyetlerimizi)** vahdaniyyeti ilâhiyyeye ve **Hazreti** Musa'nın risaletine delâlet ve şahadet edip duran mucizeleri, **hârikaları** düşünmekten kaçındıkları, onlara iltifat etmedikleri için öyle intikamı ilâhiye maruz kaldılar, mahvolup gittiler, uhrevî azaplarına kavuştular. Sure'i Yunus'taki (90) inci âyete de müracaat!.

İşte bir Peygamberi Zişanı tekzib etmenin ve zahir, bahir âyetleri, **mucizeleri** inkâr eylemenin cezası budur. Artık bundan herkes bir ibret dersi **almalıdır.**

*

الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ
وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى
عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ
فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(137) : Ve zayıf, hakir görülen o kavmi kendisinde feyiz ve bereket vücude getirmiş olduğumuz yerin şark cihetlerine ve garp taraflarına varis kıldık. Ve Rab'bin güzel kelimesi İsrail oğulları üzerine sabreder oldukları sebebiyle tamam oldu. Ve Firavn, ve kavminin yapmakta oldukları şeyleri ve yükseltmekte oldukları binaları tamamen helâk ettik.

***

İ Z A H

(137) : Bu mübarek âyet, Cenabı Hak'kın Musa Aleyhisselâm'a vad buyurmuş olduğu iki hikmetkârin hâdisenin yani: Firavn ile kavminin helâkiyle Beni İsrail'in birçok yerlere varis ve hâkim olacaklarının tehakkuk etmiş bulunduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve) Köle ittihaz edilmek, erkek çocukları öldürülmek, kendileri meşakkatli işlerde kullanılmak gibi suretlerle (zayıf, hakir **görülen o** kavmi) İsrail oğullarını **(kendisinde feyiz ve bereket)** ucuzluk, erzakça vüsat **(vücude getirmiş olduğumuz yerin)** Şam diyarının veyahut alelitlâk yeryüzünün **(şark cihetlerine ve garp taraflarına varis kıldık.)** İsrail oğulları Firavn'un helakini müteakip Şam taraflarına mâlik, hâkim oldular,, bilâhara Davut ve Süleyman Aleyhimesselâm zamanlarında da cihanın şark ve garbinde birnice yerlere varis, mâlik bulundular. **(Ve Rab'bin güzel kelimesi)** İsrail oğullarına nüsret edeceğine; onların düşmanları olan Firavn ile kavmini helak eyleyeceğine dair olan vadi ilâhîsi **(İsrail oğulları üzerine)** Firavn'un ezalarına **(sabır eder)** nüsreti ilâhiyenin zuhuruna intizarda bulunur **(oldukları sebebiyle tamam oldu.)** düşmanları suların içinde boğulup gittiler. **(Firavn'un ve kavminin yapmakta oldukları şeyleri)** Mısırda vücude getirmiş oldukları köşkleri, imaretleri **(yükseltmekte oldukları binaları)** Haman'ın yapmış olduğu muhteşem saray gibi müesseseleri veya yetiştirmiş oldukları bahçeleri, bostanları **(tamamen helak ettik.)** bunları JDÜtün mahvıperişan eyledik. O münkir, müşrik kavmi lâyık oldukları cezalara- kavuşturduk.

Velhasıl: Sabrın, ve Peygamberi Zişan'a tabiiyetin mükâfatı ile bir küfrün, bir insanperestliğin mücazatı bu suretlerle tecelli etmiş; bütün beşeriyet için tarihte bir ibret numunesi vücude gelmiştir.

***

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى
أَصْنَامٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ
قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ
وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا
وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾ وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(138) : Ve İsrail oğullarını denizden geçirdik. Kend'lerine ait bir takım putlara ibadette bulunan bir kavme uğradılar. Dediler ki: Ya Musa!. Bize de put yap, nasıl ki, onların putları vardır. Dedi ki: Muhakkak siz cahillik eder bir kavimsiniz.

(139): Şüphe yok ki, bunların içinde bulundukları şey helâke maruzdur. Ve amel eder oldukları şey de bâtıldır.

(140) : Dedi ki: Sizin için Allah Teâlâ'dan başka bir mabut mu taleb ederim?. Halbuki o sizi âlemlerin üzerine tafdil etmiştir.

(141) : Ve — yâdediniz ki — Sizi Firavn'un alinden kurtarmıştık. Size azabın en şiddetlisini tattırıyorlardı. Oğullarınızı katlediyorlardı, kadınlarınızı da diri bırakıyorlardı. Ve bunda sizin için Rab'biniz tarafından büyük bir imtihan var idi.

**

İ Z A H

(138) : Bu mübarek âyetler, İsrail oğullarının Mısır'dan çıkıp selâmet sahiline kavuştuklarını ve onların putperest bir kavme bakarak kendileri

için de put ittihaz edilmesini Hazreti Musa'dan istemiş olduklarını bildirmektedir. Hazreti Musa'nın da onları irşat ederek Cenabı Hak'tan başkasına ibadet edilemeyeceğini ve onlara haklarındaki âtifeti ilâhiyeyi hatırlatarak kendilerinin intibaha davet edilmelerini beyan buyurmaktadır.. Şöyle ki: Firavn'u ve onun kavmini helak ettik (Ve İsrail oğullarını) da (denizden geçirdik) selâmete erdirdik. Rivayete nazaran bu denizden geçme hâdisesi AŞURE gününe tesadüf etmişti. Bu kurtuluştan dolayı Cenabı Hak'ka şükür için o gün oruç tutmuşlardı. Hattâ Nuh Aleyhisselâm da bu AŞURE günü tufandan kurtularak oruç tutmuştu. Binaenaleyh Muharrern'in onu'na müsadif olan AŞURE gününde oruç tutmak müstahsen bir ibadettir.

İsrail oğulları denizden kurtulup giderlerken (Kendilerine ait bir takım putlara ibadette bulunan) putperest (bir kavme uğradılar.) bu kavim, Lehm kabilesinden veya Kenanilerden imiş. Bunların putları rivayete nazaran sığır timsallerinden ibaretmiş. İsrail oğulları bunları görünce (Dediler ki: Ya Musa!. Bize de put yap) sen de böyle bir timsâl vücude getir de biz de ona ibadet edelim (nasıl ki: Onların putları vardır.) ona ibadet edip duruyorlar, biz de senin yapacağın puta ibadet edelim. Bunlar, putlara ibadetle Cenabı Hak'ka ibadet edilmiş olacağı cehaletinde bulundular. Hazreti Musa bunların bu sözlerinden teaccüp ederek (Dedi ki: Muhakkak siz cahillik eder bir kavimsiniz.) bu kadar mucizeleri görmüş, putperest bir kavmin feci bir âkibete uğradığını müşahede eylemiş olduğunuz halde nasıl olur da siz putperest olmak istersiniz, sizin bu arzunuz nekadar büyük bir cehalettir. Ben size tapacak şeyler vücude getirmeğe hiç kadir, selâhiyettar olabilir miyim?. Bunu hiç düşünmez misiniz?. Bu temennide bulunanlar onların ekseriyetidir. Yoksa aralarında güzide bir zümre var idi ki, onlar Hazreti Musa'nın mukarreblerinden oldukları için böyle bir temennide asla bulunmamışlardır. Ancak ekser için hükmi kül olduğundan bu temenni bütün o kavme nisbet edilmiştir.

(139) : Hazreti Musa, sözlerini tekit ve teyit için şöyle buyurdu: (Şüphe yok ki, bunların) Şu timsâllere tapan insanların (içinde bulundukları şey) bâtıl din (helâke maruzdur.) mağlûbiyete, mahvolmaya mahkûmdur. (Ve amel eder oldukları şeyde bâtıldır.) Tamamen müzmehildir, onunla Allah Töalâ'ya tekarrüp olunamaz. O bir küfrü mahzden başka değildir. İbadet ancak Allah Tealâ'ya yapılır. Onun ibadet hususunda da asla şeriki yoktur. Artık siz timsale tapınmak nasıl istiyorsunuz?

(140) : Musa Aleyhisselâm, kavmini daha ziyade ikâz ve vazife'i şükranı ifaya davet için (Dedi ki: Sizin için Allah Tealâ'dan başka bir mabut mu taleb ederim?.) bu hiç caiz mi?. Hiç Allah Tealâ'dan başka ibadete lâyık birşey bulunabilir mi?. (Halbuki o) Mâbudi kerim (sizi) zamanınızdaki (âlemlerin) cemiyetlerin (üzerine tafdil,etti.) başkalarına vermediği nimetleri size verdi, sizi hakikî bir dine nail kıldı, düşmanlarınızı büsbütün kahr ve tenkil buyurdu. Artık öyle bir Azimüşşan mabudi kim temsil edebilir ki, o sizin için bir mabut oluversin?. Hiç o hâlikı kadîmin mahlû-

ku olan şeyler, ibadet ve taatta da onun Şerik ve naziri, mümessili olabilir mi?. Bu kadar şeyi hiç düşünmez misiniz?.

(141) : (Ve) Cenabı Hak, Musa Aleyhisselâm'm tenbihatım, ihtaratını teyid için buyuruyor ki; (yâd ediniz) ey İsrail oğulları (kî sizi Firavn'un elinden kurtarmıştık.) onu helak ederek sizi selâmete erdirmiştik. Siz Mısır'da iken ne halde idiniz?. Bir kere o feci, esirane vaziyetinizi düşününüz?. (Size azabın en şiddetlisini tattırıyorlardı.). Sizi en müşkil hizmetlerle mükellef bulunduruyorlardı, (Oğullarınızı katlediyorlardı) neslinizi kesmek istiyorlardı, (kadınlarınızı da diri bırakıyorlardı.) Onları da evlâtlarından mahrumiyet suretiyle perişan, yeis ve kedere maruz bir halde yaşatıyorlardı. (Ve bunda) Firavn'un zulmundan sizin kurtulmanızda veya onun tarafından kötü muamelelere maruz bulunmuş olmanızda (sizin için Rab'biniz tarafından büyük bir imtihan) bir nimet veya bir mihnet (var idi.) bunları yâd etmeniz, bunlardan bir intibah dersi alıp da yalnız Cenabı Hak'ka arzı ubudiyette bulunmanız, yalnız o kerim mabuda arzışükranda bulunup durmanız icab etmez mi?. Artık neden öyle cahilane bir temennide bulunmalı?.

*

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنٰهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ
مِيقٰتُ رَبِّهِٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسٰى لِأَخِيهِ هٰرُونَ
اخْلُفْنِى فِى قَوْمِى وَأَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ١٤٢

MEALİ ÂLİSİ

(142) : Ve Musa ile otuz geceye vadleştik, ve onu bir on ile tamamladık, artık Rab'b'nin tayin ettiği vakti tam kırk gece oldu. Ve Musa kardeşi Harun'a dedi ki: Sen kavmimin içinde benim halifem ol ve ıslaha çalış ve müfsitlerin yoluna tâbi olma.

*

İ Z A H

(142) : Bu âyeti celile, Firavn'un helakini müteakip Hazreti Musa'nın kendi yerine kardeşi Harun Aleyhisselâm'ı kavmi başında bırakıp telâkki etmiş olduğu bir emri ilâhîye binaen kırk gün ibadet ve taatle meşgul bulunduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Ey İsrail oğulları!. Sizi düşmanınız

olan bir kavimden kurtardık (Ve Musa ile otuz geceye vadleştik) yani otuz gün oruç tutması için kendisine emir verdik, o da bu emri maaşşükran telâkki ve kabul etti. (ve onu) O otuz geceyi, o geceden başlayan otuz günü (bir on ile) bir on gün ilâvesiyle (tamamladık) kırk güne iblâğ ettik (artık Rab'binin) öyle ibadet için (tâyin ettiği vakti tam kırk gece) ye baliğ (oldu.) bu emri ilâhiye riayet edildi. (Ve Musa) Telâkki etmiş olduğu emre binaen Cenabı Hak'ka münâcat için Tur dağına gideceği zaman (kardeşi Harun'a dedi ki:) ey haizi nübüvvet olan kardeşim!. Ben Tur'a gidiyorum (Sen kavmimin içinde benim halifem ol) onları gözet, neleri yaptıklarına, neleri terkettiklerine dikkat eyle (ve) onların içlerinden ıslaha muhtaç olanları (ıslaha çalış) sen onların umurunu muslih ol (ve müfsitlerin yoluna tabi olma.) ifsada kıyam edecek olanlara uyma, onların bu hususa ait davetlerine icabet etme.

§ Rivayete nazaran Hazreti Musa, Firavn'un helakinden sonra Beni İsrail'e tarafı ilâhiden bir kitap getirip tebliğ edeceğini vad etmişti. Bunun üzerine Cenabı Hak'km emriyle Zilkade aymda tam otuz gün oruç tuttu, ibadet ve taatle meşgul oldu. Orucun tesiriyle ağzının *rayihası tegayyür etti, bunu gidermek için misvak kullandı. Melekler kendisine dediler ki: Biz senden misk kokusu kokluyorduk, sen o kokuyu misvak ile bozuverdin. Cenabı Hak da Musa Aleyhisselâm'a Zilhicce ayında on gün daha oruç tutmasını emretti. Bu suretle tam kırk gün oruca, ibadetlere tahsis edilmiş oldu. Ve bu on gün içinde veya bunu müteakip Tevrat'ı şerif nüzul etti. Musa Aleyhisselânı Cenabı Hak ile mükâleme şerefine nail oldu

§ Mikat, herhangi bir amelin yapılması için takdir ve tahsis edilen vakit demektir.

وَلَمَّا جَاءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ
اَرِنِي اَنْظُرْ اِلَيْكَ قَالَ لَنْ تَرٰينِي وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى
الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰينِي فَلَمَّا تَجَلّٰى
رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا فَلَمَّا اَفَاقَ
قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ١٤٣

MEALİ ÂLİSİ

(143) : Vaktaki, Musa bizim tayin ettiğimiz **vakte geldi ve ona Rab'bi**

tekellümde bulundu, dedi ki: Yarab!. Bana zatını göster sana bakayım. —.Çenabı Hak da— buyurdu ki: Sen beni katiyyen göremezsin. Fakat dağa bir nazar et, eğer yerinde durabilirse sen de beni göreb.lirsin. Hemen .Rab'bi dağa tecelli edince onu parça parça etti. Musa da baygın bir halde düşüp kaldı. Vaktaki, ayildi, dedi ki: Seni tenzih ederim, sana tövbe ettim ve ben imân edenlerin ilkiyim.

* * *

İ Z A H

(143) : Bu âyeti celile, Hazreti Musa'nın Cenabı Hak ile mükâleme şerefine nailiyetini ye rüyeti ilâhiyenin azamet ve mehabetini şöylece beyan buyurmaktadır. (Vaktaki Musa) Mükâleme şerefine nail olmak için (bizim tayin ettiğimiz vakte geldi) oruç için ve sair ibadet ve taat için muayyen vakit nihayete erdi (ve ona Rab'bi tekellümde bulundu) Hazreti Musa, Cenabı Hak'kın kelâmını şanı ulûhiyetine mahsus bir veçhile işitmek şerefine nail oldu. Bir rivayete göre Hazreti Musa'nın yanında bulunan yetmiş kadar eshabı da Kelâmı ilâhiyi işitmek şerefine nail olmuşlardı. Böyle azîm bir âtifete nail olan Hazreti Musa bundan cüret alarak (dedi ki: Yarabî. Bana zatını göster) zatı ulûhiyetini görmeğe beni muktedir kıl veya bana tecelli buyur da (sana bakayım) seni görmek saadetine ereyim. Cenabı Hak, onun bu niyazına cevaben (buyurdu ki:) ya Musa!. (Sen beni katiyyen göremezsin.) Sen bu ruyet iktidarını haiz değilsin, buna takat getiremezsin. (Fak?t dağa bir nazar et) O kadar kuvvetli, müstahkem bir varlık sahibi olduğu halde (eğer yerinde durabilirse) tecellimi ilâhîye takat getirebilirse (sen de beni görebilirsin.) ve illa göremezsin. Bu dağdan murad, Tur dağı veya Cebeli Zübeyr veyahut Ürdün dağıdır. (Hemen Rab'bi dağa tecelli edince) Dağa karşı azameti ilâhiye zahir olunca; nuru ilâhiden bir lem'a isabet edince (onu parça parça etti.) o dağı yerlere serdi, toz ve toprak haline getirdi. Ve bir kavle göre de onu küçük dağlara munkasim kıldı. (Musa da) Bu gördüğü müthiş hâdiseden dolayı (baygın b'r halde düşüp kaldı.) âdeta ölmüş gibi bir vaziyet aldı. (Vaktaki) Hazreti Musa'nın aklı, fehmi tekrar kendisine geldi, bu baygınlıktan (ayıldı) kalktı, gördüğü muazzam hârikaya tazimen (dedi ki:) ya ilâhî!. Ben (Seni) bütün noksanlardan (tenzih ederim) ve bu ruyet talebine cüretimden dolayı (sana tövbe ettim) nadim ve pişman oldum. Senin emir ve müsaaden olmaksızın senden böyle birşey istememeğe azmeyledim. (ve ben imân edenlerin ilkiyim.) Yani bu zamanda senin azamet ve celâlini bilip tasdik edenlerin ilk ferdi bulunmaktayım. Veyahut yeryüzünde seni görmenin kimseye nasip olmayacağına ilk imân eden bir fert bulunuyorum.

§ Bu âyeti kerime gösteriyor ki: Musa Aleyhisselâm Cenabı Hak ile mükâlemede bulunmuştur. Kelâmı ilâhî ise şüphe yok ki, insanların kelâmı kabilinden değildir* öyle harflerden müellef, sedaya mukarin değildir.

Ehli sünnet ve cemaatin ekserisine göre kelâmı ilâhî, ezeli ve kadîm bir safatı ilâhiyedir. O halde Hazreti Musa'nın işitmiş olduğu kelâmı ilâhiden murad, eşariyyeye göre işte bu hakikî; ezelî sıfatı işitmiş olmaktan ibarettir. Bu zatlar diyorlar ki: Cenabı Hak'km zati cism ve arez olmadığı halde nasıl ki rüyeti müteazzir değildir. Onun kelâmını da harf ve savt olmadığı halde işitmek müstebad değildir. Matüridiye âlimlerine göre ise Hazreti Musa, bir hârika olarak Tur'daki bir ağaç ile kaim olan müellef harfleri, mukatta savtları işitmiştir. Haft ve savt ile olmayan kelâm sıfatı ezeliyesini ise Musa Aleyhisselâm elbette işitmiş değildir.

Sonra bu âyeti celile, Cenabı Hak'kı rüyetin cevazına da delâlet etmektedir. Çünki Hazreti Musa bir Peygamberi âlişandır. Eğer bu rüyet haddizatında mümteni olsa idi elbette bunu bilir, böyle bir istirhamda bulunmazdı. Maahaza eğer rüyetullah mümteni olsa idi, Cenabı Hak, «Ben görülemem» diye buyururdu. «Sen beni göremezsin» diye buyurmazdı. Bir de rüyeti ilâhiye, caiz olan bir emrin vücuduna, yani: Dağın istikrarına talik edilmiştir. Bu istikrar ise haddizatında caizdir, mümkündür. Böyle caiz olan bir şeye muallâk olan bir şey de haddizatında caiz olmak lâzım gelir. Ve bu âyeti kerimede beyan buyrulan tecelliden murad, bir nevi rüyettir. Demek ki: Dağ, bir nevi hayata, rüyet kabiliyetine nail olmuş, rüyeti ilâhiyeye nailiyet şerefine kavuşmuş, fakat bunun azamet ve mahabeti tesiriyle parçalanmıştır. Binaenaleyh insan için de rüyetullah mümkündür. Fakat insanlar bu rüyete bu dünyâda tahammül edecek bir kabiliyeti haiz değildirler. Ehli imân, ahıret hayatında bu muazzam nimete de nail olacaklardır. Nitekim Resuli Ekrem Efendimiz de bir nevi uhrevî bir hayat olan mi'raç gecesi ulvî bir âlemde bu rüyet şerefine nail olmuştur.

*

قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتٖي وَبِكَلَامٖي
فَخُذْ مَٓا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ
فِي الْاَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْص۪يلًا لِكُلِّ شَيْءٍۚ فَخُذْهَا
بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِاَحْسَنِهَاۜ سَاُر۪يكُمْ دَارَ
الْفَاسِق۪ينَ ﴿١٤٥﴾

(144): Buyurdu ki: Ya Musa!. Muhakkak ben seni risaletlerimle ve kelâmım ile nâs üzerine ihtiyar ettim. İmdi sana. verdiğimi al ve şükr edicilerden ol.

(145) : Ye onun için levhalarda her şeyden bir mev'iza yazdık ve her bir şeyi uzun uzadıya açıkladık. Artık onu kuvvet ile tut ve kavm'ne emret, onu en güzeliyle tutsunlar. Elbette sizlere fasıkların yurdunu göstereceğim.

*

İ Z A H

(144) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın Musa Aleyhisselâm'a olan âtifeti ilâhiyesini göstermektedir. O Peygamberi Zişan'm tarafı ilâhiden ne gibi vazifeler ile muvazzaf bulunmuş olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri, Musa Aleyhisselâm'a, şerefi rüyete ademi nailiyetinden dolayı mahzun olmaması için sair nail olduğu nimetleri zikrederek (Buyurdu ki: Ya Musa!. Muhakkak ben) Halikı Kerim (seni risaletlerimle) risalet ve nübüvvet şerefini haiz kılmakla, sana Tevrat'ın esfarını inzal etmemle, (ve kelâmım ile) seni bilâvasıta kelâmı akdesimi işitmek şerefine hail etmiş olmamla zamanındaki mevcut (nas üzerine ihtiyar ettim.) mümtaz bir vaziyette, âlî bir derecede bulundurdum. (İmdi sana verdiğimi al) Sana ihsan ettiğim risaleti, kelâmı akdesini işitmek şerefine nailiyetini ve sair nail olduğun nimetleri düşün, nazarı teammüle al, bazı arzuların ademi is'afmdan dolayı müteessir olma. Nail olduğun müteaddit nimetlerden dolayı (şükr edicilerden ol.) bu nimetlerden dolayı Cenabı Hak'ka arzı şükranda bulunmak bir vazife'i ubudiyettir. Bunun da ayrıca mükâfatı vardır.

(145) : (Ve onun için) Musa Aleyhisselâm için (levhalarda) Tevrat'ın elvahı şerif esinde Hazreti Musa'nın ve kavminin muhtaç oldukları dinî umura dair (her şeyden bir) müessir (mev'iza yazdık) pek faideli, intibah ve hidayete vesile olacak bir âyet inzal etmiş olduk (ve her bir şeyi uzun uzadıya açıkladık.) lâzım olan dinî hükümleri mufassalan beyan ettik ve Hazreti Musa'ya hitaben dedik ki: (Artık onu) O Tevrat levhalarını veya mükellef olduğunuz herhangi bir hükmi ilâhîyi (kuvVet ile tut) bir ciddiyet ile, bir azimet ile telâkki et, muktezasıyle amelde bulun (ve kavmine emret onu) o kitabı ilâhiyi (en güzeliyle). ondaki en güzel, sevabı en ziyade olan hükümlere riayetle (tutsunlar.) onun öyle ahsen olan, en faideli bulunan hükümlerini, tavsiyelerini iltizam etsinler. Şöyle ki: Bir mesele hakkında iki, hüküm olabilir, ikisi de meşru olduğu halde bunlardan birini iltizam daha faideli, daha çok sevaba vesile bulunabilir. Meselâ: Bir muamelenin yapılması caiz olduğu halde terki evlâ olabilir. Nitekim bir fenalığa karşı misliyle mukabelede bulunmak bazan caiz olabilirse de onun

hakkında_af ile muamelede bulunmak daha insanî, alicenabane bir hareket bulunur. Hata tarikiyle bir cinayetten dolayı icap eden diyeti, tazminatı caniye bağışlamak gibi. Kezalik bir ârızadan dolayı ah-üenîn caiz olsa da .sabır etmek daha güzeldir. Kezalik bir fakire az bir yardım güzel ise de fazlaca yardım daha güzeldir. Kezalik: Bir şeyin ifası şer'an mubah ise de terki mendup olabilir. İşte mendûl olan, mubaha nazaran daha güzeldir, İşte Hazreti Musa'da kavmine böyle daha güzel olan şeyleri tavsiye etmekle mükeUef bulunmuştur. Artık böyle ilâhi tavsiyelere riayet etmeli, Cenabı Hak'ka ibadet ve taatten kaçınarak fasıkane bir halde yaşamamalıdır. Böyle bir hareketin âkibeti pek vahimdir. (Elbette sizlere fasıkların yurdunu göstereceğim) Mabudi azimine karşı isyan etmiş, hayatlarını fısk-u fücur ile geçirmiş olan. birnice kavimlerin nasıl helâk olup kendilerinin ve yurtlarının ne hâle geldiğini sizin nazarı intibahınıza vaz edeceğim. Tâki sizler de onlar gibi kötü hareketlerde bulunmayasınız. Nitekim İsrail oğulları, birçok yerlere seyahatler yapmış, fısk ve küfürleri yüzünden helâk olup gitmiş bulunan Âd ve Semud kavimlerinin ve sair Cebabirenin ve Amalikanın vatanları gibi mahv-üharap olmuş ülkeleri görmekte bulunmuşlardır. Bu beyanı ilâhi, hem Beni İsrail için birçok milletleri yurtlarına hâkim olacaklarına işareti haiz olduğu için bir tebşir makammdadır. Nitekim Hazreti Davud ve Süleyman zamanında bu nimete nail olmuşlardı. Ve hem de onların öyle fasık kavimlerin izlerine gitmekten men'ini mütazammm olduğu için bir tehdit ve bir dersi intibah makamındadır. Filhakika onlar da bilâhara öyle fasıkane hareketlerde bulundukları için milletler arasında zelilâne yaşamaya mahkûm olmuşlardır.

§ Hazreti Musa'ya verilen Tevrat levhaları hakkında muhtelif rivayetler vardır. Bunların on veya yedi levhadan ibaret olduğu, bu levhaların tahtadan veya yeşil zebercetten veya yeşil zümrütten müteşekkil bulunduğu, bunlardaki yazıların Cibrili Emin vasıtasıyle yazılmış olduğu mervidir. Fakat böyle bir izah, Kur'an-ı Kerimde mevcut olmadığından biz bu hususu ilmi ilâhiye havale ederiz.

سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي
الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا
وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا
سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ
الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(146) : Yerde haksız yere tekebür edenleri elbette âyetlerimden çevireceğim. Ve her bir âyeti görecek olsalar ona imân etmezler. Ve eğer hidayet yolunu görseler onu bir yol edinmezler ve eğer dalâlet yolunu görecek olsalar onu yol tutuverirler. Bu da onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil bulunduklarından dolayıdır.

(147) : Ve o kimseler ki, âyetlerimizi ve ahırete kavuşmayı tekzib etmişlerdir. Onların amelleri bâtıl olmuştur. Başkasıyle değil, ancak kendi yaptıkları amelleriyle cezalandırılacaklardır.

*
**

İ Z A H

(146) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın birliğini, azamet ve kudretini, hükümlerinin mahzı maslahat ve hikmet olduğunu inkâr eden fasıklarm ne gibi dalâletlere, felâketlere maruz kalacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Yerde haksız yere) Bir delile, bir hakikate mukarin olmaksızın (tekebbür edenleri) kendi bâtıl inançlarına mağrur olarak ilâhî hükümlere karşı muhalif cephe alanları **(elbette âyetlerimden çevi-**

receğim.) artık onlar âfak ve enfüsteki kudret bedialarmı göremez olurlar. Semaları, yerleri, kendi varlıklarını gözönüne alıp düşünemezler, bunları tefekkürden mahrum kalırlar. (Ve) Artık o münkir şahıslar (her bir âyeti görecek olsalar) gözlerinin önünde hangi bir âyet, hangi bir mucize tecelli edip dursa da onlar (ona imân etmezler.) kendi inatları, kendi böbürlenmeleri onları tasdik etmelerine manî bulunur. (Ve eğer) Onlar (hidayet yolunu görseler) Allah Tealâ tarafından gösterilen selâmet ve saadet teriki onların gözleri önünde parlayıp dursa onlar yine (onu bir yol edinmezler) onlar yine öyle ilâhî bir tarika sâlik olmazlar, onun nasıl bir tariki necat olduğunu takdir edemezler (ve eğer dalâlet yolunu görecek olsalar onu) bir şevk ve şehvetle kendilerine (yol tutuverirler.) o yolu kemâli hahişle takib ederler. (Bu da) Böyle hidayet yolundan alıkonulup da dalâlet yoluna sevk edilmeleri (onların âyetlerimizi) vahdaniyeti ilâhiyeye, dinî hükümlerin hakkıyyetine şahadet ve delâlet edip duran mucizeleri, hârikaları, Peygamberlerin beyanatını (yalanlamalarından) onları tekzibe cür'et etmelerinden (ve onlardan) o âyetlerden, alâmetlerden, şahadetlerden (gafil bulunduklarından dolayıdır.) öyle bir dalâlete düşmeleri kendi kötü hareketlerinin bir neticesidir, bir cezasıdır. İşte Peygamberanı Zişan'm ve onların bildirmiş oldukları hükümleri nasa tebliğe memur olan zatların sözlerine, tavsiyelerine kıymet vermeyip de bir takım dinsizlerin şehevanî bir hayatın esiri olan ahlâksız kimselerin izlerini takib edenlerin âkibetleri böyle bir felâkettir. Bu beyanatı ilâhiye, vaktiyle birçok felâketlerden kurtulup nimetlere nail olmuş bulunan İsrail oğullarına pek güzel bir ihtar olduğu gibi sair kavimlere de pek büyük bir ikaz ve intbiah vesilesidir.

(147) : (Ve o kimseler ki,) İmândan mahrum kalıp bizim (âyetlerimizi) inkâr etmişlerdir, vücudi ilâhîye ait, Cenabı Hak'kın kudret ve azametinin tecellisini temine bais olan eserleri, bedialar nazarı itibara almayarak onlara inanmışlardır, (ve ahırete kavuşmayı) Asıl sevap ve ikabın mahalli olan ahıret gününün varlığını (tekzib etmişlerdir.) onun vücude geleceğine kail bulunmamışlardır. Artık (Onların) öyle münkir kimselerin dünyada iken yapmış oldukları sadaka itası, sılaı-rahme riayet edilmesi gibi (amelleri bâtıl olmuştur.) onların o küfürleri, inkârları yüzünden bu gibi amelleri de düşüp kıymetlerini kaybetmiştir. Bunlardan dolayı ahırette bir sevaba nail olamayacaklardır. Çünki sevaba nailiyetin şartı imândır. Onlar (Başkasıyle değil, ancak) dünyada iken (kendi yaptıkları) tekzib ve fısk-ufücur gibi (amelleriyle cezalandırılacaktır.) öyle fahiş, ubudiyete münafi, kâfirane hareketlerinin mücazatına kavuşacaklardır. Binaenaleyh bütün beşeriyet, bu elim âkibeti düşünüp titremelidir, dinine, vazife'i ubudiyete münafi hareketlerden kaçınmalıdır ki, böyle feci bir felâkete uğramasınlar.

***

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ حُلِيِّهِمْ
عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌۜ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا
يَهْد۪يهِمْ سَب۪يلًاۢ اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِم۪ينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا
سُقِطَ ف۪ٓي اَيْد۪يهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواۙ قَالُوا لَئِنْ لَمْ
يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿١٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(148) : Ve Musa'nın kavmi ondan sonra ziynet takımlarından bir buzağı, böğürmesi olan bir heykel edindiler. Onlar görmediler mi ki, o kendileriyle konuşamaz ve onlara bir yol gösteremezdi. Onu — ilâh — edindiler ve zalimler oluverdiler.

(149): Vaktaki nedamete düştüler ve kendilerinin hakikaten doğru yoldan çıkmış olduklarını gördüler, dediler ki: Eğer bize Rab'bimiz merhamet etmezse ve bize bağışlamazsa elbette büyük bir ziyana uğramışlardan olacağız.

*

İ Z A H

(148) : Bu mübarek âyetler, Hazreti İsa'nın muvakkat ayrılmasını müteakip İsrail oğullarının bir buzağı timsaline tapınmak cehaletini gösterdiklerini ve bilâhara nedamet izhar edip taib ve, müstağfir olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve Musa'nın kavmi ondan) Hazreti Musa'nın Tur'a gittiğinden (sonra) vaktiyle kıptilerden emanet alıp onların helâki üzerine kendilerinde kalmış olan (ziynet takımlarından) Samiri namındaki bir münafıkın yapmasıyle (bir buzağı) buzağı gibi sesi (böğürmesi olan bir heykel edindiler.) bu mücessem timsal, bir rivayete göre bir fennîhıle tasvir edilmiş, içerisine hava nüfuz edince inek yavrusu gibi ses çıkarmaya başlamış. Diğer bir rivayete göre de bu timsalin aşağısında bir buzağı bulundurulmuş, o buzağının sesi bu timsalin içinden harice akseder olduğu için bu timsalin böğürmekte olduğu sanılmıştır. Diğer bir rivayete göre de Firavn'un denizde boğulacağı zaman Cibrili Emin bir at üzerinde

temessül ederek görülmüş, Samiri bunun farkında olup Hazreti Cibril'in atının ayağının bastığı topraktan bir avuç almış, bunu yaptığı timsalin içine bırakmış, bunun tesiriyle bir hârika olarak o timsal canlanmış, et kan sahibi olmuş, buzağılar gibi ses vermiştir. Bu rivayetlerden hangisinin doğru olduğunu ilmi ilâhiye havale ederiz.

Bu timsali yapan Samiri namında bir şahıs ise de Hazreti Harundan veya mümtaz birkaç zatdan da inadası bu buzağıya taptıkları için bunun böyle vücude getirilmesi hepsine isnat edilmiştir.

Cenabı Hak, o kavmi tevbih ve onların öyle sefihâne hallerini teşhir için buyuruyor ki: (Onlar) O timsale tapanlar, (görmediler mi ki) anlamadılar mı ki (o kendileriyle konuşamaz) kendilerine birşey söyleyip anlatamaz (ve onlara bir yol gösteremez.) onları bir doğru yola sevkedecek emir ve nehiyde bulunamaz. Artık ne aciptir ki, (Onu) öyle bîr hayvan timsalini kendilerine (ilâh) mabut ittihaz (edindiler ve) o hareketleriyle (zalimler oluverdiler.) ibadete lâyık olmayan bir şeye mabudiyet isnad ederek ibadeti mevziinin gayrına tevcih eylediler, onlar evvelce de böyle cahilane hareketleriyle zalimlerden bulunmuşlardı.

(149) : (Vaktaki) Hazreti Musa Tur'dan avdet edip kavminin o cahilâne hâllerini takbih etti, onlar o dalâletlerini anlayarak (nedamete düştüler) kemâli hüzün ile ellerini ısıracak bir hâle geldiler (ve kendilerinin hakikaten doğru yoldan çıkmış olduklarını gördüler) vahdaniyyeti ilâhiyye akidesini bırakmış, bir buzağı heykelini mabut ittihaz etmekle nekadar şaşkınlık göstermiş olduklarını gözleriyle görüp anlamış oldular (ve) tövbe ve Cenabı Hak'ka rücu ederek (dediler ki: Eğer bize Rabbimiz merhamet etmezse) daima lütuf ve ihsanına mazhar olduğumuz kerim mabudumuz bizi af buyurmazsa (ve bizi bağışlamazsa) günahlarımızı tamamen mahveylemezse (elbette büyük bir ziyana uğramışlardan olacağız.) işte onlar, böyle yaptıklarına bilâhara pişman oldular, günahlarını itiraf ederek sıyaneti ilâhiyyeye ilticada bulundular.

***

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰىٓ اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُون۪ي
مِنْ بَعْد۪يۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَأْسِ اَخ۪يهِ يَجُرُّهُٓ
اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُون۪ي وَكَادُوا يَقْتُلُونَن۪يۘ فَلَا
تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْن۪ي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ١٥٠

MEALİ ÂLİSİ

(150) : Vaktaki, Musa kavmine gazaplı, pek kederli bir halde döndü, dedi ki: Benden sonra bana ne kötü halef oldunuz!. Rab'binizin emrini acele mi ediveıdiniz?. Ve levhaları bıraktı ve kardeşinin başından tutarak kendisine doğru çekiverdi.—kardeşi de— dedi ki: Anam oğlu!. Bu kavim muhakkak ki beni zayıf saydılar ve az kaldı beni öldürüyorlardı. Artık benimle düşmanları sevindrime ve beni zalimler olan kavim ile beraber kılma.

İ Z A H

(150) : Bu âyeti kerime, Tur'dan avdet eden Hazreti Musa'nın buzağıya tapmış olan kavmini ne suretle muahaze ettiğini ve kardeşi Hazreti Harun ile aralarındaki mükâlemeyi şöylece beyan buyurmaktadır. **(Vaktaki Musa)** Aleyhisselâm, Tur'a gitmiş iken kavminin buzağıya taptıklarından haberdar oldu, bundan dolayı **(kavmine gazaplı pek kederli bir halde döndü)** kavminin hepsine veya kardeşi Harun ile imânlarını muhafaza etmiş olanlara hitaben **(dedi ki: Benden sonra bana ne kötü halef oldunuz!.)** yani: Ey kavmim!. Benim sizden ayrıldığımı müteakip nekadar fena harekette bulunmuş, Allah Tealâ'ya ibadeti bırakıp buzağıya tapınışsınız! Veya Ey müminler!. Bana ne kötü bir hilâfetle halife oldunuz!. Çünki onları öyle buzağıya tapmaktan men etmediniz. Siz **(Rab'binizin emrini acele mi ediverdiniz?.)** Tur'da kalmak için kırk gün mev'ud idi. Rab'binizin bu miadını acele mi ettiniz de daha tamamını beklemeden böyle bir harekete cür'et edilmiş oldu. Çünki p kavim, Hazreti Musa'nın otuz gece tamamında avdet etmediğini görünce vefatına kail olmuş, böyle buzağıya tapınışlardı. (Ve) Musa aleyhisselâm, avdet edince fazla gazabından, kederinden dolayı ve bir hamiyyeti diniyye tesiriyle **(levhaları)** Tevrat'ın nüshalarını yere **(bıraktı ve kardeşinin başından tutarak kendisine doğru çekiverdi)** onun bu muamelesine karşı (**—kardeşi Hazreti Harun da—dedi ki: Anam oğlu!. Bu kavim muhakkak ki, beni zayıf saydılar)** onları buzağıya tapmaktan men'ime itibar etmediler **(ve az kaldı, beni öldürüyorlardı.)** daha ziyade men'e çalışsaydım bu cinayeti de irtikâbedeceklerdi. **(Artık benimle düşmanları sevindirme)** benim hakkımda düşmanlarımızın şematetine, sevinmelerine sebeb olacak bir şey yapma, **(ve beni zalimler olan kavim ile beraber kılma.)** Muahize veya taksir hususunda beni **o** buzağıya tapanlar sırasında sayma. Ben onlardan müteberri **bulunmaktayım.**

§ Şemate: Adavet **edilen** şahsa **ait olan** bir **beliyyeden dolayı bir ferah, bir sevinç duymak demektir.**

§ **Hazreti Musa ile Hazreti Harun ana baba bir kardeşlerdir. Ancak ananın hakkı daha büyük ve anaları bir mümine bulunduğu için Hazreti**

Musa'nın daha ziyade rıfkını, mülâyemetini celb için kendisine «anam oğlu» diye hitab edilmiştir.

*

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(151) : Dedi ki: Yarabbiî. Beni de kardeşimi de yarlığa ve bizi rahmetine idhal et. Ve sen merhamet edenlerin en merhametlisisin.

**

İ Z A H

(151) : Bu âyeti kerime, Hazreti Harun'un nefsini müdafaası üzerine Hazreti Musa'nın sükûnet bulup kendisi vè kardeşi hakkmda güzelce duada bulunduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm kardeşi hakkındaki muahazesinden ve kardeşinin de vazifesinde taksiri melhuz olduğundan dolayı (Dedi ki: Yarabbü.) ey mürebbi'i kâinat olan mabudumuz!. (Beni de kardeşimi de yarlığa) Bizi af ve mağfiretine nail kıl (ve bizi rahmetine idhal et.) bizleri fazlaca lütuf ve ihsanına kavuştur. (Ve sen merhamet edenlerin) şüphe yok ki (en merhametlisisin.) senin rahmetin pek geniştir, dünyada da ahırette de rahmet ve âtifetin mütecelli olup duracaktır. Bizim kendi nefsimize olan merhametimizden senin bizlere ait olan merhametin katkat ziyadedir. Âmenna.

***

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَذِلَّةٌ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾ وَالَّذِينَ
عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا
لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(152) : Şüphe yok ki, o buzağıyı edinenlere elbette Rab'lerinden bir gazep ve dünya hayatında bir zillet erişecektir. Ve işte müfterileri böyle cezalandırırız.

(153) : Ve o kimseler ki, kötülükleri işlemişler, sonra onun arkasından tövbekâr olmuş ve imân etmişlerdir. Şüphe yok ki, ondan sonra rab'bin elbette — onları — yarlıgayıcıdır, hakkiyle esirgeyicidir.

*

Î Z A H

(152) : Bu mübarek âyetler, buzağıya tapanların bir gazebe, bir dünyevî zillete uğrayacaklarını, taib ve müstağfir olanların da mağfireti il?* hiyeye nail olacaklarını şöylece beyan buyurmaktadır. **(Şüphe yok ki, o buzağıyı)** Kendilerine ilâh ittihaz **(edinenlere)** Samiri ile ona tabî olanlar gibi bu şeni harekette bulunanlara bu hareketlerinin cezası olmak üzere **(elbette Rablerinden bir gazep)'** bir ukubet yetişecektir. Yurtlarından tardedilmek ve nefislerini katlile mükellef bulunmak gibi bir cezayı elime giriftar olacaklardır, (ve) Onlara **(dünya hayatında bir zillet)** bir meskenet, bir esaret,, ve cinayetlerini itirafa mecburiyet gibi bir felâket de **(erişecektir.)** onlar cezasız kalmayacaklardır. Bir tevcihe göre buzağıya tapanlar, tövbekar olabilmeleri için nefislerini katletmekle mükellef olmuşlardı, îşte bu katil, onların hakkında bir gazabı ilâhi idi. Onların bu tapınmalarını itiraf ile nefislerini katle teslim eylemeleri de haklarında bir zillet demektir. (Ve işte **müfterileri)** Allah Tealâ'ya şerik ittihaz edenleri, buzağı gibi şeylere tapmanın tarafı ilâhiden emir edilmiş olduğunu yalan yere iddiada bulunanları ve sair suretlerle iftiraya cüret gösterenleri **(böyle)** gazaba uğratmakla, zillete düşürmekle **(cezalandırırız.)** hikmeti ilâhiye bunu muktezidir, Nitekim bu gibi memnuattan kaçınmayın, Peygamberlerin bir kısmım şehit etmiş, bir kısmını inkâr edip durmakta bulunmuş olan İsrail oğulları asırlardan beri birnice ukubetlere, facialara uğramışlardır. Bir istidrac olmak üzere arasıra nail oldukları bir nimet var ise o da şüphe yok ki, seriüzzevaldir. Ondan dolayı da ayrıca meşakkatlere uğrayacaklardır. Artık insanlar, bu gibi ukubetleri, zilletleri düşünmelidirler, öyle hakikata muhalif iddialarda, şirki masiyeti mucip hareketlerde bulunmaktan kaçınmalıdırlar ki, sıyaneti ilâhiyyeye nail olabilsinler.

(153) : **(Ve o kimseler ki)** Hasbelbeşeriye **(kötülükleri)** gayrimeşru şeyleri **(işlemişler)** onları yapmaya cüret göstermişler **(sonra onun) o** yaptıkları fena, rızayı ilâhiye muhalif hareketlerinin **fenalığını** anlayarak **onların (arkasından)** nadim **ve pişman olup (tövbekar olmuş) ve Allah Tealâ'ya (imân etmişlerdir.) Hak Tealâ'nın şerik ve nazirden münezzeh,**

ve tevbeleri kabul eden bir gafur ve rahîm olduğuna inanmışlardır. **(Şüphe yok ki, ondan)** O tövbeden **(sonra)** Resulüm ya Muhammedi. Veya ey tövbe eden kulum!. **(Rab'bin elbette)** Onları, öyle taib ve müstağfir olanları **(yarlıgayıcıdır)** onların haklarında af ile, setr ile muamele eder ve (esirgeyicidir.) onlara merhamet buyurur, onları cennetlerine kavuşturur. Binaenaleyh her insan güzel bir imâna, itikada mâlik olmalıdır, hasbelbeşeriye herhangi bir günahta bulunursa yeise düşmemelidir, belki derhal taib ve müstağfir olup Cenabı Hak'kın affına iltica etmelidir. Öyle halisane yapılacak tevbelerin kabul edileceğini bu gibi âyâtı celile umum' beşeriyete tebşir ve telkin buyurmaktadır. Beni İsraile ait olan bu kıssalar hakkında **(Ta'ha)** sure'i celilesinde de tafsilât vardır.

*
**

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ
أَخَذَ الْأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ
يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾ وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا
لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُمْ
مِنْ قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا إِنْ هِيَ
إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ
وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(154) : Vaktaki, Musa'dan d öfke sükûnet buldu. Levhaları alıverdi ve onun nüshasında: Rablerinden korkanlar için bir hidayet ve bir rahmet olduğu yazılmış bulunuyordu.

(155) : Ve Musa kavminden yetmiş erkeği tayin ettiğimiz vakit için seçmişti. Vaktaki, onları saika yakaladı, dedi ki: Yarabbü. Eğer dilese idin onları ve beni daha evvel helâk ederdin. Bizden birtakım sefihlerin yap-

tıkları şey sebebiyle bizi helak eder misin?. Bu ancak senin bir imtihanındır, bununla dilediğini saptırırsın ve sen dilediğini hidayete kavuşturursun. Sen bizim velîmizsin, artık bize mağfiret buyur ve bize rahm'et ve sen mağfiret edenlerin en hayırlısısm.

*
**

İ Z A H

(154) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa'nın buzağı hâdisesinden dolayı hüzün ve kederinin bilâhare sükûnet bulduğunu ve yetmiş zat ile Mikat'a gidip o zatların saikaya tutulmaları üzerine müteessir olarak Cenabı Hak'ka şöylece niyazda bulunduğunu beyan buyurmaktadır. (Vaktaki; Musa'dan) Hazreti Harun'un itizarı ve kavminin taip ve müstağfir olmaları üzerine (o) maruz kaldığı (öfke) hüzün ve keder (sükûnet buldu.) tesiri azaldı, yere atmış ^lduğu Tevrat'a ait (Levhaları alıverdi) onları tekrar eline aldı, (ve onun nüshasında:) ihtiva ettiği âyetlerde (Rab'lerinden korkanlar için bir hidayet ve bir rahmet olduğu yazılı bulunuyordu.) yani o levhalarda Cenabı Hak'tan korkup masiyetleri terkedenlerin hidayete nail olacakları ve azabı ilâhiden korkup âtifet-i subhaniyeye iltica edenlerin rahmeti ilâhiyeye kavuşacakları yazılmıştı. Bu pek büyük bir tebşir-i ilâhidir. Binaenaleyh buzağıya tapanların da öyle halisane taib ve müstağfir olunca bu hidayete ve rahmete nail olacaklarına îsaret buyrulmuştur.

(155): (Ve Musa) Aleyhisselâm (kavminden) muteber (yetmiş erkeği) Turi Sinâ'daki (tayin ettiğimiz vakit için) o mukarre mikat için (seçmişti.) ihtiyar edip refaketinde bulundurmuştu. (Vaktaki) Onlar Hazreti Musa'nın bir bulut içinde kalarak cephesinde bir nurun parladığmı ve Cenabı Musa'ya karşı emir ve nehye ait kelâm-ı ilâhînin tecelli eylediğini gördüler, işittiler, sonra o bulut zail olunca Hazreti Musa'ya müracaat ederek «Biz Allah Tealâ'yı aşikâre görmedikçe sana imân etmeyiz» diye kendilerine lâyık olmayan bir talepte bulundular. Bu cüretlerinin bir cezası olmak üzere (onları bir saika yakaladı) kalbleri bedenleri tezelzüle uğratan bir recf ey e tutuldular. Hepsi de öldüler veya ölü gibi bir vaziyete düştüler. Hazreti Musa, bunların bu hazin hâlini görünce (dedi ki: Yarabbiî. Eğer sen dileseydin onları ve beni daha) Mikata çıkmadan (evvel helak ederdin.) şimdi müşkül bir vaziyette kalmazdım. Kavmime dönüp gidince beni itham edeceklerdir. Halbuki, evvelce onların gözleri önünde ölmüş olsa idik böyle bir töhmete mahal kalmazdı. Yarabbü. (Bizden birtakım sefihlerin) Buzağıya tapanların veya öyle rüyetül'lâhi talep cüretinde bulunanların (yaptıkları şey) öyle dine, edebe münafi hareket (sebebiyle bizi helak eder misin?.) elbette etmezsin. Senin rahmet ve âtifetin buna münafidir. (Bu) Zuhura gelen hâdise veya bu cemaatin Ruyet-i ilâhiye talebine cüreti **(ancak** senin **bir imtihanındır.)** bu bir nevi iptilâdır, bir hik-

mete müstenittir. **(Bununla)** Böyle bir imtihana tabi tutmakla **(dilediğini)** kullarından müstahik olanları **(saptırırsın)** onları hidayetten mahrum bırakırsın. **Bu** onların kötü hareketlerinin bir cezasıdır, **(ve) Ya** Rabbelâlemin! **(sen dilediğini)** de, kullarindan güzel itikada sahip, mümin olanları da **(hidayete kavuşturursun.)** bu da senin bir lûtf-u âtıfetindir. Ya ilâhelâlemin!. **(Sen bizim velîmizsin)** Dünyevî ve uhrevî işlerimize nazır olan sensin, bizi hıfzeden, bize nusrette bulunan ancak senin zatı ahadiyetindir. **(artık bize mağfiret buyur)** yapmış olduğumuz masiyetleri af ve setret **(ve bize rahm'et)** bizi dünyada da, ahırette de rahmetine, âtifetine nail buyur, **(ve sen)** Şüphe yok ki, **(mağfiret edenlerin en hayırlısısın)** sen mahza kullarına bir lütuf olmak üzere mağfirette, rahmette bulunursun. Başkaları ise bir kimsenin kusurunu ya bir senaya, bir sevaba nailiyet için veya kendisinden bir hasis sıfatı def için af ederler, böyle bir mak"satla yardımda bulunurlar. Bunun mukabilinde bir mükâfat beklerler. Binaenaleyh, bu gibi garazlardan münezzeh olan Hâlik-ı Kerim Hazretlerinin bütün mahlûkatımn fevkinde bir rahmet ve mağfiret sahibi olduğu bedihî bulunmaktadır.

*

وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَا
اِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي اُصِيبُ بِهِ مَنْ اَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ
كُلَّ شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(156) : Ve bizim için bu dünyada da ve ahırette de bir iyilik yaz. Biz muhakkak ki, sana döndük. Buyurdu ki: Azabımdır. Bununla dilediğimi musab ederim. Rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır. Onu ittikada bulunanlar ve zekâtlarını verenler ve bizim âyetlerimize imân edenler için elbette yazacağım.

*
**

İ Z A H

(150) : Bu âyeti celile, Hazreti Musa'nın saikayı gördüğü zaman yap-

tığı dua'nm bakiyesini muhtevidir. Hak Teâlâ'nm da cevaben kimleri mu>-azzep ve kimleri âtifete mazhar buyuracağını beyan etmektedir. Şöyle- M: Musa Aleyhisselâm, tezarru ve niyazına devam ederek dünyevî (Ve)) uhrevî nimetlere nailiyetleri için dedi ki: Yarabbü. (Bizim için bu dünyada da ve ahırette de bir iyilik yaz.) Takdir ve tayin buyurmuş ol. Bizi her iki âlemde de selâmet ve saadetten ayırma. (Biz muhakkak sana dönmüştük.): Taip ve müstağfir olarak dergâh-ı izzetine iltica ettik. Hak Tealâ Hazretleri de cevaben: (Buyurdu ki: Azabımdır.) Benim takdir etmiş olduğum bir ukubet vardır. (Bununla dilediğimi musab) Muazzeb (ederim)) bana kimsenin itiraza selâhiyeti yoktur. Filhakika bütün mükevvenat Cenabıı Hak'km mülküdür. Onun kudretinin bir eseridir. Kendi hâlis mülkünde tasarruf edene kim itiraz edebilir?. Buna kimin hakkı vardır?. Binaenaleyh o Halikı hakim, kendi mülkünde, mahlûkatı hakkında keyfemâyeşâ tasarruf eder. Ve buyuruyor ki: (Rahmetim ise herşeyi kuşatmıştır.)) Evet... Rahmet-i ilâhiye, dünyada bütün mahlûkatına şâmildir. Herkesin varlığı, nail olduğu nimetler birer rahmet-i ilâhiye eseridir. Ahırette ise bu rahmet-i subhaniyye mümin kullarına mahsustur. İşte buna işaret için de buyuruyor ki: (Onu) Rahmeti (ittikada bulunanlar ve) uhdelerine düşen (zekâtlarını) müstahik olanlara (verenler ve bizim âyetlerimize- îmân: edenler için elbette yazacağım.) bu vasıfları haiz olan mümin kullarıma ahırette tahsis edeceğim.

Evet... Ebediyet âleminde rahmet-i ilâhiyeye mazhar olacak zatlar;. Allah Tealâ'nm âyetlerine —yani onun vahdaniyetine, hâlikiyet ve mabudiyetine delâlet ve şahadet eden eserlere, semavî kitaplara ve birer âyet ve hidayet, birer bedia-i kudret, birer mücessem mucize-i ulviyet olan. Peygamberlere ve bilhassa Hâtemülenbiya ve Efdalül-mürselîn olan Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a — imân eden kimselerden ibarettir. Hak Tealâ bizleri bu imândan mahrum bırakmasın âmin...

النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي
التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ
وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ
فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ
الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ١٥٧

MEALİ ÂLİSİ

(157) : O kimseler ki, Resule, nebiyyi ümmî olana tâbi olurlar. O nebi ki, onu yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılmış bulurlar. Onlara mâruf ile emreder ve onları münkerden nehy eyler ve onlara temiz olan şeyleri helâl kılar, onların üzerine habis şeyleri de haram kılar. Ve onlardan ağır yüklerini ve üzerlerinde bulunan bağları kaldırır, artık o kimseler ki ona imân ederler ve ona tazimde ve yardımda bulunurlar ve onunla beraber indirilmiş olan nur'a tâbi oluverirler, işte felâh bulanlar onlardan ibarettir.

***

İ Z A H

(157) : Bu âyeti kerime, dünyada da ahırette de güzelliklere, sevaplara nail olacak kimselerin en güzide vasıfları haiz olan Hâtemülenbiya Hazretlerine tabî olan zatlardan ibaret olduğunu şöylece bildirmektedir: (O kimseler ki,) Kendisine vahyi ilâhi ile kitab verilmiş olan (Resui'e, nebiyyi-ummî olana) hiçbir kimseden birşey okuyup yazmamış olduğu halde mahza ilham-ı ilâhî ile kendisine evvelîn ve ahirinin ilimleri münkeşif bulunan Hz. Muhammed Aleyhisselâm'a (tabî olurlar) onun ümmetinden ol-

mak şerefini kazanırlar. **(O nebi ki) O** Peygamber-i âlişan ki, **(onu yanlarındaki Tevrâtta ve İncil'de)** ismiyle, evsafı ile **(yazılmış bulurlar.)** bir veçhile ki, onun o kitaplarda ismi ve evsafı yazılmış zattan ibaret olduğunda bir şüphe bulunamaz. Zaten o kitaplarda böyle yazılı olmasaydı Hazreti Muhammed. Aleyhisselâm bunu iddia ederek kendisinin tekzib edilmesine sebebiyet verir miydi?. O öyle bir Peygamber'i âlişan'dır ki **(Onlara)** o imâna davet ettiği kavimlere, bütün beşeriyete **(mâruf ile emreder)** Allah Tealâ'nın emirlerine tazim edilmesini, güzel itikat ve ahlâk ile ittisafı, mahlûkata şefkat gösterilmesini emir ve tavsiyede bulunur. **(Ve onları münkerden nehy eyler)** Şer'an ve aklen çirkin şeylerden, güzel itikada, ahlâk ve insaniyete muhalif hareketlerden men'e çalışır. **(Ve onlara temiz olan şeyleri helâl kılar)** Vaktiyle İsrail oğullarına bir ceza olarak haram kılınmış olan bazı temiz şeylerin ve sair leziz, nâfi, tab'a mülayim nimetlerin bu ümmet'i merhumeye helâl olduğunu bildirir. **(Onların üzerine)** Kan, şarap, hınzır eti, riba, rüşvet gibi **(habis)** nâpâk, muzır **(şeyleri de haram kılar.)** bunlardan onları men eyler. **(Ve onlardan ağır yüklerini ve üzerlerinde bulunan bağları kaldırır.)** Onları mükellef bulunmuş oldukları meşakkatli şeyleri müsaade-i ilâhiyye ile bertaraf eder. Meselâ: Beni İsrail, tövbelerinin kabulü için nefislerini öldürmekle mükellef idiler, amden olsun, hatâ tarikiyle olsun yapılan bir katilden dolayı mutlaka kısas icrası lâzımdı, ganimet mallarını yakmaları icab ederdi. Cumartesi günü alışverişte bulunulması, haram idi. Namaz kılarken ellerini boğazlarına bağlayarak esirâne bir vaziyet almaları mutat idi. İşte bütün bu gibi külfetli hükümler, şeriat'ı Muhammediyye ile kaldırılmıştır, neshedilmiştir, yerlerine en hafif hükümler vazzolunmuştur. **(Artık o kimseler ki ona)** O yedi yüksek vasfı bu âyeti celile ile bildirilen Hâtemülenbiya Hazretlerine **(imân eder** ve **ona tazimde)** tevkirde ve düşmanlarına karşı kendisine **(yardımda bulunurlar ve onunla)** o Peygamber'i Zişan'm nübüvvet ve risaletiyle beraber **(indirilmiş olan nur'a)** Kur'an-ı mübin'e kalbleri tenvir eden, şek ve cehalet zulmetinden kurtaran o kitab-ı münire **(tabî oluverirler)** onun hükümlerine riayette bulunurlar, **(işte felah bulanlar)** Dünyada ve ahırette güzel matluplarına kavuşanlar (onlardan) o imân ve tazimde bulunan zatlardan **(ibarettir.)** İsrail oğullarından Abdullah ibni Selâm, İsevi'lerden Tamimüddar'î Radıyallahü anhüma bu cümledendir. Binaenaleyh böyle hakikî, ebedî bir selâmet ve saadete nailiyet için hâtemülmürselin olan Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'm davetine icabetten başka çare yoktur.

**

قُلْ يَآ اَيُّهَا
النَّاسُ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَم۪يعًا الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۖ فَاٰمِنُوا
بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذ۪ي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَكَلِمَاتِه۪ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(158) : De ki: Ey nâs!. Şüphe yok ki ben hepinize Allah Tealâ'nın bir Resulû'yum. Öyle Allah ki, göklerin ve yerin mülkü ona mahsustur. Ondan başka ilâh yoktur. Hem diriltir ve hem öldürür. Artık Allah Tealâ'ya ve bir nebiy'yi ümmî olup Allaha ve onun kelimelerine inanan Resulüne imân ediniz, ve ona tabî olunuz ki, hidayete erişebilesiniz.

*

Î Z A H

(158) : Bu âyeti celile, Peygamber Efendimizin dini islâmı bütün halka tebliğe memur olduğunu ve onun mübarek evsafını ve hidayete nailiyet için ona tebaiyyetin lüzumunu beyan etmektedir. Şöyle ki: Resulüm ya Muhammedi. Bütün beşeriyete hitab ederek (De ki: Ey nâs!. Şüphe yok ki, ben hepinize) dini islâmı tebliğ için (Allah Tealâ'nın bir resulüyüm) hepinizi ona imâna davet,ederim. (Öyle Allah ki, göklerin ve yerin mülkü ona mahsustur.) Bütün mükevvenatın halikı, mâliki, mabûdi ancak o'dur kâinat onun emrine münkattır. O, öyle bir Haliki âzimüşşan'dır ki (Hem diriltir) dilediğini vücüde getirir, hayata nail eder (ve hem öldürür.) hayattan mahrum eder. Böyle ihya ve imâta sıfatları ancak ona mahsus bulunmaktadır. (Artık) Ey insanlar!. Öyle evsafı celilesi bedihi olan (Allah Tealâ'ya) imân ediniz, onun vahdaniyetini, mabûdiy etini tasdik ey leyiniz (ve bir nebiyyi ümmî olup Allah'a ve onun) o Halikı âzimin (kelimelerine) kendisine vesair Peygamberlerine inzal etmiş olduğu kitaplarına (inanan Resulüne) yani Muhammed Aleyhisselâm'a (imân ediniz) ümmî

olduğu, başkalarından birşey okuyup öğrenmediği halde bir hârika'i hilkat olarak **o** kadar kemâlâtı haiz, Kur'an-ı Muciz beyan gibi bir kitab-ı ilâhinin ahkâmını sizlere tebliğe kadir bulunan Hazreti Muhammed'in risaletini tasdik ediniz ve risalet ve nübüvveti âlemşümul olan o nebiyyi zişan-a **(tabî olunuz)** emir ve nehy ettiği şeylerde ona ittiba ediniz, (ki **hidayete erişebilesiniz.)** Hepinizin hidayete nailiyeti ancak onu tasdik edip ona tabî olmak suretiyle tecelli eder. Bu hidayete nailiyet için başka çareniz yoktur.

*

وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ١٥٩
وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا وَاَوْحَيْنَا اِلٰى مُوسٰى
اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهُ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ
مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا
عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا
مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ١٦٠

———— o ————

MEALİ ÂLİSİ

(159) : Ve Musa'nın kavminden bir cemaat de vardır ki, hak ile hidayete erdirirler ve hak ile adalette bulunurlar.

(160) : Ve biz onları oniki'ye o kadar kabilelere; ümmetlere ayırdık ve Musa'ya kavmi kendisinden su istedikleri vakit vahy ettik ki, âsan ile taşa vur. Ondan oniki pınar kaynayıp akmaya başladı. Onlardan her kabile su içeceği yeri bildi. Ve onların üzerine bulutları gölgelik yaptık. Ve onların üzerine kudret helvası ile bıldırcın indirdik. Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temizlerinden yeyiniz — dedik —. Ve onlar bize zuhn etmediler velâkin kendi nefislerine zulm eder oldular.

*

İ Z A H

(159) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'm kavminden bir cemaatin hidayet üzere sabitkadem bulunmuş olduğunu ve o kavmin oniki kabileye ayrılıp tarafı ilâhiden ne gibi nimetlere nail bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hidayete nail olanların başkalarını da hidayet tarikine sevketmeğe çalışmaları pek ulvî bir vazifedir.' (Ve Musa'nın kavminden bir cemaat de vardır ki) Onlar da hidayete ermiş, onlar da (hak ile) muhakkak kimseler olarak veya hak bir kelâm ile nâsı (hidayete erdirirler) böyle güzel bir vazifeyi ifada bulunmuş olurlar ve bunlar (hak ile adalette bulunurlar.) adilâne surette hükmederler. Bu zatlardan murad ya Peygamber'imizin zamanında bulunan ona imân eden bazı zatlardır. Abdullah ibni Selâm ve İbni Suriya ile bunların eshabı gibi veyahut Musa Aleyhisselâm'm zamanında bulunup Beni İsrail'e vaaz ve nasihatta bulunarak onları tariki hidayete sevka çalışmış bir mümtaz zümredir.

(160) : (Ve biz onları) İsrail oğullarını (oniki'ye) yani (o kadar kabilelere, ümmetlere ayırdık.) Yakub Aleyhisselâm'm oniki evlâdından neş'et etmiş oniki kabile vardır ki, bunlara «Esbat» denilmiştir. Çünki bir kimsenin oğlunun oğullarına torunlarına «Esbat» denilir. İşte bunlar oniki sibta, kabileye ayrılmış bulunuyorlardı. (Ve Musa'ya) Tih sahrasında (kavmi) müracaat ederek (kendisinden su istedikleri vakit vahy ettik ki) ya Musa!, (âsan ile taşa vur.) O da bu emri ilâhiye imtisalen âsasını vurunca derhal (Ondan) o taştan bir hârika olarak (oniki pınar akmaya başladı.) böyle büyük bir mucize zuhura geldi. (Onlardan her kabile su içeceği yeri bildi.) Hiç biri diğerinin çeşmesine müracaata lüzum görmedi, biribirine muzahim olmadılar. (Ve onların) O kabilelerin (üzerine) Tih sahrasında güneşin hararetinden müteessir olmamaları için (bulutları gölgelik yaptık.) onları böyle rahata da nail kıldık. (Ve onların üzerine) Men ve selvayı, yani: (Kudret helvası ile bıldırcın) kuşlarını (indirdik.) bunlar da o kabilelerin taamını temin etmiş bulunuyordu. Bir kavle göre de «men» den murad etmektir, «selvadan» murad da katıktır. Ve Hazreti Musa'nın telâkki ettiği vahy ile onlara dedik ki: (Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temizlerinden yiyiniz.) Öyle leziz, helâl olan men ve selvadan yeyip hayatınızı idâmeye muvaffak olunuz. Yazık ki, onlar bu nimetlerin kadrini bilmediler, biz böyle bir nevi taam ile yaşamaya sabredemeyiz, biz başka taamlar da isteriz dediler. Küfranı nimette bulunmak ve emre muhalefet etmek suretiyle kendilerine zulmetmiş oldular. (Ve **onlar)** bu hareketleriyle (bize zulüm etmediler) zatı ulûhiyetimiz zulme uğramaktan, zarardide olmaktan münezzehtir, müberradır. (velâkin) Onlar bu hareketleriyle (kendi nefislerine zulüm eder oldular.) bunun zararı kendilerine teveccüh etmiş oldu, sonra o nimetten mahrum kaldılar. İşte Küfran-ı nimetin neticesi!.

وَاِذْ ق۪يلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا
حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ
لَكُمْ خَط۪يٓـَٔاتِكُمْ سَنَز۪يدُ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذ۪ينَ
ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذ۪ي ق۪يلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا
مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(161) : Ve o vakti ki onlara denilmişti: Şu belde'de oturunuz. Ve andan dilediğiniz yerde yeyiniz ve Hıtta deyiniz ve secde eder olduğunuz **halde** kapıya giriniz ki, size hatâlarınızı bağışlayalım, muhsin olanlara — mükâfatlarını— elbette arttıracağızdır.

(162) : Fakat onlardan zulüm edenler, kendilerine denilen sözü başka **bir** söze çevirdiler. Artık onların üzerlerine zulmeder oldukları şey sebebiyle gökten bir azap salıverdik.

***

İ Z A H

(161) : Bu mübarek âyetler. Cenabı Hak'kın İsrail oğulları hakkındaki bazı emirlerini, onların da telâkki ettikleri emirlere muhalefet ederek muazzep olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ya Muhammed!. Aleyhisselâm (Ve) sen onlara anlat (o **vakti** ki, **onlara)** onların eslâfına (denilmişti: Şu belde'de) Beyti Mukaddes'te (oturunuz.) orada sebat ediniz. (Ve **andan)** Onun mahsulâtından, semerelerinden (dilediğiniz yerde) onun herhangi bir nahiyesinde bilâmüzahim bulunarak (yeyiniz) istifade ediniz **(ve hıtta** deyiniz.) yani: Yarabbî. Bizim senden niyazımız, hâtâlarımızın af ve iskat edilmesidir diye dua ediniz. (Ve secde eder olduğunuz **halde kapıya** giriniz) Yani: Tih sahrasından kurtulduğunuza bir şükür olmak üzere münheniyane, mütevaziane bir vaziyet ile Beyti Mukaddes'in kapısından şehrin içerisine giriveriniz. (ki, sizin hatâlarınızı bağışlayalım)[1] Hakkınızda af ve safh ile muamele yapalım (muhsin **olanlara)** ibadet ve

taatte, güzel hareketlerde bulunanlara —mükâfatlarını— **(elbette arttıracağızdır.)** onlara fazla sevap ihsan edeceğizdir. Binaenaleyh siz de muhsin olmaya çalışınız ki, bu lûtfi ilâhiye nail olasınız.

(162) : **(Fakat onlardan) O** İsrail oğullarından **(zulmedenler)** öyle ilâhî emirlere, tavsiyelere riayet etmeyip kendilerinin muazzeb olmalarına sebebiyet vermekle nefislerine zulm etmiş olanlar **(kendilerine denilen sözü)** hıtta kelimesini **(başka bir söze çevirdiler)** müstehziyane bir tavır alarak hintetün, hintetün — buğday, buğday diyerek veya habbetün fi şaretin diye söylenerek şehrin kapısından* bîedebâne bir surette şehre girdiler. **(Artık onların üzerlerine zulmeder oldukları** şey **sebebile)** Öyle emre muhalif, âdaba münafi hareketleri yüzünden **(gökten)** bir müthiş (azap **salıverdik.)** onun tesiriyle büyük bir helake maruz kaldılar. Rivayete nazaran bu azap, Taundan ibaret imiş, bununla onlardan bir saat içinde yirmidört bin kişi ölmüştür. Bakare Sure-i celilesinin (58 ve 59) uncu âyetlerinin izahına da müracaat!.

§ Kur'an-ı Mübin'de bir kısım âyetlerin aynen veya bazı kelimelerin tebdili suretiyle mükerreren zikredilmesinde birnice hikmetler, maslahatlar vardır. Ezcümle:

(1) Mühim bir mevzu'un ruhlar üzerinde fazlaca tesir etmesi için mükerreren zikredilmesi pek faidelidir.

(2) Bir mevzu'a dair bir kelâmın muhtelif surette irad edilmesi, o mevzu'un fazlaca inkişafına ve fesahat ve belâgatin ziyadece tecellisine yardım eder.

(3) Bir mevzu'un müteaddit veçhile irâd edilmesi, nakledilen vak'anın ehemmiyet'i tarihiyesini ve bir ibret ve intibah levhası bulunduğunu göstermeğe sebeb olur.

(4) Mükerrer âyetler güzelce tetkik edilirse görürler ki: Mevzuları bir ise de gayeleri, irâd edilmelerindeki sebebler muhtelif bulunmuştur. Bunlar muhatablara nazaran mütenevvî tesirleri haiz bulunmaktadır.

(5) Bir hikmet karin mevzu'un muhtelif münasebetler ile tekrar tekrar irâd edilmesi, muhatapların uyanmalarına, verilen nasihatları unutmamalarına ve fazlaca istifade etmelerine vesile olur. Ve bunlar Kur'an-ı Azîmin fevkalâde belâgatini gösterir, hafızaları tenvir ve tezyine sebeb bulunur.

***

وَسْئَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي
السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا
يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ كَذَٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ١٦٣

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(163) : Ve onlara denizin kenarında bulunan beldeden sual et. O zaman ki onlar Cumartesi gününde haddi tecavüz eder olmuşlardı. O vakit onlara cumartesi günlerinde balıkları çokça zahir olarak gelirlerdi. Cumartesinin gayrı günlerinde ise gelmezlerdi. İşte onları yapar oldukları fıskları sebebiyle böylece imtihan ederiz.

*

İ Z A H

(163) : Bu âyeti kerime, İsrail oğullarının masiyetleri yüzünden ne gibi bir iptilâya maruz kalmış olduklarını bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!, (onlara) O senin komşun olup risaletini tasdik etmeyen İsrail oğullarına (denizin kenarında) Kulzem denizinin civarında (bulunan beldemden) yani İle veya Medyen veya Taberiyyetüşşam şehrinden (sual et.) o beldenin tarihi, garip bir halini bir tevbih olmak üzere o İsrail oğullarından sor, onları intibaha davet et. (O zaman ki onlar) O İsrail oğulları (Cumartesi gününde) saydedilmesi kendileri için nehy edilmiş olan balıkları avlayarak hududi ilâhiyyeden olan bu nehye muhalefetle (haddi tecavüz eder olmuşlardı.) böyle maddî bir menfaatin esiri olmuş, bunun mahzurunu hiç düşünmemişlerdi. (O vakit onlara) O eski İsrail oğullarına (Cumartesi günlerinde) bir ibtilâyı ilâhî olmak üzere (balıkları çokça zahir olarak gelirlerdi) suyun üstüne çıkar görünürlerdi. (Cumartesi'nin gayrı günlerde ise) Balıklar (gelmez) su üstünde zahir olmaz (lardı.) bu hâl, onların Cumartesi gününe riayet etmemelerinin bir cezasıydı. (İşte onları) İsrail oğullarını (yapar oldukları fıskları sebebiyle böylece) şiddetli bir belâ ile, bir mahrumiyetle (imtihan ederiz.) artık düşünmeli, şimdi de onların torunları Risalet-i Muhammediyyeyi tasdik etmiyerek birnice menhiyatı irtikâb etmektedirler. Elbette bunlarda bu fasıkane hâlleri yüzünden birçok belâlara giriftar olacaklardır. Ne büyük bir hakimane bir ihtar, bir tevbih!.

Resuli Ekrem Efendimiz, zamanındaki İsrail oğullarına saklamakta oldukları böyle tarihî hâllerini lisan-ı Kur'an ile beyan buyurmakla kendi risaletinin sıhhatine bir delil ibraz etmiş bulunuyor: Çünki hiçbir kimseden okuyup yazmamıştır, muhitinde ise bu gibi tarihî vak'alar bilinmiş değildir. İsrail oğulları ise bu gibi tarihî felâketlerini, masiyetlerini pek gizli tutmakta idiler. Binaenaleyh bunların böyle birer hakikat-ı tarihiye olarak haber verilmesi bir mucize-i nebeviyeden başka değildir.

§ Şürrean'den murad: Suyun üzerinde ziyade olarak zahir olmaktır. Mütetabî mânasında müstameldir.

*

وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ
مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا ۙ اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا
شَدِيدًا ۖ قَالُوا مَعْذِ ^ S ^ ^ O
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ
وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا
يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا
قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(164) : Ve hani onlardan bir cemaat de dedi ki: Allah Tealâ'nın kendilerini helak edeceği veya şiddetli bir azap ile muazzep kılacağı bir güruha ne için nasihatta bulunuyorsunuz?. Dediler ki: Rab'binize karşı itizarda bulunmak için. Ve umulur ki, ittikada bulunurlar.

(165): Vaktaki onlar hatırlaşdırıldıklarını unuttular, kötülükten nehy edenleri necata nail ettik ve zulmedenleri de yapar oldukları fısıklar sebebiyle şiddetli bir azap ile yakaladık.

(166): Vaktaki, nehy olundukları şeylerden dolayı serkeşlikte bulundular, onlara: «zelil maymunlar olunuz» deyiverdik.

İ Z A H

(164) : Bu mübarek âyetler, İsrail oğullarının bulunduğu beldedeki bir kısım salih zatların onlara öğüt vermiş olduklarını ve bu öğütlerin ne gibi güzel bir maksada müstenit bulunduğunu bildirmektedir. Bu öğütleri kabul etmeyenlerin de nihayet ne gibi azaplara, inkilâplara mâruz kaldıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve **hani)** Hatırlayınız ki **(onlar-**

dan) o deniz kenarındaki belde'de oturan îsrail oğullarından (bir cemaat de) o kavme nasihatta bulunan, Cenabı Hak'km emirlerine, nehiylerine itaat etmelerini tavsiyede bulunan sülehadan bir zümreye (dedi ki: Allah Tealâ'nm kendilerini helâk edeceği veya) helâk etmeyip de (şiddetli bir azap ile muazzep kılacağı) öyle muannit, balıkları avlamaya koşup duran (bir güruha ne için nasihatta bulunuyorsunuz?.) bunlar, bu nasihatlara kıymet vermiyorlar, sözlerinizi dinlemiyorlar. Artık bu öğütler ne gibi bir maslahat ve hikmete müstenittir?. O öğüt veren salih zatlar da (Dediler ki:) biz (Rab'binize karşı itizarda bulunmak için.) öğüt veriyoruz. Kendimize teveccüh eden mâruf İle emir, münkerden nehy vazifesini yapmak istiyoruz. Buna rağmen onlar bunu kabul etmedikleri takdirde biz artık mazur bulunmuş olmak için böyle nasihata devam ediyoruz. (Ve) Maamafih (umulur ki,) onlar bu nasihatlardan istifade ederek (ittikada bulunurlar.) Cenabı Hak'tan korkarak nehy edildikleri şeyleri yapmaya devam etmezler. Halka verilen hakimane öğütler bu gibi faidelerden hâli değildir.

(165) : (Vaktaki onlar) O isyankâr taife (hatırlaştırıldıklarmı) salih zatlar tarafından kendilerine verilen öğütleri terkettiler, onları hiç dinlememiş gibi bir vaziyette bulundular, artık (kötülükten nehy edenleri) nasihatta bulunan ve o nasihata riayet eden, iki zümreyi (necata nail ettik) onları bu güzel vazifelerinden ve kanaatlerinden dolayı azaptan siyanet buyurduk. (Zulmedenleri de) Bu öğütleri kabul etmeyip balıkları avlamaya devam eden, böyle ilâhî emirlere, nehiylere muhalefette bulunup duran taifeyi de (yapar oldukları fıskları sebebiyle) günahkâr olup itaat dairesinden çıktıkları için (şiddetli bir azap ile yakaladık.) kendilerini bir kısım belâlara, musibetlere uğrattık, tâki, bunlardan ibret alıp o yaptıkları günahları terketsinler.

(166) : (Vaktaki) O isyankâr halk (nehy olundukları şeylerden dolayı serkeşlikte bulundular) memnu bulundukları şeylere devam ettiler, verilen emirleri kabule tenezzül etmeyip tekebbürde bulunmak denaatini gösterdiler. Artık (onlara: «zelil maymunlar olunuz» deyiverdik) yani: Onları maymun şekline soktuk, kendilerini insaniyet şerefinden mahrum ettik, lâik oldukları böyle bir cezaya kavuşturduk.

§ İbni Abbas Hazretlerinden'rivayet olunduğu üzere bu taife, üç gün maymun halinde kalmışlar, bunların bu hâlini diğer insanlar görmüşler, sonra da helak olup gitmişlerdir. Bunların böyle bir inkilâba mâruz olmaları kudreti ilâhiyeye nazaran iştibad olunamaz. Artık bunların maymun olmalarını, ahlâk-ı insaniyeden mahrum olup hayvani bir ahlâk ve siyret ile müttasif bulunmuş olmalarından kinaye addetmeğe lüzum yoktur.

§ Bu âyeti celile gösteriyor ki: İnsanlardan bir taife bir gazeb-i ilâhî ile maymun kesilmiştir. Fakat bunların maymun olarak bir müddet devamlarına ve bunların neslinin maymun olarak devam ettiğine dair bir işareti Kur'an-iye yoktur. Demek oluyor ki, bazı insanlar, şeref-i insaniyeti mahvettikleri için bir ceza olarak maymun kesilmişler ise de esasen müm-

taz bir mahlûk olan insanların maymundan tenasüh suretiyle zuhura gelmiş oldukları asla iddia edilemez. Kudreti ilâhiyye ile müstekillen maymunlar yaradılmış olduğu gibi insanlarda müstekillen insan olarak yaratılmışlardır. Bunun hilafını iddia, kudreti ilâhiyenin vüs'atini inkâr, bütün insaniyetin kıymetini tenzil demektir.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ
عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ
إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾
وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ
دُونَ ذٰلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(167) : Ve hatırlat onlara, o vakit Rab'bin bildirmiş oldu ki, elbette kıyamet gününe kadar onların üzerine onlara en kötü azap ile işkencede bulunacak kimseler gönderecek. Şüphe yok ki, Rab'bin elbette seriülikaptır ve şüphe yok ki, o elbette gafurdur, rahimdir.

(168) : Ve onları yeryüzünde parça parça ümmetler kıldık. Onlardan salih kimseler vardır. Ve onlardan onun dûnunda kimseler de vardır. Ve onları iyiliklerle ve kötülüklerle imtehan ettik, tâki —fenalıklarından— «dönüversinler.

İ Z A H

(167) : Bu mübarek âyetler, İsrail oğullarının bir takım kötü hareketlerinden dolayı kıyamete kadar uğrayacakları musibetleri haber vermektedir. Ve onlardan salih kimseler ile salâh-ı hâlden mahrum kimselerin bir

imtihan-ı ilâhî olarak iyiliklere ve kötülüklere mâruz bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. (Ve hatırlat onlara) O İsrail oğullarına seleflerinin tarihi hayatlarını zikret, (o vakit) Onların bulundukları zaman (Rab'bin) onlar hakkında (bildirmiş oldu ki) Peygamberleri lisaniyle tebliğ buyurmuştu ki (elbette kıyamete kadar onların)- o kavmin (üzerine) mahza masiyetlerinin bir cezası olmak için (onlara en kötü azap ile) ihanet ile, cizye ahzi ile (işkencede bulunacak kimseler) başka hâkim kavimler (gönderecek.) onları zelilâne yaşatacaktır. Böylebir muamele onların haklarında mukadderdir. Nitekim asri saadete kadar muhtelif milletlerin bahusus mecusilerin, İsevilerin esaretleri altında yaşamışlardır, asrı saadetten sonra da yine mütaaddit devletlere cizye vererek müteferrik bir halde bulunmuşlar ve son asırda Alman'ların tenkiline uğramışlardır. (Şüphe yok ki, Rab'bin elbette seriül-ikaptır) Onun dinine, emirlerine, nehiylerine riayet etmeyenleri pek çabuk felâketlere uğratır. (ve şüphe yok ki, o) Mabudi kerim (elbette gafurdur) mümin kullarının birnice kusurlarım af ve setreder ve (rahimdir.) kullarına merhameti pek çoktur. Binaenaleyh bazı âsî kullarını bir takım belâlara, musibetlere bir dünyada da mâruz kılması da onların uyanıp hâllerini ıslah etmeleri hikmetine müstenit olduğundan bu da merhamet'i ilâhiyenin bir nevi tecellisi demektir.

(168) : (Ve) Cenabı Hak, buyuruyor ki, biz (onları) o İsrail oğullarını (yeryüzünde parça parça kıldık.) muhtelif yerlere dağılmış, şan ve şevketten mahrum kalmış oldular. (Onlardan salih kimseler vardır.) Âkilâne hareket etmiş; hakikati görmüş, islâmiyete nail olmuşlardır. (Ve onlardan) O kavim efradından (onun) selah-i hâlin (dununda) kalmış (kimseler de vardır.) onlar selâhi hâlden mahrum, küfr ve fıska müptelâ bir halde kalmışlardır. (Ve onları) O kavmi, onların salih olanlarını da, olmayanlarını da (iyiliklerle) afiyetle, *geniş* maişetle (ve kötülüklerle) çevrile, şiddet ile esaret ile (imtihan ettik.) kendileri için bir intibaha vesile olmak üzere haklarında vakit vakit böyle muamelelerde bulunduk. (Tâki —fenalıklardan dönüversinler.) Kusurlarından taip ve müstağfir olsunlar, nail oldukları nimetlere şükrederek salahhâl üzere yaşasınlar. Onlar böyle haklarında tecelli eden mukadderat-ı ilâhiyeden bir ibret dersi almadıkları takdirde ilelebet felâketlere mâruz kalırlar. Bir istidrac, bir imtihan olmak ü/ere nail oldukları muvakkat nimetler ellerinden çıkar, büsbütün mezelletler içinde kalır dururlar. Artık öyle muvakkat bir varlığa mağrur olmaları asla doğru olamaz.

**

خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ
يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا
وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ اَلَمْ يُؤْخَذْ
عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ
وَدَرَسُوا مَا فِيهِ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ
اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾ وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ
وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(169) : Onlardan sonra birtakım kimseler halef oldu, kitaba vâris oldular, bu denî varlığın fanî metaını alır dururlar ve derler ki: Elbette biz ileride mağfiret olunacağız. Ve onlara onun misli bir meta gelecek olsa onu da alıverirler. Onlardan Allah Tealâ'ya karşı haktan başkasını söylemeyeceklerine dair o kitabın misakı —onun hükmü veçhile bir ahd— alınmamış mı idi!. Halbuki, onlar o kitaptakini okumuşlardı. Ahıret evi ise müttakiler için hayırlıdır. Hâlâ —buna— akıl erdiremiyecek misiniz?.

(170) : Ve o kimseler ki kitaba sarılırlar ve namazı dosdoğru kılmış bulunurlar. Şüphe yok ki, biz —öyle—müslih kimselerin mükâfatını zayi etmeyiz.

⁂

İ Z A H

(169) : Bu mübarek âyetler, eski İsrail oğullarına halef olan birtakım kimselerin de Tevrat'ın mündericatma vakıf bulunmuş ve onun ahkâmına riayet etmeleri için kendiledinden ahd alınmış oldukları halde o kitabın hükümlerine muhalif olarak dünyanın varlığına haris bulunduklarını ve bu harisane hareketlerinin af olunacağını iddia ederek bu hırslarında devam ettiklerini bildirmektedir. Kitab-ı ilâhinin hükmüne sarılan uhdele-

rine 'düşen namaz gibi ibadetleri yerine getiren müslih kimselerin ise mükâfatlara nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onlardan) O vasıfları yukarıda zikredilen İsrail oğullarından (sonra birtakım kimseler) onlara (halef oldu) onların kötü zürriyetinden bulundu. Bunlari asrı saadette bulunan birtakım islâmiyet düşmanları idi. Bunlar (kitaba) Tevrat'a seleflerinden (vâris oldular.) o kitap kendilerine intikâl etmiş oldu. Bunlar (Bu denî varlığın) bu fanî dünyanın (fanî metamı alır dururlar) rüşvet gibi, riba gibi, başkalarının hukukuna tecavüz gibi gayrimeşrû vasıtalarla servet sahibi olmağa çalışırlar, (ve derler ki:) Biz böyle hareketimizden dolayı endişe etmeyiz, çünki (Elbette biz ilerde) ahırette (mağfiret olunacağız.) Allah Tealâ İsrail oğullarını af edecektir. Biz yaptıklarımızdan mesul olmayacağız. (Ve) Böyle yalnış bir kanaatte bulundukları için (onlara onun) o gayrimeşrû dünya varlığının (misli bir meta) daha (gelecek olsa onu da alıverirler) hiç mesuliyetten korkmazlar, daima harisane bir halde yaşarlar. (Onlardan Allah Tealâ'ya karşı haktan başkasını söylemeyeceklerine dair o kitabın) Tevrat'ın (misakı) onun hükmi veçhile "bir ahd (alınmamış mı idi!.) her türlü günahları irtikâbeden İsrail oğullarının tövbekar olmadıkları halde mağfirete nail olacaklarına dair o kitapta "bir hüküm yoktur. Artık böyle bir mağfirete kail olmak o kitabın ahd ve misakı haricine çıkmak olmaz mı?. (Halbuki onlar) îsrail oğulları (o kitaptakini) Tevrat'taki hükümleri, ahdümisakı (okumuşlardı.) onun mündericatma muttali bulunmuşlardı. Artık onun hilafını nasıl iddia edebiliyorlar?. (Ahıret evi ise) Dâr-ı ahırette müminler için ihzar edilmiş olan nimetler ise (müttakiîer için) Cenabı Hak*km azabından korkup onun hükümlerine muhalefetten sakınanlar için (hayırlıdır) külfetten, zevalden beridir. (Hâlâ) Bu hakikate (akıl erdiremiyecek misiniz?.) neden öyle fanî dünya varlığını gayrimeşrû surette iltizam ederek bu uğurda ebedî saadetinizi temin edecek olan uhrevî nimetleri feda etmiş bulunuyorsunuz?.

(170) : (Ve) Bilâkis (o kimseler ki, kitaba sarılırlar.) onun ahkâmına muhalefetten kaçınırlar, onun helâl gösterdiğini haram, haram bildirdiğini de helâl saymaya cüret etmezler (ve) bilhassa ibadetlerin en büyüklerinden olan (namazı dosdoğru kılmış) şeraitine riayet eylemiş (bulunurlar.) onlar da büyük mükâfatlara nail olacaklardır. (Şüphe yok ki, biz —öyle — müslih kimselerin mükâfatını) Amellerinin ecir ve sevabını (zayi etmeyiz.) artık her âkile lâzım olan odur ki, böyle rızayı ilâhiye muvafık hareketlerde bulunarak hakikî istikbalini temine çalışmış bulunsun. Yoksa fanî bir varlık uğrunda hakikî istikbalini unutmuş olanlar, böyle mükâfatlara nail olamayacaklardır.

Böyle mükâfatlara nail olacak zatlar Ataya göre Ümmet-i Muhammediyedir. Mücahide göre de Abdullah İbni Selâm ile eshabı gibi Tevrat'ın hükümlerini tebdil, onu mekel ittihaz etmeyen, islâmiyeti kabul etmiş bulunan zatlardır.

*

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(171) : Ve bir vakit dağı sanki o bir gölgelik imiş gibi onların üstlerine koparıp kaldırmıştır. Ve sandılar ki, o hakikaten üstlerine düşecek. — onlara dedik ki: — Size verdiğimizi kuvvetle tutun, ve onda olanı zikrediniz. İhtimâl ki, sakınırsınız.

**

İ Z A H

(17İ) : Bu âyeti celile, Tevrat'ın hükümlerini kabulden kaçman İsrail oğullarının üzerine bir tehdid-i ilâhî olarak Tur Dağının yerinden kopup düşecek bir vaziyet almış olduğunu bildirmektedir. Şöyle ki: (Ve bir vakit) ki, İsrail oğulları Tevrat'm ahkâmını ağır görüp kabulden kaçınmışlardı, (dağı) Tur Dağının bir kısmını (sanki bir gölgelik) bir tavan (imiş gibi onların üstlerine) yerinden (koparıp kaldırmıştık.) bu dağ, ordugâhlarının tamamen üzerine kalkıp başlarına düşecek gibi harikulade bir vaziyet almıştı. (Ve) Onlar da (sandılar ki) teyakkun ettiler ki (o) dağ (hakikaten) onların (üstlerine düşecek.) çünki bir dağ, havada muallâk bir halde duramaz. Bu korkunç vaziyet üzere onlara Musa Aleyhisselâin'm vasıtasıyİe (Dedik ki:) ey İsrail oğulları!. (Size verdiğimizi) Tevrat'ın hükümlerini (kuvvetle) bir ciddiyet ve azimet ile (tutun) ona riayet ediniz (ve onda olanı) emirleri, nehiyleri, veya sevap ve ikabı (zikrediniz) nazar'ı dikkate alarak muktezasıyie amelde bulununuz. (İhtimâl ki) Bunun güzel tesiriyle çirkin amellerden, ahlâkî fenalıklardan (sakınırsınız.) bu sayede müttakiler zümresine girmiş olursunuz. Binaenaleyh her insan için lâzımdır ki, Hak Tealâ'nm azabından korksun, onun semavî kitabının Mkümlerine riayeti kendisi için selâmet ve saadet vesilesi bilsin.

§ Rivayete nazaran İsrail oğulları öyle dağın başları üzerine kalktığım görünce son derece korkmuşlar, her biri sol kaşı üzerine yıkılarak sağ gözü ile ona bakniağa başlamışlar. Hâlâ Yahudilerin sol kaşları üzerine secde ederek sağ gözleriyle yukarıya bakar oldukları malûmdur. Böyle bir secdedir ki, bizden ukubetin kaldırılmasına sebeb olmuştur, derler. Bakare sure-i celilesindeki (64) üncü âyetin izahına da müracaat.

عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى شَهِدْنَا اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾ اَوْ تَقُولُوا اِنَّمَا اَشْرَكَ
اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا
فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

MEALÎ ÂLİSİ

(172) : Ve o zaman ki, Rab'bin âdem oğullarından, onların sırtlarından zürriyetlerini aldı. Ve onları kendi nefisleri üzerine şahit tuttu. «Ben. sizin Rab'biniz değil miyim?.» dedi, —onlar da— Evet... Şahidiz dediler. «—Bu da— kıyamet günü biz bundan muhakkak ki, gafiller idik» demeyesiniz içindir.

(173) : Veya demeyesiniz ki, muhakkak babalarımız daha evvel şerik koşmuşlardı. Ve biz isek onlardan sonra bir zürriyet olduk. Bizi mubtil olanların yaptıkları ile helâk mı edeceksin?.

(174) : Ve biz işte âyetleri böyle mufassalan beyan ederiz ve gerektir ki—küfürlerinden—dönü versinler.

*

İ Z A H

(172) : Bu mübarek âyetler, vaktiyle bütün zürriyyatı beşeriyyenin bir hitab-ı ilâhî üzerine rübubiyyeti subhaniyyeyi tasdik etmiş olduklarını ve böyle harikulade bir hâdisenin zuhurımdaki ve ilâhi âyetlerin mufassalan beyanındaki hikmet ve maslahatı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm Ya Muhammedi. Aleyhisselâm. Zikredilmelidir, (o zaman ki, **Rab'bin** Adem oğullarından) Yani: (onların sırtlarından zürriyyetlerini) kıyamete kadar dünyaya gelecek olan evlâtlarını **(aldı.)** meydana çıkardı.

(Ve onları kendi nefisleri üzerine şahit tuttu) Yani: O çıkarılan zürriyyetlerden her birini başkaları hakkında değil, o zürriyyetin kendi nefsi hakkında rübubiyyet-i ilâhiyyeyi ikrar için şahit tutarak (ben sizin Rab'biniz değil iniyim?.) âmiriniz, mâlikiniz, mürebbîi vücudunuz benim zatı ulûhiyetim değil midir?, (dedi,) Onları ikrara davet buyurdu. (— onlar da — Evet...) Kendi nefsimiz üzerine (Şahadet ederiz) sen.bizim Rab'bimizsin, senden başka Rab'bimiz, mabudumuz yoktur (dediler.) şahadette bulundular. (Bu da) Böyle zürriyyetler hakkında bir hitab-ı ilâhînin teveccühi, onlarm da rübubiyyeti ilâhiyyeyi tasdik ile nefisleri üzerine şahadette bulunmaları, ey insanlar!. Sizin (kıyamet günü biz bundan) yani Allah Tealâ'nın vahdaniyetinden, rübubiyetinden ve onun ahkâmından {gafiller idik demeyesiniz içindir.) böyle bir mazeret dermeyan etmeğe meydan kalmaması için sizin hakkınızda böyle bir ikrar ve işhad muamelesi cereyan etmiştir.

(173) : Ey insanlar!. Böyle bir muamelenin cereyanı (Veya demeyesiniz) içindir (ki, muhakkak babalarımız) bizim zamanımızdan (daha evvel şerik koşmuşlardı.) Allah Tealâ'ya şerik ittihazını ihtira ve iltizam •etmişlerdi. (Biz isek onlardan sonra bir zürriyet olduk.) Dünyaya geldik. Bir hidayet yolunu takibe kadir, bir delil ile istidlâle muktedir bulunmadık. (Bizleri) Ya İlâhi!, (mübdil olanların) mudil olan babalarımızın (yaptıklarıyle) kâfirane hareketleriyle (helâk mı edeceksin?.) halbuki, biz tedbirden ve reyimizde istiklâlden mahrum bulunuyorduk. İşte böyle bir mazeret dermeyanmâ meydan kalmamak için onlar vaktiyle kendi nefisleri üzerine öyle işhad edilmişlerdi.

(174) : (Ve biz işte âyetleri) Kudret-i ilâhiyeye, hikmet-i subhaniyeye delâlet ve şahadet eden böyle alâmetleri, hârikaları (böyle) büyük menfaatleri haiz olarak (ınufassalan beyan ederiz) tâki cehalette kalmasınlar, zatı ulûhiyete lâyık olmayan şeyleri isnatda bulunmasınlar, (ve gerektir ki,) Küfürden, bâtıl üzerine ısrardan, babalarını cahilane bir halde taklitten (dönüversinler.) ilâhi âyetleri, alâmetleri, düşünerek tenevvür «tsinler, vahdaniyeti ilâhiyeyi tasdik ederek hidayete nail olsunlar. Ne büyük bir merhameti ilâhiyye!.

§ Âdem oğulları hakkındaki bu ilâhî sual ve cevap meselesi birçok kimselerin zihinlerini işgal etmekte olduğundan buna dair biraz izahata lüzum görülmektedir: Şöyle ki:

(1) «Neam», «belâ» kelimeleri Arab lisanında birer tasdik edatıdır. «Evet» mânasını ifade ederler. Fakat istimalleri arasında fark vardır. «Neam» edatı söylenilen müsbet veya menfî birşeyi tasdik ve takrir eder. Meselâ: «Zeyid geldi» sözüne karşı «Neam» denilse «evet Zeyid geldi» denilmiş olur. Bilâkis «Zeyid gelmedi» veya Zeyid bir mukavele yapmadı mı» sözüne karşı «Neam» denilse «evet Zeyid gelmedi, evet Zeyid mukavele yapmadı» denilmiş olur. «Bela» ise böyle değildir. Bu yalnız nefye cevap olarak kullanılır ve menfinin sübutunu ifade eder ve çok kere de istifhamı «takrîrîye mukarin bulunur. Binaenaleyh «Zeyid gelmedi» veya «Zeyid mu-

kavele yapmadı mı» sözüne karşı «Bela» denilse «hayır Zeyid geldi», «evet Zeyid mukavele yaptı» denilmiş olur.

İşte: (£.,z~Ji) hitâb-ı celilinin cevabı olan «Bela» de böyle bir sübutu müfittir. «Evet sen bizim Rab'bimizsin» meâlindedir ki, bu bir imândır. Şayet bunun yerinde «Neam» denilecek olsaydı mânası: «Evet... Sen bizim Rab'bimiz değilsin» demek olurdu ki, bu da bir inkârdır.

(2) (pZj^JıS) nazmı şerifi bir istifhamı muhtevidir. «Ben sizin Rab'biniz; mabudunuz değil miyim gibi bir suali müfittir. Acaba bu istifham ve sualden murad nedir?. Şüphe yok ki, Allah Tealâ meşhud olan şeylere de, gaybe da âlimdir. Her hangi birşeyi sorup öğrenmek ihtiyacından münezzehtir. Artık böyle bir sual ve istifham, belagat muktezasıdır, muhavere levazımındandır. Muhatapların bir hakikati itiraf etmelerine vesiledir ve başkaca birnice latifeleri, nükteleri de mutazammındır. Belagat ilminde tasrih edildiği üzere istifham sigaları, daima birşeyi sorup anlamak maksadıyle irad edilmez. Belki çok kere birşeyi inkâr veya takrir için veya muhataba bir iltifat veya minnet için veya muhatabı tekdir^ muaheze ve saire için irad edilir. Meselâ: Zeyyid'in âkil olduğunu bilmeyen bir kimse: «Zeyid âkil midir?.» diye soracak olsa bundan maksadı Zeyid'in âkil olup olmadığını öğrenmekten ibaret bulunur. Fakat Zeyid'in âkil olduğunu inkâr eden bir kimse, muhatabına karşı: «Zeyid âkil midir»- derse maksadı, Zeyid'in âkil olduğunu nefy etmek olur. Âdeta «Zeyid âkil değildir, siz onu âkil mi sanıyorsunuz?.» demiş bulunur. Bilâkis Zeyid âkil olduğunu takrir ve tesbit etmek isteyen bir kimse de «Zeyid âkil değil midir?.» diyecek olsa «Zeyid âkildir, siz onu akılsız mı sanıyorsunuz?» gibi bir ifadede bulunmuş olur. Yoksa. Zeyid'in hakikaten âkil olup olmadığını, anlamak için sormuş olmaz.

İşte (^Ç^c-r-!) nazmı celilindeki istifham da böyle bir istif hami takriridir. Âdem oğullarının rübubiyyet-i ilâhiyyeyi tasdik ve itiraf etmeleri için irâd buyrulmuştur.

Binaenaleyh Allah Tealâ Hazretleri kendi rübubiyetini bildiği halde neden böyle bir sualde bulunmuştur?. Diye düşünmeğe mahal yoktur. Nitekim Kur'an-ı Mübin'de bunun emsali çoktur. (J^-j*^»^ = Yaradan bilmez mi?.) (Ü»JVIJ ol>~Jijl^-j* = gökleri ve yeri kim yarattı?.) istifhamları da bu cümledendir.

(3) Allah Tealâ Hazretleri kullarının ne düşündüklerini ne diyeceklerini bildiği halde bunu onlardan sual buyurmasında ne gibi bir hikmet, mutasavverdir?. Malûmdur ki: Bu nâsût hayatı bir imtihan hayatıdır. Herkesin sözleri, işleri bu âlemde tesbit edilecek, sonra ebediyet âleminde bu tesbit edilenlere göre muamele olunacak, ilâhî adalet kemâliyle tecelli edecek herkesin hakkında hüccet-i subhaniye tamam olmuş bulunacaktır. Artık hiçbir kimse: «Yarabbi! Ben bilemedim, bana bir şey söy^ lenmedi, ben birşey hakkında söz vermiş değilim, eğer. ben öyle bir imti-

han sahasına atılmış olsaydım, senin rizana muhalif harekette bulunmazdım» diye mazerette bulunamayacaktır.. Maahaza beşerî zürriyyetlerin. müdrik bir halde şuhut sahasına çıkarılarak kendilerine taraf-ı ilâhiden zat-ı ulûhiyetine lâyık bir veçhile hitab edilmesi, kendilerine rübubiyet fikrinin ilham buyrulması hikmetini ve o meshedde hazır olan Melâike-i Kiram-a ve saireye karşı kudret-i ilâhiyenin azametini izhar hikmetini demutazammındır.

İşte bu gibi hikmetlere mebnî Hak Tealâ Hazretleri kendi kullarına, istifham tarikiyle hitab buyurmuş, kendi rübubiyetini kullarına tasdik ettirmiş, bu hususta bir ahd ve misak vücude gelmiş, insanlar bu ahda riayetle mükellef bulunmuşlardır. Kur'an-ı Azimdeki istifham yolu ile olan sair ilâhi hitabelerde böyle birer hikmete müstenittir.

(4) Hak Tealâ Hazretleri insanlara ne zaman, nerede ve ne veçhile « j£sjz~~i\ » diye hitap buyurmuş, insanlar da ne veçhile «bela» diyerek rübubiyyeti ilâhiyyeyi itiraf etmişlerdir?. Böyle bir sual ve cevap hakikaten vâki olmuş mudur?. Yoksa bu, bir temsilden ibaret midir?. Bu hususta islâm âlimlerinin müteaddit beyanatı vardır. Bunların zübdesi ve bizce bir itikadî mes'ele teşkil eden ciheti şudur: Allah Tealâ kullarından bir ahd almıştır. Bunlar Hak Tealâ'nın rübubiyetini tasdik etmişlerdir. Artık hiçbir insanın: Yarabbü. Ben seni bilemedim, senin varlığına delâlet edecek birşey göremedim. Yarabbü. Ben cehalet içinde, fetret devrelerinde yetiştim, muhitimin küfrüne kurban oldum, âba ve ecdadıma uydum, onların dalâletini taklit ettim, Haktan haberdar olamadım, demeğe selâhiyeti kalmamıştır. Fakat bu ahdin, bu itirafın nerede, ve ne zaman ve ne veçhile vuku bulduğunu ve bunun tam mahiyetini bilmek ve bu ahd, mutlaka şu suretle vâki olmuştur diye hükmetmek bizim için itikadi bir mesele değildir. Çünki bu hususta ka.tî ve mütevatir tafsilât mevcut değildir Bunun içindir ki, bu bapta muhtelif rivayetler, tevcihler vardır. Biz bunun mahiyetini ilmi ilâhiye havale ederiz. İhtiyata muvafık olan da budur. Maahaza bu rivayetlerden ikisini hülâseten kaydedeceğiz. Şöyle kir

(A) Birçok muhaddislere, müfessirlere göre Allah Tealâ Hazretleri Âdem Aleyhisselâm'm sulbünden kıyamete kadar dünyaya gelecek olan zürriyatını cennette veya Mekke-i Mükerreme ile taif arasında veya başka bir yerde arkasından hârice çıkararak kendilerine hayat vermiş, idrâk ile nutuk ihsan etmiş, hepsine: «Ben sizin Rab'biniz değil miyim?.» hitab-ı ilâhisini tevcih buyurmuş, onlar da nail oldukları hayat ve akıl sayesinde rübubiyyet-i ilâhiyyeyi anlayarak: «Belâ = evet» diye itirafta bulunmuşlar, bu suretle bir ahdi evvel vücude gelmiş, sonra da bu zerreler halindeki zürriyat alındıkları yere iade edilmişlerdir. Bunlar ihtimâl ki, Hazreti Âdem'in arkasındaki mesamattan çıkarılmışlar ve yine aynı menfezlerden yerlerine iade olunmuşlardır. Kendilerine muvakkaten nefhedilen ruhlar da tekrar kendilerinden alınmıştır.

(B) Rivayetten ziyade dirayet tarikini iltizam eden bir kısım mü-

Sessirlere göre ise Benî Âdem hakkındaki bu ahdu misak, öyle mebde'i hilkatte cismanî ve kavli bir surette vuku bulmuş değildir. Belki bu, bir işarî ve manevî ahd'dır, mukaveledir. Bu babtaki beyanat, bir istiare'i temsiliye kabilindendir. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri' Âdem Aleyhisselâm ile onun evlât ve ahfadını sulblerinden zürriyetlerini kıyamete kadar mutat veçhile Neslen bade neslin, kernen bade karnin vücut sahasına çıkarmakta ve her birini bînihaye âtifelerine mazhar ederek onlara rübubiyetlerinin delillerini, vahdaniyetinin şahitlerini göstermekte ve kendilerini akıl ve fikir ile mümtaz kılıp hak ve hakikati izana rübubiyeti idrâke müstait kılmaktadır. Onlarda bu nimetlere nail olduklarını ve gözlerinin önünde parlayıp duran binlerce delilleri, şahitleri görüp duruyorlar. Kendilerinin ve kendilerini muhit olan kâinatın bir halika, şerik ve nazirden münezzeh bir Rabbi kadime muhtaç bulunduklarını anlayabilecek bir fıtrette bulunuyorlar.

§ Binaenaleyh birer beşeriyet kitlesi olan bu nesillere, zürriyetlere karşı daima lâhutî, enfüsî bir lisan lie (fc_,£~~S\ ) hitab-ı izzeti tecelli -ediyor. Bunların lisanı hâl ve istidadı da ister istemez «Belâ = evet» demeğe müsareat gösteriyor, bunun zımmmda da bir mukavele, bir ahdumisak vücude gelmiş, rübubiyyet-i subhaniyye itiraf edilmiş olunuyor. İşte Hâllâkı hakim hazretlerinin beşeriyeti böyle hak ve hakikati anlamaya müstait kılması; beşeriyetin de bu anlayışa muktedir bulunması, temsil tarikiyle bir işhad ve itiraf, bir muahede mesabesinde bulunmuştur. Fil-, hakika mükevvenatm her zerresi, bahusus insanların bedî hilkati, Allah-ü Azimüşşan'm varlığına, birliğine, rübubiyetine delâlet ve şahadet edip durmaktadır. Bunun içindir ki: Bir âyet-i kerimede:

(وان من شى الا يسبح بحمده ولكن لا تفقهون تسبيحهم)

l)uyrulmuştur. Evet... Herşey, lisan-ı hâl ile hâlikini teşbih ve tevhid ediyor, yazık ki, bu maddî kulaklar bunu işitmekten mahrum.

Şark'ımızm büyük şairi Sadi, bu âyeti kerimeden mülhem olarak:

« هر گیاهی که اززمین روید »
« وحده لا شریک له گوید »

-demiştir. Ve diğer bir manzumesi de şu beyiti hâvidir:

« همه در تسبیحند jih»-jij\Ij j »aj 1 »
« نه همه مستمعان فهم کنداین اسرار »

Velhasıl: Bütün mükevvenat, Allah Tealâ'nın varlığının, birliğinin birer şahididir. Her insan, islâm fıtreti üzerine doğar, büyür, bu fıtrete muhalefet etmedikçe Halikının rübubiyetini itiraftan ayrılmaz. Bu fıtret, ilâhî bir ahdümisakm bir nişanesidir. Herkes bu fıtreti muhafaza ile, buna muhalefetten içtinap ile mükelleftir. Bu ûtret dairesinde yaşayanlar, vermiş oldukları ahde sadakat göstermiş olurlar. Bilâkis bu fıtrete muhalefet

edenler de ahdlarını bozmuş; fıtret muktezası olan itiraflarından dönmüş olurlar.

Şunu da ilâve edelim ki, böyle lisan-ı hâl ile vukua gelmiş ve gelmekte bulunmuş olan" bir ahd ve misak sair müfessirlerin, muhaddislerin beyan ettikleri veçhile mebde'i hilkatte vukua gelmiş olduğu kabul edilen bir ahd ve misaka münafi değildir. Bunların ictima-ı mümkündür. Bunların hem maddî, hem de manevî surette bulunması caizdir. Lisan-ı hâl ile olan ahd hususunda ise bütün mütedeyyin olan zatlar müttehittir, müttefiktir. Şimdi burada başlıca beş sual hatıra gelmektedir. Bunları cevaplarıyle beraber kaydediyoruz.

(1) S: Zerreler halinde bulunan milyarlarca zürriyyat, Hazreti Âdem'in arkasında, sülbünde nasıl içtimâ etmiş olabilir?.

C: Bu zerreler, fevkalâde küçük, ve adetâ gayrımütecezzi birer cüz mesabesinde bulunmuştur. Binaenaleyh bunların sulbi Âdem'de ictima'ı muhal değildir. Bir katre suda bile binlerce hüveynatm mevcudiyeti musallem değil midir?. Kudret-i ilâhiyeye nazaran böyle bir içtimâ nasıl istibad olunabilir. Hakikat-ı insaniyenin gayrimütehayyiz bir cevher telâkkisini de ayrıca tetkik lâzımdır.

(2) S: Bu kadar küçük zerreler, böyle bir hitaba nasıl müstait bulunurlar?. Rübubiyet-i ilâhiyeyi nasıl anlayabilip tasdik edebilirler?.

C: Hayat için ilim ve nutuk için herhalde bünye şart değildir. Bünye bunlar için bir şartı adîdir. Bunun tehallüfü aklen müstehil değildir. Hak Tealâ Hazretleri dilerse en küçük bir zerreye de hayat, idrâk ve saire ihsan buyurabilir. Kudret-i ilâhiyeyi kim tahdit edebilir?. Bahusus mikroplar meydanda. Bunlar yaşıyorlar, bir takım hassaları haiz bulunuyorlar. Hayatlarını müdafaaya çalışıyorlar. Maamafih bizim bilmediğimiz daha nekadar esrar-ı hilkat, bedayi-i fıtret var, Halikımızın büyük kudretini itiraf ettikten sonra o zerrelerin bu kudret ile birer ilmü irfana nail olabilmelerini inkâra mahal kalmaz. Hele mücerredatın vücuduna kail olanların ise böyle bir suale hiç selâhiyeti olamaz.

(3) S: Zürriyyat, madem ki, mebde-i fıtrette rübubiyyeti itiraf etmişler, bilâhara bir kısmı ne için dünyada inkâr vadisine sapmakta bulunmuştur?.

C: Allah Tealâ Hazretleri bu zürriyata rahmetiyle, heybetiyle tecelli etmişti. Bunların bir kısmı rahmete mazhar olup rübubiyet-i ilâhiyeyi tavan tasdik ve itiraf etmiş, bir kısmı da heybetin tesiri altında kalarak kerhen itirafta bulunmuştu. İşte böyle kerhen itirafta olanlar bilâhara inkâr vadisine sapmakta bulunmuşlardır. Demek ki, istidatları muhtelif olduğundan muahharen bu istidatlarına göre bir kısmı âhdında durmuş, bh kısmı da ahdini bozmuştur. Nitekim bir takım insanlar vakit vakit yapmakta oldukları mukavelelere de sadakat göstermemektedirler. Zaten in-

sanlarda bu muhtelif istidatlar, kabiliyetler, ihtiyarlar bulunmasa idi bu teklif âlemine getirilmelerinin hikmeti de kalmamış olurdu.

(4) S: Zürriyattan hiçbiri o ahdi bu âlemde derhâtır edemiyor. Artık bunun yapılmasından dolayı insanlar, nasıl mesul olabilirler?.

C: Evet... Bu ahdi bugün beşeriyet kitlesi hatırlayamıyor. Fakat böyle bir ahdin vuku'unu her veçhile sadıkul'kavl olan Peygamberan-ı Zişan Hazretleri haber vermişlerdir. Allahımızm mukaddes kitapları da bunu müeyyiddir. İnsanlar ise birçok şeyleri görmedikleri, işitmedikleri halde mücerret enbiyayi izamın haberlerine mebni tasdik etmekle mükelleftirler. Meselâ: Biz melekleri ve cennet ile cehennemi görmüş değiliz, fakat bunların varlığına mutekidiz, bu itikat ile mükellefiz. Çünki bunların birer hakikat olduğunu hakkın Peygamberleri, kitapları haber vermiştir. İşte o ilk ahd hakk'ındaki hüküm de böyledir. Zaten imân gaybe ait bir tasdikten ibarettir. Böyle bir ahda imân de gayb mahiyetinde kalmış olmasıyle tahakkuk edebilir. Bu, dünya hayatındaki mükellefiyetimizin bir icabıdır. Unutulan veya inkâr edilen bir kısim ikrarların, itirafların, teahhütlerin mahkemelerde şahitler vasıtasıyle isbat edilegeldiğini de unutmamalıdır. Maahaza, bu ilk ahdi İmamı Ali gibi bazı eazımın derhâtır ettikleri de kendilerinden mervî bulunmuştur.

(5) S: Bu zürriyyat, Kur'an-ı Kerime göre Beni Âdem'in arkalarından alınmıştır. Bazı hadislere göre de bizzat Hazreti Âdem'in arkasından alınmış, hârice çıkarılmıştır. O halde bunların arasında bir ihtilâf bulunmuş olmuyor mu?.

C: Hayır... Bunların arasında hakiki bir ihtilâf mevcut değildir. Bir kere «Benî Âdem» tâbiri âdeta insan ve beşer tabileri gibi insan nevinin bir ismidir. Bu halde zürriyatm Benî Âdem'in arkalarından alınması, hem Âdem Aleyhisselâm'ın hem de evlât ve ahfadının arkalarından alınmış olması demektir. Yahut Hazreti Âdem'in bizzat zürriyatma nisbetle evlât ve ahfadının zürriyyetleri daha ziyade olduğundan bu zürriyyetlerın çıkarılması Kur'an-i mübinde taglîb tarikiyle Beni Âdeme izafe edilmiş, Hazreti Âdem'e de ayrıca isnat ve izafe edilmemiştir. Filhakika Allah Tealâ Hazretleri, Âdem Aleyhisselâm'ın -evlâd-ı sulbiyyesini zerreler halinde bizzat Hazreti Âdem'in arkasından çıkarmış, bu evlâdın neslini de aynı zamanda kend-lerinin arkalarından beşerî silsilesinin nihayetine kadar vücut sahasına çıkarıvermişti. Bu bir hârikadır, fakat kudret-i ilâhiyeye nazaran müsteb'ad değildi.

Zihne takrib için denilebilir ki, bir tohum tanesinde bile bilkuvve binlerce dallar, fidanlar, yapraklar, çiçekler, meyveler mündemiç bulunmaktadır. Bunlar vakit vakit bir yedi meşiyetle meydana çıkarılmaktadır. İşte Âdem Aleyhisselâm'ın sülbundeki zürriyatm her birinden de böyle bir çok evlât ve ahfadın nesematı, mevaddı asliyyesi mündemiç bulunmuştur ki, bunu istibada mahal yoktur.

Velhasıl: Kur'an-ı hakîm, muasır ve müstakbel insanlara ('<&j£__N) ahdini bir ihticac olmak üzere haber verdiğinden beşerî zürriyetlerden

herbirinin kendi babasının arkasından alınmış olduğunu beyan buyuruyor. Hadislere gelince bunlar da bu ahd, bir ihticac için sevkedilmiş olmadığından zürriyetlerin çıkarılması, yalnız beşeriyetin aslı; menşe'i zuhuru olan Hazreti Âdem'in arkasına nisbet edilmiş, icmal tankı iltizam edilip vasitaların zikrine lüzum görülmemiştir. Yoksa bütün zürriyyetlerin bizzat Hazreti Âdem'in arkasından çıkarılmış olmasını ifade kasdedilmemiştir.

Filvaki Beni Âdemin sulbünden zuhura gelmekte olan zürriyetler, beşeriyetin ilk pederi olmak itibariyle Hazreti Âdem'in sulbünden zuhura gelmişler demektir. Binaenaleyh bunların zuhurunu yalnız Hazreti Âdem'e nisbet etmekte bir mahzur yoktur. O halde âyeti kerime ile bu ehadis-i şerife arasında bir ihtilâl bulunduğu iddia edilemez.

Netice-i kelâm: Bu ahdü misak âyet-i kerime ile, mübarek hadisler ile sabittir, Kudret-i ilâhiyeye nazaran her veçhile mümkündür. Bunu keyfî surette te'vile yeltenmek ise bir bidattir. Biz bunların tafsilâtını ilmi ilâhîye havale ederiz, El ilmü indallâh.

***

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ
مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ
فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ
يَلْهَثْ ذَٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(175) : Onlara o kimsenin haberini de oku ki, o kimseye âyetlerimizi vermiştik, onlardan sıyrılıp ayrıldı. Şeytan da onu kendisine tâbi kıldı. Artık sapıklardan olmuş oldu.

(176) : Ve eğer biz dileseydik onu o âyetler ile yükseltir idik. Fakat o dünyaya meyletti ve havasına tabî oldu. Artık onun meseli, o köpeğin meseli gibidir ki, üstüne varırsan dilini çıkarır solur, veya terketsen yine dili-

ni uzatır solur. İşte bu, âyetlerimizi tekzib eden kavmin meselidir. Artık sen kıss»1;n hikâye et, belki onlar düşünüverirler.

⁂

İ Z A H

(175) : Bu mübarek âyetler, bir takım ilimlere, hidayet vasıtalarına nail oldukları halde dünya varlığına meylederek şeytana tabî olan, o hidayet vasıtalarını elden çıkaran haris kimselerin çirkin âkibetlerini tasvir ile nazarı dikkate vaz buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. (Onlara) O Yehud kavmine ve emsaline (o kimsenin haberini de) hayatındaki macerayı da **(oku)** hatırlat, nazarı dikkatine vazzet (ki, o kimseye) vaktiyle (âyetlerimizi vermiştk) onu Tevrat gibi ilâhî kitapların ahkâmına vâkıf kılmıştık, vahdaniyet-i ilâhiyeye, ve sair dinî meselelere, hüccetlere muttali bulunmuştu. Fakat bunlardan istifade etmedi, o âyetlere göre hareketlerini tanzim eylemedi, bilâkis onlara muhalif hareketlerde bulundu (onlardan sıyrılıp **ayrıldı.)** onları terkedip arkasına atıverdi. (Şeytan da onu kendisine tabî kıldı.) Cenabı Hak'km emirlerine muhalefet ederek şeytanın vesveselerine uyup gitti. (Artık sapıklardan olmuş oldu.) Dalâlete düşmüş; helake maruz kalmış kimseler zümresine intisab etmiş bulundu.

İşte Cenabı Hak'kın verdiği nimetlerin kadrini bilmeyip fanî bir varlık için mukaddesatını feda eden sefih kimselerin akibetleri böyle bir dalâlete, felâkete düşmekten başka değildir. Artık bunu düşünüp ibret almalı değil midir?.,

§ Bir rivayete nazaran böyle bir feci âkibete maruz kalan şahıs, Bel'am ibni Baurâ'dır. Bu Ken'an ilinde Cebabire'nin bulunduğu bir karyede bulunuyordu.

İlim ve marifet sahibi idi, selâh-ı hâl ile maruf idi. Fakat bu karyeye teveccüh eden Hazreti Musa aleyhinde dua etmek için kavmi kendisine müracaat etmişler, atiyeler vermişler, bunun tesiriyle o Peygamberi Zişan aleyhine dua etmiş, daire-i diyanetten çıkmış, bu yüzden şeytana uyarak ilim ve marifetten mahrum kalmıştır. İşte dünyalık için dinini feda edenlerin ibrete şayan âkibetü.

Diğer bir rivayete göre de bu şahıstan murad, «Ümeyye İbnüssalt» dir. Bu arap kavmindendir. Malûmat sahibi idi, kendisinin bir Peygamber olacağını ümid ederdi. Vaktaki, Resuli Ekrem Efendimize risalet verildi, ona haset etti, küfri ihtiyar eyledi, halbuki vaktiyle yazmış olduğu manzumelerde vahdaniyet-i ilâhiyyeyi muterif bulunmuştu. Bundan dolayıdır ki Resuli Ekrem Efendimiz, onun hakkında «Amene Şi'rühû ve kefere kalbühû» buyurmuştur. Yani onun manzumeleri,, müminlerin manzumeleri gibi Allah Tealâ'nm birliğini ifade ediyor, kalbi ise kâfirlerin kalbleri gibi vahdaniyet-i ilâhiyye akidesinden mahrum bulunuyor.

Daha diğer bir rivayete göre de bu şahıstan murad, Ebu Âmir namındaki bir rahiptir. Cahiliyet devrinde terahhübde bulunurdu. İslâmiyetin intişarı üzerine Şam'a gitmiş, münafıklara emrederek mescid-i dırar'ı yaptırmış ve Kayser'e giderek Peygamber Efendimizin aleyhine yardım istemiştir.

(176) : Hak Tealâ Hazretleri böyle bir şahsın hâlini izah için buyuruyor ki: (Ve eğer biz dilese idik onu) O kendisine âyetlerimizi vermiş olduğumuz kimseyi (o âyetler ile) onlar ile amel etmesi sebebiyle (yükselt.'r idik.) onu o âyetler ile âlî makamlara nail kılardık. (Fakat) O öyle bir saadete istidad gösteremedi bilâkis (o dünyaya meyletti) dünya varlığını ihtiyar ederek dine münafi harekette bulundu, (havasına tabî oldu.) O mübarek âyetlerden yüz çevirdi, irtidad ederek esfel-isafilin'e düşüverdi. (Artık onun meseli) Garip sıfatı (o) hayvanların en sefili, hasisi olan (köpeğin meseli g bidir ki, üstüne varsan) onu defi' ve tard etsen (dilini Çıkarır solur) böyle çirkin bir vaziyet alır (veya terketsen) onu kendi hâline bıraksan o (yine dilini uzatır solur.) onun hali daima böyle rezilânedir. O rahat zamanında da. zahmet hâlinde de böyle feciane bir vaziyetten kurtulamaz. (İşte bu) Köpek misali, o nefret vereceği vaziyet (âyetlerimizi tekzib eden kavmin meselidir.) o kavim vaktiyle Tevrat'ta Hâtemülenbiyâ hazretlerinin evsafını görmüş, onun zuhur edeceğini başkalarına tebşirde bulunmuşlardı. Vaktaki, o Peygamber'i âlişan mebus oldu, hırsıdünyaya mağlûp olarak onu inkâra cüret ettiler. Bunlar öyle kimselerdir ki, bir nimete nail olsalar da olmasalar da yine o çirkin vaziyetten kendilerini kurtaramazlar. (Artık) Resulüm!, (sen kıssayı) Tevrat'ta muharrer, risalet-i Muhammed'iyyeyi mübeşşir olan haberi, veyahut dünyalık için diyaneti terkedenierin çirkin bir misâl teşkil ettiğine aid olan bu misali o münkirlere (hikâye et.) vahy olunduğu veçhile kendilerine anlat. (Belki onlar düşünüverirler.) De senin'hakikî bir Peygâmber-i âlişan olduğunu anlarlar, iltizam etmiş oldukları dalâletten kurtulmalarına bir vesile olmuş olur. Bu suretle de haklarında Hüccet-i ilâhiyye tamam olarak artık cehaletlerini mazeret makamında dermeyan etmelerine asla meydan kalmaz.

❖

سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ
فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَنْ يُضْلِلْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(177) : O kavmin meseli ne çirkindir ki, bizim âyetlerimizi tekzib ettiler ve kendi nefislerine de zulmeder oldular.

(178) : Allah Tealâ kime hidayet ederse işte hidayete eren o'dur. Kimleri de dalâlete düşürürse işte felâkete uğrayanlar da onlardır.

A

İ Z A H

(177) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın âyetlerini inkâr ile nefislerine zulüm edenlerin köpekvâri kötü bir vaziyette bulunacaklarına işaret ediyor. Cenabı Hak'kın hidayetine müstahik olmayanların da haib ve hasır bir halde kalacaklarını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: (O kavmin meseli) Öyle köpeklere teşbih edilmelerine sebebiyet veren kötü hareketleri, hak ve hakikati kabul etmeyip münkirane bir durumda bulunmaları (ne çirkind'r ki) onlar hayvanat arasında en iğrenç hareketlerde bulunan köpekler ile temsil edilmeğe müstahik olmuşlardır. Çünki onlar (bizim âyetlerimizi tekzib ettiler) vahdaniyet-i ilâhiyyeye, dini islâmın hakkıyyetma ait deliller, hüccetler mevcut olduğu halde onları inkâra cüret gösterdiler, (ve) Onlar bu tekzipleri yüzünden (kendi nefislerine zulüm eder oldular.) kendilerini ebedî surette ahıret azabına mâruz bıraktılar.

(178) : İnsanlar, kendi fıtretlerini güzelce muhafaza etmelidirler. Hava ve hevese mağlûp olarak gözleri önünde tecelli eden kudret âyetlerini alâmetlerini görmemekte bulunmamalıdır, Cenabı Hak'kın hifz ve himayesine iltica ederek bütün muvaffakiyeti ondan beklemelidirrler. Çünki (Allah Tealâ kime hidayet ederse) hangi bir kulunu selâmet ve saadete erdirmeğe lâyık görürse onu hidayete eriştirir, (işte) Hakikaten (hidayete eren) de (o'dur.) o Cenabı Hak'kın hidayetine lâyık bulunan bir zattır. Ve bilâkis (Kimleri de) kendilerinin su-i hareketlerinden dolayı (dalâlete düşürürse) kendi kötü ihtiyarlarının, kötü hareketlerinin cezasına kavuşturarak diyanet ve saadet yolundan uzaklaştırırsa: Haklarında hidayet yerine dalâleti yaratırsa (işte felâkete) her türlü mahrumiyetlere, cezalara (uğrayanlar da onlardır.) binaenaleyh daha dünyada fırsat elde iken hak'ka sarılmalı, Allah Tealâ'nın âyetlerini, varlığının, birliğinin, din-î mübininin delillerini, hüccetlerini güzelce nazara alıp muktezasırica hareket etmelidir ki, hidayete ermek, dalâletten kurtulmak nasib olsun.

•*•

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ
كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

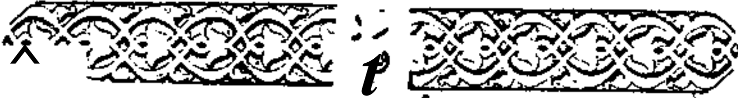
(179): Andolsun ki, cinden ve insten çoklarını cehennem için yarattık. Onların kalbleri vardır ki, onlar ile anlayamazlar ve onların gözleri vardır ki, **onlar** ile göremezler ve onların kulakları vardır ki, onlar ile işitemezler. Onlar hayvanlar gibidirler, belki onlar daha sapıktırlar. İşte gafil olanlar onlardır.

***

İ Z A H

(179) : Bu âyeti celile, cin ve ins taifelerinden bir çoklarının kendi kabiliyetlerini su-i istîmâl neticesi olarak cehenneme namzet bulunmuş olduklarını şöylece bayan buyurmaktadır. (Andolsun ki,) Zatı akdesime kasem ederim ki (cinden ve insden) bu iki cins mükellef mahlûkattan (çoklarmı cehennem için yarattık.) onlar muazzep olmak için cehenneme gireceklerdir. Çünki onlar, gaye-i hilkatlerini nazara almazlar, kendilerine verilmiş olan fıtrî kuvvetleri güzelce istimal etmezler, böyle bir akıbete istihkak kesbetmiş olurlar. Evet... (Onların kalbleri vardır) Onlar ile mükellef oldukları şeyleri düşünüp anlayabilirler. Fakat onları su'i-istimâl ettikleri içindir (ki, **onlar ile)** o kalbleri ile vazifelerini (anlayamazlar) öyle anlayamayacak bir hâle düşerler, (ve onların gözleri vardır) Âfâka nazar ederek kudret-i ilâhiyenin milyonlarca asarını görerek Cenabı Hak'kı tasdik ve tebcil edebilirlerdi. Fakat onlar kendilerine verilmiş olan o pek güzel kuvveti de zayederler. Anın içindir (ki **onlar ile)** o gözleriyle öyle sebebi intibaha olacak şeyleri (göremezler.) halikı kâinatın kudretine, azametine şahadet edip duran o kadar bedialarını görüp mütenebbih olmak hassasından bînasip bir halde kalmışlardır, (ve **onların kulakları** vardır) İşitmek kuvvetini haizdirler. Cenabı Hak'kın âyetlerini işitip dinleyebilirler, kendilerine verilen nasihatları duyup kabul edebilirler. Hayfaki onlar bu mühim kuvveti de zayederler. Artık **(onlar ile)** o kulakları ile hakkın âyetlerini, faideli sözleri, hayırhahane öğütleri **(işitemezler.)** bu kuvvetlerini de kendi suihareketleri ile zâyi*etmişlerdir. **(Onlar hayvanlar** gibi-

dirler) hakikatları anlamak hassasından mahrumiyet bakımından, yalnız dünyada yiyip içmek zevku saf ada bulunmak bakımından hayvanlara benzerler, (belki onlar) O bir kısım cin ve ins taifeleri hayvanlardan (daha sapıktırlar.) çünki hayvanlar zaten mükellef değildirler. Maamafih hayvanlar kendileri için faideli olup olmayan şeyleri tem'yiz edebilirler, faideli şeyleri celbe, muzır şeyleri def e çalışırlar. Akla, zekâya mâlik, bir takım vazifeler ile mükellef olan cin ve ins taifaları ise cahilâne, münkirane hareketle bulunurlar, dünyevî bir menfaat uğrunda uhrevî menfaatlerini terkederler, azabi ilâhiyi düşünmez bir halde yaşarlar. *(İşte)* Asıl (gafil) sevabı, azabı düşünmekten berî, uhdelerine düşen vazifeleri ifadan müctenib, bu cihetle Cehenneme lâyık (olanlar onlardır) o hayatlarını zâyeden, nail oldukları kuvvetleri, hâssaları su'i istimal eden günahkâr kimselerdir. Binaenaleyh, her insan onların o feci âkibetlerini nazara almalıdır, onlar gibi emri ilâhîye muhalif hareketlerde bulunmadan, kendisini uhrevî azabe müstahık kılmaktan son derece sakınmalıdır. Başka türlü çare yoktur.

الْأَسْمَاءِ

سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٨٠ وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ

وَبِهِ يَعْدِلُونَ ۝١٨١ وَالَّذِينَ كَذَّ

مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ۝١٨٢ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ۝١٨٣

MEALİ ÂLİSİ

(180) : En güzel isimler Allah Tealâ'ya mahsustur. Ona o isimler ile duada bulunun ve onun isimlerinde haktan ayrılan kimseleri terkediniz. Onlar işler oldukları şeylere göre cezaya uğrayacaklardır.

(181) : Ve yarattıklarımızdan bir ümmet de vardır ki, onlar hak ile rehberlik ederler. Ve hak ile adalette bulunurlar.

(182) : Ve o kimseler ki, bizim âyetlerimizi tekzib ettiler, işte onları bilmez oldukları bir cihetten yavaş yavaş helake yaklaştıracağız.

(183) : Ve ben onlara mühlet veririm. Şüphe yok ki, benim yakalamam pek şedittir.

❖

İ Z A H

(180): Bu mübarek âyetler, Cenabı Hakkın birçok güzel isimleri olduğunu ve o kutsî isimler ile dua edilmesini, ve o ulvî isimleri terk ve tebdil edenlerin muazzeb olacaklarını bildirmektedir. Ve Hak Tealâ'nın mahlûkatı arasında rehber-i hidayet olan âdil bir zümrenin bulunduğunu beyan buyurmaktadır. İlâhî âyetleri münkir olanların da nasıl bir helake uğrayacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: Ey müminler!. Ey Allah Tealâ'nın kulları!. Biliniz ki: (En güzel isimler) En güzel mânaları, en şerefli mefhumları haiz oldukları cihetle en güzel esma-i zatiyye ve sıfatiyye (Allah Tealâ'ya) mahsustur. Artık ey Allah Tealâ'nın müvahhid kulları!. Lisan-ı ubudiyetinizi o kudsî isimler ile tezyin ediniz, (Ona) o Halikı Âzimüşşan'a (o) pek güzel, mukaddes (isimler ile duada) niyazda (bulunun) onun zatı akdesini daima o isimler ile yâd ediniz, (ve onun isimlerinde haktan) Bâtıla (ayrılan) [illegible] şan-ı ulûhiyetine lâyık olmayan veya fasit bir mânayı mutazammın isimler ile yâdeden (kimseleri terkediniz.) onlardan içtinapta bulununuz. Onların yaptıklarına mübalâtta bulunmayınız, onlara karibende [illegible] ukubetlere müterakkib olunuz. (Onlar işler oldukları şeylere göre) o mülhidane hareketlerine muvafık bir surette (cezaya uğrayacaklardır.) enkarib muazzeb olup kötü hareketlerinin cezasına kavuşacaklardır. [illegible] binaenaleyh Allah Tealâ Hazretlerini daima mukaddes isimleri ile [illegible] lidir. Şan-ı ulûhiyyetine lâyık olmayan isimler ile, tâbirler ile [illegible] sakınmalıdır. Terbiye-i islâmiyye bunu icab eder.

§ Allahü Azim[illegible] birçok mukaddes isimleri vardır. Bunlardan doksan dokuzu Tirm[illegible] ettiği bir hadis-i şerifte beyan olunmuştur. (Allah, Rahman, [illegible] lâk, Kuddus, Selâm, Halik, Bari, Musavvir, Gaffar, Kahhar, Rezzak, Fettah, Alîm, Hakîm, Rauf, Şekûr) isimleri bu cümledendir.

§ Hak Tealâ[illegible] isimleri tevkifidir, ıstılahî değildir. Yani onun mübarek [illegible] it, serahaten bildirilmiş isimlerdir. Onların muadilleri [illegible] isnat edilemez. Meselâ: Allah Tealâ'ya Alîm, Hakîm, [illegible] denilir, fakat: Fakih, Tabib, Refik, Sahı, Âkil denile[illegible]

§ İlhad, [illegible] meyletmek, yüz çevirmek demektir. Cenabı Hak'kın [illegible] İlhad ise muhtelif suretlerde olabilir. Meselâ: Putpe[illegible] nlere, insanlara «Allah» «ilâh» demeleri bir ilhaddır. [illegible] larına: Lât, Üzza, Menat demeleri de bir nevi ilha[illegible], Üzza, azizden, Menat Mennan isminden müştak [illegible] leyh hangi bir insana, bir mahlûka hâ-

(183): Ve ben onlara mühlet veririm. Şüphe yok ki, benim yakalamam pek şedittir.

*

İ Z A H

(180): Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'km birçok güzel isimleri olduğunu ve o kutsî isimler ile dua edilmesini, ve o ulvî isimleri terk ve tebdil edenlerin muazzeb olacakların^ bildirmektedir. Ve Hak Tealâ'nm mahlûkatı arasında rehber-i hidayet olan âdil bir zümrenin bulunduğunu beyan buyurmaktadır. İlâhî âyetleri münkir olanların da nasıl, bir helake uğrayacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: Ey müminler!. Ey Allah Tealâ'nm kulları!. Biliniz ki: (En güzel isimler) En güzel mânaları, en şerefli mefhumları haiz oldukları cihetle en güzel esma-i zatiyye ve sıfatiyye (Allah Tealâ'ya) mahsustur. Artık ey Allah Tealâ'nm müvahhid kulları!. Lisan-ı ubudiyetinizi o kudsî isimler ile tezyin ediniz, **(Ona)** o Halikı .Âzimüşşan'a (o) pek güzel, mukaddes (isimler ile duada) niyazda (bulunun) onun zatı akdesini daima o isimler ile yâd ediniz, (ve onun isimlerinde haktan) Bâtıla (ayrılan) Cenabı Hak'kı şan-ı ulûhiyetine lâyık olmayan veya fasit bir mânayı mutazammın olan isimler ile yâdeden (kimseleri terkediniz.) onlardan içtinapta bulununuz. Onların yaptıklarına mübalâtta bulunmayınız, onlara kariben nüzul edecek ukubetlere müterakkib olunuz. (Onlar işler oldukları şeylere göre) O melhidane hareketlerine muva,fik bir surette (cezaya, uğrayacaklardır.) enkarib muazzeb olup kötü hareketlerinin cezasına kavuşacaklardır. Binaenaleyh Allah Tealâ Hazretlerini daima mukaddes isimleriyle zikretmelidir. Şan-ı ulûhiyyetine lâyık olmayan isimler ile, tâbirler ile yâdetmekten sakınmalıdır. Terbiye-i islâmiyye bunu icab eder.

§ Allahü Azimüşşan'ın birçok mukaddes isimleri vardır. Bunlardan doksan dokuzu Tırmizinin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte beyan olunmuştur. (Allah, Rahman, Rahîm, Hak, Kuddus, Selâm, Halik, Bari, Musavvir, Gaffar, Kahhar, Razzak, Fettah, Alîm, Hakîm. Rauf, Şekûr) isimleri bu cümledendir.

§ Hak Tealâ Hazretlerinin isimleri tevkifidir, ıstılahî değildir. Yani onun mübarek isimleri dinen sabit, serahaten bildirilmiş isimlerdir. Onların muadilleri Cenabı Hak'ka isnat edilemez. Meselâ: Allah Tealâ'ya Alîm, Hakîm, Rahîm, Cevad, Âlim denilir, fakat: Fakih, Tabib, Refik, Sahi, Âkil denilemez.

§ İlhad, tariki müstakimden meyletmek, yüz çevirmek demektir. Cenabı Hak'km mübarek isimlerinde ilhad ise muhtelif suretlerde olabilir. Meselâ: Putperestlerin taptıkları şeylere, insanlara «Allah» «ilâh» demeleri bir ilhaddır. Kezalik kâfirlerin putlarına: Lât, Üzza, Menat demeleri de bir nevi ilhaddır. Zira Lat, ilâhtan, Üzza, azizden, Menat Mennan isminden müştak bulunmuştur. Binaenaleyh hangi bir insana, bir mahlûka hâ-

lik; Mabut, İlâh, Tanrı denilmesi böyle bir ilhaddır, terbiye-i diniyeye münafidir, asla caiz olamaz.

Şuna da dikkat etmelidir ki, tazime, hörmete münafi tâbirler, Cenabı Hak'ka karşı istimâl edilmesin. Meselâ: Cenabı Hak bütün mahlûkatm Halikıdır. Fakat onu zikrederken: Ey hınzırların, ey köpeklerin Halikı denilemez, bu âdaba münafidir. Belki ey mükevvenatm hâlikı, ey göklerin ve yerin Hâlikı, ey bütün hayat sahiplerinin Halikı gibi bir veçhile nidâ edilir, tazime münafi tâbirlerde bulunulmaz.

(181) : Cinlerden, insanlardna bir kısmı hidayetten mahrum, nâsı idlâle cüretkâr bulunmuşlardır. (Ve yarattıklarımızdan) Saha-i vücude getirmiş olduğumuz ins ve cinden (bir ümmet de) bir güzide zümre de (vardır ki) onlar fıtreti selimelerini muhafaza etmiş, dini ilâhiye hadım bulunmuşlardır, (onlar hak ile rehberlik ederler.) Nâsı hakka mültebis olarak hidayet yoluna şevke çalışırlar, veya nâsı kelime-i hak ile irşada, tenvire gayret eder dururlar. (Ve) O mümtaz zümre (hak ile adalette bulunurlar.) aralarında câri muhakemelerde, mes'elelerde daima hak ile hükmeder, adaletten ayrılmazlar. İşte böyle mümtaz bir zümre islâm âleminde kıyamete kadar bulunacaktır. Nitekim bir hadis-i şerifte: (0*^}^ IÜ\J*\J\Ij\J}jL\ jfiÂi)*kj.4I . = benim ümmetimden bir zümre; Allah Tealâ'nm emri —kıyamet *günü*— gelinceye kadar hak üzere bulunacaktır) diye buyrulmuştur.

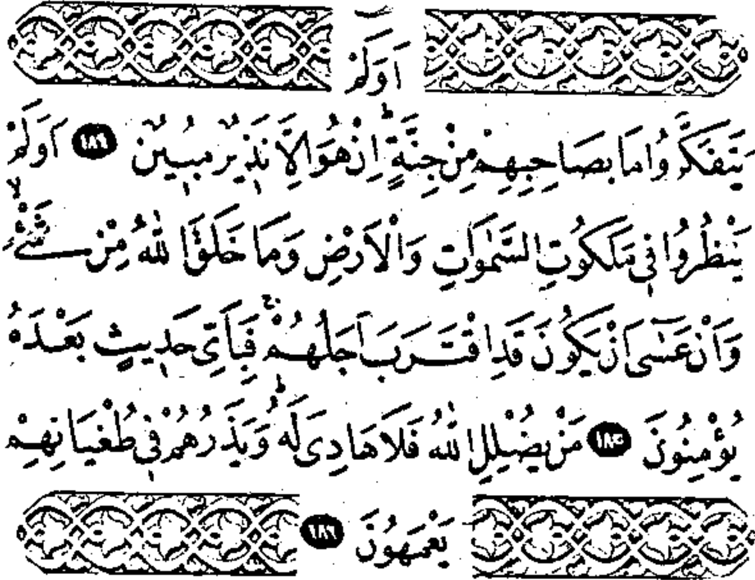
§ Bu âyet-i kerimede beyan-buyrulan ümmetten murad, ekseri müfessirîne göre ümmet-i Muhammediyyeden dine hadım olan, halkı vaiz ve nasihatları ile irşada çalışan bir zümredir. Ve bu âyet-i celile, icma'i ümmetin meşruiyetine, makbuliyetine de işareti mütazammindır. Çünki kıyamete kadar bu ümmet arasında rehber-i hidayet olacak bir zümrenin bulunacağı mübeşşer bulunmaktadır. İmamı Ali Radiyallahü anhdan şöyle mervidir: «Bu ümmet elbette yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Hepsi de ateştedir, ancak bir fırka müstesna ki; onların hakkında Cenabı Hak (üd^Uj «ji-lfjj-v-*-»[1]) buyurmuştur. İşte bu ümmetten necat bulacak olan ancak bu bir fırkadır. —tefsirülvâzih —.

(182) : (Ve) Bilâkis (o kimseler ki) dalâlet içinde yaşadılar, başkalarını irşada değil, -idlâle çalıştılar (bizfm âyetlerimizi) Kur'an-ı Kerimi ve başka ilâhî kitapları, dinî delilleri (tekzib ettiler) onun birer ilâhî âyet, birer kutsî nimet olduğunu kabul etmediler, böyle kâfirane bir harekete cüret gösterdiler (işte onları bilmez oldukları bir cihetten) haklarında ne mukadder olduğuna vâkıf olmaksızın tedricen (yavaş yavaş helâke yaklaştıracağızdır.) onlar bir istidrac olmak üzere bazı nimetlere, mevkilere nail olurlar. Bunların ellerinden çıkmayacağını zannederler, sonra o nimetler, o mevkiler ellerinden tedricen alınır, hayatlarından mahrum kalırlar, lâyık oldukları azaba kavuşurlar. İşte küfr ve isyafıın vahim neticesi!. Artık herkes böyle bir âkibeti düşünmeli, uyanık bir halde yaşamaya gayret etmelidir.

(183) : Cenabı Hak buyuruyor ki: (Ve ben **onlara)** O kâfirane bir halde yaşayanlara (mühlet veririm.) ömürlerinin müddetini ziyade etmiş olurum; tâki küfürlerinde, masiyetlerinde devam edip dursunlar, onları alelacele ukubetlerine kavuşturmam, tâki fenalıklarında devam, ederek her türlü azaba müstahik oluversinler, bir mâzeret dermeyan etmelerine selâhiyetleri kalmamış bulunsun. (Şüphe yok ki benim) Keydim, yani: Onları haberleri olmaksızın birdenbire **(yakalamam)** hayâtlarına nihayet verip kendilerini azaba kavuşturmam **(pek** şedittir.) pek kavidir. Buna hiçbir kuvvet mâni olamaz.

Demek oluyor ki; bir takım kötü kimselere bir nimet, uzunca bir ömür verilmesi, zahiren bir ihsan olsa da^bâtinen bir hizlandır, daha çok azap görmelerine bir sebebtir. Artık böyle bir hâle kıymet vermemelidir.

§ Keyd = Mekr, lüğatte bir hafi tedbir demektir ki, birisinin aldanılması için bunun zahirinin gayrı kasdedilmiş olur. Cenabı Hak'ka isnat edilen Keyd'den murad ise ikaba müstahik olan bir şahsı haberi olmaksızın ansızın ahz ve kabz etmesi, yani cezasına kavuşturması demektir.

MEALİ ÂLİSİ

(184) : Onlar düşünmediler mi ki, onların sahiplerinde bir cinnet eseri yoktur. O ancak aşikâr bir surette bir nezirden başka değildir.

(185) : Onlar göklerin ve yerin muazzam mülkiyetine ve Allah Tealâ'-

nın yarattığı herhangi birşeye ve ecellerinin yaklaşmış olabildiğine bakmazlar mı?. Artık bundan sonra hangim bir söze **inanacaklardır?.**

(186) : Allah Tealâ kimi dalâlete düşürürse artık ona hidayet edecek bulunamaz. Ve onları kendi dalâletlerinde mütereddit bir halde bırakır.

**

İ Z A H

(184) : Bu mübarek âyetler ,Cenabı Hak'km ayetlerini teemmül etmeyen, Resuli Ekrem'in aklî ve ilmî kemalâtmı inkâr eden münkirler için bir tevbih mahiyetindedir. Hak Tealâ'nın vahdaniyetine, kudret ve azametine şahadet eden bînihaye eserlere bakmayın, ne olacaklarını „düşünmeyen o gafil güruhun hidayet-i ilâhiyyeden mahrum, dalâlete giriftar olup gideceklerine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Onlar)** O kendilerine islâmiyeti kabul etmeleri emir ve tavsiye edilmiş olan münkirler **(düşünmediler mi)** hiç nazari dikkate, tefekküre alarak anlamaya çalışmadılar mı **(ki, onların sahiplerinde)** senelerce kendileriyle beraber bulunarak ne ulvî bir mahiyette olduğuna muttali oldukları Hazreti Muhammed'de (cinnet eseri yoktur.) o fevkalâde bir akıl ve zekâya mâliktir, kendisinde, bütün fiillerinde, sözlerinde akla, hikmete muhalif bir şey görülemez. O Cenabı Hak'kıri âyetleriyle beşeriyeti tenvire çalışıp durmaktadır. (O ancak aşkâr **bir** surette) Parlak ve her sözü bütün beşeriyet için pek açıkça faideleri muhtevi olan (bir **nezirden)** azabi ilâhîden halkı korkutmaya memur bir Peygamberden, bir hayırhah mürşidi kâmilden (başka değildir.) artık onun o fevkalâde yüksek, bütün insaniyet âlemine faidebahş varlığını, neden idrâk edemiyorlar da ona tabî olmaktan kaçmıyorlar, ona cinnet gibi arızaları jsnad etmeğe cüret gösteriyorlar?. Bu ne gaflet, ne cehalet!.

§ Rivayete nazaran Resuli Ekrem Hazretleri bir gece Sefa- tepesine şerefbahş olmuş, bütün kabilelere hitab ederek onları Allah Tealâ'nın azabından tehzire çalışmıştı. O kabilelerden biri: Sizin sahibinizde cinnet olmalı ki böyle sabaha kadar söylenip durdu. Demiş. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olarak Peyagmber-i Zişanımızı tebriede, öyle cinnet isnadında bulunanları da tekzib ve tevbihte bulunmuştur.

Velhasıl: Resuli Ekrem, Sallallahü aleyhi vesellem Efendimiz vazife-i risaletini ifa için, ümmeti hakkındaki rafet ve şefkatini izhar için öyle nâfi, hayırhahane hitabeler ile beşeriyeti irşada, ikâza çalışmıştır. Hayfaki kendi bâtıl inançlarına esir olanlar, kendi hayvanî zevklerini, faidelerini terketmek istemeyenler, öyle kemalât-ı ahlâkiyesi, ûlviyet-i akliyyesi bihakkın tecelli edip duran bir Peygamber'i alişan'ın. kadrini takdir edememişler, ona bir takım zatların tabî olmalarına mâni olmak kasdiyle cinnet isnadına cüret göstermişlerdir. Nitekim her zaman beşeriyet hakkında, vatanı hakkında hayırhah olan, insanları gafletten, şehvetten uyandırıp kurtarmak

isteyen zatlara böyle isnatlarda bulunmak, onları gericilik ile tavsif etmek bir cahilane âdet hâlinde bulunmuştur. Cenabı Hak cümlemize intibahlar, insaflar nasip buyursun. Âmin!.

(185) : (Onlar) Öyle Resulullahın pürhikmet sözlerini takdir edemeyen münkirler, gözleri önünde parlayıp duran (göklerin ve yerin muazzam mülkiyyetine) onların ne mükemmel, ne muhteşem birer mülki ilâhî olduğuna bakmazlar mı?. (Ve) Onlar (Allah Tealâ'nm yarattığı herhangi birşeye) bakmazlar mı?. Yalnız semalar, yerler değil, bütün asarı hilkat, Cenabı Hak'kın varlığına birer parlak delildir. Bunları güzelce bir düşünerek vahdaniyet-i ilâhiyyeyi, kudret-i subhaniyeyi tasdik etmeleri icab etmez mi?, (ve) Kendi (ecellerinin yaklaşmış olabildiğine) de (bakmazlar mı?.) ansızın ölüp veya başlarına kıyamet kopup telâfi-i mâfâta imkân bulamayacaklarını düşünerek biran evvel taib ve müstağfir olmaları lâzım gelmez mi?. Nedir o kadar gaflet!. O kadar hava-i nefse tabaiyyet!. Mukaddesatı inkâra cüret!. (Artık bundan sonra) Böyle kendilerine Hâtemülenbiya tarafından Kur'an-ı Azim gibi bir kitabı ilâhinin hükümleri tebliğ edilmiş olduğu halde (hangi bir söze) hangi bir kitaba, hangi hayırhahane bir mevizeye (inanacaklardır?.) artık bunların fevkinde ne olabilir ki, ona inanacak olsunlar!. Mahaza Hazreti Muhammed'den sonra artık bir Pey^ gamber gelmeyecektir. Kur'an-ı Mübinden sonra bir kitabı ilâhî beşeriyete verilmeyecektir. Artık o münkirler, nelere inanacaklar, nasıl doğru bir yolu takip edebileceklerdir?. Bu kabil mi?. Asla!.

(186) : Öyle bir Peygamber'e tâbi, kitabullaha münkat olmayanları, kendi kötü ihtiyarlarından dolayı Cenabı Hak dalâlete düşürmüştür. Binaenaleyh "(Allah Tealâ) öyle (kimi dalâlete düşürürse artık ona hidayet edecek bulunamaz.) çünki o Halikı Hâkimden başka kullarını hidayete nail edebilecek bir zat yoktur. (Ve onları) O dalâlete düşürülenleri (dalâletlerinde) taşkınlıklarında, yalnış yola sapmalarında (mütereddit) mütehayyir, körükörüne (bir halde bırakır.) artık bundan kurtularak bir hidayet tarikine sâlik olamazlar. İşte kötü ihtiyarlarının elim cezası!. Binaenaleyh insan, daima hakikati görüp kabul etmeğe çalışmalıdır, ilim ve irfan ile tezeyyün ederek muzlim itikatlarından kaçınmalıdır:

Hurşidi mârifet mütecelli olur mu hiç?.
Bir yerdeki vesile-i idbâr olur hüner.
Zulmetle nuru, cehlilc irfanı bir bilen.
Milletlerin sitare'i ömrü söner gider.

*

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ قُلْ اِنَّمَا
عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪يۚ لَا يُجَلّ۪يهَا لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَۜ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ لَا تَأْت۪يكُمْ اِلَّا بَغْتَةًۜ يَسْـَٔلُونَكَ كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَاۜ
قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾
قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْس۪ي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَلَوْ
كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُۚ
اِنْ اَنَا اِلَّا نَذ۪يرٌ وَبَش۪يرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(187) : Senden kıyametin ne zaman sübut bulacağını sual ederler. De ki: Ona ait bilgi ancak Rab'bimin indindedir. Onun vaktini ondan başkası açıklayamaz. — Bu — göklerde ve yerde ağır = muazzam bir keyfiyettir. O sizlere ansızın gel'verir, senden sorarlar, sanki sen ondan bihakkın haberdâr imişsin gibi. De ki: Ona ait bilgi ancak Allah Tealâ'nın nezdindedir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

(188) : De ki: Allah Te'alâ'nın dilediğ'nden başka nefsim için ne bir faideye ve ne de bir zarara mâlik değilim. Ve eğer ben gaybı bilir olsa idim, elbette hayırdan daha çok şeyler yapardım, ve bana kötülük de dokunmazdı. Ben imân eden bir kavim için korkutucu ve müjdeleyidden başka değilim.

İ Z A H

(187) : Bu mübarek âyetler, tavhide, nübüvvete, kaza ve kadere ait âyetleri müteakip kıyamete, umur-u gaybiyeye dair malûmat vererek beşeriyete müteyakkızane hareketin lüzumunu ihtar etmektedir. Şöyle ki: Resulüm!. Ya Muhammed Aleyhisselâm!. (Senden kıyametin ne zaman

sübut bulacağını) İsbat ve takrir edileceğini, vücude getirileceğini (sual ederler.) Yahudilerden bir taife veya Kureyş kabilesinden bazı kimseler bir istihza veya imtihan maksadıyle böyle bir suale cüret göstermişlerdi. Habibim!. O sual edenlere (De ki: Ona) o kıyamet vaktine (ait bilgi ancak Rab'bimin indindedir.) onun ne zaman vücude geleceğini ancak o Halikı Âzimüşşan bilir. Ona başkalarını lihikmetin vâkıf kılmamıştır. Bu vaktin böyle meçhul bulunması, halkın müteyakkız bulunup birgün evvel gelebilmesinden korkarak ibadet ve taate müdavim olmalarına bir vesiledir. (Onun vaktini ondan) O Halikı Zişandan (başkası açıklayamaz) onun muayyen zamanını ilâm ve ihbara mahlûkattan bir kimse kadir değildir. (— o kıyamet hâdisesi— göklerde ve yerde ağır, muazzam bir keyfiyettir.) onun emri ağırdır, şedidtir. O göklerin ve yerin ehli için hafidir. Böyle hafi olan herşey ise sakildir, müthiştir. Diğer bir tevcihe göre: Kıyamet zuhura gelince göklerin ve yerin ahalisi için pek ağır bulunmuş olur. Çünki o gelince hepsi de terkihayat ederler. Sonra da başka âleme giderler. Bu hal ise kalbler üzerine siklet-i âverdir. (O) Kıyamet günü ey mükellef insanlar!, (sizlere ansızın geliverir.) Herkes gaflete dalmış, muhtelif işlerle meşgul bulunmuş iken birdenbire kıyamet kopar, hiçbir kimse telâfi-i mâfata vakit bulamaz. Resulüm!. (Senden) Kıyametin ne zaman kopacağını (sorarlar) buna dair malûmat almak isterler, (sanki sen ondan) Kıyametin vuku bulacağı zamandan (bihakkın haberdar imişsin gibi) yahut sen onun sanki vuku'unu sorup ona muttalî bulunmuş olduğundan onu senden sormağa başlarlar. Habibim!. Onlara de ki: (Ona) Kıyamet gününe (ait bilgi ancak Allah Tealâ'nm nezdindedir.) Cenabı Hak onun zamanını bilmeyi zatı ahadiyyetine tahsis buyurmuştur. Ona başkasını, muttalî kılmamıştır. Binaenaleyh benden sualiniz zaittir. (Fakat insanların çoğu) Onun kendilerince ne gibi hikmetlere mebni böyle gayrı malûm bulunduğunu (bilmezler) veyahut onu ancak Cenabı Hak bilip mahrukatının bilmediklerine vâkıf bulunmazlar da böyle bir suale cüret ederler.

Velhasıl: Kıyametin vuku bulacağı muhakkaktır. Bunu Cenabı Hak haber vermektedir. Artık bunu inkâr küfürdür. Fakat onun ne zaman vaki olacağını Hak Tealâ hazretleri kullarına bildirmemiştir. Ona dair ancak bazı alâmetler bildirilmiştir. O ergeç vakî olacaktır. Şu kadar var ki, onun vuku bulacağı vakti kimse tayin edemez. Bizim vazifemiz öyle bir günün zuhur edeceğini bilmek, o gün için hazırlanmak, vakitlerimizi beyhude yere yâzetmekten sakınmaktadır. Sonra nedamet faide vermez.

(188) : Resulüm!. Kavmine (De ki: Allah Tealâ'nm dilediğinden başka nefsim için bir faideye) bir menfaat celbine (ve ne de bir zarara) kendimden bir zararı, kederi defe. (mâl'k) kadir (değilim.) ki, ona göre hareket edeyim. Mukadderat-ı ilâhiyyenin ne suretle tecelli edeceğini bize bildirmedikçe biz vuku'undan evvel bilemeyiz. (Ve eğer ben gaybı bilir olsa idim) mugayyebattan olan herhangi birşeye vâkıf bulunsaydım (elbette hayırdan daha çok şeyler yapardım) bilihtiyar yapılacak menfaatli şeyleri daha ziyade iltizam ederdim (ve bana kötülük) kendisinden kaçınmak

mümkün olan bir zarar ve ziyan (dokunmazdı.) hâlbuki, ben öyle gaybe ait şeylere muttali değilim ki; ona göre hareketimi tanzim edeyim. (Ben imân eden bir kavim için bir korkutucu ve bir müjdeleyiciden başka değilim.) Ben tarafı ilâhîden gönderilmiş bir Peygamberim, benim selâhiyetim, Peygamberliğimle alâkadar olan dini ve dünyevî ulûma vukuftur. Yoksa vazifem ile alâkadar olmayan mugayyebata vukuf değildir. Kıyamete dair dinen lâzım gelen malûmatı ümmetime bildirmiş bulunuyorum. Onun zaman-ı vuku'una vukuf ise bu cümleden değildir. Bunu neden öğrenmek istiyorsunuz?.

§ Rivayete nazaran Mekke ahalisi, Resuli Ekrem'e müracaat ederek demişler ki: Hangi şeylerin şimdi ucuz olup bilâhare pahalanacağını bize haber verir misin ki, onları ucuza alalım, sonra bahallıca satalım. Ve hangi beldelerin kahtügalaya maruz kalacağını istersin ki, oradan çıkıp bolluk mahalli olan beldelere gidelim işte bu gibi münasebetsiz talepler üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur, ve öyle istikbale ait şeyleri Cenabı Hak bildirmedikçe kimsenin bilemeyeceğine işaret olunmuştur. -

§ Malûmdur ki, Resuli Ekrem. Efendimiz mümin olsunlar olmasınlar bütün nâsa nezir ve beşir olarak gönderilmiştir. Ancak onun tebliğatından asıl müminler müstefit oldukları için bu âyet-i kerimede imân eden bir kavme nezir ve beşir olarak gönderildiği tasrih buyrulmuştur. Maahaza asıl tebşire lâyık olanlar da müminlerden ibarettir.

*
*#

هو الذي خلقكم
من نفس واحدة وجعل منها زوجها ليسكن اليها فلما
تغشيها حملت حملا خفيفا فمرت به فلما اثقلت دعوا الله ربهما
لئن اتيتنا صالحا لنكونن من الشاكرين ١٨٩ فلما اتيهما
صالحا جعلا له شركاء فيما اتيهما فتعالى الله عما
يشركون ١٩٠ ايشركون ما لا يخلق شيئا وهم يخلقون ١٩١
ولا يستطيعون لهم نصرا ولا انفسهم ينصرون ١٩٢

—— o ——

MEALİ ÂLİSİ

(189) : O, o zati ecell-ü âlâdır ki, sizi bir nefisten yaratmıştır ve eşini ondan yapmıştır ki onunla ünsiyette buluna. Vaktaki ona mukarenette bulundu, hafif bir yük yüklendi. Bir müddet bununla gidip geldi. O zaman ki, ağırlaştı Allah Tealâ'ya, Rablerine dua ettiler ki eğer bize bir salih — çocuk — verir isen andolsun ki, biz elbette şâkirlerden oluruz.

(190) : Vaktaki onlara salih evlât verdi. Bunlar kendilerine verdiği şeyde ona — o Halikı kerime — şerikler koşmaya başladılar. Allah Tealâ ise bunların şerik koştukları şeylerden müteâlidir.

(191) : Birşey yaratamayanları mı şerik koşuyorsunuz?. Halbuki onlar yaratılmaktadırlar.

(192) : Halbuki bunlar için yardımda bulunmaya muktedir olamazlar.. Ve ne de kendi nefislerine yardım edebilirler.

*
**

İ Z A H

(189) : Bu mübarek âyetler, beşeriyetin bir asıldan ne bedi surette neşet ettiğini ve temenni edilen bir nimetin husulünden dolayı Cenabı Hakka arzı şükranda bulunmak icab edeceğini, bu nimetin bir vesile-i şirk ittihaz edilmesinin asla caiz olamayacağını bildirmektedir. Ve kendisi mahlûk olup başkasını halka, ne başkasına ve ne de kendi nefsine yardıma Mdir olmayan birşeyin Halikı Kâinat Hazretlerine şerik olamayacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (O) O'dur ki, yani: Kudret ve azameti haiz: Şerik ve nazirden münezzeh olan Halikı Azimüşşan **(o zatı ecell-ü alâdır "ki)** ey insanlar!, **(sizi bir nefisten)** Yani Âdem Aleyhisselâmdan **(yaratmıştır.)** Hazreti Âdem'i topraktan, sair insanları da onun neslinden olarak vücut sahasına çıkarmıştır. (Ve) Âdem Aleyhisselâm'm (eşini de) enise-i hayatı olan Havva'yı da **(ondan)** Hazreti Âdem'in cinsinden; veya bir rivayete göre onun kaburgasından çıkarmak sureti ile **(yapmıştır ki)** Hazreti Âdem **(onunla)** Hazreti Havva ile **(ünsiyette buluna.)** onunla mutmain olaTak izdivaçta bulunmuş ola. **(Vaktaki)** Hazreti Âdem **(ona)** refikası Haztreti Havva'ya **(mukarenette bulundu)** aralarında mücameat vuku buldu, Hazreti Havva **(hafif bir yük yüklendi.)** kolaylıkla hâmile kaldı. Bundan dolayı bir zahmet görmedi veyahut hafif bir mayi olan nutfeyi hâmil bulundu. **(Bir müddet bununla)** Bu hâmil olduğu şey ile **(gidip geldi.)** müddet-i hâmlini ikmâle devam etti. Bu hâmlin hiffetinden dolayı bir meşakkate mâruz kalmadı. **(O zaman ki, ağırlaştı)** Çocuk rahminde büyüyerek

kendisine ağırlık vermeğe başladı, Hazreti Âdem ile Hazreti Havva (Allak Tealâ'ya, Rablerine) kendilerinin bütün umuruna mâlik olan Cenabı Hak'ka müteveccihen (dua ettiler) tazarrû ve niyazda bulundular (ki,) ya Rabbena!, (eğer bize) Kendi cinsimizden (bir salih veled) kusurlardan berî evlât (verirsen andolsun ki, biz) ve bizim evlâdımız, tenasül edecek olan zürriyetimiz (elbette şakirlerden oluruz.) senin nimetlerine, ve ezcümle öyle salih evlâda nailiyet nimetine aleddevam arzı şükranda bulunuruz.

§ Veled: Oğul ve kız demektir. Cem'i evlâtdır. Veled tâbiri de evlât mânasına cemi olarak iki nev'e, yani erkek ve dişi çocuklara itlâk olunur,

(190) : (Vaktaki) Allah Tealâ (onlara) Hazreti Âdem ile Hazreti Havva'ya duaları veçhile (salih evlât verdi.) yani: Bedenen ve akıl ve kuvvetçe tam hilkati haiz erkek ve dişi çocuklar ihsan buyurdu. (Bunlar) Hazreti Âdem ile Hazreti Havva'nın bir kısım evlâdının erkek ve dişi olan her iki nev'i de Cenabı Hak'kın (kendilerine verdiği şeyde) yani vermiş olduğu çocuklar hususunda (ona) o Halikı Kerîme (şerikler koşmağa başladılar.) o çocukları bir takım putların birer kulu imiş gibi gösterdiler O çocuklara Abdi Menaf, Abdi Üzza, Abdi Şems, gibi adlar verdiler.. (Allah Tealâ ise bunların) bu adem evlâdının (şerik koştukları şeylerden müteâlidir.) Münezzehtir. Cenabı Hak'kın asla şerik ve naziri yoktur. Çocukları bir takim putların, mahlûkatın birer kulu gibi göstermek, onlara öyle birer ad vermek de bir nevi şirk'demektir. Şan-ı ulûhiyet ise bilcümle şaibe-i şirkten münezzeh ve müberradır. Âmenna!..

(191) : Bu adem evlâdı hiç düşünmüyorlar mı?. (Bir şeyi yaratamayanları mı) Hiç birşeyi yoktan var etmeğe kadir olamayanları mı Cenabı Hak'ka (şerik koşuyorlar?.) mabud olan ise kendisine ibadet edeni mutlaka yaratmış olmak lâzımdır. (Hâlbuki onlar) O Halikı Kâinata şerik ittihaz edilenler (yaradılmaktadırlar.) hepsi de mahlûktur. Artık nasıl olur da onlara mâbudiyet, hâlikiyet sıfatı verilebilir?.

(192) : Ve (Halbuki) o mâbud sanılan, Cenabı Hak'ka şerik ittihaz edilen âciz şeyler (onlar için) kendilerine ibadet eden, hörmette bulunan müşrikler için (yardımda bulunmaya muktedir olamazlar.) onların haklarında bir menfaati celbe, bir mazarratı defe kadir bulunamazlar. (Ve) Hattâ kendilerine bir hâdise, bir musibet, bir felâket teveccüh edecek olunca (ne de) onu defederek (kendi nefislerine yardım edebilirler.) artık öyle âciz, mahlûk şeyler Halikı Kâinat Hazretlerine şerik olabilirler mi?,. Bunu hiç düşünmüyorlar mı?. Bu ne kadar gaflet!.

*

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ
أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا
أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا
قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾

———o———

MEALİ ÂLİSİ

(193) : Ve eğer onları doğru yola davet etseniz size tâbi olmazlar. Siz onları davet etseniz de veya sükût eder olsanız da sizin, üzerinize müsavidir.

(194) : Allah Tealâdan başka taptığınız şeylerde şüphe yok ki, sizin misillû kullardır. Haydi onları çağırınız da size icabet etsinler, eğer siz sadık kimseler iseniz.

(195) : Onlar için kendileriyle yürüyecekleri ayakları mı, veya onlar için tutacakları elleri mi veya onlar için kendileriyle görecekleri gözleri mi veyahut onlar için kendisiyle işitecekleri kulakları mı var?. De ki, haydi çağırınız şeriklerinizi, sonra bana yapacağınız hileyi yapınız, bana hiç mühlet vermeyiniz.

* *

İ Z A H

(193) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin davete icabet edecek bir kabiliyette olmayıp bâtıl kanaatlerinde musir olduklarını bildirmektedir. Ve müşriklere hitab ederek: Kendilerinden daha âciz şeylere tapındıklarını takbih etmekte ve bu kabih hareketleriyle Hazreti Peygambere bir zarar veremiyeceklerini ihtar ile kendilerini intibaha davet eylemektedir. Şöyle ki: (Ve) Ey ehli îman!, **(onları)** O müşrikleri **(doğru yola)** yani islâmiyete

(davet etseniz size tâbi olmazlar.) onlar dalâletten ayrılıp hidayeti kabul etmezler. Onlar hakkı 'kabul etmek istidadından mahrumdurlar. (Siz onları) Hidayete, islâmiyete (davet etseniz de veya) böyle davet etmeyip (sükût eder olsanız da) her iki halde de onlar yola gelmezler, (sizin üzerinize) böyle davet ile ademidavet (müsavidir.) her iki takdirde de onların o müşrikâne halleri tebeddül etmez. Diğer bir tevcihe göre bu hitap!. Müşrikleredir. Şöyle ki: Ey müşrikler!. Siz o taptığınız putları hidayete davet etseniz size tâbi olmazlar. Çünki bu davete, icabetten âcizdirler. O halde sizin onları davet eder olmanız ile sükût eder olmanız, müsavidir. Artık öyle âciz şeylere tapınmak bir eser-i hamakat değil midir?.

(194): Ey müşrikler!. (Allah Tealâ'dan başka taptığınız şeylerde) putlar, heykeller de (şüphe yok ki, sizin misillû kullardır.) onlar da memlûkturlar, mahlûkat cümlesindendirler. Zarar ve fayda vermeğe kadir değildirler. Eğer .bunda şüphe ediyorsanız (Haydi onları) o putları (çağırınız da) kendilerinden bir menfaat isteyiniz, veya bir mazarratın def'edilmesini dileyiniz de gelip (size icabet etsinler) arzunuzu yerine getirsinler!. (Eğer siz) Onlara mâbudiyet isnadı hususunda (sadık kimseler iseniz.) heyhat!. Onların icabet edemiyecekleri malûm. Artık öyle âciz, mabûdiyete gayrilâyık şeylere neden tapınıp duruyorsunuz?.

(195) : Bir kere düşününüz!. (Onlar için) O tapındığınız putlar için (kendileri ile yürüyecekleri ayakları mı) var ki, yürüyebilsinler, (veya onlar için tutacakları elleri mi) var ki, onlar ile birşeyi tutabilsinler. (Veya onlar için kendileriyle görecekleri gözleri mi) Var ki, dilediklerini bakıp görsünler, (veyahut onlar için kendisiyle işitecekleri kulakları mı var?) dır ki, dualarınızı, ricalarınızı işitebilsinler!. Artık böyle kuvvetlerden mahrum, kendilerine tapanlardan daha ziyade âciz şeyleri mabut ittihaz etmek, onlardan bir faide beklemek nasıl muvafık olabilir?. O putların ne yapmaya kudretleri vardır ki, onlara öyle tapınıp duruyorsunuz?. Hakkınızdaki ilâhî tebligatı dinlemekten kaçınıyorsunuz?. Resulüm!. O cahillere (De ki: Haydi) o putlara mabûdiyet isnadınız doğru ise (çağırınız) o kendilerine ibadet ettiğiniz (şeriklerinizi) onlar ile kabil ise ittifak ediniz (sonra bana yapacağınız hileyi) su-ikasdi hemen (yapınız, bana hiç) bakmayınız (mühlet vermeyiniz) yapabileceğiniz şeyi yapınız. Ben size asla ehemmiyet vermem. Heyhat ki, siz o putlardan hiç bir muavenet göremiyeceksinizdir. Artık öyle aciz, kendilerine tapanların davetine icabete gayrikâdir, mahv-ütenkile mâruz şeylere nasıl olur da ibadet eder, onları bütün evsafı kemaliyeyi haiz olan Halikı Azimüşşan'a şerik ittihaz edersinizi. Bu nekadar dalâlet!.

***

إِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾
وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا
أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوا
وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(196) : Şüphe yok ki, benim velim, o kitabı indirmiş olan Allah Tealâ'dır. Ve o bütün salihlere velilik eder.

(197) : Ve ondan başka taptıklarınız, size yardım etmeğe muktedir olamazlar ve ne de kendi nefislerine yardım edebilirler.

(198) : Ve onları doğru yolu göstermeğe çağıracak olsanız duymazlar. Ve onları sana bakar görürsün halbuki, onlar göremezler.

***

İ Z A H

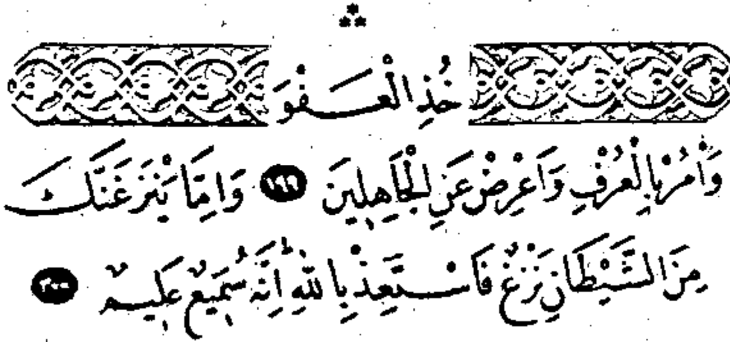
(196) : Bu mübarek âyetler, dünyevî ve uhrevî menfaatlerin ancak himaye-i ilâhiyye sayesinde tecelli edeceğini bildirmektedir. Kendilerine tapılan sair şeylerin ise kendi nefislerine bile faidebahş olmak iktidarından mahrum, his ve hareketten bînasip bulunduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Halikı Kâinata ibadeti bırakıp âciz şeylere tapan gafiller!. (Şüphe yok ki, benim velim) Yani beni nusretirie nail eden, beni hıfz ve himaye buyuran (o kitabı)- size hükümlerini tebliğe memur olduğum Kur'an-ı Mübin-i semayı izzetinden Cibrili Emin vasıtasıyle (indirmiş olan Allah Tealâ'dır.) artık ben size ve sizin bâtıl mabutlarınıza asla mübalâtta bulunmam. (Ve o) Halikı Zişan (bütün salihlere velilik eder.) yani: O Halikı Kerim salih olan, emri ilâhîsine münkad, masiyetlerden müctenip bulunan kullarının bütün umuruna tevvellide bulunur, kendilerine yardım eder, onları hızlana, felâketlere uğratmaz. Artık böyle bir mabûdi Azimüşşan'a muhalefet edip te birtakım âciz, faideden hâlî şeylere nasıl tapılabilir?. Bunu hiç anlamıyor musunuz?.

(197) : (Ve) Ey müşrikler!, (ondan) O Halikı Kâinat Hazretlerinden (başka taptıklarınız) size yardım etmeleri için kendilerine dua edip durduğunuz bütün putlarınız (size) hiçbir hususta (yardım etmeğe muktedir olamazlar.) onlardan ne bekliyorsunuz?. (Ve) Onlar o kadar âciz şey-

lerdir ki, (ne de kendi nefislerine yardım edebilirler.) buna da muktedir değildirler. Artık bunlar ulûhiyyete, mabûdiyete nasıl lâyık olabilirler?. Bu hakikat size tekrar tekrar beyan olunmaktadır. Hâlâ bunu anlayamıyacak mısınız?.

(198) : (Ve) Ey putperest cahiller!, (onları) O taptığınız putları size (doğru yolu göstermeğe çağıracak olsanız) onlardan bunu niyazda bulunsanız onlar bunu (duymazlar.) onlar hayattan, işitmek kuvvetinden mahrum şeylerdir, size rehberlik edemezler. (Ve onları bakar) Gibi (görürsün, halbuki onlar göremezler.) onların gözleri birer suretten ibarettir. Görmek melekesini haiz değildir. Artık böyle şeylerden ne beklenebilir?. Eğer ey müşrikler!. Siz ukalâdan iseniz bunları mabut ittihaz etmeniz lâyık olur mu?.

Diğer bir tevcihe göre de bu âyeti celile şu mealdedir: Ey müslümanlar!, Eğer o müşrikleri doğru yola, tarik-i hidayete davette bulunsanız, duymazlar, o daveti kabul etmeyib sağır kesilmiş gibi bir vaziyette bulunurlar. Ve onları sana bakar görürsün, o gafilâne bir nazardır. Onların kalb gözleri kördür. Onlar basiretten, hakikatları görüp anlamak hassasından mahrumdurlar. Artık habibim!. Onların o pek fena hallerine bakıp da üzülme.

MEALİ ÂLİSİ

(199) : Afvi iltizam et, mâruf ile emirde bulun ve cahillerden yüz çevir.

(200) : Ve eğer seni şeytan tarafından bir vesvese gıdıklayacak olursa hemen Allah Tealâ'ya sığın. Şüphe yok ki, o bihakkın işiticidir, tamamiyle bilicidir.

İ Z A H

(199) : Bu mübarek âyetler, Resuli Ekrem'in nâsa Içarjı ne **suretle muamelede bulunmakla mükellef olduğunu** ve^Allah |Ceala?ya |}|^y|e on-

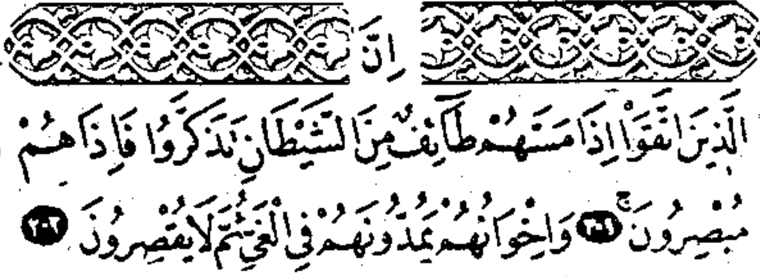
dan yardım taleb etmesini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulümî. (Afvi iltizam et) Ümmetine kolaylık göster, onlara meşakkatli şeyleri teklif etme, hasbelbeşeriye zuhur eden bazı kusurlarını af ve setreyle ıslahına inayet buyur, (mâruf ile) de (emirde bulun) ibadet ve taat gibi adil ve ihsan gibi, hayırlı, müstahsen şeyleri ümmetine teklif ve tavsiye et. (Ve cahillerden yüz çevir.) Onların lâkırdılarını duymamış gibi ol, onların kötü muamelelerine kötülükle mukabelede bulunma, haklarında selâmet ve hidayet temennisi lûtfunda bulun, onların sui ahlâkına karşı sabırdan, hayırhahlıktan ayrılma.

Velhasıl: Nâs ile mükâlemede şiddet ve gılzeti terk etmek, onlara güzel, nazikâne bir surette hitapta bulunmak, onlar ile indelicap hakimane bir tarzda mübahasede bulunmayı iltizam eylemek lâzımdır. Bu mübarek âyet de bunu âmirdir.

Cafer'i Sadık Hazretleri demiştir ki: Bu âyeti kerime mekârimi ahlâkı en mükemmel bir surette camidir.

(200) : (Ve) Ya Muhammed Aleyhisselâm!. (eğer) Sen gördüğün birtakım kötü hareketlerin tesiriyle müteezzi, gazabe giriftar olur da (seni şeytan tarafından bir vesvese gıdıklayacak olursa) yani: Seni tahrik ederek memur olduğun evsaf-ı âliyenin hilafını iltizama sevketmek isterse (hemen Allah Tealâ'ya sığın.) şeytanın şerrinden kurtulmak için Cenabı Hak'ka iltica et. (Şüphe yok ki, o) Halikı Kerim (bihakkın işiticidir) bütün mahlûkatınm sözlerini, dilediklerini tamamiyle işitip bilmektedir. Ve o Mabudi Azim (tamamiyle bilicidir.) kullarının bütün efal ve harekâtına bihakkın âlimdir. Artık şüphe yok ki, o Halikı Azimüşşan, senin ondan yardım talebinde bulunmanı da işitir ve senin kalben tazarruatta bulunmanı da bilir, seni şeytanların şerlerinden muhafaza buyurur. Artık daima inütenebbih ve daima Cenabı Hak'ka iltica ederek niyazda bulunmalıdır,

§ Resuli Ekrem'e müteveccih olan bu emirler, bütün ümmetine ait birer hitabe-i ilâhiyyedir. Peygamber-i Zişan Efendimiz son derece afüvkâr idi. Onun münever kalbi şeytanî vesveselerin tesirinden her veçhile beri siyanet-i ilâhiyyeye mazhar idi. Binaenaleyh bu âyet-i kerime-de Resuli Ekrem vasıtasıyle ümmeti merhumesine denilmiş oluyor ki: Eğer size öyle şeytanî bir vesvese âriz olursa hemen Allah Tealâ'ya iltica edin, ondan yardım isteyin ki, onun tesirinden halâs olasınız.

MEALİ ÂLİSİ

(201) : Muhakkak o kimseler ki, müttaki bulunmuşlardır. Onlar, kendilerine şeytan tarafından bir arıza iliştiği zaman güzelce düşünürler. Derhal görücü kimseler olurlar.

j. (202) : Ve kardeşleri onları dalâlete sürükler dururlar. Sonra — o dalâleti— terketmezler.

İ Z A H

(201) : Bu mübarek âyetler, müttakî olan müminlerin kendilerine teveccüh eden şeytanî vesveselere karşı ne yolda hareket ettiklerini bildirmektedir. Ve şeytanların kardeşleri olan kâfirlerin de nasıl şiddetli vesveselere tutulmakta olduklarına şöylece işaret buyurmaktadır. (Muhakkak o kimseler ki, müttakî bulunmuşlardır.) Kendi nefislerini muzır şer'e muhalif olan şeylerden vikaye etmekle muttasıf bulunmaktadırlar. (Onlar, kendilerine şeytan tarafından bir arıza) Etraflarında dolaşan bir hayal, bir hatıra (iliştiği zaman güzelce düşünürler.) Cenabı Hak'kın sevabını, ikahını derhâtır ederler, Hak Tealâ'ya ilticada tevekkülde bulunurlar. (Derhal) Bu düşünceleri sebebiyle sevap ve hata olan şeyleri, şeytanın hilelerini anlayıp (görücü kimseler olurlar.) artık o kötü hatıralara tabî olmazlar, onlardan ihtiraz etmiş bulunurlar. İşte hakikî müminlerin şiarı budur.

§ Taif, lügatte birşeyin çevresinde dönüp dolaşan şey demektir. Tayf da; hayal, gazep, vesvese demektir. Taifin böyle tayf mânasında olması da caiz görülmektedir. Taif ile lemmei şeytaniyye de kastedilebilir. Lemme ise zahmet, meşakkat, mesetmek manasınadır.

§ Şeytan ile murad, iblis ile onun zürriyetidir. Maamafih müfsit olan insanlara da şâmildir. Çünki onlar da insanları şeytanlardan ziyade idlâle çalışır dururlar.

(202) : (O) Şeytanların **(kardeşleri)** olan kâfirlere gelince **(onları)** o-kâfirleri şeytanlar **(dalâlette sürükler dururlar.)** kendilerine dalâleti gayri

ahlâkî şeyleri müzeyyen göstererek bu hususta onlara yardımda, teşvikte bulunurlar. (Sonra) O kâfirler, o dalâleti (terketmezler.) o fenalıkta devam eder dururlar. Müttakî olan müminler ise böyle değildir. Onlara bir hâtıra-i şeytaniye âriz oldu mu, hemen bunun fenalığını düşünürler, Cenabı Hak'ka sığınırlar, taib ve müstağfir olurlar, öyle vesveselere, bâtıl hâtıralara kapılıp kalmazlar.

* * *

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَىٰ
إِلَيَّ مِن رَّبِّي هَٰذَا بَصَائِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(203) : Ve onlara bir âyet getirmediğin zaman «onu kendi tarafından uydurmalı değil miydin» derler. De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahy olunana tâbi olurum. Bu Rabbiniz tarafından basiretlerdir, ve müminler olan bir kavim için hidayettir ve rahmettir.

(204) : Ve Kur'an okunduğu zaman onu hemen dinleyin ve sükût edin, tâki rahmete nail olasınız.

* * *

İ Z A H

(203) : Bu mübarek âyetler, birtakım dinsizlerin kötü maksatlarına işaret etmektedir. Kur'an-ı Kerimin nasıl bir hidayet ve rahmet vesilesi olduğunu ve tilâvet olunan Kur'an-ı Âzim'e karşı nasıl bir vaziyet alınmasının lüzumunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resuli Zişanım!. Sen (onlara) senin risaletini tasdik etmeyen Mekke-i Mükerreme'deki müşriklere (bir âyet getirmediğin zaman) vahyi ilâhî bir müddet teehhüre kalınca veya istedikleri bir mucizeyi, meselâ: Yerlerden pınarların fışkırması gibi bir hârikayı hemen izhar etmediğin vakit (onu) o istedikleri şeyi (kendi tarafından uydurmalı değil mi idin, derler.) o münkirler, sair âyetleri de birer uydurma eseri telâkki ettikleri için böyle bîedebane bir teklife cüret ederler, sair âyetler gibi istedikleri hârikanın da bir uy-

durma neticesi olarak meydana getirilmesini bir istihza maksadıyle isterler. Yahut: Sen iddianda sadık isen Rab'bine dua et, bizim senden istediğimiz şeyi de hemen vücüde getirsin, demeğe cüret gösterirler. Resulüm!. O hakikatları idrâkten mahrum şahıslara (De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahy olunana tâbi olurum.) ben vahyi ilâhinin nüzulüne intizar ederim, hangi birşeyi düşünmeksizin alelacele istemek, söylemek şan-ı nübüvvete münafidir. Eğer benden bir hârikanın vücude getirilmesini isterseniz, onu vücude getirecek olan ben değil, ancak Halıkı Âlem Hazretle-Tidir, eğer hikmetine uygun olursa onu vücude getirir. Mahâza risaleti Muhammediyyenin sıtkı hakkında bir delil isteniyorsa buna Kur'an-ı Azim'den daha büyük delil mi olabilir?. Öyle bir mucize-i ebediye var iken artık başka hârikaların zuhurunu istemeğe ne hacet vardır?, (Bu) Kur'an-ı Azim (Rabbiniz tarafından basiretlerdir.) kalbler için birer basiret mesabesindedir. Bunu güzelce nazara alanlar, birçok hakikatlara vâkıf olurlar. (Ve) Bu kitab-i mübin'in âyetleri (müminler olan bir kavim için) pek parlak bir (hidayettir) bir burhan-ı diyanettir (ve) pek büyük bir (rahmettir.) yani: O ilâhi kitabın nurlarından istifade edenler, hidayet tarikini takibe muvaffak olurlar. Ye o kutsî kitap sayesinde müminler eltaf-ı ilâhiyyeye mazhar olarak dünyevî ve uhrevî nimetlere kavuşurlar. İşte bu gibi ulvî faidelere, gayelere nailiyet için o mübarek kitabın kutsiyyetini tasdik ve tebcil ederek ahkâmına dört el ile sarılmak iktiza eder. Buna nail. olanlarda hakikî müminlerdir.

(204) : (Ve) Ey müminler!. '(Kur'an) O kitabı ilâhinin âyetleri (okunduğu) içinde bulunduğunuz bir mecliste başkası tarafından cehren tilâvet edildiği (zaman onu) o kıraat olunan Kur'an-ı Mübin'i (hemen dinleyin) lâkırdılarınızı bırakarak (sükût edin.) ona tazim için, ondan istifadeyi ikmâl için okunup hitam buluncaya kadar söz söylemeyin. (Tâki rahmete nail olasınız.) Rab'binizin kutsal kitabına, âyetlerine hörmet göstermiş olarak en büyük kazanç olan lütuf ve inayetine kavuşasınız.

Velhasıl: Bir mecliste Kur'an okunurken orada bulunanların onu dinlemeyip söz söylemeleri caiz değildir. Bir mâni yok ise o mecliste oturup tilâvet olunan âyetleri dinlemek rnüstehabtır, büyük sevaba vesiledir. Mamafih bu âyeti kerimenin sebebi nuzulû hakkında müteaddit rivayetler vardır. Ezcümle Ebu Hüreyre Hazretlerinden rivayet olunduğuna göre bidayeti islâmda müslümanlar namaz kıldıkları halde hacetlerine ait bazı şeyleri söylerler imiş, sonra bu âyeti kerime nazil olmuş, onların namazda söylememeleri, imamın cehren kıraat edeceği Kur'anı cemaatin dinlemeleri emir olunmuştur. Diğer bir tevcihe göre bu sükût eylemeleri emir olunan kimseler kâfirlerdir. Onlara ihtar edilmiş oluyor ki: Kur'anı Kerim okunurken sükût ederek onu dinlemeye,, onun ulvî beyanatını anlamaya çalışınız ki, o sayede tebdili fikir ederek şerefi İslâma nail olasınız, rahmet-i ilâhiyyeye kavuşabilesiniz. İşte Kur'an-ı Âzime hörmetin, ahkâmını kabulün pek muazzam neticesi.

[illegible]

تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ (٢٠٥) إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ (٢٠٦)

MEALİ ÂLİSİ

(205) : Ve Rab'bini içinden yalvararak ve korkarak ve cehren kıraatin dûnunda olarak sabahları ve akşamları zikret ve gafillerden olma.

(206) : Şüphe yok ki, Rab'bin indinde bulunanlar, onun ibadetinden tekebbürde bulunmazlar. Ve onu teşbih ederler ve ancak onun için secdeye kapanırlar.

***

İ Z A H

(2Û5) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kı ne veçhile zikrin, teşbih ve tehlilin efdal olduğunu gösteriyor, ve bütün beşeriyeti ibadet ve taate, secde-i ubudiyete teşvik ve tergib buyuruyor. Şöyle ki: Ya Muhammed Aleyhisselâm, ve ey mümin, müvehhid olan herhangi mükellef zat!. Sen (Rab'bini) daima seni besleyen, lûtfi ihsanına nail buyuran kerîm, rahîm Halikını (içinden yalvararak) kalben niyaz ederek (ve korkarak) hâifane, mütevaziane bir vaziyet alarak (ve cehren kıraatin dûnunda olarak) sırren kıraatin fevkinde, cehren kıraatin dûnunda olacak bir sesle (sabahları ve akşamları) bu mühim vakitlerde (zikret) bu vakitlerde kemâli huşu ile, ihlâs ile ibadette bulun (ve) Allah Tealâ'yı zikirden, onun ulvî asarını, nimetlerini tefekkürden mahrum olan (gafillerden olma.) sen vazife-i ubudiyyetini ifaya çalış, eltaf-ı ilâhiyyenin hakkında tecellisini niyaz et, gafletle vaktini zâyetme.

§ Gudve: Fecir namazı ile güneşin tulû'u arasındaki müddettir. Cem'i: Gudüvat ve Gudüvdür. Asılda ikindiden akşama kadar ve bazilerine göre yatsıya kadar olan müddettir. Cem'i: Asaldır. Kavi, muhkem, hasîb olan şeye de «asîl» denir.

§ Sabahları ve akşamları yapılacak zikrin, ibadetlerin hikmetine gelince insan sabahleyin uykudan kalkıp uyanınca sanki yeniden hayat bulmuş olur. Bütün muhiti de gecenin zulmundan kurtulup nurlara kavuşmuş bulunur. Akkanı olunca da o vaziyet değişir, insan; sanki hayâttan [illegible]
[illegible] husule geldiği
[illegible] Halikı Azime arzı ubudiyette bulun-

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ
تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ
وَالْآصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

o

MEALİ ÂLİSİ

(205) : Ve Rab'bini içinden yalvararak ve korkarak ve cehren kıraatin dûnunda olarak sabahları ve akşamları zikret ve gafillerden olma.

(206) : Şüphe yok ki, Rab'bin indinde bulunanlar, onun ibadetinden tekebbürde bulunmazlar. Ve onu teşbih ederler ve ancak onun için secdeye kapanırlar.

***

İ Z A H

(2Û5) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kı ne veçhile zikrin, teşbih ve tehlilin efdal olduğunu gösteriyor, ve bütün beşeriyeti ibadet ve taate, secde-i ubudiyete teşvik ve tergib buyuruyor. Şöyle ki: Ya Muhammed Aleyhisselâm, ve ey mümin, müvehhid olan herhangi mükellef zat!. Sen **(.Rab'bini)** daima seni besleyen, lûtfi ihsanına nail buyuran kerîm, rahîm Halikını **(içinden yalvararak)** kalben niyaz ederek **(ve korkarak)** hâifane, jnütevaziane bir vaziyet alarak **(ve cehren kıraatin dûnunda olarak)** sırren kıraatin fevkinde, cehren kıraatin dûnunda olacak bir sesle **(sabahları ve akşamları)** bu mühim vakitlerde **(zikret)** bu vakitlerde kemâli huşu ile, ihlâs ile ibadette bulun (ve) Allah Tealâ'yı zikirden, onun ulvî asarını, nimetlerini tefekkürden mahrum olan **(gafillerden olma.)** sen vazife-i ubudiyyetini ifaya çalış, eltaf-ı ilâhiyyenin hakkında tecellisini niyaz et, gafletle vaktini zâyetme.

§ Gudve: Fecir namazı ile güneşin tulû'u arasındaki müddettir. Cem'i: **Gudüvat** ve Gudüvdür. Asılda ikindiden akşama kadar ve bazilerine göre yatsıya kadar olan müddettir. Cem'i: Asaldır. Kavi, muhkem, **hasîb olan şeye de «asîl» denir.**

§ Sabahları ve akşamları yapılacak zikrin, ibadetlerin hikmetine gelince insan sabahleyin uykudan kalkıp uyanınca sanki yeniden hayat bulmuş olur. Bütün muhiti de gecenin zulmundan kurtulup nurlara kavuşmuş bulunur. Akşam olunca da o vaziyet değişir, insan, sanki hayattan mevte intikâl etmiş ğibi 'ölür;" muhiti efe nurlardan ayrılmış,[1] zulmetler içinde kalmış Suliinitf. Artik böyle acib, bedî tagayyürlerrn "husule* ğeldîgf bir fcamanda btmlâri~vüfcuÖ& ^etirefcf fiâlikı Azîme arzı-iibûcîiyetfe 'bahâi^

inak, onun azamet ve kudretini tebcil ederek mütefekkirane bir vaziyet almak bir nişane-i intibah, bir vesile-i selâmet olmaz mı?. İşte bu £İbi hikmetlere, maslahatlara mebnî bu zamanları gafletle geçirmemek lâzımdır. Maahaza insan, sair vakitlerde de gafilâne yaşamamalıdır. Elden geldiği kadar yine zikir ve fikr ile meşgul bulunmalıdır. İnsan için bir lâhza bile gaflet yakışmaz. Öğle, ikindi namazlarının farziyeti, beşeriyeti böyle bir gafletten kurtarmak hikmetini haizdir.

(206) : (Şüphe yok ki; Rab'bin indinde bulunanlar) Yani: Fazil ve şeref itibariyle mukarrebinden olan melekler (onun) o Haliki Azimin (ibadetinden tekebbürde bulunmazlar.) çünki onlar ulvî bir mahiyeti haiz, Cenabı Hak'kın azamet ve kibriyasma karşı hadiâne bir vaziyet almakla müttasif, mübarek zatlardır. (Ve onu) O mâbudi Zişan-ı (teşbih ederler.) onun bütün noksanlardan münezzeh, bütün kemalât ile muttasıf olduğunu bilir, onu takdis ve tebcil ederek «Subhanallahü Rabbünâ» derler. (Ve) O melekler (ancak onun için) o şerik ve nazirden münezzeh olan Allah Tealâ için (secdeye kapanırlar.) ona niyazda, arzı ubudiyette bulunurlar.

§ Malûm olduğu üzere Allahü Azimüşşan mekândan münezzehtir. Meleklerin indi ilâhide bulunmalarından murad, onların Cenabı Hak'ka manen kurbiyyetlerini beyandır, onların kadir ve. şerefini ilândır. Çünki melekler günahlardan berî daima ibadet ve taatle meşgul, Cenabı Hak'kın fazl ve rahmetine mazhar, yüksek makamları haizdirler.

Evet Melekler daima kalben ve bedenen ibadetlerde bulunurlar. Şöyle ki: Melekler Cenabı Hak'kı bütün mâsivadan tenzih ederler ki, bu bir kalbî ibadet demektir ve Cenabı Hak için secde-i ubudiyete kapanırlar ki, bu da bedenî bir ibadettir.

Meleklerin secde eder olduklarını beyan, bizim için lâtif bir işareti haizdir. Şöyle ki: Onlar âlî makamları ihraz etmiş, daima zikir ve fikr ile meşgul bulunmuş oldukları halde yine mütemadiyen mütevaziane bir su* re,tte secde-i ubudiyette bulunuyorlar. Artık bizim gibi insanlar da daima böyle secdelere kapanarak Azimüşşan olan mabudumuza arz'ı ubudiyette bulunmamız icab etmez mi?. Evet... Her kul için lâzımdır ki, Halikı Zülcelâl Hazretlerine daima kalbî ve bedenî ibadetlerde, bulunsun, mânen Melekler zümresine iltihak etmiş olsun. Cenabı Hak'kın kemâl sıfatlarını» mânalarını bilerek kalben düşünmek, bir zikri kalbîdir ki, bu gaflete mâni olduğu için pek mühim bir ibadettir.

§ İşbu (206) inci âyeti kerime, Kur'an-ı Mübindeki ondört secde âyetinin birincisidir. Bu secde âyetlerinden hangi birini okuyan veya işiten her mükellef müslüman için bir secde yapması, hanefî müctehitlerine göre vacip, Eimme-i selâseye göre sünnettir. Secde-i tilâveti yapacak kimsenin hadesten, necasetten temiz olması lâzımdır. Bu secdenin hemen okunduğu ve işitildiği anda yapılması vacip olmadığından bilâhare de yapılabilir. Binaenaleyh abdestsiz bir kimse bu secde âyetini dinleyecek olsa sonra abdest alarak bu vecibeyi ifa eder. Secde'i tilâvet şöyle yapılır: Secde-i tilâvet niyetiyle eller kaldırılmaksızm (Allahü ekber) denilerek secdeye varılır, secdede üç kere «Subhane rebbiyelâlâ» veya bir kere «Subhâne rabbina inkâne vadü rabbinâ lemef ulâ» denilerek secdeden kalkılır. Bu tekbirle-

rin alınması, müstâhabtir. Bir secde âyetini işiten bir mükellef, bunun secde âyeti olduğunu haber alınca kendisine secde vacip olmuş olur. Mânasını bilmesi lâzım değildir. Fakat bir secde âyetinin başka bir lisan ile olan tercümesini işiten kimse, bunu anlamasa da mücerret kendisine haber verilmekle üzerine secde vacip olmaz. İmameynin kavli budur. İmamı Azamın da bilâhare bu kavli kabul etmiş olduğu rivayet olunmuştur. Fakat bu secde âyetinin tercümesini okuyana herhalde secde vâcibtir, velevki mânasını anlamasın. İhtiyat da bunu icab eder. Bunda ittifak vardır.

Hülâsa-i kelâm: Allah Tealâ Hazretlerine daima ibadet ve taatte bulunmak, onun verdiği nimetlere daima şükür ederek secde-i şükrana kapanmak en mühirn, en kutsî bir vazife-i ubudiyettir. O mâbudi kerim Hazretleri cümlemizi bu kutsal vazifeyi ifaya muvaffak buyursun. ÂMİN. Bihörmeti seyyidil mürselîn.

***

— İkinci Cildin Sonu —

F İ H R İ S T

FİHRİST

FİHRİST